ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
3
MERCREDI
3 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ	110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	հատը	1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.110

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.110

EDITORIAL

Nous, qui avons bien mérité de cette seconde Patrie

Les belles paroles ont toujours fait plaisir aux Arméniens. Peuple sentimental, sensible à la moindre attention, cela fait plusieurs décennies, qu'il se gargarise avec les cajoleuses formules que lui prodiguent des personnalités politiques ou littéraires du monde occidental. Faute de lui faire justice, on le console, on le berne et depuis 63 Avrils, il écoute la même mélopée et se laisse bercer. Il ne se révolte pas. Il a toujours été pacifiste. Il semble même résigné à son sort. Il se sait lésé, il sent qu'il *dérange*, non seulement par sa présence, mais par son existence même. Le Génocide ? quel génocide ? Vous vous rappelez ce diplomate turc, qui proclamait avec une logique à faire frémir. — « *Ce n'était pas un génocide, puisqu'il en est resté* ». Et c'est cela, qu'on ne lui pardonne pas. Il en est resté !.. Cela fait 63 Avrils qu'on se moque de lui, mais il garde encore sa foi. Il croit aux causes justes et la sienne est une des plus justes. A l'ère industrielle, il ne veut pas admettre que le pétrole et l'uranium sont plus importants que le sang versé. Il a toujours pensé avec son cœur. Aussi est-il tout heureux d'entendre le président de la République Française, lui rendre hommage, il y a à peine deux semaines (le 15 Avril, pour être précis) par un bref message, où il dit : « *Par le sang versé généreusement au service de la France, ils ont bien mérité de leur seconde patrie* ». Reste à savoir ce qu'ils ont mérité, tous ces Arméniens, de cette seconde patrie, qu'ils ont chérie, bien avant de la connaître, depuis les bancs des écoles arméniennes. Ce 24 Avril 1978, à la porte de leur église, ils ont mérité les pires insultes, ils ont mérité les bastonnades, ils ont mérité d'être tabassés par les C. R. S. Alors, tout d'un coup, ils ne comprennent plus rien. Ils étaient venus là, ces plus vieux chrétiens du monde pour prier, pour se souvenir de ceux d'Avril 1915, de ces morts sans sépulture, dont les os n'ont pas fini de pourrir dans les déserts de la Mésopotamie. Leurs parents avaient connu les « zabtié » des Jeunes Turcs, plus tard d'autres parents avaient goûté aussi la milice de Staline, mais la police française ? Ils n'y avaient jamais pensé. Et ce n'était pas de la naïveté. Cela venait tout simplement du fait que malgré tout ce qu'ils ont subi, ils ont gardé la foi. Plus qu'en aucun autre pays, ils ont cru en la France. Alors ?

Voilà que la capitale de leur seconde patrie leur interdit, non seulement de manifester dans le calme, mais encore de prier dans leur église, trop étroite pour contenir tous ces déracinés.

De l'amertume ? Non pas. Le stade est dépassé. Ils ont maintenant plus que de l'indignation. « *Par le sang versé généreusement au service de la France, ils ont bien mérité de leur seconde patrie* ». Mais oui, ces anciens combattants et résistants des deux guerres, ils ont tellement bien mérité, qu'ils ont dû emprunter le souterrain pour aller déposer leur gerbe au Soldat Inconnu. Ils n'avaient pas eu le droit ces « galeux » de traverser au grand jour, la place de l'Etoile.

Oui, ce fameux 24 Avril 1978, à la porte de leur église, ils ont vraiment mérité de leur seconde patrie. Il ne leur reste qu'à dire Merci !

HARATCH

ՓԱՐԻԶԻ

ԱՊՐԻԼ 24ԷՆ ՅԵՏՈՅ

—o—

« ՄԻՆՉԵՒ ԻՐԵՆՑ ԵԿԵՂԵՒՈՅ ՄԷՋ » ՏԻՒՔՈԼՈՆԷԻ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ոչ մէկուն մտքէն կ'անցնէր թէ Ապրիլեան մեր ոգեկոչումը իր տեղը պիտի գտնէ տեղական մամուլին « ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆ » բաժնին մէջ։ Բայց այդպէս եղաւ եւ Շաբաթ երիկուան Մոնտը (Ապրիլ 30 - Մայիս 2) վերոյիշեալ բաժնին մէջ է, որ կ'արձագանգէ անգամ մը եւս Ապրիլ 24ի միջադէպերուն։ Խմբագրական ծանօթութեան մը մէջ կ'ըսէ .— «Փարիզ, Ապրիլ 24ին պատահած միջադէպերէն ետք, ցոյցին ընթացքին Հայերուն, որոնք կ'ոգեկոչէին «Հայերու ցեղասպանութիւնը թուրք իշխանութեանց կողմէ 1919ին » եւ գլխաւորաբար ժան - Կուժոն փողոցի Հայոց եկեղեցւոյ առջեւ, բազմաթիւ անձեր մեզի դրկած են իրենց վկայութիւնը» :

Հոս, Լը Մոնտ, կարգ մը սխալներ կ'ընէ նախ Թուականի, յետոյ մանաւանդ երբ կը խօսի ցոյցի մասին։

Այս քանի մը տողերէն ետք, թերթը կը յիշէ նախ Գեղամ Գեւոնեանի նամակէն հատուածներ (կտոր-կտոր), ուր ենթական կը պատմէ որ դատարան քաշուած է «կարգապահութեան ուժերու մէկ ներկայացուցիչը զարկած ըլլալուն համար» եւ կը ճշդէ որ միայն Փլաս Ֆրանսուա Ա.ի ցոյցը, կազմակերպուած Հայ Դատի Յանձնախումբին կողմէ արգիլուած էր եւ ինքզինքին հարց կուտայ թէ ինչու ոստիկանական ուժեր, եկեղեցական արարողութեան սկիզբին իսկ եկան գրաւելու եկեղեցւոյ շրջապատը, արգիլելով բազմաթիւ հաւատացեալներու եկեղեցւոյ մուտքը։ Եւ պարզուեցաւ անհաւատալի տեսարանը՝ ոստիկաններ որ կը յարձակին հաւատացեալներու վրայ մինչեւ եկեղեցւոյ մուտքի սանդուխները։ Գ. Գեւոնեան կը շարունակէ .— «Ինչ կը վերաբերի ինծի, քաշկռտուեցայ դէպի ոստիկանական կառք մը։ Բողոքելով եւ փորձելով ձերբազատիլ, չյաջողեցայ ձայնըս լսելի դարձնել եւ յարձակումի ենթարկուեցայ 4-5 ոստիկաններու կողմէ, որոնք կատաղութեամբ կը ջանային գլխս կառքը բարձրացնել։ Գետնէն վերցուեցայ, քիթիս - բերնիս հարուածներ ուտելով եւ հոս է (ո՛վ հեգնանք) իմ բըրտութեանս զոհ ոստիկանին դրուագը։ Զատուած դժբախտութեան իմ ընկերներէս եւ հայհոյանքներու տարափի մը տակ, ինքզինքս գտայ, Քլեման - Մառօ փողոցի ոստիկանատունէն անցնելէ յետոյ, ուր ի զուր փորձեցի ինքզինքս բացատրել, Կռան-Փալէի ոստիկանատունը։ Հոս ալ անկարելի եղաւ խօսակցութիւն ունենալ ներկայ բարձրաստիճան պաշտօնեային հետ, ընդհակառակն, արգելափակուեցայ ոստիկանատանխուցը, այն ապահովութեամբ որ պիտի մնամ 24 ժամ։ Բոլոր ջանքերս ինքզինքս հասկցնելու կը յանգին միայն ոստիկաններու խծբծանքներուն։ Կը զարնեմ ապակեփեղկին, պահանջելով որ ազատ արձակուիմ։Այն ատեն է որ 5-6 ոստիկան ներս կը մտնեն։ Զիս բռնելով մազերէս եւ ձախ ականջէս գըլուխս քանի մը անգամ նստարանի կը զարնեն ստիպելու համար ինծի, որ թեւերս բանամ եւ կարենան ձեռնակապ անցընել։ Հագուստներս պատառ-պատառ, ապա քաշկռտուած եմ դաստակներէս դէտինը, ոստիկանատան նրբանցքները, յետոյ մայթին վրայ, կրկին նետուելու համար ոստիկանական կառքի մը մէջ, հակառակ օգնութեան կանչերուս։ Ցատակ նետուած, կը պարտադրեն որ պահապաններուս ոտքերուն մնամ եւ հայհոյանքները լսեմ։ Վերադարձած Քլեման - Մառոյի ոստիկանատունը, « ծակը » առաջնորդուած եմ — զարշելի վայր մը — ուրկէ վերջապէս կը հանուիմ — 19.15ի ատենները — յայտարարութիւն մը ընելու համար, դուրս նետուելէ առաջ » :

Հոս անշուշտ Լը Մոնտ աւելորդ կը նըկատէ արձագանգել նաեւ նամակին վերջին մասին, ուր Գ. Գեւոնեան կը շեշտէր . — « Ոստիկանական սխալ, կրնայ ըլլալ։ Կը մնայ սակայն կասկած մը Ֆրանսահայերու մտքին մէջ » — Թուրքիոյ տեղի տալու տարօրինակ մտահոգութիւն մը արդեօ՞ք չէ գերազանցած պատասխանատուի մը մօտ, ֆրանսական ազատութեանց հաւատարիմ մնալու ոգիին վրայ։ Չի գիտցուիր » :

×

Այս նամակէն ետք, Լը Մոնտ կը յիշատակէ նաեւ, հակիրճ ձեւով, Հ. Յարութիւն Պզտիկեանի նամակը, ուր վարդապետը կ'ըսէ թէ ոստիկանները նոյնիսկ եկեղեցի մտած են, քանի մը վայրկեան ընդհատելով պատարագը։ Կ'աւելցնէ թէ այս վկայութիւնը կը հաստատէ Ժան Պէս, ինչպէս նաեւ Փիէր - Անրի տը Նէօն։ Տիկին Սեդա Գարոյեան կը ճշդէ որ «Ռիւ Ժան - Կուժոն հարցապնդուած Հայերը ցուցարարներ չէին։ Ոչ մէկ նշանախօսք կը պոռային եւ ոչ ալ ցուցատախտակ կը կրէին» :

Ասկէ ետք, թերթը կ'անդրադառնայ համայնավար երեսփոխան Կի Տիւքոլոնէի բերանացի հարցումին, Ազգ. ժողովին մէջ Ապրիլ 26ին, Ներքին նախարար՝ Քրիսթիան Պոնէի, բացատրութիւններ ուզելով ոստիկանական ուժերու միջամըտութեանց մասին։ Ահա թէ ինչ կ'ըսէ նախարարը .— « Ցոյցը արտօնուած էր, բայց քանի մը երիտասարդներ որոնք Հայոց եկեղեցին կը գտնուէին, ուզեցին հակառակ ոստիկանապետին ըրած ազդարարութեան շարունակել ցոյցը Շան զ'Էլիզէի վրայ, մերժելով իրենց առաջարկուած ուղեցոյցը։ Այդ պայմաններու մէջ է որ Կարգի ուժերը 47 հոգի բռնեցին։ Նոյնը պիտի ընեն ամէն նման պարագայի » :

×

Յիշենք նաեւ որ Մայիս 1ին, Եւրոպա Մէկ կայանէն Ալէն Ժէսմար (ծանօթ՝ 68 Մայիսեան դէպքերուն) Իվան Լըվայի հետ խօսած ատեն « գայթակղեցուցիչ » որակեց Հայերու դէմ եղածը Ապրիլ 24ին։

× Ապրիլ 28 Թուակիր նամակ մը ստացանք Հայ Նախկին Ռազմիկներու, Կամաւորներու եւ Դիմադրականներու Միութենէն, ուր Միութիւնը իր վրդոված բողոքը կը բարձրացնէ Փարիզի եկեղեցւոյ առջեւ ոստիկանութեան բիրտ միջամտութեան դէմ։ Թարգմանը հանդիսանալով Ֆրանսահայ գաղութի 300 հազար անդամներուն կը ձաղկէ նման «միջադէպեր» որոնք անհանդուրժելի նախատինք մըն են մէկու կէս միլիոն մարտիրոսներու։

Կէտ մը սակայն՝ չհասկցանք թէ ուրո՞ւ ուղղուած էր բողոքի այս նամակը կամ ո՞ւր բարձրացած էր այս բողոքի ձայնը։ Կարեւորը այդ հասցէն է։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ

ՄՌԱՅԼ ՏՕՂԱՆՑՔ ՄԸ

—o—

Մայիս մէկը չունէր այս տարի իր աւանդական դիմագիծը։ Ըստ երեւոյթին սիրտ չկար եւ միայն Էտմոն Մէրի բացակայութեան կարելի չէ վերագրել տողանցքին մռայլ նկարագիրը։ Արդարեւ, Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ի պարագլուխը կը բացակայէր «յոգնած» ըլլալով ինչ որ շատ մարդ չէր համոզած։ 15էն 20 հազար հոգի կար միայն եւ նաեւ խռովարար տարրեր զօրս չկրցաւ զսպել Սէ. Ժէ. Թէ.ի կարգուկանոնի սպասարկութիւնը եւ թողուց որ դէմ առ դէմ գտնուին ոստիկանական ուժերուն հետ։ Զարդուփշուր ապակեփեղկեր, կրակի տրուած կառքեր եւ շուրջ 40 հարցաքննութիւն, բայց միայն մէկ ձերբակալութիւն։ Տողանցքը որ Պասթիյէն Ռեփիւպլիք տեղի կ'ունենայ, կորսնցուցած է արդէն իր հարազատութիւնը եւ ստացած քաղաքական բնոյթ։ Այս տարի բազմաթիւ էին օտար պատուիրակութիւնները (Թունուզցի, սպանացի, ճափոն, Թուրք, խորհըրդային այլախոհներ բայց նաեւ սթալինապաշտներ...)։ Նոյն առաւօտը, ընկերվարական Բանուորական Ուժը ծաղկեպսակ մը կը դնէր Փէռ-Լաշէզ Լէոն Ժուհոյի շիրիմին։

Աշխարհի ոչ մէկ կողմը, Մայիս մէկը խանդավառութեան դուռ բացած է։

ՏԻՐՈՒՆԻ.-

Հ. ՇԱՌԼ ՄԵՐՍԻԷ

Ցաւով կ'իմանանք, որ Ապրիլ 23ին, 74 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է մեծ հայագէտ՝ Հայր Շառլ Մերսիէ։

Ողբացեալը, շրջանաւարտ Բարձրագոյն Ուսմանց վարժարանէն,հմուտ հայերէնի, վրացերէնի եւ ասորերէնի, երկար տարիներէ ի վեր հայերէն գրաբար կը դասաւանդէր Կաթողիկէ Ինսթիթիւն։ Հոն կուտար նաեւ վրացերէնի դասեր։ Հայր Մարիէսի հետ զբաղած է Եզնիկի թարգմանութիւններով։ Կ'աշխատակցէր իրենց բնագրին մէջ խօսուած Փիլոնի հայերէն ոսկեդարեան թարգմանութեանց վրայ, զանոնք կրկին հին յունարէնի վերածելով։

Քաջ գրաբարագէտ, բացառիկ զարգացման տէր, Հ. Մերսիէ այն եզակի դէմքերէն էր, որոնք լուռ ու մունջ եւ տքնաջան աշխատանքով, իրենց աչքին լոյսը վատնած են հին լեզուներու եւ յատկապէս հայախօսութեան վրայ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Քառմերու եկեղեցին եւ հակիրճ դամբանական մը խօսեցաւ Հ. Կրաֆէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ եւ Համայնավար կը շարունակեն զիրար դաւաճան եւ Ձախի ձախողութեան պատասխանատու նկատել։ Միթերան ըսաւ (ազգ. համագումարին) ի մէջ այլոց .— « Աւելի լաւ հասկցայ Նափոլէոնի չփոթութիւնը Լայփցիկ, երբ տեսաւ սաքսոն զօրքերը որոնք իրեն դէմ դարձուցին զէնքերը։ Բայց ոչ ոք կը յիշէ Լայփցիկի յաղթականին անունը, բայց վերացական անունէ մը՝ դաւաճանութիւնը »։ Երեքշաբթի, Ռընէ Անտրիէօ խմբագրականով մը կը պատասխանէր Իւմանիթէի մէջ .— « Կայսրը եւ իր մարեշալները » խորագրուած, անվայելէն աւելի բան մը նկատելով համայնավարներուն դէմ եղած այս ամբաստանութիւնը։ Մինչեւ Ռոքար ալ ծայրայեղութեանց գացած է ըսելով թէ Համայնավար կուսակցութիւնը բանի մը չի ծառայեր...։

ԱԼԴՕ ՄՈՌՕՅԻ շուրջ Երեքշաբթի առտու դեռ վերջ գտած չէր լիրբ սակարկութիւնը, որ կը տեւէ 45 օրէ։ Մոռօ 6րդ նամակով մը կ'ուզէ որ փրկուի իր կեանքը եւ 13 բանտարկեալները ազատ արձակուին։ Կառավարութիւնը չի զիջիր եւ Կարմիր Ջոկատները նոր վերջնագիր մը տըւած էին (Մայիս մէկ ժամը 20) բայց անկէ ետք նոր լուր չկար։

ՎԱԶԳԷՆ ԵՍԱՅԵԱՆ

Պիտի չուզէ՞ր որ իր մասին գրի առնուէին տողեր, ուր… «անհատի պաշտամունքը» խնդրոյ առարկայ կրնայ ըլլալ:

Մարդկային տարրական ու բնական փառասիրութիւնն իսկ խորշանք կը պատճառէր իրեն· այնքան՝ որ ինքնագիր էջ մը անգամ ստորագրելու կը վարանէր: Աւելի քան քառասուն տարիներու իր գրական, հրապարակագրային եւ հանրային կեանքին մէջ, ողբացեալ մեր ընկերը ուզեց մնալ անանուն ու անծանօթ զինուորը մամլոյ անդաստանին:

Շատե՛ր լսած են Աթէնքի « Նոր Օր » եւ « Ազատ Օր » օրաթերթերու անունները: Եթէ չեն իսկ կարդացած՝ ապահովաբար տեսած են « Արեւածագ » եւ « Հըրազդան » գրական պարբերաթերթերու յիշատակութիւնը զանազան գրիչներու կողմէ: Սակայն ոչ ոք տեղեակ է եղած վստահօրէն, որ այդ անուններուն ետեւ իր երակները քամող մշակը Վազգէն Եսայեան խոնարհ հերոսն է եղած, միս տաղանդաւոր բանաստեղծ — երաժիշտին՝ Գէորգ Կառվարենցի, ինչպէս նաեւ Գաբրիէլ Լազեանի եւ Անտոն Կազէլի նման երէց ու վաստակաշատ ընկերներու հետ:

Տարբե՞ր էր իր անձնական կեանքին մէջ:

Ո՛չ: Տարբեր չէր նաեւ անհատական կեանքին, ընկերային յարաբերութիւններուն, հանրային այլ գործունէութեանց մէջ: « Կորսուելու », ծածկուելու, չտեսնուելու կրօնքով մը կ'ապրէր: Իր ամէնէն մեծ տառապանքներուն, ֆիզիքական թէ հոգեկան ցաւերուն մէջ իսկ առանձին ըլլալու, ուրիշին թէ հարազատին խուսվք չպատճառելու փոյթը՝ զինք յատկորոշող համեստութեան, փափկանկատութեան եւ իր բարոյական անհատականութեան մէկ արտայայտութիւնն էր:

Իր մտերիմները գիտէին անշուշտ, որ Վազգէն որբութեան, զրկանքի, անձկութիւններու եւ մեծ յուսախաբութիւններու պատմութիւն մը ունեցած է՝ մանկութեան տարիներէն մինչեւ չափահասութիւն: Կեանքի իր էջերը անմոխրնթաց Եղեռնէն անջնջելի ու անդարման գըրուածներ ունէին, — հայրը, երեք քոյրերն ու եղբայրը զոհ տուած էր Գաղանին, ու տակաւին վեց կամ եօթը տարումանուկ՝ վկայ եղած էր իր անզուգական մօր առօրեայ վշտին, տարիներու խոնջէնքին եւ կեանքի անկարելի պայքարին: Յիսուն տարիէն աւելի ապրեցաւ Յունաստանի մէջ, ու յատկապէս մօրը մահէն ետք՝ որբութեան զգացումը եղաւ ու մնաց տիրական գիծը իր հոգիին: Հեւասպառ ու պրկուած աշխատանքն էր միայն, որ տոկալու ուժ տուաւ: Եղաւ այն քիչերէն՝ որոնք գիտեն ազնուանալ տառապանքով, մարդկայնանալ՝ զրկանքով եւ անձկութիւններով, մեծնալ՝ համեստութեամբ, սիրուիլ ու յարգուիլ՝ լռութեամբ:

Հաւանօրէն խոժոռի մեզի, երբ կարդայ այս տողերը: Եւ որովհետեւ բարոյական այս անդրադարձումն անգամ չենք ուզեր ունենալ իր յիշատակին առջեւ, կ'աճապարենք յայտնելու թէ երբեւ անձ ու անհատ նկատի չունինք զինք այստեղ: Իր մարդու տիպարը, իր բանաստեղծի եւ խմբագրի էութիւնը, իր գաղափարապաշտ ու խոնարհամիտ էակի պատկերն է որ կը թելադրէ մեզի այս քանի մը տողերը:

Արդարեւ, ինչպէս կ'ընդգծէինք մեր առաջին իսկ տողերով, «Ազատ Օր»ի երեսունէ աւելի տարիներու խմբագիրը՝ «անծանօթ զինուորն» էր Հայ Մամուլի:

Իր վերջին նամակին մէջ, ուղղուած մեզի, Վազգէն Եսայեան կը գրէր·

— « 1976ի Մարտ ամիսէն սկսեալ հանգըստեան կոչուած եմ: 1975ի Յունուարին սրտերակային խցումի հետեւանք ծանր տագնապ մը անցուցի: Մօտ մէկ ամիս հիւանդանոց մնացի, անկողնին գամուած, անշարժ: Բժիշկները քանի մը ամսուան հանգիստ թելադրեցին, ու մինչեւ հիմա դեղերով կ'ապրիմ:

« Բոլորովին փոխուած եւ ուժաթափ եմ· անճանաչելի· հին Վազգէնին ստուերը միայն…

« Զբաղած եմ հին գրութիւններս (բանաստեղծութիւններս) ու զանազան նամակներ մէկտեղելու եւ դասաւորելու գործով: Նոր բան չունիմ: Մուսաներս շատո՜նց քէն բրած են հետս »:

« Հանգիստ », « հանգստեան կոչուիլ », « հանգիստ ընել »…: Վազգէնը ճանչցողներ, Վազգէնի նմանները պատկերացողներ չխրտչին. հաւանօրէն՝ եթէ ըսենք թէ նուիրումի գեղեցկութիւնն ու հարըստութիւնը անձնաւորող մարդուն համար յաւելեալ տագնապանք է անգործութեան դատապարտուած ըլլալու ճակատագիրը: Ու մեր ընկերը վստահօրէն իր ամէնէն ցաւագին երեք տարիները ապրեցաւ 1975ի Մարտէն մինչեւ 1978ի Մարտ ամիսը:

Սրտահար Վազգէնի համար, որ միշտ սիրեց հարազատներէն ծածկել իր ցաւերն ու տառապանքները, թերեւս վերջին սփոփանք մը եղաւ վերջին զալարումներու մէջ անդրադառնալ՝ թէ ոչ ոք ականատես կամ ցաւակից է իր հոգեվարքին:

Ու հիմա, երբ չկայ ինք, իր մտերիմներն ու ընկերները ա՛յս մտածումին կամ ենթադրութեան մէջ կրնան հաւանօրէն որոշ մխիթարութիւն մը գտնել, — չափսոսալ՝ թէ ինչո՛ւ ան աչքերը չփակեց խմբագրական գրասեղանին առջեւ կամ իրենց թեւերուն մէջ:

Հպարտ էր մտքի եւ գաղափարի մարդու իր արժանապատուութեամբ, ու կըրնանք ըսել թէ ստուեր կամ արատ չբերաւ երբեք այդ արժանիքին վրայ՝ որովհետեւ « մեծնալու » համար մասնաւոր ճիգ ընելու, անունին շուրջ ուշադրութիւն ստեղծելու եւ աղմկելու պահանջ չզգաց: Կեանքի մէջ խոնարհամիտ եղաւ, մնաց խուսափուկ, նոյնիսկ խօսելու հարկ չտեսաւ՝ ինքզինք եւ իր գործը բացատրելու համար: Իսկ մահուան առջեւ սարսափ ու վախ չզգաց վստահօրէն՝ որովհետեւ վերջին հարուածը կրեց առանձնութեան մէջ, իր ամբողջ ունեցածը տալէ վերջ, կարելին բրած ըլլալու, կրցածը արժեւորած ըլլալու ներքին գիտակցութեամբ:

Իր կորուստով՝ տերեւաթափը կը ծաւալի յետ Եղեռնեան սերունդի շարքերուն մէջ: Ու թէեւ նորերն ու նորագոյնները կուգան թափուր աթոռները գրաւելու՝ Եսայեաններու մահով չքացող բարոյական անհատականութիւնները կը ցնցաուին դժբախտաբար:

« Ազատ Օր »ի խմբագիր — բանաստեղծը հի՜ն արեւներով էր տաքցած, յանձնառութեան ու նուիրումի մարդերուն մէջ անձնուրացութեան խմացումը կրցած էր վերածել հանդանակի մը: Արժանիք եւ դաւանանք, որ մեր օրերուն խոպան կը գտնէ հողն ու միջավայրը՝ երբ Հայութիւնը տակաւին այդ աւիշով միայն կըրնայ ապրիլ…:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԹԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԹԷՍԻՆ (Յառաջ).— Ապրիլ 23ի այս կիրակին երկնակամարը կապոյտով ներկուած է եւ ոսկեզօծ վառ արեւ մը կեանք կը սփռէ Թէսինի վրայ, անսովոր զգայութիւն մը ներարկելով մեր էութեան մէջ:

Սակայն, մեր Հայու հոգին կ'արիւնի ու կը տառապի: 63 տարիներու կուտակուած դառնութիւններն ու աշխարհի անարդարութիւնները մեզ առնուազն պայբոյթով կը համակեն:

Մեծ Եղեռնի մեր անմահ զոհերուն յիշատակի տխուր տարեդարձն է դարձեալ եւ եկեղեցին լեցուն է երկիւղած բազմութեամբ: Ուրախալի է որ երիտասարդութիւնը կարեւոր թիւ մը կը կազմէ: Ծանօթ երգչուհի Անժէլ Կարապետեանի զիւթիչ ձայնի ալորտները մեր հոգեկան աշխարհը կը փոթորկեն:

Յետ պատարագի, հոգեւոր հովիւ Մկրտիչ Քհնյ. Պալապանեան կուտայ իր շինիչ քարոզը: Ցեղազարձ ակնարկով մը կը վերլուծէ Եղեռնի սարսափները եւ կոչ կ'ընէ երիտասարդութեան բնաւ չմոռնալ մեր դարաւոր թշնամույն կողմէ Հայութեան հասցուած խժդժութիւններն ու մահացու հարուածը:

Ժամը 12ին բազմութիւնը թափոր կազմեց եկեղեցւոյ առջեւ եւ լուռ ու կարգապահ, յամրաքայլ ուղղուեցաւ դէպի « Ազատագրութեան » հրապարակը:

Թափորին առջեւէն կը քալէին ծաղկեփունջերը կրող երկսեռ երիտասարդները:

Եւ ահա յուշարձանը, որու առջեւ բազմութիւն մը կը սպասէ թափորին ժամանման:

Յիշենք որ այս տարի եւս այս հանդիսութիւնը կազմակերպած էր Յուշարձանի յանձնախումբը:

Իր ներկայացուցիչը՝ Պր. Մեսրոպ Պայլնտրեան, յուշարձանի պատուանդանին վրայ զետեղուած բարձրախօսէն խնդրեց ներկայ կազմակերպութիւններէն զետեղել ծաղկեփունջերը: Գեղեցիկ ծաղկեփունջերով իրենց յարգանքի բաժինը բերած էին.— Լիոնի Հայ Ազգային Միութիւնը, Թէսինի եկեղեցւոյ վարչութիւնը, Յուշարձանի յանձնախումբը, Տարօն Տուրուբերանի, Վասպուրականի Հայրենակցականները, տեղւոյս Քաղաք. Խորհուրդը, եւ Ընկերվարական ու Համայնավար կուսակցութեանց տեղական մարմինները: Ներկաներուն մէջ յիշենք, բացի վերոյիշեալ կազմակերպութեանց անդամներէն, շրջանիս երեսփոխան Պր. Ժան Փոփրէն, քաղաքապետի փոխանորդներ՝ Պ. Պ. Արսէն Մարկոսեան ու Թրուսիէ, Լիոնի Հայ Ազգային Միութեան նախագահ Պր. Սեպուհ Սարեան, տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Հայր Պալապանեան, Ֆրանսական թերթերու թղթակիցներ, մեր բոլորին համակրելի Պր. Վաղինակ Միքճեան, ինչպէս նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի, Մշակոյթի Տան, ԺԱՖի եւ Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան անդամները:

Պր. Մեսրոպ Պայլնտրեան խնդրեց ներկաներէն մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգել Ապրիլեան նահատակներու յիշատակը: Իր բացման խօսքով, տպաւորիչ նախադասութիւններով դարձեալ վերարծարծեց Թրքական ոճրային արարքներու զարհուրանքը, հրաչքով ողջ մնացածներու ցրուումը ի սփիւռս աշխարհի: Եւ սակայն, Թուրքին հրճուանքը երկար չտեւեց: Ապրող Հայութիւնը չուտով կազմակերպուեցաւ, վերանորոգեց իր կորսուեալ տնտեսութիւնը եւ ուռճացաւ: Եթէ արտերկրի Հայութիւնը ունի իր հոգերն ու դժուարաւ լուծելի հարցեր, անդին Հայութեան կէսը հայրենիքի մէջ կը բարգաւաճի, կը ստեղծագործէ, կը կառուցանէ Ծիծեռնակաբերդեր, գեղարուեստի, գիտութեան, գրականութեան կաճառներ ու համալսարաններ: Ունի միջազգային առումով գիտուններ, արուեստագէտներ ու մտաւորականներ: Հայութեան այս հսկայածանալ վերելքը պատասխանն է Թուրք ոճրագործներու գիւային հիւանդագին յղացումներուն:

Յետոյ, խօսելու հրաւիրուեցաւ Լիոնի Ազգ. Միութեան նախագահ Պր. Սեպուհ Սարեան որ ֆրանսերէն բովանդակալից գրութեամբ մը առողջ միտքեր արտայայտեց, որոնց մօտաւոր ամփոփումը կուտամ: Յարգելի բանախօսը նախ իր գոհունակութիւնը յայտնեց որ տարիներէ ի վեր Հայութիւնը երբեք չի մոռնար իր յարգանքը մատուցանելու նահատակներու յիշատակին՝ երբ արդէն տարագրութեան թուականէն ի վեր հասած է երրորդ սերունդը: Չէ՛ կարելի մոռնալ ազգի մը բնաջնջման ցաւբելի արարք մը: Թրքական իրարու յաջորդող կառավարութիւններ ցարդ չուզեցին ճանչնալ գործուած ոճիրը: Այստեղ, ասպնջական Ֆրանսայի մէջ, ուր կը վայելենք անսահման ազատութիւն ու ամէն բարիք, մեր ազգային իրաւունքներուն արծարծումը կ'ակնկալենք նոր երեսփոխաններէն: Մերձաւոր Արեւելքի մէջ երբ Սատաթ ու Պեկին կը փորձեն խաղաղութիւն հաստատել, լաւագոյն առիթն էր որ Թուրքիոյ վարչապետը եւս հետեւէր անոնց օրինակին, գէթ նուազագոյն գոհացումը տալու հայկական պահանջներուն: Նման քայլ մը կարող էր արժանանալ բոլորին գնահատանքին ու վարձատրուէր խաղաղութեան համաշխարհային մրցանակով: Այնքան ատեն որ չէ լուծուած Հայկական Հարցը պիտի համախմբենք մեր ճիգերը անոր իրականացման համար:

Ոգեկոչման հանդիսութիւնը վերջ գըտաւ, բոլորին հոգեպարար գոհունակութեամբ:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՓՈՅԱՃԵԱՆ

ՀՈՂ, ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Անոնք որոնք կը հետեւին հայկական կեանքին, հայ մամուլին, գիտեն որ 1977ի ամրան, Յուլիսին եւ Օգոստոսին, Ֆրանսահայ եւ Իրանահայ երիտասարդներ, Պարսկաստանի հիւսիսային շրջանը Ատրպատականի մէջ, կազմակերպած էին արշաւ մը մասնակցելու համար Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոսի վանքերու վերականգնումի աշխատանքներուն:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը յոյժ շահեկան եւ ազգային գետնի վրայ յոյժ կարեւոր նկատելով վերոյիշեալ առաքելութիւնը, իր յարկէն ներս, արշաւի պատասխանատու անդամներուն առիթ տուաւ կազմակերպել տեղեկատուութեան ժողով մը, դասախօսութիւն մը, Ապրիլ 21ին:

Ըսենք, անմիջապէս, որ « Վասպուրական Սրահ »ը լեցուն էր մասնաւորապէս երիտասարդներով:

Ֆրանսայէն մեկնող խումբին, բաղկացած 57 անդամներէ, վարիչ — պատասխանատուն՝ Գեղամ Գեւոնեան իր նախաբանին մէջ բացատրեց նախ արշաւին չարժառիթը եւ նպատակակէտները:

Վերադառնալ դէպի ակերը, հողերը մեր նախնեաց, ուր հետքերը մեր դարաւոր քաղաքակրթութեան անհետացումի մէջ են: Զգալ եւ հաղորդուիլ հարազատ հողին եւ մշակոյթին հետ որոնք կը վկայեն հայ ժողովուրդի դարաւոր ներկայութիւնը: Կապ հաստատել այլ գաղութներու հետ, միասնաբար լծուելու համար հաւաքական աշխատանքի: Եւ ներշնչուած, հրահրուած, զօրացած ազգային զգացումներով, հաւատքով, վճռակամութեամբ, շօշափելի գործով, անմիջական արդիւնքներով նպաստել հայկական Դատին, տէր կանգնիլ մեր իրաւունքներուն, հողային եւ քաղաքական:

Այսօր, երբ մեր պատմական հողերը աւերակներու եւ ամայութեան վերածուած են, յատկապէս Թուրքիոյ մէջ, ուր ամէն հայկական հետք մոլեռանդօրէն կը քանդուի, Պարսկական Ատրպատականի մէջ, մեր հայրենիքէն ոչ շատ հեռու, Արարատի շուքին տակ, պարսկական իշխանութիւններու աջակցութեամբ, առիթը կը տրուի վերականգնելու ճարտարապետական գոհարները մեր, այսինքն աշխատիլ դրական կերպով ազգային համար:

Յետոյ, Գեղամ Գեւոնեան, նկարներու լուսարձակումով, ներկայացուց Ատրպատականի շրջանը մեկնելով Թաւրիզէն, Հայոց Առաջնորդարանի շէնքէն (այժմու) մինչեւ Ուրմիոյ լիճին կապուտակ ջուրերը, անցնելով Մառանդէն, Խոյէն, Սալմաստէն, Ծործորէն, Զորսէն, ճեղքելով Մակուի լեռներն ու կիրճերը, Աւարայրի դաշտը, կտրելով Տղմուտը, Արաքսը, կանգ առնելով Ս. Թադէի եւ Ս. Ստեփանոսի վանքերուն առջեւ, Մակուի ամրոցին առջեւ, եւ միշտ ճամբաներու երկայնքին, մէկ հովիտէն միւսը հանդիպելով գիւղերու ժամանակին հայրնակ, այսօր կա՛մ բոլորին աւերակ կամ ալ բնակուած Թուրքերէ եւ Քիւրտերէ, ուր տեղ-տեղ կը մնան դեռ հետքեր Հայոց պատմական վանքերու, բերդերու, եկեղեցիներու, Թագաւորական պալատներու…:

Ապա, Գեղամ Գեւոնեան, նկարներու երկրորդ շարքով մը պատկերացուց կատարուած աշխատանքը, մանաւանդ Ս. Թադէի վանքին եւ շրջակային մէջ, այսինքն հնագիտական, ճարտարապետական ուսումնասիրութիւններ եւ բարենորոգութեան աշխատանքներ:

Խրախուսիչ էր տեսնել երիտասարդ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Մ. ՇԱՀԻՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90ԱՄԵԱԿԸ

Մարիէտա Շահինեան հեղինակ է գրա-90ամեակին առիթով, պարգեւատրուած է «Ժողովուրդներու բարեկամութեան» շքանշանով, Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան որոշումով: Ապրիլ 4ին հանդիսաւոր երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Մոսկուա, որու ընթացքին ուրիշներու կարգին խօսք առած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղար Վ. Պետրոսեան եւ բանասիրական գիտութիւններու տոքթէօր Ա. Գրիգորեան, այս վերջինը Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային անունով:

Մարէտա Շահինեան հեղինակ է գրական ստեղծագործութիւններու, ակնարկներու, յօդուածներու եւ ուսումնասիրութիւններու:

×

ՆՈՐ ՍԱՐՔԵՐ

Դիլիջանի «Իմպուլս» գործատան մէջ պատրաստուած են, իբրեւ նոր տեսակի արտադրութիւն, երկաթուղիներու երթեւեկութիւնը կարգաւորող ինքնաշխատ սարքեր: Երթեւեկութեան կանոնաւորութիւնը ապահովող ազդանշաններ պիտի տան առանց պաշտօնեաներու մասնակցութեան:

Երեւանցի մասնագէտներ մշակած են

երիտասարդուհիներու տենդագին աշխատանքը որոնք բրիչ եւ թի բռնելով, շաղախ պատրաստելով, փայտ եւ երկաթ աշխատելով, սալլեր հրելով, բուսականութիւն ստեղծելով, ծառեր տնկելով, ջուր բերելով նոր կեանք եւ նոր մկրտութիւն կուտան այդ հողերուն, մշակութային կոթողներուն:

Երրորդ բաժնի մը մէջ, ներկայացուեցաւ շարժանկար մը իրագործուած Ցարութիւն Սարգիսեանի կողմէ, որ առաւել շարժում, առաւել կեանք կուտար Գեղամ Գեւոնեանի լուսարձակած գեղեցիկ նկարներուն եւ տուած պերճախօս բացատրութիւններուն:

Արդարեւ, նախաձեռնութիւնը եւ կիրարկումը նման ծրագրի մը արժանի է ամէն գնահատանքի:

Վստահ ենք, որ շատ շատեր, թեկնածու պիտի ըլլան 1978ի արշաւին կամ ալ ի տես այս հանրօգուտ ծրագրին զանազան միջոցներով պիտի սատարեն անոր կատարեալ յաջողութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Լրատու — տեղեկատու

Փարիզի Հայութեան ծանօթ են Վիգէն (Դարբինեան) եւ Յարութ (Պէզճեան) իրենց խանդավառ երգերով, որոնք ջերմ մթնոլորտ մը կը ստեղծեն հայկ. հաւաքոյթներուն մէջ: Վերջերս լոյս ընծայած են սալ մը, ուր Յարդար (Յարութ եւ Վիգէն) կը հրամցնեն փունջ մը իրենց երգերէն:

«Տիգրան» անունը կրող սարք մը: Ասիկա նախատեսուած է գիւղատնտեսութեան համար: Ասով կարելի պիտի ըլլայ ճշդել հողերուն աղի տարողութիւնը եւ գործնական գետնի վրայ մեծ կարեւորութիւն պիտի ներկայացնէ Հայաստանի համար: «Տիգրան» սարքը հնարաւորութիւն պիտի տայ ցարդ անօգտագործելի նկատուած հողերուն օգտագործումը մշակութեան մէջ:

×

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի մեծ սրահին մէջ տեղի ունեցած է Լուսինէ Զաքարեանի երգահանդէսը: Երգչուհին յայտագրի առաջին բաժնին մեկնաբանած է Կաչչինիի, Արկադելտի «Ավէ Մարիա»ները, որոնք առաջին անգամ ըլլալով հնչած են Երեւանի մէջ: Ասոնցմէ զատ, Լուսինէ Զաքարեան մեկնաբանած է Քերուբինիի, Վերդիի, Լուցցիի, Շուբերտի, Բախի, Գունոյի «Ավէ Մարիա»ներր: Յայտագրի երկրորդ բաժնին երգչուհին հնչեցուցած է Խորենացիի, Նարեկացիի, Եկմալեանի, Խորենացի — Եկմալեանի, Կոմիտասի, Մ. Սերաստացիի եւ Ա. Պարթեւեանի գործերը: Երգչուհիին երգէոնով ընկերացած է Դաւիթ Գիլանեան:

×

ՄՐՑԱՆԱԿ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԻՆ

Երեւանցի նկարիչ Անդրանիկ Քոչար՝ Գ. Էմինի «Եօթ երգ Հայաստանի մասին» գիրքի հրատարակութեան լուսանկարներու համար արժանացած է գիրքի լաւագոյն ձեւաւորման համամիութենական մրցանակին: Գիրքին մէջ տեղ գտած 120 գեղարուեստական նկարները կ'արտացոլացնեն Հայաստանի տնտեսութեան, մշակոյթի եւ գիտութեան ծաղկումը, անոր բնութիւնը եւ ժողովուրդը: 60ամեայ վարպետ նկարիչը խորհրդային եւ միջազգային շատ մը ցուցահանդէսներու մրցանակակիր է: Անոնց շարքին՝ նաեւ Հոլանտայի «Ուորլտ Փրէս Ֆոթօ» ցուցահանդէսի:

ԳՈՂՏՈՒԹԻ ԳՈՂՏՈՒԹ

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Ճիւնըր Հայ Սքուլի սրահին մէջ, Ապրիլ 15ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան «Պարոնեան» Թատերախումբը ներկայացուցած է Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակերգութիւնը (երեք արար), բեմադրութեամբ Մարիա Ղրտըլեանի:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Մարտ 11ին, տեղի ունեցած է հայկական երգ ու պարի երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղած է Խորէն Ա. Կաթողիկոս: Մակի Պաստրմաճեանի ղեկավարութեամբ պարախումբը հանդէս եկած է հայկական պարերով, որոնք արժանացած են ներկաներու գնահատանքին:

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 15ին, տեղի ունեցած է Սիամանթոյի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած գրական հանդիսութիւն մը, զոր կազմակերպած է Համազգայինի Տիթրօյթի մասնաճիւղը: Դասախօսած է Վահէ Օշական: Արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ կատարուած են նահատակ բանաստեղծին գործերէն:

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մշակութային սրահին մէջ, Ապրիլ 16ին, տեղի ունեցած է Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադրութեան 72ամեակի ճաշ-հանդէսը՝ ի նպաստ տեղւոյն ամէնօրեայ հայկ. նախակրթարանին: Խօսք առած է Միութեան Ամերիկայի Կեդր. վարչութեան նախագահ Եդուարդ Մարտիկեան եւ ընդգծած նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան կարեւորութիւնը՝ Հայութեան ապագայի կերտումին մէջ:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) ծերանոցին եւ կուրանոցին այցելութիւն մը տուած է Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս Ապրիլ 11ի առաւօտեան: Զոյգ հաստատութիւններու մուտքին Հայրապետը դիմաւորուած է Խնամակալ Մարմնի, Օժանդակ Տիկ. Յանձնախումբի, տնօրէնութեան եւ աշակերտութեան կողմէ: Կուրանոցի հանդիսասրահին մէջ հաւաքուած աշակերտութիւնը գործադրած է գեղարուեստական յայտագիր: Խօսք առած են Գրիգոր Պզտիկեան՝ Խնամակալ Մարմնի կողմէ, Ֆելիքս Ցիկըր՝ կուրանոցի տնօրէն, եւ վերապետուելի Ռոպէր Սարգիսեան: Վերջին խօսքը եղած է Գարեգին Բ., որ նշելէ ետք թէ այդ հանդիպումը անմոռանալի պիտի մնայ իր տպաւորութիւններուն մէջ, ըսած է. «1915ի Եղեռնէն ետք Ժողովուրդը ապրեցաւ որբութեան եւ խեղճութեան շրջան մը: Այսօր, ամէն ինչ փոխուած է. կ'ապրինք երկրորդ շրջանը լիրանեան մեր կեանքին: Առաջին շրջանին ուրիշներ մեզի կ'օգնէին, երկրորդ շրջանին մենք պէտք է օգնենք ուրիշներու»: Այնուհետեւ Հայրապետը այցելած է դասարանները, արհեստանոցը եւ զրուցած աշակերտներու, գործաւորներու եւ վարպետներու հետ: Կուրանոցէն ետք Հայրապետը այցելած է ծերանոց, ուր իրեն ներկայացուած է նոր ծերանոցին նախագիծ-ծրագիրը, որու կառուցման համար նախատեսուած է մօտ երկու միլիոն լիբ. ոսկիի ծախք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան Հ. Մ. Ը. Մ.ի վաթսունամեակն է այս տարի — հիմնուած 1918ին Պոլսոյ մէջ, այժմ սփիւռքի ամբողջ տարածքին, ութ երկիրներու յիսունէ աւելի մասնաճիւղերով եւ աւելի քան տասնըհինգ հազար մարզիկներով, սկաուտներով եւ անդամներով կը գործէ միշտ հաւատարիմ իր ծրագրին, հայեցի դաստիարակութիւն է որ կուտայ հայ երիտասարդութեան:

Գլխաւոր հիմնադիրը Գրիգոր Յակոբեան, Հայկ Ճիզմէճեանի, Գարլօ Շահինեանի, Գրիգոր Մերճանօֆի եւ այլոց գործակցութեամբ հիմնելով Հ. Մ. Ը. Մ.ը, միակ նպատակ մը ունէր — միացնել մարզական միութիւնները, տալ անոնց մէկ ծրագիր եւ նպատակ պատրաստելու համար նոյն ոգիով եւ նոյն մտահոգութիւններով ապագայ Հայը:

Աշխարհիս չորս ծագերուն տարածուած գաղթական Հայը ուր որ գնաց, ինչ պայմաններու մէջ ալ գտնուեցաւ հետեւեցաւ Յակոբեաններու հիմնած մարզական շարժումին եւ այդ միջոցաւ սատար հանդիսացաւ հայապահպանման սուրբ գործին:

Վաթսունամեակի սեմին Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդրոնական վարչութեան որոշումով կեանքի կը կոչուէր, տարիներ առաջ, Մերձաւոր Արեւելքի Շրջ. վարչութեան որոշումը յաւերժացնել Գրիգոր Յակոբեանի յիշատակը: Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ական իր եղբայրներու յանձնախումբ մը կազմած, անհրաժեշտը կատարած են եւ կիսանդրի յուշարձան մը զետեղած են Թիէի գերեզմանատան հողակոյտին վրայ, ուր կը հանգչի 1949էն ի վեր Գրիգոր Յակոբեան:

Հոգեհանգստեան արարողութիւն մը խնդրուած է ննջեցեալ Հ. Մ. Ը. Մ.ականներու հոգիներուն համար, որ տեղի պիտի ունենայ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ՝ Ժան Կուժոն փողոց, Մայիս 7ին, Կիրակի առաւօտեան ժամը 11ին, որմէ վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ականի հաւաքականութիւնը հրաւիրուած է մեկնելու Թիէի գերեզմանատունը՝ յուշարձանի բացումը կատարելու համար:

Հ. Ս.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻ՞ՂՃ Է...

2.

Հայ զինուորների նոր խմբեր էին բերում հող փորելու: Ո՛չ, ոչ՝ սպանելու: Զիլ Զաքարը հարցուփորձում էր, թէ նորեկները ո՞ր նահանգներից են: Տասը Թալասից էր, վաթսունը Սեբաստիայից, եօթը Դերջանից, նաեւ Ճորոխի ու Հալիս գետերի ափերից :Բերում էին ու ջարդում: Ջարդո՛ւմ, ջարդո՛ւմ...

Փափազի այտոսկրները ցցուել էին, աչքերը խոր ընկել: Եթէ քթից բռնես, շունչը կը դնի ափիդ մէջ: Խօսելու ուժ չունէր թէեւ, բայց հայհոյում էր հօրը:

— Որդնոտա՛ծ, ինչո՞ւ ինձ յանձնեցիր մարդասպանին:

Զիլ Զաքարը նեցուկ էր Փափազին, դիմանում էր՝ նրա ուսերին յենուած: Փափազը զարմանում էր անմեկնելի՝ միս ու ոսկորի՞ց է այս Զիլ Զաքարը, թէ ձեռքի քլունգի երկաթի՞ց, որ դիմանում է: Զիլ Զաքարը մի բուռ ցորեն էր թրջում, խօթում Փափազի բերանը: Փափազը կառչում էր նրա ձեռքերին: Զիլ Զաքարը ուտելիքը խօթում էր նրա ատամների արանքը:

— Ուժասպառ մի՛ լինի, անէ՛ծք, անէծքի՛ ծնունդ, դիմացի՛ր:

×

Գիշեր էր, արեան հոտ ու անթաղ դիակներ: Պառկել էին իրենց փորած խանդակներում: Հսկիչների վրանից լսւում էր օնբաշու հարբած քրքիջը: Երէկ աղջիկներ էին բերել՝ արբերու նրանց արեամբ ու մսով: Հայ աղջիկներ էին:

Զիլ Զաքարը մի աչքը փակել էր Փափազի ականջին հպած, միւսով նայում էր Հայոց աշխարհի երկնքին, որ գիշերային պարզ էր, սակայն սառը եւ խոժ:

Օնբաշին երեւաց խանդակի եզրին՝ ոտքերը չռած, օրօրուող... Նա իրար ետեւից մի քանի ձեռնառումբ նետեց խրամատում կծկուածների վրայ: Քրքջաց պայթիւնների հետ:

— Գեավուր Գերմանացու ռումբե՛ր են, տեսնեմ ինչպէս են կոտորում իրենց հաւատակիցներին:

Դիակներ, դիակներ՝ անշարժ, նաեւ վիրաւորներ՝ շարժուող, գալարուող: Նրանց էլ դեռ կենդանի հօրեցին սպանուածների հետ:

Օնբաշու նետած ռումբից մէկը չէր պայթել: Մոռացել էր պոկել դրա ապահովիչը: Զիլ Զաքարը այդ չպայթած ռումբը թաքցրեց ծոցում:

×

Նորից գիշեր էր, արեան հոտ ու անթաղ դիակներ: Սակայն այս մի գիշերը ծանրացաւ անձրեւով: Երկինքը նախ գոռաց, կայծակի մտրակ ճարճատեց լերան վրայ, ապա պատ առ պատ տեղաց իր ջրեղէն բարկութիւնը: Երկինքն ու գետինը խառնուեցին՝ յեղյեղուկ կապերով:

Զիլ Զաքարը խաւարի մէջ բռնեց անձրեւի պարաններն ու դուրս եկաւ խրամատից: Հեւաց, սողէ սող մօտեցաւ օնբաշու վրանին: Ինչ լինելու է թող լինի:

Վրանի մուտքի մօտ, թիկնոցում փաթթուել, կծկուել էր պահապանը: Զիլ Զաքարը պպզեց ցեխի մէջ, գտաւ քնած ասկեարի կոկորդն ու թաց ծնկներով չոքեց նրա կրծքին: Պահապանը թպրտաց, ապա խաղաղուեց, ինչպէս մուկը՝ կատուի ճիրաններում:

Երկինքը փլուեց կայծակի հրեղէն խաղից: Զիլ Զաքարը վերցրեց խեղդուածի հրացանն ու դաշոյնը, մտաւ վրան: Սատանան զգաստ էր:

— Արթո՞ւն ես, պահակ:

— Արթուն եմ:

Զիլ Զաքարը յափշտակեց օնբաշու գլուխը եւ ոլորեց: Լսեց փշրուող ողնաշարի ճռինչը: Զիլը պոկեց օնբաշու զէնքը եւս եւ դուրս թռաւ վրանից: Մթութեան մէջ մօտեցաւ խրամափոսին: Ծոցում պահած ռումբի ապահովիչը պոկեց, նետեց մեծ վրանի մէջ, որտեղ հսկիչներն էին քնած: Դղրդոցից Հայերը արթնացան: Փափազը կպաւ Զիլ Զաքարի ոտքերին, դուրս եկաւ փոսից: Զիլ Զաքարը նրան գցեց ուսին, փախաւ՝ ճեղքելով սեւն առ սեւն թափուող անձրեւի պատն ու խաւարը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(60 — Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Տոքթ. եւ Տիկին Բենիամին Սուլբան, Օր. Էլտա Անահիտ Սուլբան, Տէր եւ Տիկին Գարէլ Տիւթիլ եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կր խնդրեն իրենց քրոջ, քենիին, մօրաքրոջ, քեռայրին եւ քենեկալին՝

ԷԼԻԶ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ
(ծնեալ Շիւֆիւտեան)
եւ
ՍՏԵՓԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

հոգիներուն ի հանգիստ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի Մայիս 7ին։

×

ՆՆՋԵՑԵԱԼ Հ.Մ.Ը.Մ.ԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇԻՐՄԱՔԱՐԻՆ բացում, հիմնադիր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 7, առաւօտ, յաւարտ պատարագի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեց - ւոյ մէջ, Ժան Կուժոն փողոց, որմէ վերջ մեկնում Թիէի գերեզմանատունը Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր Գրիգոր Յակոբեանի շիրմաքարի բացման արարողութեան ներկայ գտնուելու համար։

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ հրաւէր։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Իր կնոջ՝ Իսկուհի Քիւրաճեանի յիշատակին, Նշան Քիւրաճեան 200 ֆր. կը նուիրէ Հայ Դատի Յանձնախումբին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 600 ֆրանք «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Մարի Կէնճեան, Տէր եւ Տիկին Խնկիկ Կէնճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շատէք, Տէր եւ Տիկին Եսայեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Յ. Յակոբեան եւ զաւակները Քիւլչէեան, Փափազեան (Փարիզ) եւ բոլոր ընտանեկան պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով, ծաղկեպսակով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր, հօրեղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՍԱՀԱԿ ԿԷՆՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, եւ բաժնեցին իրենց սուգն ու կսկիծը։

×

Սարեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի եւ բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրեն խոր սուգին

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12-14 Rue St. Bazile

ՄԵԾ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

Տան բացման 2րդ տարեդարձին առթիւ

էր նախագահէ՝

ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՀԱՆԵԱՆ

Շաբաթ, Մայիս 6ին ժամը 20.30ին վասպուրական սրահին մէջ նուագ, երգ, հաճելի եւ հայրենաշունչ մթնոլորտ։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով նախօրօք դիմել հետեւեալ անձերուն

Զ. Միլտոնեան հեռ. 90.90.10

Հ. Շալճեան հեռ. 66.18.80

Ա. Վարդանեան հեռ. 51.29.90

Ա. Պօղոսեան հեռ. 93.59.04

եւ Մշակոյթի Տան հեռ. 50.15.09

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Հինգշաբթի, Մայիս 4ին, առաւօտեան ժամը 10ին պատարագ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, Համբարձման տօնին առթիւ։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ
ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 4, տօն է Համբարձմանն Քրիստոսի։ Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ։ Նոյն օրը յատկացուած է նաեւ հայ մանուկներու հաղորդութեան։

Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր դպրոցներու աշակերտներն ու հաղորդութեան համար պատրաստուած մեր մանուկներն ու ծնողքները կը հրաւիրուին մասնակցելու պատարագին եւ հաղորդութեան։

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 50ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախկին հայ Արիները, Արենոյշները, խմբապետները եւ խմբապետուհիները կազմակերպած են երեկոյեան ճաշ մը, Երկուշաբթի, Մայիս 8, երեկոյեան ժամը 8ին, Եանց'ի սրահներուն մէջ՝ 5 Ավընիւ Ռէյլ։

Ճաշագին 70 Ֆր.

Կը հրաւիրուին փափաքող նախկին անդամները եւ անդամուհիները իրենց ամուսնին կամ կնոջ հետ։

Արձանագրութեան համար հեռաձայնել շուտով.— 878.69.79 — 577.13.11 — 589.20.48

60ème ANNIVERSAIRE
INDEPENDANCE DE L'ARMENIE
le 28 Mai 1918

Dimanche 7 Mai à 15 heures
le NOR SEROUND organise
A
L'AUDITORIUM MAURICE RAVEL
(Centre Commercial de la Part-Dieu
Lyon) UN

Grand Gala de Danses et Chants Folkloriques Arméniens

avec l'Ensemble « NAVASART » de Paris
(60 exécutants) et le
Duo « HARTAR » du Liban
(Harout et Vikèn)

"America America"

LA SECTION DU NOR SEROUND ORGANISE
LA PROJECTION DU FILM D'ELIA KAZAN
Jeudi 11 Mai à 20 h. 30 précises
Centre Chaillot-Galliera, 28 Av. George V, Paris 8e

Invitations à retirer :

— Maison de la Culture Arménienne, 17 Rue Bleue, Paris 9
— Librairie Paloyan, 9 Rue de Trévise, Paris 9e
— Librairie Orientale, H. Samuelian, 51 Rue Mr le Prince, Paris 6
— Ets. Michèle, 253 Rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville
— Auprès des membres Nor Sé roundagans des Sections Parisienne et d'Issyles Moulineaux.

40e anniversaire U.J.A. Alfortville

Grand Bal

Samedi 6 Mai de 21 h. à l'aube
SALLE LEO LAGRANGE (PLACE CARNOT) ALFORTVILLE
AVEC
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
LES GAIDZAG — LES ARTANAK
LE GROUPE CAUCASE — L'ENSEMBLE ANI

Retenez vos tables :

CAFE PHILIPPE	375-61-35	IANTEX TISSUS	236-62-34
MARYFLOR	233-45-06	ETS MICHELE	378-09-66

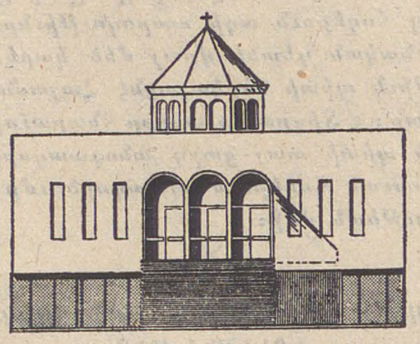

INAUGURATION
à Issy-les-Moulineaux

Inauguration de la nouvelle église évangélique arménienne
d'Issy-les-Moulineaux
(28, AV. BOURGAIN — METRO MAIRIE D'ISSY
Le Dimanche 7 Mai à 15 heures
avec la participation de nombreuses personnalités civiles et religieuses
Bienvenue cordiale à tous

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին
հովիւը եւ Հոգաբարձութիւնը
կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուելու նոր եկեղեցիի Նաւակատիքին, որ
տեղի պիտի ունենայ
ՄԱՅԻՍ 7, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.

CHAMPIONNAT DE PARIS
BASKET-BALL
FINALE

UG Arménienne contre US Mauloise
Le Dimanche 7 Mai à 14 heures
Gymnase TANDOU
11, Rue Tandou — 75019 Paris
Métro : Laumière
Entrée gratuite

Renseignement :
ATTAMIAN, 720-24-44 et 720-99-77
SALMASLNIAN, 236-35-41

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ալեք Մանուկեան Մշակ. Կեդրոնին համար վերակացու_պահապան մը, 50էն 60 տարեկան, նախընտրաբար ամուրի, տեղւոյն վրայ բնակելու պայմանաւ։

Թեկնածուներէն կը խնդրուի անձամբ ներկայանալ Հ. Բ. Ը. Միութեան գրասենեակը՝ 118, Բուրսէլ փողոց, Փարիզ 17, ժամը 9.30էն 18.30, Երկուշաբթի Ուրբաթ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES à

MOSCOU - EREVAN - TBILISSI
3 jours — 8 jours — 3 jours

au départ de MARSEILLE tous les mois
1er voyage du 21 AVRIL au 04 MAI 78
(14 jours)

PRIX 3550 F

MOSCOU - EREVAN
2 jours — 5 jours

1er voyage du 09 JUIN au 15 JUIN 78
(7 jours)

PRIX 2550 F

Prix comprenant : Transport aérien — Transferts — Séjour hôtel 1er classe en chambre 2 lits — Pension complète — Visites et excursions selon programme — Visa — Assurances.

Renseignements et réservations
Jacques CHELELEKIAN — **87 la Canebière 13001 MARSEILLE**
VOYAGES WASTEELS — **tél. (91) 50 89 12**
Org. Lic. 97

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
4
JEUDI
4 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· հատը 1 Ֆ· 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·111 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.111

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ - ԼԻԲԱՆԱՆԸ ԽԱՂԱՂ ՉԷ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ ՄԵՌԱԾ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐ

Շատ բարդ է Հարաւ — Լիբանանի վիճակը։ Իսրայէլացիները քանի կը քաշուին, Պաղեստինցիները կը փորձեն անոնց տեղը գրաւել եւ որովհետեւ ՄԱԿի կապոյտ սաղաւարտաւորներուն պաշտօնն է արգիլք ըլլալ, իրենք է որ զոհ կ'երթան։ Այսպէս Երեքշաբթի օր վիրաւորուեցաւ ֆրանսացի գնդապետը՝ Սալվան եւ հիւանդանոցն է, երեք զինուոր մեռան, եօթը ուրիշներ վիրաւորուեցան եւ նաեւ անհետացածներ ալ կան։ Թէեւ Արաֆաթ խօսք տուած է որ Իսրայէլացիներուն ձգած տեղերը Պաղեստինցիք պիտի չգրաւեն, բայց ի վերջոյ ամէն Պաղեստինցի Արաֆաթին մտիկ չըներ։ Արդարօրէն բոլորը մտահոգ են եւ ոչ մէկ լաւատեսութիւն կը տիրէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ Մայիս 11ին պիտի ընդունի ընկերվարական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Կ· Տէֆէրի եւ յաջորդ օրն ալ՝ Համայնավարները։ Խօսակցութեան նիւթն է՝ ապագային իր ծրագիրը, որու կ'ուզէ մասնակից դարձնել ընդդիմութիւնը։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մեծագոյն նաւաշինարանը՝ Թերին սնանկութեան եզրն է եւ իր բանուորներուն մեծ մասը, Փարիզ եկաւ եւ ցոյց մը կ'ընէր Չորեքշաբթի օր։

ԲՐԵԺՆԵՒ Պոն կը հասնի Հինգշաբթի, ուր ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են։ Կը մնայ մինչեւ Մայիս 7, բայց իր յայտագիրն իսկ ժամը ժամուն պիտի յայտնուի։

ՔԱԲՈՒԼԷՆ հասած լուրերու համաձայն, պետական հարուածին առեն տեղի ունեցած բուռն կռիւներու ընթացքին քանի մը հազար հոգի մեռած է։ Զոհերու մեծ թիւ տուած է հանրապետական պահակազօրքը, որ պաշտպանած է պալատը։ Նախագահ Տաուտի հետ սպաննուած է ամբողջ ընտանիքը։ Ռուսիա առաջինը եղաւ ճանչնալու Աֆղանիստանի նոր վարչակարգը։

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐՈՒ թիւը մեծ համեմատութիւններ առած է Ֆրանսայի մէջ, ուր 15 առ հարիւր յաւելում արձանագրուած է 1976ին, այսինքն այն տարին ուր ի զօրու դարձած է ապահարզանի նոր ձեւակերպութիւնը, աւելի արագական։

ՆԻՒԹԸՆԻ յուշերը հատորով լոյս տեսնելէն առաջ, Նիւ-Եորք Թայմզ արդէն իսկ հատուածներ կուտայ։ Իսկական մէգաֆալիա մըն է զոր կ'ընէ նախկին նախագահը Ուաթըրկէյթի պատմութեան մասին, խոստովանելով թէ ամէն բանէ տեղեակ էր։ Այլ յայտնութիւն մըն ալ կ'ընէ, ըսելով թէ Մաօ աջակողմեան մարդիկը կը սիրէ եղեր եւ կ'ուրախանայ երբ անոնք իշխանութեան գլուխ անցնին։

«LA CROIX»

"Le problème arménien"

ՔԱՋ ՅՕԴՈՒԱԾ ՄԸ

Լա Քրուա Մայիս 3ի իր թիւին մէջ (էջ 8) երկու սիւնակ կը նուիրէ Հայկ· Հարցին, վերոյիշեալ խորագրին տակ եւ Նոէլ Տարպրոզի ստորագրութեամբ։ Խիստ շահեկան եւ առարկայական յօդուած մը, որու սկիզբը լրագրողը կ'ըսէ․— «Սիջադէպեր նշեցին Փարիզի մէջ, անցեալ Ապրիլ 24ին, հայ ժողովուրդի դէմ 1915ին Թուրքերու գործած ցեղասպանութեան 63րդ տարեդարձին ոգեկոչման հանդիսութիւնները։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց բրտօրէն եւ առանց ուրիշ դրդապատճառի քան ճնշումները եկած դիւանագիտական լաւ յարաբերութիւններէն Թուրքիոյ հետ խեղդելու համար, անգամ մը եւս, յիշատակը ողբերգութեան մը որ կ'անպատուէ այն երկիրը, որ ատոր մեղաւորն է»։ Յօդուածագիրը, ապա յիշելէ ետք թէ Գերմանիա քաջութիւնն ունեցաւ իր մեղքերը ճանչնալու, մինչ Թուրքիա միշտ կը մերժէ պատասխանատուութիւնը մէկուկէս միլիոն Հայերու ջարդին, ամփոփ բայց ամբողջական ձեւով կ'անդրադառնայ այդ պատմութեան, Թալաթի հրահանգներուն, գծելու համար նաեւ յետ-եղեռնեան մեր պատմութիւնը, անկախ Հայաստանէն մինչեւ խորհրդայնացում, ստալինեան մաքրագործումները, հայկ· կուսակցութիւնները եւ Մոսկուայի ներկայ քաղաքականութիւնը խնայելու Թուրքիան։

Իր եզրակացութիւնը, անշուշտ, լաւատես չէ բայց այն վերլուծումէն ետք, զոր ըրած է յօդուածագիրը չէր կրնար տարբեր եզրակացութեան յանգիլ, ուրեմն պէտք չէ զարմանալ երբ կ'ըսէ․— «Իրականին մէջ Հայկ· Հարցը կը մնայ, հայ ժողովուրդը միշտ փշրանքներու վերածուած է։ Ընտելանալով հանդերձ այն զանազան երկիրներուն, ուր կը գտնուին, անոնց բերելով իրենց հնարամտութիւնը, առեւտուրի հասկացողութիւնը, գեղարուեստական տաղանդները, Հայերը իրենց սրտին խորը կը պահեն այն վառ վէրքը, որ ճնշուած, ջարդուած ժողովուրդ մը եղած են։ Եւ Հայաստանը, իրապէս անկախ, որու կը ձգտին բոլորը, անհասանելի երազ մըն է, Արարատ մը կորսուած ամպերու մէջ»։

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ․- ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ-ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք, որ Ապրիլ 28ին իր մահկանացուն կնքած է Նազենի Տէր-Միքայէլեան։

Ողբացեալը, բնիկ Արաբկիրցի, մանկութիւնը անցուցած է Պոլիս ուր եւ ստացած է իր նախնական կրթութիւնը։

Գրական առաջին փորձերը լոյս տեսած են «Հայրենիք» ամսագրի եւ «Յառաջ»ի մէջ։ Մին էր՝ «Յառաջ»ի սաներէն» եւ իր տեղը ունեցած է այդ առթիւ «Յառաջի սաները» հատորին մէջ, լոյս տեսած Փարիզ 1939ին։

Իր գողարիկ քերթուածներով, Նազենի Տէր-Միքայէլեան անոյշ հոգիի մը թարմ վկայութիւնը բերած է «Յառաջ»ի էջերէն։ Աշխատակցած է նաեւ «Անահիտ»ի, «Նոր Օր»ի, «Ազդարար»ի եւ «Երկունք»ի։

Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն։

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, բղդ-թատարը փակ ըլլալով, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի օր (Ուրբաթ, Մայիս 5ի թիւ)։

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Խորհրդային Թաս գործակալութիւնը կը հաղորդէր Երեքշաբթի օր, որ Մայիս մէկին, Մոսկուայի մէջ իր մահկանացուն կնքած էր Արամ Խաչատրեան։

Ծնած Թիֆլիզ 1903ին (Յունիս), մեծահամբաւ երաժշտագէտը գլխաւոր դէմքերէն էր խորհրդային արդի երաժշտութեան Շոստակովիչի եւ Պրոկոֆիեւի հետ, բայց մահուան առթիւ նոյնիսկ, արեւմտեան մամուլը չի մոռնար շեշտել թէ չէ հասած անոնց բարձրութեան։

Արամ Խաչատրեան իր մանկութեան երաժշտական ուսում չէ ստացած եւ միայն 1924ին է, որ շնորհիւ իր եղբօր, բեմադիր Մոսկուայի Արուեստի Թատրոնը կրնայ դասերու հետեւիլ Կնեսին Երաժըշտական վարժարանը։ Հոն է որ դաշնակ եւ ջութակ կը սորվի եւ չորս տարի ետք կը մտնէ Մոսկուայի Երաժշտանոցը, ուր կը հետեւի յօրինումի դասընթացքներուն եւ փայլուն վկայականներու կ'արժանանայ։ Վկայուելէն ետք իսկ, հոն կը մնայ մինչեւ 1937։ Աշակերտած է Կնեսինի եւ Միասկովսկիի։ Հեղինակ է բազմաթիւ գործերու, որոնց ամէնէն ծանօթներն են Գայեանէի բեմապարը, իր աշխարհահռչակ Սուրերու Պարով (Ֆրանսացիներուն ներկայացուած առաջին անգամ 1950ի շուրջ Մարքիզ տը Քուեվասի շնորհիւ) Սպարտակիւս, զոր Մոսկուայի Պալշօյը երկու անգամ ներկայացուց Փարիզ, Վլատիմիր Վասիլիեւի նման մեծ պարողի մը մասնակցութեամբ։ Դաւիթ Օյսթրախն էր մանաւանդ որ Եւրոպայի մէջ ծանօթացուց Խաչատրեանի «Ջութակի քոնչերթօն»։ Ոչ մէկ դաշնակահար կ'անգիտանայ նաեւ իր Թոքքաթան։ Խաչատրեան հեղինակն է նաեւ բազմաթիւ համանուագներու, քոնչերթօներու, Հայաստանի փառերգին եւ Մասքարատի երաժշտութեան, որու վերջին «Քառարշաւը» գրեթէ նոյն յաջողութիւնը գտած է ինչ որ՝ Սուրերու Պարը։ Շարժանկարի երաժըշտութիւն ալ գրած է եւ մեղեդիներ։

Արժանացած է բազմաթիւ շքանշաններու՝ չորս ստալինեան մրցանակի, երկու Լենինի կարգի։ Քարտուղարն էր Խորհ· Միութեան Յօրինողներու Միութեան։ Կը նախագահէր խորհրդային կազմակերպութեան՝ Լատին Ամերիկայի հետ գործակցութեան եւ բարեկամութեան համար։

Խորապէս ազդուած հայկական փոլքլորէն, Արամ Խաչատրեան անկախ իր միջազգային համբաւէն, հպարտութիւնն էր նաեւ ի'ր ժողովուրդին հայրենիքէն ներս թէ դուրս։ Իր բազմաթիւ այցելութիւններու ընթացքին արտասահման, միշտ արժանացած է իր հայրենակիցներուն ջերմ ընդունելութեան։ Բազմիցս ինք իսկ ղեկավարած է նուագախումբերը Փարիզի մէջ։ Ինք էր որ իր մէկ այցելութեան ընթացքին կ'ըսէր Կարպիս Աւէտիսեանի («Յառաջ», Մարտ 1960)․— «Ժողովուրդ մը մեծ է իր մշակոյթին ազգային խորութեամբ եւ մեծութեամբ։ Այդպէսով մեծ է հայ ժողովուրդը, եւ իր ազգային մեծ մշակոյթին մէջ, հայ երգը կենսական եւ անբաժանելի տարր է եղած»։

×

Ֆրանսական քննադատները շատ չեն գնահատեր իր երաժշտութիւնը եւ Ֆիկարօ մահուան լուրը տալով չի վարանիր առանձին գրութեամբ մը զոր կը խորագրէ (եւ գիտէ թէ ինչ ըսել կ'ուզէ այդ ձեւով) «Պաշտօնական յօրինող մը» որոշ հեգնանքով մօտենալ Խաչատրեանի արժէքին։ Թէեւ գրողը Քլարանտոնը չէ (որու ալերժիքն ծանօթ է) բայց Փիէր Փըթի ալ ետ չի մնար երբ կը գրէ․— «Հարց կը ծագի թէ այս յարգելի յօրինողին երաժշտութիւնը այսքան չափազանցեալ պատիւի արժանի է՞ր։ Ցաւիտենապէս ներշնչուած հայկ· փոլքլորէն, որու դիւրին արեւելեանութիւնը եւ բուռն գոյները հաճոյքով կը շեշտէ, լաւ օրինակ մը կուտայ թեթեւ երաժշտութեան կամ սեռի երաժշտութեան։ Բայց շատ հեռու կը մնայ այն ինչէն որ վարկն ըրաւ Պրոկոֆիեւի մը կամ Շոսթակովիչի մը եւ որու հետ կը յաւակնէին բաղդատել»։ Նոյն գրութեան սկիզբը Ֆիկարօի աշխատակիցը շատ բախտաւոր կը նկատէ երաժիշտը, որ բարդած էր պատիւներ, մըրցանակներ ու շքանշաններ եւ դարձած «Խորհ· Միութեան մէջ պաշտօնական արուեստին դրօշակիրը»։ Նոյն թերթն է սակայն որ մահագրութեան մէջ, կը յիշէ թէ Խաչատրեանն ալ ճանչցած է շնորհազրկման կարճ շրջան մը (1948) որու պատճառն էր կ'ըսէ «թեքնիքի չափազանցութեան մը եւ զգայացունց տպաւորութիւններու փնտռտուք մը»։

×

Թաս կ'ըսէ թէ Արամ Խաչատրեան մեռած է յետ երկարատեւ հիւանդութեան։ Անցեալին, մեծ վարպետը սրտի տագնապ անցուցած էր բայց ինչպէս հաղորդած էինք «Յառաջ»ի Նոյեմբերի թիւով, շըրջան մը Փարիզ էր, ուր կը խնամուէր Քոշէն հիւանդանոցը այլ անհանգստութիւններու համար։

Արամ Խաչատրեանի մահով, արդի երաժշտութիւնը կը կորսնցնէ իր արժէքաւոր տարրերէն մին, իսկ՝ Հայութիւնը, այն մեծ երաժիշտը, որ «միջազգայնացուց» հայկ· երաժշտութիւնը, ներշնչուելով անոր փոլքլորէն, որու բերաւ իր արուեստն ու տաղանդը։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 24ին, Հայաստանի ժողովուրդը իր ուխտագնացութիւնը կատարած է Ծիծեռնակաբերդ, անգամ մը եւս իր յարգանքը բերելով մեր անմահ նահատակներուն։

Ծիծեռնակաբերդ այցելեցին նաեւ կուսակցական եւ պետական ղեկավարները, ծաղկեպսակ դնելով եւ մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգելով Ապրիլեան Ցեղասպանութեան անմեղ զոհերը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ)

Ա.

Խորհ. Միութեան այժմու Սահմանադրութիւնը (Հիմնական օրէնք) պաշտօնապէս կեանքի կոչուած էր 1977 Հոկտեմբեր 7ին, Գերագոյն Խորհուրդին համապատասխան որոշումով:

Վերոյիշեալ Սահմանադրութիւնը՝ ժամանակագրական կարգով չորրորդը, ներածական հատուածէ զատ ունէր 9 բաժին, 21 առանձին գլուխ եւ 174 յօդուած:

Բարեփոխումը եւ, հետեւաբար, տարբերութիւնը բաղդատմամբ իր նախորդին (1936 Դեկտ. 5, Ստալինեան որակուած) շատ աննշան էր: Նորութիւնները վերջին հաշուով հատ ու կենտ էին եւ, մանաւանդ, հիմնական կէտեր չէին ներկայացներ: Առաւելաբար շարադրութեան ձեւափոխութիւն մըն էր:

Նոր Սահմանադրութեան թիւ 73 յօդուածին 11րդ կէտին սահմանումով, պետական կեդրոնական իշխանութիւններուն եւ կառավարական բարձրագոյն մարմիններուն վերապահուած է Հանրապետութիւններու Սահմանադրութիւններուն «համապատասխանութեան ապահովումը» Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեան հետ:

Յստակ է բանաձեւումը, որով աւելորդ մեկնաբանութիւնը:

«Հայկական ՍՍՀ իններորդ գումարման Գերագոյն սովետի հինգերորդ նստաշրջան»ին, 1977 Յուլիս 7, օրակարգի երկրորդ կէտով կազմուեցաւ Սահմանադրական Յանձնաժողով մը՝ մշակելու համար Հայաստանի Սահմանադրութեան նախագիծը: Յանձնաժողովը՝ գլխաւորութեամբ Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար Կ. Դեմիրճեանի, բաղկացաւ 37 անդամներէ:

Այս տարուան Մարտ 20ին, Յանձնաժողովը հաստատեց նախագիծը եւ վաւերացման համար ներկայացուց Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան: Այս վերջինը վաւերացուց զայն Մարտ 21ին եւ տուաւ երկու որոշում: Առաջին՝ նախագիծը հրապարակել Հանրապետութեան մամուլով Մարտ 22ին: Երկրորդ՝ Ապրիլ 13ին գումարել արտակարգ եօթներորդ նստաշրջանը Գերագոյն Խորհուրդին, Սահմանադրութեան նախագիծը քննելու համար:

«Սով. Հայաստան» օրաթերթը, Ապրիլ 15ին, հրապարակեց վաւերացուած նոր Սահմանադրութիւնը: Նոյնպէս, ընդհանուր գիծերով ներկայացուց Սահմանադրական Յանձնաժողովի նախագահ Կ. Դեմիրճեանի եւ խօսք առած 25 դեպուտատներու յայտարարութիւնները «Հայկական ՍՍՀ իններորդ գումարման Գերագոյն սովետի արտահերթ եօթներորդ նստաշրջանին»:

Յանձնաժողովի աշխատանքներուն մասին խօսելով՝ Կ. Դեմիրճեան յիշատակած է այն քանի մը առաջարկները, որոնք նկատի առնուած են, ինչպէս, յիշելու համար կարեւոր կէտ մը, նախագիծին թիւ 70 յօդուածին 12րդ պարբերութիւնը: Հայաստանի պետական մարմիններուն յանձնաճման երեւները պարզող այս հատուածին մէջ աւելցուած է պատմութեան եւ մշակութային յուշարձաններու պահպանութեան եւ օգտագործման ղեկավարումի տողը: Յիշեալ յօդուածը վաւերացուած Սահմանադրութեան մէջ դարձած է 71րդ յօդուածին 12րդ կէտը:

Արտայայտուողները ընդհանրապէս մատնանշած են արտակարգ երեւոյթը նոր Սահմանադրութեան՝ աննախընթաց եւ բացառիկ, ընդունուած կարգով փառաբանած են Լենինի կոմունիստ կուսակցութիւնը, Ռուսիոյ եւ ռուս ժողովուրդին բախտորոշ դերը, բնականաբար նաեւ Բրեժնեւինը՝ Խորհ. Հայաստանի հանդէպ իր ցուցաբերած «հայրական հոգատարութեան» համար:

Յիշատակութիւն չկայ թիւ 71 յօդուածին վերամշակութեան մասին՝ Հայերէնը պետական լեզու նկատելու անհրաժեշտութեան կապակցութեամբ: Յիշեալ յօդուածը վաւերացուած Սահմանադրութեան մէջ դարձած է թիւ 72: Այլ կարգի առաջարկներ եւ կատարուած բարեփոխումները յիշուած են:

Արտայայտուողներէն երկու երեսփոխաններ անդրադարձած են լեզուին մասին: Հարցը ըլլալով խիստ կարեւոր, կը մէջբերենք զանոնք նոյնութեամբ:

Ակադ. Վ. Համբարձումեան, ՍՍՀՄ Գերագոյն սովետի դեպուտատ, յայտարարած է ի մէջ այլոց.— «Ուսուցման պրոցեսի կատարելագործման ճանապարհով պէտք է հասնել այն բանին, որ դպրոցն աւարտող իւրաքանչիւր երիտասարդ քաջ տիրապետի ե՛ւ հայերէն ե՛ւ ռուսերէն լեզուին»:

Վ. Պետրոսեան, Երեւանի Ուրարտական ընտրական օկրուգ (շրջան).— «Գրողների Միութեան նախագահը իր ելոյթում անդրադառնում է Հայոց, Ռուսաց եւ միւս լեզուների նկատմամբ պետական հոգատարութեան մասին, նշում, որ այդ հոգատարութիւնը ժողովրդական կրթութեան օղակներում պէտք է մարմնաւորուի իբրեւ Հայոց լեզուի եւ գրականութեան դասաւանդման բարձր մակարդակ, սովետահայ գրականութեան մէջ՝ ժամանակի գեղարուեստական բարձր չափանիշներին համապատասխանող բանաստեղծութիւն, վէպ, դրամա, թատրոնում եւ էկրանից՝ մաքուր եւ գեղեցիկ հայերէն:

«Իւրաքանչիւր լեզուի կենդանութիւն եւ, մանաւանդ, յարատեւութիւն, պայմանաւորուած է այդ լեզուով ստեղծուող մշակութային իրական արժէքներով, որոնք ընթերցողի, հանդիսատեսի հետ կը խօսեն ժամանակի առաջադիմական գաղափարների եւ բարձր գեղարուեստականութեան ամբիոնից, կը պատասխանեն նրա միտքը եւ սիրտը յուզող հարցերին:

«Մենք պէտք է այսուհետեւ եւս հոգ տանենք, որ մեր Հանրապետութեան դպրոցները առաւելագոյն իմացութիւններ տան Ռուսաց լեզուից եւ գրականութիւնից, որ եղբայրական կուլտուրաների մերձեցման եւ փոխհարստացման անփոխարինելի միջոցը՝ Ռուսաց լեզուն, մեր սերունդները իւրացնեն իր ողջ շքեղութեամբ»: (Սով. Հայաստան, Ապրիլ 15):

Նոր Սահմանադրութիւնը, Գերագոյն Խորհուրդի Ապրիլ 14ի «Դեկլարացիա»ով ի զօրու դարձաւ Ապրիլ 14ին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ

Կրօնական աւանդութեամբ Քրիստոս յարութիւն առնելէ ետք քառասուն օր մնաց երկրի վրայ եւ յետոյ երկինք համբարձաւ: Եկեղեցական տօնացոյցի մէջ ան Զատկի քառասուներորդ օրն է՝ Հինգշաբթի, եւ երեսունըհինգ օրերու շարժականութեամբ Ապրիլ 30էն մինչեւ Յունիս 3ի միջեւ օր մը: Միջնադարուն է միայն որ վերջնապէս ձեւաւորուեցաւ այդ օրը եւ քրիստոնէական տօնի տեսք ստացաւ:

Սակայն, անկէ զատ, ժողովուրդը ունի իր Համբարձումը:

Ծաղիկի պէս փնջուած աղջիկները, իրենք մուրազ, տօնի նախորդ օրը մուրազ կը փնտռեն՝ եօթը տարբեր տեսակի ծաղիկ կը հաւաքեն, փունջեր կը կազմեն, եօթը աղբիւրէ ջուր, եօթը հատիկ աւազաքար կը լեցնեն կաւէ փարչին մէջ, ծաղիկը կը լեցնեն բերանը և կը կոչեն ծաղկամէր, խնդում, վիճակ, որ կ'ընդունուէր իբրեւ ողջ էակ: Կը հաւատային, որ ան կանացի կերպարով կը յայտնուի հազուագիւտ երջանիկներուն իբրեւ աւետաբեր եւ յոյսով կը սպասէին... Գիշերը «վիճակ»ը կը դնէին աստղերուն ի տես, կը հայցէին անոնց միջնորդութիւնը՝ սրբագործում, և յաջորդ օրը փունջ-փունջ կը բաժնէին տուներու տանիքները՝ հմայական երգեր երգելով: Փոխարէնը կը ստանային հաւկիթ, ալիւր, իւղ: Հաւաքուած բարիքով յետոյ ուրախութեան սեղան կը պատրաստէին, որուն կրնային մասնակցիլ բոլորը: Կէսօրէ ետք կը հաւաքուէին «վիճակ» հանելու՝ գուշակութեան ծէսը կատարելու: Անմեղ աղջնակ մը կարգով փարչէն կը հանէր նախորդ օրը հոն ձգուած առարկաներէն՝ կոճակ, յուլունք, մատանի, դանակ, իսկ հանդիսականները կ'երգէին վիճակի երգեր, որոնց բովանդակութեամբ կը գուշակէին, թէ որո՛ւ ինչ ապագայ կը սպասէ: Կը հաւատային գուշակութեան, անմեղօրէն կը տխրէին եւ կ'ուրախանային արդիւնքի համար:

Յատուկ նշանակութիւն կուտային Համբարձման գիշերուան, կարծելով թէ այդ գիշեր անշունչ առարկաները, մանաւանդ ծաղիկներն ու խոտերը, լեզու կ'առնեն սիրոյ խօսքեր մրմնջելու, զիրար ողջունելու համար, իսկ գետերն ու աղբիւրները կը կենան ու ոսկի կը դառնան իրենց մէջ նետուած առարկաները:

Ու խմբուելով կ'երգէին իրենց անպաճոյճ թուացող, բայց խոր ու փիլիսոփայական մանիները, վիճակի քառեակները, որ բնութեան ու սիրոյ գովք էին ամբողջովին, անխառն հաւատքով երկինք ուղղուած: Դաշտերու, ձորերու, անտառներու մէջ ցրուած այդ վառ ծաղկեփունջերը թաքուն հրայրքներ ու երազներ կ'արտայայտէին հեթանոս պարերով, որ կուգային լրացնելու օրուան պատկերը: Իրիկունը կը փակէր օրը՝ տուներու տանիքներու, մեծ սենեակներու մէջ եւ գիւղի հրապարակին վրայ շարունակուող ընդհանուր երգ ու պարով, «վիճակ»ի արդիւնքներու քննարկումներով, ջահել տղոց ընտրող հայեացքներու տակ, մեծերու հսկող, բայց ոչ կաշկանդող ներկայութեամբ: Այդ օրը նաեւ սիրոյ, նշանտուքի, խօսքկապի օր էր, եւ չամուսնացած երիտասարդութիւնը կ'օգտուէր յարաբերական ազատութենէ:

Համբարձումը նաեւ ուխտագնացութիւններու տօն էր: Պատմական Հայաստանի մէջ կային բազմաթիւ մեծ ու փոքր ուխտավայրեր, ուր կ'երթային ուխտաւորներ Համբարձման տօնի նախօրեակին: Քանի մը օր այդ բազմութիւնը կը մնար ուխտավայրին մէջ: Շատ մեծ նշանակութիւն կուտային բնապաշտական ծագում ունեցող այլ եւ այլ ծիսական սովորութիւններու՝ կը փորձէին քար փակցնել ուխտավայրի աղբիւրի ժայռաբեկորին եւ եթէ կպչէր՝ ուխտը ընդունելի էր: Յատուկ նշանակութիւն կուտային ուխտավայրին մէջ կատարուող զոհաբերութեան: Զոհաբերուող կենդանին կը զարդարէին ծաղիկներով, կարմիր-կանաչ թելի փունջերով, քահանայի օրհնած աղ կը կերցնէին եւ յետոյ դհոլ-զուռնայի նուագածութեամբ կը զոհէին: Կենդանիի արիւնը սրբազան կը նկատուէր. զայն խաչաձեւ նշաններով կը քսէին հիւանդներու, երախաներու ճակատներուն, այն համոզումով որ բուժումը ապահովուած է: Հագուստէն կտրած չերտ մը կամ գունաւոր թելերու փունջ մը կը կապէին ուխտավայրը գտնուող սրբազան ծառի ճիւղերուն, իբրեւ փորձանքէ փրկուելու առհաւատչեայ: Յատկապէս զաւակ խնդրող կիներ ուխտավայրին մէջ կը զոհէին հիւսքը, զայն կտրելով եւ թողլով նոյն սրբազան ծառին վրայ: Ուխտավայրերը ժողովրդական ընդհանուր ուրախութեան վայրեր էին, ուր տեղի կ'ունենային ձիարշաւներ, գօտեմարտ, վիճակախաղ: Յատուկ ուրախութիւն կը պատճառէր լարախաղացը մահուան հետ զուարճանալու իր հմտութեամբ: Համբարձման տօնին ուխտավայրերը նաեւ ցանկալի տօնավաճառներ էին, այլազան ընկերային բնոյթի պայմանադրութիւններուն եւ գործերու յարմար միջավայր:

Այս էր Հայոց Համբարձումը:

Համբարձման ժողովրդական ծիսակարգը նոյնն էր Հայոց աշխարհին մէջ, Վասպուրական թէ Կարին, Վայոց ձոր թէ Կապադովկիա, Գուգարք թէ Սասուն, Գողթն կամ Կիլիկիա... Միայն այս յատկանիշն արդէն կը փաստէ, որ այդ ծիսակարգը յառաջացած է եւ ձեւաւորուած հայ ժողովուրդի ազգային կերպարին զուգընթաց եւ անոր հետ նոյն ատեն, հիմք ունենալով նախապատմական խորքերէն եկող բնապաշտական ատաղձը: Եւ եթէ ԺԹ. դարուն Հայաստանի որեւէ շրջանին մէջ նրբերանգի տարբերութիւն կայ, ան չի կպչիր տօնի բուն էութեան, չի խաթարեր անոր համազգային բովանդակութիւնը, այլ կը մնայ միայն իբրեւ արտայայտութիւն տեղական առանձնայատուկ պայմաններու, աշխարհագրական եւ ընկերային-պատմական իրողութիւններու: Ամէն տեղ Համբարձման տօնին համար հիմնականը կը մնար ծաղիկի (բոյսի) պաշտամունքը եւ սիրային գուշակութեան հմայութիւնը, իբրեւ վերազարթնող բնութեան պաշտամունք, յատկանիշ մը, որով կը բնորոշուէր նախաքրիստոնէական Հայաստանի կրօնա-փիլիսոփայական մտածումը առհասարակ: Գրիգոր Ղափանցեան Համբարձման տօնը յստակ կերպով կը կապէ Արա Գեղեցիկի, մեռնող եւ յարութիւն առնող բուսական աստուածութեան:

ԱՍՏՂԻԿ ՕԴԱԲԱՇԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

Մայիս 6ին, պիտի տօնախմբուի Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան բացման երկրորդ տարեդարձը:

Արդէն իսկ, երկու տարի:

Երկու տարի որոնց ընթացքին Մշակոյթի Տունը հաւատարիմ իր համագաղութային կոչումին եղաւ ժամադրավայր մեծերուն եւ փոքրերուն, եղաւ հանդիսավայր մշակութային, գեղարուեստական եւ ազգային ձեռնարկներու:

Առանց բարոյական հաշուեկշիռ մը ներկայացնելու, քանի բոլոր ձեռնարկներու յայտարարութիւնները եւ թղթակցութիւնները հաւատարմօրէն արձագանգ գտած են «Յառաջ»ի սիւնակներէն ներս, կրնանք ըսել անվարան որ Մշակոյթի Տան գործունէութիւնը անցաւ զանազան փուլերէ՝ մակընթացութիւններով եւ տեղատուութիւններով:

Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ:

Մշակոյթի Տունը ոչ ակումբ մըն է, ոչ հասարակ սրահ մը եւ ոչ ալ պարզ լսարան մը:

Մշակոյթի Տունը ամբողջ շէնք մըն է ներքին եւ արտաքին յատուկ կառոյցով մը: Հետեւաբար անոր ղեկավարումը եւ մատակարարումը կը հետեւի որոշ հրամայականներու որոնք կը բխին կանոնադրային օրէնքներէ, մարդկային բարոյական սկզբունքներէ եւ ազգային գետնի վրայ յանձնառութիւններէ:

Ամբողջութիւն մը որ կարելի չէ կոտրել, ամբողջութիւն մը որ Մշակոյթի Տան կուտայ իր ինքնատիպութիւնը:

Արդարեւ, աննախընթաց եւ անօրինակ ձեռնարկ մը Ֆրանսահայ գաղութին համար որ լաւագոյնս կը պատկերացնէ Հայուն շինելու եւ շէնցնելու ոգին, Հայուն տոկալու եւ յարատեւելու կամքը, Հայուն զոհաբերուելու պատրաստակամութիւնը:

Ամէն մէկ այցելութեան, օտարները հիացումով կ'արտայայտուին եւ կը գնահատեն Հայուն նախաձեռնութեան ոգին:

Կը մնայ մեզի՝ Հայերուս, գիտնալ գնահատել մեր ձեռնարկները, մեր արժէքները, ինչ որ միշտ պարագան չէ:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը տունն է ամբողջ ժողովուրդին անխտիր: Որոշ կառավարական, քաղաքապետական եւ հաստատութեանց նպաստներէն զատ, Մշակոյթի Տունը յարկ առ յարկ բարձրացաւ Հայ ժողովուրդի թանկագին լումաներով, քիչով թէ շատով, բայց միշտ սրտաբուխ: Ազգային մեծ բարերարներ չունի Մշակոյթի Տունը, եւ լաւ է որ չունի: Ինչ որ ժողովուրդը, իր բոլոր խաւերով, կը շինէ, կը կառուցէ ա՛լ աւելի ամուր կը տոկայ բոլոր դժուարութիւններու եւ խոչընդոտներու: Ժողովուրդին կամքով եւ գուրգուրանքով եղածը անքակտելի եւ անխորտակելի է:

Յանձնախումբը Մշակոյթի Տան կը վարէ իր աշխատանքները քաջ գիտակից այս տուեալներուն: Աշխատանքներ որոնք յաճախ սպառիչ են, բայց նաեւ միշտ խանդավառիչ քանի կամայ եւ անշահախնդիր ծառայութիւն մըն է ազգին: Ինչպէս ամէն հանրային գործ, յաճախ պէտք է թիավարել հոսանքն ի վեր: Յաճախ պէտք է տալ իր անձէն, բարոյապէս եւ նիւթապէս առանց տկարանալու, անցնելով հանդերձ տատամսումի պահերէ:

Յանձնախումբը Մշակոյթի Տան այս գիտակցութեամբ եւ մանաւանդ վճռակամութեամբ կը մնայ պատնէշին վրայ, որովհետեւ իրեն համար, իր առաքելութեան վսեմութիւնը ամէն բանէ վեր է: Իր առաքելութիւնը՝ հայապահպանում է, հայկ. դատ է իր ամենալայն ըմբռնումով եւ իմաստով: Յանձնախումբը Մշակոյթի Տան վստահ է որ իր ժողովուրդի լայն զանգուածը միշտ թիկունք է եւ խանդավառ պիտի մասնակցի Տան բացման երկրորդ տարեդարձի ձեռնարկին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 24

ՃԱՇ – ԱՍՈՒԼԻՍ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Ապրիլ 21ին Փարիզի Ազգային ժողովի ճաշարանին մէջ տեղի կ'ունենար հաւաքոյթ մը, որու կը նախագահէր 16րդ թաղամասի երեսփոխան՝ Պ. Մէժմէն։ Սրահը չէր կրցած ընդունիլ բոլոր փափաքողները եւ վերջին ժամուն եկողները բոլորն ալ, յուսախաբ, ետ կ'երթային։ Երեկոյթին նախագահը գոհունակութեամբ նկատել տալ հաւաքոյթին յաջողութիւնը, շեշտեց թէ շատ կարեւոր է որ փոքրամասնութեանց վերաբերող տեղեկութիւնները արտայայտուին եւ ուրեմն բնական է որ Փարիզի հայ գաղութը յիշէ դէպքերը, որոնք նշած են դարուս սկիզբի երկու տասնամեակները։ Յաջորդաբար խօսք առին՝ Փրոֆ. Մահէ, որ հակիրճ կերպով պարզեց Հայոց պատմութիւնը 1860էն սկսած մինչեւ 1915ի դէպքերը, եզրակացնելով թէ այդ համայնքին ընկերային կացութիւնը մտահոգիչ դարձած էր արդէն 1895ին ծայր տուած ջարդերով մինչեւ 1915ի ցեղասպանութիւնը, Վերապատուելի Սիւլեան, որ ծանրացաւ հայ կղերին տուած կորուստին վրայ, Հայր Ռիքէ, այնքան ծանօթ մեծ ողբերգութեան, ձեռնհասօրէն վերլուծեց ցեղասպանութեան կարեւորութիւնը, զայն օրինակ նկատելով Հիթլէրին համար Լեհաստանը քարուքանդ ընելու։ Հայր Ռիքէ յիշեց թէ վերջերս Մեծ Ռաբբունապետ Սուքրուն յիշած էր այս ցեղասպանութիւնը, որ մնացած էր անպատիժ։ Ժ. Դիատուրեան, իր կարգին, շեշտեց գըլխաւորաբար ոճիրին կանխամտածուած բնոյթը, Թուրք ղեկավարներուն կողմէ եւ վայրագութիւնը, որով Թուրքը վարուեցաւ անզէն ու անպաշտպան ընտանիքներու հետ։ Եզրակացուց ըսելով որ այս ցեղասպանութեան անպատիժ մնալը ցայտուն կը դարձնէ բարոյական եւ քաղաքական պահանջ մը, որու տէր են գալոց սերունդները։ Քուէթան տը Սեզվալ, Ս. Ղազարի (Երուսաղէմ) կարգէն, յիշեց այն պատմական կապերը, որոնք կը միացնեն Ֆրանսացիք ու Հայերը։ Ինք շրջած է Արեւմտեան Հայաստան եւ կրցաւ վկայել թէ ի՛նչ վիճակի մէջ է երկիրը, քարուքանդ, ամայի եւ Թուրք կառավարութիւնը միշտ կ'անտեսէ այս պատմական հետքերը եւ կը թողու անխնամ։

Խօսք տրուեցաւ նաեւ ներկաներուն եւ միջամտողները գլխաւորաբար հետաքրքրուեցան այն հարցով թէ ի՛նչպէս երեսփոխանները կրնան զօրավիգ կենալ Հայերու արդար պահանջներուն։ Խօսք առին նաեւ Կիպրոսի հիւպատոսը եւ Օր. Տիէնէշ (նախկին նախարար)։ Ցաւալի էր որ ներկաները թոյլ չտուին ծագումով Թուրք կնոջ մը, որ արտայայտուի։ Իր միջամտութիւնը աւելի բաց կերպով կըրնար իր արժանի պատասխանը գտնել ներկայ խօսողներուն կողմէ։

Շահեկան են նման հաւաքոյթներ եւ թոյլ կուտան որ ֆրանսական հանրային կարծիքը լուսաբանուի։ Երեկոյթին նախաձեռնած էր Ժեռար Սթեֆանէսքօ։

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏԷՆ

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Ապրիլ 9ին, մեռած է «Երեւան» մշակութային կազմակերպութեան Կեդրոնական Կոմիտէի նախագահ եւ «Երեւան» շաբաթաթերթի գըլխաւոր խմբագիր Գաբրիէլ Գաբրիէլով։ Ծնած էր 1904ին՝ Վառնա։ Փոքր տարիքէն գործօն մասնակցութիւն բերած է Պուլկարիոյ հանրային, քաղաքական եւ կուսակցական կեանքին, որուն համար ալ պարգեւատրուած է «Աշխատանքի հերոս», «Լենին», «Կէօրկի Տիմիթրով», «Ժողովրդական ազատութիւն» եւ այլ բազմաթիւ շքանշաններով։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ երաժշտական արուեստի կեանքին մէջ ծանօթ անուն մըն է դաշնակահարուհի Էմմա Թահմիզեան։ Ծնած՝ Փլովտիւ, 1957ին, իբրեւ առաջին ուսուցիչ ունեցած է Փենքա Փեթքովան, որ նկատելով Էմմայի մէջ տաղանդը, քաջալերած է զինք իր քայլերուն մէջ։ 1976ին աւարտած է Փլովտիւի երաժշտական միջնակարգ դպրոցը ոսկի մետալով։ Ներկայիս Սոֆիայի պետական երաժշտանոցին մէջ կը շարունակէ իր ուսումը, նոյն ատեն մասնակցելով երաժշտական հանդէսներու եւ տեղական ու միջազգային մրցումներու։ Էմմա Թահմիզեան 1974ին մասնակցած է Չեխոսլովաքիոյ մէջ տեղի ունեցած 11րդ միջազգային մրցումին եւ շահած Գ. մրցանակը, 1977ին Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցած Ռ. Շուման միջազգային մրցումին (աշխարհի զանազան երկիրներէ 42 դաշնակահարներու կարգին) արժանացած է առաջին մըրցանակի, ոսկի մետալի եւ դափնեկիրի կոչումին։ Հայ երիտասարդ դաշնակահարուհիի վերջին յաջողութիւններէն մէկը եղած է Փետրուար 9ին Փլովտիւի մէջ տեղի ունեցած նուագահանդէսը, որուն ընթացքին պետական սէնֆոնիք նուագախումբին հետ նուագած է Եորկի Մինչեւի «Աքվարել»ը եւ Շումանի դաշնակի եւ նուագախումբի՝ Լա մինէօր քոչերթօն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԸ ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Կիրովականի մէջ սկսած է մարզական կեդրոնի մը կառուցումը, որ իր տեսակին մէջ ամէնէն մեծ կեդրոններէն մէկը պիտի ըլլայ Խ. Միութեան։ Ծովու մակերեսէն երեք հազար մեթր բարձրութեան վրայ կառուցուող նոր կեդրոնը պիտի ծառայէ Կիրովականի մէջ ձմեռնային գրօսաշրջիկութեան զարգացման։ Կեդրոնը կ'ունենայ 200 տեղնոց պանդոկ, 400 տեղնոց հրապարակ, դէպի Մայմեխ լերան գագաթը երկարող 3,5 քիլոմեթր ճոպանուղի, դահուկի վայրեր եւայլն։ Կեդրոնը կ'ընդունի տարեկան 50 հազար գրօսաշրջիկներ, մարզիկներ եւ մարզասէրներ։ Կառուցման համար տրամադրուած է 3,5 միլիոն ռուբլիի պիւտճէ մը։

ՀԱՅ ՀՈԳԵԲԱՆԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քալիֆորնիոյ մէջ լոյս տեսած է «Հոգեբանութիւնը աշխարհի շուրջ» աշխատութիւնը, որուն մէջ ներկայացուած է հոգեբանութեան զարգացումը իբրեւ գիտութիւն տարբեր երկիրներու մէջ։ Հատորը, որ հաւաքական աշխատանքի արդիւնք է, կ'ընդգրկէ նաեւ Երեւանի պետական համալսարանի հոգեբանութեան ամբիոնի վարիչ Փրոֆ. Ց. Թութունճեանի մէկ յօդուածը, որ կը ներկայացնէ խորհրդահայ հոգեբանական, գիտութեան պատկերը։

ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻ ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Արեւելեան Հայաստանի Ռուսիոյ կցման 150ամեակին առիթով լոյս ընծայուելիք գիրքերու շարքին, արդէն իսկ հրատարակութեան յանձնուած է Թ. Յակոբեանի «Երեւանի զարգացումը Արեւելեան Հայաստանը Ռուսաստանին միանալուց յետոյ» հաւաքածոն (հայերէն եւ ռուսերէն)։ Հատորը կ'ընդգրկէ ԺԹ. դարէն մինչեւ 1917 Երեւանի պատմութեան բոլոր կարեւոր փաստաթուղթերը եւ յիշատակութիւնները՝ պայմանագիրներ, պատմագիրներու, յիշատակագիրներու, ճամբորդներու վկայութիւններ, քաղաքի վարչական, տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային կեանքին վերաբերող օրէնքներ, կանոնադրութիւններ, դիւանական բազմաթիւ փաստաթուղթեր ու նիւթեր։ Հաւաքածոյին կցուած է կարճ յառաջաբան մը եւ ծանօթագրութիւններ։ Լոյս կ'ընծայուի նաեւ «Արեւելեան Հայաստանը Ռուսաստանին միանալու պատմական նշանակութիւնը» (հեղինակներու խումբ) եւ Հ. Ղազարեանի «Հայ հասարակական – քաղաքական շարժումները եւ առաջաւոր Ռուսաստանը ԺԹ. դարի 50–80ական թուականներին» ռուսերէն աշխատութիւնները։ Առաջին գիրքին մէջ ներկայացուած է հայ ժողովուրդի տընտեսական, քաղաքական եւ մշակութային կեանքի զարգացումը ԺԹ.–Ի. դարերուն, իսկ երկրորդին մէջ քննութեան ենթարկուած է արեւմտահայ հանրային – քաղաքական մտքի պատմութիւնը ԺԹ. դարու 50–60ական եւ 70–80ական թուականներուն։ Յատկապէս ներկայացուած է այդ ժամանակաշրջանին հայ ժողովուրդի ազգային – ազատագրական պայքարը թըրքական բռնապետութեան դէմ։ Նախատեսուած է նաեւ հրատարակել «Պատմութեան հարցեր» հատորը, ուր կը ներկայացուին հայ – ռուսական պատմա – մշակութային կապերը։

ՏԱՐՕՆԻ ՄԵՐ ՄԱՅՐԻԿԸ

(ՇՈՂՕ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Մարտի սկիզբն էր որ Տէսինի մէջ իր մահկանացուն կը կնքէր Շողօ Ղազարեան (ծնեալ Քրմոյեան) 103 տարեկանին։ Լեցուն տարիք մը անշուշտ, ուր մահը, աւելի քան բնական կը նկատուի բայց եւ այնպէս մեր «մայրիկները» տարիք չունին եւ միշտ արցունքոտ են մեր աչքերը երբ հայ մայրիկ մը կը թաղենք։ Տարօնի գաւակ, ո՞վ չէր ճանչնար Շողօ մայրիկը, որ մտերիմներուն համար պարզապէս՝ Նէնօն էր։ Իր յուղարկաւորութեան օրը եպիսկոպոսը, քահանայ հայրը ներկայացուցին ողբացեալին դիմագիծն ու նկարագիրը մինչ հայրենակից՝ Քերովբէ Կարապետեան, անդրադարձաւ Տարօնի կնոջ դերին ու Շողօ մայրիկը դասեց Սոսէ մայրիկներու շարքին, որոնք ճակատագրական օրերու միշտ եղած են իրենց կեանքի ընկերոջ զօրավիգ։

Սիրելի մեծ սանամայր, մենք որ մօտէն ճանչցանք քեզ, գիտենք թէ ի՛նչ ազնիւ հոգի ունէիր։ Եւ քեզ նման մեր հայ մայրիկներն են, թէկուզ անգրագէտ, որ կրցած են հայ ընտանիքին ոգին եւ աւանդութիւնը պահպանել հայրենի հողերէն հեռու։ Տունէն ներս, քեզ նման մայրիկներն ու մեծ-մայրիկներն են, որ չթողլով հայերէնէ զատ ուրիշ լեզու խօսիլ, յարգանք ներշնչել մեծին հանդէպ, կրցան մեզ հայ պահել։ Եւ այս աշխատանքը, յաճախ անտեսուած, նոյնքան կարեւոր է որքան հանրային կեանքի մէջ տարուած աշխատանքները։

Մշոյ Ս. Կարապետի կարօտը սրտիդ, այսօր կը հանգչիս ամուսնոյդ կողքին, անոյշ յիշատակ մը թողլով մեր բոլորին սրտերուն մէջ։

Ա. ԱՐԾԻԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻ՞ՂՃ Է...

3.

Հողակոչերը չորացել էին։ Գետափի ուռիների տակ բաց թողած աւանակները խնդմնդում էին։ Կախ ականջների ու ագիների ցնցումով նրանք փորձում էին հալածել բոռերի ու ճանճերի երամները։

Ցունխեան հովի ծոյլը մէջքը ճաքճքած գոմէշ էր։ Շոգի թմբիրը խախտուեց հըրացանի մի հատիկ կրակոցից։ Շուկայի մօտից մէկը գոռաց.

— Հայերը հաւատացեալ գինուորի սպանեցի՛ն, ամա՛ն...

Երգնկան պայթեց, դարձաւ հազար բեկոր։ Տագնապի ոռնոցը գլորուեց թաղից թաղ, խուլ արձագանգեց մինարէների գմբէթներում։

Կառավարչատան պատշգամբում կանգնած գայմագամ Մամուր Ֆէյզապը մի պահ ականջ դրեց գըրգռոցին ու դարձաւ մօտը կանգնած Քեմալ բէյին.

— Սկսուե՛ց...

Քեմալ բէյը հանեց ատրճանակը, հանդարտ նշան բռնեց Ղազանչի Միսաք աղայի պարտէզում թիթեռի ետեւից ընկած մի երեխայի ու կրակեց։ Երեխան ընկաւ... Մամուր Ֆէյզապի փորը թրթռաց քրքջոցից։

— Դիպուկ ես կրակում, բէյ իմ։

Քեմալ բէյը հէնց պատշգամբից թռաւ բակում կանգնած կառքի մէջ, ոստիկանկառապանին հրամայեց քշել դէպի Գուրշունլի մզկիթ։ Կառքը սուրաց՝ իր անիւների կոշտ ձայնով թանձրացնելով քաղաքի գըրգռոցը։

— Եա՛, հո՛ւ...

Քեմալ բէյն ատրճանակը պահում էր ծնկներին, երբեմն – երբեմն կրակում փողոցում խուճապով այս ու այն կողմ փախչող Հայերի վրայ։

— Եա՛, հո՛ւ...

Մզկիթի ընդարձակ բակը լիքն էր մոլլաներով ու ոստիկաններով։ Ոստիկանապետը հէնց կառքի վրայից գոռաց.

— Հէ՛յ, իսլամի զաւակներ, մի՞թէ կոյր էք եւ չէք տեսնում, որ Հայերը կոտորում են մեր հաւատի զինուորներին։ Արթնացէ՛ք, մարգարէի սիրոյն, անյապաղ զինուեցէք։ Սանջախ ի չե-րիֆ...

Մզկիթի բակն ու սրահը դղրդացին։ Քեմալ բէյը Ջադր Խալիս Ուլու իսլամի հետ բաց արեց Գուրշունլի մզկիթի դաղտնի նկուղներն ու իր ձեռքով զէնք բաժանեց մոլլաների կանչով հաւաքուած Թուրք ամբոխին։ Սրանք զինւում էին արագ, գազազում արեան ծարաւի, մռնչում.

— Եա՛, հո՛ւ...

Նամազի հաւաքուած սէյիդների, մոլլաների, գազիների ամբոխը թողեց լըւացման արարողութեան պարագաները։ Շատերը թողին նոյնիսկ իրենց ոտնամանները, որ հանել էին մզկիթ մտնելուց առաջ ու վազեցին դէպի զէնքը։

— Եա՛, հո՛ւ...

Մոլլաները պատռեցին իրենց շապիկները, փաթթոցներին սեւ լաթեր կպցրին եւ ոռնացին՝ կողոպուտի ու արեան ծարաւ։ Նրանց առաջնորդութեամբ մոլեգնած խուժանը դուրս հոսեց դէպի փողոցները։ Օդը ցնցւում էր վայրենի աղաղակներից։ Վերջում մզկիթի բակից դուրս եկաւ Քեմալ բէյը։ Կառք նստելուց առաջ, փողոցում նա գնդակահար արեց ահից լեղապատառ փախչող մի Հայի։ Սա բըռնեց փորը, ընկաւ ու թաւալուեց փոշիների մէջ։ Ա՛յ քեզ բարեյաջող օրս, — հիացաւ Քեմալ բէյը, — սպանուած մուրտադը Ղազանչի Միսաք աղայի փոքր տղան էր։ Բէյը կռացաւ նրա վրայ, պոկեց նրա ծոցի ոսկէ ժամացոյցը՝ շղթայի հետ, դրպանները եւս կողոպտեց ու յիշեց, որ իր սուրճ խմելու պահն է։ Նա դանդաղ բարձրացաւ կառք ու մեկնեց տուն։ Քաղաքը դղրդում էր.

— Եա՛, հո՛ւ...

Տանը Քեմալ բէյը ոստիկանապետի համազգեստը հանեց, թեկնոց հագաւ ու փափուկ նստեց նախաճաշելու։ Դրսի օրոտը հասնում էր մինչեւ նրա տան խորքերը։ Կինը՝ պարարտ սագ, չորրորդ, արծաթէ սկուտեղի վրայ սուրճ ու գերմանական քաղցրաւենի բերեց։

— Ի՞նչ աղմուկ է, բէյ իմ։

— Հարսանիք է, — հանդարտ պատասխանեց ամուսինը։ — Մատաղ են անում Մուհամմէդի պսակին։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(61 – Շար.)

Այրի Տիկին Պայծառ Էսկիճեան, այրի Տիկին Նազիկ Նալպանտեան, Տէր եւ Տիկին Փիլիպպոս Օհաննէսեան, Տիկին Բերկրուհի Մինասեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մանուկեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գույումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Մանուկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Գարանֆիլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թորանեան եւ զաւակները, Օր. Շաքէ Էմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Էմիրճեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՄԵԼՔՈՆ ԷՍԿԻՃԵԱՆԻ

(Կիւրլեցի)

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 30ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 5, ժամը 14·15ին: Հաւաքուիլ ողբացեալին բնակարանը՝ 10 Ավընիւ տէ գ'Աքասիա, Մորսան-սիւռ-Օրժ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Պաթմանեան, Ֆէրէչէճեան, Իգլիտպաշեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐ. ՆԱԶԵՆԻ ՏԷՐ-ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Ապրիլ 28ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Մայիս 6, ժամը 10·45ին Մոնմորանսիի Սէն-Մարթէն եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Այրի Տիկին Օլկա Գանէ (Խաչիկեան) Սէնթ Էթիէն, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Խաչիկեան եւ զաւակները Կրընոպլը, Օր. Ժինէթ Խաչիկեան Սէնթ Էթիէն, Տէր եւ Տիկին Ռիպէ եւ աղջիկը Սէնթ Էթիէն ցաւով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, եւ մեծ-մօր՝

ՌՈԶԱ ԽԱՉԻԿԵԱՆԻ

(ծնեալ Ռոզա Կիւրիճեան)

(այրին Սէնթ Էթիէնի Հայութեան ծանօթ ողբացեալ Սիմոն Խաչիկեանի) մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 24ին, Սէն Կալմիէի հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Սէն Էթիէնի Սէն-Ռոք գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ, ընտանեկան շրջանակի մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Մարգրիտ Կաղինեանէ (Լա Սիոթա) 100 Փր., Տիկ. Գազանճեանէ 200, Տիկին Սարգիսէ 20 Փր., Տիկ. Պալըկեանէ 10 Փ., ընկ. Զապէլ Արզումանեանէ 50 Փ. իր եղբօրորդի Արծրունի Արզումանեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՆՆՋԵՑԵԱԼ Հ.Մ.Ը.Մ.ԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇԻՐՄԱՔԱՐԻՆ բացում, հիմնադիր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 7, առաւօտ, յաւարտ պատարագի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Ժան Կուժոն փողոց, որմէ վերջ մեկնում Թիէի գերեզմանատունը Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր Գրիգոր Յակոբեանի շիրմաքարի բացման արարողութեան ներկայ գտնուելու համար:

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ հրաւէր:

×

Այրի Տիկին Ալին Բաստրմաճեան եւ զաւակները, Բաստրմաճեան, Մուրատեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ԲԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Մայիս 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Արաքսի Բաստրմաճեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Բաստրմաճեան եւ աղջիկը, Տէր եւ Տիկին Վիքթոր Աւագեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԽԱՉԻԿ ԲԱՍՏՐՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի Մայիս 7, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պօզօղլանեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Մայիս 7, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին իրենց հօր՝

ՅԱԲԷԹ ՊՈԶՕՂԼԱՆԵԱՆԻ

եւ մօր՝

ՈՎՍԱՆՆԱ ՊՈԶՕՂԼԱՆԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Հ. Մ. Ը. Մ.

CHAMPIONNAT DE PARIS
BASKET-BALL

FINALE

UG Arménienne contre US Mauloise
Le Dimanche 7 Mai à 14 heures
Gymnase TANDOU
11, Rue Tandou — 75019 Paris
Métro : Laumière
Entrée gratuite

Renseignement :
ATTAMIAN, 720-24-44 et 720-99-77
SALMASLNIAN, 236-35-41

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալֆորվիլէն Տիկ. Յովհաննեան իր եղբօրը՝ Կարպիս Ալլահվերտիեանի մահուան 8րդ տարեդարձին առթիւ եւ 1922ին իր հօրը եւ եղբօրը (սպաննուած Իզմիր) յիշատակին 200 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆ.— Կապ. Խաչի վարչութիւնը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ ընկերուհի Աննա Պուզուզլեանի եւ զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն եւ հօր մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 100 Փր. կը նուիրէ Տէսինի Մշակոյթի Տան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկ. Ծ. Խօքսիւզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Ս. Խօքսիւզեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Խօքսիւզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մ. Խօքսիւզեան եւ զաւակները եւ Մարգարեաններ, եւ Խօքսիւզեան ընտանիքները և բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակներով թէ գրաւոր նամակով մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, եւ ազգականին, տարաբախտ՝

ԿԻՐԱԿՈՍ ԽՕՔՍԻՒԶԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ:

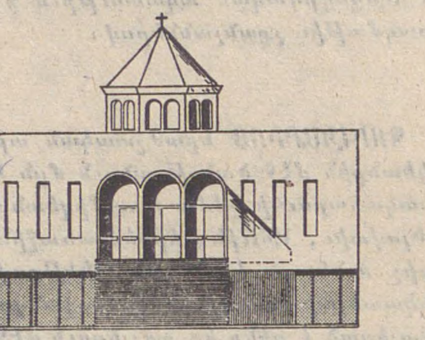

INAUGURATION

à Issy-les-Moulineaux

Inauguration de la nouvelle église év angélique arménienne
d'Issy-les-Moulineaux
(28, AV. BOURGAIN — METRO MAIRIE D'ISSY
Le Dimanche 7 Mai à 15 heures
avec la participation de nombreuses personnalités civiles et religieuses
Bienvenue cordiale à tous

ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ

Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին
հովիւը եւ Հոգաբարձութիւնը
կը հրաւիրեն ձեզ ներկայ գտնուելու նոր եկեղեցիի Նաւակատիքին, որ
տեղի պիտի ունենայ
ՄԱՅԻՍ 7, ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ ԺԱՄԸ 3ԻՆ

40e anniversaire U.J.A. Alfortville

Grand Bal

Samedi 6 Mai de 21 h. à l'aube
SALLE LEO LAGRANGE (PLACE CARNOT) ALFORTVILLE
AVEC
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
LES GAIDZAG — LES ARTANAK
LE GROUPE CAUCASE — L'ENSEMBLE ANI

Retenez vos tables :

CAFE PHILIPPE	375-61-35	IANTEX TISSUS	236-62-34
MARYFLOR	233-45-06	ETS MICHELE	378-09-66

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Շաբաթ, Մայիս 6, ժամը 13·30ին Թէ-էֆ 1ի վրայ Սերժ Գոֆմանի «Լէ Միւզիսիէն տիւ Սուառ»ի բաժինը Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին յատկացուած է:

Ժապաւէնին արձանագրութիւնը տեղի ունեցաւ Կոնէսի (95) ԺԲ. դարու եկեղեցիին մէջ, ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Մեներգներու բաժին.—

Թէրէզ Քէչէճեան — Մկրտիչ Պօղոսեան, — Ռընէ Մարթայեան — Ժիլպէր Զիբսեան

Յայտագիր

խորհուրդ խորին — Մեծացուցէ — Ամէն եղիցի — Կալի երգ — Լուսնակն անոյշ — Նազանի եարը — Հոպպինա

LA CHORALE SIPAN-KOMITAS

à la Télévision Française sur T. F. 1
Le Samedi 6 Mai à 13 h. 30
l'Emission de SERGE KAUFFMANN
« *Les Musiciens du Soir* »
réalisée par ROLAND COSTA
est consacrée à la chorale
SIPAN - KOMITAS
Cet enregistrement a eu lieu en l'église de GONESSE (datant du 12e siècle)
sous la direction de GARBIS APRIKIAN
Solistes :
Mlle Thérèse Ketchedjian — Mr Meguerditch Boghossian — Mr René Martayan — Mr. Gilbert Zipci
Programme :
Khorourt Khorin — Médzazoustzé — Amen Yéghitzi — Gali yerk — Lousnag anouch — Nazani yare — Hobbina

Alimentation Orientale
et Traiteur

ԵՐԵՒԱՆ

Ճաշարանը ձեր տրամադրութեան տակ կը դնէ նաեւ արեւելեան լաւագոյն ապրանքներու իր նպարավաճառատունը, ուր պիտի գտնէք նաեւ ԵՐԵՒԱՆ ճաշարանի խնամուած ճաշերը, զորս կրնաք տուն տանիլ ինչպէս՝ քարամա տերեւի լիցք, սմբուկ, ճերմակ լուբիա (փլաքի), ձկնականչի լիցք (միտիա) Ամէն ցերեկ լահ - մաճուն եւ ապսպրանքի վրայ՝ չիյ-քէօֆթէ

MEME DIRECTION ET MEME CUISINE QUE LE RESTAURANT

EREVAN

5, RUE DE L'ECHIQUIER PARIS 10e
(Métro : Strasbourg St. Denis)
TEL. : 246-60-51

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
6
SAMEDI
6 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ	110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	հատը	1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.112

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.112

ԻՐ ԽՕՍՔԸ

ՅԱՌԱ՜Ջ, ԱՆՎԵՀԵՐ (*)

Տօնելով միութեան 30ամեակը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներն ու վարիչները, բոլոր աշխատաւորները անխտիր կրնան յայտարարել, արդար հպարտութեամբ:

— Կատարեցինք մեր պարտականութիւնը, համաձայն մեր կարողութեան եւ տեղական պայմաններուն: Կանք չառինք որեւէ զոհողութեան առջեւ, նիւթական թէ բարոյական, կանգուն պահելու եւ զարգացնելու համար Միութիւնը, Պոլսէն մինչեւ Եւրոպա եւ Միջին Արեւելք: Ձեզի կը մնայ դատել կատարուած աշխատանքը, արդիւնքը:

Նոր չէ որ առիթ պիտի ունենանք տեսնելու, դատելու այդ աշխատանքը:

Շնորհիւ տարիներու տքնաջան գործունէութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ը այսօր միայն Սուրիա – Լիբանանի եւ Հարեւան երկիրներուն մէջ կը ներկայացնէ անդամներու պատկառելի թիւ մը, աւելի քան հինգ հազար, ինչպէս կը հաստատեն հրատարակուած տեղեկութիւնները:

... Իւրաքանչիւր մարզական թափօր երբ կ'անցնի Հալէպի եւ Պէյրութի փողոցներէն, խանդավառելով նոյնիսկ օտար բազմութիւններ կ'ապացուցանէ թէ որքան առողջ եւ հաստատուն են Միութեան հիմերը:

Իսկապէս աննախընթաց իրողութիւն մըն է Հ. Մ. Ը. Մ.ի յարաճուն վերելքը, ծաւալումը այսափերուն վրայ:

Հարկ է պրպտել տարեգրութիւնները, սկսելով Պոլսոյ, Փոքր Ասիոյ եւ Կիլիկիոյ վերջին արտագաղթէն, հարեւանցի գաղափար մը կազմելու համար կատարուած աշխատանքին խորութեան եւ ծանրութեան մասին:

Ի՞նչ կը ներկայացնէր այս գաղութը 1921–25ին, երբ կարաւան կարաւանի ետեւէն կը հասնէր, անգամ մը եւս լքելով պապենական բուխերիկները, նոր բոյներ հաստատելու համար օտար երկինքի տակ:

Ծիրը այդ ճամբաներուն վրայ ուր ամէն քար ու ծառ, ամէն փողոց ու մթերանոց, ամէն պատուհան ու խշտեակ եբէկուան սարսափները կը յիշեցնէին: Ամբողջ ժողովուրդի մը բոնագաղթը դէպի սպանդանոց ...

Ինչպէս տարագիր բազմութեանց բոլոր ընդունակ տարրերը եւ գործօն հոսանքները, Հ. Մ. Ը. Մ.ի աւանդութեանց ժառանգորդներն ալ չվհատեցան, չընկըրկեցան անյաղթահարելի դժուարութեանց առջեւ:

Անոնք ձեռք ձեռքի տուին, հաւաքեցին ցիրուցան տարրերը եւ նոր ուժեր, իրենց անձին իսկ օրինակով բացին կամաւոր ծառայութեան նոր շրջան մը:

Եւ ահաւասիկ արդիւնքը, տարիներու տքնութիւններէն վերջը, — Միութիւն մը կուռ, ծաւալուն: Միշտ ընդունակ աճելու, բազմապատկուելու: Կազմակերպուած ուժ մը, ուր մարզանքն ու հայրենասիրական դաստիարակութիւնը իրար կը լրացնեն:

Ո՞ւր պիտի գտնէիք այսքան հզօր ազդակ մը այս ժողովուրդին երիտասարդացման, անոր առաքինութեանց ազատ եւ ներդաշնակ զարգացման համար, բացի Հ. Յ. Դաշնակցութենէն:

Ուրիշ ափերու վրայ եւս Հ. Մ. Ը. Մ.ը տոկաց ու գործեց վերջին քսանեհինգ տարիներու ընթացքին: Վկայ Ցունաստանի, Եգիպտոսի, Ֆրանսայի եւ մնացեալ գաղութներու մէջ կատարուած աշխատանքները:

Դժբախտաբար պատակտումներ ալ պատահեցան, վնասելով հաւաքական եւ անդրգել գործունէութեան:

Բայց եւ այնպէս, կազդուրիչ է ընդհանուր պատկերը: Եւ կը հաւատանք թէ՝ երբ կարգ մը թիւրիմացութիւններ եւ կանխակալ կարծիքներ փարատին, դըժուար պիտի չըլլայ փակել ճեղքերը:

Ամէն պարագայի մէջ, Սուրիա – Լիբանանի շրջանը կրնայ արդարօրէն պարծենալ իր անսասան միասնականութեամբ: Ան կրնայ բոլոր վայրահաչութեանց պատասխանել ի լուր ամենեցուն:

—Ահա իմ սիրելի զաւակունքս, կուռ եւ կարգապահ շարքերով: Հաւատարիմ իրենց կոչումին եւ խանդավառ՝ իրենց յարաճուն գործունէութեամբ:

... Ոսկեայ երեսնամեակին եւ աւելի մեծ նուաճումներ, յանուն տարագիր երիտասարդութեան նոր սերունդի փըրկութեան:

Ինչ որ կը կատարուի այս ճակատին վրայ, հասուն եւ յարատեւ գործունէութեամբ, նոր եւ աւելի ամուր պատուար մը պիտի կազմէ օտարացման դէմ:

Շ.

(*) Հ. Մ. Ը. Մ.ի 60ամեակին եւ այս կիրակի տրուած հանդիսութեանց առթիւ (հոգեհանգիստ եւ Գր. Յակոբեանի շիրիմի բացում), կը վերհրատարակենք Շ.ի այս խմբագրականը, լոյս տեսած 1948ին, Հալէպի «Արեւելք»ի մէջ: Եթէ նոյնիսկ պատկերը չի համապատասխաներ Ֆրանսայի այսօրուան վիճակին, այս տողերը կրնան խրախուսել նոր ուժեր վերակենդանացնելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ը հո՛ս ալ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՐԻ ՔԻՒՐԻԷԼ սպանութենէն ետք ալ, գոնէ անմիջականին համար, խորհրդաւոր անձ մը կը մնայ: Քաղաքական ապաստան ստացած ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ, Քիւրիէլ սպաննուեցաւ Փարիզի իր բնակարանին առջեւ մահափորձին տէր եղաւ ծայրայեղ աջ Տելթա կազմակերպութեան մէկ խմբակը: Քիւրիէլ նախկին, պետը Եգիպտոսի Համայնավար կուսակցութեան, զաւակը դրամատան հրեայ տնօրէնի մը, ծնած էր Գահիրէ, 1914ին: Փարիզ էր 1951էն ի վեր: Կրնայ միայն խելօք գաղափարապաշտ մը ըլլալ, բայց նաեւ՝ ղեկավարը ահաբեկչական միջազգային կազմակերպութեան, կամ լրտես, կամ ...: Ոչ ոք ճշգրիտ պատասխանը կրնայ տալ: Ծանօթ էր իբրեւ սթալինական բայց կ'ըսուէր թէ կ'օգնէր այդ շարժումներուն միայն, անոնց մէջ մտնելու եւ զանոնք հակակշռելու համար: Քա. Ժէ. Պէ.ի գործակալ ալ կրնար ըլլալ, բայց բոլոր վարկածներէն ոչ մէկը հաստատուած է: Երիտասարդութեան թերթ մըն ալ հիմնած է, զոր մկրտած էր Տոն Քիշոթ:

ԱՐԱՖԱԹ հրաման տուած է որ ձեռբակալուին եւ դատուին «հակակշռէ դուրս» այն տարրերը, որոնք պատասխանատուներն են ֆրանսական զօրագունդին վրայ եղած յարձակման: Քանի մը հոգի արդէն իսկ ձերբակալուեր են, մանաւանդ որ ՊԱԿը կ'ուզէ թէ խնայել ՄԱԿը եւ թէ Ֆրանսան: Մթնոլորտը միշտ լարուած է սակայն Հարաւ – Լիբանանի մէջ: Ապահովութեան Խորհուրդը համաձայն է որ Միացեալ Ազգերու նոր ուժեր ալ ղըրկուին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն այլեւս գրեթէ ապահով է որ ամերիկեան Քոնկրէսը վերցնէ Թուրքիոյ դէմ անպարկօն քանի միջազգային կապերու խորհրդարանական յանձնախումբը արդէն 17ի դէմ 18 ձայնով քուէարկեց այդ ուղղութեամբ Ընդդիմադիրները (մանաւանդ՝ Հանրապետական Ռոզէնթալ) կը պնդեն որ զինարգելը պէտք չէ վերնայ ցորչափ Կիպրոսի խնդիրը չէ կարգադրուած:

ՖԻԿԱՌՕի Ուրբաթ (Մայիս 5) թիւին մէջ Ժոռեսար Զարիֆեան խիստ չահեկան յօդուած մը ստորագրած է մասնակի անդամալծութեան (hեմիփլէժի) վրայ:

ՈՒՐԲԱԹ (Մայիս 5) վաղ առաւօտեան Պրիւսէլի Պելկա մամուլի գործակալութիւնը եւ նաեւ Քոռիէռէ տէլլա Սեռաի խմբագրութիւնը հեռաձայնով մը տեղեկացած են անծանօթներու կողմէ, որոնք ներկայացած են իբրեւ «Կարմիր Ջոկատ» թէ Ալտօ Մոռօ սպաննուած է:

ԲՐԵԺՆԵՒ Պոն հասաւ խորհրդային կարեւոր պատուիրակութեան մը գլուխը, բայց փոխադարձ հասկացողութիւնը, Շմիտի հետ, շատ դիւրին չի թուիր: Գըլխաւոր նիւթերէն է նէօթրոնի ռումբը:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը 1978 թ. Ապրիլ 1ի իր նիստում քննութեան առաւ եւ որոշեց յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամսի 1 – 8ը օրերին կատարել Մայր Աթոռում հետեւեալ հանդիսութիւնները.

1) Հոկտեմբերի 1ին, Կիրակի օրը, Վեհափառ Հայրապետի գահակալութեան 23րդ տարեդարձի առիթով Մայր տաճարում պատարագի մատուցմամբ եւ ապա երեկոյեան, ժամը 19ին, Վեհարանի հանդիսութեանց դահլիճում նշել միաժամանակ Նորին Սուրբ Օծութեան ծննդեան 70ամեակը:

2) Հոկտեմբերի 7ին, Շաբաթ օրը, երեկոյեան ժամը 19ին, Վեհափառ Հայրապետի նախագահութեամբ Վեհարանի հանդիսութեանց դահլիճում նշել Արեւելեան Հայաստանի միաւորումը Ռուսաստանի հետ, պատմական այդ իրադարձութեան 150ամեակի առիթով:

3) Հոկտեմբերի 8ին, Կիրակի օրը, Մայր տաճարում պատարագի մատուցմամբ եւ երեկոյեան ժամը 19ին, Վեհարանի հանդիսութեանց դահլիճում, Վեհափառ Հայրապետի նախագահութեամբ նշել Կ. Պոլսի երջանկայիշատակ Տ. Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարք Բաղիշեցու ծննդեան 300ամեակը:

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

20 Ապրիլ 1978 թ.
Ս. Էջմիածին (Կնիք)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր թիւը, հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Սեւ Արեւ (Շ. Շահնուր, ֆրանսերէնի թարգմանութիւնը):

Նկարչութեան արդիականութիւնը (Զարեհ Մութաֆեան):

Իտալական ծաղկաքաղ (Զ. Գ.) եւ գծագրութիւն մը՝ Բարգէն Պօտոսեանէ:

ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կիրակի օր, Թիէի գերեզմանատան մէջ բացումը կը կատարուի Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն՝ Գրիգոր Յակոբեանի շիրիմին: Իր մահկանացուն կնքած էր 1949 Սեպտ. 22ին: Եւ այդ օրերուն «Յառաջ» հետեւեալ տողերով կը հաղորդէր իր մահը.—

«Խոր ցաւով կ'իմանանք մահը (Սեպտեմբեր 22) Գրիգոր Յակոբեանի, որ ծանօթ է իբրեւ ազգ. սկաուտապետ հայ մարմն. շարժման մէջ: Մաքուր նկարագրով, անձնուէր սրտով, ջերմեռանդ հաւատացեալ մը մարմնակրթութեան սկըզբունքներուն, առաջին օրէն լքեց իր բարեկեցիկ դիրքը՝ գործելու համար երիտասարդութեան մէջ, խանդավառելու եւ առաջնորդելու համար, հայ սկաուտները: Ծնած էր կարծես այս շարժման համար, որ պահ մը անօրինակ ծաւալ դտաւ Պոլսոյ մէջ եւ այժմ գրեթէ նոյն գեղեցկութեամբ կը շարունակուի Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Բայց ափսո՜ս, որ մոռցուած էր, լքուած եւ անտեսուած, Պետը որ կ'ապրէր այդ շարժումին համար միայն: Կեանքի իր վերջին տարիները շատ դառն եղան, մեռաւ գրեթէ թշուառութեան մէջ, բայց երբեք չպակսեցաւ ժպիտը իր կապոյտ աչքերուն խորը՝ երբ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ երիտասարդութեան խանդավառութեան ձայնը կը լսէր»:

Մոռցուած, անտեսուած իր կեանքին վերջին շրջանին, հաւանաբար մտքէն իսկ չանցնէր, որ իր մահէն մօտ 30 տարի յետոյ, դեռ վառ պիտի մնայ իր յիշատակը սրտին խորը այն Հ. Մ. Ը. Մ.ականներուն, որոնք այսօր կը խոնարհին իր շիրիմին առջեւ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Ապրիլ 21–24)

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ, Ապրիլ 23ին, տեղի ունեցած է ամերիկահայ անուանի երաժիշտ Համբարձում Պէրպէրեանի գործերուն նուիրուած երեկոյթը, որուն ներկայ եղած է հեղինակը: Համերգէն առաջ երաժիշտին կեանքին ու գործերու մասին խօսած է Ցիցիլիա Բրուտեան: Այնուհետեւ Լուսինէ Զաքարեան մեկնաբանած է Հ. Պէրպէրեանի «Զմրուխտ սարից հաւքեր կուգան» (խօսք՝ Ե. Շիրազի), «Կ'անձրեւէ տըղաս» (խօսք՝ Վ. Թէքէեանի), «Ծիլ – ծիլ» (խօսք՝ Ա. Խնկոյեանի), «Շարական» երգերը: Երգչուհիին դաշնակով ընկերացած է Կարլէն Թոփչեան: Յայտագրի երկրորդ բաժնին մէջ, Հայաստանի պետական սենֆոնիք նուագախումբը եւ երգչախումբը մեկնաբանած են ջութակի եւ նուագախումբի համար քոնչերթօն եւ «Խորհուրդ Վարդանանց» քանթաթը: Այս գործերը ղեկավարած է հեղինակը: Հ. Պէրպէրեանի նուիրուած երեկոյթին ներկայ եղած են Վազգէն Ա. Կաթողիկոս, Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի նախագահ Վ. Համազասպեան, Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Եդ. Միրզոյեան, անուանի երաժիշտներ Ալ. Յարութիւնեան, Ղազարոս Սարեան, Էդգար Յովհաննիսեան, Գրիգոր Հախինեան, ինչպէս նաեւ Սիլվա Կապուտիկեան, Ստեփան Ալաջաջեան եւ այլ գրողներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ)

Բ.

Հայաստանի նոր Սահմանադրութիւնը (Հիմնական օրէնք) ի զօրու դարձած Ապրիլ 14ին, կը բաղկանայ ներածական կարճ հատուածէ, 10 բաժիններէ, 19 գլուխներէ եւ 171 յօդուածներէ։

Ընդհանուր կերպով կրկնօրինակն է Խորհ. Միութեան այժմու Սահմանադրութեան։ Բովանդակութիւնը իր բաժանումներով, գլուխներով եւ յօդուածներով, պարբերութիւններու շարադրութեամբ գրեթէ տառացի ընդօրինակութիւնն է։ Կան բնականաբար տարբերութիւններ, ատոնք սակայն մասնակի բնոյթ կը կրեն եւ կը բխին այն իրողութենէն, որ մինչ առաջինը կը վերաբերի Խորհ. Միութեան, երկրորդը՝ Խորհ. Հայաստանի։ Այսպէս, իբրեւ օրինակ, Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեան 4րդ եւ 5րդ գլուխները, մէկը արտաքին քաղաքականութիւնը, իսկ միւսը սոցիալիստական հայրենիքի պաշտպանութիւնը սահմանող, Հայաստանի Սահմանադրութեան մէջ ներկայացուած են մէկ առանձին գլուխով՝ 4րդ։ Որովհետեւ, ինչպէս ճշդուած է թիւ 28 յօդուածով, Հայաստան իր արտաքին քաղաքական գործունէութեան մէջ կը ղեկավարուի արտաքին քաղաքականութեան այն նպատակներով, խնդիրներով եւ սկզբունքներով, որոնք որոշուած են Խորհրդային Միութեան Սահմանադրութեամբ։

Ընդհանուր ծանօթութեանց համար կարգ մը յօդուածներու մատնանշումը շահեկան է։

Պետութիւնը եւ անհատը բաժնին մէջ, թիւ 31 յօդուածին սահմանումով, Հայաստանի քաղաքացին կը հանդիսանայ Խորհ. Միութեան քաղաքացի եւ արտասահմանի մէջ կը վայելէ այս վերջինիս պաշտպանութիւնն ու հովանաւորութիւնը։

Մօտաւոր անցեալի տեղեկութիւններու հրջագիծին մէջ յիշեցնենք, թէ Խորհ. Հայաստանի անդրանիկ Սահմանադրութեամբ՝ վաւերացուած բանուորներու, գիւղացիներու եւ կարմիր բանակայիններու երեսփոխաններու համահայկական Խորհուրդներու Ա. Համագումարին կողմէ, 1922 Փետրուար 4, իբրեւ « սուվերէն » Պետութիւն Հայաստան ունէր իր քաղաքացիութիւնը։ Զայն ձեռք ձգելու կամ կորսնցնելու որոշումները տալու իրաւունքը վերապահուած էր Հանրապետութեան Խորհուրդներու Համագումարին եւ անոր Կենտգործկոմին։ (« Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը (Հիմնական օրէնք) », Երեւան, 1922) (*)։

Խորհ. Միութեան 1924ի Սահմանադրութեան հիմունքներով մշակուած Հայաստանի 1927ի Սահմանադրութիւնը՝ « Հայկական ՍՍՀ գերագոյն իրաւունքների, միութենական քաղաքացիութեան եւ ՀՍՍՀ պետական լեզուի մասին » գլուխով կը սահմանէր քաղաքացիութիւնն ու ազգային պետական լեզուն (յօդ. 20 եւ 21)։ Ստալինեան Սահմանադրութիւնը, որուն հիման վրայ կազմուեցաւ Հայաստանի 1937ի Սահմանադրութիւնը, հիմնական սահմանափակումներ կատարեց Հանրապետութեանց իրաւունքներուն մէջ։

Յօդուած 34ի սահմանումով Հայաստան բնակող տարբեր ցեղերու եւ ազգերու քաղաքացիները կը վայելեն համահաւասար իրաւունքներ։ « ... Քաղաքացիների իրաւունքների որեւէ ուղղակի կամ անուղղակի սահմանափակում, ուղղակի կամ անուղղակի առաւելութիւնների սահմանում՝ ըստ ռասայական եւ ազգային յատկանիշների, ինչպէս նաեւ ռասայական կամ ազգային բացառիկութեան, թշնամանքի կամ արհամարհանքի ամէն մի քարոզ պատժւում են օրէնքով »։

Յօդուած 36ի մէջ գրուած է, թէ Հայաստանի ապաստանի իրաւունք կը վերապահէ այն օտարականներուն, որոնք կը հետապնդուին, որովհետեւ աշխատաւորներու շահերը եւ խաղաղութիւնը կը պաշտպանեն, յեղափոխական – ազատագրական շարժումներուն կը մասնակցին, հանրային, քաղաքական, գիտական կամ այլ ստեղծագործական յառաջդէմ աշխատանք կը կատարեն։ Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեան մէջ Հայաստանի տեղ ՍՍՀՄը մտանանչումով վերոյիշեալ յօդուածը կը կրէ 38 թիւը։ Արդէն Խորհ. Միութիւնն է, որ կրնայ նման վճիռ մը արձակել, քանի արտաքին քաղաքականութեան ոլորտին մաս կը կազմէ։

Վեցերորդ գլուխով, 37րդ յօդուածէն մինչեւ 67րդ, սահմանուած են Հայաստանի քաղաքացիներուն իրաւունքները, ազատութիւնները եւ պարտականութիւնները։ Յիշեալ գլուխը կը համապատասխանէ Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեան 7րդ գլուխին։ Ճշդուած իրաւունքներն ու ազատութիւնները մատնանշուած էին նոյնպէս Ստալինեան Սահմանադրութեան մէջ։

Այլազան ազատութիւններու կարգին երաշխաւորուած է խօսքի, մամուլի, ժողովներու, հանրաժողովներու, տողանցքի եւ ցոյցերու ազատութիւնները (յօդ. 48)։ Նոյն յօդուածով « քաղաքական այդ ազատութիւնների իրականացումն ապահովւում է աշխատաւորներին եւ նրանց կազմակերպութիւններին հասարակական շէնքեր, փողոցներ ու հրապարակներ տրամադրելով, ինֆորմացիայի լայն տարածմամբ, մամուլի, հեռուստատեսութեան եւ ռադիոյի օգտագործման հնարաւորութեամբ »։ Ասիկա կը համապատասխանէ Խորհ. Միութեան այժմու թիւ 50 եւ նախկին՝ Ստալինեան Սահմանադրութեան թիւ 125 յօդուածին։ Յօդուած 47ը ի մէջ այլոց կը ճշդէ, թէ « քննադատութեան համար հետապնդումն արգելւում է։ Քննադատութեան համար հետապնդող անձինք ենթարկւում են պատասխանատուութեան »։

Նկատի պէտք է առնել անկասկած յօդուած 37ի հետեւեալ պարբերութիւնը.— « Քաղաքացիների կողմից իրաւունքների եւ ազատութիւնների օգտագործումը չպէտք է վնաս հասցնի հասարակութեան եւ Պետութեան շահերին, միւս քաղաքացիների շահերին »։ Ի մտի ունենալու է, որ Խորհ. Միութեան մէջ Սահմանադրութեան այս յօդուածին մեկնութեան եւ կիրարկման իրաւասութիւնները ձեռք ձգած են վերին իշխանութիւնները։ Ըստ կամս ի գործ դրուած այդ իրաւասութիւնը անարժէք կը դարձնեն բոլոր ազատութիւնները։

Յիշատակենք նաեւ թիւ 50 յօդուածը, որ կը համապատասխանէ Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեան թիւ 52 յօդուածին։ « Հայկական ՍՍՀ քաղաքացիների համար երաշխաւորւում է խղճի ազատութիւն, այսինքն՝ ցանկացած կրօնքը դաւանելու կամ ոչ մի կրօն չդաւանելու, կրօնական պաշտամունքներ կատարելու կամ աթէիստական պրոպագանդա անելու իրաւունք։ Թշնամանքի եւ ատելութեան հրահրումը կրօնական հաւատալիքների առնչութեամբ արգելւում է։ Հայկական ՍՍՀում եկեղեցին անջատուած է Պետութիւնից եւ դպրոցը՝ եկեղեցուց »։

Բսենք, թէ ասիկա համապատասխան է Խորհ. Միութեան թիւ 52 յօդուածին։ Արդ, թէ՛ ասոր, թէ Ստալինեան Սահմանադրութիւններուն մէջ մատնանշումի ենթակայ դարձած է աթէիստական պրոպագանդա մղելու իրաւունքը եւ միւս կողմէ գլացուած է կրօնական քարոզչութեան իրաւունքը։ Զոյգ Սահմանադրութիւններն ալ յետադէմ բնոյթ կը կրեն բաղդատմամբ 1918ի անդրանիկ Սահմանադրութեան, որուն 15րդ յօդուածով բոլոր քաղաքացիներուն վերապահուած էր « ազատութիւն կրօնական քարոզչութեան եւ ազատութիւն հակակրօն քարոզչութեան »։

Ժ. ՄԻՐԻՃԱՆ

(*) «Հայկական ՍՍՀ իրաւասութեան սահմանադրական զարգացումը», Ն. Այվազեան, «Պատմա – բանասիրական հանդէս», 1970 թիւ 5։

ՄՏՔԵՐ ՄԻ՛ ՊՂՏՈՐԷՔ

« Զգիտնալը ամօթ չէ
չսորվիլն է ամօթ »։

Տարիներու խորերէն մեզի հասած զոյգ մը նախադասութեանց այս հաստատումը, այսօր, համայն մարդկութեան յառաջդիմութեան տարազը կը դառնան։ Առաջինը՝ բնական երեւոյթը մարդ էակին, որ աշխարհ կուգայ անգէտ եւ անծանօթ՝ բնութեան եւ մարդոց նուաճումներուն։ Երկրորդը՝ նոյն ճամբով, բնատուր աստուածային պարգեւ, որ թոյլ կուտայ ենթակային բազմացնել ու խորացնել ուղեղի ծալքերը։ Մէկ խօսքով՝ ամօթ մը, ու նաեւ յանցանք, եթէ հնարաւորութիւններն ու պայմանները կը թոյլատրեն մեզի առնել, իւրացնել, սորվիլ ինչ որ կարելի է նուաճել ու մենք կ'անտեսենք, կ'անգիտանանք անոնց գոյութիւնը։

Հոս, անշուշտ կարելի է փակագիծ մը բանալ եւ ընդգծել անհատի ուղեղի ե՛ւ կամքութեան ե՛ւ կարողութեան կարելիութիւններու չափանիշը, ու նաեւ՝ պայմանները, պարագաները, եւ ինչո՞ւ չէ՝ նկարագիրը եւս։ Այս բոլորը ե՛ւ ներքին ե՛ւ արտաքին ազդակներ որպէս, կրնան չքմեղանքի դռներ բանալ, որոնք « մեղմացուցիչ յանցանքներու » ձեւական բացատրութիւնները կրնան գտնել։

Սակայն, ի՞նչպէս բացատրել գրչակիրներու ճերմակի վրայ սեւով արձանագրուած պատմական հաստատումներու ե՛ւ սխալ ե՛ւ կողմնակալ ե՛ւ անհիմն ենթադրութիւնները, որոնք կրնան միայն մտքեր պղտորել եւ խակ ուղեղները առաջնորդել անճիշդ ենթադրութիւններու։

Անձնապէս յարգանք ունինք բոլոր անոնց նկատմամբ, որոնք կը փորձեն գրիչ շարժել, մանաւա՛նդ հայերէն, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ Մայրենիքը, ամէն օր, քիչ մը աւելի կը խորասուզուի մոռացութեան եւ չքանալու անդունդին մէջ։ Ասիկա, անշուշտ, այլ նիւթ է սփիւռքի մեր Հայութեան գլխուն վրայ գրուած Դամոկլեան սուր որպէս, որուն պատասխանատուները մենք ենք, բոլորս, անխտիր, ծնողք թէ անհատ, կազմակերպութիւն թէ կուսակցութիւն, անձնաւորութիւն թէ եկեղեցական։ Փա՞ստ, Ապրիլեան այս օրերուն պատասխանատու վերին մարմնի մը չգոյութիւնը՝ ազգային մեր իրաւունքները պաշտպանելու համար։ Այս մասին, դեռ առիթ կ'ունենանք անդրադառնալու անշուշտ։

Սակայն, գրիչ շարժել չի նշանակեր թէ մտքի մէկ ծայրէն անցած ամէն մտածում, կարելի է թուղթին յանձնել։ Ներելի է մտածել, ենթադրութիւններ ընել, նոյնիսկ սխալ եզրակացութիւններու յանգիլ եւ ասիկա՝ միշտ անհատական գետնի վրայ, բառ, խօսք, բերանացի բացատրութիւններ որպէս. բայց երբե՛ք եւ երբե՛ք գրաւոր, որովհետեւ « գրելը պատասխանատուութիւն է» եւ ստորագրող անձը կ'առաջնորդէ ճիշդ թէ սխալ, արդար կամ անարդար որոշումներու, վճիռներու դատաստանին եւ այն՝ առանձնաբար ամէն մէկ ընթերցողին կողմէ։

Թող ներեն մեզի մեր ընթերցողները եթէ, ընդհանուր մեր այս հաստատումներու ճամբով, տարածուեցանք։ Որովհետեւ, համոզուած ենք թէ, այն ինչ որ ներելի է խակ եւ սկսնակի մը, ներելի չէ որոշ դիրքի եւ բարձրութեան հասած անձնաւորութեան։

Դիրք եւ պաշտօն, ինքնին, կ'ենթադրեն գիտակցութիւն մը, եւ ասկէ՝ լրջութիւն եւ զուսպ կեցուածք՝ մտածումներու եւ գործելու ճամբով։ Նաեւ՝ արժեւորում եւ յարգանք՝ ենթակային համար։

Բայց ի՞նչպէս բացատրել սա անհեթեթ մեկնաբանութիւնը.—

« Երբ Հայերը տեսան թէ Գերմանացին մինչեւ Թուրքիոյ հողն ու սիրտը թափանցած է 1910 – 1915ին, պէտք էր գային սիրաշահէին։ Այն ատեն՝ ինչ ալ ըլլար պատերազմին ելքը՝ աւելի քիչ վնաս կը կրէինք։ Բայց փոխանակ Գերմանիոյ մօտենալու՝ անոր չորս մեծ թշնամիներուն կապած էինք մեր բախտը...։ Այս սխալ ռազմավարութիւնը Ապրիլ 24ի ծնունդ տուաւ։ » (Բանբեր պարբերաթերթ, Ապրիլ 1978, թիւ 4, էջ 81, վեր. Ա. Գ. Աւագեան։ Ընդգծումները մեր կողմէ։ Ա. Փ.)։

Հո՛ս, անշուշտ, ըստ ընկալեալ սովորութեան, տուինք ստորագրող անձին, պարբերաթերթին անունը։ Իսկ խորագիրը.— Ապրիլեան խորհրդածութիւններ։ Եւ ասիկա՝ պարզապէս յարգանքի տուրք որպէս ե՛ւ ենթակային, ե՛ւ շօշափած նիւթի այժմէականութեան, պաշտօնի բարձրութեան եւ նաեւ՝ հրատարակութեան գէթ դրական նպատակին համար։ Կրնանք աւելցնել նաեւ, որ վերոյիշեալ մեր ընդգծումը, աւելի քան 7–8 կէտերէ բաղկացած եզրակացութիւններէն մէկն է ստորագրուած յօդուածին։

Եղա՞ւ ասիկա։ Առանց վարանելու պիտի ըսենք ո՛չ, ո՛չ։ Չեղաւ ու չեղաւ։

Երբեք յաւակնութիւնը չունինք պատմագէտ ըլլալու եւ արդէն, անհրաժեշտ ալ չէ, քանի որ գէթ տարին մէկ անգամ, բազմապատկուած՝ 63 Ապրիլեան Եղեռնի սգատօնի հրապարակային ցոյցերը, դասախօսութիւնները, մեր թերթերը ու մանաւանդ Հայկական Դատի այժմէականութիւնը, մեզ կ'առաջնորդեն ըմբռնելու, հասկնալու եւ սորվելու գէթ էականը, աղբիւրը, անհրաժեշտը, մէկ խօսքով Ապրիլեան Եղեռնի դրդապատճառները։

Ներելի՞ է արդեօք նման եզրակացութիւն մը, երբ հայ թէ օտար, աջ թէ ձախ, « հայաստանասէր » թէ « դաշնակ աւանտուրիստ », աշխարհական թէ եկեղեցական, համեստ դասախօս, յօդուածագիր թէ քաղաքագէտ, պատմագէտ կ'ընեն նոյն ճշդումները։ Ապրիլնե՞ր կը պակսին, ո՛չ։ Առիթներ չե՞ն ներկայանար, ընդհակառակն, շատ եւ ճանճրացուցիչ դառնալու աստիճան, ուրկէ նաեւ՝ Հայուն որոշ զանգուածի հետզհետէ անտարբերութիւնը՝ նեղցած սրահները լեցնելու։

Ըստ մեզի, ատոնք չեն պատճառները։ Սխալ չհասկնանք։

Մեր գործը հայատեաց եւ թրքասէր անհատի հետ չէ։ Ոչ իսկ անոնց – «պէխապար»ի (ինչպէս պիտի ըսէր քրտախօս Հայը)։ Այլ ուսման ճամբով, որոշ նուաճումներ արձանագրած (դիրքն ու պաշտօնը այդ կ'ըսեն մեզի), եթէ ոչ անդրանիկ զաւակը Ապրիլեան ջարդերուն, այլ գոնէ երկրորդ սերունդ կամ քիչ մը աւելի ուշ։ Որով, մեր եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ վերագրել միայն սխալ տրամաբանելու, դատելու, կշռելու եւ ըստ այնմ ալ եզրակացնելու ենթակայի կարողութեան։

Վերջացնելէ առաջ սակայն, ըսենք միայն, որ նոյնիսկ եթէ « Գերմանացիները սիրաշահէինք ու անոնց մօտենայինք », արդեօ՞ք այդ օրերու թրքական հայաջինջ քաղաքականութիւնը պիտի փոխուէր։ Եթէ այո, ինչո՞ւ տեղի ունեցան 1895-1896ի ջարդերը, որոնց վստահ ենք, քաջ ծանօթ է յօդուածագիրը։ Ինչո՞ւ խմորուեցան յեղափոխական մտածումներն ու կուսակցութիւնները եւ ասիկա՝ սկսեալ հայ ազատագրական շարժումի ծագումէն — Իսրայէլ Օրի օրինակ, Խաչատուր Աբովեանի « Վէրք Հայաստանի »ի ճամբով, ու յաջորդաբար՝ Րաֆֆիի Խենթը, Կայծերը, Գամառ Քաթիպայի «Հիմի՞ էլ լռենք»ը, Խրիմեան Հայրիկի Թուղթէ եւ երկաթէ շերեփի պատմութիւնը, Խորէն Արք. Նարպէյի Ո՛չ, եղբարք, ո՛չ, օտարներէն չկայ յոյսը, մտաւոր մեր զարթօնքը, Արմենական, Հնչակեան եւ Յեղափոխականների Դաշնակցութեան կազմութիւնը, եւ այս բոլորը՝ 19րդ դարու վերջալոյսին պսակուած։

Դեռ չյիշատակե՞նք։ Խօսի՞նք անմահ հայդուկներու, ֆէտայիներու հերոսական եւ անհաւասար կռիւներու մասին, որոնք մղուեցան յանուն Հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի գոյութեան պահպանման։ Վկա՞յ, Սիմոն Վրացեանի մեծածաւալ երկերը, Ռուբէն Տէր–Մինասեանի «Յեղափոխականի մը յուշերը», նոյնքան ընդարձակ եւ հարազատ։ Եւ դեռ քանինե՛ր հայ թէ օտար, ժամանակակից այդ օրերուն։ Կարելի՞ է նման անհիմն ենթադրութիւն եւ եզրակացութիւն։ Ո՛չ, ներելի չէ։ Փա՞ստ՝ հանրածանօթ « փանթուրանիզմը » եւ թրքական հետեւողական քաղաքականութիւնը՝ Հայերը ջնջելու եւ

ԱՊՐԻԼ 24Ի ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

—o—

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ) .— Ապրիլ 24 մը եւս:

Տարուէ տարի հայ ժողովուրդը առաւել ջերմեռանդութեամբ կը յարգէ իր նահատակները, առաւել վճռականու - թեամբ կը փարի իր դատին:

Տարուէ տարի սրահներէն ներս եւ դուրս տեղի ունեցած հաւաքոյթներն ու ցոյցերը առաւել արձագանգ կը գտնեն հանրային կարծիքին մօտ:

Այսպէս, Մարսէյլի մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, հեռատեսիլը, ձայնասփիւռ եւ մամուլը համեմատաբար լայն տեղ տուին Ապրիլ 24ի ոգեկոչումներուն:

Ապրիլ 24ին, ձայնասփիւռը յատկա - ցուց մէկ ժամ, վերասփռելով Մարտ 13ի յայտագիրը Մարսէյլի Հայութեան վրայ: Հեռատեսիլը տեղական լուրերու բաժնին մէջ ոչ միայն անդրադարձաւ Ապրիլ 23ի եւ Ապրիլ 24ի ձեռնարկներուն վըրայ, այլեւ ծանրացաւ օրուան իմաստին վրայ: Մամուլը, բացի անշուշտ տեղա - կան համայնավար պաշտօնաթերթերէն, որուն համար հազարաւոր Հայերու ցոյցը ոչ մէկ կարեւորութիւն ունի (աւելի կարեւոր է տասը բանուորներու գործադուլը եւ ցոյցը), օրը օրին նկարներ եւ սիւնակներ յատկացուց:

ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հսկում Նահատակաց յուշարձանին, պատարագ եւ հոգեհանգիստ Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, ցոյց բողոքի եւ պահանջի հազարաւոր ժողովուրդով

×

Ապրիլ 22էն Ապրիլ 23, Փրատոյի եկեղեցւոյ բակին մէջ տեղի ունեցաւ հսկումի տպաւորիչ արարողութիւնը Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ: Երիտասարդներ կարգով եւ երկիւղած յարգանքով ամբողջ գիշեր եւ մինչեւ վաղ առաւօտ հսկեցին, մինչ ժողովուրդը կուգար ամփոփուելու եւ ծաղկեպսակներով, փունջ - փունջ ծաղիկներով զարդարելու յուշարձանը: Շաբաթ գիշեր, եկեղեցւոյ մէջ, նոյն ատեն կատարուեցաւ հսկումի եկեղեցական արարողութիւնը:

Կիրակի, Ապրիլ 23ին, միշտ Փրատոյի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ մէջ, տեղի ունեցաւ պատարագ եւ հոգեհան - գիստ, ներկայութեամբ զանազան եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւներուն: Պատարագեց եւ քարոզեց Յակոբ Եպս. Վարդանեան: Եպիսկոպոսը չեշտեց Թուրք Իթ - թիհատ կառավարութեան պատրաստած եւ իջեցուցած հարուածին ահաւորութիւնը, անոր դրդապատճառները եւ ծրագիրները, օրինակ առնելով Վարդգէսի եւ Գրիգոր Զօհրապի դաւադրական սպանութիւնները եւ Կոմիտասի ճակատագիրը: Շարունակելով՝ Յակոբ Եպս. Վարդանեան, վեր առաւ Անդրանիկի, Գէորգ Չաւուշի եւ բոլոր յեղափոխական հերոսներու ինքնապաշտպանութեան կռիւները, որոնք հայ ժողովուրդը միասնաբար առաջնորդեցին դէպի Սարդարապատի յաղթանակը հիմը դնելով ազատ եւ անկախ Հանրապետութեան: Իր խօսքի աւարտին Սրբազան հայրը հրաւիրեց հայ ժողո - վուրդը միասնական ոգիով տէր կանգնիլ իր դատին պահանջելով արդարութիւն: Եկեղեցական արարողութեան ներկայ էին ի մէջ այլոց՝ երեսփոխաններ՝ Ժ. Գոմիթի, Ժ. Գ. Կոտէն, ինչպէս նաեւ Ռ. Նազարեան, Քաղաքապետական Խորհուրդի անդամ: Աւելցնենք որ նախկին նախարար Ժ. Գոմիթի, իր անունով, ծաղկեպսակ մը զետեղեց Նահատակաց Յու - շարձանին:

Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ եւ շրջաբակին մէջ տեղի ունեցած այս զոյգ հանդիսութիւններու կազմակերպութեան մասնակցեցան՝ Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը, Արմենիա ամսագիրը, Հայկական Դատի Յանձնախումբը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ԺԱՖը, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդը, Մշակութային Միութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ը:

Սակայն, Ապրիլեան Եղեռնի 63րդ տարեդարձի ոգեկոչման գլխաւոր եւ գան - գուածային արտայայտութիւնը եղաւ Ապրիլ 24ի ցոյցը, Քանըպիէռի վրայ, կազմակերպութեամբ Հայկ. Դատի Յանձնախումբին եւ մասնակցութեամբ հազարաւոր ժողովուրդի: Առաջին կարգի վրայ յիշենք՝ քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ Պասթիէն Լէյխա, ծերակուտական Իոմա Ռափիւզի, երեսփոխաններ՝ Ժոզէֆ Գո - միթի եւ Ժ. Գ. Կոտէն, Քաղաքապետա - կան Խորհուրդի անդամներ՝ Միշէլ Փըզէ, Էլիան Փեռասօ, Ժ. Ժ. Լէոնէթի, Ռ. Նազարեան, Կիպրոսի Բարեկամներու Միութեան ընդհանուր քարտուղար՝ Ժորժ Ֆոթիատէս, յոյն Բանուորական Ընկերվարական կուսակցութենէն՝ Ֆառաքիս եւ Տիամանթոփուլոս: Աւելցնենք որ որոշ թիւով յոյն բարեկամներ կը մասնակցէին ցոյցին եւ ցուցատախտակներով կ'արտայայտէին իրենց համակրութիւնը մեր Դատին: Թափօրը կ'երկարէր շուրջ 400 մեթրի վրայ: Օրը եւ ժամը (18ին) եւ անշուշտ նաեւ վայրը, Քանըպիէռը ըլլալով քաղաքի կեդրոնին մայր պողոտան, յարմարագոյն էին մայթերուն վրայ հարիւրաւոր, հազարաւորներ, դիտողներ, կառքերու երկար շարքեր կը դիտէին, կ'ու - զէին հասկնալ: Վստահաբար կարդալով ցեղասպանութիւնը դատապարտող եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքները եւ պահանջ - ները ներկայացնող բազմաթիւ ցուցա - տախտակները, լսելով ամբողջ ցոյցի ընթացքին արձակուած նշանախօսքերը, տեսնելով եռագոյն դրօշակները, առնե - լով ցրուած թռուցիկները, անոնք հաս - կցան թէ այս խաղաղ բայց վճռակամ զանգուածային ցոյցը պոռթկում մըն է ամբողջ անիրաւուած ժողովուրդի մը որ կը պահանջէ Թուրքիայէն եւ ամբողջ աշխարհէն որ մեղսակից է իր լռութեամբ, հայկական ցեղասպանութեան դատապարտումը, իր բռնագրաւուած հողերը, իր արդար իրաւունքները:

Բողոքի եւ պահանջի այս ցոյցը ըն - թացաւ առանց միջադէպի: Պէտք է ըսել որ տեղական իշխանութիւնները, այս անգամ, (վերջապէս հասկցան), նուազ Սէ. Էռ. Էս., նուազ ոստիկանական կառքեր եւ համազգեստով ոստիկաններ տարա - ծած էին թափօրի երկայնքին եւ շրջա - կայ փողոցներու մէջ: Սակայն առանց համազգեստի ոստիկաններ կը վխտային թափօրին մէջ եւ շուրջը: Նաեւ պէտք է ընդգծել, Հայկական Դատի Յանձնա - խումբի լաւ կազմակերպութիւնը: Թա - փօրը կանգ առաւ Շ. տը Կօլ հրապարակին վրայ (Քանըպիէռի միւս ծայրը), ուր հաւաքուեցաւ ժողովուրդը: Քանի մը կարճ խօսքերով, Հայկ. Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչը, Ռ. Արզումանեան, ընդգծեց օրուան քաղաքական իմաստը, Թուրքիոյ ոճիրը, Հայ ժողո - վուրդի իրաւունքները եւ պահանջները: Յիշեց Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարքին եւ Թուրքիոյ վարչապետին հանդիպումը, մերժելով Ապրիլ 24ի առթիւ եղած «շանթաժ»ը: Ապա, Իվ Գասպարեան եզրա - փակիչ խօսքերով վերջ տուաւ հաւաքոյթին:

ԿԱՐՕ ԹՈՎՄԷՖԵԱՆ

Հայկական Հարցը «մի անգամ ընդմիշտ լիգուիտացիայի» ենթարկելու:

Աւելի քան դարու մը պատմութեան էջերու վրայէն ոստումներ եւ յիշատա - կումներ ընելով կ'եզրակացնենք.—

1.— Գերմանացիները (այդ օրերուն) միրաշահելով չէ որ պիտի կարենայինք փոխել Թրքական հայատեաց քաղաքականութիւնը:

2.— Մեր պապերու սխալ քաղաքակա - նութեան արդիւնք չէր Ապրիլեան Եղեռնը:

3.— Ո՛չ իրատես եւ ո՛չ հեռատես քաղաքականութեան պտուղը չէր մէկուկէս միլիոն Հայերու ջարդը:

4.— Փանթուրանիզմի հետեւողական քայլերը չէին կրնար փոփոխութեան ենթարկուիլ, եւ այս՝ Հայաստանի եւ Հայու աշխարհական դիրքի խոչընդոտ ըլ - լալու հանգամանքէն:

Ուրեմն, կրնանք ըսել նաեւ, որ անհիմն եւ սխալ ենթադրութիւններ են յօդուածագրի եզրակացութիւնը, որ կրնայ պատմութեան մայր հունէն դուրս ելլել:

Այլապէս, մեր նահատակներն ու հերոսները տխմար քաղաքականութեան զոհ գացած պիտի ըլլան եւ փառաւոր էջերը մեր դիւցազնական պատմութեան՝ անիմաստ: Իսկ Ապրիլ 24 եւ Հայ Դատ՝ աւելորդ ցնորքներ:

Կամայ թէ ակամայ, մտքեր մի՛ պըղտորէք:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

« Մանուկ Գուզուպաշեանի փողոց»ի

ԲԱՑՄԱՆ ԱՐԹԻՒ ՇԱՍԻ ՄԷՋ

Երկուշաբթի, Մայիս 8, կէսօրէ ետք ժամը 6ին, հանդիսաւոր արարողութեամբ բացումը կը կատարուի նահատակ դիմադրական Մ. Գուզուպաշեանի անունը յաւերժացնող փողոցի, ներկայութեամբ պետական, զինուորական, քաղաքական դէմքերու եւ Շասի ու շրջակայքի ժողովուրդին:

Մանուկ Գուզուպաշեան զաւակն էր հաճընցի Հաճի Գուզուպաշեանի, որ Կիլիկիոյ պարպումէն ետք հաստատուած է նախ Լիբանան, ապա 1925ին, Ֆրանսա գալով վերջնապէս հաստատուած է Շասիւր-Ռօն: Տակաւին երիտասարդ ուսանող Լիոնի մէջ, ան թողլով ամէն բան, կամաւոր արձանագրուած է նացիական գրաւման ուժերու դէմ պայքարող դիմադրական գաղտնի կազմակերպութեան շարքերէն ներս: Թեւին տակ ջութակ մը, որուն մէջ ըմբոստութեան մղող գաղտնի թռուցիկներ, պայթուցիկներ, ատրճա - նակներ պահած 18ամեայ հայ հերոսը շրջած է Լիոնէն Սէնթ Էթիէն, Ռոանէն Վիէն, Տէսին եւ հայաշատ այլ քաղաքներ: 1944 Փետր. 28ին մատնուելով ձերբակալուած ու բանտ առաջնորդուած է: Նոյն տարուան Ապրիլ 5ին տարուած է Գերմանիա, ուր ճաշակելէ ետք արգելափակման կայանի դառնութիւնները՝ մե - ռած է 1945 Յուլիս 8ին:

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նա - խագահը՝ ի գնահատութիւն 18ամեայ հայ հերոսի ծառայութեանց, յետ մահու անոր շնորհած է Քրուա տը Կէռ ավէք Փալմ դիմադրականութեան եւ զինուորական մետալներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԲԵՄԱԴԻՐ Ա. ՀԱՅ-ԱՐՏԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ մեռած է բեմադիր Ար - տաշէս Թադեւոսի Հայ-Արտեան: Ծնած էր 1899ին: 1919ին մտած է Երեւանի տըռամաթիք ուսումնարանը, ապա ուսանած է Մոսկուայի հայկ. տռամաթիք ուսումնարանին մէջ: 1927ին աւարտած է շարժարուեստի պետական հիմնարկութիւնը: 1923-1936 թուականներուն դերեր ունե - ցած ռուս բեմադիրներ Գարդինի, Ռոմի եւ այլոց շարժանկարներուն մէջ: Ա. Հայ-Արտեանի բեմադրական գործունէութիւնը ծաւալած է «Հայֆիլմ» շարժա - նկարի ուսումնարանին մէջ: Իր գործերն են «Կարօ», «Մեր կոլխոզի մարդիկ», «Սովետ. լեզուի դաս», «Էջմիածնի տաճարը» շարժանկարները: Հայ բեմադիրին լաւագոյն գործերը կը նկատուին «Պատուի համար» եւ «Հիւսիսային ծիածան» շարժանկարները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻՂՃ Է...

3.

- Չէ՞ի կարող դա մի քիչ անաղմուկ անել: Զզւում եմ ոռնոցից:

— Հի՛-հի՛, -- քրքջաց բէյը, շոյեց կնոջ դեր գլխաերը: — Հարսանիքում մարդու ականջներն էլ պիտի շոյուեն:

×

Գերասիմ վարժապետը ծանր քայլում էր դէպի Ս. Նշան եկեղեցին, երբ շուկայից սաստկացող հրացանաձգութիւն ու վայնասուն լսեց: Սարսափը սթափեցրեց նրա քամուած մարմինը: Շուկայի կող - մից հեղեղ-հեղեղ եկող խուժանի ծայրը պատռուեց, մղուեց դէպի Հայոց թաղերը: Վարժապետը հազիւ հասկացաւ, որ ինքը Քեմալ բէյի տան դարպասի մօտ է, շտապեց իրեն գցել բակ: Բէյի ծառան նրան օգնեց, որ բարձրանայ վերեւ: Վարժապետը շշմեց, երբ ոստիկանապետին տեսաւ տնային զգեստով նախաճաշելիս, չոքեց գորգերի վրայ, աղաղակեց.

— Քաղաքում անկարգութիւն է, բէ՛յ աղա:

-- Գիտեմ, վարժապետ էֆէնդի, — ասաց բէյը: — Մի յուզուիր եւ նստիր հանգիստ: Այսօր Մուհամմէդի մօր բայրամն (տօն) է, մուսուլմաններն աղմկում են սովորական, անմեղ, իրենց հոգեւոր պարտքը կատարելով: Համեցէք սեղանիս:

Նա մի բաժակ օղի մեկնեց հիւրին: Վարժապետը, որ երբեք օղի չէր խմել, դառը հեղուկը կուլ տուեց անգիտակ: Թոյն լինէր՝ իրեն սպանէր: Բաժակը ցած դրեց դողացող ձեռքով: Սեղանի ծայրին դրպանի խոշոր ժամացոյց նկատեց՝ ոսկէ հաստ շղթայով: Նորից ցընցուեց. մի՞թէ դա փոքր անհրաժեշտ ժա - մացոյցն է, թէ ինքը խելագարուել եւ նմանեցնում է: Հազիւ գտաւ սեփական ձայնը:

-- Ինձ թւում է, բէյ աղա, թէ դրսում Հայերի ջարդ է:

Բէյը օղի կուլ տուեց:

-- Նման բան մտածելն անգամ ան - պատուութիւն է մեր ազնիւ երկրի ու Թուրք ազգի նկատմամբ, — ասաց նա: -- Իմ որդու ուսուցիչը չլինէիք, չլինէիք նաեւ իմ հիւրը, ես ձեզ դուրս կը վռնտէի՝ մեր ցեղի մարդասիրութիւնը վիրաւորելու համար: Սակայն, նման բան մի խորհէք, ազնիւ մարդ, մանաւանդ մի խօսէք սուտ բերանով:

Վարժապետը ներողութիւն խնդրեց անզգոյշ ասածի համար, սակայն իր պարտքը համարեց նորից խօսելու:

-- Հաւատում եմ ձեզ, բէյ աղա, բայց ես սպանուած Հայեր տեսայ փողոցում, կանանց ու երեխաների ճիչեր լսեցի:

Քեմալ բէյը քմծիծաղեց:

-- Դուք պարզապէս հիւանդ էք, վարժապետ էֆէնդի: Ձեր գլուխը երեւակայութեամբ է լցուած:

Գերասիմ էֆէնդին վեր կացաւ, բէյին ասաց, թէ ինքը ուզում է տուն գնալ: Ոստիկանապետը կանչեց իր կառապան ոստիկանին, նրան հրամայեց վարժապետին տանել ուր կամենում է: Երբ Գերասիմ էֆէնդին մտնում էր կառք, բէյը հարցրեց, թէ ի՞նչպէս է առաջադիմում իր որդին: Վարժապետը զոհի աղերսան - քով նայեց նրան:

-- Մեհմէդը շնորհքով տղայ է, բէյ աղա:

— Ուրախ եմ, -- ասաց բէյն ու մտաւ տուն:

Փակ կառքը պոկուեց տեղից: Շտապ պէտք է հասնել տուն՝ Գեղամին ու Հեղինէին: Ի՞նչ վիճակում են զաւակները, կարողացե՞լ են թաքնուել, պատսպար - ուել, թէ... Ա՜խ, Տէ՜ր ողորմած, մի՞թէ դու աչք չունես: Աչք չէ, լեզու ունի:

— Ես՛, հո՛ւ...

Քաղաքը շարունակում էր դղրդալ, ճըչալ, հեծկլտալ չթուլացող թափով:

Հայոց թաղերում կոտորած էր:

Օրը հրեշտակային պայծառ էր, հա - ճելի տաք, որ ծուլացած հողմերին, յոգնած սրտերին անգամ մղում էր դէպի հմայքներ: Եփրատը հանդարտ ծփում էր իր քրմական անկողնու մէջ՝ ջրերի հաջելու վրայ վայրի բադերի խաղաղ երամներ: Կարծես երկինք չկար, այլ մի գորշ դատարկութիւն էր վերեւում՝ անդունդներ, որոնց մէջ սակայն չէր արձագանգում Հայոց Եփրատի կականը, Հայոց Երզնկայի ողբը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(62 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՆՆՋԵՑԵԱԼ Հ.Մ.Ը.Մ.ԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՇԻՐՄԱՔԱՐԻՆ բացում, հիմնադիր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

Կիրակի, Մայիս 7, առաւօտ, յաւարտ պատարագի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Ժան Կուժոն փողոց, որմէ վերջ մեկնում Թիէի գերեզմանատունը Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր Գրիգոր Յակոբեանի շիրմաքարի բացման արարողութեան ներկայ գտնուելու համար։

Ներկայս ընդունիլ իբրեւ հրաւէր։

×

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը, յառաջիկայ Կիրակի, Մայիս 7 հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, ընկերակցութեան բարերարուհի՝

ՕՐ. ԷԼԻԶ ՔԻՊՐԻՁԼԵԱՆԻ

մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ։

Երգեցողութիւնը կը կատարուի քառաձայն, եկեղեցւոյ երկսեռ երգչախումբին կողմէ, երգէոնի մասնակցութեամբ։

Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Ճառայեան ընտանիքին իրենց հօր՝ Գառնիկ Ճառայեանի մահուան առթիւ։

EXPOSITION

Katia DAGARIAN

DESSINS — SCULPTURES

sous le thème :

« Voir le monde par la fenêtre »

VILLA MEDICI

a Viale Trinita dei Monti

ROME

Du 2 au 22 Mai

Vernissage le 2 Mai à 19 heures

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

- 1978 -

ԼԻԲԱՆԱՆ — ՍՈՒՐԻԱ

ՅՈՐԴԱՆԱՆ — ԵԳԻՊՏՈՍ

1510 ֆրանքէն սկսեալ

ԹՈՒՐՔԻԱ 1115 ֆրանքէն սկսեալ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 800 ֆրանքէն սկսեալ

ՆԱԵՒ

Սեժուրներ — շրջապտոյտներ — ծովապտոյտներ — յատուկ թռիչքներ

ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

DEMANDEZ NOS BROCHURES

ORIENTOURS

30, RUE M. LE PRINCE PARIS 6

Téléphonez-nous :

326-92-26 — 329-49-00

վերջին պահուն մի՛ սպասէք ձեր տեղերը ապահովելու համար

LIC. No A. 762

Imprimé sur les Presses du JOURNAL «HARATCH»

83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission Paritaire : N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՊՐՈՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Կ. Յովակիմեան ողբացեալ Սահակ Կէճճեանի մահուան առթիւ իր այնքան սիրած «Յառաջ»ին կը նուիրեն 100 ֆր.։

École de Basket-ball

sous la direction d'entraineurs qualifiés

Tous les Dimanches matin à 9 h. 30

à partir du 7 Mai au Stade VALLEREYE

Rue Rochechouart

Renseignement :

ATTAMIAN, 720-24-44 et 720-99-77

SALMASLNIAN, 236-35-41

LE DERNIER 33 tours ARMENIEN DE LA SAISON

hartar

(VIKEN ET HAROUT)

VIENT D'ENREGISTRER LEUR PREMIER 33 TOURS DE FOLKLORE ARMENIEN QUI EST ACTUELLEMENT EN VENTE DANS TOUS LES MAISONS DE LA CULTURE, CLUBS, LIBRAIRIES, RESTAURANTS ET COMMERCES ARMENIENS

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Յունիս 2, Ուրբաթ ժամը 21ին

կը ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը՝

«ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐ»

հետեւողութեամբ Մկրտիչ Արմէնի ծանօթ վէպին

Գեղարուեստական բաժին՝

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ եւ իր երգչախումբը

THEATRE MUNICIPAL d'Issy- -les - Moulineaux

Avenue Victor Cresson, Métro : Mairie d'Issy

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ

Տոմսերու համար դիմել՝

Bakirdjian, 35, Rue de Trévise, 9e — 770-07-25

Librairie Samuelian, 51, Rue Monsieur-le-Prince 6e — 326-88-65

Sévan, 4, Rue Lazare Carnot, Clamart

Café Philippe, Place Carnot, Alfortville

60ème ANNIVERSAIRE

INDEPENDANCE DE L'ARMENIE

le 28 Mai 1918

Dimanche 7 Mai à 15 heures

le NOR SEROUND organise

A

L'AUDITORIUM MAURICE RAVEL

(Centre Commercial de la Part-Dieu Lyon) UN

Grand Gala de Danses et Chants Folkloriques Arméniens

avec l'Ensemble « NAVASART » de Paris

(60 exécutants) et le

Duo « HARTAR » du Liban

(Harout et Vikèn)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Անժէլ Մինէլեան 1000 ֆր., ոմն իր աղջկան յիշատակին 600, Տիկ. Թ. Պարպըրոթ 400, Տէր եւ Տիկ. Ժան Մատոյեան, Պր. Վ. Ճէվահիրճեան, Տիկ. Վ. Սրապեան 200ական, Պ. Վարժապետեան (Մարսէյլ), ոմն (Լը Գանէ), Տիկ. Հ. Զատիկեան 150ական, Պ. Արմենակ Խաչատուրեան, Պ. Յովհ. Աւագեանց, Տիկ. Ճինպաշեան (Վալանս), Տիկ. Ե. Թաթլինեան (Լա Սիոթա), Պ. Մարտիրոս Փօլատեան, Պ. Ա. Գարամանճեան (Նիմ), Տէր եւ Տիկ. Պետրոս Քիւրքճեան (Գառիէր սիւր Սէն), Օր. Սիրարփի Ալէվ 100ական, Պ. Խաչիկ Մանկեան, Տոքթ. Մ. Նոտարեան, Տիկ. Սագաեան (Վէնսէն), Պ. Ժ. Պ. Աւետխեան, Տէր եւ Տիկ. Պօյաճեան, Տիկ. Մ. Միքայէլեան, Պ. Տիրան Տիչլեան (Օլնէ սու Պուա), Տէր եւ Տիկ. Լուի Մարտիրոսեան (Գորպէյ), Տիկին Քէօլէեան (Պուա Գոլոմպ), Օր. Անահիտ Նարլը (Մարսէյլ), Պ. Ալեքսանտր Յակոբոֆ, Տէր եւ Տիկ. Վարդապետեան (Պուա Գոլոմպ), Պ. Յակոբ Երանեան (Սարսէլ), Տէր եւ Տիկ. Խանճեան (Պուա Գոլոմպ) Տիկ. Շուշան Մարտիկեան 50ական, Տիկ. Լուիզ Պետրոսեան 30, Տէր եւ Տիկ. Արամ Տէտէեան 25, Տէմիրճեան ընտանիք (Վիլֆրանշ), Տիկ. Սապոնճեան (Նուազի լը Սէք), Պ. Բ. Աբրահամեան (Ռոման), Տիկ. Ս. Ալթուն, Պ. Ս. Պէնկլեան, Սարեան ընտանիք (Շուազի), Պ. Ժ. Սահակեան (Սանարի), Տիկ. Ալիս Սահակեան (Մարսէյլ) 20ական ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Գառնիկ Ճառայեանի մահուան առթիւ Ճառայեան ընտանիքէ 100 ֆր., Ա. Քէօսէեանէ 50 ֆր.։

A LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

SA NOUVELLE DIRECTION

présente

son mini-spectacle

avec Marten Yorgantz et Norayr

Voyages en ARMENIE

EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD

DEPARTS CHAQUE MOIS :

11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.

N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS

MONDOTOURS OCIVEP

2, Rue de Sèze

75009 Paris

Tél. : 073.30.64

073.32.64

266.50.12

M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages

50, Cours de la Liberté

69003 Lyon

Tél. : 60.13.66

M. SARKISSIAN VAROUJAN

"America America"

LA SECTION DU NOR SEROUND ORGANISE

LA PROJECTION DU FILM D'ELIA KAZAN

Jeudi 11 Mai à 20 h. 30 précises

Centre Chaillot-Galliera, 28 Av. George V, Paris 8e

Invitations à retirer :

— Maison de la Culture Arménienne, 17 Rue Bleue, Paris 9

— Librairie Paloyan, 9 Rue de Trévise, Paris 9e

— Librairie Orientale, H. Samuelian, 51 Rue Mr le Prince, Paris 6

— Ets. Michèle, 253 Rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville

— Auprès des membres Nor Séroundagans des Sections Parisienne et d'Issyles Moulineaux.

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
7
DIMANCHE
7 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53րդ ՏԱՐԻ — 14.113 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.113

SOLEIL NOIR

On les convia au poste le plus proche, pour une simple formalité administrative, avec une sorte de politesse qui sentait les menottes. Et soudain la nuit d'Avril changea de visage.

Le printemps fleurissait. Dans l'air circulaient de langoureux courants parfumés et avec de petits claquements les ruisseaux papotaient autour de la mosquée, tandis que le volubilis et ses bourgeons grimpaient le long de la poutre de l'échafaud, plus haut, toujours plus haut, jusqu'au visage de celui qui regarde sans voir : Soleil noir.

« Dieu tout puissant » fut le murmure des vieilles, des brus, des petits enfants qui allèrent se réfugier dans le sein charitable de nos églises, et soudain nos églises se remplirent de sable brûlé par le soleil des déserts de la Mésopotamie.

Alors une caravane s'avança dans les steppes sans fin de l'empire purulent, dans les précipices, sur les hautes cimes, mais le plus inaccessible sommet ne peut traduire la misère des tentes en chiffons, sous la pluie battante.

Du fond des ténèbres de l'âme, jaillirent des désirs lubriques, passions et instincts bestiaux se déchaînèrent qui n'avaient ni commencement ni borne, et c'est avec cette borne invisible qu'ont été cousus les linceuls.

L'histoire enregistra ce tremblement, ce bouleversement, avec d'année en année, des phrases plus succintes, une prose pâle. Le corps battu de l'Arménien était un cadavre palpitant, irremplaçable, mais avec des milliers de cadavres on fait de vulgaires statistiques. Ainsi se déchira le rideau intérieur.

Comment, de sa forge croûlante et primaire, l'ennemi a-t-il pu extirper la plus perfectionnée des armes ? Celle dont le coup ne peut pas dévier, celle dont le coup ne peut pas ne pas frapper avec un ricanement d'ivrogne. Face à son narguilé, l'ennemi féroce a frappé, sans que sa digestion ne soit troublée.

Des siècles ont passé depuis la date de cet effondrement, et voici le jour d'aujourd'hui. Le soleil se lève avec la fraîcheur vivace des premières heures au dessus du rideau frissonnant des pins, il jette des rayons dorés tandis que la colline murmure. Il y avait une lumière avant la date tragique. Il y a une lumière après. Oh, ce n'est pas la même.

Est autre ce qui fut violé des griffes acérées. Plus radicalement que de la lave en fusion, le pillage a tout balayé sur son passage. Seuls quatre *daschnaks* furent sauvés qui allèrent faire résonner leurs élégies sur les boulevards de l'Europe. Des passants tombèrent. Ils tombèrent, eux les pourvoyeurs zélés du chaos.

Le printemps fleurissait. Dans l'air circulaient de langoureux courants parfumés et, avec de petits claquements les ruisseaux papotaient autour de la mosquée tandis que le long de la poutre de l'échafaud, plus haut, toujours plus haut, jusqu'au visage de celui qui regarde sans voir : Soleil noir.

A demi-nus, sans plus rien que la peau sur les os, littéralement squelettiques et littéralement affamés, les orphelins se retrouvèrent sur les chemins de l'abandon et se cramponnèrent les uns aux autres, s'adoptant mutuellement et se nommant frère, sœur, sans savoir que nous avions une mère-patrie, une Arménie. Et parce que nous avions une mère, notre mère pleura.

Mais elle tînt bon. Elle tînt bon quand la patte noire de la catastrophe s'agrippa à sa gorge, comme s'agrippe une main maudite qui tente de cueillir la fleur des montagnes dans son exceptionnelle beauté. Et la patte maudite fut souillée par la cognée qu'elle tenait, et elle répandit la souillure autour d'elle sans rien pouvoir cueillir. La fleur perdit ses pétales, sous la terrible secousse, ils s'envolèrent et se flétrirent, écrasés sous les pieds et les talons. Pétales muets, avec une pensée pour tout ceux qui, impuissants, se turent, et pour tous ceux dont le silence recélait une force explosive.

24 avril 1971 CHAHAN CHAHNOUR
(Texte original en arménien, traduction A.M.)

gravure originale de
Papken Bodossian

ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեց՝
ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Նախորդ դարուն վերջերը, նկարչութեան լեզուին մէջ մտան երկու նոր բառեր «հին արուեստ», «նոր արուեստ»: Հինին եւ նորին տարբերութիւններն ընդգծող երկու բացատրութիւններ, որոնք պէտք չէ բաղդատել իրարու հետ: Պէտք չէ մէկը միւսին հակադրել: Երբ կ'ըսենք հին արուեստ, նոր արուեստ, կրկնած կ'ըլլանք միշտ արուեստ բառը, մնացածը ժամանակին եւ մշակոյթին արդիւնքն է:

Հին արուեստը կը ներկայացնէ յարաբերութիւնը մարդուն եւ բնութեան, որմէ կը ծնի գեղեցիկը «դասական» մակդիրով, դասական՝ որովհետեւ արուեստագէտը կը ստեղծագործէ իմացականութեան հետ համընթաց:

Նոր արուեստը չունի դատողութեան յենարան, քմածին է անոր ներշնչումը, անհատական՝ արտայայտուելու միջոցները:

Նոր արուեստը, հեռանալէն ետք բնութեան իրապաշտ երեւոյթէն, այլեւս արգելք պիտի չճանչնայ, պիտի ըլլայ հետզհետէ աւելի կրքոտ եւ աւելի գիտական, զգայնութեան կարողութիւններուն սահմանափակ միջոց, իրական գեղարշաւ մը՝ որ կը սկսի բնութեան երանգային յարաբերութիւնները ուսումնասիրելով, տպաւորապաշտութիւն (էմփրեսիոնիզմ), կ'անցնի հոգեվիճակներու վերակազմութեան, արտայայտապաշտութիւն (էքսփրէսիոնիզմ), անկէ ալ՝ առարկաներու երկրաչափական ձեւազերծումին խորանարդապաշտութիւն (քիւպիզմ), յետոյ՝ երազի աշխարհին համադրակերպնկալին, գերիրապաշտութիւն (սիւռէալիզմ), հուսկ՝ գիծերու եւ երանգային մակերեսներու կշռոյթին, որ կը կոչուի վերացապաշտ արուեստ (առ ապսթրէ): Այս հինգ գլխաւոր եւ զիրար հակադրող ձգտումները կազմեցին արդի նկարչութեան ողնաշարը: Հինգ ձգտումներ, որոնք ցոյց կու տան թէ որքան բարդ է արուեստի դիցուհին, որ շարունակ փոխելով իր շպարն ու զարդարանքը, կ'ուզէ մնալ միշտ նոր ու երիտասարդ, երիտասարդութեան մէջ միշտ գըրաւիչ:

19րդ դարը յագեցած էր հասարակաց կանոններու մէջ զգայնութիւններ թանձրացնող դասական սկզբունքներով, անհրաժեշտ էր նոր շարժում մը, ուր արուեստագէտը գտնէր զգալու եւ մտածելու իր անկախութիւնը: Սպասուած շարժումը կը բերէ գրականութիւնը: Ներշնչումի այս նորայայտ աղբիւրով ոգեւորուած արուեստագէտները, իրենց խառնուածքին համապատասխան նիւթեր կ'որոնեն Աթալայի, Մանֆրէտի, Երկնային կատակերգութեան, Տօն Ժուանի, Ֆաուստի եւ այլ հատորներու մէջ: Գրական նիւթեր նկարող այս ձգտումը կը կոչուի Ռոմանթիզմ (վիպապաշտութիւն):

Ռոմանթիզմով նոր թուական մը կը բացուի եւրոպական մտածումի պատմութեան մէջ: Քնարական շարժումը մը՝ որ կը բարձրացնէ սրտին գործունէութիւնը իմացական գործունէութեան վրայ, ու եթէ կը մնայ երբեմն անհասկնալի ինչպէս սիրտը, որովհետեւ կը ջանայ բարձրանալ անհունին ու մտնել միստիքին մէջ, ստեղծագործելու համար գեղեցիկին մէկ նոր երեւոյթը, որ «կը զգացնէ»· փոխանակ «ըսելու»: «Ո՛չ մէկ բան աստուածային կ'ըլլայ առանց յուզական գեղեցիկին» խօսքով, ըսել կ'ուզեն ռոմանթիկները, թէ արուեստին լաւագոյն լեզուն սրտինն է, թէ սրտին միջոցով արուեստագէտը կը հասնի վսեմին եւ գերիրականին:

Երկարատեւ վիճաբանութիւններու եւ թեր ու դէմ կարծիքներու տուն տուող այս ձգտումը, որ կը խորհրդանշէր յըստակութեան պակաս դասականներուն, երեւակայութեան թռիչք զինք պաշտպանողներուն համար, չկրցաւ արդարացնել տիեզերական դառնալու իր յաւակնութիւնը: Ընդդիմադիրներու աղմուկէն կը բարձրանայ հանճարեղ ձայն մը հարցնելու համար իրենց «Զգացուցէ՞ք ինծի, ինչ որ չեմ կրցած տակաւին զգալ: Երազել տուէ՞ք ինծի, ինչ որ չեմ կրցած տակաւին երազել: Աղաղակներն ու բացագանչութիւնները չեն կրնար բռնել սրտաշարժին տեղը»: Կէօթէի ձայնն է որ պատասխանի կը սպասէ Ռոմանթիկներէն, ըլլան գրող թէ նկարող, քանի որ երկուքն ալ նոյն գեղեցիկէն կը ներշնչուին, միեւնոյն մտածելակերպն ու զգայնութիւնը կը դնեն թուղթին եւ պաստառին վրայ:

Ռոմանթիկները կը ներկայացնեն Կէօթէի իրենց հաւատամքը, որուն հեղինակն է Վիկթոր Հիւկօ: «Արուեստը պէտք չէ ըլլայ այն պարզ հայելին, որ կ'անդրադարձնէ առարկան անգոյն եւ անկենդան,

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԾԱՂԿԱՔԱՂ

«Յառաջ»ի այս թիւերուն մէջ պիտի ջանանք, յաջորդաբար, ծանօթացնելու իտալական արդի գրականութեան, յատկապէս բանաստեղծութեան, գլխաւոր ներկայացուցիչները: Ներկայ թիւով կու տանք երեք դէմքեր՝ Քուազիմոտօ, Ունկարէթթի եւ Փաւէզէ, որոնք գուցէ լաւագոյնս խորհրդանշեն քսաներորդ դարու իտալական բանաստեղծութիւնը:

Հակառակ իտալական մշակոյթին հետ անցեալի մեր սերտ կապին, այսօր ցաւով կարելի է հաստատե՛լ միայն, որ թերեւս առաջին անգամով կը ներկայացուին վերոյիշեալ հեղինակները՝ հայերէնով: Այդ իսկ պատճառով իրենց կեանքին թէ գործին մասին մեր արտայայտութիւնը նախընտրեցինք ըլլայ ամփոփումը ընդհանուր ծանօթութիւններու՝ քան ընդլայնումը անձնական կարծիքի մը: Իրենց գործերէն կատարած մեր թարգմանութիւններով եւս, հայերէնի վերածումէն աւելի, ջանացինք հետեւիլ իմաստին՝ կատարելով գրեթէ բառացի թարգմանութիւն մը: Կատարուած թարգմանութիւնները անբաւարար են անշուշտ, եւ, այդ իսկ պատճառով, առաջին այս քայլը ընդունեցէք իբրեւ նախաճաշակ:

Զ. Գ.

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԾԱՂԿԱՔԱՂ

ՃԻՈՒԶԷՓՓԷ ՈՒՆԿԱՐԷԹԹԻ

Ծնած է 1888ին, Աղեքսանդրիոյ մէջ, Թոսկանացի ծնողքներէ: Նախնական եւ միջնակարգ ուսումը կը ստանայ Աղեքսանդրիոյ իտալական վարժարաններուն մէջ, իսկ բարձրագոյն ուսումը կու գայ շարունակել Փարիզ, Սորպոնի մէջ, գործօն մասնակցութիւն մը բերելով այդ տարիներու Փարիզի գրական – մշակութային կեանքին: Իբրեւ հետեւակ զինուոր, կը մասնակցի առաջին աշխարհամարտին: Պատերազմէն ետք կը հաստատուի Հռոմ: Աւելի ուշ, արդէն հեղինակ բանաստեղծական հատորներու (Թաղուած նաւահանգիստը — 1916 – , Պատերազմը, Նաւաբեկութեանց Ցնծութիւններ - 1919–, Ուրախութիւն – 1931 – , Ժամանակի զգացում – 1933 –) *եւ ճանչցուած բանաստեղծ ու գեղագէտ, եղաւ զանազան հանդէսներու շրջուն թղթակից, առիթ մը՝ ճամբորդելու եւ ճանչնալու բազմաթիւ երկիրներ: Եօթը տարի մնաց Պրազիլ* (1936 – 1942), *իբրեւ դասախօս իտալական գրականութեան Սան Փաւլոյի համալսարանին մէջ: 1942ին վերադառնալով Իտալիա, հրաւիրուեցաւ Հռոմի համալսարանը՝ գրականութիւն դասաւանդելու, ուր եւ մնաց մինչեւ իր մահը* (1970), *շարունակելով գրել եւ գլխաւորելով գրական շարժումներ ու խմբաւորումներ:*

Ունկարէթթիի համար բանաստեղծութիւնը «շնորհք մըն է՝ ինչպէս նկատուած է սովորաբար, եւ կամ ալ, լաւագոյնս, պտուղն է շնորհքի վայրկեանի մը՝ որուն կատարելութեան համար անհրաժեշտ է սակայն համբերատար, տքնաջան աշխատանք»: Ձի բաւեր ուրեմն բանաստեղծ ծնած ըլլալու շնորհքը, արուեստագէտի կոչումը՝ որ բնատուր է. այլ բանաստեղծութիւնը պէտք է ձգտի կատարելութեան, միշտ վերանորոգուելու, միշտ ինքզինք գերազանցելու, անհրաժեշտ է արուեստը որ բանաստեղծութիւնը պիտի դարձնէ նոր՝ օրուան զգայնութեամբ, օրուան գեղագիտութեան ոգիով. որովհետեւ «բազմաթիւ են բանաստեղծութեան եղանակները (դպրոց գոյութիւն չունի). անոնք այնքան են՝ որքան է թիւը անցեալի, այսօրուան եւ վաղուան բանաստեղծներուն»: Նոյն զգացումն է որ կը կրկնուի Հոմերոսէն մինչեւ Պօտլէր. կարեւորը այն է որ Հոմերոս իր դարը խորհրդանշէ, Պօտլէր՝ իրենը:

Առանց երբեք դպրոցի մը պատկանելու (որովհետեւ դպրոցները կազմուած են միջակ հետեւողներու գծած օրէնքներով. այնպէս որ խորհրդապաշտ չէին ոչ Պօտլէր, ոչ Վէրլէն եւ ոչ իսկ Ռէմպօ, այլ հիմնադիրներն էին խորհրդապաշտութեան. մակդիր մը՝ տրուած յետ մահու), տպաւորապաշտ էր սկսնակ Ունկարէթթին, բայց ոչ արտաքին, տեսանելի եւ միայն զգացական տպաւորապաշտ մը՝ ինչպէս էին առհասարակ Տ'Աննունցիոյով տարուած քրէփուսքոլարիները (*վերջաւուսական*): *Ունկարէթթիի տպաւորապաշտութիւնը կուգայ իր ներաշխարհէն և արտաքին աշխարհի յարաբերականութենէն. ապրիլ արտաքին իրերու, արտաքին գոյներու եւ լոյսերու մէջ ոչ թէ անոնցմով շլանալու, տարուելու, անոնց մէջ կորսուելու համար, այլ անոնց կապուիլ ներքին, հոգեկան գաղտնի մտերմութիւններով՝ անոնց մէջ ձուլուած, անոնց հետ պայծառ, ներդաշնակ ամբողջութիւն մը կազմած.*

Սրտիս մէջ, սակայն,
ոչ մէկ խաչ կը պակսի:
Ամէնէն աւելի ճանդուած երկիրը
սիրտս է ան:

Այս է սկսնակ Ունկարէթթին, ամբողջ աղցրութիւն, զգայական աշխարհին ներքին, հոգեղինացած ցաւի մը անուշութիւնը եւ, ինչպէս ինքն իսկ կ'ըսէ, իր միակ ցաւը այն է՝ երբ հոգիին մէջ խախտած, քանդուած կը զգայ ներքին եւ արտաքին աշխարհներու միջեւ հաստատուած այս լուսաւոր ներդաշնակութիւնը: Ասիկա արդէն բանաստեղծական դիրքաւորում մըն է, երբ շուտով տպաւորապաշտութիւնը կ'անցնի ներքին իրականութեան՝ հասնելու համար ապրումները կարգաւորող, ներդաշնակող, զսպող ու չափաւորող արտայայտութեան մը: Նոր այսօրուա՛ն բանաստեղծութիւնն է ասիկա: 20րդ դարու մարդը երբ կու լայ իսկ, երբ մահուան չափ իսկ կը մռայլի՝ կը մնայ զուսպ, չոր: Քսաներորդ դարու բանաստեղծը որ երկու աշխարհամարտ ապրեցաւ, իր չորցած, աչքերը սրբած ռոմանթիզմով չի կրնար երազել. կրնայ հաստատել միայն, թէ

Միայն մինակ ու միայն մերկ
առանց կրկներեւոյթի
կը կրեմ հոգիս:

Ունկարէթթիի բանաստեղծութիւնը պիտի զարգանար տարիներուն հետ, պիտի աճէր: Դարու մը մէջ երբ բանաստեղծութիւնն իսկ կոչուած է գինուորագրութեան, քաղաքական ծառայութեան, Ունկարէթթի մնաց կուսակիցը միայն ու միայն արուեստին, գեղեցիկին: Գեղեցկութիւնը վեր է բոլոր ցաւերէն, բոլոր վարդապետութիւններէն: Ինքնանպատակ է ան: Եւ տխուր է քսաներորդ դարու արուեստագէտը, անհունօրէ՛ն տխուր, որովհետեւ աշխարհն իր հմա՛յքը կորսնցուցած է, կեանքը իր բնական հունէն դուրս եկած՝ դարձած մեքենայ, հրթիռ, ռումբ ու մահ, միտքը դաւած է սրտին, մեղանչած.

Վայելե՛լ միակ
վայրկեան մը
սկզբնական կեանքի

Կը փնտռեմ երկիր մը
անմեղ:

NOSTALGIA

Երբ
գարնանամուտին
գիշերը կը տժգունի
ու հազիւ թէ
մէկը կ'անցնի

Փարիզի վրայ կը թանձրանայ
մութ գոյն մը
արցունքի

Կամուրջի մը անկիւնին
կը դիտեմ աղջկան մը
փխրուն
լռութիւնը անսահման

Մեր
ցաւերը
կը լուծուին

Եւ իբրեւ թէ տարուած
կը մնանք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կը կոչուէր
Մուհամմէտ Շէապ

Սերած
թափառական էմիրներէ
եղաւ անձնասպան
որովհետեւ չունէր
Հայրենիք

Ֆրանսան սիրեց
եւ անունը փոխեց

Եղաւ Մարսէլ
բայց Ֆրանսացի չէր
եւ ա՛լ չէր կարող
ապրիլ
էմիրներու վրանին տակ
ուր կը լսեն օրհներգը
Գուրանին
ըմբոշխնելով սուրճ մը

Եւ չէր կարող
ազատիլ
իր լքումի
երգէն

Ընկերացայ իրեն
տիրուհիին հետ պանդոկին
ուր կ'ապրէինք
Փարիզ
նեղ զառիվար եւ թօշնած փողոցի մը
Քարմի
թիւ հինգ շէնքին մէջ

Կը հանգչի
Իվրիի գերեզմանատունը
արուարձան
որ կարծես
ամէն օր
վերջացած տօնի մը տխրութիւնը
կ'ապրի

Եւ գուցէ ես միայն
դեռ կը յիշեմ
թէ ապրեցաւ

ՍԱՆ ՄԱՐԹԻՆՕ ՏԷԼ ՔԱՐՍՕ

Այս տուներէն
մնաց միայն
ճանի մը
պատի բեկոր

Միւս բոլոր
հաղորդակիցներէս
չմնաց
այսքանն իսկ

Սրտին մէջ սակայն
ոչ մէկ խաչ կը պակսի

Ամէնէն աւելի ճանդուած երկիրը —
սիրտս է ան

ՋԷԶԱՐԷ ՓԱՒԷԶԷ

Ծնած է 1908ին, Լանկէի փոքրիկ գիւղ... մը, Սան Սթէֆանօ Պէլպօյի մէջ, ... հայրը, Թորինոյի դատարանի դիւանա... պետ, կալուած մը ունէր: Ուսած է Թորինօ եւ վկայուած գրականութեան հա... մալսարանէն: Որոշ շրջան մը եղած է ... տական լիսէներու մէջ գրականութեան դասատու, ապա լքած ուսուցչութի... Եղած է սքանչելի թարգմանող մը ան... լիացի եւ ամերիկացի ժամանակակի... մեծագոյն դէմքերուն (Ճոյս, Սթէյնպէք, Ֆոքնէր, եւայլն): Որոշ ժամանակի ... համար վարած է նաեւ Լա Քուլթուր... գրական հանդէսին խմբագրութիւնը, ... տոյ եղած Էնաուտի հրատարակչատ... կարեւոր պաշտօնեաներէն: Ապրած ... գրեթէ միշտ Թորինօ եւ հոն, 1950 Օգոս... տոս 27ին, մեռած անձնասպան:

Բանաստեղծական առաջին հատորը հ... րատարակեց 1936ին, – «Աշխատանքը ... յոգնեցնէ»: *Նորութիւն էր այս գիրքը ... բովանդակութեամբ եւ բանաստեղծ... նոր մօտեցումով ու զգայութիւններ... Երկարաշունչ, պատմուածքի ձեւով (... որ ինքն իսկ կը կոչէր արդէն պա...* մուածք – բանաստեղծութիւն), *... նկարներու (մշուշոտ ու տխուր փէյզա... թէն) իր իրապաշտ, քիչ շատ խիստ ... բիրտ ներկայացումով, որոնց վր... մարդկային կերպարանքները՝ տանջ... ու ծանր՝ կը բարձրանան իբրեւ խորհր... դանշան, իբրեւ դաշտերու (հմա հողե... ներու) լռութիւնը ապրող ու հեղնող ի... տուիլակ, Փաւէզէի այս գիրքը պիտի ... գունուէր որոշ վերապահութիւններով ... երկար ատեն մնար անտեսուած: Ա... վրայ կ'աւելնայ նաեւ ջերմ զգայա... թիւն մը, գրեթէ հիւանդկալի՝ հա... բուած խոր եւ վերլուծող իմացակա... թեան մը: Ահա՛ ինչ որ կը բնորոշէ ... տասարդ Փաւէզէն՝ իբրեւ բանաստ... ու վիպասան: Իրապէս, բանաստեղծա... կան այս առաջին հատորէն ետք Փաւէ... պիտի գրէր վէպ – պատմուածքներ (...* կիրներդ – 1942 –, Ընկերը – 1946 - Աքաղաղը դեռ չկանչած – 1949 –, Գեղ... ցիկ ամառը – 1950 – , *եւայլն):*

Բանաստեղծական իր երկրորդ փունջ... «Մահը պիտի գայ եւ քու աչքերդ ու... նայ», *պիտի տպուի յետ մահու (1951 ...* «Աշխատանքը կը յոգնեցնէ»*ին հետ բ... դատած՝ այս հատորով աւելի հասու... ծանր, զարգացած Փաւէզէ մը կը յայ... նուի: Թէեւ միշտ նոյն անհանդարտ ... բարդ հոգեվիճակով, բանաստեղծութի... սակայն այս անգամ բիւրեղացած է, ... տացած, դարձած աւելի ներքին, բա... ցարձակօրէն հոգեկան ապրում ու խոր... ցում: Ջնջուած է արտաքին բնութի... եւս՝ իբրեւ առանձին նիւթ ու ամբող... թիւն: Ինքնամփոփ, իր հոգիին, իր ն... րաշխարհին, իր ցաւերուն վրայ հակ... է Փաւէզէ, ճիշդ ինչպէս մէկը ինքզին... կը դիտէ ջրհորի մը մէջ՝ հաճոյանալով ... գինովնալով խորքերէն բարձրացող ... ներուն խուլ եւ մեծցող արձագանգներէ... Այլամերժօրէն ենթակայական, դժուա... քիչերուն մատչելի այս գիրքը ամէնու... րեք պիտի ողջունուէր սակայն հիացու... մով, երբ դժբախտաբար հեղինակը ... ցաւին (կեանքը, զոր երբեք չհասկցա...) այլեւս վերջ էր տուած: Յետ մահու ... ւեցան նաեւ ամերիկեան ժամանակակի... գրականութեան մասին իր երկար յօդ... ւածներն ու օրագիրը՝* «Ապրելու ար...

ԱՄԱՌ

...ռուէզ մը կայ պայծառ ցած պատերու ընդմէջ,
...ռուէզ մը չոր խոտի եւ լոյսի, որ յուշիկ
...է հողն իր: Ծովու լոյս մը, կ'ըսես:
...ի կը շնչես խոտն այդ: Կը շոյես քիտերը
...իշատակը կը թօթվես:

Տեսայ իյնալը

...ն խաղցր պտուղներու, խոտերու վրայ,
...ինով մը: Այսպէս եւ դուն կ'ոստնուս
...սմով արեան: Կը շարժես գլուխդ
...ի թէ, շուրջդ հրաշք մը պատահէր,
...հրաշքը դուն ես: Համ մը կայ համազօր
...երուդ եւ ջերմ յիշատակին միջեւ:

Լսէ':

...ած բառերդ քեզի հազիւ ի հազ կը հասնին:
...երիդ վրայ խաղաղ ունիս լոյս մը պայծառ
...ն իբրեւ թէ ուսիդ կրես լոյսը ծովուն:
...երիդ վրայ ունիս լռութիւն մը որ սիրտդ կը ճնշէ
...ինով մը. անկէ կը թորի հին ցաւ մը՝
...պէս հիւթը պտուղներուն որոնք ինկան:

ԴՈՒՆ ՀՈՂՆ ԵՍ ՈՒ ՄԱՀԸ

...ն հողն ես ու մահը:
...անկդ՝ մառախուղն է
...ութիւնը: Արշալոյսէն՝
...է հեռու ոչինչ կ'ապրի:

..., իբրեւ թէ կ'արթննաս
...միայն ցաւն ես դուն,
...ու՝ աչքիդ մէջ ու արեանդ,
...ց զոր չես զգար: Կ'ապրիս
...ւդ ինչպէս քարը կ'ապրի,
...պէս հողը կարծր:
...եղի կը վերագրեն երազներ,
...րժումներ, հեկեկանքներ
...րոնք կ'անգիտանաս: Ցաւը
...ինչպէս լիճին ջուրերը,
...կը ծփայ ու քեզ կը շրջապատէ:
...աչքին վրայ բոլորակներ կան:
...կը թողուս որ ցնդին:
...ուն հողն ես ու մահը:

ԴՐԱԽՏԸ ԵՐԴԻՔՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

...ոտի ըլլայ հանդարտ օր մը, պաղ լոյսերու,
...պէս արեւը որ կը ծագի ու կը մեռնի, եւ ապակին
...ը ճեղած պիտի փակէ երկինքէն դուրս:
...արթննանք առտու մը, մէկ անգամ ընդմիշտ,
...ոյին քունի թմբիրին մէջ. շուքը
...ն քիրին պէս պիտի ըլլայ: Պիտի սենեակը լեցնէ,
...ծ պատուհանին ընդմէջէն, աւելի մեծ երկինք մը:
...ոնդուխէն, ուրկէ առյաւէտ բարձրացանք օր մը,
...ւես պիտի չգան ոչ ձայներ, ոչ մեռած դէմքեր:
...երաժեշտ պիտի չըլլայ թողուլ անկողինը:
...ենակին մէջ, դատարկ, պիտի մտնէ այգը միայն:
...ոտի բաւէ պատուհանը՝ զգեստաւորելու ամէն ինչ
...այծառութեամբ մը հանդարտ, իբրեւ թէ լոյս մը:
...ոց դէմքին վրայ պիտի դնէ չոր ստուեր մը:
...իշատակները պիտի ըլլան ստուերի ծուէններ՝
...ռուած այդպէս, իբրեւ թէ անթեղուած կրակներ՝
...ախին մէջ: Յիշատակը պիտի ըլլայ այն բոցը՝
...որ դեռ երէկ կը ճարճատէր աչքերուն մէջ հանգած:

...ոււը» (1952), գործ մը՝ որ լաւագոյնս ...ը պարզէ ողբերգութիւնը հոգիի մը՝ որ ...երցաւ ազատիլ այն «յիմար մոլութե – ...ն»՝ որ մահն էր, որ փորձեց՝ բայց ...երցաւ թափանցել կեանքի առեղծուա – ...ն, չկրցաւ յաղթել իր լռութեան եւ ...ալթուեցաւ մահէն:

...յսօր աւելի իբրեւ վիպասան ճանչ – ...ցած է Փաւէզէ, բայց մեծ է նաեւ ու ...իրուած՝ իբրեւ բանաստեղծ: «Բացար– ...ակին մէջ ճշմարտութիւնը չէ որ կը ...նտռենք, այլ կը փնտռենք ինչ որ ենք», ...պիտի գրէր օրագրին մէջ: Իրապէս ալ, ...իր արձակին թէ բանաստեղծութեան մէջ, ...Փաւէզէ ճշմարտութեան կամ կատարե – ...լութեան չէր որ ձգտեցաւ — զօրաւոր ի– ...մաջականութեան մը տուած սխալ տպա– ...ւորութիւնը —, այլ ձգտեցաւ ինքզին– ...քին ներկայացնելու հոգեկան զգացա – ...կան իր ներաշխարհը ինչպէս որ էր, կա– ...րելի մերկ ճշգրտութեամբ: Ահա թէ ին– ...չու այս բանաստեղծութիւնը ըլլալով ...հանդերձ խորապէս ենթակայական (եւ ...ատով իսկ որոշ չափով նաեւ հիւանդա – ...գին, անկապաշտական, որովհետեւ երբ ...երապաշտութիւնը կու գայ մարդուս հո– գեկան ծալքերը ներկայացնելու՝ ինքնա– բերաբար այդ զգայութիւնները չեն կըր– նար գեղեցիկ, կեանքի խարկանքին դը – ծած օրէնքներով ներկայանալ). այո՛, չափազանց անհատապաշտական (որով բարոյախօսներուն համար՝ քնդիչ)՝ ըլ– լալով հանդերձ՝ Փաւէզէ կը մնայ Իտալ– իոյ երիտասարդութեան ամէնէն սիրած բանաստեղծներէն մին: Քսաներորդ դա– րու ճարտարարուեստական որեւէ երկրի երիտասարդութիւնն է որ կը պոռայ Փիէմոնթէի իր գիւղէն Թորինոյի մէջ կեանք մը փնտռելու եկած եւ փոխարէն անարդարութիւնը գտած երիտասարդի մը բերնով, թէ,

Եթէ աշխարհը կը տառապի,
Եթէ լոյսը արեւուն հայհոյանքներ
կ'արձանագրէ,
Ճակատագիրը չէ, մարդն է յանցաւորը:
կարենալ մեկնիլ
Ու մեռնիլ անօթի, բայց պատասխանել,
– ո՛չ,
կեանքի մը՝ որ կը գործածէ սէր,
գթութիւն,
Ընտանիք եւ հողի շերտ մը՝ մեր
ձեռքերը կապելու:

ՍԱԼՎԱԹՈՐԷ ՔՈՒԱԶԻՄՈՏՕ

Սիկիլիացի է, ծնած Սիրակուսա 1901–ին եւ մեռած 1968ին: Նախնական եւ միջ– նակարգ ուսումները կը ստանայ Սիկիլիոյ մէջ: 18 ամեայ, կ'անցնի Հռոմ, Բազմա– րուեստից Վարժարանին մէջ ճարտարա – պետութեան հետեւելու համար: Ծուլով սակայն կը ստիպուի ուսումը ընդհատել: Յաջորդաբար կ'ըլլայ գծագրիչ, գործա – կալ, հաշուապահ եւ հուսկ քաղաքային ճարտարագիտութեան պաշտօնեայ: Այս վերջին պաշտօնը պատճառ կը հանդիսա– նայ որ անընդհատ շրջի Իտալիոյ գրեթէ բոլոր գաւառները: Քսան տարեկանին սկսած էր սակայն ուսումնասիրել լատի– ներէն եւ յատկապէս յունարէն լեզու – ները, զորս յամառ ինքնաշխատութեամբ կը խորացնէ. այնպէս որ, 1939ին, Մի – լանոյի «Ճիուզէփփէ Վէրտի» երաժշտա– նոցին մէջ կ'ընդունուի իբրեւ գրակա – նութեան դասախօս:

Հիացող դասականներուն, ի մասնաւորի յունական հին բանաստեղծութեան, եւ ի խնդիր բանաստեղծութեան նոր լեզուի մը, Քուազիմոտօ իտալական գրականու– թեան մէջ մուտք կը գործէր երբ երիտա– սարդ բայց արդէն իսկ ճանչցուած անուն– ներ՝ Սապա, Ունկարէթթի եւ Մոնթալէ, պատերազմ յայտարարած էին հիներուն դէմ եւ բերած Հէրմէթիզմը: Հէրմէթիզ– մի եւ ոչ–Հէրմէթիզմի այս պայքարին մէջ է որ Քուազիմոտօ կը հրատարա – կէր իր առաջին գործերը, — Ջուրեր եւ Հողեր (1930), Եօթալիփթիւսի բոյր եւ այլ քերթուածներ (1933), Քերթուածներ (1938), դէպի դերիրապաշտութիւն որոշ հակումով մը: Մինչ դժգոհ եւ դժուարա– հաճ, յունական բանաստեղծութենէն ըս– քանչելի թարգմանութիւններով (յատկա– պէս Սաֆօ եւ Ալկէոս) պիտի խորացնէր, կատարելագործէր բանաստեղծական իր լեզուն, իր գործերուն մէջ յաջորդաբար աւելի զարգացնելով արտայայտութեան ինքնատպութիւնը, ի վերջոյ ազատագ – րուելով բոլոր ազդեցութիւններէն՝ պիտի դառնար իրապէս ինքնուրոյն (1942):

Տիրոյր է Քուազիմոտոյի բանաստեղ – ծութիւնը, երազի եւ չոր իրականութեան, սիրոյ եւ յուսախաբութեան, կեանքի քաղցրութեան եւ մահուան դաժան, աղե– խարշ բախումը, բախումին խուլ եւ քստ– մնելի արձագանգը, երբեմն սուր ճիչը, յաճախ քնդող յուսահատութիւնը: Բնու– թեան երգիչ, կարելի է ըսել ներքին, հո– գեղինացած բնանկար մըն է (Իտալիան, մանաւանդ Հարաւը) իր երգը, ուր մե– ռած, աշունացած են սակայն բոլոր կա – նաչները, բոլոր անուշութիւնները.

Ոչ ոք ունի յուսահատութիւնս
իր սրտին մէջ:
Ես մինակ մարդ մըն եմ,
մինակ դժոխք մը:

Այս ցաւագին երգին կ'աւելնայ նաեւ վերջին աշխարհամարտին աւերածութիւնն ու մարդկային տառապանքը, եւ իր տըխ– րութիւնը, իր բանաստեղծութիւնը ընտ – րեալներու միայն մատչելի ենթակայական գեղեցկութենէն դուրս կու գայ ու կը դառնայ տիեզերական, համամարդկային: Համայնավար, սակայն Փրանսերէն բա – ռով եւ Էլիւարի ու Արակոնի առումով անկաժէ բանաստեղծ չէ Քուազիմոտօ: Քանդուած աշխարհի մը, կործանած գե– ղեցկութիւններու մէջ թափառական իբրեւ թէ վերջին մնացորդացը ըլլար ինք եւ իր երգը հնչէր դատավճիռի մը քրմական ծանրութեամբ.

… Ես քեզ տեսայ (իմ դարու մարդ),
այո՛ դուն էիր,
կոտորելու վճռական քու ճշգրիտ
գիտութեամբ,
Առանց սիրոյ, առանց Քրիստոսի: …
Մոռցէ՛ք, զաւակներ, արիւնի ամպերը
Երկրէն բարձրացած, մոռցէք ձեր
հայրերը,
Անոնց գերեզմանները կը մխրճուին մո–
խիրին մէջ.
Սեւ թռչուններ, հովը կը ծածկեն անոնց
սրտերը:

Համամարդկային այս ցաւն է որ ծը – նունդ պիտի տար իր լաւագոյն գործե – րուն (Օր ըստ օրէ – 1947 – , Կեանքը երազ չէ – 1949 – , Սուտ եւ իրաւ կա– նաչը – 1954 – , Անքաղդատելի երկիրը – 1958 –) եւ զինքը տանէր Սթոքհոլմ՝ Շուէտի թագաւորին ձեռքէն ստանալու 1959ի Նոպելեան գրական մրցանակը:

Քուազիմոտօ մեծ թարգմանիչ մըն է նաեւ: Բացի յունական բանաստեղծու – թիւնէն, թարգմանած է նաեւ Շէյքս – փիրի ողբերգութիւններէն շատերը, Փապլօ Ներուտայի բանաստեղծութիւն – ներէն ու Մոլիէրի «Թարթիւֆը»: Հեղի– նակն է նաեւ իտալական բանաստեղծու – թեան երկու ծաղկաքաղներու:

ՄԵՌԱԾ ԿԻԹԱՌՆԵՐԸ

Գետերու վրայ է երկիրս, սեղմուած ծովուն ընդդէմ,
այլ ոչ մէկ վայր այսքան յամր ձայն ունի
քան հոս, ուր ոտքերս կ'երթան թափառական
խղունջներով ծանրացած եղէգներուն ընդմէջ:
Այո՛, աշուն է արդէն, պատոտած հովին մէջ
մեռած կիթառները կը բարձրացնեն լարերը
իրենց սեւ բերաններուն վրայ, եւ ձեռք մը կը շարժէ
իր մատները կրակէ: Լուսնի հայելիին մէջ
կը սանտրուին նարինջէ կուրծքերով աղջիկներ:

Ո՞վ է որ կու լայ: Ո՞վ է որ ձիերը կը մտրակէ
միջոցին մէջ
կարմրած: Պիտի կանգ առնենք այս ափին վրայ
խոտերու շղթայի երկայնքին, եւ դուն, իմ սէր,
զիս մի տանիր դէմ առ դէմ այդ անսահման հայելիին:
Հոն, ինքզինքնին կը դիտեն մանուկներ որ կ'երգեն,
բարձրագագաթ ծառեր եւ ջուրեր:
Ո՞վ է որ կու լայ: Ես չեմ. հաւատա ինծի,
գետերն ի վար
կը վազեն մտրակի շաչիւններ զայրացկոտ:
Ես չեմ. իմ ցեղս ունի դանակներ
որոնք կը բացվառին, լուսիններ եւ վէրքեր՝
որոնք կ'այրեն:

ՈՒՌԻՆԵՐՈՒ ՃԻՒՂԵՐԷՆ

Եւ ինչպէ՞ս կարենայինք մենք երգել
երբ օտարին ոտքը մեր սրտին վրան էր,
հրապարակներուն մէջ, սառով կարծրացած
խոտերուն վրայ լքուած մեռեալներուն միջեւ.
երբ մանուկներ գառներու պէս կը հեծէին, երբ մայրը
հեռագրական սիւնին խաչուած
իր զաւկին դէմ կը վազէր խուլ կանչերով:
Ուռիներու ճիւղերէն, իբրեւ ուխտ,
կախուած էին նաեւ մեր քնարները,
եւ թեթե՛ւ՝ կը ճօճէին հովին ընդդէմ տխուր:

ՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(Շար. Ա. էջէն)

այլ պէտք է ըլլայ կեդրոնացնող հայելին որ կը հաւաքէ ու կը խտացնէ լուսաւոր ճառագայթները, տկար ցոլքէն լոյս մը կը շինէ. լոյսէն՝ բոց մը»: Այդ բոցը նկարչութեան մէջ յուզական գոյնն է, որ լաւագոյնս արտայայտեց Տըլաքրուա, ռոմանթիկ նկարչութեան հայրը, իր մեծադիր կտաւներուն վրայ:

Ռոմանթիզմը գրական կամ քնարական շարժում մըն է, ո՛չ երբեք տեսողութեան մը յեղափոխութիւնը: Այդ յեղափոխութիւնը պիտի բերէ տպաւորապաշտութիւնը, ու անով պիտի բանայ նկարչութեան բախտորոշ շրջանը:

×

Քանի մը երիտասարդ ու տակաւին անծանօթ նկարիչներ Մոնէ, Փիսարրօ, Սիզլէ, Ռընուար եւ ուրիշներ, նստած գետահայեաց սրճարանի մը մէջ, երբ ըղձայլանքով կը դիտէին սազարթներուն մէջէն ջուրերուն վրայ արեւին ցանած խոլը, տերեւներու զմրուխտին ու երկինքի կապոյտին վետվետումը ջուրերուն վրայ, կը նկատեն թէ. հեղուկ հայելին մէջ անդրադարձած ձեւակերպերը կը բեկանուէին ու կը վերածուէին գունաւոր բիծերու: Յանկարծ իրենց մէջ կը ծնի, երանգային այդ համերգը գունաւոր բիծերով նկարելու գաղափարը, բայց ինչպէս նկարէին բնութեան մնացած մասերը, պահելու համար նկարին կապը եւ անոր տեսողութեան միութիւնը: Կ՚որոշեն բնութեան հողային մասերն ալ նկարել ջուրերուն պէս գունաւոր բիծերով: Այդ օրը, կերպարուեստի պատմութեան մէջ կը բանայ տեսողութեան մէկ նոր թուականը: Այդ օրուան մէջ կը ծնի նկարչութեան առաջին յեղափոխութիւնը: Արուեստագէտները, ձերբազատած դասական կաշկանդումներէն, կը հեռանան արուեստին դարաւոր հաւատքէն ու անոր նուիրական սովորութիւններէն, որովհետեւ գոյնի լեզուին մէջ նոր գեղեցիկ մը ինքզինքը կը պարտադրէր գեղեցիկի ժառանգական զգայնութեան, ու կը բանար տեսնելու հաճոյքին մէջ տեսնելու նոր սովորութիւն մը:

Մեծ եղաւ տպաւորապաշտութեան յեղափոխութիւնը: Ան, ոչ միայն վերանորոգեց նկարչութիւնը. այլ նաեւ արձանագործութիւնը, գրականութիւնը, երաժշտութիւնը եւ իր ազդեցութիւնը տարածեց ճարտարարուեստի կարգ մը ճիւղերուն վրայ եւս:

Տպաւորապաշտութեան մէջ լոյս եւ շուք գոյնի երկու տարբեր հնչականութիւններ են, երկու տարբեր գոյներ՝ որոնց տուած են լոյս եւ շուք անունները: Տըպաւորապաշտ արուեստագէտը կը տարբալուծէ արեւին ճառագայթները զիրենք բաղադրող գոյներուն մէջ, ու անոնց միջոցով կուտայ օրուան զանազան պահերուն լոյսի տարբերութիւնները: Նկարչութեան առաջին յեղափոխութեան մէջ գոյնի միակ աղբիւրը արեւին լոյսն է, որ կը յայտնէ առարկան երանգային բազմատեսակ երեւոյթներով:

Տպաւորապաշտութեան հայրն է Մոնէ: Լոնտոնի մշուշներէն ներշնչուած իր մէկ վերջալոյսը «էմփրէսիոն» անունով ցուցադրուած, կը թելադրէր քննադատի մը «էմփրէսիոնիստ» կատակախառն անուանումը: Մոնէ եւ իր ընկերները կ՚ընդունին զայն ի նշան գեղագիտական մենամարտի:

Մոնէ չհասկցուեցաւ իր ժամանակէն: ինչպէս չեն հասկցուած բոլոր նոր խօսք ըսողները: Թշուառութեան մէջ ապրեցաւ, յուսահատական մէկ պահուն անձնասպանութիւն փորձեց, վերապրեցաւ՝ շնորհիւ քանի մը բարեկամներու նիւթական օժանդակութեան: Յապաղած արդարութիւնը եկաւ իր շիրմին վրայ ու անուանեց զայն «լոյսի քնարերգութեան մեծ վարպետ»:

Մոնէի դագաղին վրայ կը փռեն, համաձայն սովորութեան, սեւ ծածկոց մը, բարեկամներէն մին կը հանէ զայն ու անոր տեղը կը փռէ բազմերանգ ծածկոց մը, ու, ի տես սգակիրներու զարմանքին. կ՚ըսէ. «Մոնէի երանգապնակին վրայ սեւ գոյն գոյութիւն չունի»:

Հակառակ իր ընդհանրական երեւոյթին, տպաւորապաշտութիւնը երկար չապրեցաւ: Իրմով ամէնէն աւելի խանդավառուածներն անգամ. ինչպէս Էմիլ Զոլա, դուշակեցին անոր մօտալուտ սնանկութիւնը, վասն զի կառչած իր գոյնի ուղղափառութեան, կը մերժէր ինչ որ դուրս կ՚իյնար գոյնի սահմանէն:

Ամբողջ տասը տարի բոլոր ժողովուրդներու արուեստագէտներուն վրայ իր ազդեցութիւնը տարածելէն ետք, չկրցաւ բռնել իր ստեղծած աշխարհակալութիւնը: Նկարչութեան առաջին յեղափոխութիւնը տեղի տուաւ նոր ձգտումներու, որոնք կուգային զինք հակակշռելով իր տեղը գրաւելու: Սակայն, նկարչութեան արդիականութիւնը պիտի սպասէր 1870ի պատերազմին վերջաւորութեան, որպէսզի դասական սկզբունքներուն վրայ տարած իր յաղթանակով ինքզինքը վերջնականապէս հաստատէր: Արդարեւ, բոլոր ձգտումները գրական, գիտական եւ գեղարուեստական յաջորդած են պատերազմներու. մարդկային սրտին ու մտքին յեղաշրջումները միշտ ալ կատարուած են թնդանօթներու լռութենէն յետոյ:

×

Տպաւորապաշտութեան կը յաջորդէ փուանթիյիստներէն, Նապիներէն եւ Սեմպոլիստներէն յետոյ, նկարչութեան երկրորդ մեծ յեղափոխութիւնը՝ Արտայայտապաշտութիւնը: Այս բառը կապ չունի դէմքի մը յայտնած զգացումներուն հետ: Արտայայտապաշտութիւնը ծնունդ է գերման ոգիին, ինչպէս տպաւորապաշտութիւնը ծնունդն է ֆրանսական ոգիին: Առաջինը ձեւակերպի յեղափոխութիւն է երկրորդը՝ գոյնի: Առաջինը ենթակայական է երկրորդը՝ առարկայական: Առաջինին վրայ երեւակայութիւնը կը տարածուի, երկրորդին վրայ՝ զուտ տեսողութիւնը:

Գրեթէ բոլոր արտայայտապաշտները մտաւորական մարդիկ են, կուգան գրական, գիտական եւ ճարտարապետական ուսումներէն: Արուեստին յայտնութիւնը իրենց մէջ կը սկսի շուրջ քառասուն տարեկանին, տարիք՝ որ պէտք չէ այլեւս որոնէ այլ արտայայտէ. պէտք չէ տեսութիւններով զբաղի այլ զանոնք պարզէ: Արտայայտապաշտները, առանց ժամանակ կորսնցնելու, կը յայտնեն իրենց անհատականութիւնը տառապանքէն ձեւազերծուած դէմքեր նկարելով երբեմն, երբեմն ալ հեռաւոր կղզիներուն նախնական ժողովուրդներու արուեստէն ներշնչուելով: Նախնական կամ կիսավայրենի կոչուած ժողովուրդներու արուեստին հետ արտայայտապաշտութեան ունեցած զգայնութեան մերձաւորութիւնը կազմեց, քըսաներորդ դարուն առաջին կէսին նկարչութեան ճաշակը:

Արտայայտապաշտութիւնը ռոմանթիզմի մէկ նոր ձեւն է որ կ՚արտայայտուի կիրքով եւ քմահաճ ձեւազերծումներով: Գերման քննադատութեան Էքսփրէսիոնիսմուս անուանումը կը բացատրէ ցաւատանջ հոգիներու դրսեւորում աւելի՝ քան կերպնկալի յայտնութիւն: Արտայայտապաշտները կ՚որոնեն արուեստի նոր յայտնութիւններ կեանքի բացառիկ երեւոյթներուն մէջ, կ՚ուզեն երեւան հանել մարդուն տռամաթիկ բնազդը այնպիսի նիւթերու մէջ՝ որոնց ընտրութիւնը կը դառնայ խառնուածքի յայտնութիւն: Նիւթերը չեն միանար ո՛չ ընկերային գաղափարներուն ո՛չ տեղական աւանդութիւններուն, ողբերգական յղացումներ են ընդհանրապէս, ամէն մէկ արուեստագէտի խառնուածքին համապատասխան:

Բոլոր ժողովուրդներու մէջ արտայայտապաշտութիւնը իր անհանդուրժելիութեան հասցնողները եղան Գերմանացիները: Մարդ կը զարմանայ, թէ ինչպէ՛ս, այս ժողովուրդը, որ անյագ փափաքը ունեցած է միշտ երեւոյթէն աներեւոյթը տեսնելու, Փաուստեան ներշնչումէն անհունութեան թափանցելու, ու գաղափարական բոլոր երեւոյթներուն մէջ ինքզինքը արտացոլացած տեսնելու բնազդը, իր իսկ ստեղծած այս նոր գեղագիտութեան մէջ կրնայ հասնիլ «ճաշակի ջարդարար» կոչուելու աստիճանին: Արտայայտապաշտներէն շատեր, փաւերականները յատկապէս, ենթակայ եղած են տեւական ջղագրգռութեան, շատ անգամ վերջացած ողբերգական մղումներով: Վան Կոկ, Մունչ, Քիրշներ եւ ուրիշներ ապաստան փնտռեցին անձնասպանութեան մէջ, ազատելու համար հիւանդագին մըտածումներու հալածանքէն:

×

Գոյնի վերադարձ մը կը կատարուի 1900ի շուրջ, բայց այս անգամ շուտ եւ հարթ գոյնն է, որ կը դառնայ նպատակ, առընչութիւն չունի տպաւորապաշտներու մթնոլորտ ստեղծող գոյնին հետ:

Սալոն տ՚Օթոնի մէջ սրահ մը կը տրամադրուի զուտ եւ հարթ գոյներու բուռն ներդաշնակութիւններով նկարող քանի մը երիտասարդ նկարիչներու: Այցելուներուն ընդվզումը կը շռայլէ «հրէշային», «գայթակղեցուցիչ», «ագիտութիւն» բառերը ի տես ցուցադրուած նկարներուն, որոնք ստորագրուած էին Մաթիս, Տռեն, Վան Տոնկէն, Ֆրիէշ անուններով: Օրուան քննադատը՝ Լուի Վոքսել, դիտելէ ետք Տոնաթելլոյի դասական ոճով քանդակուած մէկ սիրուն արձանը, շրջապատուած այն ատենուան համար պոռոտ եւ այլանդակ այդ նկարներով, կ՚ըսէ շուրջիններուն, «Տոնաթելլօ փարմի լէ Ֆով»: Ծաղրանքի համար ըսուած այդ խօսքը կը նուիրագործուի պատմութենէն: Այդ օրուընէ սկսեալ Ֆով կը կոչուին այն նկարիչները, որոնք հեռանալէ ետք բնութեան իրապաշտ երեւոյթէն, կը նկարեն բուռն գոյներու ներդաշնակութիւններով: Ծառ մը որ կապոյտ կը թուի իրենց, կը նկարեն զայն իրենց երանգապնակին ամէնէն խոր կապոյտով, ցոյց տալու համար արհամարհանքը որ ունին օրուան նկարչութեան եւ բարձր դասու քաղքենի ճաշակին հանդէպ:

Ֆովիզմի մէջ գոյութիւն չունի ո՛չ հեռանկար (փերսփեկթիվ) ո՛չ օրինակում (մոտըլէ): Երկու տարածութեան վրայ եղած զուտ գոյնի արտայայտութիւն է որ զայն անուանեցին գոյնի շանթ: Գոյնի շանթը ուշ պարտադրեց ինքզինքը: Տեսողութիւնը թարմացնող ամէն փորձ միշտ ալ հանդիպած է ընդդիմութեան, մինչեւ որ վարժութիւնը եղած է սովորութիւն, խրտչեցնող երեւոյթը՝ բնական:

×

Ֆովիզմէն տասնեակ մը տարիներ յետոյ, միեւնոյն Սալոն տ՚Օթոնի մէջ Ժորժ Պրաք կը ցուցադրէր նոր ոճով նկարուած անկենդան բնութիւն մը (նաթիւր մորթ): Մաթիս, բացատրած ատեն նկարին կրած երկրաչափական ձեւազերծումները, կը գործածէ «քիւպ» բառը (խորանարդ): Այդ օրուընէ սկսեալ Պրաքի արուեստը կը կոչուի քիւպիզմ: Պրաք, թէեւ կ՚ընդունի իր արուեստին տարօրինակ մըկրտութիւնը, բայց մամուլին միջոցով կը բացատրէ թէ իր մտքէն երբեք չէր անցած քիւպերով նկարչութիւն մը տալու գաղափարը, թէ ինք կ՚ուզէր նկարչութեան մէջ մտցնել գիծերու նոր կարգ մը. տալով գոյնին իր ամէնէն պարզ բաղադրութիւնը:

Քիւպիզմին տեսնելու ձեւը բոլորովին կը տարբերի միւս ձգտումներուն տեսնելու ձեւերէն: Քիւպիզմը կը տեսնէ առարկային մէկ շրջագիծը կամ մէկ մակերեսը: Միւս շրջագիծերն ու մակերեսները կ՚ենթան միանալու ուրիշ առարկաներու շըրջագիծերուն ու մակերեսներուն, հետ կազմելու համար կտաւին վրայ ձեւազերծուած առարկաներուն գծապատկերին ամբողջութիւնը, ուր նկարուած առարկային իրական կառոյցը հազիւ նշմարելի կը դառնայ: Քանի մը հոգի, «կիթառ» անունը կրող նկարի մը առջեւ ճիգ կը թափեն նկարուած կիթառը տեսնելու, անոնցմէ մէկուն մանչուկը մատիկը կը դնէ կիթառը կազմող լարերուն վրայ: Երախաները շատ անգամ աւելի ճիշդ եւ աւելի արագ կը տեսնեն, քան թէ մեծերուն մարզուած աչքը:

Քիւպիզմը Պրաքի գիւտը չէր: Սեւամորթներու եւ նախնական ժողովուրդներու արուեստին մէջ տեսնուած են գլանաձեւ, եռանկիւնաձեւ, խորանարդաձեւ օրինակումներ: Տարբերութիւնը որ կայ եւրոպական նմանող արուեստին ու նախնական ժողովուրդներու արուեստին անիրական ձեւակերպերուն միջեւ, կը բացատրուի անոնց խորհրդապաշտութեան հակումով: Պէտք չէ ուրեմն զարմանալ, եթէ եւրոպական ժողովուրդներէն շատ առաջ, նախնական ժողովուրդներուն արուեստը տուաւ արդի կերպարուեստին ըզգայնութեան կարեւոր մասը:

Հանճարը կապ չունի միշտ մշակոյթին հետ: Հանճարի տեսակներ ունին երախաները, դպրոցական տարիքին տակաւին չհասած: Հանճարի տեսակներ ունին նախնական ժողովուրդները, քաղաքակրթութեան սեմին տակաւին չմօտեցած: Հանճարի տեսակներ ունին կարգ մը խենթեր, որոնց գործերուն պայծառատեսութիւնը կ՚ապշեցնէ մեծագոյն արուեստագէտներն անգամ: Որովհետեւ հանճարի այս տեսակները կ՚անդրադառնան ինչ որ սորվելիք է, եթէ իրենց երակներուն մէջ կը կրեն ինչ որ չի սորվուիր:

×

Ուրիշ ձգտում մը կը յայտնուի, այս անգամ Միլանոյի մէջ Ապագայապաշտութիւն (Ֆիւթիւրիզմ) անունով, որ մեծ ազդեցութիւն պիտի ունենայ վերացապաշտ արուեստին վրայ: Անոր հիմնադիրը՝ Մարինեթթի, կ՚ուզէ քանդել թանգարաններն ու մատենադարանները, անոնց փլատակներուն վրայ բարձրացնելու համար մեքենայի քաղաքակրթութենէն ներշնչուող իր նոր գեղագիտութիւնը: «Սիրուն եւ հսկայ մեքենաները կը շրջապատեն մեզ, այսօր միայն կրնանք զգալ անոնց հոգիներուն խորութիւնն ու սրտերուն ծաւալը, որոնց մէջ շարժում եւ ուժականութիւն կը ճառագայթեն»: Այս տարօրինակ եւ անձնատիպ խօսքերով Մարինեթթի յամառօրէն կը պայքարի: Վէճերով ու ծեծերով պողպատացած իր կամքը կը պարտադրէ նախ Իտալացիներուն, յետոյ միւս ժողովուրդներուն:

Ապագայապաշտ արուեստագէտը չի ներշնչուիր բնութեան եւ ոգիին միջեւ գոյութիւն ունեցող ներդաշնակութիւններէն: Գծային ազդեցումներով կը նկարէ կտաւին խորը աւելի՝ քան տարածութիւնը: Օրինակ, անձրեւէն թրջուած կպրապատ փողոցի մը ելեկտրական լոյսերը, ձողերու նման փողոցը փորելու եւ անոր խոր իջնելու պատրանքը կուտան, ապագայապաշտ արուեստագէտը կը նկարէ այդ տեսողական պատրանքը ուղղահայեաց գիծերու խուրձերով ու եռանկիւնաձեւ մակերեսներով, վերածելու համար փողոցը կտաւին խորը իջնող երեւոյթի:

Տարօրինակ կը թուի այս նոր գեղագիտութիւնը իր ինքնատիպութեան մէջ: Ապագայապաշտները կ՚ըսեն թէ արուեստին մէջ ամէն բան պայմանադրական է: «Ինչ որ ճշմարտութիւնն էր երէկին, սուտն է այսօրուան: Ինչ որ անխախտ հաւատքն էր դասականութեան, զառանցանք է մեր արուեստին մէջ»:

Ապագայապաշտութիւնը հիմնուած է շարժումի եւ թափանցկութեան վրայ: Ձի մը որ կը վազէ, չորս ոտք չունի այլ աւելի, ու անոր ոտքերուն շարժումները եռանկիւնաձեւ են: Երբ ապագայապաշտ նկարիչը կ՚ըսէ «Ձե՞ս նկարած բարեկամիդ դէմքին վրայ մարդը, որ կ՚անցնի դիմացի մայթէն», յայտնած կ՚ըլլայ թափանցկութեան իր ըմբռնումը որ հիմնարկէքն է այս նոր ձգտումին:

Ապագայապաշտ արուեստին բանալին գիծերու լեզուն է: Իրարու վրայ ցատկող գիծերը կոր կամ ուղիղ, կը յայտնեն խըռովք: Ուղղահայեաց գիծերը երբ առարկան բաժնեն երկու մասի, կը յայտնեն աղմկարար շարժում:

Ըմբռնելու համար երեւութապէս անըմբռնելի այս նոր արուեստը, պէտք է լըքել իմացական մշակոյթը զգայականին հետ, ու լաւ մը իւրացնել ապագայապաշտ տեսութիւնը, այլապէս անոր նըկարները կը թուին գծային հանելուկներ:

Խումբ մը ապագայապաշտ նկարիչներ մեծ ցուցահանդէս մը կը սարքեն Փարիզ 1910ին, Մարինեթթիի հովանաւորութեամբ: Իրենց հրատարակած մանիֆեստին մէջ կ՚ըսեն. «Մենք, մեր նոր տեսութիւնով նկարչութիւնը ծայրէն կը սկըսինք»: Այս յաւակնոտ յայտարարութիւնը յատուկ չէ ապագայապաշտութեան, բոլոր ձգտումները այսպէս սկսած են, սկիզբ են առանց վախճանի:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
9
MARDI
9 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,60 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.114 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.114

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒ – ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ գատ Պէյրութի մէջ ալ բուռն կռիւներ ծագեցան չարաթավերջին եւ արաբ (իմա՛ սուրիական) խաղաղապահ ուժերը միջամտեցին նոյնքան բուռն կերպով։ Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն երեք մեռեալ կայ եւ 17 վիրաւոր, գլխաւորաբար ժողովուրդէն, ըլլայ քրիստոնեայ, ըլլայ մահմետական։ Շամունի խմբակցութեան համաձայն, այս նոր լարուածութեան պատասխանատուն է «սուրիական – պաղեստինեան 5րդ սիւն մը»։ Տեղեկատուութիւն ալ, ինչպէս միշտ, չի պակսիր լիբանանեան բախումներու առեն եւ ականատեսներ կ՚ըսեն թէ խաղաղապահ արաբ ուժերու մաս կազմող սուտանցի զինուորներ սխալմամբ կրակ բացած են սուրիացի իրենց ընկերներուն վրայ եւ այս վերջիններն ալ հակազդած են...։

ԱԼԴՕ ՄՈՌՈՅԻ մասին նորութիւն չկար Երկուշաբթի օր եւ հակառակ Կարմիր Ջոկատներու 9րդ հաղորդագրութեան, որ կը հաղորդէր նախկին վարչապետին դատակահարութիւնը, դեռ յոյս ունեցողներ կան քանի «մեռեալ մը առանց դիակի» միշտ կասկածներ (եւ յոյսեր) կրնայ ներշնչել։ Նոր նամակ մըն ալ լոյս տեսաւ իտալական մամուլին մէջ, ուր Մոռօ «վերջին անգամ» կը համբուրէ իր կինն ու զաւակները։ Ցիշենք որ այս անստոյգ եւ ջղագրգիռ մթնոլորտին մէջ ուր կ՚ապրին Իտալացիք, կ՚ուզեն կառչիլ որեւէ բանի, որ նոր վաղորդայններ կ՚աւետէ Իտալիոյ եւ այս առընչութեամբ ճիշդ առենին պատահած է Ս. Գենարիոսի հրաշքը։ Արդարեւ կրօնական աւանդութիւնը (1389էն ի վեր) կ՚ուզէ որ եթէ սուրբին թանձրացած արիւնը հեղուկ դառնայ, ոչ մէկ դժբախտութիւն կը պատահի Իտալիոյ։ Տարին երկու անգամ Նափոլիի կարդինալը ձեռքը կը բռնէ սրուակ մը, ուր թանձրացած արիւնը կայ Ս. Գենարիոսի, եթէ հեղուկի վերածուի, լաւ նշան է։ 1976էն ի վեր միշտ թանձր մնացած էր, Շաբաթ իրիկուն, վերջապէս, հեղուկ դարձած է երբ կարդինալը կ՚ըսէր հաւատացեալներուն, որ աղօթքով դադրեցումը ուզեն ահաբեկչութեան, բռնութեան եւ այլ ոճիրներու ինչպէս՝ վի – ժումը։

ԲՐԵԺՆԵՒ Մոսկուա վերադարձաւ եւ կը թուի թէ հակառակ նախատեսուածին, Շմիտի հետ իր տեսակցութիւնը «դարուս դէպքը» չեղաւ։ Ութ էջնոց միացեալ յայտարարութիւնը շատ բան չի բերեր եւ գերմանական մամուլն ալ համակերպած է չորս նիւթերէ խուսափելու՝ Բրեժնեւի առողջութիւնը, հակախորհրդային ցոյցերը, Մոսկուայի «նախընտրութիւնը» դաշնակցելու Գերմաններուն հետ այլ արեւմտեաններու տեղ եւ այցելութեան ձախողութիւնը։ Որոշուած էր որ ան միայն յաջողութիւն նկատուի։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Պետութեան 30ամեակը տօնուեցաւ ամէն կողմ նաեւ Փարիզ, զանազան հանդիսութիւններով։ Նախագահ Ժիսքար չնորհաւորական հեռագիր մը ղրկեց։

«ԽՄԱՆԻԹԷ» Երկուշաբթի օր յոյս կը յայտնէր թէ Համայնավար կուսակցութիւնը կրնայ արտօնուիլ Թուրքիոյ մէջ, հիմնուելով Էճէվիթի մէկ ակնարկութեան. «Կը խորհիմ որ կազմակերպուելու ազատութեան սահմանափակումները պիտի վերցուին ի մօտոյ»։ Ծանօթ է որ Թուրքիոյ մէջ Համայնավար կուսակցութիւնը յիսուն տարիէ դաղտնի է։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 3–4)

«ԷՋԵՐ ՀԱՅԿ. ՇԷՅՔՍՊԻՐԱԳԻՏՈՒԹԵՆԷ» ԳԻՐՔԸ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչականը մօտերս լոյս կ՚ընծայէ Ռուբէն Զարեանի մէկ ուսումնասիրութիւնը՝ «Էջեր Հայկական Շէյքսպիրագիտութենէ» խորագրով։ Հատորին մէջ տեղ կը գտնեն Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի մէջ՝ անգլերէն, ֆրանսերէն, սպաներէն, իտալերէն լոյս տեսած Շէյքսփիրի գործերէն հատընտիր գլուխներ։

×

ԶՈՒԳՈՐԴՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՕՐԸ

Արտասահմանեան երկիրներու հետ բարեկամութեան եւ մշակութային կապի Հայկական Ընկերութեան կեդրոնատեղիին մէջ տեղի ունեցած է զուգորդուած քաղաքներու Համաշխարհային Օրուան նուիրուած ցերեկոյթ մը։ «Օրը» 1963էն ի վեր կը նշուի ամէն տարի Ապրիլի վերջին Կիրակի օրը։ Քսան տարի առաջ կազմուած է Զուգորդուած Քաղաքներու Համաշխարհային Դաշնակցութիւնը, որուն ամէնէն գործօն անդամներէն է Երեւան՝ զուգորդուած Իտալիոյ Գառառա քաղաքին հետ։

Ցերեկոյթի ընթացքին խօսք առած է Երեւանի փոխ – քաղաքապետ Ն. Միրզոյեան եւ անդրադարձած Դաշնակցութեան գործունէութեան։ «Խորհ. Միութիւն – Իտալիա» Բարեկամութեան Ընկերութեան հայկական բաժնի պատասխանատու քարտուղար Լ. Դարբինեան արտայայտուած է հայ – իտալական կապերու եւ Երեւան ու Գառառա քաղաքներու զարգացող բարեկամութեան մասին։ Այնուհետեւ ցուցադրուած են իտալական շարժանկարներ։

×

ԳՐԱՆԻՏԻ ՆՈՐ ՀԱՆՔ

Թումանեան բանուորական աւանի մօտ «Զաթին Դաղ» կոչուող լերան ստորոտին յայտնաբերուած են գրանիտի հարուստ պաշարներ։ Նոր յայտնուած գրանիտը մոխրագոյն է. կայ նաեւ կանաչ եւ կարմիր գրանիտ, ինչ որ հազուագիւտ է։

×

ԿԱԶԻ ՊԱՀԵՍՏԱՐԱՆ

Հոկտեմբերեան քաղաքի մօտ սկսած է կազի ստորերկրեայ մեծ պահեստարանի շինարարութիւնը։Ստորերկրեայ այդ «շտեմարանը» տարուան բոլոր եղանակներուն կ՚ապահովէ Արարատեան դաշտի գիւղատնտեսական շրջաններու կազի մատակարարումը։ Մինչեւ ընթացիկ հնգամեակի (1976–1980) վերջաւորութիւնը Հայաստանի մէջ կը կառուցուին նման վեց պահեստարաններ՝ տարբեր շրջաններու մէջ։

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐՐԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԿՈՂՔԻՆ՝ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆ՝ ԱՄԵՐԻԿԱՆ

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԲՐՏՕՐԷՆ ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԷ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԽԱՂԱՂ ՑՈՅՑԻՆ

—o—

ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ և ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Ըստ երեւոյթին ազատութեան ախոյեան երկիրները (Ֆրանսայէն ետք՝ Ամերիկա՛, Ամերիկա՛) մրցումի ելած են արգելք հանդիսանալու համար Ապրիլեան ոգեկոչումներուն։ Լոս-Անճըլըսի միջադէպերուն մասին, «Հայրենիք» Մայիս 2 թուակիր իր թիւին մէջ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ.—

ԽԱՂԱՂ ՔԱՅԼԵՐԹԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՏԱՑ ԱՆՀԱՐԿԻ ԲՌՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆՑ, ԵՐԲ ՏԵՆԴՈՏ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ ԿԸ ՍԿՍԻՆ ԲԻՐԵՐՈՎ ՀԱՐՈՒԱԾԵԼ ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐԸ

Լոս Անճըլըսի Հոլիվուտ տեղամասին մէջ խաղաղօրէն ընթացող Ապրիլեան տողանցքը տեղի տուաւ ոստիկաններու եւ ցուցարարներու միջեւ բախումներու, ոստիկանութեան անխոհեմ եւ տենդոտ վերաբերմունքին հետեւանքով։

Դէպքը պատահեցաւ Երկուշաբթի, Ապրիլ 24ին։ Առաւօտեան ժամը 10 – 2·30, 2500 ցուցարարներ, հաւաքուած՝ Լոս Անճըլըսի Գալիֆորնիոյ համալսարանին մէջ(Եու Սի Էլ Էյ),կը պահանջէին Թրքասէր Փրոֆ. Սթենֆըրտ Շօյի վտարումը՝ համալսարանի դասախօսական ամբիոնէն, ինչպէս նաեւ արգիլումը՝ օսմանեան պատմութեան մասին իր գրած խեղաթիւրումներով եւ նենգափոխումներով լի գրքին իբրեւ դասագիրք գործածութեան։ Ցուցարարներու պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ համալսարանի փոխ–տնօրէնին եւ յանձնեց անոր՝ հայ ուսանողութեան պահանջագիրը։ Բողոքի ցոյցը յատկանշական էր իր լաւ կազմակերպուածութեամբ, կանոնաւորութեամբ եւ խաղաղ բնոյթով։ Մասնակիցներու մեծ թիւը խոր տպաւորութիւն ձգեց բոլորին վրայ։

Այս ցոյցի լրումէն ետք, ցուցարար երիտասարդներէն մաս մը ինքնաբուխ կերպով հաւաքուեցաւ Հոլիվուտի հայաշատ շրջաններէն Սանթա Մոնիքա պողոտային վրայ եւ սկսաւ երթ մը՝ դէպի Ուեսթերն փողոց։ Ցուցարարներու թիւը — որ սկիզբը հազիւ մի քանի հարիւր էր — հետզհետէ աճեցաւ, եւ խումբ – խումբ այլ Հայերու միացումով՝ հասաւ շուրջ հազարի։ Բազմութիւնը սկսաւ դուրս յորդիլ մայթերէն, պատճառ հանդիսանալով որ խանգարուի ինքնաշարժներու երթեւեկը եւ ոստիկանական ուժեր միջամտեն։ Ըստ բազմաթիւ ականատեսներու վկայութեանց, ոստիկանութեան հակազդեցութիւնը անհարկիօրէն չափազանցեալ ու բիրտ էր, ինչ որ պատճառ դարձաւ բախումներու ծագման՝ ցուցարարներու եւ ոստիկաններու միջեւ։

Շարունակելով իրենց երթը, ցուցարարները հասան Ֆաունթըն եւ Ուեսթերն փողոցներու խաչմերուկին,ուր իրենք զիրենք գտան աւելի քան 150 ոստիկաններու դէմ յանդիման։ Արդարեւ, շրջանի ոստիկանութիւնը ստիպողական վիճակ յայտարարած էր եւ խնդրած էր օժանդակութիւնը 13 այլ ոստիկանատուներու։ Երթին վերեւ ուղղաթիռներ հսկողական թռիչքներ կը կատարէին։ Ստեղծուած էր բոլորովին անհարկի, լարուած մթնոլորտ մը։ Իսկ ոստիկանները, փոխանակ նկատի առնելու ցոյցին խաղաղ բնոյթը եւ որդեգրելու համապատասխան զուսպ կեցուածք, դիմեցին բիրտ ուժի գործածութեան։ Ցուցարարներէն մաս մը մերժեց հնազանդիլ ոստիկանութեան հրահանգներուն։ Ծայր տուաւ իրարանցումներու, պոռթկումներու եւ կռիւներու շարք մը, որուն ընթացքին բազմաթիւ ցուցարարներ բիրերով հարուածուեցան և ստացան թեթեւ վէրքեր։ Սակայն երիտասարդ մը բրտօրէն քանակծուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ, լրջօրէն վիրաւորուեցաւ գլուխէն եւ ձերբակալուեցաւ։ Աւելցա ընդվզումի մղեց այլ ցուցարարներ։ Ոստիկանութիւնը եօթը ուրիշներ եւս ձերբակալեց։ Բոլոր ձերբակալուածները նոյն գիշերն իսկ երաշխաւորագրերով ազատ արձակուեցան։

(Հաւաստի աղբիւրներու համաձայն, ոստիկանութիւնը մերժած է դարմանական խնամք հայթայթել ձերբակալուածներուն, եւ ազատ արձակուելէ վերջ է միայն որ անոնցմէ ոմանք փոխադրուած են հիւանդանոց)։

Խռովութիւններու հանդարտումէն ետք՝ կարգը վերահաստատուեցաւ, եւ երթը շարունակուեցաւ մինչեւ Ս. Կարապետ նորաշէն եկեղեցի, ոստիկանութեան հըսկողութեան տակ։ Այստեղ բազմութիւնը ցրուեցաւ։

Լոս Անճըլըսի Թերթերը եւ հեռատեսիլի կայանները անդրադարձան Ապրիլեան յուշատօներուն եւ ցոյցին, եւ, պէտք է ըսել, հայկական Եղեռնի հարցը ներկայացուցին դրական մօտեցումով։

Un Peuple Méconnu et Martyr LES ARMÉNIENS

—o—

Վերոյիշեալ խորագրին տակ եւ Միհրան (Նիք) Մալումեանի ստորագրութեամբ յօդուած մը լոյս տեսած է «Լը տրուա ըը վիլը» ամսաթերթին մէջ (Մայիս 78) որ կը գրաւէ թերթին ամբողջ մէկ էջը։

Թերթը, հակացեղապաշտ ամէնէն հին թերթն է, որուն հիմնադիրն է՝ Պեռնար Լըքաշ։

Շահեկան ամփոփումով մը, Միհրան Մալումեան լաւագոյնս կուտայ ժողովուրդի մը ողիսականը։

ՖՈՒԹՊՈԼ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 41ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՐԱՐԱՏ - ՊԱԽՏԱԿՈՐ 0 - 2

Խորհրդային ախոյենութեան 5րդ մըրցաշարքին, Ալմա – Աթայի մէջ, Արարատ 0–2 պարտուեցաւ Պախտակորէն։

Այս խաղով, Արարատ չի բարելաւեր իր վիճակը։ Ցիշենք որ առաջին խաղը (Զէնիթի դէմ) հաւասար էր 0–0, Բ.ը՝ Տորպետոյի դէմ կորսնցուց 0–1, երրորդը՝ ԲԿՍԱ՝ կրկին կորսնցուց 0-1 1 – 2, չորրորդին յաղթեց Նեւթչիի 1 - 0 եւ այս հինգերորդին կը պարտուի Պախտակորէն 0 – 2։

Այս հինգերորդ շրջքէն ետք, ախոյենութեան դասաւորման գլուխն են.— Դինամօ (Թիֆլիզ) 9 կէտ, Տորպետօ (Մոսկուա) 8, Զէնիթ (Լենինգրադ) 7։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔ)

—o—

(Գ. եւ վերջին մաս)

Նոր Սահմանադրութեան երրորդ բաժինը իր երկու գլուխներով եւ թիւ 68էն 78 յօդուածներով բնութագրած է « Հայկական ՍՍՀ ազգային–պետական եւ վարչատերիտորիալ կառուցուածքը »: *Առաջին իսկ առթիւ ընդգծուած է, թէ Հայաստան* « սուվերէն սովետական սոցիալիստական Պետութիւն է », *որ համայնավար հասարակակարգի յաջող իրագործումին, ապահովութեան եւ պաշտպանութեան նպատակով* « իր ժողովրդի ազատ ինքնորոշման շնորհիւ, կամաւորութեան եւ իրաւահաւասարութեան հիման վրայ » *խորհրդային միւս Հանրապետութիւններուն հետ (յիշուած են անունները* « միաւորուել է ՍՍՀՄ՝ միասնական միութենական բազմազգ Պետութեան մէջ » (*Յօդ.* 68):

Յաջորդ յօդուածին սահմանումով « Հայկական ՍՍՀն իրեն իրաւունք է վերապահում ազատօրէն դուրս գալու ՍՍՀՄից »: *Կարեւոր է յաջորդող թիւ* 70 *յօդուածը.—* « Հայկական ՍՍՀ տերիտորիան չի կարող փոփոխուել առանց նրա համաձայնութեան: Հայկական ՍՍՀ եւ ուրիշ միութենական Հանրապետութիւնների միջեւ սահմանները կարող են փոփոխուել համապատասխան Հանրապետութիւնների փոխադարձ համաձայնութեամբ, որը ենթակայ է ՍՍՀ Միութեան հաստատմանը »: *Այս կէտր տառացի կը համապատասխանէ Խորհ. Միութեան թիւ 78 յօդուածին տրամադրութեան: Միւս կողմէ, 73րդ յօդուածին 2 կէտով սահմաններու փոփոխութեան* « *հաստատումը* » *վերապահուած է կեդրոնի իշխանութեան:*

Յօդուած 71ը իր 15 կէտերով ճշդած է Հայաստանի պետական իշխանութեանց տնօրինութեան ենթակայ մարզերը: Անոնք, յատկապէս կարեւորագոյնները, ինչպէս Սահմանադրութեան մշակումն ու վաւերացումը, օրէնսդրութեան հաստատումը, պետական կարգի, քաղաքացիներու իրաւունքներուն եւ ազատութիւններուն պահպանութիւնը եւայլն, սահմանափակ կը մնան վերջին հաշուով, եթէ նկատի առնենք, որ վերջնական հաստատումը կախում ունի կեդրոնական իշխանութեան որոշումներէն: Օրինակ՝ օրէնսդրութեան պարագան: Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեան 73 յօդուածին 4րդ կէտով պետական կեդրոնական իշխանութիւններուն եւ կառավարական բարձրագոյն մարմիններուն ենթակայ կը մնայ ոչ միայն « ՍՍՀՄ ամբողջ տերիտորիայում օրէնսդրական կարգաւորման միասնութեան ապահովումը » *այլեւ* «ՍՍՀ Միութեան եւ միութենական Հանրապետութիւնների օրէնսդրութեան հիմունքների սահմանումը »: *Այսպէս է նաեւ այլ երեսներու մէջ: Նկատելի է նոյնպէս, թէ Հայաստանի պետական մարմիններու իրաւասութեանց սահմաններուն մէջ չէ յիշուած պետական անվտանգութեան պահպանութեան կէտը, թէեւ Հայաստանի մէջ կայ Նախարարներու Խորհուրդին (կառավարութիւն) առընթեր պետական անվտանգութեան կոմիտէ (Քա. Ժէ. Պէ.) իր նախագահով:*

Խորհ. Միութեան այժմու Սահմանադրութեան մէջ ջնջուած է նախկին Սահմանադրութեան 18րդ յօդուածը, ըստ որուն իւրաքանչիւր միութենական Հանրապետութիւն իրաւունք ունէր ունենալու հանրապետական զօրային կազմակերպութիւն: Անցողակի յիշատակենք, որ 1944 Փետրուար 1ին իրաւունք տրուած էր Հանրապետութիւններուն ստեղծելու իրենց ազգային զօրագունդերը: Այս կէտը աւելցուած էր Հայաստանի 1937ի Սահմանադրութեան վրայ 1944 Ապրիլ 17ին. (*Յօդ.* 15–*Բ* « Հայկական ՍՍՀն ունի իր Հանրապետական զօրային կազմաւորումները »): *Անիկա կարճ ժամանակ եւք մեռեալ տառ դարձած էր:*

Իրաւասութեանց շրջագիծին մէջ նկատի պէտք է առնել անկասկած 74րդ յօդուածը: « Հայկական ՍՍՀն իրաւունք ունի յարաբերութիւնների մէջ մտնել օտարերկրեայ Պետութիւնների հետ, կնքել նրանց հետ պայմանագրեր եւ փոխանակել դիւանագիտական ու հիւպատոսական ներկայացուցիչներ, մասնակցել միջազգային կազմակերպութիւնների գործունէութեանը »:

Վերոյիշեալ բաժնին 72րդ յօդուածը կը վերաբերի լեզուին: Յատկանշական տարբերութիւններ կան Սահմանադրութեան նախագիծին (*Սով. Հայաստան, Մարտ* 22) *համապատասխան յօդուածին* (*թիւ* 71) *եւ վաւերացուած Սահմանադրութեան միջեւ* (*): *Նախ արձանագրենք յօդուածները.—*

Նախագիծ.— « Հայկական ՍՍՀն ապահովում է Հայոց լեզուի գործածումը պետական ու հասարակական մարմիններում, կուլտուրայի ու այլ հիմնարկներում եւ պետական հոգատարութիւն է իրականացնում նրա ըստ ամենայնի զարգացման նկատմամբ:

« Հայկական ՍՍՀում իրաւահաւասարութեան հիման վրայ ապահովւում է այդ բոլոր մարմիններում ու հիմնարկներում Ռուսաց լեզուի, ինչպէս նաեւ ազգաբնակչութեան ուրիշ լեզուների գործածումը, որից նա օգտւում է:

« Այս կամ այն լեզուի գործածութեան որեւէ արտօնութիւն կամ սահմանափակում չի թոյլատրւում »:

Հաստատուած.— « Հայկական Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան պետական լեզուն Հայոց լեզուն է:

« Հայկական ՍՍՀն պետական հոգատարութիւն է իրականացնում Հայոց լեզուի ըստ ամենայնի զարգացման նկատմամբ եւ ապահովում է նրա գործածութիւնը պետական ու հասարակական մարմիններում, կուլտուրայի, լուսաւորութեան եւ այլ հիմնարկներում:

« Հայկական ՍՍՀում ապահովւում է այդ մարմիններում ու հիմնարկներում Ռուսաց լեզուի եւ ուրիշ լեզուների ազատ գործածութիւնը, որոնցից օգտւում է բնակչութիւնը:

« Այս կամ այն լեզուի գործածութեան որեւէ արտօնութիւն կամ սահմանափակում չի թոյլատրւում »:

Վաւերացուած Սահմանադրութեան յստակ մատնանշումով պետական լեզուն հայերէնն է: Նախագիծը, ի տարբերութիւն նախորդ Սահմանադրութեան, ջնջած էր այս կենսական կէտը: Գոհացած էր արձանագրելով միայն, թէ հայերէնի գործածութիւնը կ'ապահովուի պետական եւ ընկերային մարմիններու, մշակոյթի եւ այլ հիմնարկութիւններու մէջ: Զանց առած էր լուսաւորութեան ճիւղը, այսինքն՝ կրթականը, այլ խօսքով ամէնէն հիմնականը: Հաստատուածին մէջ յիշատակուած է:

Նախագիծով ռուսերէնի, ինչպէս նաեւ բնակչութեան այլ լեզուներու (իմա՛ գլխաւորաբար ադրբեջաներէն) գործածութիւնը « իրաւահաւասարութեան հիման վրայ » *ապահովուած էր պետական եւ ուրիշ մարմիններուն ու հիմնարկութիւններուն մէջ: Հաստատուածով ջնջուած է իրաւահաւասարութիւնը, քանի պետական լեզուն հայերէն է: Արձանագրուած է, թէ* « ապահովւում է » *այդ լեզուներուն գործածութիւնը յիշատակուած մարմիններուն եւ հիմնարկութիւններուն մէջ:*

Առաւելաբար ռուսերէնի տարածման կը ծառայէ յօդուածին վերջին պարբերութիւնը: Արդարեւ, տրամաբանօրէն սահմանափակում չի կրնար ըլլալ հայերէնի գործածութեան դէմ Հայաստան:

Սահմանադրութեան 8րդ բաժինը երկու գլուխներով եւ 149էն թիւ 165 յօդուածներով կը սահմանէ « *Արդարադատութիւնը, արբիտրաժը եւ դատախազական հսկողութիւնը* »:

Գերագոյն դատարանը, որ կ'ընտրուի Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ, կը նկատուի դատական բարձրագոյն մարմինը եւ կը հսկէ Հանրապետութեան դատարաններուն գործունէութեան վրայ: Կ'ընտրուի հինգ տարուան համար:

Շրջ. (քաղաքային) ժողովրդական դատարաններու դատաւորները, համաձայն Սահմանադրութեան, կ'ընտրուին «շրջանի (քաղաքի) քաղաքացիների կողմից ընդհանուր, հաւասար եւ ուղղակի ընտրական իրաւունքի վրայ, գաղտնի քուէարկութեամբ, հինգ տարի ժամանակով »: *Ատենակալները կ'ընտրուին* « քաղաքացիների ժողովներում՝ ըստ նրանց աշխատանքի կամ բնակութեան վայրի, բաց քուէարկութեամբ, երկուեւկէս տարի ժամանակով » (*Յօդ.* 150): *Դատաւորներն եւ ատենակալները անկախ են եւ կ'ենթարկուին միայն օրէնքին,* (*Յօդ.* 153):

Դատավարութիւնը կը կատարուի հայերէնով կամ տուեալ վայրին բնակչութեան մեծամասնութեան լեզուով. անհրաժեշտութեան պարագային թարգմանի միջոցով եւ մայրենի լեզուով արտայայտուելու կարելիութեամբ (*Յօդ.* 157):

Հայաստանի բոլոր նախարարութիւններուն, պետական մարմիններուն, ձեռնարկութիւններուն, հիմնարկութիւններուն, կազմակերպութիւններուն, տեղական Խորհուրդներուն (սովետներ), կոլտնտեսութիւններուն, համագործակցական եւ այլ հանրային կազմակերպութիւններուն պաշտօնատարներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր քաղաքացիներուն օրէնքներու ճշդիւ գործադրութեան վրայ բարձրագոյն հսկողութիւնը Հայաստանի մէջ կը վերապահուի Խորհ. Միութեան գլխաւոր դատախազին եւ անոր ենթակայ Հայաստանի դատախազին եւ ստորադաս դատախազներուն (*Յօդ.* 162):

Հայաստանի դատախազը կը նշանակուի Խորհ. Միութեան գլխաւոր դատախազին կողմէ: Շրջաններու եւ քաղաքներու դատախազներն ալ կը նշանակուին Հայաստանի դատախազին կողմէ եւ կ'ենթարկուին Խորհ. Միութեան գլխաւոր դատախազին վաւերացման (*Յօդ.* 163):

Վերջին յօդուածը՝ թիւ 165, առաւել կը շեշտէ Հայաստանի դատախազութեան ենթակայութիւնը: « Դատախազութեան մարմինները իրենց լիազօրութիւնները իրականացնում են անկախ որեւէ տեղական մարմնից, ենթարկուելով միայն ՍՍՀՄ գլխաւոր դատախազին »:

Նկատի ունենալու է, որ Խորհ. Միութեան մէջ դատախազը կը մնայ գլխաւոր անձը դատական աշխարհի: Կը ներկայանէ եւ կը խորհրդանշէ իշխանութիւնը եւ ոչ դատաւորները, առաւել եւս փաստաբանները կրնան խնդրոյ առարկայ դարձնել դատախազութեան ամբաստանութեան տուեալները, վճիռները:

Կը հետեւի ուրեմն, թէ Հանրապետութիւններու դատարաններն ու դատավարութիւնները կեդրոնացած են Խորհ. Միութեան դատական մարմիններու ձեռքը:

Սահմանադրութեան 9րդ բաժինով ճշդուած են Հայաստանի պետական զինանշանը (գերբը) եւ դրօշակը: Կը մնան նոյնը:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Յառաջ» մանրամասն արձագանգ հանդիսացաւ այն իրադարձութեանց, որոնք կը ձգտէին հայերէնը կրկին պետական լեզու հռչակելու:

— ԱՊՐԻԼ

ԼԻԲԱՆԱՆ

Անթիլիասի Մայր տաճարին մէջ, Ապրիլ 24ի առաւօտեան պատարագած է Տաթեւ Եպս. Սարգիսեան, հանդիսապետութեամբ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի: Քարոզած է Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս: Պատարագէն ետք հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Նահատակներու Նուիրուած յուշակոթողին առջեւ, բակին մէջ, ուր հակառակ աննպաստ օդին, մեծ բազմութիւն մը հետեւած է արարողութեան: Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Հ. Ե. Ը.ի սկաուտները ծաղկեպսակ դրած են Ապրիլեան Նահատակներու յուշարձանին:

×

Նոյն օրը, Էշրէֆիէի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է Գերապատիւ Զանթայեան: Ներկայ եղած է Հմայեակ Պետրոս ԺԷ. Պատրիարք: Քարոզած է Հայր Բարսեղ Ֆերհաթեան: Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կատարուած է բակին մէջ գտնուող Նահատակաց յուշակոթողին շուրջ:

×

Կիրակի, Ապրիլ 23ի առաւօտեան, պաշտամունք կատարուած է Նոր Մարաշի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ: Վերապատուելի Պերճ Ճամպազեանի աղօթքէն ետք գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է «Շամլեան-Թաթիկեան» երկրորդական վարժարանի տնօրէնը՝ Արամ Սարգիսեան եւ ներկայացուցած Ապրիլ 24ի խորհուրդը:

×

Պուրճ Համուտի « *Գերմանիկ* » *սրահին մէջ տեղի ունեցած է երիտասարդական միջկուսակցական հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութեան, Ս. Դ. Հ. Կ.* « *Տխրունի* » *Ուս. Երիտասարդական Միութեան եւ Ռ. Ա. Կ.* « *Փորթուգալեան* » *ակումբի: Բացումը ըրած է Յակոբ Բագրատունի: Խօսք առած են Տիրան Ճերէճեան, Արտաւազդ Մելքիսէթեան եւ Վաչէ Բրուտեան, որոնք ներկայ բազմութենէն, յատկապէս երիտասարդութենէն պահանջած են անվհատ շարունակել քաղաքական գործակցութիւնն ու պայքարը՝ Հայութեան ազգային իրաւունքներուն վերատիրանալու համար:*

×

Ապրիլ 24ին, կէսօրէ առաջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու եւ արենոյշներու բազմանդամ պատուիրակութիւն մը, ինչպէս նաեւ Լ. Ե. Մ.ի «Հրայր – Դժոխք» մասնաճիւղի անդամներէն բաղկացած մարմին մը ծաղկեպսակներ դրած են Էշրէֆիէի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի բակին մէջ բարձրացուած Եղեռնի յուշակոթողին: Հմայեակ Կաթողիկոս – Պատրիարք, դահլիճէն վար իջնելով, գնահատած է պատանիներուն եւ երիտասարդներուն յարգալիր ոգին: Քիչ ետք նոյն յուշակոթողը այցելած են Հայ Կաթողիկէ կազմակերպութիւններու եւ հաստատութիւններու ներկայացուցիչները եւ մէկական ծաղկեպսակ դրած:

×

Պուրճ Համուտի « *Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան* » *դոլէճի սրահին մէջ տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Երիտասարդաց Միութեան կազմակերպած ազատ բեմը, որուն բացումը ըրած է Վահան Պզտիկեան: Ներկայ եղած են մօտ հազար երիտասարդներ: Պէյրութէն եւ արտասահմանէն, երէց թէ երիտասարդ, աւելի քան քսանըհինգ անձեր արտայայտուած են սփիւռքի Հայութիւնը յուզող եւ մասնաւորապէս Հայ Դատի հետապնդման հարցերուն շուրջ:*

×

Ապրիլ 23ին, կէսօրէ առաջ, Հոփիսիմեանց վարժարանի սրահին մէջ ոգեկոչուած է Եղեռնի 63րդ տարեդարձը: Բանախօսած է Զօհրապ Գիրէջեան:

Ապրիլ 24ի երեկոյեան Պուրճ Համուտի Մեսրոպեան վարժարանի հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցած է Ապրիլեան Նահատակաց ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Բանախօսած է Զօհրապ Գիրէջեան: Փակման խօսքը արտասանած է Անդրէաս Եպս. Պետոյեան:

×

Լիբանանի « *Լը Ռըվէյ* » *ֆրանսատառ թերթը, Ապրիլ 24ի իր թիւով անդրադարձած է հայկական ցեղասպանութեան: Թերթին 5րդ էջը ամբողջութեամբ տրամադրուած է Եղեռնի մասին գրուած յօդուածներու: Յօդուածներ ստորագրած են՝ Իգնատիոս Եպիսկ. Պաթանեան* « *Կոչ միջազգային խղճին* », *Նոհատ Սալամէ* «*Հայաստան, իր անցեալը եւ իր ներկան*», *Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան* « *Լիբանան, խղճէ լռութիւնդ* », *Յովսէփ Քէքճեան* « *Յիշատակի մը ոգեկոչումը* », *Անդրէ Քեքաթի* « *Հայերը, օրինակ մը* » *խորագիրներու տակ: Թերթը լոյս ընծայած է նաեւ նկարներ՝ թրքական ոճիրէն: Նոյն թերթի Ապրիլ 25ի թիւին Ա. էջին վրայ*

24-Ը ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

Ժ. Հ. ստորագրութեամբ յօդուած մը լոյս տեսած է՝ « Հայերը եւ Թուրքերը » խորագրով, ուր յիշուած են Հայկական Դատին հանդէպ մեծ Պետութիւններու կեցուածքը, անտարբերութիւնը, դըրժուած խոստումները։ Նոյն Թիւի 3րդ էջին վրայ տրուած են նկարագրական տեղեկութիւններ Ապրիլ 24ին Պէյրութի մէջ տեղի ունեցած ոգեկոչումներէն։

×

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Շաբաթ, Ապրիլ 22ի երեկոյեան, Վուտսայտի (Քուինզ) Հայ Կեդրոնին մէջ, Հայ Դատի յանձնախումբին կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է խմբական քըննարկումը Հայոց վրայ ի գործ դրուած ցեղասպանութեան։ Խօսք առած են Գրիգոր Վրդ. Կէրկէրեան, Ստեփան Տարոնի, Նիկոլ Շահգալտեան եւ Տոքթ. Արմէն Պաղտոյեան, որոնք հանդէս եկած են Եղեռնի հարցի քննական վերլուծումներով՝ ազգային, փաստական, դիւանագիտական, քաղաքական եւ հոգեբանական ազդակներու, դէպքերու եւ հետեւանքներու նկատառումներով։ Քննարկումը վարած է Յակոբ Պարսամեան։

×

Նիւ Եորքի Սէյնթ Փաթրիք տաճարին մէջ, կիրակի, Ապրիլ 23ի երեկոյեան տեղի ունեցած է Եղեռնի ոգեկոչման հանդիսութիւնը, երեք հազարէ աւելի բազմութեան ներկայութեամբ։ Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդարանի կազմակերպած այդ հանդիսութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած են հայ քոյր յարանուանութիւնները, կուսակցական կազմակերպութիւնները, մշակութային ու մարզական միութիւններ, հայկական առօրեայ, շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներու աշակերտութիւնը, օտար հիւրեր եւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ։ Կարդացուած են Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկաներու յոյն Ուղղափառ Եկեղեցւոյ առաջնորդ Եաքովոս Արք.ի ուղերձը եւ Նիւ Եորքի քաղաքապետ Էտուըրտ Քաչի պաշտօնական յայտարարութիւնը։ Կիպրոսի Միացեալ Նահանգներու դեսպան Զէնոն Ռոսիտիս, որ ներկայ եղած է, խօսած է հայ եւ յոյն ժողովուրդներու դատերու նմանութեան մասին եւ կոչ ըրած շարունակելու պայքարը՝ յանուն արդարութեան եւ անբռնաբարելի իրաւունքներու վերականգնումին։ Հանդիսութիւնը վարած է Տոքթ. Հրանդ Մարգարեան։ Հայրենասիրական ճառ մը խօսած է Մեսրոպ Եպս. Աշճեան։

×

Երկուշաբթի, Ապրիլ 24ի կէսօրին բողոքի խաղաղ ցոյց մը տեղի ունեցած է Նիւ Եորքի հանրային գրադարանին առջեւ, Թրքական տեղեկատու գրասենեակին մօտ։ Ցուցարարները պաստառներ կրած են հայկական ցեղասպանութիւնը խարանող եւ իրաւունքներու վերահաստատում պահանջող գրութիւններով։

×

ՊՈՍԹԸՆ

Պոսթընի Հայ Ազգային Մարմնի կազմակերպութեամբ, Երկուշաբթի Ապրիլ 24ի երեկոյեան, Ուաթըրթաունի Հայ Սքուլի սրահին մէջ տեղի ունեցած է վիճաբանական ասուլիս մը, « Հայկական Եղեռնը եւ իր այսօրուան նշանակութիւնը » նշանախօսքով։ Ունկնդրած բազմութեան մը ներկայութեան՝ Տոքթ. Էպրեմ Սաքար (Պրենտայս համալսարանի նախկին նախագահ եւ հայ ժողովուրդի վերջին դարերու պատմութեան լաւատեղեակ պատմագէտ), Տոքթ. Վահագն Տատրեան (ցեղասպանութեան հարցերու միջազգային հարցերու հեղինակութիւն), Լէօ Սարգիսեան եւ Վերապատուելի Վարդան Յարութիւնեան արտայայտուած են հիմնական հարցադրումներու շուրջ, որոնք ընդգրկած են հայկական ցեղասպանութեան արարքին, պատասխանատուութիւններուն, հայ ժողովուրդի դատին, պահանջատիրութեան եւ պայքարի միջոցներուն վերաբերող խնդիրներ։ Ասուլիսը վարած է Փրոֆ. Վահէ Սարաֆեան։ Պոսթընի Թիւ 7 կայանը նկարահանած է ասուլիսը եւ անդրադարձած գիշերային լրատու բաժնին մէջ։

×

Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Ապրիլ 23ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նախաձեռնութեամբ Պոսթընի Հայ Ազգային Մարմնի։ Դասախօսը՝ Փրոֆ. Վահագն Տատրեան, ընդգծած է թէ Հայութիւնը ներքին ու արտաքին ճակատներու վրայ չորս-հինգ ուղղութեամբ պայքարելու հարկին տակ կը գտնուի, — պայքար՝ ներքին կեանքի մէջ, ստորադասութեան զգացումի եւ ինքնագոհութեան դէմ, պայքար՝ օտարացման եւ ապասերումի դէմ, պայքար՝ մեզի հանդէպ ցոյց տըրուած անտարբերութեան դէմ, պայքար՝ ի խնդիր մեր Դատին, ու պայքար՝ Թուրքին դէմ, ոչ թէ պոռոտ եւ զգացական ձեւերով, այլ մտածուած, ծրագրուած, լուռ ու հետեւողական աշխատանքով։

×

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Ուաշինկթընի մէջ, Ապրիլ 23ի առաւօտեան, Լաֆայէթ հրապարակին վրայ, Սպիտակ Տան դիմաց, Հ. Յ. Դ. Սեպուհ կոմիտէի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է բացօթեայ պատարագ։ Ներկայ եղած է 500 հոգի։ Հազարաւոր զբօսաշրջիկներ հետեւած են արարողութեան։ Հայ Դատի յանձնախումբի անդամներ թռուցիկներ ցրուած են Ապրիլ 24ի պատմական ու քաղաքական իմաստը բացատրող։ Պատարագած եւ անգլերէնով քարոզած է Արամ Վրդ. Քէշիշեան։

×

ՌՈՒՍՏԸՐ

Ապրիլեան նահատակներու ոգեկոչման հանդիսութիւնը Ռուստըրի մէջ տեղի ունեցած է Ապրիլ 23ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։ Բանախօսած է Գէորգ Տօնապետեան։ Խօսք առած են պատուոյ հիւրեր՝ նահանգային ներկայացուցիչներ, Պապ Պոհիկեան եւ Անտրէա Գոլարօ։

×

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԱԹԷՆՔԻ « Պարնասոս » սրահին մէջ, Ապրիլ 24ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի 63րդ տարեդարձի ոգեկոչումը։ Նախագահած է Արա Մանկոյեան եւ բանախօսած է Երուանդ Փամպուքեան՝ Պէյրութէն հրաւիրուած։ Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Կեդր. վարչութեան կողմէ ուղերձ մը կարդացած է Ստեփան Շէմմաս։

ՍԵԼԱՆԻԿԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 23ին, տեղի ունեցած է պատարագ, հոգեհանգիստ եւ ոգեկոչում մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու։ Պատարագած է Կոմիտաս Վրդ. Օհանեան։ Եկեղեցական արարողութենէն ետք բանախօսած է Օննիկ Գասպարեան՝ տեղւոյն Ազգ. Իշխանութեան ատենապետ։

Նոյն օրը, երեկոյեան, Սելանիկի մէջ տեղի ունեցած է Ապրիլ 24ին նուիրուած քաղաքական երեկոյթ մը, որու ընթացքին խօսած է Երուանդ Փամպուքեան։ Երեկոյթի ընթացքին Հ. Յ. Դ. «Սողոմոն Թեհլիրեան» խումբի անդամները ցրուած են Սան Սթեֆանոյի դաշնագրի եւ Պերլինի Վեհաժողովի զոյգ տարեդարձներու հարիւրամեակին անդրադարձող թռուցիկներ։ Սելանիկի զոյգ ձեռնարկներուն անդրադարձած է հեռատեսիլի զինուորական կայանը։

ՔՍԱՆԹԻԻ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 23ին, պատարագած է Յունաստանի Հայոց առաջնորդ Սահակ Արք. Այվազեան։ Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներուն։ Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք գործադրուած է պատշաճ յայտագիր մը, որու ընթացքին խօսած է Մաննիկ Աշըրեան։

×

ՔԱՆԱՏԱ

ՕԹԱՎԱ ԵՒ ՄՈՆՐԷԱԼ

Օթավայի Դաշնակցային Խորհրդարանին եւ Թրքական դեսպանատան առջեւ, Ապրիլ 22ին, 500 Հայեր բողոքի խաղաղ ցոյց մը ըրած են։ Ապրիլ 23ի առաւօտեան, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ։ Երեկոյեան, Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն։ Բանախօսած է Խաչիկ Յակոբեան։ Ապրիլ 24ի երեկոյեան ժամը 7·45ին եւ 11·15ին, ձայնասփիւռի Ս. Ժ. Ա. Տ. կայանէն Նիք Աուֆտերնաուըր խօսած է (անգլերէն) ցեղասպանութեան շուրջ եւ անդրադարձած հայկական ցեղասպանութեան։

×

ԿԻՊՐՈՍ

Կիպրոսի հեռատեսիլը Ապրիլ 24ի նըւիրուած 15 վայրկեաննոց փաստանկար մը պատկերասփռած է, անգլերէն լեզուով եւ յունարէն ենթագրութեամբ։ Հայկ. մանրանկարչութենէն բնորոշիչ նմոյշներ ցուցադրելէ ետք, ներկայացուած են Անիի դարաւոր եկեղեցիները եւ լուսանըկարներ՝ Թուրքերու կողմէ ի գործ դըրուած ջարդերէն, ցեղասպանութիւնը հրահանգող հեռագիրներուն պատճէնները, Մոնթեպելլոյի յուշարձանին բացման հանդիսութիւնը եւայլն։ Այս բոլորէն ետք հեռատեսիլի խօսնակը շեշտը դրած է Հայ Դատի քաղաքական բնոյթին եւ այդ գըծով սփիւռքի մէջ օր ըստ օրէ ծաւալող պահանջատիրական կեցուածքներուն վըրայ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻ՞ՂՃ Է…

3.

Իրենց պապի՝ Ղազանչի Միսաք աղայի անից ճիչեր լսելով, Գեղամն ու Հեղինէն պարտէզների միջով վազեցին իրենց գըյցին պապոնց այգին։ Տատի ու հարսների կականից Հեղինէն չոքեց։ Սպանուած երեխային հանել էին ջրից, դրել խոտերին։ Փոքրիկը կարծես ժպտում էր, զարմանում, թէ ինչո՞ւ է տատիկը մազերը փետտում, ինչո՞ւ է մայրը ուշագնաց ընկել, ինչո՞ւ թռաւ թիթեռը… Հեղինէն չոքէչոք մօտեցաւ երեխային ու ճչաց։

— Ո՞վ սպանեց, ո՛վ։ Ինչո՞ւ։

Կարծես ի պատասխան նրա՝ պարսպի այն կողմից հրացան կրակեցին։ Գնդակը պոկեց Գեղամի գլխարկն ու խրուեց դեղձենու բնի մէջ։ Հեղինէն յափշտակեց երեխայի դիակը։

— Թաքնուեցէ՛ք։ Ջա՛րդ է…

Գեղամն ու Փրանկ - մասոն դռնապահը շտապ կողպեցին ծանր դարպասը, հաստ գերաններ դէմ արին նրան։ Ֆրանկ - մասոնը անհետացաւ նկուղների մթնում ու ետ եկաւ երկու հրացան ձեռքին։ Գեղամն ու նա դիրք բռնեցին դարպասի գլխին՝ ատամնաւոր պարսպի ճեղքում։ Խելօք մարդ է եղել Ղազանչի Միսաք աղայի հայրը, տունը ամրոցի պէս է շինել, ողորմի հոգուն։ Գեղամը յիշեց Ներսէս Ջավուշին։ « Ջարդն անխուսափելի է, — պնդում էր նա։ — Ուժ հաւաքեցէք դիմադրելու, Հայեր, եթէ Աստուած ձեր խելքը բոլորովին չի առել »։ Մարգարէ էր, սատկը, ահա կատարւում է։ Լաւ է, ինքը՝ Գեղամը զէնք բռնեցնել գիտի։ Վարժեցրել է Ներսէս Ջավուշը։ « Մենք բոլորս պէտք է Փիդայի դառնանք՝ կռուի գործին հմուտ »։ Ո՞ւր է հայրը։ Ա՛խ, հա՛, գնացել է ոստիկանապետի լակոտին գերմաներէն սովորեցնելու։ «Հեզ ու հնազանդ լինենք » — ասում է հայրը։ — Ի՞նչ եղաւ այդ հեզ ու հնազանդը, փրկո՞ւմ է փողոցում, թէ դեռ ողջ է՝ որեւէ ծակուռ մտած։ Անմի՛տ մարդ, չէր հաւատում, թէ ջարդ կը լինի։

Հեղինէն մտաւ այգի, հասաւ խորհուն առուին, որ ծփալով գնում էր դէպի հեռուները ու նետուեց նրա մէջ։ Լողաց, երբեմն սուզուելով, երբեմն միայն գլուխը հանելով ջրից։ Միտքը սեւեռուած էր մի կէտի՝ ամերիկեան միսիոներների շէնքին, որի բարձր պարիսպների տակով էր անցնում առուն։ Լողաց ոչ երկար։ Երբ հասաւ պարսպին, բռնեց երկաթէ ելարանը ու մագլցելով՝ իրեն գցեց ամայի բակը։

Գաղջ խաղաղ էր միսիոներների բոյնը։ Հեղինէի վրայից թափուող ջուրը լճակներ գոյացրեց սալաքարերին։ Թաց-թըրջուած աղջիկը տատանուեց մի պահ՝ բարեկամի՞ դուռ է եկել, արդեօք, նուաստացո՞ւմ չէ։

Ամրապինդ շէնքը դաժան լռութեամբ դիմաւորեց նրան։ Դռները փակ էին։ Բայց գետն ընկածը ձեռքը օձին էլ է գցում։ Հեղինէն երկար ծեծեց շքամուտքի դուռը, աղաղակեց.

— Բաց արէ՛ք, սրբազա՛ն հայրեր։ Քաղաքում քրիստոնեաներ են ջարդում։

Նորից ծեծեց, նորից աղաղակեց թաց, մրսած ձայնով։

Ներսից բաց արին միայն դրան նեղ անցքը։ Երեւաց միսիոներ հօր երկար, դեղին մուրթը։ Հեղինէն Երզնկա գալուց յետոյ գրեթէ ամէն շաբաթ գալիս էր նրա մօտ։ Այդ դէմքը ծանօթ էր նրան, բայց այժմ կարծես օտարի, անծանօթի հանդիպեց։ Հոգեւոր հայրը սառը, դեղին աչքերով տնտղեց իրեն, խօսեց չոր, անմասնակից.

— Ի՞նչ էք կամենում, օրիորդ։

— Ջարդ է, — շտապ-շտապ խօսեց Հեղինէն, — Թուրքերը կոտորում են Հայերին, հոգեւոր հայր, միջոցի դիմեցէք։ Օգնեցէ՛ք, Քրիստոսի սիրոյն, աղաչո՛ւմ եմ։

Հոգեւոր հայրը ծանր, բայց պատշաճին ու կանոնաւոր խաչակնքեց սեփական կուրծքը ու մնաց նոյն սառը պատկերը։ Հեղինէն զարհուրեց նրա լռութիւնից։ Նա սկսեց Քրիստոսի անունից սպառնալ, աղերսել, որ նա գոնէ իր ամրոցի դուռը բաց անի՝ մահուան խուճապի մատնուած անմեղներին փրկելու համար։

— Ում վերցնէք ձեր հովանու տակ, նա ձեր հաւատին կը դառնայ, ողորմած հայր։ Խոստանում եմ։ Միայն փրկեցէք անմեղներին։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(63 – Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գառնիկ Ճառայեանի մահուան քառա–սունքի առթիւ «Յառաջ»ի բարգաւաճման եղած են հետեւեալ նուէրները՝ Ճառայ–եան ընտանիք 100 ֆր․, Պօղոսեան ըն–տանիք 100 ֆր․, Տէր եւ Տիկին Բժ․ Զաւէն Գաբրիէլեան 50 ֆր․, Շալճեան ընտանիք 50 ֆր․, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 50 ֆրանք։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան նախ–կին Աշակերտաց Միութիւնը իր խոր վըշ–տակցութիւնները կը յայտնէ իր անդամ–ներէն Ալֆոնս Պիպերեանի, իր եղբօր՝ Խաչիկ Պիպերեանի մահուան տխուր ա–ռիթով։

×

Կապ․ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը ի–րենց ընկերուհի՝ Տիկին Իսկուհի Քիւ–րքճեանի ցաւալի մահուան առթիւ իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր․ Նշան Քիւրքճեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն։

Այս առթիւ շնորհակալութեամբ ստա–ցած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները իր դպրոցին ի նպաստ․—

Նշան Քիւրքճեան եւ զաւակները 200 ֆր․, Ժաննօ Ղազարեան, Տիգրան Ղա–զարեան, Ղազար Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան, Տէր եւ Տիկ․ Կիւ–միւշեան 100ական ֆր․, Պր․ Զատիկեան 60, Տէր եւ Տիկ․ Պ․ Մանուկեան 50 ֆր․։

ՇԱՎԻԼ
Ս․ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Հոգեգալուստ, պատարագ կը մատուցուի եւ հաւաքական հաղորդու–թիւն փոքրիկներու։ Ծնողքներէն կը խըն–դրուի առաջնորդել իրենց փոքրիկները։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

1–5 Օգոստոս

Կազմակերպութեամբ՝ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետու–թիւններու, նախագահութեամբ՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ․ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆԻ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ առաջնորդ

Մանրամասնութեանց եւ արձանա–գրութեանց համար դիմել․

ՓԱՐԻԶ, Յովսէփ Վրդ․ Լեւոնեանի հեռ․ 278·31·93

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Հ․ Աթանաս Վ․ Քէսէ–ճեանի, հեռ․ 985·15·56

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սարգիս Վ․ Դաւիթեանի հեռ․ 540·298

ԼԻՈՆ, Գէորգ Վ․ Զապարեանի հեռ․ 472·865

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Կոմիտաս Վ․ Զարգ–ճեանի, հեռ․ 220·986

ՎԱԼԱՆՍ, Գէորգ Վ․ Զանտրեանի հեռ․ 437·823

Արձանագրութիւնները կը փակուին Մայիս 31ին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 9·30ին հե–ռատեսիլի Ա․ կայանէն հայկ․ յայտագիր։

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Նուիրուած
Ս․ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻՆ

Կիրակի Մայիս 14, Հոգեգալուստի տօ–նին առթիւ, Ս․ Կարապետ եկեղեցւոյ ուխտի օրն է։ Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատգամը կուտայ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ․ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթող․ Պատուիրակ Արեւմտ․ Եւրոպայի Հայոց

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պա–տարագ 10ին։

Յաւարտ պատարագի՝ աւանդական մա–տաղօրհնութիւն, որմէ ետք Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը ախոր–ժաբեր մը կը հրամցնէ ներկայ հաւա–տացեալներուն։ Իսկ ժամը 13·30ին, եկե–ղեցւոյ դպրոցի սրահին մէջ Կրօն․ Ընկե–րակցութեան Տիկնանց Օժանդակ Միու–թեան վարչութիւնը մասնաւոր ճաշ մը կը սարքէ ի պատիւ Կաթող․ Պատուիրակին։

Նկատի ունենալով, որ տեղերը խիստ սահմանափակ են, ճաշին ներկայ գտնուիլ փափաքողները թող հաճին ժամանակին արձանագրուիլ վարչութեան մօտ։

Հեռ․ 51·28·06

Camp de Voile

POUR GARÇONS ET FILLES
de 14 à 17 ans

du 15 au 29 Juillet en Corse

Ambiance arménienne et chrétienne

Renseignements :
Pasteur RENE LEONIAN
4, Due Paul Diday — 69003 LYON
Tél. : (78) 82-54-16

(Nombre de places limité)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14, Rue St. Bazile

CONCERT DE GUITARE

par JEAN-MARC MESROPIAN
diplômé du Conservatoire National de Marseille

Vendredi 12 Mai à 20 h. 30
Prix des places 15 F.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

"America America"

LA SECTION DU NOR SEROUND ORGANISE
LA PROJECTION DU FILM D'ELIA KAZAN
Jeudi 11 Mai à 20 h. 30 précises
Centre Chaillot-Galliera, 28 Av. George V, Paris 8e

Invitations à retirer :
— Maison de la Culture Arménienne, 17 Rue Bleue, Paris 9
— Librairie Paloyan, 9 Rue de Trévise, Paris 9e
— Librairie Orientale, H. Samuelian, 51 Rue Mr le Prince, Paris 6
— Ets. Michèle, 253 Rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville
— Auprès des membres Nor Séroundagans des Sections Parisienne et d'Issyles Moulineaux.

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Բարձր հովանաւորութեամբ
Հայրապետական պատուիրակ, Փարիզի Հայոց առաջնորդ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ․ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Պ․ Պ․ ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ՏՈՔԹ․ ԽԱԶԻԿ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS

Dîner - Dansant

Le Samedi 20 Mai de 20 h. 30 à l'aube dans les Salons Hoche
9, Ave. Hoche — 75008 PARIS
ORCHESTRE BERNARD DEDEDJIAN
Կը նախագահէ ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆ

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Գ․ ՍԱԱՏԷԹԵԱՆԻ, հեռ․ 887·99·06
Բժիշկ – ատամնաբոյժ Ժ․ Մոստիչեանի, Հեռ․ 265·00·47

ENTREPRISE DE PEINTURE

PEINTURE — VITRERIE — PAPIERS PEINTS — REVETEMENTS MURAUX — (DECORATION) — RAVALEMENT

SAM Moussikian

TRAVAIL ARTISANAL

94140 ALFORTVILLE — Tél. 375-39-34

AVEC LE CONCOURS DE

AEROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose des

VOYAGES à

MOSCOU - EREVAN - TBILISSI
3 jours — 8 jours — 3 jours

au départ de MARSEILLE tous les mois

MOSCOU - EREVAN
2 jours — 5 jours

1er voyage (7 jours) du 09 JUIN au 15 JUIN 78

PRIX 2550 F

Du 07 Juillet au 20 Juillet (14 jours)

PRIX 3550 F

Prix comprenant : Transport aérien — Transferts — Séjour hôtel 1er classe en chambre 2 lits — Pension complète — Visites et excursions selon programme — Visa — Assurances.

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 50 89 12

Org. Lic. 97

Soirée Artistique et Dansante

organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
section Chaville

animée par
BEDIK et son orchestre

partie artistique
Groupe de danse "NAIRI"
et
HARTAR (Vicken et Harout)

le Samedi 20 Mai 1978 de 21h. à 4h.
dans la Salle des Fêtes de Chaville
47, rue Stalingrad, 92370 Chaville

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
10
MERCREDI
10 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· հատը 1 Ֆ· 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·115 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.115

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՐԱՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՇՓՈԹ ՊԱՏԿԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ ՍՈՒՐԷՆ ԿԸ ՔԱՇՈՒԻՆ

———o———

Ֆրանսացի « կապոյտ սաղաւարտաւորները » զանազած են եւ համոզուած, որ Լիբանան գացած էին միայն հարուած ստանալու եւ պարապ տեղը մեռնելու: Արդարեւ վերջին հրահանգներուն համաձայն, պէտք է քաշուին Սուրի նաւահանգիստէն մինչ կը խորհէին որ հոն գացած են ապաշինելու համար ֆետայիները եւ ամրապնդելու լիբանանեան կառավարութեան վարկն ու հեղինակութիւնը: Իրաց նոր կացութեան մէջ, շատ ուրախ են Պաղեստինցիները եւ չչմած՝ ՄԱԿի ուժերը: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարն էր որ առաջին անգամ (Կիրակի երեկոյ, Եւրոպա 1, ձայնասփիւռի կայան) յայտնեց թէ ֆրանսական ուժերը պիտի պարպեն Սուրը եւ տեղաւորուին Հարաւ – Լիբանանի աւելի հանդարտ վայրերը: Ֆրանսացի զինուորականներուն տպաւորութիւնն այն է որ Իսրայելցիք իրաւունք ունին եւ թէ ՄԱԿը «կատակ» մըն է (սը մաշէն կ'ըսէր տը Կօլ): Անգամ մը եւս կը հաստատուի եթէ հարկ էր, որ ոչինչ յստակ կրնայ ըլլալ Լիբանանի մէջ եւ ոչ ոք կրնայ յստակ գաղափար մը կազմել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՃԻՊՐՈՒԹԻԻ մէջ ֆրանսացի պաշտօնատար մը առեւանգուած է:

ԱԼԴՕ ՄՈՌՈՅԻ շուրջ ոչ մէկ նորութիւն կար Երեքշաբթի օրը: Ոստիկանութիւնը տեղքայլ կ'ընէ մինչ Կարմիր Ջոկատները կը շարունակեն ասպարէզ կարդալ իշխանութեանց եւ ծիծաղելի դարձնել Պետութիւնը:

Ժ· ՄԵՍՐԻՆ ամէնէն վտանգաւոր եւ անզուսպ չարագործներէն մէկը յաջողեցաւ փախիլ Սանթէի բանտէն, երկու ընկերներուն հետ, որոնցմէ մին սակայն կէս ճամբան մնաց, քանի մեռաւ բանտապահներու գնդակներէն: Կը կարծուի թէ մեղսակցութիւն կայ եւ նոյնիսկ իր փաստաբանը հսկողութեան տակ կը պահուի: Մամուլը, ամէն պարագայի մէջ, չի ծածկեր իր « հիացումը » այս քաջագործութեան առթիւ եւ « գրականութիւն » ալ կ'ընէ: Մնաց որ ենթական ալ, հեղինակ է եւ իր գիրքը « Մահուան բնազդը », զոր գրած է բանտը մեծ յաջողութիւն գտած է եւ անշուշտ հիմա քիչ մը աւելի կը տարածուի: Հոն, կը «հըպարտանայ » որ շուրջ տասնեակ մը նոյն-ըփներու պատասխանատու է, մէկ առեւանգումի եւ 39 ոճիրի (չփաստուած) եւ կ'եզրակացնէ «ոչինչ կը զղջամ»:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ նոր խռովութիւններ կան եւ օր-ցերեկով Թեհրանի մէջ, փողոցը տեղն ու տեղը դաշունահարուած է գրականութեան համալսարանի տեսուչը: Երիտասարդական եւ ուսանողական ցոյցերը կը շարունակուին Շիրազ, Պապոլ, ուր 22 ուսանող ձերբակալուած է:

ԿԼԵԲԱՆՈՎ, հիմնադիրներէն մէկը անկախ սենտիքային, զոր քանի մը հոգիով կը փորձէին կազմել, յիմարանոցէն Ուկրանիոյ Դոնեցք քաղաքի բանտը փոխադրուած է: Երեք ուրիշներ ալ կամ բանտն են կամ յիմարանոցը:

ՄԱՅԻՍ 16էն ծխախոտը կը սղէ Ֆրանսայի մէջ: Կոլուազը 2էն 2,30ի կ'անցնի, Ժիթանը՝ 2,60էն 3ի, միջազգային-ժիթանը՝ 3,70էն 4,30ի, Ռուայեալը 3,50էն 4ի, եւայլն, եւայլն:

ՄԱՏՐԻՏԻ մեթրոյին մէջ ծանր արկած մը պատահած է առջի օր երկու կառախումբերու բախումին հետեւանքով, 100 վիրաւոր կայ, երկուքը՝ ծանր վիճակի մէջ: Չորս օրուան մէջ, երկրորդ արկածն է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 3–4)

ԱՐԶՆԻԻ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ ՆՈՐ ԲԱԺԻՆ ՄԸ

Իր բուժիչ հանքային աղբիւրներով Արզնի առողջարանին մէջ բացուած է յատուկ բաժին մը էնֆարքթիւս անցուցած հիւանդներու բուժման համար:

×

ՆՈՐ ԹԱՂԱՄԱՍ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի հիւսիս – արեւելեան մասը կառուցուած են բնակելի նոր շէնքեր, որոնց մէջ տեղաւորուած են հարիւրաւոր ընտանիքներ: Ըստ ճարտարապետներու նախագիծերու, Նոր Թաղամասը կը դառնայ Երեւանի ամէնէն աշխոյժ շրջաններէն մէկը: 1980ին, երբ վերջ գտնէ շինարարութիւնը, աւանը կ'ունենայ 100 հազար բնակչութիւն: Հոն կը բացուին նոր ճաշարաններ, ակումբներ, շարժանկարի սրահներ եւ կը ստեղծուի առեւտրական մեծ կեդրոն մը:

×

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՄԵՐԳԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Երկաթուղայիններու Մշակոյթի Պալատին մէջ տեղի ունեցած է ուկրանական երգչախումբին համերգը, ղեկավարութեամբ Օլեգ Տիմոշենկոյի: Երգչախումբը մեկնաբանած է դասական եւ ժամանակակից հեղինակներու գործեր եւ ուկրանական, ռուսական եւ այլ ժողովրդական երգեր: Ուկրանական այս երգչախումբը կէս դարու կեանք ունի եւ վաստակաւոր խումբի կոչում ստացած է 1940ին:

×

ԵՐԳԵՈՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ երգեհոնի նուագահանդէս մը տուած է Համբուրգի Ֆիլհարմոնիայի սենֆոնիք նուագախումբի ղեկավար Նոյտհարտ Պոտկէն: Գերմանացի երաժիշտը նուագահանդէսներ տուած է նաեւ Մոսկուա, Լենինգրադ եւ Թիֆլիս:

ՀԱՆԳԻՍՏ Տ. ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ԱՊԱՏԵԱՆԻ

———o———

ԽՄԲ·— Օրին հաղորդած էինք Բաբգէն Արք· Ապատեանի վախճանումը («Յառաջ»՝ Ապրիլ 27): Ստորեւ՝ Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակութեան հաղորդագրութիւնը, այլ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդով:

Պուէնոս Այրէսէն հեռախօսական հաղորդումը եւ ապա Ս· Էջմիածինէն հեռագիրը կը գուժէին յանկարծական եւ անակնկալ վախճանումը Հարաւային Ամերիկայի Հայրապետական Պատուիրակ՝ Տ· ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔ· ԱՊԱՏԵԱՆԻ:

Մահը կը պատահէր Ապրիլ 24ին, Մոնթէվիտէօի մէջ, ուր գացած էր Սրբազանը, նախագահելու Ապրիլեան Եղեռնի հանդիսութիւններուն: Թափօրին գլուխը՝ նահատակներու յուշարձանին ծաղկեպսակի զետեղումէն յետոյ, Սրբազանը նոյն իրիկունը իր յարգանքի խօսքը կ'ընէր, փակելով հանդէսը, ու քիչ ետք, սրտի կաթուածով, յաւիտենապէս հրաժեշտ կ'առնէր, խոր սուգի մատնելով ամբողջ գաղութն ու Հայաստանեայց Եկեղեցին:

Բաբգէն Արք· Ապատեան ծնած է 1917ին Հալէպ՝ Այնթապցի ծնողքէ: Յաճախած է Հալէպի ազգային վարժարանը, ապա անցած է Այնթապի Կրթասիրաց դպրոցը, ուր առած է իր լման նախակրթական ուսումը եւ շրջանաւարտ եղած անկէ 1932ին: Նոյն տարին կ'ընդունուի Երուսաղէմի Ժառանգաւորաց վարժարանը:

Երուսաղէմի Ժառանգաւորացին և Ընծայարանին մէջ իր ուսուցիչները եղած են Թորգոմ Պատրիարք Գուշակեան, Շահան Ռ· Պէրպէրեան, Յակոբ Օշական, այժմու գահակալը՝ Եղիշէ Պատրիարք Տէրտէրեան եւ Եւրոպայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակը՝ Սերովբէ Արք· Մանուկեան:

1939ին վեց ընկերներով կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրուի նորընտիր Պատրիարք Մեսրոպ Արք· Նշանեանի կողմէ:

Ժամանակ մը վանքին մէջ կը վարէ ուսուցչական եւ այլ պատասխանատու պաշտօններ:

1945ին կը նշանակուի Եաֆայի վանքին տեսուչ եւ հոգեւոր հովիւ, միեւնոյն ատեն վարելով տեղւոյն Ս· Գիւտաչիր ազգային վարժարանին տեսչութիւնը: Այս շրջանին է որ տեղի կ'ունենայ 1947ի արաբ – իսրայելեան պատերազմը: Կ'ունենայ դժուարութիւններ, սակայն իրեն յատուկ իմաստութեամբ կը կարգադրէ վանքապատկան կալուածներու հարցը:

1959ին եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի ու կը հաստատուի Պուէնոս Այրէս, որպէս Հայրապետական Պատուիրակ Հարաւային Ամերիկայի: Շուրջ քսան տարիներ իմաստուն խոհեմութեամբ կը ղեկավարէ այդ ընդարձակածաւալ թեմը, վայելելով ամէնուն սէրն ու յարգանքը:

Բաբգէն Արք· քաղցրաբարոյ, համեստ բնութեամբ հոգիի եւ միտքի շնորհներով օժտուած հոգեւորական մըն էր: Խոր գիտակցութիւնն ունէր մեր պատմութեան եւ մեր եկեղեցւոյ հոգեւոր արժէքներուն եւ անոր դերին: Աշխատակցած է «Սիոն» ամսագրին, շրջան մը խմբագրած է նաեւ Պուէնոս Այրէսի «Հայ Կեդրոն» ամսաթերթը:

Բաբգէն Արք· մեր շրջանի եկեղեցականներուն ամէնէն պայծառ դէմքերէն մէկն էր: Իր վաղաժամ մահը իրական կորուստ մըն է մեր Եկեղեցիին:

Ցարգանք իր քաղցր յիշատակին եւ հանգիստ իր բարի հոգիին:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅՈՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հայերէն դասագրքի մը տպագրութիւնը արտօնուեցաւ

———o———

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Մայիս 6) կը տեղեկանանք որ Կրթական Գործավարութիւնը պաշտօնագիրով մը, կը յայտնէ Ուսուցչաց Միութեան թէ վաւերացուցած եւ արտօնած է Գ· դասարանի հայերէն դասագրքին տպագրութիւնը: Այս առթիւ կը յիշուի որ վերոյիշեալ հայերէն ընթերցանութեան գիրքը պատրաստած էր տարաբախտ գրագէտ Օննիկ Ֆըչըճեան, իսկ քերականութեան մասը լրացուցած էին Տիկին Վերժին Տէօշէմէճեան եւ Օրիորդներ Մաքրուհի եւ Գոհարիկ Տիրատուրեան:

ԷՋՄԻԱԾԻՆ

ՃՇԴՈՒՄ

Յառաջ» թերթի 7 Ապրիլի 1978 թ· համարում կարդալով Երեւանի բնակիչ քաղաքացի Ռոբերտ Նազարեանի մասին հաղորդուած տեղեկութիւնները, յայտնում ենք ի գիտութիւն թէ յիշեալ անձը Էջմիածնի Հոգեւոր ճեմարանի սան երբեք չի եղել: Նա 1973 թուին փորձի շրջանի համար ընդունուել Ս· Էջմիածնայ վանքը եւ մի քանի ամիսներ հետեւել է ճեմարանի կրօնագիտական որոշ դասերի իբրեւ ազատ ունկնդիր, 1974ին նրան տրուել է սարկաւագութեան աստիճան, սակայն կարճ ժամանակ անց դրսեւորելով խիստ աշխարհական մտածելակերպ ու բնաւորութեան տարօրինակութիւններ, նոյն տարին իսկ Հայրապետական վճիռով յետ է վերցուել նրա սարկաւագութեան կարգը եւ հեռացուել վանքից, որպէս հոգեւորական դառնալու ոչ համապատասխան անձ: Այդ թուականից սկսեալ քաղ· Ռոբերտ Նազարեանը ոչ մի առընչութիւն չի ունեցել եկեղեցական կեանքի հետ:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ

ԱՊՐԻԼ 22 (կնիք)

ԽՄԲ·— « Յառաջ »ի Ապրիլ 7ի թիւին մէջ լոյս տեսած « տեղեկութիւնները » Ռ· Նազարեանի մասին, կը պատկանէին ոչ թէ «Յառաջ»ին այլ «Օռօռ»ին, որմէ թարգմանաբար տուած էինք այդ յօդուածը եւ յայտնած մեր վերապահութիւնը: Առանձին խմբագրականով ալ անդրադարձած էինք արդէն այդ «լուրեր»ուն («Յառաջ»՝ Ապրիլ 12):

ՎԱՂԸ՝

Dr. Y. TERNON

Հեղինակը՝
«ՀԱՅԵՐԸ,,
Ցեղասպանութեան մը պատմութիւնը»
հատորին

«Յառաջ»ի էջերէն կը պատասխանէ՝
ՏՈՔԹ· ՍԱԼԱՀԻ ՍՈՆԻԷԼԻ

Ապրիլ 78ին, Անգարա լոյս տեսած գրքոյկին՝ « Հայերու տեղափոխութիւնը — Փաստաթուղթեր » (անգլերէն, ֆրանսերէն եւ թուրքերէն) զոր Թուրք հեղինակը « ազնուութիւնն » ունեցած էր ղրկելու բազմաթիւ հայ թէ օտար անձնաւորութեանց, հաստատութեանց եւ մամուլին:

ԾԱՂԿԵՑՆԵՆՔ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԸ

Սեւրի նամակաբաշխը ժամը 9ին կ'անցնի գիւղէն: Տրարին մէջ ամէնէն առաջ կը փնտռեմ ֆրանսահայ մեր գաղութին միակ օրաթերթը «Յառաջ»ը, (ինչպէս նաեւ շաբաթաթերթերը, երկշաբաթաթերթերը, ամսաթերթերը, եթէ հասած են) խոկոյն կը քակեմ գօտին, եւ առաջին էջէն մինչեւ չորրորդը, ուշադրաւ բոլոր սիւնակները կը կարդամ:

Վերջին էջը ունի յաւիտենապէս շատ յատկանշական դիմագիծ... միշտ նոյն բանաձեւերով նոյն յայտարարութիւնները... ամէն օր, ամէն օր: Օտարականի աչքով եթէ կարդայի, այդ վերջին էջը, հակառակ իր միօրինակութեան, տպաւորութիւնս պիտի ըլլար ԶՄԱՅԼԱ՛ՆՔ...: Հայ կազմակերպութիւններու տուած ազդերու ընդմէջէն, գաղութին կենսունակութեան, եւ թափած ճիգերուն հանդէպ հիացում պահպանելու համար, ազգային սովորութիւններ, աւանդութիւններ, ճաշացանկեր, յիշատակի օրեր, հանդէսներ, պարահանդէսներ, եւայլն:

Բայց դժբախտաբար, իբրեւ Հայ, բոլորովին հակառակը կը խորհիմ, երկար տարիներէ ի վեր, եւ միշտ աւելի յուսախաբ՝ յոռետես կը դառնամ, եւ անմխիթար կը տանջուիմ, ի տես նահանջող Ֆրանսայի հայ գաղութին, որ փշրուած ամբողջութեան մը ողբալի պատկերը կը ներկայացնէ... ցրուած ուժերով կը քանդէ՝ աշխարհի հրաշալիքներէն մին, իր երեք հազարամեայ բրգացած Մշակոյթին շէնքը:

Միութիւնն է կարգաւորութիւն, զօրութիւն: Միութիւնն է կատարելութիւն, տեւականութիւն...:

Աւա՜ղ եւ եղո՜ւկ որ Հայերս չունինք: Ունենալու համար ալ ոչ մէկ լուրջ աշխատանք կը թափենք: Գէշը արմատէն քանդելու, հիւանդութիւնը պատճառէն բուժելու՝ պատասխանատու եւ միասնական կեդրոնական մարմին մը ստեղծելու մտահոգութիւնը չունինք: Ապրելու համար պէ՛տք է կազմակերպուինք ամէնը մէկին մէջ, եւ այդ մէկը ամէնուն համար, ամէնուն հաւասարապէս, որպէսզի չվերածուինք՝ օրը օրին ապրող, անմշակ, հորիզոնական կայքի ինկած, ժողովուրդի:

Մեր անցեալը, փառապանծ... մշակոյթ, քաղաքակրթութիւն դիւցազնական դրուագներով հիւսուած Հայոց պատմութիւն, գիր, գրականութիւն, ճաշերու եւ դիպուածական եւոյթներու ժամանակ, հազար անգամ կրկնուած, ներբողներու եւ ճառերու նիւթ դարձուցած ենք տեւապէս:

Աւդին մեր ներկան, գոյատեւման հարցը, ամէնէն կարեւորը, էականը, անհրաժեշտը, անյետաձգելին, արմատականը, հայ դպրոցը, մեծ բացական է օրակարգէն:

Հազիւ երբեք, պարբերաբար միայն, դասախարակ մը, կամ կրթասէրներ, յօդուածով մը վտանգի ազդանիշը կը զանգեն, հայ դպրոցը... փրկութեան լատը ... գոչելով:

«Յաւանջս մեռելոց լինել խօսեցեալ(*) եւ Ձայն մը անապատին մէջ, որ կ'երթայ կը չքջանի անարձագանգ:

Հայե՛ր արթնցէք: Սթափումի ժամն է, կորսնցնելիք ժամանակ չունինք այլեւս: Հա՛յ ապրելու համար միասնաբար խորհիլ եւ գործել անհրաժեշտ է:

Ազգին ապագան այսօրուան նոր սերունդն է. նախ զայն փրկելու աշխատինք միացեալ ուժերով:

Դրէք ձեր զաւակները հայ դպրոց, որպէսզի Հայուն ով ըլլալը սորվին, պատկառանք սորվին, համեստութիւն սիրեն, ամօթ սիրեն (**):

Մի՛ յանձնէք օտար միջավայրին. այդ օտարինը թէպէտ փայլուն բայց ոսկի չէ.. ներսը դիտեցէք... յաճախ փտութիւն է:

Հայ դպրոցը հայրենիքի սիրոյն ատրուշանն է, այդ սէրը միայն չի տոչորեր, այլ կը լուսաւորէ, կը ջերմացնէ ու կը դառնայ պրոմեթէական կրակ՝ ատակ բարեփոխելու հոգիներ եւ կեանքեր (***):

Հայե՛ր, ձեր զաւակները հայ դպրոցին մէջ ոչ միայն հայ գիրը, գիրը եւ գիրքը պիտի սիրեն, այլ եւ օտարինն ալ անոնցմէ աւելի լաւ պիտի սերտեն, մի՛ տարակուիք:

Ազգային եւ միջազգային չափերով, մտքի, գրչի, գրականութեան, գեղարուեստի, ընկերային եւ քաղաքական ասպարէզներուն մէջ, յարգուած մեր մեծագոյն պարծանքները՝ հայ դպրոցին մէջ սկսած են ուսանիլ, կազմաւորուիլ իրենց անհատական եւ ընկերային փայլուն ապագային համար:

Հայե՛ր, հայ դպրոցին բերէք ձեր սիրտը, սէրը եւ հարստութիւնը: Թող իրականանայ աշուղին երազը «երբոր Հայը զօմարուի, նրան չի հաւասարուի»(****): Հայ դպրոցը արդիանայ, նախանձելի միջավայր դառնայ, որպէսզի հոն հայ նոր սերունդը ծաղկի ազատ եւ զուարթ, զարգանայ ազգային եւ միջազգային գիտութիւններով, դաստիարակուի հայրենասէր հարազատ ոգիով:

Հայ դպրոցը կրնայ տալ միայն, մանչ ու աղջիկ հայ մանուկներուն, պատանիներուն, այն ինչ որ ամէնքնիս կը ցանկանք ու կը մաղթենք:

Մի՛ վարանիք հայ ծնողքներ, հայ դպրոցը ծաղկեցնելու համար այսօր ձեր ընելիք զոհողութիւնները՝ գինն է ապագային ձեր երջանկութեան: Հայ դպրոցը ազգանուէր, հայրենասէր եւ ծնողասէր զաւակներ պիտի պատրաստէ ձեզի, եւ դուք իրենցմով ազգին գոյութիւնը ապահոված ըլլալու երանութիւնը պիտի ունենաք:

Հ. Ս. Ա.

(*) Մեռածներուն ականջին բռուած խօսք:

(**) Սայաթ – Նովա:

(***) Բ. Սարգիսեան:

(****) Աշուղ Ջիւանի:

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կաղնի մը տապալեցաւ:

Կորուստը միջազգային է, որուն կը միանայ մեր ցաւը՝ ազգային: Ահաւոր գոյժին յաջորդ օրն իսկ Զորեքշաբթի առաւօտ, ձայնասփիւռը յարգանքի կարեւոր պահ մը յատկացուց իրեն, ձայնասփռելով բազմաթիւ գործեր, տալով իր կենսագրականը, ներբողելով իր արուեստը եւ կոչելով զինքը մեծ երաժիշտ մը, ծագումով Հայ:

Գիտէինք թէ անողոք հիւանդութիւն մը կը սպառնայ իր կեանքին, բայց ոչ ոք սիրտ ունէր այս մասին արտայայտուելու:

Դասական եւ վիպական դպրոցէն վերջ արդիական երաժշտութիւնն ալ իր դերը կատարեց: Յետոյ, ներկայ շրջանին երբ նոր յառաջապահ երաժիշտներ խելակորոյս՝ արուեստական փնտռտուքներու անձնատուր՝ կը փորձէին տեղ մը գրաւել արուեստի այս ծիրին մէջ, դժուար էր ուշադրութեան առարկայ դառնալը:

Խաչատրեան կրցաւ դրսեւորուիլ, եւ իր երաժշտութիւնը կարճ ժամանակամիջոցի մէջ աշխարհի շրջանը ըրաւ, ամենուրեք արժանանալով խոր հիացումի:

Սովետական երաժշտութիւնը վերջին շրջանին ունէր երեք գլխաւոր ներկայացուցիչ՝ Պրոկոֆիեւ, Շոստակովիչ եւ Խաչատրեան:

Իսկ համաշխարհային երաժիշտներու կարգին՝ կարելի չէ յիշել տասը երգահան, առանց մոռնալու մեր հայրենակիցը:

Օրաթերթի մը սիւնակները չեն թոյլատրեր վերլուծումը ընելու իր գործին բայց անհրաժեշտ է նշել գաղտնիքը Խաչատրեանի, որ կրցաւ հետաքրքրել մասնագէտները եւ միանգամայն սիրելի դառնալ ամբոխին, եւ ատիկա առանց սովորական դառնալու վտանգին մէջ իյնալու:

Որեւէ երաժշտական գործի յաջողութիւնը կախեալ է հետեւեալ երեք տուեալներէն:

Նախ՝ ունենալ մեղեդիական առինքնող ատաղձ, միացնել անոր դաշնաւորման արուեստը որ մայր եղանակը կը զօրացնէ եւ զայն սնուցանող գիտական մասն է, եւ երրորդ՝ չափաբերութիւնը (ռիթմ), որով կը ներկայացուի մայր եղանակը եւ որ կուտայ ականջի հանգիստը:

Այն երաժիշտը որ այս երեք տուեալները կրնայ համադրել, ապահով է իր գործին յաջողութեան:

Հոս է Խաչատրեանի երաժշտութեան գաղտնիքը:

Գործի մը այս տուեալներով ներկայացուիլը երեւութապէս դիւրին կը կարծուի, բայց որքան մեծ է թիւը այն երգահաններուն, որոնք չկրնալով հաւասարակշռել իրենց ներշնչումը, սայթաքած են, եւ դարձած անհասկնալի կամ ձանձրացուցիչ, եւ եթէ չեն յաջողած հաւանաբար պատճառն այն է որ այս տըւեալներէն մին կը պակսի, գլխաւորաբար՝ մայր եւ առինքնող մեղեդի մը:

Չորրորդ եւ շատ աւելի կարեւոր է երաժշտական ճարտարապետութիւնը: Նախադասութիւնները իրարու յօդաւորելով, զանոնք զանազան ձեւերով կրկին ունկնդրել տալու, ընդլայնումներով ներկայացնելու եւ մանաւանդ առաջադրուած մտածումէն դուրս չելլելու զգուշաւոր գիտութիւնն է ճարտարապետութիւնը, որմէ յաճախ զուրկ են մերօրեայ բազմաթիւ երգահաններ, որոնք, երբեմն մտածում մը կը ներկայացնեն, որուն սկիզբը եւ եզրակացութիւնը ոչ մէկ գիծ ունին իրենց մէջ, ինչպէս ճառախօս մը պիտի ըլլար որ իր նիւթէն կը հեռանայ եւ կամ կը մոռնայ զայն, յոգնեցնելով ունկնդիրը:

Խաչատրեան հիանալի կերպով գիտէ համադրել բոլոր տուեալները — արուեստին հետ ունի արհեստը, ճարտարապետ է եւ գործաւոր միանգամայն:

Իր ներկայացուցած նիւթին տէրն է եւ որուն թելը երբեք չի կորսնցներ ընդլայնումի պահուն:

Կը մնայ նուագախմբագրութիւնը: Այս մարզին մէջ ալ կրնայ նախանձը շարժել Ռիմսկի Կորսաքովին:

Խաչատրեան անտարակոյս հոգիով խորապէս եւ աւելի քան Հայ է, բայց ազգային հպարտութիւն մը կր մղէ մեզ կարծելու թէ իր գործերը անպայման եւ միշտ ներշնչուած են մեր տոհմիկ երաժըշտութենէն: Անշուշտ անոր ներկայութիւնը զգալի է:

Բայց գործին ամբողջութիւնը ամփոփելով կը գտնենք որ համակովկասեան ընդհանուր մթնոլորտը կը տիրէ, որուն կը միանայ արեւմտեան արուեստը, ի մասնաւորի Գայեանէ պարանուագին մէջ:

Մեր անուանի երաժիշտը ամէն բանէ առաջ ունի ներշնչման անկեղծութիւն, արտադրելու անսովոր դիւրութիւն, բայց մանաւանդ ունկնդիրը իրեն կապելու գաղտնիքը:

Երաժշտութիւնը գունագեղ եւ հաղորդական է, եւ ամէն տեսակի միջոցներու դիմելով կը յաջողի ցուցադրելի դարձնելու իր գործը:

Դաշնակի, ջութակի եւ թաւջութակի իր քոնչերթօներուն մէջ մենակատարի բաժինը թեքնիք եւ արտակարգ մեքենականութիւն պահանջող անցքեր ունին, այս պատճառաւ իսկ համաշխարհային արուեստագէտներու ուշադրութեան առարկայ դարձած են:

Դաշնակի քոնչերթօն ունի կշռութաւոր սկիզբ, իբր առաջին մոթիֆ, յետոյ քնարական երկար հատուած մը: Անոր կը յաջորդէ յուզական մեղեդի մը, որ անծայրածիր հորիզոններ կը բանայ երազահիւս մեղկ պահերով, սլաւական մելամաղձոտ մթնոլորտով, որուն կը յաջորդէ սաղայելական մեքենականութեամբ արագ բաժինը:

Ջութակի քոնչերթօն նոյն յատկանիշներն ունի, երկրորդ բաժնին մէջ կը տիրէ չայքովսկիական յուսահատութիւնը, իսկ առաջին բաժնին մէջ եթէ ուզէինք անպայման հայկական դրոշմ մը գտնել, պիտի վերյիշէինք որ անոր մտածումը տպաւորութիւնը կը յիշեցնէ Գարուն ա ձուն ա արել, եւ Քելէ–քելէ երկու մոթիֆներու, որոնք շուտով կ'ընդլայնին:

Առանց երկարելու եւ ամփոփելով նշենք որ Խաչատրեան կը թողու երեք պալէներ (Գայեանէ, Սպարթակիւս եւ Երջանկութիւն): Երեք քոնչերթօ, երկու համանուագ եւ բազմաթիւ այլ գործեր:

Իր գործը եւ անունը տարածուեցան աշխարհի բոլոր գլխաւոր կեդրոններուն մէջ թէ՛ երգապնակներու եւ թէ իր շրջապտոյտներու շնորհիւ, այս մարզին մէջ խորհրդային իշխանութիւնը մեծ դիւրութիւններ ընծայեց իրեն մղելով զինք մինչեւ հեռաւոր հորիզոններ:

Փարիզի մէջ 1935 Դեկտեմբեր 8ին մեր կողմէ կազմակերպուած Հայ Երգի Օրուան յայտագրին մէջ առաջին անգամ ըլլալով ջութակահար Գէորգ Սինանեան նուագեց իր Պարը:

Խաչատրեան մտերիմ հանդիպումի մը առիթով, գոհունակութեամբ առաւ եւ պահեց այդ օրուան յայտագիրը:

Աւելի չենք կրնար երկարել յիշատակի մը նուիրուած այս գրութիւնը:

Մահը անխուսափելի վախճան մըն է, բայց մխիթարուելու պարագայ մըն է նշել որ Խաչատրեան իր կենդանութեան իսկ առատօրէն քաղեց իր անխոնջ աշխատանքին պտուղը, լիուլի վայելեց իր փառքի օրերը, երջանկութեան մէջ եւ գոհունակութեամբ կարելի է ըսել փակեց աչքերը:

Կաղնի մը տապալեցաւ:

Որուն ճիւղերը սակայն առյաւէտ պիտի զարդարեն երաժշտութեան միջազգային պարտէզին ածուները, մեծ Հայու մը դրոշմն ալ աւելցնելով:

Ա. Մ. ՓԱՐԹԻԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ 24Ի ՁՈՅԳ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնի եւ շրջակայքի հայ գաղութը, այս տարի կրկնակ կերպով կատարեց ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Առաջինը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23, Կիրակի առաւօտ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան պաշտամունքով: Իսկ կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին տեղի ունեցաւ Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ հանդէսը, կազմակերպուած Լիոնի երեք կրօնական յարանուանութեանց կողմէ:

Օրուան յայտագրի վարիչ Պր. Տ. Խաչատուրեան, նախ հրաւիրեց «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլազի, որ երգեց Տէր ողորմեան, իբրեւ նախաբան:

Հրաւիրուեցաւ Գէորգ Վրդ. Զապարեան, որ իր բացման խօսքին մէջ (հայերէն) կուռ ու կենսրար ոգիով վեր առաւ, հայ ժողովուրդի նահատակութեան իմաստը, առինքնող ազգասիրութեան, հայրենասիրութեան եւ կրօնասիրութեան զգացողական չափանիշը ծանր կշռեց, դժոխային ամեհի զարհուրանքին դիմաց: Արհամարհել գիտցաւ այն բոլոր խաբուսիկ յերիւրանքները, որոնք բարոյագիտական ճամբան չէին առաջնորդեր: Յատկանշական երեւոյթ է, ըսաւ, որ մեր հայ ժողովուրդը նախընտրեց նահատակուիլ, արեան գնով, քան ազգուրաց ըլլալ: Ահա, այդ նուիրական յիշատակի ոգեկոչումն է որ կ'ընենք, այսօր, մեր յարգանքի բաժինը բերելով մէկուկէս միլիոն նահատակներու սրբացած յուշամատեանին:

Երկրորդ խօսողը եղաւ Վերապատուելի Ռ. Լեւոնեան (ֆրանսերէն), որ յստակ կերպով պարզեց, Թրքահայոց բազմիցս անգամ վիճակուած դառնաղէտ դէպքերը Համիտեան շրջանէն մինչեւ «Ժէօն-Թիւրք» Իթթիհատական կառավարութեան կողմէ ծրագրուած ցեղասպանութեան պարագաները, իբրեւ նշանակէտ ունենալով Հայ ժողովուրդի ամբողջական բնաջնջումը: Հակառակ ասոր, ըսաւ, ազգը կ'ապրի ու պիտի ապրի յաւիտեան, կառչած իր ազգային եւ կրօնական հաւատքին:

Իբրեւ փակման խօսք, հրաւիրուեցաւ Դաւիթ Եպս. Սահակեան, որ ըսաւ (հայերէն) «Հայ ժողովուրդին պատմագիրքը արիւնագիր անհամար էջեր կը պարունակէ, եւ սակայն այդ արիւնոտ էջերէն եւ ոչ մէկը եւ ոչ ալ բոլորին գումարը համատեղ կրնայ պատմութեան նժարին վրայ դրուիլ Մեծ Եղեռնի դիմաց, որպէս հաւասարակշիռ ծանրութիւն: Կառավարութիւն մըն էր, իսկ զոհը ժողովուրդ մը ամբողջ»: Թրքական կառավարութիւնն էր այդ, որ Հայոց պատմագրքին մէջ գրեց արիւնոտ խորագիր մը, հայասպանութիւն: Զմահցա

սակայն հայ ժողովուրդը։ Սուրն ու եաթաղանը չեն կրնար սպաննել հոգեկան արժէքներու հաւատացող ժողովուրդները։

3 հովուապետներուն եզրափակիչ խօսքերը եղան պատգամական առումով, թէ՝ Հայը այսօր կը ներկայանայ աշխարհի համայն մարդկութեան, ոչ թէ աղերսանքի այլ պահանջատէրի դիրքով։ Հայը արդարութիւն կը պահանջէ։ Իր դարաւոր իրաւունքներուն վերստին տիրանալու համար կը բաւէ որ միակամ եւ համերաշխական գծով ըլլանք հաւատաւոր ծառայողներ մեր դարաւոր պատմութեան, մնանք հաւատարիմ մեր մեծասքանչ լեզուին, մեր մայր հայրենիքին, ազգային եւ կրօնական ըմբռնումներուն, որոնք մեծապէս կը նպաստեն մեր արդար դատին բարւոք լուծման համար։

Հանդէսի ընթացքին եղան մէջ ընդ մէջ արտասանութիւններ Պր. Սարգիս Տօնապետեանի կողմէ։ Յաջորդաբար արտասանեց Յակոբ Յակոբեանի «Մեռան, բայց չկորան»ը, Սիամանթոյի «Ախ մը մոխիր»ը, Յովհ. Շիրազի «Ամենայն սըրտով»ը։ Մէկը միւսէն կլլիչ պատկերացումով եւ կենդանի ապրումներով արտասանեց յուզելով ներկաները։

Իսկ նուագի բաժինը վերապահուած էր Տիկին Վէքիլեանի (դաշնակ), Տիկին Պուլէյի (ջութակ), Պր. Մէնսի (թաւջութակ) խումբին։ Իբրեւ յայտագիր՝ Պէթհովէն Ալլեկրօ, Անտանթէ, Մընուէթթօ, եւայլն կտորները։ Ուշագրաւ պարագան այն էր, որ 5–6 կտորներուն մէջ, ոչ մէկ հայկական կտոր, գոնէ աւուր պատշաճի։ Իսկութեան մէջ ներդաշնակ եւ յաջող կերպով նուագեցին, գրեթէ երեք քառորդ ժամ։ Թող ներուի մեզի ըսել թէ, այսքան երկար ժամանակ տրամադրելը, ներկաներուն այնպէս թուեցաւ թէ, եւրոպական նուագահանդէսի մը ներկայութիւնը կը վայելեն, քան ոգեկոչման հանդիսութեան։

Իբրեւ վերջաբան, «Կոմիտաս» երգչախումբը երգեց Հայր Մերը։ Դաւիթ Եպիսկոպոսի Պահպանիչով վերջ կը գտնէ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակին խորհրդանիշ հանդիսութիւնը։

Իսկ յաջորդ օր, Ապրիլ 24, Երկուշաբթի օրուան հանդիսութիւնը կազմակերպուած էր Հայ Դատի յանձնախումբին կողմէ։ Նշանակուած ժամէն առաջ (ժամը 17ին), Լիոնի Փլաս Պէլքուրի հրապարակը, Լիոնի, Տէսինի, Վիէնի, Վալանսի, Կրընոպլի եւ այլ շրջանի Հայութիւնը պատած էր արդէն, եւ եթէ հեռուէն դիտուէր, կարծես թէ սեւ ամպ մը շիջած է հրապարակին վրայ։

Երկնուղած լռութիւն։ Ամբոխը սպասողական դիրքի մէջ։ Հետաքրքրական էր իմանալ թէ, ինչպիսի՞ յայտագրով պիտի սկսի մէկուկէս միլիոն նահատակաց յիշատակին նուիրուած այս բացօթեայ հանդիսութիւնը։

Իրականին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, յանձնախումբը նախապատրաստական լուրջ աշխատանք տարած էր, աւուր պատշաճի դասաւորումով։

Երբ մեր առջեւ պարզուեցան Ֆրանսական եւ Հայկական եռագոյն դրօշակներու բարձրաձեւ ծածանիլը, տասէ աւելի մեծածաւալ պաստառներու վրայ աչքառու տառերով գրուած՝ «Թուրքիա, բարբարոս ազգ», «Ոճրագործ», «Մեր հողերը», «Հայուն հողը Հայուն», «Արդարութիւն», «Ցեղասպանութեան ճանաչում Թուրքիոյ կողմէ» եւայլն խորագիրներով կազմուած շրջանակը, մասնաւոր հմայք մը պարգեւեց կարծես բազմահազար ներկայ հասարակութեան։

Ու ահա խելայեղ ծափահարութեանց տակ կը հասնին Լիոնի ծերակուտական – քաղաքապետ Պր. Ֆրանսիս Գոլոմպ, Վիլէօրպանի երեսփոխան – քաղաքապետ Պ. Շ. Հերնիւ, Մէյզիէոյի երեսփոխան – քաղաքապետ Պ. Փոփերէն, իրենց օգնական պաշտօնեաներով, Ֆրանսական եռագոյն ժապաւէններ կախուած իրենց ուսերէն, կը գրաւեն իրենց վերապահուած տեղերը, պատկառազդու տպաւորութիւն թողելով ամբոխին վրայ։

Օրուան խօսնակ Պր. Գրիգորեան, կը հրաւիրէ Պր. Տօլմաճեանը, բացման խօսքը ընելու։ Լայնօրէն պարզեց Թուրքիոյ կողմէ եղած դաժանօրէն պատրաստուած ցեղասպանութեան ծրագիրը, հանդէպ Հայերուս, որ այսօր դեռ անպատիժ կը մնայ։ Հայը այսօր կը ներկայանայ ոչ թէ աղերսող, լաց ու կոծի դիրքով, այլ արդարութեան պահանջատէրի կեցուածքով։ Ֆրանսական կառավարութիւնը իր բարեացակամ միջամտութեամբ, լաւագոյն արդիւնքը կրնայ տալ միջազգ. ատեաններու առջեւ։ Մենք, ըսաւ, կ՚ակնկալենք եւ կը յուսանք որ, կը կատարէ պատեհ առիթի մը բերումով։

Անկէ վերջ կը հրաւիրուի Պ. Ֆ. Գոլոմպ, «Իմ սիրելի Հայեր», նախաբանով սկսաւ իր գրաւոր ճառը, որ ուրիշ բան չէր եթէ ոչ հայ ժողովուրդի ցեղասպանութեան ու տառապանքի վերյիշումն ու անոր արդար հատուցման պահանջագիրը, ի մէջ այլոց, յատկապէս ծանրացաւ, ըսելով որ, Թուրքիա մինչեւ հիմա եւ ոչ մէկ ատեն ընդունեցաւ Հայոց ցեղասպանութեան իրական պատկերը, օսմանեան ժամանակաշրջանին կատարուած հայ ժողովուրդի բնաջնջման ծրագրի իրագործումը, Թուրքիա չհետեւեցաւ գերման վարչապետ Պրանտի օրինակին։ Հայ Դատի եւ իրաւունքներու ջերմ կողմնակցութեամբ արտայայտուեցաւ որ, արդարութիւնը պիտի գրաւէ հայ ժողովուրդի հանդէպ կատարուած անիրաւութեան դարմանումով։ Չեմ մոռնար երբեք 14–18ի Ա. համաշխարհային պատերազմի շըրջանին դաշնակիցներու կողքին հայ կամաւոր բանակի մասնակցութիւնը, ինչպէս վերջին պատերազմի Ֆրանսահայ քաղաքացիական պարտականութիւնը կատարած ըլլալնին։ Պարզապէս ըսեմ, առանց ցոյցի որ թաղապետութիւնը ուզեց այս առիթով համերաշխական ոգին, անգամ մը եւս ձեզ յայտնել։

Վիլէօրպանի քաղաքապետ Պր. Շ. Հերնիւ եւս խորապէս անդրադարձաւ հայ ժողովուրդին հանդէպ եղած, ոչ միայն ցեղասպանութեան առումով, այլեւ միջազգային գետնի վրայ եղած անարդարութեան ծագումին վրայ։ ՄԱԿի մէջ, Թուրքիոյ ներկայացուցիչին պահանջը ցեղասպանութեան կապակցութեամբ 30րդ յօդուածին ջնջման պահանջը երբեք արդարանալի չէ, եւ պէտք է որ միջազգային արխիւներու մէջ արձանագրուած մնան, այս ուղղութեամբ հարկ եղած աշխատանքը տանիլ պարտականութիւն կը զգանք, եւ այլ շահեկան տուեալներով կը վերջացնէ, հմտօրէն պատրաստուած գրաւոր ճառը։

Վերջաւորութեան Մէյզիէօյի քաղաքապետ Պր. Փոփերէն, վերլուծեց նոյնպէս գրաւոր, օրուան նշանակութիւնը եւ ծանուցագիրը Ֆրանսական կառավարութեան ուղղուած, յիշելով որ Թրքական այժմու կառավարութիւնը ճանչնայ օսմանեան կառավարութեան գործած ցեղասպանութիւնը, իբրեւ հարազատ ժառանգորդները, ինչպէս նաեւ միջամտէ Իւնեսքոյի մօտ պահելու համար Թուրքիոյ մէջ գտնուող հայկական մշակութային հաստատութիւններն ու կոթողները։

Քաղաքական բնոյթ կրող այս հանդիսութեան շուրջ եղած բոլոր ճառերը, բարձրախօսի միջոցաւ կը սփռուէին, Լիոնի Փլաս Պելքուրի ամբողջ տարածութեան վրայ։ Ուրեմն, ճառախօսութիւններէն վերջ, Լիոնի, Վիլէօրպանի եւ Մէյզիէօյի քաղաքապետներու և իրենց օգնական պաշտօնեաներու գլխաւորութեամբ, հսկայածաւալ դրօշակակիր տողանցքը յամրաբար քալեց նախապէս նշանակուած գլխաւոր պողոտաներու վրայէն մինչեւ Փլաս տիւ Փոն հրապարակը իբրեւ վերջաւորութիւն։

Իսկ միւս կողմէ, ժամը 18·30ին, Լիոնի Ազգ. Միութեան կողմէ պատրաստուած մեծադիր ծաղկեպսակը Պ. Ֆ. Գոլոմպ եւ Շ. Հերնիւ կը զետեղեն «Վէյէօր տը Փիէռ» յուշարձանին առջեւ, ի յիշատակ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն։ Այսպէսով վերջ կը գտնէ բողոքի ցուցանիշ պատկառազդու հանդիսութիւնը, որուն բացառիկ պատրաստութիւնը, պարտինք յայտնել որ, կը վերաբերի, Հայ Դատի կազմակերպիչ յանձնախումբին։

ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔ. Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 50ԱՄԵԱԿ

ՀԱՐԱՒ. ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՀԱՅՈՑ

Ուրախութեան զանգակները կը հնչեն այսօր, աւետելու հայ հաւատացեալներուն թէ Մարսէյլի արուարձաններէն, Քամփանեը – Ֆրէզի բարձունքին վրայ կառուցուած Ս. Կարապետ եկեղեցին այս տարի կը տօնէ իր հիմնադրութեան յիսնամեակը։

Արդարեւ, 1928 Դեկտ. 28ին երջանկայիշատակ Գրիգորիս Եպս. Պալաքեան, Առաջնորդ Ֆրանսայի Հայոց, կ՚օծէր եւ իր հաւատացեալներուն կը յանձնէր Ս. Կարապետ եկեղեցին։

Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ հինգ տասնամեակներու պատմութիւնը հարազատ պատկերն է սփիւռքի մէջ բարձրացած գրեթէ բոլոր հայ եկեղեցիներուն։

Իրարու յաջորդող տասնամեակները, սերունդէ սերունդ փոխանցելով Մշոյ Սուլթան Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ հռչակաւոր ուխտավայրի աւանդը, զայն փոխադրեցին այս փոքրիկ եկեղեցին, որ իր աշխարհագրական դիրքով եւ յաղթական հաւատքի զօրութեամբ դարձաւ իր շըրջապատին փնտռուած ուխտատեղին։

«Ուխտս դիք եւ կատարեցէք»․ այս է վերջին տարիներու Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ խորհուրդը, որ իր յիսնամեակի առիթով կենդանի ապրումով մը Լուսաւորչի անմար կանթեղէն հաւատքի լոյս կը սփռէ դէպի ժողովուրդն Հայոց։

Հայ ժողովուրդը չափազանց սուղ վճարեց իր քրիստոնէական հաւատքին համար։ Մեր ազգը այն փոքրաթիւ ժողովուրդներէն է, որ աւելի քան ուրիշներ տառապեցաւ, նահատակուեցաւ, մարտիրոսացաւ իր հաւատքին համար եւ ամէն անգամ յարութիւն առաւ ու բարձր ճակատով կանգնեցաւ քրիստոնեայ միւս ժողովուրդներու կարգին։

Մեր բազմադարեան պատմութիւնը վըկայ է այս բոլորին։

Հայ Եկեղեցին դարերու ընթացքին եղած է Հայութեան համար ոչ միայն հաւատքի տուն, այլեւ ազգապահպանման համար էական ազդակ։ Եւ այսօր հայ եկեղեցին՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն կ՚առկայծէ մեր պապերուն հաւատքին հուրը եւ կը բոցավառէ սրտերը սփիւռքի Հայոց աշխարհին։

... « Ուխտս դիք եւ կատարեցէք »։ Այս պիտի ըլլայ ուրեմն նշանաբանը մեր եկեղեցւոյ յիսնամեակի նուիրուած այն բոլոր հանդիսութիւններուն որոնք կազմակերպուած են հովանաւորութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, պատուոյ նախագահութեամբ Յակոբ Եպս. Վարդանեանի եւ նախագահութեամբ Կրօնական Ընկերակցութեան նախագահ Տէր եւ Տիկին Ղազարեան Փիէրի։

Արդ, այս նուիրական տարեդարձի առիթիւ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ յաղթական հաւատքի վեմէն կոչ կ՚ուղղենք համայն հաւատացեալ ժողովուրդին Հայոց, որպէսզի խուռներամ մասնակցին յիսնամեակի կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններուն եւ հաւատքի զօրութեամբ թող ամէն ոք կատարէ իր ուխտը։

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

Adresse : CAMP. FREZE, ST-ANTOINE
13015 MARSEILLE, Tél. 51-23-06

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻ՞ՂՃ Է...

3.

Սառը պատկերի վրայ կենդանութեան նշոյլ չէր երեւում։ Հեղինէն ծղրտաց․

— Գոնէ երեխաներին փրկեցէ՛ք։ Գութ ունեցէք, ի սէր Մարիամ կոյսի։ Գոնէ մանկերի՛ն...

Միխիներ հայրը գլուխը տարուբերեց։

–- Իբրեւ օտար եւ չէզոք երկրի քաղաքացիներ, մենք ոչ մի գութով, ոչ մի դիւանագիտական ուղիով իրաւունք չունենք խառնուելու մէկ այլ տէրութեան ներքին գործերին, շնորհալի օրիորդ։ Դա օրինախախտում կը լինի։

Հեղինէն թաց, դողդղացող ձեռքերը խօթեց նեղ անցքը, ասես ճանկռտելու հոգեւոր հօր սափրած այտերը։

–- Ախր երեխաներ են սպանում, մա՛րդ...

Միխիները մի պահ անհետացաւ, ապա ետ եկաւ՝ ամերիկեան մի փոքրիկ դրօշ ձեռքին։ Այդ խաղալիքը տուեց Հեղինէին։

— Պաշտպանուեցէք սրանով։ Ուրիշ օգնութիւն չունենք։

Նա թափով փակեց անցքի դռնակը։ Նրա ծանր ոտնաձայները գնալով հեռանում էին։ Հեղինէն բռունցքով ծեծեց փակուած դռնակը։ Սակայն շտապ վերադարձաւ եկած ճանապարհով։ Դեռ առուին չէր հասել, երբ շրջապատուեց ոստիկաններով։

— Օ՛, այս ինչ գեղեցիկ պատառ է, — լափլիզեց մէկը։ — Օրը բարի է բացուել։

Հեղինէն խրոխտ կանգնեց նրանց դէմ։

— Չհամարձակուէ՛ք ձեռք տալ ինձ։ Ես ամերիկեան քաղաքացուհի եմ։ Ահա նրա դրօշակը։

Ոստիկանը հռհռաց, նրանից խլեց դրօշակը։

— Փափուկ լաթ է, կարելի է սրանով քամակ սրբել։

Հեղինէն ուշաթափուեց։

×

Գեղամն ու Ֆրանկ – մասոն ծառան պարսպի վրայ դիրք բռնած սպասում էին։ Գեղամը համակուել էր անզգայ հանդարտութեամբ եւ կարծես ուրախ էր, որ նման բան է կատարւում իր հետ։ Մի երկու ժամ առաջ նա ընդամէնը վարդագոյն երազներով պատանի էր, իսկ հիմա... Հիմա նա տղամարդ է, Փիդայի («ձեր մայրերը ձեզ մատաղ...») եւ զէնք ունի ձեռքին։

Փողոցի ծայրին դեղին փոշի բարձրացաւ։ Փոշուն խառնուած, փոշու հետ թաւալգլոր գալիս էր մոլլաների, ոստիկանների ու խայտաբղէտ ամբոխի հեղեղ։ Ամբոխը զինուած էր ոչ միայն հրացաններով ու ատրճանակներով, այլեւ բրեբով, կացիններով, երկաթէ ցցերով։ Թուրքերը կրակում էին Հայերի տների վրայ, գոռում վայրենի։

–- Սանջախ ի շէ–րի՛ֆ։ Եա՛, հո՛ւ...

Նախ կրակեց ծառան։ Եռաժանին առաջ ցցած, կուրծքը բաց մի մոլլա, որ խելագար ցատկոտում էր ամբոխի առջեւից՝ ընկաւ փոշու մէջ։ Գեղամը նշան բռնեց նրա դիակի վրայով առաջինը ցատքող ոստիկանին ու կրակեց։ Սա եւս ընկաւ։ Գեղամը տեսաւ, որ ինքը կարող է նշան չբռնել։ Ուղղակի խփիր նեղ փողոցը խցկուած կծիկին եւ մէկն ու մէկը կ՚ընկնի։ Երկու Թուրք էլ ընկան։ Մի մոլլա ծղրտաց կանացի ձայնով.

–- Ամա՜ն, Ալլահ, հասէ՛ք... Հայերը մեզ կոտորում են...

Գեղամը շշմեց նման անպատկառութիւնից, կամեցաւ հրացանը ցած դնել, կանգնել հասակով մէկ ու գոռալ.— Սուտ մի խօսիր, մոլլա՛, ամօթ է, ախր Աստուած գիտի, թէ ով է ում կոտորում։ — Բայց ո՞ւմ ասի, ականջ կա՞յ, որ լսի իրեն։ Լինի էլ կը հաւատա՞ն արդարին։ Նա նորից հրացանի փողը երկարեց քարերի արանքով։ Այս անգամ արդէն սկըսեց խփել իրար ետեւից՝ արագ, մոլեգին։ Ետեւից լսում էր մեռած երեխայի քրքիջը եւ մի կապոյտ թիթեռնիկ էր տեսնում, որ ճեպում էր դէպի երկինք...

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(64 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հայկական Երգչախումբը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Մայիս 14, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ բազմաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ երաժիշտ

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

յիշատակին։

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները ինչպէս նաեւ իր յիշատակը յարգող հասարակութիւնը։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Նուարդ Մաղազաճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաղազաճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մաղազաճեան 300 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին՝

Հանգ. Սարեանի

մահուան առթիւ։

×

Իրենց ցաւակցութիւնները յայտնելով Թագուհի եւ Կարօ Թաշճեանի իրենց մօր՝

Տիկին Անիկ Թաշճեանի

մահուան առթիւ (Պէյրութ, Ապրիլ 23), փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն.—

Պ. Ն. Նիկողոսեան 100 ֆր. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան։

Նոյն նպատակին՝ Տէր եւ Տիկին Ջուլալ Գազանճեան 100 ֆր.

Արփիկ Միսաքեան 100 ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

Տէր եւ Տիկին Աւլէն Փափազեան 100 ֆրանք «Յառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Եզեկէլեան իր ծնողաց յիշատակին կը նուիրէ 200 ֆր. Ազգատախնամին, 200 ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, 150 ֆր. Կապ. Խաչի կայանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50՝ Յառաջին։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեան իրենց սիրելի մօր՝ «Յառաջ»ի վաղեմի աշխատակից եւ համակիր

ՄԱՆԻԿ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ

յիշատակին 5000 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

×

Խմբագրատուն իրենց այցելութեան առթիւ, «Յառաջ»ի կը նուիրեն.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տիկին Վ. Քէօսէեան եւ Օր. Քէօսէեան 200 ֆր.

Օր. Քլեմանս Թիւթէլեան 100 ֆր.։

ԼԻՈՆ.— Տիկին Գ. Աճէմեան իր ամուսնոյն Գրիգոր Աճէմեանի յիշատակին 100 ֆրանք։

Տիկիններ Ղազարեան, Մամուրեան, Մանթարեան 50ական ֆր.։

ՆՈՒԷՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ընկ. Սահակ Քիւրքճեան իր մօրը մահուան տխուր առթիւ Հ.Յ.Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէին կը նուիրէ 200 ֆր. եւ Կրընոպլի Ազգ. Միութեան 100 ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պուլ. Օտոյի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Մունուկ Պալեանի և զաւակներուն, Տէր և Տիկ. Ժանօ Պալեանի և զակներուն, Տէր և Տիկ. Տագէս Օհանեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկ. Ժօ Յովսէփեանի, Տէր եւ Տիկ. Գրիգոր Օհանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. Օհանեաններու եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Յովսէփեանի եւ զաւակներուն նաեւ բոլոր պարագաներուն, իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ-մօր եւ խնամիին՝ Տիկին Նարդուհի Պալեանի մահուան առթիւ։

CRÉATION **CELIGNY**

LE BEAU FOULARD

'ALPHABET ARMENIEN'

EN VENTE AU PRIX DE Frs. 75,00 *CHEZ*

M. S. DER BALIAN, 221, rue Saint-Honoré, Paris 1er
Librairie PALOUYAN, 9, rue de Trévise, Paris 9e
Maison de la Culture Arménienne, 9, rue de Madrid, Alfortville
Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile, Marseille
Par correspondance :
Contre-remboursement Celigny s.a.r.l. B.P. 9, 94130 Nogent-sur-Marne

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

SA NOUVELLE DIRECTION

présente

son mini-spectacle

avec Marten Yorgantz et Norayr

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Նուիրուած

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻՆ

Կիրակի Մայիս 14, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ, Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ ուխտի օրն է։ Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատգամը կուտայ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթող. Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին։

Յաւարտ պատարագի՝ աւանդական մատաղօրհնութիւն, որմէ ետք Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը ախորժաբեր մը կը հրամցնէ ներկայ հաւատացեալներուն։ Իսկ ժամը 13.30ին, եկեղեցւոյ դպրոցի սրահին մէջ Կրօն. Ընկերակցութեան Տիկնանց Օժանդակ Միութեան վարչութիւնը մասնաւոր ճաշ մը կը սարքէ ի պատիւ Կաթող. Պատուիրակին։

Նկատի ունենալով, որ տեղերը խիստ սահմանափակ են, ճաշին ներկայ գտնուիլ փափաքողները թող հաճին ժամանակին արձանագրուիլ վարչութեան մօտ։

Հեռ. 51.28.06

ՇԱՎԻԼ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Հոգեգալուստ, պատարագ կը մատուցուի եւ հաւաքական հաղորդութիւն փոքրիկներու։ Ծնողքներէն կը խնդրուի առաջնորդել իրենց փոքրիկները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պէնկեանէ 100 ֆր. իրենց աղջկան Շաքէի գործողութեան յաջող անցնելուն առթիւ։ Ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին 100 ֆր. նոյն առիթով։

×

Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սակաթէլեան 200 ֆր. կը նուիրեն Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ պայծառութեան համար, իրենց կնքամօր՝ Տիկին Մարիամ Սթաթեանի յիշատակին։

×

Այրի Տիկ. Աղաւնի Թագւորեան 500 ֆ. կը նուիրէ իր տղուն՝ ողբ. Թագւոր Թագւորեանի մահուան տխուր առթիւ, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան։

Camp de Voile

POUR GARÇONS ET FILLES de 14 à 17 ans

du 15 au 29 Juillet en Corse

Ambiance arménienne et chrétienne

Renseignements :
Pasteur RENE LEONIAN
4, Due Paul Diday — 69003 LYON
Tél. : (78) 82-54-16

(*Nombre de places limité*)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 9.30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն Հայկ. յայտագիր։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE MARSEILLE

12 - 14, Rue St. Bazile

CONCERT DE GUITARE

par JEAN-MARC MESROPIAN

diplômé du Conservatoire National de Marseille

Vendredi 12 Mai à 20 h. 30

Prix des places 15 F.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՓՈՔՐ ՀԱՅՔԻ ՍԻՄ—ՀԱՃԻ ԳԻՒՂ ԳԻՒՂԱՔԱՂԱՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մարզուանի եւ Ամասիոյ մասին կարգ մը ծանօթութիւններով։ Կը ծախուի

Բալուեան գրատունը
9, Rue de Trévise, 75009 Paris

Հ. Սամուէլեան գրատունը
51, Rue Monsieur le Prince
75006 Paris

եւ հեղինակին մօտ՝
Baravian
34, Ave Carpeaux
95400 Arnouville les Gonesse

Գին՝ 15 ֆրանք

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Հովանաւորութեամբ ու ներկայութեամբ

Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Նախաձեռնութեամբ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութեան — Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան — Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան

Ու մասնակցութեամբ բազմաթիւ կուսակցական եւ հանրային կազմակերպութեանց

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ

Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15.30ին

ՇԻՄԻԻ ՍՐԱՀԸ

28 bis, Rue Saint-Dominique — Paris 7e — Métro Invalides

Մանրամասնութիւնները յետագային։

"America America"

LA SECTION DU NOR SEROUND ORGANISE
LA PROJECTION DU FILM D'ELIA KAZAN

Jeudi 11 Mai à 20 h. 30 précises

Centre Chaillot-Galliera, 28 Av. George V, Paris 8e

Invitations à retirer :

— Maison de la Culture Arménienne, 17 Rue Bleue, Paris 9
— Librairie Paloyan, 9 Rue de Trévise, Paris 9e
— Librairie Orientale, H. Samuelian, 51 Rue Mr le Prince, Paris 6
— Ets. Michèle, 253 Rue Paul Vaillant Couturier, Alfortville
— Auprès des membres Nor Séroundagans des Sections Parisienne et d'Issyles Moulineaux.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
11
JEUDI
11 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.116
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — Nº 14.116

ՍՊԱՆՆԵՑԻՆ

ՄՈՌՈՅԻ ՀԱՄԱՐ՝ ՎԵՐՋԱՑԱՒ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԱՄԱՐ՝ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Իր անողոքութեան մէջ ահաւոր կերպով տրամաբանական, Ալտօ Մոռոյի ոդիսականը վերջ գտաւ 54 օր ետք բայց ամէն բան նոր կը սկսի, այլ ձեւով:

Սպաննեցին եւ այլեւս չէին կրնար չսպաննել նոյնիսկ եթէ ոճիրը չի ծառայեր Կարմիր Ջոկատներու դատին թէեւ յայտնի ալ չէ թէ ի՛նչ է այդ դատը:

Վախճանին լուրը հասաւ Փարիզ Երեքշաբթի օր ժամը 15ի շուրջ եւ քանի մը ժամ ետք Մոնտ եւ Ֆրանս – Սուար բացառիկ հրատարակութիւններով կը հաղորդէին լուրը: Մոնտ կը խորագրէր՝ Ալտօ Մօռօ սպաննուեցաւ, մինչ Ֆրանս-Սուար իր տիտղոսին վրայ մանշէթով մը կը գոհանար յայտարարելով՝ «Ալտօ Մոռօ մեռաւ», ինչպէս պիտի ըսէր եթէ մարդը 54 օրէ քանսեռէ տառապած ըլլար ու հասած՝ վախճանին:

Զորեքշաբթի առտու փարիզեան մամուլը աւելի քաջ էր իր խորագրերուն մէջ, որոնք ուրիշ բան չեն եթէ ոչ թերթին իսկ տեսակէտը: Այսպէս Ֆիկառօ կը խորագրէր՝ «Յուզում եւ վրդովում Ալտօ Մոռոյի մարմնին գտնուելէն ետք Հռոմի կեդրոնը»: Քոթիտիէն տը Փարի՝ «Մոռօ մեռաւ, կեցցէ՛ Իտալիան», Լիպերասիոն՝ «Ալտօ Մոռոյի սպանութիւնը՝ մահու տրամաբանութիւնը», Իւմանիթէ՝ «Մեռած ժողովրդավարութեան համար», Օռոռ.— «Մոռօ—Հրէշները», Լը Մաթէն.— «Վախճանը», Թու.— «Մարտիրոս մը քրիստոնեայ ժողովրդավարութեան համար»:

Այսպէս ուրեմն Մոռոյի համար ամէն ինչ վերջացաւ եւ այսօր կ'անցնի պատմութեան եւ ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ արեւմտեան ժողովրդավարութեան որուն մարտիրոսն է, որ պիտի թաղուի Ուրբաթ օր եւ յաւիտենական քաղաքէն հեռու գտնէ իր յաւիտենական հանգիստը: Արդարեւ ընտանիքը այլեւս միայն լռութիւն կ'ուզէ, դէմ է ազգային յուղարկաւորութեան, ոչ մէկ դամբանական ու պաշտօնական ելոյթ կ'ուզէ միայն ընտանեկան մտերմութեան մէջ կ'ուզէ հրաժեշտ տալ անոր որ Իտալիոյ համար յետ-պատերազմեան քաղաքական գլխաւոր դէմքերէն է իսկ իրենց համար պարզապէս՝ ամուսին մը ու հայր մը:

Կարմիր Ջոկատները մինչեւ ծայրը շարունակեցին ասպարէզ կարդալ եւ ծիծաղելի դարձնել ամբողջ Պետութիւն մը: 54 օր է որ Հռոմ պաշարուած քաղաք է ու կրկին օր-ցերեկով Երեքշաբթի օր, Կարմիր Ջոկատները եկած են Դէմօ-Քրիսթիանի եւ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնատեղիներու (իրարու մօտ են) քիթին տակ ձգելու այն կառքը, ուր էր Մոռոյի կքած դիակը: Կը յայտնուէր թէ նախկին վարչապետը սպաննուած էր նոյն առտուն, տասը, 11 գնդակներով:

Մոռօ ուղեղն էր Քրիստոնեայ – Ժողովրդավարութեան որուն կը նախագահէր: Ծնած էր 1916 Սեպտեմբերին Լէչէ, փայլուն շրջանաւարտ էր իրաւաբանական համալսարանէն: Քաղաքական ասպարէզը սակայն կը սկսի Բ. աշխարհամարտի վաղորդայնին երբ Պառլի երեսփոխան կ'ընտրուի: 1949ին կը մտնէ Տէ Կասփէռիի կառավարութեան մէջ, ապա կ'ըլլայ Արդարութեան նախարար, Ազգ. Լուսաւորութեան, նախքան ընդհ. քարտուղար դառնալը Դէմօ – Քրիսթիանիի, որ 33 տարիէ կը վարէ Իտալիոյ ճակատագիրը եւ որ մեծ պատասխանատուութիւն ունի անշուշտ երկրին ներկայ անիշխանական եւ խռովարար կացութեան մէջ: 1962ին կը յաջողի «պատմական անկիւնադարձ» մը պարտադրել իր կուսակցութեան՝ գինակցութիւն ընկերվարականներուն հետ: 1963ին կը կազմէ առաջին կեդրոն – ձախ կառավարութիւնը Նէննիի եւ Սառակաթի նման ընկերվարականներով: Ուսանողական ըմբոստութենէն ետք (1967) կեդրոն-ձախը կը կորսնցնէ ընտրութիւնները եւ Ռումորի կազմած Դէմօ – Քրիսթիանի դահլիճին մէջ՝ Մոռօ Արտաքին նախարար է: 74ի տագնապէն ետք կրկին կառավարութեան գլուխ է մինչեւ Ապրիլ 76: 1978 Մարտին երբ Փանճասէն կը գտնէ լուծելու համար կառավարութեան տագնապը եւ մէջտեղ կը դնէ «ծրագրային խորհրդարանական մեծամասնութիւն մը» համայնավարներուն հետ, կը թուի թէ Իտալիա գտաւ նոր ճամբայ մը: Գուցէ այս է որ Կարմիր Ջոկատները չեն մարսած թէեւ ոչ ոք գիտէ թէ իրենց ախորժակը ի՞նչ կ'ուզէ:

Ամէնէն զզուելին է անշուշտ երբ նման ոճիրներ կը կատարուին յանուն ընկերվարութեան կամ յանուն յեղափոխութեան եւ միշտ յանուն ազատութեան: Շահագործում մարդկային ամէնէն գեղեցիկ գաղափարականներուն հասարակ ոճիրներու համար եւ երբ այդ պայքարներն ալ կը տարուին երկրի մը մէջ ուր ժողովրդավարութիւնն ու ազատութիւնը խնդրոյ առարկայ իսկ չեն, մարդ շշմած կը մնայ:

×

Յուզում, վրդովում անշուշտ ընդհանուր են: Փարիզի մէջ, Ազգ. Ժողովը ի նշան սուգի անմիջապէս ընդհատեց իր նիստը Երեքշաբթի երբ լուրը հասաւ: Հեռագիրները կը տեղան անշուշտ Իտալիա, մէկ խօսքով Երեքշաբթիէն ի վեր ամէն մարդ Իտալացի է:

×

Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան պատասխանատուն, Պերլինկուէր, ըսած է. «Դէմոկրատ մեծ ղեկավար մը ինկաւ, սպաննուած ահաբեկիչ ոճրագործներու կազմակերպութեան մը կողմէ»:

Մոսկուայի մէջ Թաս կը հաղորդէր. «Սպանութիւնը» յիշելով թէ Մոռօ քաղաքական աչքառու դէմք մըն էր առեւանգուած զինեալ ծայրայեղներու խումբի մը կողմէ: Թորինոյի բանտին մէջ, Ռենաթօ Քուրչիօ եւ իր ընկերները (Կարմիր Ջոկատի) ծափահարած ու խնդացած են լսելով Մոռոյի սպանութիւնը:

Ի՞նչ կայ ծափահարելիք կամ խնդալիք երբ մահը կը յաղթէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՆՏՀՈՎԸՆԻ մէջ Պասթիա չյաջողեցաւ տէր կանգնիլ Իւ. Էֆ. Ա.ի բաժակին Օի դէմ 3 կէտով պարտուելով հոլանտական խումբէն: Ֆրանսացիք (որ մեզի պէս դիւրին կը գոհանան բարոյական յաղթանակներով) կը մխիթարուին ըսելով որ մինչեւ հոդ — աւարտական — հասնիլն ալ յաղթանակ էր...:

LETTRE OUVERTE au Dr. SALAHI R. SONYEL

auteur d'une plaquette intitulée

Le Déplacement des Populations Arméniennes Documents

par le Dr. Y. TERNON

Monsieur,

Je viens de recevoir par courrier d'Ankara votre ouvrage non-dédicacé. Plusieurs personnes ont, semble-t-il, bénéficié le même jour de cette délicate attention. Je prends donc acte de votre désir d'entamer le dialogue sur les événements de 1915 et m'assure par la présente un droit de réponse. Sans doute vivons-nous dans deux univers différents aux valeurs opposées puisque je verserai volontiers au dossier de l'accusation les pièces que vous produisez pour disculper le gouvernement Jeune Turc. Voici donc neuf documents rédigés en Osmanli dont je reconnais volontiers l'authenticité bien que ne les ayant pas faits contre-expertiser, et dont les originaux se trouvent aux archives d'Etat du Ministère des Affaires Etrangères de Grande-Bretagne.

Adressés au Vali de Hüdavendigâr (Brousse) ils traitent du déplacement des populations arméniennes de ce Vilayet et certains portent la signature de Talaat Bey, alors Ministre de l'Intérieur. Huit d'entre eux furent rédigés entre le 22 Juillet et le 30 Août 1915 (le 9ème, daté du 2 Septembre 1918, ne fut diffusé que le 28 Décembre, donc après l'armistice de Moudros) à une période où l'élimination des Arméniens des provinces orientales était presque consommée et où le gouvernement de Constantinople s'inquiétait d'une part du retentissement international de cette affaire (la déclaration des Puissances de l'Entente date du 24 Mai 1915) d'autre part du gâchis réalisé. Ce sont ces pièces administratives que vous produisez, admirant avec une touchante naïveté leur contenu humanitaire alors que, rouges sang comme les autres, elles ne sont simplement pas destinées au même usage que les fameux télégrammes de Talaat reçus à Alep. Je maintiens qu'il s'agit de preuves de la volonté de génocide du gouvernement Jeune Turc. Il suffit de les interpréter. Reprenons les instructions communiquées au Vali :

1) *Les Arméniens du Vilayet de Brousse seront déplacés à l'intérieur du pays.* «dans les régions qui leur sont destinées», «vers certaines régions». Ils doivent «changer de résidence». Délicats euphémismes pour désigner une déportation vers un lieu qui n'est nulle part précisé. Alors que dans l'esprit du décret général de déportation du 30 Mai, il s'agissait de déplacer les Arméniens des Vilayets frontaliers, voici que l'on déplace les Arméniens des provinces centrales en les rapprochant des frontières, puisqu'on apprend qu'ils emprunteront la ligne de chemin de fer Constantinople - Bagdad jusqu'à Bozanti ou à Tarse. Voilà qui confirme les témoignages des Allemands ou des Neutres qui ont croisé ces caravanes de déportés au-delà de Bozanti (où les travaux du tunnel de Taurus restaient inachevés) se rendant à Alep, centre de dispatching vers les déserts de Mésopotamie et de Syrie.

Donc nous sommes d'accord : les Arméniens de Brousse doivent être déportés à partir de Juillet 1915 vers une destination inconnue. Et ce n'est pas un génocide ?

2) *Les biens mobiliers et immobiliers des Arméniens pourront être vendus*, mais pas à des étrangers et pas à vils prix, afin d'éviter que des abus déjà signalés ne se renouvellent. Les Arméniens peuvent emporter avec eux « *toutes les choses qu'ils désirent* ».

L'Administration fait grand cas des questions financières posées par cette déportation et paraît soucieuse d'éviter des profits illicites de particuliers ou des dépôts à des amis étrangers, dissimulés sous forme de vente fictive. Pour vous préciser la façon dont les choses se sont déroulées à Brousse, je vous renvoie à la page 255 de mon livre : « on prit même la peine de donner une forme administrative à la déportation : les propriétaires Arméniens passaient devant un magistrat qui leur faisait signer une acte de vente et leur remettait une somme d'argent, laquelle était reprise à la sortie par un policier, qui la rendait au magistrat. Les maisons étaient investies par des Mohajirs ; le mobilier vendu à vil prix. D'ailleurs, dans tout le Vilayet, la déportation fut d'abord conçue par les fonctionnaires comme une opération financière qui leur permit de s'enrichir par des chantages permanents. Aussi les familles riches bénéficièrent-elles d'un répit qu'elles payèrent de leur fortune ». N'oublions pas que la colonie Arménienne de Brousse était une des plus florissantes du pays. Le butin n'était dont pas négligeable. Quant aux « choses » qu'ils désireraient emporter, un peu de pudeur, je vous prie. Les témoins ont vu ces gens vendre leurs derniers biens et craindre d'emporter trop de bagages de peur d'être les victimes désignées des brigands qui les guettaient sur la route.

Nous sommes toujours d'accord : Les Arméniens de Brousse ont vendu leurs biens contre de la monnaie de singe. Et ce n'est pas du pillage ?

3) *Ne seront pas «déplacés»*, dans la mesure où l'Administration locale n'y voit pas d'inconvénient :

a) *les députés Arméniens et leur famille.* Or la biographie des députés arméniens s'interrompt curieusement en 1915. Je cite : ZOHRAB, DAGHAVARIAN, KHANPACHAYAN, BOYADJIAN, VARTKES, VRAMIAN, etc... Et d'ailleurs, pourquoi épargnerait-on les députés ? Si le peuple Arménien avait été coupable, il eût été normal d'en rendre d'abord responsables ses chefs politiques.

b) *les familles de militaires Arméniens*, dans la mesure où elles fourniraient une pièce justificative. A cette date, la grande majorité des soldats Arméniens avaient été démobilisés et assassinés. Quelles pièces pouvaient donc fournir les familles ?

●▶

c) *les protestants.* Par cette mesure discriminatoire le gouvernement cédait aux requêtes des missionnaires américains soucieux de sauver quelques Arméniens. Je retourne la question : En quoi un Arménien protestant est-il moins dangereux qu'un Arméniens apostolique ?

d) *les employés de chemin de fer.* Tiens ! Avec quoi déportera-t-on les Arméniens si l'on paralyse les convois ferroviaires, d'autant qu'il y a priorité pour les troupes.

Nous sommes d'accord encore une fois. On épargne — sur le papier — certains citoyens. On sélectionne, on trie, on applique le sceau d'infamie à des vieillards, des femmes, des enfants inoffensifs. Et ce n'est pas un génocide ?

4) *Le transfert se fera par voie ferrée à partir de la gare la plus proche.* Il convient d'éviter les embouteillages dans les gares et de veiller à l'hygiène des centres de rassemblement. Les « personnes déplacées » utiliseront les wagons vides des convois se dirigeant vers l'Est. Les riches paieront leur voyage et leur nourriture. Des fonctionnaires seront chargés du regroupement, du ravitaillement et du transfert et communiqueront à Constantinople les listes de ces personnes, le nombre des décès, et s'assureront de l'exécution des formalités administratives. Il leur est interdit d'agresser les déportés et d'en recevoir des pots de vin.

Voilà bien des mesures humanitaires ! Ainsi il vous paraît normal de « déplacer » des citoyens ottomans que l'on désigne pour leur appartenance à une communauté religieuse, de les entasser dans des gares dans l'attente hypothétique d'un train disponible, de faire payer les plus riches (même les nazis n'y penseront pas), d'autant que l'on sait qu'ils donneront toute leur fortune en échange d'un billet de chemin de fer et qu'à Bozanti, ils monnayeront à prix d'or le transport de leurs maigres bagages. Ainsi vous admirez la générosité de l'Administration qui délègue quotidiennement un médecin pour éviter que surviennent des épidémies qui pourraient s'étendre à la population non-arménienne et qui interdit à ses fonctionnaires : violences et concussions (prescriptions qu'ils se garderont de suivre d'ailleurs). Mais la littérature concentrationnaire est pleine des mêmes généreux soucis. Ignorez-vous donc tout des termes des documents déposés au procès des criminels de guerre nazis. On y retrouve la même apparence humanitaire, la même volonté d'organisation et de maintien de l'ordre. C'est tellement mieux de faire disparaître les gens proprement.

Nous voici une nouvelle fois d'accord. On déporte les Arméniens du Vilayet de Brousse dans l'ordre et la discipline, en raflant légalement leur dernier or. Et ce n'est pas un génocide ?

A quel jeu jouez-vous Docteur Sonyel ? Vous publiez des preuves de la déportation des citoyens Arméniens d'un Vilayet Central de l'Empire en Juillet et Août 1915. Elles rentrent dans le cadre de la définition du génocide et vous osez, dans une brève préface d'un cynisme déconcertant, non seulement nier les accusations du génocide, mais souligner le caractère humanitaire de ces mesures prétendues provisoires, sans vous interroger un instant sur le devenir de ces victimes de la première opération « Nuit et brouillard » des temps modernes. Est-ce que je vous apprendrais quelque chose en vous déclarant qu'ils ne sont jamais revenus et que ce provisoire fut terriblement définitif. La pire des erreurs est de ne pas reconnaître ses erreurs. Par votre entêtement vous la perpétuez.

En publiant ces documents. vous révélez une carence tragique de vos valeurs morales. Il faudra veiller à les traiter si vous voulez accéder un jour à plus de crédibilité. On ne peut se refugier indéfiniment derrière le paravent des finalités politiques et truquer misérablement des preuves qui vous accablent. Au jeu du menteur, vous êtes gagnant, je vous l'accorde. A celui de la vérité, reconnaissez que je marque des points.

Y. T.

P. S. — Je joins, pour information, un document que vous pourrez tout aussi bien adresser aux Arméniens de votre connaissance pour tenter la même esbroufe. Il s'agit de l'ordre de déportation placardé à Trébizonde le samedi 26 Juin 1915. Il est en tous points superposable à ceux que vous avez publiés. J'avais prévu de l'inclure dans mon livre, mais, faute de place, n'avais pu le faire. Grâce à vous, c'est chose réparée.

×

« Nos concitoyens, les Arméniens, qui forment un des éléments des races de l'Empire Ottoman, ayant adopté, depuis des années, à l'instigation d'étrangers, bien des idées perfides de nature à troubler l'ordre public ; ayant provoqué des conflits sanglants ; ayant tenté de troubler la paix et la sûreté de l'Empire Ottoman, ainsi que la sécurité et les intérêts de leurs concitoyens, aussi bien que les leurs propres ; ayant en outre osé se joindre à l'ennemi de leur existence (la Russie), et aux ennemis actuellement en guerre avec notre Empire, — notre gouvernement se voit forcé de prendre des mesures extraordinaires et de faire des sacrifices, aussi bien pour le maintien de l'ordre et de la sécurité du pays, que pour le bien-être et la conservation de la communauté arménienne. En conséquence, et comme mesure mise en vigueur pour la durée de la guerre, les Arméniens devront être envoyés à des destinations qui ont été préparées à cet effet dans l'intérieur des vilayets ; et il est rigoureusement enjoint à tous les Ottomans d'obéir de la façon la plus absolue aux ordres ci-après :

1 — Tous les Arméniens, à l'exception des malades, seront forcés de partir dans un délai de cinq jours, de la date de la présente proclamation, par villages ou quartiers, et sous l'escorte de la gendarmerie.

2 — Bien qu'il leur soit permis d'emporter avec eux pour leur voyage, s'ils le désirent, les objets transportables leur appartenant, il leur est défendu de vendre leurs propriétés et leurs autres biens, ou de confier ces derniers à d'autres personnes, car leur exil n'est que temporaire, et leurs propriétés, ainsi que les biens qu'ils n'auront pas pu emporter avec eux, resteront sous la surveillance du gouvernement qui en prendra soin et les emmagasinera dans des bâtiments fermés et protégés. Quiconque vendra et quiconque tentera de se charger de prendre soin des biens mobiliers ou des propriétés immobilières, au mépris de cet ordre, sera traduit devant une Cour martiale. Les Arméniens sont libres de vendre au gouvernement seulement ce qui peut être nécessaire à l'armée.

3 — Des logements convenables sont prévus sur les routes afin d'assurer leur confort et toutes dispositions prises afin de les protéger de toute atteinte à leur vie ou de toute agression afin qu'ils arrivent sains et saufs à leur lieu provisoire de déportation.

4 — Les gardes porteront les armes contre ceux qui menaceraient la vie ou les biens d'un ou de plusieurs Arméniens ou qui voudraient porter atteinte à leur honneur. Celui qui commettrait cette faute serait immédiatement arrêté, envoyé à la Cour martiale et condamné à mort. Cette mesure, qui est la triste conséquence du penchant dévoyé des Arméniens, n'a rien à voir avec toute autre partie de la population qui ne doit donc se mêler en rien à cette affaire.

5 — Comme les Arméniens sont tenus de se soumettre à cette décision du gouvernement, si l'un d'eux tentait de se servir d'armes contre les soldats ou les gendarmes, on devra se servir d'armes contre lui et le prendre mort ou vivant. De même, si les Arméniens, en opposition à la décision du gouvernement, se dérobaient à la déportation ou cherchaient à se cacher, les personnes qui les auront abrités ou les auront secourus ou nourris, seront traduites devant une Cour martiale.

6 — Les Arméniens n'ayant pas droit au port d'arme doivent rendre au gouvernement toutes armes, révolvers, bombes ou poignards cachés chez eux ou ailleurs.

Le gouvernement sait qu'un grand nombre de ces armes existe et ceux qui, au lieu de les rendre au gouvernement, les gardent en secret seront très sévèrement punis si elles sont découvertes.

7 — On autorise et, qui plus est, on demande aux soldats et gendarmes de l'escorte de se servir de leurs armes contre quiconque essaierait par force de piller les Arméniens sur les routes ou dans les villages.

8 — Ceux qui sont en dette avec la Banque impériale ottomane peuvent laisser leurs biens en dépôt à la Banque en caution de leurs dettes mais le gouvernement se réserve le droit, s'il considère que ces biens sont nécessaires aux besoins militaires, de les acheter à la Banque en levant l'hypothèque. En accord avec cette clause, on peut laisser en gage des biens qui couvriraient les dettes d'autres personnes mais le montant exact de ces dettes doit être confirmé par le gouvernement. Les comptes des marchands sont les exemples qui viennent le mieux à l'appui des déclarations faites à ce sujet.

9 — Gros ou petits animaux, ne pouvant être emmenés, seront achetés par le gouvernement au nom de l'armée.

10 — Les officiers de chaque village, ville, département, doivent aider les Arméniens autant que faire se peut. 626 ».

Copyright Dr. Ternon et Haratch.

ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՓԱՌԵՐԳԸ

Անցեալ տարի Մայիս 27ին, Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին Պրեզիտիումը հաստատած է Խորհ. Միութեան նոր, այժմու փառերգը: Բովանդակութեան «հսկողութիւնը» նախապէս յանձնուած էր Մ. Սուսլովի: Նոր փառերգը առաջին անգամ հնչած էր նոյն տարուան Օգոստոս 31ին, Մոսկուայի կեդրոնական հեռատեսիլէն:

Նախկինը՝ «Ազատ Հանրապետութիւններու անբռնաբարելի միութիւնը» անունին տակ, յօրինուած էր 1943ին եւ պաշտօնականացած էր 1944ին Ստալինի որոշումով: Անիկա եկած էր փոխարինելու Միջազգայնականը, որ իբրեւ փառերգ հնչած էր 1917էն այդ թուականը:

Ստալինի մահէն ոտք այս փառերգը իր անպատեհութիւնը ներկայացուցած էր, քանի փառաբանութիւնը կ'ըլլար մենատէրին: Որով եղանակը կը հնչէր, բայց բառերը չէին արտասանուէր:

Նորը, նախկինին նման Մեծ Ռուսիոյ փառաբանութիւնը կը կատարէր:

Անխախտ ու յաւերժ միութեան մէջ
զօդել է
Մեծ Ռուսիան, Հանրապետութիւններն
ազատ: *Եւայլն:*

Խորհ. Միութեան փառերգին փոփոխութենէն ետք անհրաժեշտ նկատուեցաւ նոր փառերգներու յօրինումը Հանրապետութիւններուն համար: Արդարեւ, Հանրապետութեան նախկին փառերգներուն մէջ փառաբանութիւնը կար Ստալինի:

Խորհ. Հայաստանի նախորդ փառերգը, խօսք Սարմենի, երաժշտութիւն Ա. Խաչատրեանի, հետեւեալ տողերը կը բովանդակէր.

Ժողովրդոց սուրբ դաշինքով ստալինեան
Դու ծաղկում ես եւ կերտում լոյս
ապագայ
. . . .
Ստալինը մեծ՝ կործանումից մեզ փրկեց,
Եւ տուեց մեզ նոր, ազատ կեանք
փառապանծ:

Նորին մէջ, միշտ խօսք Սարմենի եւ երաժշտութիւն Ա. Խաչատրեանի, Ստալինի անունը կրող տողերը չարադրուած են հետեւեալ ձեւով.

Ժողովրդաց սուրբ դաշինքով անսասան
Հոկտեմբերը կործանումից մեզ փրկեց:

Կան նաեւ մասնակի փոփոխութիւններ, ինչպէս նախկինին հերոսական Հայաստանը դարձած է Սովետական Հայաստան, քաջ նախնիքը դարձած է քաջ որդիք, Հայաստանի վերագրուած հանճարեղ ու ճարտարագործ - շինարարը եղած է աշխատասէր, ճարտարագործ - շինարար, ազատ կեանք փառապանծը՝ պայծառ կեանք փառապանծ, ոչ մի ոսոխ չի կարող ծնկի բերել անսասան ժողովրդին մեր հնագոյնը վերածուած է Լենինեան մեր կուսակցութիւնն իմաստուն, յաղթօրէն դէպի կոմունիզմ է տանում:

Պահպանուած է սակայն Ռուսիոյ փառաբանութիւնը ընող տողը.

Մեծ Ռուսիան մեզ եղբայրութեան ձեռք
մեկնեց…

Ապրիլ 12ին, Բ. Սարկիսովի նախագահութեան տակ գումարուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդին Պրեզիտիումի նիստը: Սահմանադրութեան նախագիծին հետ քննութեան առնուած է Հայաստանի պետական հիմնը: Պրեզիտիումը հրամանագիրով մը հաստատած է նոր փառերգը եւ սահմանած է, որ «ամենուրեք Հայկական ՍՍՀ պետական հիմնի կատարումը մտցւում է 1978 թուականի Մայիսի 1ից»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏ. ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԸ

Սովետական ազատ աշխարհ Հայաստան,
Բազում դարեր դաժան ճամբայ դու
անցար,
Քաջ որդիք քո մաքառեցին քեզ համար,
Որ դառնաս դու մայր հայրենիք
Հայութեան:

Փառք քեզ, միշտ փառք, Սովետական
Հայաստան,
Աշխատասէր, ճարտարագործ-շինարար,
Ժողովրդոց սուրբ դաշինքով անսասան՝
Դու ծաղկում ես եւ կերտում լոյս
ապագայ:

Լենինն անմահ մեզ հուրն անշէջ
պարգեւեց
Մեր դէմ շողաց երջանկաբեր այգաբաց,
Հոկտեմբերը կործանումից մեզ փրկեց
Եւ տուեց մեզ նոր, պայծառ կեանք
փառապանծ:

Փառք քեզ, միշտ փառք (*կրկնել*)

Մեծ Ռուսիան մեզ եղբայրութեան ձեռք
մեկնեց,
Մենք կերտեցինք ամրակուռ նոր
Պետութիւն,
Լենինեան մեր կուսակցութիւնն
իմաստուն
Յաղթօրէն դէպի կոմունիզմ է տանում:

Փառք քեզ, միշտ փառք (*կրկնել*)

1977 Յունիս 10ին, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի լիակատար նիստին, Ա. քարտուղար Կ. Դեմիրճեան յայտարարած էր ի մէջ այլոց, թէ «Հանրապետութեան կուլտուրայի մինիստրութիւնը, Գրողների Միութիւնը եւ Կոմպոզիտորների Միութիւնը պէտք է աշխատանք սկսեն Հայկական ՍՍՀ պետական նոր հիմնի տեքստի եւ երաժշտական խմբագրման նախապատրաստութեան համար»:

Վերոյիշեալ փառերգը, մասնակի փոփոխումներով, Սարմենի յօրինած նախկինը կը մնայ:

Ժ. Մ.

— ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԳԱՒԱՌԷ ԳԱՒԱՌ —

ԿՐԸՆՈՊԼԸ

Ապրիլ 21, Ուրբաթ երեկոյ եւ Կիրակի 23, առաւօտ, Կրընոպլի համար եղան բացառիկ նշանակութիւն ունեցող օրեր։

Ազգային Միութիւնը ձեռնարկած էր Ապրիլ 11/24ի 63րդ տարեդարձի ոգեկոչման, մասնակցութեամբ բոլոր կազմակերպութիւններուն, հովանաւորութեամբ Կրընոպլի երեսփոխան – քաղաքապետ Իւպէր Տիւպըտուլի։

Ապրիլ 21ի երեկոյթը սկսաւ ժամը 21ին Տօքիմանթասիոն կեդրոնի սրահը, ներկայութեամբ հայ եւ տեղացի հոծ բազմութեան մը, կային բացականեր՝ մեծ հայրեր եւ մեծ մայրեր, որոնց համար ոչ թէ շարժանկարը տեսնելը, այլ երեւակայութեամբ վերյիշելն անգամ անտանելի է։

Երեկոյթը բաժնուած էր երկու մասերու։ Առաջին՝ ներկայացուեցաւ շարժանկար մը՝ նուիրուած հայկական կոթողներու Թուրքիոյ ներկայ սահմաններուն մէջ, այսօր կիսաքանդ, կարծէք թէ բնութեան աւերները չէին բաւեր, կանգուն մնացած մասը, կը քանդուի Թրքական կառավարութեան ձեռքով, իսկ անխաթար մնացածները, ինչպէս Կարսի Հայոց եկեղեցին, կը ներկայացուի որպէս Սելճուքեան ճարտարապետութիւն… Հոս փակագիծ մը՝ քանի, փաստը անհատապէս ինծի պատահեցաւ.— (Գործի բերումով, Սեբաստիա կը գտնուէի, Թուրք ճարտարագէտ մը, Ֆրանսացի ըլլալէս քաջալերուած, ուզեց ինծի քաղաքը պըտըտցնել, երբ հայկական եկեղեցւոյ մը առջեւ կը գտնուէինք — այժմ ռազմական մթերանոցի վերածուած — ըսաւ.— «Ձեր առջեւ գտնուած շինութիւնը, Սելճուքեան ճարտարապետութիւն է եւ տանիքի վրայի կէս–կլոր մասը կը կոչուի գըմբէթ»։ Խանդրօսիկ ժպիտով մը թրքերէն պատասխանեցի թէ կը սխալի, այդ շինութիւնը հայկական եկեղեցի մըն է, իսկ տանիքի կէս–կլոր մասին հայերէն կ՚ըսեն գմբէթ, միայն թէ խաչը կը պակսի։ Զարմանքով հարցուց թէ ինչպէս Ֆրանսացի մը այս բաները գիտէ եւ թրքերէն կը խօսի։ Ըսի, Ֆրանսացի հպատակ եմ սակայն՝ Հայ)։

×

Երկրորդ բաժինը յատկացուած էր հայկական ցեղասպանութիւնը ժապաւէնի վերածուած ֆիլմին ներկայացման, որուն վերնագիրն էր «Անպատիժ ոճիր»։ Արդէն առաջին նկարները շատ ծանր կը ճնշեն ներկաներուն վրայ, անհերքելի փաստեր, ուր կը տեսնուէին մարդկային խլեակներ, տեղահանուած իրենց տուներէն, անջրդի անապատներուն մէջ, անպաշտպան կիներ եւ ծերունիներ եւ մանուկներ, որոնք ամէն մէկ հանգրուանին, խոշտանգուած, կողոպտուած եւ սպաննուած, հարիւր հազարաւոր տեղահանուածներէն հազիւ մի քանի հազար հոգի կը հասնէին Տէր–Զօր։

Ձեմ ուզեր աւելի երկարել, արդէն տարիներէ ի վեր շատ բաներ գրուած եւ խօսուած են այս սարսափելի աղէտի մասին։

Երբ Պր. Ալպէր Ռուայէ, որ կը ներկայացնէր երեսփոխան – քաղաքապետը, բեմ բարձրացաւ, շատ յուզուած եւ տըպաւորուած ըսաւ. «Այս յուզիչ եւ տխուր ժապաւէնը տեսնելէ ետք, միայն մէկ բան կայ ընելիք՝ լռել…։ Սակայն քաղաքապետութիւն մը կը ներկայացնեմ, պէտք է խօսիմ։ Այս գիշեր կը յայտարարեմ ձեր մարտիրոսներուն, ձեր զաւակները հոս են եւ կրնաք իրենց վստահիլ։ Կոտորածը պատահեցաւ քաղաքակիրթ Եւրոպայի քթին տակ, ճիշդ է Անգլիան եւ Ֆրանսան կը պատերազմէին Թուրքիոյ դէմ, չկրցան եւ կամ չուզեցին միջամտել եւ թոյլ տուին որ, Երիտասարդ Թուրքերը անարգել եւ Գերմանիոյ հաճոյակատարութեամբ գործադրեն իրենց գարշելի ոճիրը»։

Ապրիլ 23ին, Նոթր–Տամ տը լա Տելիվրանսի եկեղեցին հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ մեր մէկուկէս միլիոնէ աւելի նահատակներու հոգւոյն համար։ Պատարագէն անմիջապէս ետք, եկեղեցի եկած ժողովուրդին կը միանային ուրիշներ, ծաղկեպսակ մը զետեղելու Փօլ Մոթրայի յուշարձանին, ուր աչքի կը զարնէր երիտասարդներու ներկայութիւնը, պաստառ մը բռնած «ի յիշատակ մէկուկէս միլիոն Հայերու, զոհ 1915ի ցեղասպանութեան»։

Ազգ. Միութեան նախագահ Պր. Սիսակ Սիսլեան կարդաց ճառ մը, որուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը տուաւ Ժան Մառանճեան.— «Ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ, որ 1915ի Մեծ Եղեռնէն վերապրող արիւնաքամ հայ ժողովուրդը ընդունակ եղած է, Արարատի եւ Կովկասեան ճակատներու վրայ իր մարտիկներու հերոսական յաղթանակներով նպաստել Համաձայնականներու 1918ի վերջնական յաղթանակին։ Այն ինչ որ հայ ժողովուրդը կը պահանջէ, իր զաւակներուն արեան գնով շահուած եւ Համաձայնական Պետութեանց կողմէ ճանչցուած իրաւունքներ են, որոնք Թուրքիոյ կողմէ յափշտակուած են բռնութեամբ։ Ո՞վ կրնայ ըսել մեզի, թէ մենք իրաւունք չունինք արդարութիւն պահանջելու»։

Արարողութիւնը վերջացաւ Հայր Մեռով։

ՎԱՐԴԱՆ ԲԱԲԱԽԵԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ

ՎԱԼԱՆՍ (Յատուկ).— Հայ Ազգային Միութեան նախաձեռնութեամբ, Մեծ Եղեռնի 63րդ տարեդարձը յիշատակուեցաւ Ապրիլ 24, Երկուշաբթի։ Առաւօտեան ժամը 9.30ին հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Կէսօրէ վերջ ժամը 15էն 17 արիւնատուութիւն։

Այսպէս Վալանսի եւ իր շրջանի՝ Ռոման, Մանթելիմար, Կրանժ լէ Վալանսի ամբողջ Հայութիւնը յուզիչ օր մը ապրեցաւ, մեր մէկուկէս միլիոն անմահ զոհերու յիշատակով։

Ժամը 18.30ին մեծ բազմութեամբ մը, Մեզոն տը Թուրիզմի առաջին թափօրը լուռ եւ կարգապահ քալեց դէպի Մեռեալներու յուշարձանը, ուր ներկայ էր նաեւ Վալանսի քաղաքապետ՝ Ռոտոլֆ Փէշ։

Հայ Ազգ. Միութեան նախագահ Տոքթ. Գոհարեան, բարձրախօսին առջեւ անցնելով խնդրեց մէկ վայրկեան լռութիւն ի յարգանս նահատակներուն, որմէ յետոյ զետեղուեցան ծաղկեփունջեր, որոնցմէ մէկը քաղաքապետին ձեռամբ, ու յաջորդաբար խօսեցան՝ երիտասարդ Արբահամեան (ֆրանսերէն), վարդապետ Զանտրեան (հայերէն), որոնք կարճ բայց պատշաճ պատկերացումը ըրին այն աղէտին որ Թուրքը բարբարոսութեամբ բնաջնջեց մեր ժողովուրդին կէսը։

Երեկոյին, աւելի մեծ բազմութիւն մը լեցուած էր Սալ տէ Ֆէթի սրահը։ Օրուան խօսնակը Պ. Վ. Վարդանեան, բեմ հրաւիրեց Վալանսի երիտասարդներէ կազմուած երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Հայ Ազատ Օհանի։ Գեղարուեստական բաժինը պատշաճ՝ մեներգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր մը։

Յետոյ խօսելու հրաւիրուեցան Տոքթ. Գոհարեան եւ Քէչիչեան վարդապետ, որ յատկապէս եկած էր Վիեննայէն։ Ասոնք բովանդակալից գրութեամբ վերառին Հայոց պատմութիւնը իր բոլոր կողմերով, եւ անգամ մը եւս դատապարտեցին այն ոճիրը, որ գործուեցաւ մեր դարաւոր թշնամի՝ Թուրքին կողմէ։

Հայ ժողովուրդը երբեք պիտի չմոռնայ Ապրիլ 24ը, որ կտակն է մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն։

Ն. ԹԷՊՈՅԵԱՆ

ՊՈՐՏՕ

Ֆրանսայի հարաւ – արեւմուտքը հայաքիչ շրջաններէն է։ Հակառակ ատոր, մեր հայրենակիցները, Ապրիլեան այս օրերուն, կը ջանան հայկական կեանք եւ ոգի ստեղծել։

Պորտոյի մէջ, Ապրիլեան ոգեկոչումը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Ապրիլ 30ին նախաձեռնութեամբ Հայերու Մշակութային Մարմնին։ Ոգեկոչման հանդիսութիւնները կը վայելէին Ժ. Շապան Տելմասի նախագահութիւնը՝ քաղաքապետ Պորտոյի եւ նախագահ Ազգ. Ժողովի։

Առաւօտեան, Սէն Նիքոլա եկեղեցւոյ մէջ, քաղաքին կեդրոնը, կատարուեցաւ պատարագ եւ հոգեհանգստեան արարողութիւն։ Պատարագեց եւ քարոզեց՝ Գարեգին Վրդ. Պէքճեան։ Պատարագին կը հետեւէին շուրջ երեք հարիւր հոգի որոնց մէջ որոշ թիւով օտարներ եւ յատկապէս Յոյներ։

Յետոյ ժողովուրդը հաւաքուեցաւ Սալ տը լա Ռընէսանսի մէջ, ուր ելոյթներ ունեցան յատկապէս Ժ.-Մ. Գառզու, որ վերագծեց 1915ի եղերական դէպքերը, ընդգծելով Թուրք կառավարութեան բնաջնջման ծրագիրը, եւ Ժ. Շապան Տելմասի ներկայացուցիչը՝ Միշէլ Ռուպին, անդամ Մարդկային Իրաւանց Լիկայի որ դատապարտեց Հայերու ցեղասպանութիւնը, յայտնելով Մարդկային Իրաւանց Լիկայի կեցուածը որ պայքարիլ է արդար դատերու համար, ինչպէս Հայկական Դատը։

Նաեւ խօսք առին՝ Բժ. Ժ. Խայիկեան, Ռ. Սարգիսեան՝ Թուլուզի Հայ Ընկերակցութեան ատենապետ եւ տեղւոյն Մշակութային Մարմնի ատենապետ Բժ. Թ. Մկրտիչեան որ եզրափակիչ խօսքերով վերջ տուաւ սոյն բաժնին։ Յետոյ, շուրջ 150 հոգիի մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ ճաշ մը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՈՒԼՈՒԶ

Ապրիլեան Եղեռնի 63րդ տարեդարձին առթիւ, Ապրիլ 23ի առաւօտեան, Թուլուզի եւ շրջանի Հայերը ծաղկեպսակ մը դրին Մեռեալներու Յուշարձանին։ Յուզիչ էր պահը։ Թուլուզի Ամիճալին նախագահը առաջարկեց մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգել մէկուկէս միլիոն հայ նահատակներու յիշատակը։

Երկուշաբթի, Մայիս 1, Թուլուզի Սէն Ժոզէֆ դպրոցի մատրան մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Գարեգին Վրդ. Պէքճեան, ոգեկոչելով մեր անմահ նահատակները եւ կոչ ընելով տէր կենալ մեր արդար դատին, մեր բռնագրաւուած հողերուն եւ իրաւունքներուն։ Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէր Մարսէյլի Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ Համբարձում Քէփչեանի, երգէոնի ընկերակցութեամբ զոր կը նուագէր Տիկին Քէփչեան։ Յաւարտ պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Ապրիլեան նահատակներու յիշատակին։

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք ներկաները, շուրջ հարիւր հոգի, հաւաքուեցան սրահին մէջ՝ ճաշի, որմէ ետք տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւնը։ Ամիքալին նախագահը՝ Ռ. Սարգիսեան (հայերէն) եւ Տոքթ. Ժ. Խայիկեան (ֆրանսերէն) ոգեկոչեցին Ապրիլեան Եղեռնը եւ կոչ ըրին երբեք չմոռնալ եւ հետապնդել Հայկական Դատը։

Եղեռնին վերաբերեալ նկարներու լուսարձակումով վերջ գտաւ Ապրիլ 24ի ոգեկոչման հանդիսութիւնը։

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻ՞ՂՃ Է…

3.

Թուրքերը ետ–ետ գնացին՝ անկանոն կրակելով, մռնչալով։ Գեղամի քրքիջը նորից բռնեց այդ ծիծաղելի փախուստից, նա հայհոյեց։ Առաջին անգամ էր ճաշակում չարժուող չնչող էակների գնդակահար անելու, սպանողին սպանելու, փախցնելու հրճուանքը։ Տան ներսից լսուող տատի կականը նրան մղում էր խելայեղութեան։ Նա թափահարեց իր զինակցի նիհար ուսերը։

— Ձերգե՞նք, քեռի։

— Ի՞նչ, — զարմացաւ Ֆրանկ-մասոն ծառան։ — Երգե՞նք ասում ես։

— Այո, այո, — Գեղամը պպզեց ծառայի առջեւ, քիթը ցցեց ու խեղդուած երգեց.

Հայ ֆիդայներ,, ջան ֆիդայներ,
Ձեր մայրերը ձեզ մատաղ…

— Հը՞, ո՞նց է, ծերուկ։

— Բանի նման չէ, — պատասխանեց ծառան։ — Ինչո՞ւ «մատաղ» ախր ինչո՞ւ…

Գեղամը ձայնը փոքր գցեց՝ այո, ինչո՞ւ ին–չո՞ւ…։

×

Գիշերուայ կէսն էր։ Պարտէզի կողմից աներոջ տունն ընկաւ Գերասիմ վարժապետը։ Նրա սերթուկը քրքրուած էր, գլուխը բաց։ Թուրք կառապանը նրան ուղիղ բերել էր իր տուն։ Վարժապետը թաքնուել էր տանը, սպասել մութն ընկնելուն։ Զարզած ձեռքերով նա յափըշտակեց որդու գլուխը։

— Դու ո՞ղջ ես, ո՞ղջ ես…

Գեղամը նրան կիսագրկած տարաւ ներս։ Հայրը ջախջախուած փլուեց բազմոցին։ Հիմա շունչը կը փչի։ Բայց ինչ-որ յիշելով՝ կենդանացաւ, ծառս եղաւ տեղը.

— Ո՞ւր է Հեղինէս։

Գեղամի սրտում երակ ճմլուեց։ Նա յոյսով նայեց կանանց կողմը։ Բայց Հեղինէն նրանց հետ չէր։ Վազեց ստուգեց բոլոր սենեակները։ Հեղինէն չկար։ Ետ եկաւ, չլսելու տուեց հօր հարց – աղաղակը։ Հայրը վայր ընկաւ ձեռքերը հագիւ յենելով յատակին։ Ապա վեր կացաւ, տնկուեց իբրեւ մահուան ուրուական։ Կարծես նոր նկատեց, որ աներոջ հիւրասենեակի յատակը մոմած է, մաքուր ու պլպլող։ Ամաչեց ցեխոտ կօշիկներից, կռացաւ դրանք հանելու։ Մոմած մանրայատակին արեան կաթիլներ նկատեց։ Հաջի Քատեմի ծկլթոցը մեխուեց գանգի մէջ։

— Էրիկս չկա՛յ, որդիներս չկա՛ն, վարժապետ…

Կուրծքը ծեծելով Հաջի Քատեմը գնաց դէպի անկիւնի սեղանը։ Նրա վրայ փոքրիկի դիակն էր։

Գերասիմ վարժապետը զարհուրեց սպանուած մանկան բաց աչքերից։ Դրանք այնքան նման էին Հեղինէի աչքերին։ Նա դիակի երեսը ծածկեց սաւանով, հեկեկաց կնավարի։

— Սնարին մոմ վառէք։ Նաեւ Հեղինէիս համար…

Գեղամը կանգնել էր գլխաբաց, զունատ։ Ո՞ւր է Հեղինէն, ի՞նչ եղաւ։ Նրա վերնաշապիկի օձիքը ծալուել էր, ձեռքին պահած հրացանից այրուած վառօդի հոտ էր գալիս։ Հեղինէն ո՞ւր է…

Երեւաց Միսաք աղան՝ միայնակ ու ջարդուած։ Որդիներից լուր չունէր։ Եկաւ՝ ոսկորները ցցած պառաւ ձի։ Դէմքին նահատակի դեղին ողբ կար, դեղին մահ։ Գեղամը վախեցաւ նրա ցցուած յօնքերից, ծռուած բերանից, նրա տեսքից ողջ, որ մեռելի կերպարանք էր։ Հաջի Քատեմը ծառս եղաւ ամուսնու երեսն ի վեր, ճանկերը մխեց նրա կոկորդի սըմքած մորթու պարկերի մէջ։

— Որդիներս ո՞ւր են, դեւ, Թուրքի բիբի (բարեկամ)։

Միսաք աղան ճմրթուած գդակով ծածկեց սեփական երեսը։ Կանայք սաստկացրին ողբը։ Հաջի Քատեմը կապոյտ թաշկինակը ձեռքին պտըտուեց մանկան դիակի շուրջը, երգաձայն ողբաց, ծեծեց գըլուխը, կուրծքը, ծնկները։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(65 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Փարիզի Հայկական Երգչախումբը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Մայիս 14, Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ բազմաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ կը կատարուի ողբացեալ երաժիշտ՝

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

յիշատակին։

Կը հրաւիրուին բոլոր կազմակերպութիւնները ինչպէս նաեւ իր յիշատակը յարգող հասարակութիւնը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Պ. Նշան Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Քիւրքճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քիւրքճեան եւ զաւակները, Պ. Մանուկ Քիւրքճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Փափազեան եւ զաւակները, Քիւրքճեան, Անդրանիկեան, Թիւթիւնճեան, Մարտիրոսեան, Սիմոնեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մամուլով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Թիւթիւնճեան)

մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. եւ Պր. Յ. Որբերեան 50 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Նազենի Տէր–Միքայէլեանի յիշատակին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տոքթ. Ժորժ Մոստիչեան եւ Պ. Լորիս Մոստիչեան կը նուիրեն 100ական Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի օդափոխութեան կայանի նոր շէնքի շինութեան ֆոնտին, փոխան ծաղկեպսակի, Կարպիս Սաատճեանի մահուան տխուր առթիւ։

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի, Հոգեգալուստ, պատարագ կը մատուցուի եւ հաւաքական հաղորդութիւն փոքրիկներու։ Ծնողքներէն կը խնդրուի առաջնորդել իրենց փոքրիկները։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

14, Սէնթ Օնորին տէ Փէրթ, Գալվատոս

Ծովեզերեայ կայանը կը բացուի Յուլիս 3ին, 6–14 տարեկան մանուկներու համար։ Փափաքողներուն, առագաստանաւի ղեկավարութեան դաս, ծնողական արտօնութեամբ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել Երկուշաբթի եւ Չորեքշաբթի օրերը ժամը 15–18, Հայ Կարմիր Խաչի գրասենեակը, Պարոյր Սեւակ գրադարան, 32 Ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ 9րդ կամ հեռաձայնել 985·36·53։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՏԷՍԻՆ.— «Շնորհաւորելով «Յառաջ»ի ֆրանսերէն քաջ խմբագրականը» Ալեքս Մանուկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՎԷՆՍԷՆ.— Նոյն առթիւ, Տիկին Նագըշքարեան 100 Ֆր.։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Կիրակի, Մայիս 14, ժամը 9·30ին հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկ. յայտագիր։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆԻ ՍԷՆ – ՄԱՔՍԻՄ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Այս տարի ուխտի օրը կը կատարուի Երկուշաբթի Մայիս 15, ժամը 10·30ին Սէն – Մաքսիմ եկեղեցին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ.—

ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՎՐԴ.

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՈՒԽՏԻ ՕՐ

Նուիրուած

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻՆ

Կիրակի Մայիս 14, Հոգեգալուստի տօնին առթիւ, Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ ուխտի օրն է։ Այս առթիւ հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատգամը կուտայ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթող. Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին։

Ցաւարտ պատարագի՝ աւանդական մատաղօրհնութիւն, որմէ ետք Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը ախորժաբեր մը կը հրամցնէ ներկայ հաւատացեալներուն։ Իսկ ժամը 13·30ին, եկեղեցւոյ դպրոցի սրահին մէջ Կրօն. Ընկերակցութեան Տիկնանց Օժանդակ Միութեան վարչութիւնը մասնաւոր ճաշ մը կը սարքէ ի պատիւ Կաթող. Պատուիրակին։

Նկատի ունենալով, որ տեղերը խիստ սահմանափակ են, ճաշին ներկայ գտնուիլ փափաքողները թող հաճին ժամանակին արձանագրուիլ վարչութեան մօտ։

Հեռ. 51·28·06

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12 - 14, Rue St. Bazile

CONCERT DE GUITARE

par JEAN-MARC MESROPIAN
diplômé du Conservatoire National de Marseille

Vendredi 12 Mai à 20 h. 30
Prix des places 15 F.

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Բարձր հովանաւորութեամբ

Հայրապետական պատուիրակ, Փարիզի Հայոց առաջնորդ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Պ. Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ՏՈՔԹ. ԽԱՉԻԿ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS

Dîner - Dansant

Le Samedi 20 Mai de 20 h. 30 à l'aube dans les Salons Hoche
9, Ave. Hoche — 75008 PARIS
ORCHESTRE BERNARD DEDEDJIAN
Կը նախագահէ ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆ

Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Գ. ՍԱԱՏՃԵԱՆԻ, հեռ. 887·99·06
Բժիշկ – ատամնաբոյժ Ժ. Մոստիչեանի, Հեռ. 265·00·47

RESTAURANT EREVAN

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵՐԵՒԱՆ

26, RUE BERGÈRE PARIS 9e Tél. 770 85 81

Հայկական մաքուր խոհանոց — Հայկական ջերմ մթնոլորտ
Մատչելի գիներ

Չորեքշաբթի իրիկուն՝ ձիթապուր — մանթը

Հինգշաբթի իրիկուն՝ պատուէրին վրայ լահմաջուն ու չի–քէօֆթէ

Ուրբաթ իրիկուն՝ Սու–պէօրէկ

Եւ ամէն Կիրակի առտու, պատուէրի վրայ՝ խաշ։

ՓԱԿ Է ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Lundi 29 Mai à 20 h. 45 au théâtre de
l'EMPIRE
41 Av. de Wagram, Paris, métro : Ternes

gala exceptionnel

avec

Aida HAROUTIOUNIAN

l'ensemble folklorique arménien
Alfortville

caucase

Marten YOGANTZ

Michel KRIKORIAN

Billets à 80 F. — 60 F. — 40 F.

Location :

—3 FNAC : 6 Bd. Sébastopol, Paris 4e
136, Rue de Rennes, Paris 6e
26, Av. de Wagram, Paris 8e

— Théâtre de l'Empire, 41 Av. de Wagram, Paris 17e

— Librairie Palouyan, 9 Rue de Trévise Paris 9e
— Hairabedian, 7 Rue de Tracy, Paris 2e
— Restaurant la Cappadoce, 3, Rue Marivaux, Paris 2
— Café Philippe, Place Carnot Alfortville

Renseignements et réservation :
606 27-51 (journée)
208 76.49 (le Mardi et le Jeudi à partir de 20 h.)

GALA ORGANISE PAR LA J A F

Soirée Artistique et Dansante

organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
section Chaville

animée par
BEDIK et son orchestre

partie artistique
Groupe de danse "NAIRI"
et
HARTAR (Vicken et Harout)

le Samedi 20 Mai 1978 de 21h. à 4h.
dans la Salle des Fêtes de Chaville
47, rue Stalingrad, 92370 Chaville

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
12
VENDREDI
12 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· հատը 1 Ֆ· 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14·117
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — Nº 14.117

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՒՕ

ԹԱՂՈՒՄԷՆ ԵՏՔ՝ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՀՐԱԺԱՐԵՑԱՒ

—o—

Չորեքշաբթի օր, գրեթէ գաղտնաբար, ընտանիքը եւ քանի մը մտերիմներ թաղեցին Ալտօ Մոռօն, հաւատարիմ անոր վերջին փափաքին, եթէ կարելի է վստահ ըլլալ թէ 54 օրուան ամէնէն անմարդկային արգելափակումէն ետք, Դէմօ-Քրիստիանի նախագահը, դեռ ի վիճակի էր որեւէ փափաք ունենալու:

Հռոմէն 50 քիլոմեթր հեռու Թոռիթա Թիպերինայի փոքրիկ գերեզմանատան մէջ է որ Ալտօ Մոռօ կը հանգչի մինչ կառավարութիւնը չհրաժարեցաւ ազգային յուղարկաւորութիւն ընելու իր որոշումէն եւ Շաբաթ օր Սէն-Ժան տը Լաթրանի Մայր եկեղեցւոյ մէջ է, որ Ալտօ Մոռոյի յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի առանց դագաղի:

Թորինոյի իր բանտին մէջ Ռենաթօ Քուրչիօ յայտարարած է թէ Մոռոյի գնդակահարումը « յեղափոխական արդարութեան արարք մըն է » մինչ Կարմիր Ջոկատի իր ազատ ընկերները կը շարունակեն ասպարէզ կարդալ եւ յայտնել թէ Մոռօ վերջին զոհը պիտի չըլլայ: Հիւանդագին մտայնութեան տէր, խելագարութեան հրէշային ատրճանի մը հասած այս « հերոսները » ոչինչով կրնան ոչ թէ արդարացնել այլ պարզապէս՝ բացատրել իրենց արարքները որոնք ծնած են ոչ թէ յուսահատութենէ կամ վրդովումէ ընդդէմ քաղքենի ընկերութեան մը, այլ միայն՝ սատիզմէ: Ողբերգութիւնն այն է, որ կրնան նոյնիսկ հռչակել — « ի վիճակի ենք հաստատելու, որ աւելի զօրաւոր ենք քան քաղքենի Պետութիւնը »: Եւ փաստելու համար զօրութիւններէն կը վիրաւորեն Միլանոյի մէկ գործատան ներքին ապահովութեան պատասխանատուն: Գուցէ նոր « ազգարարութիւն մը »: Ծանօթ է որ առաջինը, 1977 Յունիս 2ին տրուեցաւ լրագրողի մը, որ կը խանգարէր իր քաջութեամբ, Մոնթանելլի, Միլանոյի Իլ Ճիորնալէի խմբագրապետը, որ վիրաւորուեցաւ Կարմիր Ջոկատներու գնդակներէն: Շարքը յետոյ շարունակուեցաւ:

×

Ֆրանչեսքօ Քոսիկա, Ներքին նախարարը հրաժարեցաւ, ինչ որ տրամաբանական էր: Կ'ուզէ ամբողջովին ստանձնել պատասխանատուութիւնը ամէն բանի: Կ'ուզէ նաեւ որ Խորհրդարանը կարենայ արտայայտուիլ գործուած սխալներուն վրայ:

Նման Տը Կօլի, որ թաղուեցաւ նախքան իր յուղարկաւորութիւնը, Շաբաթ օր, հանդիսաւոր պատարագով մըն է, որ պիտի կատարուի Մոռոյի ազգային յուղարկաւորութիւնը, Հռոմի Սէն-Ժան տը Լաթրան եկեղեցւոյ մէջ:

ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ՎԱՐՊԵՏԸ ԿԸ ՀԱՆԳՉԻ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԻՆ՝ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՔՈՎ

—o—

Ձախին՝ Է. Միրզոյեան

Հինգշաբթի Մայիս 4ին, երբ Հայաստանի Կոմպոզիտորներու Միութեան նախագահը՝ Էտուարտ Միրզոյեան հեռաձայնեց Մոսկուայէն, յայտնելու համար որ ըստ Արամ Խաչատրեանի վերջին կամքին՝ իր հայրենի հողը թաղուելու, մարմինը Ուրբաթ օր պիտի բերէ Երեւան, լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ամբողջ Երեւանի մէջ, ուր ցարդ անորոշութիւն կը տիրէր: Մենք, որ գործը հաղորդուելէն ի վեր, կ'ապրէինք անձկութիւնը ամբողջ քաղաքի մը, որ կը խորհէր թէ արդեօ՞ք իր մեծ զաւակը պիտի խլուի իրմէ, չզարմացանք այն աննկարագրելի մխիթարութենէն, որ յայտնուեցաւ բոլորին մօտ, մեծէն պզտիկ, անխտիր: Մայիս 5ի այս Ուրբաթ օրը մէկ հարց միայն կը յուզէր ամբողջ քաղաքը՝ կը բերեն, հոս, Երեւան պիտի թաղուէր:

Շաբաթ, ժամը 6էն սկսեալ ժողովուրդ մը ամբողջ խռնուած էր հրապարակը եւ հրապարակէն անդին, սպասելով որ դուռները բացուին տողանցելու համար մահարձանին առջեւ, որ զետեղուած էր Օփերայի մեծ հոլին մէջ: Ժամը 9ին արդէն յուզիչ եւ լուռ թափօրն էր, Հայաստանի ժողովուրդին, ծաղիկներ ի ձեռին, որ իր վերջին յարգանքը կը մատուցանէր իր մեծ վարպետին: Կարգով հըրակում կը կատարէին քաղաքական, գիտական, գեղարուեստական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, պատկեր որ կը պարզուէր մեր առջեւ այնքան տպաւորիչ էր, որ դժուար էր զսպել սրտի սեղմում մը:

Տողանցքը տեւեց եօթը ժամ: Սէնֆոնիք նուագախումբը, սենեակի նուագախումբը, Հայաստանի պետական երգչախումբը, մեներգողներ, արուեստագէտներ ինչպէս Լուսինէ Զաքարեան, Ժան Տէր-Մերկերեան իրենց տաղանդով մասնակցեցան այս անվերջանալի տողանցքին, Օփերայի սրահէն եւ սփռուած բարձրախօսներով ամբողջ հրապարակին վրայ, լեփ-լեցուն:

Ժամը 16ին, դագաղը, որու կը հետեւէին բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ անհամար բազմութիւն մը հասաւ Պանթէոնը (Կոմիտասի այգի) ուր պաշտօնական ճառերէն ետք եւ Յովհ· Չեքիճեանի ղեկավարած երգչախումբին սրտայոյզ երգերու ընկերակցութեամբ, Կոմիտասի կողքին, թաղուեցաւ Արամ Խաչատրեան, որ եթէ ամբողջ կեանքը եղած էր խորհ· մեծ երաժիշտ մը, այսօր է'ր նաեւ ու մանաւա'նդ Հայ մեծ Երաժիշտը:

Երբ ճամբայ կ'ելլէի դէպի Երեւան, մտքէս չէր անցներ թէ ճակատագիրը այնպէս պիտի տնօրինէր, որ ես ապրիմ նման օր մը: Տխրութեան օր, բայց նաեւ՝ հպարտութեան: Յուզումի, բայց նաեւ՝ հրճուանքի ի տես մեր հայրենիքի այս սքանչելի ժողովուրդին, որ արտակարգ շուքով ու լուռ յուզումով իր գիրկը կ'ընդունէր իր մեծ զաւակը, ծնած Թիֆլիզ, ապրած՝ Մոսկուա բայց որ ուզած էր իր վերջին հանգիստը գտնել՝ իր հայրենիքին ու ժողովուրդին ծոցը:

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ

× Աւելցնենք որ Կիրակի, Մայիս 7ին, Էջմիածնայ Մայր Տաճարին մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, նախագահութեամբ Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսի, ի ներկայութեան Հայաստանի բոլոր արուեստագէտներուն եւ խուռներամ բազմութեան մը:

Վիկտոր Համբարձումեան, Սեւադա Բակունց, Հայկ Միրզաբեկեան, Գէորգ Ղարիբջանեան

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՍԱՆՍԻ գինը կը բարձրանայ Յունիս 1էն, չսպասուած համեմատութեամբ: Արդարեւ սիւփէրը պիտի արժէ 2,68 եւ կոտրէ Եւրոպայի բոլոր երկիրներու մրցանիշը:

ՀԱՐԱՒ-ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ կրկին ծանր բախումներ պատահած են Պաղեստինցիներու եւ ՄԱԿի ուժերուն միջեւ (Նորվեկացի սաղաւարտաւորներ): Վեց փետայի մեռած է, բազմաթիւ վիրաւորներ կան:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ շատ բուռն միջադէպերը կը շարունակուին: Համալսարաններէն՝ խռովութիւնները տարածուած են պազառներուն: Բանակը, առջի օր գրաւած է Թեհրանի մեծ Շուկան մինչ Ղոմի մէջ, բանակը կրակ բացած է ցուցարարներուն վրայ: Բազմաթիւ մեռեալներ կան: Ըստ աղբիւրներուն, ասոնց թիւը կը փոխուի:

ԱՆԳԼԻՈՅ Մարկարէթ իշխանուհին յայտնեց թէ պիտի ամուսնալուծուի: Երկու տարի է արդէն Լորտ Սնոտընէն կ'ապրէր եւ կ'ըսուի որ համակերպած է ապահարզանի թոյլ տալու համար իր նախկին ամուսնոյն որ ամուսնանայ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ անձնապան եղած է Տիկին Շեւչենկօ, կինը ՄԱԿի մօտ խորհրդային դեսպանին: Ծանօթ է որ այս վերջինը շրջան մը անհետանալէ ետք, մէջտեղ ելաւ յայտարարելով թէ որոշած է Խորհ· Միութիւն չվերադառնալ: Ըսուեցաւ թէ քաղաքականէ աւելի հարկ էր « կինը փնտռել »: Անձնասպանութիւնը, սկզբունքով, կասկած չի վերցներ թէեւ մութ կէտեր կան: Շեւչենկօ ըսած է թէ ծանր հարուած է իրեն համար եւ թէ իր կնոջ Մոսկուա վերադարձէն առաջ առիթ չէ ունեցեր ըսելու անոր թէ ինք Ամերիկա պիտի մնայ...:

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ԳԼԽԱՒՈՐ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

1978: Այս տարի կը լրանայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի երկրորդ երեսնամեակը:

Առաջինի վերջաւորութեան՝ 1949 Սեպտեմբեր 22ի օրաբացին, միութիւնը կը կորսնցնէր իր սկաուտներուն Ազգ. Պետը՝ Գրիգոր Ցակոբեան, իր գլխաւոր հիմնադիրը:

Գլխաւոր բազմաթիւ հանգամանքներու բերմամբ, նաեւ այն իմաստով, որ ինք էր եղած նախաձեռնողն ու հիմնադիր անդամները հրաւիրողը:

Սպանդէն զերծ մնացած այդ անձերը բոլորն ալ ցոյց տուած էին մարզանքի սէր, ոմանք ունէին նախապէս քառորդ դարու մարզական կեանք, մտաւորականի կամ Ազգ. գործիչի յատկութիւններ սնանելէ հեռու, սակայն օրուան տխուր պայմաններուն եւ հրամայական պահանջներու հարկադրանքով Մարմնակրթանքն ու Սկաուտական ինքնատիպ դաստիարակութիւնը ազգային վերելքին սատարելու հաւատքով առլցուն անձինք:

Արդարեւ, անգամ մըն ալ լսենք այդ համեստ հիմնադիրը, որուն յիշատակը յաւերժացնելու համար հաւաքուած ենք այս պահուն:

« Ինչ որ ըրի հայ երիտասարդութեան համար, ըրած եմ առանց որեւէ ակնկալութեան, ոչ փառքի, ոչ մեծարանքի եւ ոչ ալ պատմութեան անցնելու մտօք: Միակ ցանկութիւնս էր, մարմնով եւ հոգիով առողջ սերունդներ պատրաստել»:

Ծնած Կ. Պոլիս, 1885 Մայիս 25ին, Կարմիր Սուլթանի հայակուլ վարչաձեւի օրերուն, իր սերունդին երիտասարդութեան փթթումի միակ կարելիութիւնը՝ նոյնպէս սահմանափակ, մարզանքն ու դաշտային խաղերն էին, թէեւ ամէն համախմբման, մանաւանդ հայկական, անյապաղ կասկածանք եւ հալածանք կը հրաւիրէին:

Աւելի բախտաւոր, Գրիգոր Ցակոբեան, այդ խաղերուն պիտի ծանօթանար օտար հաստատութեան մէջ՝ Ռոպերթ Գոլէճի աշակերտութեան օրերուն եւ ապա Եւրոպայի հետ առեւտրական կապերու բերմամբ:

Տասներկու տարեկան էր երբ ամերիկեան գոլէճ կը մտնէ ու հոն է որ առաջին անգամ հանդիսատես կ'ըլլայ մարզախաղերու կանոնաւոր կիրարկումներուն, որոնցմէ էին ֆութպոլ, hօքէ, պէյզ պոլ:

Պատանի Ցակոբեանի ապշութիւնը, հետաքրքրութիւնը կը վերածուին սիրոյ, խանդավառ վերաբերմունքի ու կը դառնայ մարմնակրթանքի նուիրեալ մը:

Պիտի չգոհանայ գոլէճական կեանքի մէջ սահմանափակել իր եռանդը: Կ'ուզէ, անյապաղ, զանոնք սեփականութիւնը դարձնել հայ համայնքի պատանեկութեան, ուստի քայլ առ քայլ, տարուէ տարի, կը հիմնէ տեղական խմբակներ: 1898ին hօքէ: 1899ի գարնան՝ պէյզ պոլի, 1900ին Պոլսոյ ֆութպոլի առաջին խումբը՝ Պալքա Լիման, որ շուտով կը մասնակցի միջազգային մրցումներու:

Դարավերջի կամ դարասկիզբի այդ նորութիւնը՝ Մարզանքը, դպրոցներէն ներս մացնելու կարեւորութիւնը չի վրիպիր նաեւ մեր ազգին պատասխանատու դաստիարակներու ուշադրութենէն:

Ինչպէս օտար վարժարաններու շրջափակին մէջ համարձակօրէն կիրարկող աշակերտներուն համար, հայ միջնակարգ դպրոցներուն տղաքն ալ մարզանքի մէջ կրնային, կը յուսային, գտնել իրենց ձանձրոյթն ու խանդը փարատելու միակ միջոցը:

Եթէ աւելի բարեկեցիկ դասը նորաձեւութեան բովէն բռնուած էր եւ անձնական հաճոյք կ'որոնէր մարզանքի մէջ, հայ վարժարաններու ղեկավար թէ ուսանող՝ նոյնքան խանդավառ, տակաւին վարդագոյն կարելիութիւններ կը տեսնէր Մարմնակրթութեան կիրառումին մէջ, որուն պիտի հետեւէին գլուշաւոր քայլերով:

Այս շրջանը կ'ընդգրկէ 1900 թուի առաջին տասը տարիները: Մարզական շարժումը կը ծաւալի երկչոտ ոստիւններով, անոր յառաջապահներէն է մանաւանդ Գրիգոր Ցակոբեան, որուն խանդավառ յարումը զինքը կը տանի յունական Հերակլէս Ակումբի անդամակցութեան: Հոն կը տրուին դասախօսութիւններ մարզանքի յատուկ, փորձեր զանազան, նաեւ ըմբշամարտութիւն:

Ինչպէս միշտ, Ցակոբեան իր սորվածները անվարան կը ձգտի կիրարկել հայ միջավայրի մէջ, ուր Պօյաճի գիւղին Ազգ. վարժարանին մէջ կը հիմնէ հայ առաջին մարզարանը:

Սորվելու եւ գիտցածները կատարելագործելու փափաքը զինքը կը մղէ մարզանքի դասերու հետեւիլ նաեւ Թղթակցութեամբ՝ եւրոպայի ծանօթ մարզիկներու հետ:

1903ի սկիզբը իրեն կը յանձնուի Պոլսոյ գերմանական Թիւրֆբրէյն մարզական ակումբին ղեկավարութիւնը եւ ամիսներ յետոյ արդէն, դեսպանատան պարտէզին մէջ տեղի կ'ունենան մարզախաղեր:

Ինքն է որ Շաւարշ Քրիսեանին կը թելադրէ մարզանքը մասնագիտութիւն ընտրել, խոստանալով իր նիւթական ալ աջակցութիւնը:

Պէտք է սակայն սպասել մինչեւ 1909 թուականը, Օսմանեան Սահմանադրութենէն մէկ տարի յետոյ, տխրահռչակ Ապտիւլ Համիտի վերջնական տապալումը, երբ անհատներու եւ տեղական խմբակներու կողմէ կատարուած ձեռնարկներէն պիտի ծնի ընդհանրական շարժում մը հայ երիտասարդութեան շարքերուն մէջ, որ Պոլսէն հետզհետէ բայց շուտով պիտի թափանցէ երկրին խորերը, նաեւ Հայոց աշխարհի բարձրագոյն նախակրթարաններուն մէջ:

Այս ընդհանրացման նպաստած է բնականաբար « Մարմնամարզ » պարբերաթերթը, որուն խմբագիր Շաւարշ Քրիսեանի շուրջ հաւաքուած կը գտնենք անխտիր՝ մեր մարզասէր եւ զարգացած երիտասարդութիւնը: Ահա ուրեմն ծնունդ կ'առնէ գրականութեան նոր ճիւղ մը, ուր արձագանգ կը գտնէ պատանեկան դաստիարակութեան ուրիշ կերպ մը՝ սկաուտական շարժումը, որուն նախակարապետներէն է դարձեալ Գրիգոր Ցակոբեան, մօտաւոր ապագայի Հ. Մ. Ը. Մ.ի հայ սկաուտներու Ազգային Պետը:

Տիտղոս մը զոր, մինչեւ այսօր, մինչեւ իր մահը բացառաբար միակ կրողն եղաւ Գրիգոր Ցակոբեան:

Ան, ուրեմն, ներկայ է ամենուրեք, ամէն ճիւղերու քարոզչութեան եւ կիրարկումի գործերուն մէջ:

1913ի սկիզբին ան սկսած է սկաուտական դասաւանդութեանց եւ նոյն տարուոյ դպրոցական արձակուրդին իր պատրաստած խմբակը կը կատարէ իր առաջին արշաւը, Գայըշ տաղի կոչուած վայրը, որու ընթացքին տեղի կ'ունենայ երդման արարողութիւն:

Այնուհետեւ Ցակոբեան ուսուցիչն է « Հինդլեան » կամ « Նոր Դպրոց »ի սկաուտական եւ մարզանքի դասերուն:

Այս առթիւ տեղին է յիշել անուանի դաստիարակ Յովհ. Հինդլեանի կատարած դերը: Ան գրչով ու գործնականապէս ջատագովն եղած է հայ մարմնակրթական եւ սկաուտական շարժումներուն:

Այդ շրջանին, մինչեւ 1914 եւ 1915 չարաբաստիկ տարիներուն մէջ, որ հազիւ հինգ տարի պիտի տեւէ Պոլսոյ եւ հայ գաւառին մէջ կը ծլին ու կը ծաղկին մարզական ակումբներ, սկաուտական խմբակներ, ֆութպոլի խումբեր, ինչպէս Սկիւտարի «Արաքս»ը, Օրթագիւղի «Արտաւազդ»ը, Կեդրոնականի «Սանթրալ»ը, մանաւանդ համբաւաւոր «Տորք»ը, որուն ողնայարն եղած է Վահան Չերազ:

Ու ինչպէս կը հաստատենք, ամէնքն ալ կը կրեն խիստ ոգեկոչող անուններ:

Մրցակցութեան ոգին թէեւ վառ է, սակայն Պոլսոյ զանազան թաղերու խումբերուն յարաբերութիւնները եղբայրական են, ուստի կը կազմակերպուին մարզական հանդէսներ, նոյնիսկ « Հայկական Ողիմպիական », վեց տասնեակ սկաուտներու մասնակցութեամբ, որոնց վերջինը՝ այդ սկզբնական շրջանին, տեղի կ'ունենայ 1914ի ամրան:

1915: Մշուշ, մառախուղ, խաւար կը պատէ ու կը ծածկէ Հայոց աշխարհը:

Կրկին լուսաբաց, Նոյեմբեր 1918:

Տարիներ տեւող անասելի աղէտէն դէպի լոյս, կեանք, դէպի վերածնունդ արշաւին մէջ, հայ մարզական շարժումէն անթեղուած կայծերէն է որ կը բռնկի Հայուն անվախճանելի կամքը, ու ազգային սրբազան միութեան պատգամաբերն է Հ. Մ. Ը. Մ.ը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ արդէն կը թրթռար Գրիգոր Ցակոբեանի սերունդին եւ նախապատերազմեան շրջանի մարզասէրներու շրթունքներուն վրայ, քանզի անոնք չէին դադրած հաւատալէ անոր ազնիւ առաքելութեան, ե՛ւ անհրաժեշտ, ե՛ւ կախարդական:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի կայծերէն կրակ կ'առնեն հայ ժողովուրդին բոլոր համայնքները ամենուրեք, երէկ ցիրուցան ու նոյնիսկ հակառակորդ, այժմ արդէն եղբայրացած:

Անհուն, անհամար վէրքերու սպեղանին է ան:

Թափառական, հալածական, որդեկորոյս եւ ծնողազուրկ խլեակներուն անմիջական ապաւէնն ու անոնց ապագային երաշխիքը:

Անով, պարտուած Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ կամ այլուր Հայն է որ գլուխ կը ցցէ, յաղթութիւն առած, թափօրներ կազմած:

Ու այդ թափօրներուն առջեւէն քալողներէն է իր սկաուտներուն Ազգ. Պետը՝ Գրիգոր Ցակոբեան, նոյն իտէալին նուիրուած սիրելի եղբայրներու հետ:

Ինչպէս իր բոլոր անդամներու սրտերուն մէջ, իբրեւ անջնջելի կարգախօս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի թափօրներուն գլուխը կը փայլին երկու բառեր՝ բարձրացի՛ր բարձրացո՛ւր:

Դարձեալ հինգ տարի, Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ ձեռք ձեռքի, իրենց եղբայրական ցանցը կը տարածեն, Հայոց ցիրուցան հոգիները կը շաղկապեն:

Երբ ցանցը կրկին կը բզքտուի, անկէ մասնիկներ առած, իբրեւ մասունք կը տանին օտար հորիզոններ, զայն շարունակ վերանորոգելու աշխատանքը դերի վեր բռնած, հակառակ անձնական դժուարութիւններու եւ այլ ծանր հոգերու:

Ցակոբեան, ինքն ալ տարագիր, սեփական բարեկեցութիւնը կորսնցուցած, սակայն դրօշակ մըն է:

Ուր որ ալ գտնուի, Ռումանիա, Ֆրանսա, իր ուսերուն ունի մեծ բեռ մը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշը, հայ սկաուտական շարժումին բարոյական հոգը:

Այդ դժնդակ պայմաններուն մէջ, Ցակոբեան ի յայտ բերաւ սկաուտապետի վայել կեցուածք: Երբեմնի մեծահարուստը չվարանեցաւ համեստ առեւտուրի տաժանելի աշխատանքէ: Այդ գործին մէջ խեղդուած, առեւտուրի միջնորդներու ժամադրութիւններէն գերիվեր դարձուց Հ. Մ. Ը. Մ.ի գործերով բոլոր իրեն դիմողներն ընդունիլը, զանոնք թելադրելու եւ քաջալերելու պարտականութիւնը:

Արդարեւ, բզքտուած ցանցը վերանորոգելու աշխատանքը չի դադրիր, առաջին սերունդի վտարանդի տղաքը ամէն երկրի մէջ կը հիմնեն մասնաճիւղեր, սկաուտական խմբակներ, ֆութպոլի խումբեր, նոյնիսկ ողիմպիական խաղեր:

Սեփական տուներէ, բնակավայրէ վտարուած, մայր հայրենիքի հետ քաղաքական դէպքերու բերմամբ խզուած, հեռաւոր այդ փոքր գաղութներուն ծոցին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ականները ազգին առաջնորդութեան գործերուն մէջ ամէնէն խոհական ուղին բռնողներն եղան՝ տէր կանգնիլ երիտասարդութեան, երէցներուն ձգելով միմիայն օրուան հացը ապահովելու հոգը:

Մինչդեռ քովընտի, վրայ վրայի իրարու յաջորդող ազգային դժբախտութիւններէն շշմած, հայ քաղաքական տարագիր ղեկավարութիւնը, անցեալի ձախորդ պատասխանատուութեան պրպտումներուն կը լծուէր ու կը բանար խոր փոսեր, եղբայրատեաց հերձուածք:

Գերազանցապէս Ազգ. կազմակերպութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ. չէր կրնար հեռու մնալ հերձուածող կողմերու քարոզչութիւններէն, ու հազիւ վերակազմուած իր մասնաճիւղերը տարիներով ամուլ ապրեցան սպառնալիքի ենթակայ, ներքին տուայտումներու աւերիչ բովին մէջ:

Բարեմի՞տ: Անյիշաչա՞ր: Անկուսակցակա՞ն: Ֆիզիքապէս տկարացա՞ծ: Ցակոբեան հեռու մնաց, վեր բռնեց ինքզինքը այդ անիմաստ պայքարներէն, որոնք իրեն համար անժամանակ էին, թերեւս նաեւ անհասկնալի:

Վեհանձնօրէն, անկեղծութեամբ ամէն ճիգ կը թափէր վէճերուն եւ կողմերուն միջեւ հաշտարար ելք մը թելադրելու համար: Կը քաջալերէր ամէն տրամադրութիւն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի անունով ներկայացող, մեծ կամ պզտիկ կ'ընդունէր նոյն ջերմութեամբ, հակառակ յուսախաբութիւններու կը հաւատար տրուած հաւաստիքներուն:

Նիւթական անձկութեան հետեւանքով երբ հիւանդութիւնը մտաւ իր ընտանեկան յարկէն ներս, երբ իր կարգին կորսնցուց առողջութիւն, անտրտունջ, ան ցոյց տուաւ կամքի անօրինակ ուժ եւ տոկունութիւն, տասնեակ տարիներ՝ մերթ ընդ մերթ հիւանդանոցներու մէջ:

Ամէն անգամ իրեն տուած այցելութիւնս կը թուէր թէ վերջինն է: Կ'ընդունէր ժպիտով, կը մեկնէի այդ նոյն ժպիտէն քաջալեր:

1940ի գարնան, հրաման ստացած էի Փարիզը թողուլ, հիւանդանոց այցելութեանս պահուն հոն գտայ Տիկին էլիզն ու աղջիկները:

Սանդուխին գլուխը Տիկին Ցակոբեան փսփսաց.

— Այլեւս չես տեսներ զինքը:

— Սիրտս վախ չկայ, եղաւ պատասխանս:

Եւ իրաւացիօրէն: 1945ին վերստին կ'ողջագուրուէինք, ու ո՛վ զարմանք, դարձեալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերակազմութեան հոգերով համակուած: Այդ խնդրով այցելութիւնները անպակաս էին, քանզի վէճերը նոյնպէս, ու այդպէս մինչեւ իր վերջին պահը՝ տակաւին չորս տարիներ:

Իր կեանքի բովանդակ տեւողութեան ընթացքին Գրիգոր Ցակոբեան, սկաուտներու Ազգ. Պետը, եւ Հ. Մ. Ը. Մ. հանդէս կուգան նոյնացած: Միութիւն մը որուն շնորհիւ ան հաւատքն ունէր, որ հայ ոգին, հայ կորովն ու բազուկը պիտի մնան անաղարտ եւ հզօր:

Հիմնարկութենէն վաթսուն տարի յետոյ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաքելութիւնը մեր սփիւռքի գոյութեան ի խնդիր կը մնայ, նոյնքան կարեւոր ու անհրաժեշտ, նոյնքան հրամայական:

Ուստի, իր մահէն երեսուն տարի անց, անոր գլխաւոր հիմնադիրին յիշատակին նուիրուած այս մեծարանքն ու երախտագիտական ցոյցը, Հ.Մ.Ը.Մ.ի տակաւին կատարելիք դերին հանդէպ գիտակցութեան ապացոյց մըն է նաեւ:

Ամէն Հ. Մ. Ը. Մ.ական շնորհապարտ է Լիբանանի շրջանի իր եղբայրներուն, որոնց ձեռնարկին մէջ կը գտնենք ոչ միայն մխիթարանք, այլ, մանաւանդ եռանդ, բաշխիք մը միութեան տեւականութեան՝ ի շահ եւ ի փառս հայ ժողովուրդին:

Ու մեր մտածումներն ուղղելով սկաուտներու Պետ ողբացեալ Գրիգոր Ցակոբեանի գործին եւ իտէալին, ինչպէս իր կենդանութեան ժամանակ, այսօր եւս իր շիրմին առջեւ, կրնանք տալ մեր «Պատուոյ Առ»ի հրահանգը ու գոչել յանուն մեր բոլոր սկաուտ եղբայրներուն՝

Հա՛յ սկաուտ, բարձրացի՛ր:

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԲԱՐԳԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ԱՊԱՏԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐԸ

ԽՄԲ. — Պուէնոս – Այրէսի մեր պաշտօնակից՝ «Արմենիա»ի Ապրիլ 26ի թիւէն կ'արտատպենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները Բարգէն Արք. Ապատեանի վախճանման մասին:

Բարգէն Արք. Մոնթէվիտէօ կը գտնուէր հովանաւորելու համար տեղւոյն Ապրիլեան հանդիսութիւնները, նախընթաց Կիրակի, Ապրիլ 23ի գիշեր Պ. Այրէսի մէջ կատարելէ ետք հսկումի արարողութիւնը եւ Երկուշաբթի, Ապրիլ 24ի առաւօտուն նախագահելէ վերջ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր տաճարի կրօնական արարողութեանց:

Բարձրաստիճան եկեղեցականին անդարմանելի կորուստը պատահեցաւ հետեւեալ պարագաներու մէջ.— Երկու-

...չաբթի, Ապրիլ 24ի երեկոյեան ժամը 4ին, Բաբգէն Արք. օդային գծով ժամանեց Մոնթէվիտէոյի միջազգային օդակայանը, ուր դիմաւորուեցաւ տեղւոյն Գաւառային Վարչութեան անդամներու եւ հայ երիտասարդներու կողմէ: Շուրջ մէկ ժամ հանգչելէ ետք իրեն տրամադրուած հիւրանոցի մէջ, ժամը 5ին ներկայ եղաւ Զօր. Արթիկասի յուշարձանին առջեւ ծաղկեպսակի զետեղման, ապա նախագահեց Ս. Ներսէս Շնորհալի եկեղեցւոյ կրօնական արարողութեանց, որոնց ընթացքին յատկապէս Անթիլիասէն բերուած Ապրիլեան նահատակներու աճիւն մը օրհնուեցաւ եւ զետեղուեցաւ Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ ձեռամբ Սրբազան Հօր:

Իրիկուան ժամը 8ին, Մշակութային սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւնը, մեծ թիւով ներկաներով: Օրուան յայտագրի գործադրութենէն վերջ, փակման խօսքը կատարեց Բաբգէն Արք., որ շուրջ 15 վայրկեան խօսելով արտասանեց հաւատքով եւ սիրով զեղուն խօսք մը, եւ ապա կատարեց Պահպանիչը, եւ իջաւ բեմէն:

Ցաւինք որ իր փակման խօսքը, որ ափսո՛ս եղաւ իր վերջին խօսքը, ձայնագրուած ըլլալով տեղւոյն վրայ՝ ներկայիս ունինք մեր տրամադրութեան տակ, իբրեւ նմոյշ սրտագրաւ պատգամի մը, արտասանուած իր ժողովուրդի անցեալով, ներկայով ու ապագայով տագնապող հայ հոգեւորականի մը կողմէ:

Պահպանիչէն ետք կը փակուէր հանդիսութեան պաշտօնական մասը, եւ այնուհետեւ պիտի ցուցադրուէր « Հայկական Հարցը » ժապաւէնը: Հակառակ անոր որ պարտաւորութիւն մը չունէր մնալու, այսուհանդերձ, Բաբգէն Արք. փափաք յայտնած էր մնալ սրահին մէջ եւ անգամ մը եւս հետեւիլ ցուցադրութեան: Ամբողջ հանդիսութեան տեւողութեան, ինչպէս նաեւ նախընթաց արարողութիւններու ընթացքին՝ յոգնութեան կամ ուժաթափութեան ոչ մէկ նշան ցոյց կուտար: Շուրջ քսան վայրկեան մնալով նաեւ բեմի վրայ, իր արտասանած խօսքի ընթացքին եւս ձայնի ոչ մէկ տկարութիւն եւ շարժուձեւ կասկածիլ կուտային մօտալուտ դառն վախճանին մասին:

Հազիւ սկսած էր ժապաւէնին ցուցադրութիւնը, երբ պատահեցաւ աղետալի կաթուածը: Սրահին մէջ գտնուող բժիշկներ՝ Տոքթ. Ստեփան Գալայճեան (Պ. Այրէսէն) եւ Տոքթ. Նուարդ Պատանեան եւ հիւանդապահուհի Օր. Ալիսիա Առաքելեան հասան օգնութեան: Հանդիսութիւնը փակուած յայտարարուեցաւ եւ հայ երիտասարդներ Կաթող. Պատուիրակը առաջնորդեցին Մոնթէվիտէոյի Հոսփիթալ տէ Քլինիքաս հիւանդանոցը, որ կը հաշուէ տեղւոյն ամէնէն աչքառու սրտի բժիշկները: Մինչեւ հիւանդանոց, ինչպէս սրահի, նաեւ ինքնաշարժի մէջ կատարուեցան մարձում եւ արուեստական շնչառութիւն, իսկ հիւանդանոցի մէջ գործի լծուեցան տասնեակ մը սրտի մասնագէտներ, գերագոյն ճիգերով փրկելու համար Սրբազան Հօր կեանքը: Սակայն, բժիշկներու առաջին զեկոյցը արդէն ծանր էր եւ յուսահատեցուցիչ:

Արդարեւ, Տոքթ. Նուարդ Պատանեան որ կաթուածի առաջին վայրկեանէն մինչեւ եղերական պահը մնաց հիւանդին գլխուն վերեւ, կը հաղորդէր թէ փրկութիւնը հրաշքի համազօր պիտի ըլլար:

Մինչ այդ լուրը կայծակի արագութեամբ տարածուած էր արդէն, եւ տասնեակներով ազգայիններ կը դիմէին հիւանդանոց, իսկ Մշակութային Սրահի մէջ համախմբուած ժողովուրդը կը սպասէր նոր տեղեկութիւններու:

Գիշերուան ժամը 10.55ին Բաբգէն Արք. աւանդեց իր հոգին, խոր սուգի մատնելով Մոնթէվիտէոյի հայ գաղութը: Գոյժը անմիջապէս հեռաձայնով հաղորդուեցաւ Հայ Կեդրոնի Վարչութեան փոխ նախագահ Տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեանի:

Բաբգէն Արք. Ապատեանի վախճանումով Հարաւ. Ամերիկայի հայ գաղութները կորսնցուցին իրենց հոգեւոր առաջնորդը, իսկ Հայց. Եկեղեցին՝ բարձրաստիճան հոգեւորական մը, որ օժտուած էր մտաւորական եւ հոգեկան արժանիքներով, բարի ու համեստ նկարագիրով եւ գրական ու եկեղեցական լայն ծանօթութիւններով:

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կիրակի, Մայիս 7, կէսօրէ ետք ժամը 3.30ին, տեղի ունեցաւ Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական նոր եկեղեցւոյ բացումը: Որոշեալ ժամուն արդէն եկեղեցին ու բակը լեցուն էին ծայրէ ծայր: Եկեղեցւոյ մէջ ներկայ էին Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, Իսիի Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ հովիւ Նորվան Վրդ. Զաքարեան, Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ Աթանաս Վրդ. Քեսէճեան, Ֆրանսայի բոլոր շրջաններու Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու հովիւները, Իսիի եւ Քլամարի փոխ-քաղաքապետները, երեսփոխան Կի Տիւքոլոնէ եւ հայ ու օտար պաշտօնական անձնաւորութիւններ:

Նորակառոյց եկեղեցւոյ բացումը սկսաւ Ս. Գրոց ընթերցումներով եւ աղօթքներով, որոնցմէ ետք եկեղեցւոյ հովիւը Վեր. Դանիէլ Սահակեան արտասանեց շնորհակալութեան խօսքը եւ պատմականը ըրաւ կառուցման աշխատանքներուն:

Եկեղեցւոյ քառաձայն երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պորանեանի, մեկնաբանեց հոգեւոր երգեր, որոնց երգեհոնով կ'ընկերանար Օտէթ Արմէնեան:

Այնուհետեւ Հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Գեղամ Պօյաճեան, կարգ մը խորհրդածութիւններ ըրաւ նորակառոյց եկեղեցւոյ շինարարութեան շուրջ:

Խօսք տրուեցաւ հրաւիրեալներու՝ աշխարհական թէ եկեղեցական: Իսիի փոխ-քաղաքապետը՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան, յանուն քաղաքապետ Մընանի (որ պաշտօնի բերմամբ Գերմանիա կը գտնուէր) եւ իր գործակիցներուն, շնորհաւորեց Հայ Աւետարանական համայնքի նոր աղօթարանի իրագործումը: Ողջոյնի եւ շնորհաւորութեան խօսքեր արտասանեցին Ֆրանսայի Աւետարանականներու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը, Միացեալ Նահանգներէն ժամանած՝ Ամերիկայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան նախագահը՝ Վեր. Մինասեան:

Խօսք տրուեցաւ Սերովբէ Արք.ի, որ ներկաներուն փոխանցելէ ետք մասնաւոր օրհնութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի, աւելցուց. « Ուզեցի ներկայ ըլլալ որպէս Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ, որովհետեւ մեր եկեղեցին Հայ Կաթողիկէ եւ Աւետարանական համայնքի անդամները իր հարազատ զաւակները կը նկատէ: Անցած են ժամանակները, երբ մարդիկ կը սիրէին խօսիլ Եկեղեցիներու տարբերութեանց մասին. Ներկայիս մենք կը գտնուինք էօքիւմէնիք շարժումի շրջանին մէջ: Պէտք է ըսել որ քրիստոնէական Եկեղեցիներու միջեւ նմանութիւնները աւելի շատ են քան տարբերութիւնները: Աղօթքի եւ Աստուծոյ տունն է որ կը բացուի այսօր: Հոս պիտի արթնցուի մեր նախահայրերու հզօր հաւատքը: Փափաքելի է, որ այս եկեղեցւոյ կամարներուն տակ հնչէին « Սուրբ, Սուրբ »ը մեր պատարագին, « Առաւօտ լուսոյ »ն Շնորհալիի, որ դարերով ճենճերող խունկի մը պէս հայ հոգիի աղօթքը բարձրացուցած է դէպի երկինք »:

Աթանաս Վրդ. Քեսէճեան, ուրախութիւնը յայտնելէ ետք նոր աղօթատան կառուցման առթիւ, ըսաւ.— « Ազգային եկեղեցի գոյութիւն չունի, այլ կայ Քրիստոսի եկեղեցին, որուն կը մասնակցին աշխարհի բոլոր քրիստոնեաները եւ բոլոր ցեղերը »:

Վեր. Սամուէլ Պագգալեանի ուղերձէն ետք երգչախումբը հնչեցուց Եկմալեանի « Սուրբ, Սուրբ »ը, այնքան ներդաշնակ:

Աւելի քան երեքուկէս ժամ տեւող աղօթքներէ, մաղթանքներէ եւ շնորհակալութեան խօսքերէ ետք, վերջ գտաւ Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական նորակառոյց եկեղեցւոյ բացման հանդիսութիւնը՝ հիւրասիրութեամբ մը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Փրոֆ. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան «Հայկ. Արուեստը» իր չքեղ հատորին համար, արժանացած է Աքատէմի տէ զ'Էնսքրիփսիոն է Պէլ-Լէթրի (Էնսթիթիւ Տը Ֆրանս) «Ֆուլտ» մրցանակին:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ ԵՐԵՔ ԿԷՏ ԱՌԱՒԵԼՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆԻ

Իսիի Հայ Մարզականը ֆութպոլի իր վերջին երեք հանդիպումներուն՝ Մէօտոնի, Սանթրի եւ Ֆոնթընէի դէմ պըսակուեցաւ երեք յաղթանակներով՝ 1–0, 4–1 եւ 2–0, եւ այս ձեւով երեք կէտի առաւելութեամբ գլուխը կը գտնուի առանձին: Իսիի Մարզականը դեռ երկու մրցում ունի. մէկը՝ Կիրակի, Մայիս 21 Փէ. Էլ. 5րդի դէմ Վուազէն մարզադաշտին վրայ, յետոյ Մայիս 28ին՝ Վանվի դէմ: Իրեն կը մնայ անպայման յաղթել, քանի որ նպաստաւոր դիրքի վրայ է Ա. դասակարգի փոխոխոնի բարձրանալու համար:

Ներկայիս ուրեմն պատկերը հետեւեալն է.—

Իսիի Մարզական 49 կէտ (քսան խաղէ ետք), Պանեէօ՝ 46, Մէօտոն՝ 46, Սեւր 46, Էռ. Սէ. Փէ. տասը՝ 44 եւն., եւն.:

Ժ. Ք. ՕՆՈՍԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

Սեւ ծովու ափին Պուլկար մը եւ Զուիցերիացի մը կը խօսին աւազին վրայ երկնցած.

— Բաւական երես ունիք, կ'ըսէ Պուլկարը, կ'ըսուի թէ Զուիցերիոյ մէջ ծովային նախարարութիւն ունիք:

— Էհ, դուք ալ Արդարութեան նախարարութիւն ունիք...:

×

Որո՞նք են երեք վատթարագոյն դժբախտութիւնները, որոնք կրնան գալ ժողովուրդի մը գլխուն պատերազմի ատեն.

— Առաջինը՝ ռմբակոծուիլ Ամերիկացիներու կողմէ...

— Երկրորդը՝ գրաւուիլ Գերմանացիներուն կողմէ...

— Երրորդը՝ ազատագրուիլ Ռուսերուն կողմէ...

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻ՞ՂՃ Է...

3.

Վարժապետը տրորում էր սեփական կողերը՝ մտքում Հեղինէն: Ա՛խ, Քրիստոս Աստուած, ոտքդ լիզեմ, վերադարձրու ինձ զաւակիս եւ առ իմ հոգին: Ա՛խ, անիծեա՛լ Աստուած: Նրա ուսերը Ջղաձիգ տատանւում էին:

Ֆրանկ-մասոն ծառան ճերմակ պատանք փաթաթեց երեխայի վարդագոյն դիակին: Գեղամի միտքը ոչինչ չէր տեսնում, բացի լեռները գնացած Ներսէհ Զաւուշից: Ահա նա՛ կանգնած է ժայռի վրայ՝ ոտքից գլուխ զինուած ֆիդայիներ հետ: Ահա նա կանչում է. « Եկէ՛ք, եկէք դէպի մեզ, մոլորուած հոգիներ, եկէ՛ք»: Գեղամը կնճիռ – կնճիռ ծանրանում էր այրող մտքերով: Վճիռը մէկ էր ու միակ՝ գնալ լեռները: Սակայն ինչպէս գնայ: Առանց Հեղինէի ի՞նչ երեսով գնայ ֆիդայի Ներսէհ Զաւուշի կանչին: Ցանկարծ նրան թուաց, թէ պատանած երեխան փորձեց պոկուել սառը կապանքներից, նոյնիսկ խօսեց. «Ուր է իմ թիթեռը»:

Մեռած աշխարհ էր:

4.

Լոյսը բացուեց:

Երզնկայի Ս. Նշան եկեղեցու գմբէթի մէջ աղաւնիներ խլրտացին: Սակայն նրանցից ոչ մէկը չթռաւ դէպի սովոր երկնքի կապոյտը: Քաղաքը դեռնեւս դղրդում էր:

Եպիսկոպոսի թմրած ականջներում նոր ուժով աղմկեց մորթուող Երզնկայի աղաղակը: Նրա փուխր մարմնի մէջ մեռած ուժեր արթնացան: Մի՞թէ արդէն վերջն է ամէն ինչի՝ կեանքի, աղօթքի, վերջը՝ այս զառամ աշխարհի: Երանելի՛ վերջ: Նրա թորշոմած մարմինը փշրւում էր՝ ձգւում դէպի մահիճ, սակայն խիղճն ու պարտքի զգացումը կրծում էին ոչ միայն նրա սիրտը, այլեւ Աստծու գոհասեղանին դրած հոգին: Մարտիրոսվելու հանդարտութիւն էր համակել նրան, հոգին ձգտում էր հանգչելու, նահատակի լուսապսակի:

Վանքի Թուրք այգեպանի միջոցով եպիսկոպոսն իր մօտ հրաւիրեց Զերքէզ Շեհերեդդին բէյին: Ցխուն ոսկի սահեցրեց նրա բուռը եւ խնդրեց իրեն հասցնել Գուրշունլի մզկիթ:

— Հոգուս պարտք լինի, — ոսկին վերցնելով ժպտաց բէյը: — Գնանք, եթէ կամենում էք, բաբա քէշիշ (հայր քահանայ): Ես ձեզ անվնաս կը տանեմ ու ետ կը բերեմ:

Եպիսկոպոսը զուգուեց առաջնորդական շնորհներով եւ բէյի ուղեկցութեամբ դուրս եկաւ փողոց: Եկեղեցու առջեւ, սալարկ մայթերին լերդացած արիւն էր գարշահոտել: Ջախջախուած դիակներ էին ընկած քարերի արանքներում: Շեհերեդդին բէյը սխտորի երկու կեռիք խոթեց քթանցքները:

— Քաղաքս ապականեցին, բաբա քէշիշ: Բայց վկայ է Աստուած, իմ տնից դուրս չեմ եկել ոչ երէկ, ոչ այսօր:

Նա օգնեց, որ սրբազանը մտնի իր բերած կառքը: Ծերունու մէջ արթուն էր միայն կսկիծը: Զարմանում էր, թէ ինչպէս է գլուխը մնում ուսերին: «Լուր մեզ, Տէ՛ր: Գթութեամբ քո խնայեա արարածս քո»:

Բէյն իր կառքով սրբազանին հասցրեց Գուրշունլի մզկիթի դարպասին: Մզկիթի բակում թուրքեր էին խռնուած: Նրանք թղբեհ էին գցում, զրուցում խաղաղ, անաղմուկ: Զանձրալի անդորր էր ընդարձակ բակում: Ոչ ոք ուշադրութիւն չդարձրեց սրբազանի, նոյնիսկ բէյի վրայ:

Ուլու Իսլամ Զադը Խալիսն իր վտիտ մարմինն ու ցցուած ոսկորները փաթաթել էր մուգ կարմիր շուրջառի մէջ: Նրա աչքերն ու բեխ-մօրուքը ժանտագոյն հինայած էին: Նա վեր կացաւ, պատշաճ յարգ ու ձեւով ընդունեց Հայոց առաջնորդին: Սրբազանը սիրալիրութիւն նկատեց նրա ծանր շարժուձեւի մէջ ու գոհ մնաց, որ եկել է նրան այցի: Երկուսն էլ միմեանց ճանաչում էին վաղուց: Ուլու Իսլամը իր կանաչ թղբեհը մեկնեց սրբազանին՝ ի նշան անչար եղբայրութեան: Նա իրեն սպասարկող ղազիին հրամայեց սուրճ բերել: Երբ ղազին գնաց, նա թեթեւ բռնեց եպիսկոպոսի թեւը, տարաւ դէպի մզկիթի մի անկիւնում փռած օթոցը:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(66 – Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՍԷՆ ԺԵՐՄԷՆ ԱՆ ԼԷԷՆ Պ. Ղեւոնդ Հայրանեան իր ծնողաց, Մեծ Եղեռնի զոհ՝ Սուքիասի, Օգիտայի, եղբայրներուն եւ համայն Հայրանեան ընտանիքին յիշատակին կը նուիրէ 100 ֆր. Մշ. Տան, 100 Կապ. Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 300 ֆր. «Յառաջ»ի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Իսկուհի Քիւրաճեանի մահուան առիթով, Տէր եւ Տիկ. եւ Օր. Սեդա Սիսլեան, իրենց անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր Նշան Քիւրաճեանի, իր զաւակներուն եւ իրենց պարագաներուն, ինչպէս նաեւ ընկ. Սահակ Քիւրաճեանի, իր կնոջ եւ զաւակներուն եւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Յանձնախումբը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յուսիկեանի եւ զաւակներուն՝ իրենց զաւկին՝ Տիգրան Յուսիկեանի մահան կըսկծալի առիթով:

×

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհիներ Պայծառ Էսկիճեանի, Նազիկ Նալպանտեանի եւ Գաթերին Յովհաննէսեանի իրենց ամուսնոյն, հօրեղբօր եւ քեռայրին՝ Մելքոն Էսկիճեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի Կապ. Խաչի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Զատկի եւ Բարեկենդանի առթիւ հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկ. Թորոսեան Աղատ 70 ֆր., Տէր եւ Տիկ Քէսէճեան Յարութիւն 35, Տէր եւ Տիկ. Խաչիկեան Գրիգոր 70, Տէր եւ Տիկ. Մաղաքեան Յարութիւն, Պր. Ստեփանեան Արամ 50ական, Պր. Զուլֆանեան Կարպիս 50, Տիկ. Մուխթարեան 20, Տէր եւ Տիկ. Գապայեան 100, Տէր եւ Տիկ. Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին Մարգար 50ական, Տէր եւ Տիկին Եազըճեան 30, Տէր եւ Տիկին Գիգիրեան 25, Տէր եւ Տիկ. Թէլֆիզեան, Տիկ. Յովսէփեան 10ական Տէր եւ Տիկ. Օհանեան, Տէր եւ Տիկ. Ստեփանեան 20ական, Տիկ. Տօնիկեան իր ամուսինին մահուան տարեդարձին առթիւ 50, Տէր եւ Տիկ. Սահակեան 20 ֆր.:

×

Կապ. Խաչի Սէն Մօրիսի մասնաճիւղը 100 ֆր. ստացած է իր դպրոցին համար Ոմնէ եւ 100 ֆր. Տէր եւ Տիկ. Կամպարեանէ իրենց քրոջ՝ Բ. Թիւֆէնքճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՐՏ

1—5 Օգոստոս

Կազմակերպութեամբ՝ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետութիւններու, նախագահութեամբ՝ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆԻ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ առաջնորդ

Մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.

ՓԱՐԻԶ, Յովսէփ Վրդ. Լեւոնեանի հեռ. 278·31·93

ԱՌՆՈՒՎԻԼ, Հ. Աթանաս Վ. Քէսէճեանի, հեռ. 985·15·56

ՄԱՐՍԷՅԼ, Սարգիս Վ. Դաւիթեանի հեռ. 540·298

ԼԻՈՆ, Գէորգ Վ. Զապարեանի հեռ. 472·865

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ, Կոմիտաս Վ. Զարգճեանի, հեռ. 220·986

ՎԱԼԱՆՍ, Գէորգ Վ. Զանտրեանի հեռ. 437·823

Արձանագրութիւնները կը փակուին Մայիս 31ին:

CONCOURS D'IDEES

Tous les Groupes, Associations, Ecoles, Eglises, Cours du mercredi, Individus, Artistes professionnels ou Amateurs sont appelés à élaborer un projet pour le Monument

A LA MEMOIRE DES 1 500 000 ARMENIENS VICTIMES DU GENOCIDE ORDONNE PAR LES DIRIGEANTS TURCS DE 1915

en tenant compte des caractéristiques essentielles suivantes dégagées du sondage effectué auprès de la population Arménienne d'Alfortville :

— Couleur plutôt claire
— Matière plutôt la pierre
— Symbole une majorité se déclare en faveur de la Croix Arménienne
— Le Monument devra être visible et sobre

Les œuvres devront être remises au plus tard le 31 mai 1978 en Mairie d'Alfortville, Bureau de Monsieur NICHANIAN.

Une courte notice explicative pourra accompagner le projet.

Exposition publique à partir du SAMEDI 3 JUIN à 17 h.
durée de l'exposition : 15 jours Mairie d'Alfortville

Exposition ouverte tous les jours de 8 h 30 à 12 h et de 13 h 30 à 18 h, le samedi de 13 h 30 à 18 h et le dimanche de 9 h à 12 h.

Le public est invité à donner son avis sur les projets le samedi et le dimanche.

ՆՈՒԷՐ

Պ. Կարօ Ժամկոչեան իր վիրաբուժական գործողութենէ մը բարւոք ապաքինման համար Կապ. Խաչի Տէսինի դպրոցին 100 ֆր. նուիրած է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հանգուցեալ Թագւոր Թագւորեանի մահուան առիթով հետեւեալ նուիրատուութիւնները եղած են Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ դպրոցի շինութեան համար.—

Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Թագւորեան, Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Գարաճեան, Տէր եւ Տիկ. Ժիրայր Նագաշեան (Նիս) 500ական, այրի Տիկ. եւ Օր. Նագաշեան (Նիս) 300, Պանտէզեան ընտանիք (Նիս) 200, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Տէրվէնեան, Տէր եւ Տիկ. Ա. Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկ. Օննիկ Նագաշեան (Նիս), Պր. Գըլակ Ղազարեան 100ական ֆր.:

×

Կապ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը հետեւեալ նուէրները ստացած է.— Տէր եւ Տիկ. Սահակ Խօքսիւզեան իրենց զաւկին Կիրակոս Խօքսիւզեանի յիշատակին 100 ֆր., այրի Տիկ. Եղսաբէթ Այանեան, Արամ Քուլհանճեանի արկածէն ազատելուն առթիւ 100 ֆր.:

Alimentation Orientale et Traiteur

ԵՐԵՒԱՆ

Ճաշարանը ձեր տրամադրութեան տակ կը դնէ նաեւ արեւելեան լաւագոյն ապրանքներու իր նպարավաճառատունը, ուր պիտի գտնէք նաեւ ԵՐԵՒԱՆ ճաշարանի խնամուած ճաշերը, զորս կրնաք տուն տանիլ ինչպէս՝ թարամա տերեւի լիցք, սմբուկ, ճերմակ լուբիա (փլաքի), ձկնակաւիթի լիցք (միդիա) Ամէն ցերեկ լահ - մաճուն եւ ապսպրանքի վրայ՝ չիյ-քէօֆթէ

MEME DIRECTION ET MEME CUISINE QUE LE RESTAURANT

EREVAN

5, RUE DE L'ECHIQUIER PARIS 10e
(Métro : Strasbourg St. Denis)
TEL. : 246-60-51

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ՎԻԷՆԻ ՍԷՆ - ՄԱՔՍԻՄ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Այս տարի ուխտի օրը կը կատարուի Երկուշաբթի Մայիս 15, ժամը 10·30ին Սէն - Մաքսիմ եկեղեցին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ.—
ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՎՐԴ.

TRANSTOURS organise plusieurs voyages à EREVAN

ԴԷՊԻ ԵՐԵՒԱՆ

ԹՐԱՆՍԹՈՒՐԻ 1978Ի ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

զանազան ուղեգիծերով՝ Լենինգրադ — Մոսկուա — Երեւան կամ Մոսկուա — Թիֆլիզ — Երեւան

ԱՊՐԻԼ - ՅՈՒՆԻՍ - ՅՈՒԼԻՍ - ՕԳՈՍՏՈՍ - ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ - ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Երթուդարձ օդանաւով « Արմենիա » կամ « Անի » պանդոկները, Ա. կարգի սպասարկութեամբ

Գին՝ 3100՝ Ապրիլ եւ Յունիս
3200՝ Յուլիս, 3150՝ Օգոստոս եւ Սեպտ.
2800՝ Հոկտեմբեր

Մեկնումներ Մարսէյլէն Օգոստոսին եւ Սեպտեմբերին:

Արձանագրութեանց համար դիմել՝

TRANSTOURS, 28 Rue St. Roch, 75001 Paris — Tél. : 261-58-28

ուր կարելի է ներկայանալ ամէն Երեքշաբթի և Ուրբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15էն 18

Մարսէյլ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ

11, Rue du Bassin — SAINT-JULIEN. Tél. 93-04-90 et 08-31-55

Վալանս՝ դիմել Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Ալֆորվիլ՝ դիմել Ց. ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

- 1978 -

ԼԻԲԱՆԱՆ — ՍՈՒՐԻԱ
ՅՈՐԴԱՆԱՆ — ԵԳԻՊՏՈՍ
1510 ֆրանքէն սկսեալ
ԹՈՒՐՔԻԱ 1115 ֆրանքէն սկսեալ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 800 ֆրանքէն սկսեալ
ՆԱԵՒ
Սեժուրներ — շրջապտոյտներ — ծովապտոյտներ — յատուկ թռիչքներ
ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

DEMANDEZ NOS BROCHURES

ORIENTOURS
30, RUE M. LE PRINCE PARIS 6
Téléphonez-nous :
326-92-26 — 329-49-00

վերջին պահուն մի՛ սպասէք ձեր տեղերը ապահովելու համար

LIC. No A. 762

Imprimé sur les Presses DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ 13-14
SAMEDI-DIMANCHE 13-14 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83. RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.118 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.118

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 5–8)

ՎԵՐՋԻՆ ՅԱՐԳԱՆՔ Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

Մայիս 5ին Մոսկուա վերջին յարգանքը ցոյց տուած է Արամ Խաչատրեանի: Դագաղը դրուած է Երաժշտանոցի մեծ դահլիճին մէջ պատուանդանի մը վրայ, որուն շուրջ պատուոյ պահակ կեցած են Խորհ. Միութեան վարչապետ Ա. Կոսիգին, Մշակոյթի Նախարար Ն. Դեմիչեւ, Հայաստանի նախագահ Բ. Սարկիսով, խորհրդային անուանի դէմքեր եւ Թաղման յանձնախումբի անդամներ: Յաջորդաբար խօսք առած են Խորհ. Միութեան Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղար Տ. Խրեննիկով, Մշակոյթի փոխ-նախարար Ն. Մոխով, Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան, նախագահին եւ կառավարութեան կողմէ Կ. Դալլաքեան, Դաշնակցային Ռուսիոյ Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան նախագահ Ռ. Շչեդրին, խորհրդային անուանի արուեստագէտներ: Նոյն օրը Ա. Խաչատրեանի դագաղը, յատուկ օդանաւով, փոխադրուած է Երեւան եւ դրուած Օփերայի մեծ դահլիճին մէջ: Մեծ երաժիշտի Թաղման մասնակցելու համար Երեւան գացած են Խորհ. Միութեան Երաժիշտներու Միութեան Ա. քարտուղար Տ. Խրեննիկով, Մշակոյթի փոխ-նախարար Վ. Կուխարսկի, Ղազախստանի, Ուկրանիոյ, Լատվիոյ, Լիտվիոյ Երաժիշտներու Միութեանց ներկայացուցիչները, անուանի արուեստագէտներ, ինչպէս նաեւ Վրաստանէն եւ Ազրպէյճանէն պատուիրակութիւններ: Երեւան գացած է նաեւ Խաչատրեանի աշակերտներէն Տերահարա (ճափոն):

Երեւանի Օփերային մէջ Խաչատրեանի դագաղին մօտ պատուոյ պահակ կեցած են Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, կուսակցական եւ կառավարական ղեկավար դէմքեր: Այնուհետեւ դագաղը Թափորով տարուած է Երեւանի Պանթէոնը, ուր խօսք առած են Կարէն Դեմիրճեան, Տ. Խրեննիկով, Խորհ. Միութեան Մշակոյթի փոխ-նախարար Վ. Եուխարսկի, Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Է. Միրզոյեան, Վրաստանի Մշակոյթի նախարար Օ. Թաքթաքիշվիլի, Ազրպէյճանի Երաժիշտներու Միութեան Ա. քարտուղար Թ. Կուլիեւ, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ Վիկտոր Համբարձումեան, Ղազախստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահ Ե. Ռահմադիեւ, արուեստագէտ Լ. Կոգան եւ Ա. Խաչատրեանի աշակերտ Տերահարա (ճափոն):

×

ՀԱՅ ՀՈԳԵԲԱՆԸ ԱՆԴԱՄ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Պետական համալսարանի հոգեբանական ամպիոնի վարիչ Փրոֆ. Յովսէփ Թութունջեան ընտրուած է Միացեալ Նահանգներու մտաւոր ընդունակութիւններու զարգացման եւ հոգե-մարմնական հետազօտութիւններու հիմնարկի (Նիւ Եորք) Գիտական Խորհուրդի անդամ: Խորհուրդին նախագահը շնորհաւորական հեռագրին մէջ ընդգծած է հայ գիտնականին վաստակը հոգեբանական գիտութեան զարգացման մարզէն ներս:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Մայիս 9ին, շատ ծանր միջադէպ մը պատահած է խորհրդային եւ չին զինուորներու միջեւ Ուսուրի գետին երկայնքին, ինչ որ չէր պատահած 1969էն ի վեր: Լուրը կը տրուի միայն չինական աղբիւրէ եւ խորհրդային գրգռութիւն կը նկատուի:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱՌ խօսք առնելով Ծերակոյտին առջեւ յայտարարեց թէ երկիրը չի կրնար իր կարողութենէն վեր ապրիլ, շեշտելով թէ կառավարութեան համար դիւրին չէ ձեռք առնել միջոցներ որոնք ցաւալի են:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ մէջ ֆրանքեւպարսկական ֆութպոլի հանդիպումին, Ֆրանսա հազիւ կրցաւ յաղթել 1ի դէմ 2 կէտով:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ օրէ օր կացութիւնը կը ծանրանայ այն աստիճանի որ Շահը, առ այժմ յետաձգած է պաշտօնական այն այցելութիւնները զորս պիտի կատարէր Հունգարիա եւ Պուլկարիա: 48 ժամուան մէջ յիսունէ աւելի մեռեալ կայ եւ շատ լարուած մթնոլորտ մը: Թեհրանի կեդրոնը խանութները գոց կը մնան: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, իշխանութիւնները բացէ ի բաց պայքար բացած են շիի կրօնաւորներու եւ հաւատացեալներուն դէմ եւ Սաւաքն ալ (գաղտնի ոստիկանութիւն) գործի վրայ է:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, մթնոլորտը չէ հանդարտած եւ տարուոյն սկիզբէն ի վեր մեռեալներու թիւը 160ի հասած է, բոլորն ալ երիտասարդներ, միջին տարիք՝ 22: Բոլոր համալսարանները ոստիկանութեան հսկակշռին տակ են: Էճէվիտ Գերմանիա գացած է պաշտօնական այցելութեան:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ քրիստոնեաները շատ դառնացած են Ֆրանսացիներու Սուրէն քաշուելուն առթիւ եւ կատակի պէս կ'ըսեն. «Նոյնիսկպառակտուած՝ Պաղեստինցիները յաջողեցան իրենց կամքը պարտադրել Միացեալ Ազգերուն»: Պաշտօնական հակազդեցութիւն չկայ քանի կառավարութիւն ալ չկայ երեք շաբաթէ (թէեւ եղած ատենն ալ իր ներկայութիւնը շատ զգալի չէր···):

«ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ 1920–1970 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԻՆ» ԳԻՐՔԸ

Հայաստանի քաղաքներու պատմութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղած են պատմաբաններ՝ Յ. Մանանդեան, Ն. Մառ, Յ. Օրբելի, Լէօ, Բ. Պիոտրովսկի, Ս. Երեմեան եւ ճարտարապետներ՝ Վ. Յարութիւնեան, Ս. Դուլեան, Մ. Հասրաթեան, Ա. Միքայէլեան, Յ. Իսաբեկեան, որոնք լոյս ընծայած են կարգ մը աշխատութիւններ: Անոնց մեծ մասը նուիրուած է Երեւանի, ինչպէս նաեւ Լենինականի, Կիրովականի, Ալավերդիի եւ Հոկտեմբերեան քաղաքներուն: Հայաստանի միւս քաղաքներու եւ աւաններու պատմութեան նուիրուած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկի աշխատակից Կոզմօ Կոզմոյեանի «Քաղաքների զարգացումը սովետական Հայաստանում 1920 – 1970 թուականներին» աշխատութիւնը, ուր հեղինակը փաստական հարուստ նիւթերու հիման վրայ լուսաբանած է Հայաստանի քաղաքաշինութեան պատմութիւնը, ինչպէս նաեւ ներկայացուցած քաղաքներու զարգացման օրինաչափութիւնները եւ անոնց դերը Խորհ. Միութեան տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային կեանքին մէջ: Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հրատարակչատունէն լոյս տեսած հատորին մէջ տեղ գտած են անուանի հայ ճարտարապետներու նկարները, ինչպէս նաեւ կարգ մը տեսարաններ Հայաստանի քաղաքներէն:

×

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երեւանի մէջ բացուած է նկարիչ Խաչատուր Եսայեանի գործերու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած կտաւներու մեծ մասը նուիրուած է Ֆրանսայի: Արուեստագէտը նկարած է այն քաղաքներն ու գիւղերը, ուր եղած էր անցեալ տարի եւ որ դարձաւ իր վերջին ճամբորդութիւնը:

ԼԸՆՍ, ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԸ ԵՒ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ.Ի ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ...

ԽՄԲ.— ԲԱՍՕՔի պաշտօնական օռկան «Էքսորմիսի», իր 1978 Ապրիլ 30ի թիւին մէջ հրատարակած է լուր մը, ըստ որուն ՕԹԱՆի ընդհանուր քարտուղար՝ Պ. Ճ. Լընս ծանուցագիր մը յղելով Ատլանտեան Զինակցութեան անդամ երկիրներուն, կը թելադրէ անոնց անհրաժեշտ միջոցառումներու դիմել՝ սահմանափակելու համար Հայերու եւ Յոյներու հակաթուրք ելոյթները···

Լուրը թարգմանաբար կը հրատարակենք մեր ընթերցողներուն համար, առնելով Աթէնքի մեր պաշտօնակից՝ «Ազատ Օր»էն:

×

Ինչպէս մեր ընթերցողները պիտի տեսնեն Ատլանտեան Ուխտի ընդհ. քարտուղարը բաւական «լաւատեղեակ» անձնաւորութիւն մըն է, մասնաւորաբար Սերովբէ Արք.ի հակաթուրք գործունէութեան մասին, քանի մեր յարգելի Կաթ. Պատուիրակը ցարդ յաջողած էր մեզմէ բոլորովին գաղտնի պահել եւրոպական եւ միջազգային մասշտաբով տարած իր գործունէութիւնը:

Երանի՛ Ատլանտեան Ուխտին, որ այսպիսի քարտուղարներ ունի···

Եւրոպայի, Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի մեր հելլէն ազգակիցներուն եւ Հայերուն կողմէ շղթայազերծուած եւ հետզհետէ թափ առնող հակաթուրք գործունէութիւնը լրջօրէն սկսած է մտահոգել ՕԹԱՆի քաղաքական ղեկավարութիւնը, որ կարգ մը միջոցառումներ կ'առաջարկէ սահմանափակելու համար այդ երկու հատուածներուն ելոյթները, որոնք յամառօրէն կը միտին աւելութեան կլիմայ մը ստեղծել «Ատլանտեան Ուխտ»ի զինակցի մը դէմ, երեւոյթ մը, որուն հետեւանքը կրնայ ըլլալ··· Ազատ ժողովուրդներու միջեւ գոյութիւն ունեցող կապին առաւել խախտումը:

Պրիւսէլէն ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, ՕԹԱՆի ընդհ. քարտուղար Պ. Ճ. Լընս, զինակցութեան անդամ Պետութեանց կառավարութիւններուն ուղղած իր մէկ խորհրդապահական (ոչ հրատարակելի) ծանուցագրով մը կ'առաջարկէ զսպել այն ազգայնական — ինչպէս կ'որակէ ինք — գործունէութիւնները, որոնց լծուած են զանազան երկիրներու մէջ կարգ մը փոքրամասնութիւններ ու մանաւանդ Հելլէններ եւ Հայեր ընդդէմ Թուրք ազգին, որ այսօր կը կոչուի իր «ուսերուն վրայ վերցնելու» նախորդ սերունդներուն մեղքերը:

Այսպէս Պ. Լընսի հրամայական անհրաժեշտութեան մը բնոյթը կրող ծանուցագրին մէջ կծու ոճով մը կը դատապարտուին հելլէն ծագում ունեցող կարգ մը ամերիկացի ծերակուտականներու եւ մանաւանդ համալսարանի դասախօս Պ. Վ. Վլաւեանոսի «չափազանցուած» գործունէութիւնները, որոնք, ըստ իր կարծիքին, ոտքի հանեցին Ամերիկայի եւ Գանատայի Հելլէնականութիւնը Թուրքիոյ դէմ զինարգելի վերացման հարցին առթիւ:

Ի մէջ այլոց, Պ. Լընս կը թելադրէ Ամերիկայի Հելլէններուն որ առանց նախապաշարումներու անդրադառնան հիւսիսէն իրենց երկրին դէմ «ծաւալող» վտանգին եւ իրապաշտ տուեալներով կըշռեն թէ՝ միայն Թուրքիան կրնայ պաշտպանել յունական երկրամասը Վարշաւայի Ուխտի կողային ներթափանցումէն:

Թուրքիոյ դէմ զինարգելի վերացումը, կը շեշտէ Պ. Լընս, բացի վերոյիշեալէն անպայմանօրէն պիտի նպաստէ ՕԹԱՆի եւ Ա.Մ.Ն.ի կենսական շահերուն պաշտպանութեան, այսօրուան զգայուն բոլոր շրջաններուն մէջ, Ուխտի հարաւարեւելեան գօտիներէն, արեւելեան Միջերկրականի եւ Միջին Արեւելքի միջանցքներէն ներս:

Ըստ նոյն տեղեկութեանց, Պ. Լընս զայրոյթով կ'արտայայտուի մասնաւորաբար Եւրոպայի եւ Ամերիկայի Հայերուն դէմ, ամբաստանելով զանոնք թէ կը խառնեն (խանգարեն) Ատլանտեան Ուխտի գործը, դրդուելով Խորհրդային Հայաստանի իրենց ազգակիցներէն, որոնք հիմնականօրէն կը ձգտին որոշ շրջաններու անջատման, ինչպէս Պիթլիսի, Էրզրումի եւ Կարսի, որոնք այսօր ոչ միայն Թուրք Պետութեան համար կենսական շրջաններ են, այլ նաեւ խորհրդային ծաւալապաշտութեան դէմ Արեւմուտքի պաշտպանութեան համար հիմնական նշանակութիւն ներկայացնող կռուաններ:

ՕԹԱՆի ընդհ. քարտուղարին ծանուցագիրը յատկանշական զայրոյթով կ'արտայայտուի հայ արքեպիսկոպոս Սերովբէ Մանուկեանի դէմ, որ եկեղեցական իր գործունէութենէն դուրս, հետեւողական կերպով հակաթուրք ելոյթներ կը կազմակերպէ եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ եւ բուռն ամբաստանութիւններ կ'ուղղէ միջազգային հանրային կարծիքին մօտ, ոճիրներու համար, զորս գործեցին հին սերունդի պատկանող «սակակաւաթիւ» Թուրքեր, — ինչպէս կը շեշտէ — ի վնաս Հայերուն:

Պ. Լընս այս ծանուցագրին մէջ, որուն մասին Արտաքին Գործոց նախարարութիւնը բացարձակ լռութիւն կը պահէ, քանի խորհրդապահական (ոչ հրատարակելի) պաշտօնագրի մը հանգամանքը կը կրէ ան, որեւէ տեղ չեն յիշատակուիր Թուրքերու վայրագութիւնները Կիպրոսի մէջ եւ ընդհանրապէս այն գերիներու մասին, որոնք գնդակահարուեցան Անատոլուի Թրքական զօրանոցները փոխադրուելէն վերջ:

ՀՈԳԵԳԱԼՈՒՍՏԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի՝ Մայիս 16ի թիւ): Խմբագրատունը փակ է Երկուշաբթի օր: Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Մայիս 17:

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

ԱԿՆԱՐԿ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՎՐԱՅ

Ծնաւ Աթէնք:
Եւ եղեւ Յունաստան:
Եւ եղեւ Աշխարհ:

Այսպէս կարելի է սկսիլ պատմութիւնը այն ժողովուրդին, այն քաղաքակրթութեան, որուն գերազահութիւնը տեւեց դարեր ու դարեր ճանչնալով իր հեռագոյն կէտը հինգերորդ դարուն Քրիստոսէ առաջ Փերիկլէսի իշխանութեան ներքեւ, տալով աշխարհին գերազանց մտքեր՝ Հոմերոս, Սոկրատ, Դեմոսթենէս Պղատոն, Արիստոտէլ, Քսենոփոն եւ փաղանգ մը իմաստասէրներու, պատմաբաններու, ճարտասաններու, գիտնականներու, բանաստեղծներու, գրագէտներու, թուաբանագէտներու, արուեստագէտներու, ռազմագէտներու որոնք Աթէնքը դարձուցին մայրաքաղաք տիեզերական քաղաքակրթութեան:

Բայց ամէն գերազահութիւն ունի անկումներ, ունի վերջ մը: Հռոմէական հզօր կայսրութիւնը, Կոթերու ներխուժումը, արաբական եւ այլ աշխարհակալ ազգերու տեւական արշաւները, խաչակիրները, օսմանեան տիրապետութիւնը, Կոստանդնուպոլսոյ գրաւումը... նուաճեցին Յունաստանը աւերիչ լուծերով: 19րդ դարուն է որ Յունաստանը վերագտաւ իր ազատութիւնը, վարելով դարձեալ իր ճակատագիրը:

Այսօր, ինչ որ ալ ըլլայ իր ներկան, իր առօրեան, քաղաքական եւ տնտեսական, Յունաստանը իր անցեալի պատմական, քաղաքակրթական, մշակութային կոթողներով, գանձերով եւ փառքերով, իր աշխարհագրական մենաշնորհեալ դիրքով, միանգամայն ցամաքային, թերակղզային եւ կղզային, միշտ հրապոյր մըն է բոլոր երկիրներու զբօսաշրջիկներուն համար:

Հին ժողովուրդներ իրենց պատմութեան ընթացքին, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով, կրած են յունական, հելլենական քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը:

Մեր ժողովուրդը եւ մեր երկիրը եւս:

Հպանցիկ ակնարկով մը, ըսենք որ Յոյները Մեծն Աղեքսանդրի արշաւանքով Ասիա մտցուցին ազատութեան, իրաւունքի եւ գեղարուեստի գաղափարները: Պղատոնի եւ Արիստոտէլի պէս հանճարներ իրենց մտքի լոյսը սփռած էին արդէն Յունաստանի վրայ եւ արշաւող բանակները Ասիա բերին մարդկային հոգեկան, բարոյական գեղեցկութիւնը: Մեր պատմութեան այդ շրջանը կոչուեցաւ « Հելլենական », որովհետեւ յոյն ազգին մտաւոր, լեզուական, քաղաքակրթական ազդեցութիւնը ճառագայթեց բովանդակ ծանօթ աշխարհի վրայ: Աղեքսանդրիա, Անտիոք, Եդեսիա մեր սահմանին վրայ եղան մտքի մեծ կեդրոններ որոնք ապագայ դարերուն ալ Հայաստանի վրայ պիտի սփռէին իրենց լոյսը: Հայերը առին Յոյներէն այն ինչ որ գեղեցիկ էր եւ միացնելով իրենց յատուկ ձիրքերուն, եղան Ասիոյ մէջ, արիական ցեղերու ջահակիրները...:

... Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, յոյն եւ հայ ժողովուրդներու ճակատագիրը շատ անգամ քալեց զուգահեռ: Կը բաւէ յիշել Իզմիրի աղէտը եւ ընդգծել ընդհանրապէս Թուրքիոյ դերը, քաղաքականութիւնը Յոյներու եւ Հայերու հանդէպ: Այսօր եւս, Կիպրոսը, եթէ կարելի է ըսել, աքանչելի օրինակ մըն է:

Նաեւ Յունաստանը եղած է Հայերուս համար ասպնջական հող մը:

Յունահայ հին գաղութը հաստատուած է Եգէականի ափերուն 1890ական թուականներուն: Սակայն զանգուածային գաղթը սկսած է Փոքր Ասիոյ աղէտէն, Իզմիրի դէպքէն յետոյ, 1922էն սկսեալ: Գաղթողներու մեծ մասը եկած է Ատանայէն:

Սակայն Հայերուն համար Յունաստանը եղած է գրեթէ միշտ կայան մը դէպի Արեւմտեան երկիրներ, յատկապէս՝ Ֆրանսա եւ նաեւ երկու Ամերիկաները: Յունաստանէն դէպի Հայաստան մեկնած են շուրջ 20 հազար Հայեր 1926 – 27ին, 1932ին, 1946 – 47ի ներգաղթներուն: Այնպէս որ մինչեւ 70, 80 հազար Հայութիւն ունեցող այս գաղութը այսօր կը հաշուէ միայն, շուրջ 10 հազար շունչ հետեւեալ բաժանումով՝ Աթէնք եւ Բիրէա 7 հազար, Թեսաղոնիկէ՝ հազար, Թրակիոյ զանազան քաղաքներու մէջ՝ հազար, եւ շուրջ հազար Հայեր ցրուած Կրետէ, Գորֆու, Փաթրաս եւ այլ կղզիներու եւ քաղաքներու մէջ:

Ինչպէս այլ գաղութներու համար դժուար է ճշգրիտ թիւ մը տալ: Լաւատեղեակ եւ հայակեդրոն աղբիւրներէ մեր քաղած տեղեկութիւններու համաձայն, իրականութենէն շատ հեռու չեն տրուած թիւերը: Գուցէ թիւը կրնայ ըլլալ քիչ մը աւելի, բայց ոչ շատ: Սակայն մտահոգիչը այն է որ դեռ արտագաղթը դէպի Ամերիկաները եւ Գանատա յատկապէս կը շարունակուի, ինչ որ զգալիօրէն կը տկարացնէ գաղութին արդէն սահմանափակ ազգային զօրութենական ուժը:

×

Յունահայ գաղութի իրականութիւնը կարելի եղածին չափ ճշգրիտ ըմբռնելու համար անհրաժեշտ է առաջին հերթին նախ անդրադառնալ իր զուտ եկեղեցական կառոյցին եւ կեանքին վրայ, այսինքն Թեմական կազմակերպութեան վրայ որ կարեւոր չափով կը բացատրէ կարգ մը իրադարձութիւններ եւ պատկեր մը կուտայ իր ազգային բուն կառոյցին եւ կեանքին:

1958ը անկիւնադարձ տարի մը եղաւ յունահայ գաղութին համար:

1958էն առաջ Յունաստանի Հայութիւնը խռովայոյզ, անկազմակերպ վիճակ մը կը ներկայացնէր եւ պառակտումը սուր էր: Այն աստիճան որ յունական իշխանութիւններու միջամտութիւնը անհրաժեշտ եղաւ օրինականութիւնը վերահաստատելու համար գաղութի եկեղեցական կեանքէն ներս:

1958ին տեղի ունեցան, ըստ մեր Սահմանադրական օրէնքներուն Թեմական ազատ ընտրութիւններ վերջ դնելու համար տիրող անախորժ եւ ազգային իմաստով քանդիչ կացութեան, ժողովրդական կամքը պարտադիր դարձնելով բոլորին:

Այսպէս, կազմուեցաւ Թեմական Ժողովը, որ ընտրեց իր Առաջնորդը, իր Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, ինչպէս նաեւ զանազան խորհուրդները:

Հետեւանք Սուրբ Էջմիածնի հետ տեղի ունեցած տհաճ վէճերուն, բախումներուն, նոյն տարուան մէջ Թեմական Ժողովը որոշեց վերջ տալ իր կապին Մայր Աթոռի հետ եւ Թեմը ենթարկել Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

Դժգոհ փոքրամասնութիւն մը չընդունելով գաղութին ժողովրդավար կամքը, բոլորուած Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Ռ. Ա. Կուսակցութեան շուրջ, մտաւ ընդդիմութեան մէջ, խափանարար աշխատանք տանելով եւ առանձնանալով իր պատեանին մէջ: Այս փոքրամասնութիւնը ունի եկեղեցի որ ուղղակի կապ կը պահէ Էջմիածնի հետ:

Այս անցքերէն յետոյ, գաղութը հետզհետէ վերագտաւ իր անդորրութիւնը եւ սկսաւ շինարար աշխատանքի, սկսաւ իր ազգային կառոյցը կերտել եւ հայ կեանքը շէնցնել:

Քսան տարիներու կեանք ունեցող այդ Թեմը, այսօր, կանոնաւոր եւ օրինաւոր կերպով կազմակերպուած եւ ղեկավարուած է:

Յունահայ գաղութի վերջին Թեմական ընտրութիւնները տեղի ունեցան 1977 Դեկտեմբերին օրինակելի կարգապահութեամբ եւ կանոնաւորութեամբ: Ընդդիմադիր հոսանքը այս անգամ եւս չմասնակցեցաւ ընտրութիւններուն:

Տասը շրջաններու մէջ արձանագրուած 5180 երկսեռ քուէարկուներէն 3071 հոգի քուէարկեցին և ընտրեցին Թեմական Ժողովի 39 անդամները: Թեմական Ժողովը անգամ մը եւս իր անվերապահ վստահութիւնը եւ գնահատանքը յայտնեց ու Առաջնորդ վերընտրեց Սահակ Արք. Այվազեանը, որ 1958էն ի վեր կը վարէ առաջնորդական պաշտօն:

Մնալով եկեղեցական մարզէն ներս, յիշենք որ, 1978 Փետրուարին, Յունաստանի Հայութիւնը պատմական օր մը ապրեցաւ Կիլիկիոյ Խորէն Ա. Կաթողիկոսի քահանայական գործունէութեան քառասնամեայ յոբելենական հանդիսութեանց առթիւ:

Շարունակելէ, շրջանէ շրջան, յունահայ գաղութի վրայ ակնարկ մը նետելէ առաջ, յայտնենք որ յաւակնութիւնը եւ նոյնիսկ մտադրութիւնը չունինք գաղութին ամբողջական եւ անթերի պատկերը տալու: Պակասներ, թերիներ, սխալներ պիտի ըլլան անկասկած, սակայն ակամայ: Հասկնալի պատճառներով անկարելի է լրիւ ըլլալը: Եւ այս որեւէ գաղութի համար: Իսկ եղած գնահատումները կը կրեն անձնական յարաբերութիւններու, այցելութիւններու, հանդիպումներու, զրոյցներու, տեղւոյն վրայ առնուած տեղեկութիւններու, ընտանիքներէ ներս ունեցած շփումներու տպաւորութիւնները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՈՍՏՈՒՄ

Չինաստանի այժմու ձգտումն է մղում տալ գիտական յառաջդիմութեան ոչ միայն օգտուելով Արեւմուտքի փորձագիտութենէն (թեքնոլոժի) այլեւ կիրարկելով այս վերջնոյն ոչ-մարքսեան սկզբունքները:

Արդարեւ, վերջին տարիներուն, գիտնականներուն կողմէ որոշ տրամադրութիւն մը ցայտուն դարձաւ այս ուղղութեամբ: Անհրաժեշտ նկատեցին գիտական վերածնունդ մը: Այսուհանդերձ, Մարտ 18–31ին, է, Ազգային Գիտութեան Համագումարին, որ հարցը յստակ դիմագիծ ստացաւ Փեքինի նոր վարիչներուն շնորհիւ: Այդ համագումարին վեց հազար գիտնականներ ներկայ գտնուեցան: Երկու կէտեր աչքի զարկին: Առաջին՝ հրաժարում վարդապետական կաշկանդիչ տեսութիւններէ, սկզբունքներէ: Երկրորդ՝ առարկայական մօտեցում Չինաստանի գիտական եւ մասնագիտական ներկայ վիճակին մասին: Չինացիք ընդունեցան, թէ շատ ցած մակարդակի վրայ կը գտնուի իրենց գիտութիւնն ու մասնագիտութիւնը եւ ասոր հիման վրայ մինչեւ 2000ին իրագործելի առաջադրութիւններ հրապարակ դրին: Անհրաժեշտ նկատեցին իւրացումը աշխատանքի, խրախուսանքի արեւմտեան ձեւերու: Այսպէս՝ գիտնականներու ընտրութիւն ըստ ընդունակութեանց, մասնագիտական կոչումներու շնորհումներ, գիտական մրցանակներու հաստատում, այսինքն կէտեր, որոնք մինչեւ վերջերս « քաղքենի » ըմբռնումներ եւ սովորութիւններ կը նկատուէին:

Կուսակցութեան թիւ մէկ դէմքը՝ Հուա Քուօֆենկ, քանի մը սովորական բանաձեւեր յիշատակելէ ետք, ինչպէս, օրինակ, « հարիւր միլիոնաւոր զանգուածներու ներկայացուցած գիտական ուժականութիւնը », յայտարարեց, թէ «մենք պէտք է կորովի ճիգ թափենք մասնագիտացման ուղղութեամբ »: Կուսակցութեան երկրորդ դէմքը՝ Թենկ Ցիաօփինկ, իր կարգին դիտել տուաւ, թէ գիտութեան ասպարէզը պէտք է ձգել գիտնականներուն հայեցողութեան: Դատապարտելով « Չորսերու Խմբակը », քանի գիտնականներէն կը պահանջէր մասնակից դառնալ պարզ աշխատաւորներու աշխատանքներուն, Թենք նկատել տուաւ.– « Գիտնականներն ու մասնագէտները իրենց ուշադրութիւնն ու ճիգը պէտք է կեդրոնացնեն գիտական ու մասնագիտական աշխատանքներուն վրայ: Եւ ասիկա ոչ թէ իրենց ժամանակին մեծ մասը յատկացնելով, ինչպէս արտայայտուողներէն ոմանք թելադրեցին, այլ գիշեր ու ցերեկ, եթէ այս կը պահանջէ գիտական արդիւնքներուն արձանագրումը: Մենք չենք կրնար պահանջել, որ գիտնականներն ու մասնագէտները, կամ՝ ընդհանրապէս անոնց մեծ մասը, քաղաքական ու վարդապետական գիրքեր ուսումնասիրեն, մասնակցին ընկերային-հանրային բազմաթիւ ձեռնարկներու եւ ներկայ գտնուին իրենց աշխատանքին հետ աղերս չունեցող ժողովներու »: Թենկի սահմանումով՝ « գիտահետազօտական հիմնարկութիւններուն գլխաւոր պարտականութիւնն է գիտական արդիւնքներ ձեռք ձգել եւ գիտական անձնակազմեր պատրաստել »: Միեւնոյն ատեն բացարձակ ազատութիւն պէտք է ունենան աշխատելու իրենց նախասիրած մարզերուն մէջ:

Մշակութային Յեղափոխութեան բանաձեւումները շրջելով, Փեքինի այժմու ղեկավարները կը ձգտին միջազգային կապեր հաստատել ոչ միայն այսպէս ըսուած կառուցման ժամանակաշրջանին, այլեւ բոլոր ժամանակներուն համար: « Տասը հազար տարի ետք իսկ մենք դեռ պէտք է սորվինք ուրիշներէն »: Արդէն այս տեսակէտը գործադրութեան կը դնեն գիտական կապեր հաստատելով Ֆրանսայի, Ճափոնի եւ Ռումանիոյ հետ:

Չինացիներուն հաշուով 15–20 տարիով ետք կը մնան արեւմտեան երկիրներէն, գիտական կարելիութիւններու շրջագիծէն ներս: Արեւմուտքէն սորվելու մեծ ծրագրի մը իրականացումով, գիտահետազօտական հիմնարկութիւններու լայն ցանցի մը հաստատումով եւ հազարաւոր գիտնականներու պատրաստութեամբ կը յուսան, ինչպէս դիտել կուտան իրենք, բացը տասը տարուան հասցնել մինչեւ 1985 եւ դարավերջին համաչափ քայլ նետել լաւագոյններուն հետ:

Այժմէն իսկ կարելի է հարցումը հրապարակ դնել: Ի՞նչ տարողութիւն ու կշիռ պիտի ունենայ Չինացիներուն ձայնը աշխարհի իրադարձութիւններուն մէջ դարավերջին, երբ արդէն այսօր աննկատ չի մնար:

Թ. Ա. Բ.

Ֆրանսական հեռատեսիլը, Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբը եւ պէօրէկներ...

Շաբաթ, Մայիս 6, անհամբերութեամբ կը սպասէինք Ֆրանսական Հեռատեսիլի Թէ. Էֆ. 1 կայանի հայկական յայտագրին, որ յատկացուած էր Փարիզի Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին: Արդարեւ, երկար ատենէ ի վեր Հեռատեսիլի Երեկոյեան Երաժիշտները հաղորդումներու շարքին դիտած էինք Ֆրանսայի այլազան շրջաններու երաժշտական խումբերու նուիրուած յայտագիրները եւ անոնց ընթացքին յաճախ ականատես ըլլալով արուեստէ զուրկ ելոյթներու, մի՛շտ ալ մտածած էինք թէ ինչո՞ւ գաղութիս հայկ. երգչախումբերն ալ նկատի չէին առնուիր այդ հաղորդումներու շարքին:

Ու վերջապէս առիթը տրուեցաւ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին, որուն տրամադրուեցաւ կէս ժամ՝ ճաշակ մը տալու համար հայկական երաժշտական արուեստին:

Յայտագիրը սկսաւ Մկրտիչ Պօղոսեանի տպաւորիչ մեներգով՝ « Խորհուրդ խորին»... Ուրախ էինք մտածելով որ վերջապէս արուեստով ու ճաշակով պատրաստուած հայկական երաժշտութեան նուիրուած յայտագիր մը պիտի դիտէինք հեռատեսիլէն: Բայց... երբ սկսաւ յայտագրի ժէնէրիքը, ֆրանսատառ անուններու ետին ականատես եղանք հայկական յայտագիրներէն անխուսափելի պէօրէկի, աղցանի, սուճուխ – պաստրմայի պատրաստութեան խոհանոցի մը մէջ: Պարզ էր, արդէն, որ այս անգամ ալ չէինք կրցած խուսափիլ անճաշակ «ֆոլքլորէ» մը: Առաջին անգամը չէ որ ֆրանսական ձայն – հեռատեսիլէն սփռուող հայկական յայտագիրներու մասին դժգոհութիւն կը յայտնուի: Կը խօսուի հայկական երաժշտութեան մասին ու մէջտեղ կուգայ պէօրէկն ու սալաթան, կը խօսուի հայկական աւանդութիւններու մասին ու ցոյց կը տրուի տոլմա–սարման,

կը խօսուի հայկական մշակոյթի ու պատմութեան մասին եւ անկարելի կ՚ըլլայ խուսափիլ խոհանոցէն, կ՚ոգեկոչուին հայ արժէքներ եւ ցոյց կը տրուին կերուխումի սեղաններ։

Սխալ չհասկցուինք։ Դէմ չենք հայկական խոհանոցին ու կերուխումին։ Անոնց կը հանդուրժենք եթէ ներկայացուին հայ-հայկական խոհանոցին նուիրուած յայտագրի մը ընթացքին, բայց ոչ՝ հայկական պատարագի, հայկական երաժշտութեան, հայկական արուեստի ներկայացման առնթեր։

Ձենք ուզեր պատասխանատուներ փընտռել այս թերացման մէջ. հաւանաբար մեղք տրուի անունը յայտագրի վարի-չին՝ Սերժ Քոֆմանի, սակայն երգչախումբին ու անոր ղեկավարին կը մնար ընթացք չտալ նման պայմաններու՝ հայկական երաժշտութեան յատկացուած յայտագրի մը պատկերասփռումի պարագային։

Յայտագրի ընթացքին հարցազրոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ վարիչին եւ երգչախումբի կարգ մը անդամներուն եւ ղեկավարին միջեւ։ Խօսուեցաւ Կոմիտասի մասին, երգչախումբի աշխատանքներու եւ զանազան բեմերու վրայ ունեցած ելոյթներու մասին, առանց մոռնալու, անշուշտ, պէօրէկի բաղադրութիւնն ու զայն պատրաստելու ձեւը։ Կ՚ակնկալուէր որ քանի մը խօսքով ալ տրուէր Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբի պատմականը, քանի ան կէս դարու անցեալ մը ունի գաղութիս մէջ։ Կը չեշտենք այս պարագան անոր համար, որ անոնք որոնք ծանօթ չէին երգչախումբին, այն տպաւորութիւնը ունեցան թէ այս երգչախումբը հիմնուած է 1956ին, քանի Մ. Պօղոսեան զայն ճանչցած էր այդ թուականին, ու մաս կազմած անոր։

Ինչ կը վերաբերի յայտագրի երաժշտական բաժնին, պէտք է ըսել որ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Կարպիս Աֆրիկեանի փայլուն կերպով մեկնաբանեց Կոմիտասի Մեծացուցէն, Կալի երգը, Լուսանկն անոյշը, Եղիցին, Թ. Ալթունեանի Հօպպինան, Նազան եարը։ Յաջող էին Թերեզ Քէչէճեանի, Մկրտիչ Պօղոսեանի, Ռընէ Մարթայեանի եւ Ժիլպէր Զիրսեանի մեներգները։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԽՄԲ.— Պարտինք հաստատել որ անցեալ շաբաթէն ի վեր, հեռաձայնով թէ նամակով, բազմաթիւ բողոքներ հասան մեզի, նոյն դիտողութիւններով։ Ընթերցող Տիկին մը կ՚ըսէ ի մէջ այլոց (եւ ամփոփած կ՚ըլլայ շատերու կարծիքը)․ «Զկրցանք հասկնալ թէ այս ժամխօնին մէջ ի՞նչ գործ ունէին պէօրէկը, բախլաւան, բաստրման եւայլն, ընկերացած գռեհիկ կերուխումի մը, չմոռնանք նաեւ եկեղեցիին մէջ նուագուած տիմպէ-լէկը…»։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

60ԱՄԵԱԿ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ

1918 – 1978

———o———

Փարիզի եւ Իսի լէ Մուլինոյի նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութեանց եւ Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան նախաձեռնութեամբ ու համազգ. մասնակցութեամբ, յառաջիկայ Մայիս 21ին պիտի նշուի Սարդարապատի յաղթանակի 60ամեակը։

Ազգային պատմութեան փառաւոր էջերէն մին է դարագլուխ կազմող այս յաղթանակը։ Անոր նուիրուած յուշահամալիրը այսօր կը բարձրանայ հայրենի հողի վրայ՝ փառահեղ արտայայտութիւն մեր ժողովուրդի ապրելու եւ տեւելու անընկճելի կամքին։

Թուրք բարբարոս բանակները կ՚ուզէին իր լրումին հասցնել Թալէաթներու հրէշային ծրագիրը։ Ցեղասպանութեան եւ հայրենահանութեան ենթարկած էին Արեւմտահայութիւնը։ Կ՚ուզէին բնաջնջել նաեւ Արեւելահայութիւնը, վերջ տալ մեր ազգի գոյութեան եւ իրականացնել համաթուրանական երազը։ Խախտած էին 1917 Դեկտեմբերի զինադադարը։ 1918ի Մարտ 13էն Մայիս 16, օգտուելով վրացի մենշեւիկներու հակահայ վերաբերումէն եւ Ատրպէջանի մուսավաթականներու իրեն հետ ունեցած բացայայտ գործակցութենէն, անոնք կը գրաւէին Էրզրումը, Կարսն ու Ալեքսանդրապոլը եւ վայրագօրէն կը կոտորէին հայ ազգաբնակչութիւնը։

Վտանգին յանդիման, հայ ժողովուրդը, առանց խտրութեան, միահամուռ թռիչքով, կը ծառանար։ Զինուորականը, քաղաքայինը, կրօնականը, մտաւորականը, կին, ծեր, պատանի, կը կռուէին հայրենիքի պաշտպանութեան եւ ազատութեան համար, կը կռուէին վասն Հայուն ֆիզիքական գոյութեանն իսկ։

1918 Մայիս 22էն 26, Սարդարապատի ճակատամարտի ջախջախիչ յաղթանակը փախուստի կը մատնէր հռչակաւոր Թըրքական Կէլիպոլու բանակը։ Հայութիւնը կը նուաճէր, արեւուն տակ, իր հայրենիքին մէջ ազատ եւ անկաշկանդ ապրելու իրաւունքը։

Այս իրաւունքին եւ կամքին խորհրդանիշն է Սարդարապատի յաղթանակը։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա.ի կոնդակի ոգիէն ներշնչուած, համազգային շուքով կը տօնենք մեր ժողովուրդի յաղթանակը։ Ազգային միասնականութեան արտայայտութիւն է Ցեղասպանութեան ոգեկոչումը՝ Ապրիլ 24ին։ Նոյն ոգիի արտայայտութիւնն է միացեալ այս հանդիսութիւնը։ Սարդարապատի ճակատամարտի անուանի եւ անանուն մարտիկները ազգային միասնականութեան դրական արդիւնքի փաստը տուին։ Հետեւինք իրենց օրինակին։ Երբ այսօր ձուլման վտանգը կը սպառնայ սփիւռքին — ողբերգական շարունակութիւնը եւ լրացումը Թուրքիոյ կողմէ գործադրուած ցեղասպանութեան եւ հայրենահանութեան, — ժամանակն է որ բոլորս խմբուինք մեր ժողովուրդի անժամանցելի սուրբ Դատը հետապնդելու համար, մեր մշակոյթին եւ վերածնեալ հայրենիքին շուրջ՝ որ իր կարգին գրաւականն է սփիւռքի Հայութեան գոյատեւման։

Մեր վճռականութիւնը եւ նուիրումը ապահովութիւն են վաղուան նոր յաղթանակներուն համար։

Առաջնորդուինք Իսրայէլ Օրիներու, Դաւիթ Բէկերու, Արովեաններու եւ հայրենիքի ազատագրութեան համար նուիրեալներու ցուցաբերած զոհողութեան ոգիէն եւ քաղաքական իմաստութենէն։ Հայրենիքի բարգաւաճման, մշակութային վերելքին եւ ճառագայթումին չաբունակենք սպասարկել, մտահան չընելով հանդերձ հայրենի հողերու վերամիացումը։

Յաւերժ փառք անոնց որոնք գիտակից զոհաբերումով կերտեցին Սարդարապատի փառաւոր յաղթանակը՝ հիմը դնելով վերածնեալ հայ պետականութեան։

ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԳԻՉ ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ՄԱՀԸ

Երեւանի մէջ մեռած է Հայաստանի ժողովրդական արուեստագէտներէն Վաղարշակ Համբարձումի Սահակեան։ Ծընած էր Պարսկաստանի Սալմաստ գաւառի Փայաջուկ գիւղը՝ 1906ին։ Նախակրթութիւնը ստանալէ ետք ծննդավայրին մէջ իր ուսումը շարունակած է Թիֆլիսի քաղաքային ուսումնարանին մէջ։ 1934ին հրաւիրուած է Հայֆիլհարմոնիա, ուր հանդէս եկած է իբրեւ մեներգիչ նոր կազմուած ժողովրդական նուագարաններու համոյթէն ներս։ 1936ին, երբ կազմակերպուեցաւ գուսանական երգերու համոյթը Շարա Տալեանի ղեկավարութեամբ, Վ. Սահակեան դարձաւ այդ համոյթին մեներգիչը, իսկ 1942ին՝ անոր գեղարուեստական ղեկավարը։ Ի գնահատութիւն արուեստի կալուածէն ներս իր տարած աշխատանքներուն, Վաղարշակ Սահակեան պարգեւատրուած է «Աշխատանքի կարմիր դրօշ (1956) շքանշանով, վաստակաւոր արուեստագէտ (1942) եւ ժողովրդական արուեստագէտ (1945) կոչումներով։

ԴԷՊՔԵՐԸ ԴԷՊՔԻ

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ ՍԷՆԹ Լօրանս սրահին մէջ, Ապրիլ 9ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան 60ամեակի տօնակատարութիւնը, կազմակերպուած Թորոնթոյի վարչութեան կողմէ։ Բացման խօսքը արտասանած է Գրիգոր Շիթիլեան ծանրանալով Հ. Մ. Ը. Մ.ի կատարած դերին վրայ իր հիմնադրութենէն մինչեւ այսօր։ Օրուան բանախօսը՝ Անդրանիկ Արթինեան, պատմականը ըրած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութենէն առաջ գոյութիւն ունեցող մարզական կեանքին՝ Պոլսոյ մէջ, տուած է կարգ մը գրուագներ սկաուտներու կեանքէն, մանաւանդ Միացեալ Նահանգներու եւ Քանատայի մէջ, ուր աւելի կը շեշտուի այս մեծ կազմակերպութեան գոյութեան անհրաժեշտութիւնը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան անդամ Դանիէլ Դանիէլեան բեմ հրաւիրուած է յետ մահու պարգեւատրելու համար Լուտեր Մասպանաճեանը «Արժանեաց ոսկեայ շքանշան»ով։ Եղբ. Դանիէլեան տալէ ետք Լ. Մասպանաճեանի կենսագրականը, շքանշանն ու վկայագիրը յանձնած է ողբացեալի զաւկին՝ Հրայր Մասպանաճեանի, որ իբրեւ շնորհակալութեան խօսք կարդացած է իր հօր գրած գաղափարներէն էջեր՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին։ Տօնակատարութիւնը վերջ գտած է խընջոյքով։

ՆԻՒ ՃԸՐԶԻԻ մէջ, Ապրիլ 25ին մեռած է Տիգրան Սմսարեան։ Ծնած էր 1891ին՝ Տիարպեքիր, Տ. Սմսարեան 1900ին գաղթած է Ամերիկա եւ Ա. աշխարհամարտին ծառայած ամերիկեան բանակի ծովայիններու բաժնին մէջ։ 65 տարուան վաստակ մը ունի ան իրաւաբանական ասպարէզէն ներս՝ Նիւ Եորք թէ Նիւ Ճըրզի, եւ 1945էն ի վեր պատասխանատու պաշտօններ վարած է Ռ. Ա. Կուսակցութեան մէջ։ Տիգրան Սմսարեան իբրեւ մասնագէտ Հայկական Հարցին, 1976 Մայիսին հրաւիրուած է Միացեալ Նահանգներու Ներկայացուցչական Ժողովի Արտաքին Կապերու ենթայանձնախումբին առջեւ ներկայացնելու համար 1915ի Հայկական Ցեղասպանութիւնը։

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ, Ապրիլ 23ի գիշերը, հսկումի արարողութիւն կատարուած է նախագահութեամբ Բարգէն Արք. Ապատեանի որ նաեւ քարոզած է։Ապ. 24ին, Մայր եկեղեցւոյ եւ Քաթետրալի մէջ տեղի ունեցած են կրօն. արարողութիւններ, որոնց աւարտին ծաղկեպսակ մը զետեղուած է Սան Մարթինի դամբարանին։ Նոյն օրը երեկոյեան տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը որուն ընթացքին խօսած են Իսահակ Նիկողոսեան եւ Սամօ Սարգիսեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻ՞ՂՃ Է…

4.

— Համեցիր, հաւատի համար տառապած եղբայր իմ։ Յիշենք եւ կրկին յիշենք, որ մեր հանապազօրեայ պարտքն է պաշտօն մատուցանել երկնքի ահեղ տիրակալին՝ մեր եւ ուրիշների մեղքերի թողութեան աղաչանքով։ Յիշենք եւ չմոռանանք, որ այս անցաւոր աշխարհում ցաւերն աւելի օգտակար են մարդուն, քան ուրախութիւնները։ Ասուած է. «Մենք սուրբ գիր տուինք, բայց սկսեցինք անհամաձայնել միմեանց հետ՝ ՆՐԱ համար»։ Եւ սա այն է, ինչ մեզ խոստացան Ալլահը եւ նրա մարգարէն։

Նստեցին օթոցի կարպետին, դէմ դիմաց, ծալապատիկ։ Զարմանալի խաղաղ էր աղօթարանը՝ անշուք ու անզարդ, չշուկն անգամ արձագանգող։

Ղալին սուրճի գունաւոր թասը դրեց սրբազանի ձեռքում։ Ցախճապակու լանջին վիշապ էր՝ ջնարակած։ Այլանդակը կուլ էր տալիս լոյսի նման ճերմակ մի երեխայի։ Փոքրիկը ձեռքի կարճ նիզակով քաջաբար հարուածում էր վիշապի ատամներին՝ փրկութեան յոյսով։ Եպիսկոպոսը հառաչանքը ծամեց, սկսեց կումկում խմել սուրճը։ Ցանկարծ նա մտածեց, որ անտեղի է ինքը եկել այս օտար աշխարհը։ Ի՞նչ կարող է ստանալ աչքերն ու մօրուքը հինայած այս չոր ու ցամաք պղնձից։ Սուրճ չէր, լեղի էր խմում։ Այնուամենայնիւ, լեղին ուժ տուեց.

— Երեւելի Ուլու Խալամի բարի ականջներն, անշուշտ, կամենում են լսել իմ խօսքը։

— Հաճոյքով, — խշշաց Ջադը Խալիսը ու աչքերը կուլ մղեց դատարկ ակնախոռոչներին։ — Նա՛ է։ Նրա՛ ասածն է՝ ո՛վ հպատակներ իմ, արդեօք մտածե՞լ էք, որ եթէ ես ունեմ պարզ ու որոշ նշան՝ իմ տիրոջից եւ Նա, որ ինձ ողորմութիւն է պարգեւել։ Ուրեմն, ո՞վ կարող է օգնել ինձ Ալլահից, եթէ ես նրան չհնազանդեմ։ Ամէն ինչ Ալլահի ձեռքին է։

— Նաեւ ձեր ձեռքին, երեւելի այր, — աւելացրեց սրբազանը։ — Դուք Աստծոյ տեղապահն էք, մարգարէի բերանը, իսլամի խիղճը։ Մեր քաղաքի հայրն էք դուք՝ ողորմած ու բարի։

Ջադը Խալիսը մշուշուեց ղուրանի թըմբիրով։ Նա սկսեց ինչ-որ շշնջալ, մրմընջալ, զռչել, ձեռքերը մերթ գլխին, մերթ կրծքին ու ծնկներին հարուածելով, օրօրուելով։ Սրբազանն սպասեց մինչեւ հոգմի ընդմիջումը եւ աշխատեց կարճ կտրել ասելիքը։

— Աստծու անմեղները վտանգի են ենթարկուել, պատուական Ուլու Խալամ։ Եկել եմ ձեր օգնութիւնը հայցելու։

Ջադը Խալիսը բարձրացրեց գլուխը։ Նրա ձայնը հնչեց սրի շառաչի պէս։

— Մարգարէի շունչը սուրբ է։ Նա՛ է տնօրինողը, թէ՝ սպանեցէք նրանց, որտեղ էլ հանդիպէք, քշեցէք նրանց այդ տեղերից։ Ջէ՞ որ գայթակղութիւնը վատթար է, քան սպանելը։

Սրբազանը յուսահատ նայեց դռներին ու փորձեց ոտքի կանգնել։ Ուլու Խալամը բռնեց նրա ուսը։

— Ո՞ւր, — հարցրեց այս անգամ մահկանացուի չխեղծուած ձայնով։ — Կարծեմ ինձ ասելիք ունի իմ հոգեւոր եղբայրը։

— Ունե՛մ, — հառաչեց եպիսկոպոսը։ — Եղբայրն սպանում է եղբօրը։ Քաղաքում կոտորած է։ Մի՞թէ կոտորածի ողբը չի հասնում այս մաքուր տաճարը։

Ջադը Խալիսի խելագարութիւնը նորից բռնեց։ Նրա աչքերը կլորացան, մըղուեցին դէպի սրբազանի մօրուքը։

— Նրանց, ովքեր հաւատացեալ դարձան Մեզ հետ, Մենք մեր գթասրտութեամբ փրկեցինք ահեղ պատժից։ Ո՞վ է ում սպանում, ասում ես։

— Թուրքերը։ Թուրքերը ջարդում են Հայերին։ Ողորմա՛ծ եղիր, օգնիր, այր բարի ու հզօր։

Ուլու խալամի աչքերում զինուորական սառնութիւն եռաց։

— Բայց դա թիւրիմացութիւն է, երեւի։ Ցանցագործները կը պատժուեն, եթէ կան։ Սպանութիւնը կը կանխուի, եթէ սկսուել է։

Սրբազանը անատամ լինդերը սեղմեց միմեանց, որ թուքը չնետի նրա մօրութին։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(67 – Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ, ընկեր Միհրան Նազաշ-եան 100 փրանք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Քէօլէեան իր կնոջ՝ Մարկրիթ Քէօլէեանի մահուան Գ. տարելիցին ինչպէս նաեւ Ճերահեան եւ Գալֆայեան ընտանիքներու յիշատակին 50ական ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի Անիէռ-Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Նիւ Եորքէն Տէր եւ Տիկին Արմենակ Քիւրաճեան իրենց հարսին՝ Իսկուհի Քիւրաճեանի մահուան տխուր առթիւ 200 ֆր. կը նուիրեն փոխան ծաղկեպսակի, Կարնոպլի Կապ. Խաչի դպրոցին:

×

Հայ Կարմիր Խաչի անդամուհիներէն Տիկ. Վ. Կէօվչէնեանի մահուան տխուր առիթով, փոխան ծաղկեպսակի, Հայ Կարմիր Խաչի օղափոխութեան կայանի ընդարձակման ի նպաստ կը նուիրեն.— Տէր եւ Տիկ. Կ. Պըյըքլեան 100 ֆր., Տիկին Մարիամ Առաքելեան, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Վէզիրեան, Տէր եւ Տիկ. Եղուարդ Առաքելեան, Տէր եւ Տիկ. Սմպըլեան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Առաքելեան 50ական ֆր., Օր. Նուէր Սարաֆեան եւ մի ոմն 30ական:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կ'ոգեկոչէ
ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ
11 Յունիս, կիրակի, ժամը 16ին
Ալեք Մանուկեան
մշակութային կեդրոնը
118, Rue de Courcelles — Paris 17
Métro Courcelles
Նախագահութեամբ
Կարիկ Պասմաճեանի
Կը խօսի ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՅԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հովանաւորութեամբ ու ներկայութեամբ
Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Նախաձեռնութեամբ
Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութեան — Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան — Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան
Ու մասնակցութեամբ բազմաթիւ կուսակցական եւ հանրային կազմակերպութեանց
ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ
ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐ ՏԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ
Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15·30ին
ՇԻՄԻԻ ՍՐԱՀԸ
28 bis, Rue Saint-Dominique — Paris 7e — Métro Invalides
Կը խօսին.— ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Բարձր հովանաւորութեամբ
Հայրապետական պատուիրակ, Փարիզի Հայոց առաջնորդ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Պ. Պ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ՏՈՔԹ. ԽԱԶԻԿ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ
UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS
Dîner - Dansant
Le Samedi 20 Mai de 20 h. 30 à l'aube dans les Salons Hoche
9, Ave. Hoche — 75008 PARIS — Métro Courcelles
Avec NORAYR
ORCHESTRE BERNARD DEDEDJIAN
Կը նախագահէ ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆ
Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Գ. ՍԱԱՏՃԹԵԱՆԻ, Հեռ. 887·99·06

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ
Յունիս 2, Ուրբաթ ժամը 21ին
Կը ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը՝
«ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐ»
հետեւողութեամբ Մկրտիչ Արմէնի ծանօթ վէպին
Գեղարուեստական բաժին՝
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ եւ իր երգչախումբը
THEATRE MUNICIPAL d'Issy- -les - Moulineaux
Avenue Victor Cresson, Métro : Mairie d'Issy
ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ
Տոմսերու համար դիմել՝
Bakirdjian, 35, Rue de Trévise, 9e — 770-07-25
Librairie Samuelian, 51, Rue Monsieur-le-Prince 6e — 326-88-65
Sévan, 4, Rue Lazare Carnot, Clam art
Café Philippe, Place Carnot, Alfortville

Յարթար
hartar
(Vicken et Harout)
Viennent d'enregistrer leur premier 33 tours de folklore Arménien qui est actuellement en vente dans toutes les maisons de la culture, les clubs, les restaurants et les commerces Arméniens.

EN PARTICULIER :
— LES MAISONS DE LA CULTURE ARMÉNIENNE - CROIX BLEUE
(à Paris et sa région, Marseille, Lyon, Decines, Vienne, Valence, Nice...)
— JAF - UCFAF - UGAB - CROIX ROUGE - YAN'S CLUB
• Librairies :
— PALOUYAN, 9 rue de Trévise, 9e -ORIENTALE SAMUELIAN, 51 rue Mr le Prince, 6e
— LE PETIT PRINCE, 121 Blv. St. Michel, 5e
• Restaurants :
— EREVAN, 26 rue Bergère, 9e — LE CAUCASE, 15 rue St. Gille, 3e — PIZZA OSKIAN — CHEZ HAROUT — ÎLE DE CRÊTE — CAPADOCE — Restaurants Arméniens de la Rue De La Défense (Issy Les Moulineaux)
• Commerces :
— CHIRAG II, 18 rue de Chabrol, 10e — TRAITEUR EREVAN — TRAITEUR RAFFI — CHIRAG I — BALTAYAN — HAÏRABEDIAN - Paris / — MICHÈLE — VIDEOSON - Alforville / BOGHOS - Chaville / — TÉLÉ CONDORCET, CAPIGUIAN — SEVAN - Clamart / PITRAKIAN, 47 Villeroy, Lyon... qu'on se le dise!!

Soirée Artistique et Dansante

organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
section Chaville

animée par
BEDIK et son orchestre
partie artistique
Groupe de danse "NAIRI"
et
HARTAR (Vicken et Harout)

le Samedi 20 Mai 1978 de 21 h. à 4 h.
dans la Salle des Fêtes de Chaville
47, rue Stalingrad, 92370 Chaville

Voyages en ARMENIE

EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de lère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.

N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS

MONDOTOURS
OCIVEP
2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages
50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
17
MERCREDI
17 MAI
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.119 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.119

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԱՅԻՐ՝ ԿՐԿԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՄՈՊՈՒԹՈՒ ՖՐԱՆՍԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԿԱՆՉԷ

Շատ յստակ չէ թէ ինչո՞ւ պատահած է ինչ որ պատահեցաւ նախկին Քոնկոյի մէջ, ոչ ալ յստակ է թէ ո՞վ կայ վարագոյրին ետին, եթէ նոյնիսկ ընդհանուր կարծիքը միշտ այն է որ Մոսկուայի մատը կայ եւ եղածը նոր մէկ երեսն է Ափրիկէն համայնավարացնելու քաղաքականութեան: Նախագահ Մոպութու, որ այս առթիւ տեսակցութիւն մը տուած էր Մոնտի, կ'ըսէ թէ « Ափրիկեան ցամաքամասը գաղափարական խական յարձակման մը առարկայ է »:

Կռիւները ծագած են Շապա, որ ամէնէն հարուստ շրջանն է Զայիրի: Պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն, քաթանկացի նախկին ոստիկաններ են, Զամպիի ճամբով Անկոլայէն եկած բնիկներու մեղսակցութեամբ, որպէսզի Անկոլան բացէ ի բաց պատասխանատուութիւն ունեցած չըլլայ: Յարդ հասած լուրերն ալ շատ յստակ պատկեր մը չեն կրնար կազմել տալ բուն կացութեան: Մոպութու օգնութեան կանչած է, երկրորդ անգամ ըլլալով Ֆրանսան, նաեւ՝ Զինաստանը, Միացեալ Նահանգները, Մարոքը: Պելժիան որ միշտ շահագրգռուած է, որոշ համակրութիւն ունի Քաթանկացիներու հանդէպ: Պատճառը միայն անցեալը չէ այլեւ Հանքային միութիւնը, այսինքն Պելժիոյ ամենահզօր Սոսիէթէ ժենեռալը, որ ժամ առաջ կ'ուզէ որ բնականոն դառնան Զայիրի եւ Անկոլայի յարաբերութիւնները, ինչ որ կը դիւրացնէ Շապայի հանքերու շահագործումը: Մընաց որ Մոպութու ալ « Ջղայնացուցած » է պելժ հանրային կարծիքը տմարդի ագդայնացումներով: Ինչպէս միշտ, անշուշտ Մէ. Ի. Ա.ն ալ բացակայ չէ:

Գալով Ֆրանսայի, բաւական փափուկ կացութեան մէջ է, տրուած ըլլալով որ Շապայի ըմբոստները առեւանգած են հինգ ֆրանսացի զինուորականներ:

Ոչ ոք կ'ուրանայ նաեւ թէ 20էն 30.000 Քուպացի կայ Ափրիկէ, բոլորովին յըստակ կը դառնայ թէ յստակ բան չկայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ դատարանի մը առջեւ քաշուած է գիտնական՝ Եուրի Օրլով, որ հիմնադիրն է Մոսկուայի « Հելսինքիի համաձայնագրերու գործադրութեան հսկողութեան կոմիտէին »: Դատավարութիւնը դռնփակ է եւ բացի կնոջմէն եւ 2 զաւակներէն ոչ ոք կրցած է ներկայ ըլլալ, ոչ իսկ, մանաւա՛նդ, արեւմտեան լրագրողները: Միւս կողմէ այլախոհներու աղբիւրներուն համաձայն, Թիֆլիզի մէջ ալ, Մայիս 15ին, բացուած է գրագէտ՝ Կամզախուրտիայի եւ երաժշտագէտ՝ Կոստավայի դատավարութիւնը:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ կացութիւնը շատ ծանր է եւ բանակը կը գրաւէ ամբողջ քաղաքը: Ծանր բախումներ տեղի ունեցած են ուսանողներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ: Շիիներու քաղաքն ալ՝ Ղոմ հրասայլերու եւ զինեալ ուժերու տիրապետութեան տակն է: Ցուցուարէն ի վեր 40 մեռեալ եւ հարիւր վիրաւոր կայ:

ԷՃԷՎԻՏ Պոնի մէջ յայտարարած է առջի օր, որ ամերիկեան զինարգելին պահպանումը խնդիր մըն է Ատլանտեան Ուխտին համար: Արդարեւ, ամերիկեան Ծերակոյտի Արտաքին յանձնախումբը 4ի դէմ 8 ձայնով մերժեց վերցնել զինարգելը ճիշդ այն ատեն երբ Թուրքիոյ վարչապետը պաշտօնական այցելութիւն կը կատարէր Արեւմտեան Գերմանիա: Երբ լուրը առած է, Էճէվիտ ըսած է նաեւ թէ « Յուսախաբ եմ բայց անակնկալի չեմ եկած: Կ'ուզէինք որ վերնայ որովհետեւ լուծում մը կ'ուզէինք Կիպրոսի համար որքան կարելի է շուտ, որովհետեւ արագ լուծում մը կ'ուզենք Թուրքիոյ եւ Յունաստանի հարցերուն »: Շմիտ համաձայն է Էճէվիտի հետ, որու փափաքն է. — Եւրոպական երկիրներու եւ Թուրքիոյ զէնքի հասարակաց արտադրութիւն մը: Այս նպատակով, Էճէվիտ կ'այցելէ եւրոպական երկիրները եւ շաբթուս մէջ, հիւրն է՝ Մեծն Բրիտանիոյ:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ երկու աւստրիացի «կապոյտ սաղաւարտաւոր» բռնաբարուած են երեք յոյն — կիպրացիներու կողմէ, որոնք ուզած են վրէժ լուծել աւստրիացի Ֆըրանց Քարազէքի (երեսփոխան) տեղեկագրէն: Լուրին աղբիւրը Թրքական է...

ԼԻԲԱՆԱՆԻ համար նոր կառավարութիւն գտնուած չըլլալով, Սալիւ 19էն ի վեր, հինը կը մնայ եւ կը վերստանձնէ իր պաշտօնը:

ԱԼՏՕ ՄՈՌՕՅԻ յիշատակին պատարագը մատուցուեցաւ Սէն–Ժան տը Լաթրան եկեղեցին, ի ներկայութեան Պօղոս Զ.ի, որ ներկայ էր ոչ Պապի իր հանգամանքով (Պապը չի կրնար աշխարհականի մը յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալ), այլ իբրեւ Հռոմի եպիսկոպոս, բայց եւ այնպէս աննախընթաց էր եւ ձեւով մը հաւանութիւնն էր Պապին կառավարութեան վճռականութեան, քանի կ'ըսուէր թէ Պօղոս Զ. ծունկի եկած էր կարմիր ջոկատներուն առջեւ: Բացակայ էին Մոռոյի այրին եւ զաւակները, բայց կային քոյրն ու եղբայրը եւ 2000 « ընտրեալ »ներ: Հռոմի ժողովուրդն ալ, ապահովութեան համար, չէր « հրաւիրուած »: Պօղոս Զ. իր աղօթքին մէջ չեշտեց «Լսէ՛, Տէր » բնաբանով, որ առաջին տողն էր հինգ գլուխներէ կազմուած իր խօսքին: « Զկատարեցիր մեր աղաչանքները Ալտօ Մոռոյի փրկութեան համար, բսաւ Հռոմի եպիսկոպոսը, այդ բարի, անոյշ, իմաստուն անմեղ մարդուն, մեր բարեկամին: Բայց Տէ՛ր, չլքեցիր անմահ իր հոգին, դրոշմուած հաւատքովը ի Քրիստոս, որ յարութիւն է եւ կեանք »:

ԴԷՄՕ — ՔՐԻՍԹԻԱՆԻՆ այրած սրտի մխիթարանք մը ունի, քանի Թաղապետական մասնակի ընտրութիւններուն, որոնք չորս միլիոն իտալացի ընտրողներուն կը վերաբերէին, ցրուած ամբողջ երկրին մէջ, շատ գգալի յաղթանակ մը տարաւ մինչ համայնավարները կը նահանջէին:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ, Մայիս 10–11)

ՆԿԱՐԻՉ Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Թիֆլիսի Արուեստի Թանգարանին մէջ բացուած է նկարիչ Յակոբ Յակոբեանի գործերուն անհատական ցուցահանդէսը: Բացումը նշուած է հանդիսութեամբ մը, որու ընթացքին խօսք առած են Թանգարանին տնօրէնը՝ Թենգիզ Սանակիձէ, Վրաստանի Նկարիչներու Միութեան վարչութեան նախագահ Նոդար Ջանբերիձէ, արուեստաբան Օթար Էգաձէ եւ Հենրիկ Իգիթեան: Այցելուներ հետաքրքրութեամբ դիտած են հայ արուեստագէտին «Իմ հայրենիքը», «Գարուն», « Կիրովի փողոցը Լենինականում », « Սուրճ մատուցող տղան », « Եգիպտացի բանուորների ճաշը », « Դերձակը մեքենայի մօտ » եւ այլ կտաւները: Յակոբ Յակոբեանի նկարները բազմաթիւ անգամներ ցուցադրուած են Խորհ. Միութեան մէջ՝ Մոսկուա, Տալլին, Ռիգա, Տարտու, Լվով, ինչպէս նաեւ արտասահման՝ Ֆրանսա, Իտալիա, Աւստրիա, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա, Արեւելեան Գերմանիա եւ այլուր:

×

« ՊԷՊՕ »Ն ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Թիֆլիսի Շոթա Ռուսթավելի Թատրոնը ներկայացուցած է Գ. Սունդուկեանի «Պէպօ» կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Դմիտրի Ալեքսիձէի: Ի դէպ, վրացի բեմադիրը երկրորդ անգամն է որ կը ներկայացնէ Գ. Սունդուկեանի այս գործը: Առաջին անգամ 1951ին էր, որ «Պէպօ»ն մեծ ընդունելութիւն գտած է վրացական բեմին վրայ, ուր 12 տարուան ընթացքին ներկայացուած է աւելի քան 200 անգամ: Այս անգամ, թատերախաղի անդրանիկ ներկայացումէն ետք, բեմադիրը հետեւեալը ըսած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին. « Գաբրիէլ Սունդուկեանի գլուխ գործոցը այսօր ալ չէ կորսնցուցած իր թարմութիւնը, արծարծած հարցերու հրատապ հանգամանքը: Պէպօ կը քարոզէ ազնուութիւն, խղճի մաքրութիւն, մարդասիրութիւն, մարդկային վեհ գիծեր »:

×

ՍԵՐՄԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՀԱՄԱԴՐՈՅԹ ՄԸ

Սեւանի աւազանի, Զանգեզուրի, Շիրակի բարձրաւանդակի տասէ աւելի տընտեսութիւններ մտած են նոր ձեռնարկութեան մը մէջ: Հացահատիկի, ձիթատու մշակոյթներու եւ խոտի ու բոյսերու արտադրութեան նոր ձեռնարկութիւնը ըստեղծուած է աշխատանքները կեդրոնացնելու եւ անոնց մասնագիտական բնոյթ տալու նպատակով: Նոյն ատեն ձեռնարկութիւնը կը հսկէ այն աշխատանքին վրայ, որ կը կատարուի շրջանառութեան դրուած տեսակներու արագ բազմացման եւ արտադրութեան մէջ անոնց օգտագործման ուղղութեամբ: Որոշուած է Հայաստանի մէջ կառուցանել սերմերու մշակման եւ երկար պահպանման յատուկ համադրոյթ մը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 41ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ՅԱՂԹԵՑ ԴՆԵՊՐԻ 1 – 0

Ախոյեանութեան վեցերորդ չարքին, Արարատ Դնեպրոպետրովսկիի մէջ 0ի դէմ մէկ կէտով յաղթեց տեղւոյն Դնեպրին, հակառակ անոր որ Երեւանցիք կը խաղային հակառակորդին դաշտին վրայ: 82րդ վայրկեանին կոլը նշանակեց Սամուէլ Պետրոսեան:

Դասաւորման գլուխն են 9 կէտով՝ Մոսկուայի Տորպետօն, Թիֆլիզի Դինամօն: Արարատ 5 կէտով կը գրաւէ 12րդ տեղը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏԸ ՀԱՅԿ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ ՆՈՐ ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Մայիս 8 թուականով.—

Պատրիարքին Անգարա այցելութեան ընթացքին, ինչպէս կը յիշուի, խնդրոյ նիւթ դարձած կարեւոր հարցերէն մէկն ալ անձնագիրներու մէջ իրենց հայկական ծագումը դատարանի որոշումով ստուգուած աւելի քան հարիւր աշակերտներու հայկական վարժարաններէ հեռացուած ըլլալու պարագան էր: Անգարայի այցելութենէն ետք այս աշակերտներուն մէկ մասը, որոնք արդէն Բարձրագոյն Ատեանի դիմած էին, ընդունուած էին վարժարաններէ ներս, Կըրթական Տնօրէնութիւնը մինչեւ այսօր կը շարունակէր մերժել այն միւս աշակերտները որոնք Բարձրագոյն Ատեանի չէին դիմած:

Կ'իմանանք թէ Կրթական Նախարար Նէճտէթ Ուղուրի հրահանգով այս առթւտ Կրթական Տնօրէնութեան հասած է գրաւոր նոր հրահանգ մը որպէսզի անխտիր բոլոր աշակերտներն ալ վերահաստատուին իրենց վարժարաններուն մէջ եւ այսուհետեւ նոյն պատճառաբանութեամբ ոչ մէկ աշակերտ հեռացուի վարժարանէն:

ՀՐԴԵՀ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

ՇՈՒԿԱՆ ԱՅՐԱԾ Է 10 ՄԵՌԵԱԼ, 70 ՎԻՐԱՒՈՐ

Պոլսոյ թերթերը Մայիս 13 թուականով, հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան Անգարայի շուկային հրդեհին մասին:

ԱՆԳԱՐԱ.— Ահռելի հրդեհ մը ծագեցաւ երէկ, իրիկուան դէմ, Անգարայի ԵԻՊԱ շուկայէն, որ ամբողջովին հրոյ ճարակ եղաւ, առնուազն տասը հոգի մեռան եւ 70 հոգի վիրաւորուեցան, իրենցմէ երեսունը ծանրապէս: Դեռ կարելի չէ հրկիզուած շէնքէն ներս մտնել, եւ վախ կայ որ մեռեալներու եւ վիրաւորներու թիւը շատնայ: Հրդեհին հետեւանքով 452 գործատեղի եւ իրիկնային վարժարան մը այրեցան, եւ դեռ կարելի չեղաւ ճշդել հրդեհին շարժառիթը: Շէնքը եօթը յարկէ կը բաղկանար, եւ իր բաժնետէրերուն մէջ նախկին դեմոկրատներ եւ իրենց կիները կան: Հրշէջներու սանդուխները անբաւարար էին, այնպէս որ 500 հոգիէն երեք հարիւրը միայն կարելի եղաւ ողջմամբ ազատել:

Կ'ենթադրուի թէ հրդեհը ծագած ըլլայ շէնքին ստորնայարկը գտնուող պայուսակի գործատեղիէն եւ կամ թիւպ կազի մթերանոցին մէջ պատահած պայթումէ մը:

Շէնքը ամբողջովին մոխիրի վերածուեցաւ:

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ՆՈԹԵՐ

ԱԿՆԱՐԿ ՅՈՒՆԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՎՐԱՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԱԹԷՆՔ

Ընդարձակ այս քաղաքին մէջ Հայութիւնը բնականօրէն ցրուած է։ Սակայն կան տեղ–տեղ հայամփոփ շրջաններ։

Ա) Աթէնք – Քաղաք (կեդրոն)

Ամէնէն տարածուած եւ ցրուած մասը։

Հոն հաստատուած է Առաջնորդարանը իր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայր եկեղեցիով, Թեմակալ Առաջնորդով, Ազգ. Կեդրոնական վարչութեամբ, իր ուսումնական եւ տնտեսական խորհուրդներով։ Եկեղեցին ունի իր Հոգաբարձութիւնը եւ Տիկնանց Եկեղեցասէր Միութիւնը։ Փոքր բայց կոկիկ եկեղեցի մը։ Եկեղեցւոյ ենթայարկը կը գտնուին Առաջնորդարանի գրասենեակները եւ Առաջնորդ Սրբազան Հօր ընդունելութեան սրահը եւ գրասենեակը։

Սոֆիա Յակոբեան Հայ Տունը, քաղաքին կեդրոնը, նստավայրն է Յունաստանի Հայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան, ինչպէս նաեւ հաւաքավայրը Աթէնքի շրջանի երիտասարդ եւ գործօն միութեանց։ Հոն տեղի կ'ունենան զանազան ձեռնարկներ։

Հայ Կապոյտ Խաչը կը հաշուէ վեց մասնաճիւղեր՝ Ֆիքս, Գոքինիա, Գարէակէսարեանի, Աթէնք, Հին Ֆալիրօ եւ Թամպուրիա – Լիրազմա։ Հայ Կապոյտ Խաչը ունի բեղուն գործունէութիւն բերելով իր թանկագին աջակցութիւնը յատկապէս կրթական հաստատութիւններուն եւ խնամատարական մարզէն ներս։

Աթէնքի կեդրոնը կը գտնուի նաեւ « Ազատ Օր »ը։ «Ազատ Օր»ը ազգային, քաղաքական, գրական եւ հասարակագիտական օրաթերթ է որուն առաջին թիւը լոյս տեսած է 1945 Փետրուար 25ին, շարունակութիւնը ըլլալով « Նոր Օր » օրաթերթին։ Առաջին խմբագիրը եղած է ընկեր Սեդրակ Գոհարունի, իսկ 1950էն մինչեւ իր մահէն 2 տարի առաջ, Վազգէն Եսայեան։ Իր մահով «Ազատ Օր» որբ է։ Բայց, հոն, Փլաթիա Միթրոբոլէոսի խմբագրատան մէջ ներկայ է միշտանորոգ շունչը մեր յեղափոխականներու եւ մտաւորականներու՝ Դրօ, Նաւասարդեան, Օհանջանեան, Լազեան, Ռուբէն։ Իսկ խմբագրի գրասեղանին վերեւ կը հսկէ ժամանակակից հայ մամուլի առաքեալը՝ Շաւարշ Միսաքեան։ Ընկեր Վազգէն Եսայեան յունահայ գաղութի սակաւաթիւ մտաւորականներէն էր։ Ունի գրական գործեր։

Աթէնքի կեդրոնին մէջ կը գործեն բազմաթիւ միութիւններ, ինչպէս՝ Ուսանողական Միութիւնը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Երիտասարդաց Կեդրոնական Վարչութիւնը եւ տեղական խումբը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջանային Վարչութիւնը, որ ունի զանազան մասնաճիւղեր, Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, եւայլն...։

Բ) Ֆիքսի շրջանը

Կեդրոնէն երեք քիլոմեթր հեռու։

Հայաբնակ շրջան մը որ սակայն այս վերջին տասը տարիներու մէջ որոշ չափով կորսնցուցած է իր առանձնայատկութիւնը, քանի քանդուած է բուն հայկական թաղը եւ նոր շինութիւններ գրեթէ ամէն տեղ նոր դիմագիծ մը տուած են այս շրջանին։ Թէեւ պարզ, հին Ֆիքս ունէր իր եկեղեցին։ Այսօր ինը տարիէ ի վեր քանդուած է եւ դեռ նորը չէ փոխարինած զանազան դժուարութիւններու բերումով։ Սակայն ունի քահանայ եւ Թաղական Խորհուրդ։

Ֆիքսի մէջ, Հայ Կաթողիկէ համայնքը ունի իր եկեղեցին եւ հաստատութիւնը իր վիճակաւորով։

Ֆիքսի սիրտը, Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան երկյարկանի վարժարանն է իր մարզադաշտով, իր բակով եւ իր սրահով։ Վարժարանը կառուցուած է 1961ին։ Մանկապարտէզ եւ նախակրթարան, ուր կը գործադրուի յունարէն եւ հայկական ուսումնական յայտագիր։ Սոյն տարեշրջանին կը հաշուէ շուրջ 160 երկսեռ աշակերտներ։ Վարժարանը կը կարօտի սակայն լուրջ նորոգութիւններու, յատկապէս դասարաններէն ներս։

Ֆիքսի մէջ կը գործեն բազմաթիւ միութիւններ եւ կազմակերպութիւններ։ Կարեւորներէն յիշենք՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Երիտասարդաց եւ Պատանեկան երկսեռ խումբերը, Համազգայինը, Հայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եւ մանաւանդ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր երկսեռ սկաուտական, ֆութպոլի եւ պասքէթպոլի խումբերով որոնք կը մասնակցին հելլէն Ֆեդերասիոնի կողմէ կազմակերպուած դասակարգային մրցումներու եւ իրենց վարկով ստացած են բաժակներ։

Գ) Գոքինիա

Հայաշատ շրջան մը քաղաքէն մօտաւորապէս տասը քիլոմեթր դուրս։

Հոս կան՝ վարժարաններ, եկեղեցիներ եւ ակումբներ։

Զաւարեան ազգային ամէնօրեայ վարժարանը, մանկապարտէզով եւ նախակրթարանով, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ամէնօրեայ վարժարանը։

Սուրբ Յակոբ եկեղեցին, ընդարձակ եւ գեղեցիկ իր շրջաբակով։ Շինուած է 1932ին։ Կանոնաւոր կերպով տեղի կ'ունենան բոլոր պաշտամունքները։ Ունի լաւ կազմակերպուած դպրաց դաս։ Եկեղեցին Թաղականութեան կողքին ունի Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւն մը։

Հայ Աւետարանական համայնքը վարժարանի կողքին ունի նաեւ իր ժողովարանը։

Հ. Բ. Ը. Մ.ը Գոքինիոյ մէջ ունի իր հաւաքավայրը՝ Արարատ ակումբը։

Լոյս կը տեսնէ «Նոր Աշխարհ» շաբաթաթերթը։

Հաստատութիւններու կարգին յիշենք նաեւ հայասէր Զուիցերիացիներու ծերանոցը ուր շուրջ 35 պատսպարեալներ կը խնամուին, կ'անցընեն իրենց վերջին տարիները։

Զաւարեան ազգային վարժարանի կողքին կայ Զաւարեան սրահ – ակումբը իր բակով ուր կը գործեն յատկապէս Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական, ֆութպոլի, վոլէյպոլի, փինկ – փոնկի խումբերը, Համազգայինը, Հայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան երիտասարդաց եւ պատանեկան խումբերը։ Նըշենք նաեւ Արարատ Միութիւնը։

Դ) Աթէնքի այլ արուարձաններ

Թամպուրիա–Լիրազմա շրջանը ուր Հայութեան մնացորդացը զուրկ է դպրոցէ եւ եկեղեցիէ եւ որոնք իրենց ազգային շունչը եւ ոգին կը ստանան Աթէնքէն կամ Գոքինիայէն։

Գարէա — Նոր թաղամաս մը որ կը գտնուի լերան ստորոտը եւ քաղաքէն հինգ քիլոմեթր դուրս։ Տասը – տասնըհինգ տարուան կեանք ունեցող շրջան մըն է։ Այս շրջանը ունի իր ազգապատկան սրահը որ կը գործածուի որպէս հաւաքավայր եւ եկեղեցի։

Աթէնքէն ութ քիլոմեթր հեռաւորութեամբ, Ֆալիրօ, Հ. Բ. Ը. Մ.ը ունի իր ամէնօրեայ մանկապարտէզ եւ նախակրթարանը Գալըաքեան վարժարանով։

ԹԵՍԱՂՈՆԻԿԷ

Պատմական քաղաք եւ մայրաքաղաք Մակեդոնիոյ որ կը գտնուի Յունաստանի հիւսիսային շրջանը։ Կարեւոր նաւահանգիստ Եգէական ծովուն վրայ։

Փոքրաթիւ գաղութ մը ուր սակայն հայկական կեանքը լաւ կազմակերպուած է։

Ունի հին եկեղեցի մը, կառուցուած 75 տարի առաջ, Ս. Աստուածածին եկեղեցին իր մնայուն հոգեւոր հովիւով։ Եկեղեցւոյ մեծագոյն հպարտութիւնը իր դպրաց դասն է, իր երգչախումբը, «Կոմիտաս երգչախումբ»ը 60 անդամներով։ Ունի անշուշտ թաղականութիւն։

Թեսաղոնիկէի մէջ չկայ ամէնօրեայ դպրոց։ Կազմակերպուած են եռօրեայ հայերէնի դասընթացքներ։

Որպէս Միութիւն կը գործեն՝ Համազգայինը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան երիտասարդաց եւ պատանեկան խումբերը, Գըթութեան Խաչը իր մասնաճիւղերով եւ մանաւանդ Հ. Մ. Ը. Մ.ը իր սկաուտական եւ պասքէթպոլի խումբերով։

ԹՐԱԿԻԱ

Պատմական շրջան մը եւս։ Ընթերցողը պիտի ըսէ, Յունաստանի որ շրջանը պատմական չէ։ 1919ին եւ 1923ին Թրակիան բաժնուեցաւ Պուլկարիոյ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ։ Յունաստանը ունի Թրակիոյ արեւմտեան մասը։

Հոս եւս փոքրաթիւ հայ գաղութ մը ցրուած Տիտիմոթիքոն, Ալեքսանդրուպոլիս, Գոմոթինի, Գավալա, Քսանթի քաղաքներու մէջ։ Իւրաքանչիւր այս վայրերուն մէջ կայ հայկական եկեղեցի մը, իր թաղական խորհուրդով բայց առանց մնայուն հոգեւոր հովիւի։ Պարբերաբար շրջուն քահանայ մը եւ անշուշտ Առաջնորդը կ'այցելեն Թրակիոյ այս զանազան եկեղեցիները եւ հօտը։

Հոս չկայ դարձեալ հայկական դպրոց։ Կը գործէ Գթութեան Խաչի մասնաճիւղը։

Եթէ այսօր, հայկական կեանքը մարած է այս շրջանին մէջ, չմոռնանք որ նախապատերազմեան շրջանին, Թրակիոյ այս քաղաքներուն մէջ հայ կեանքը կ'եռար իր ազգային կառոյցով։

Ընդհանուր առմամբ յունահայ գաղութին մէջ 1958էն մնացած հետքերը դեռ չեն անհետացած։ Գաղութին մէջ երկուութիւնը միշտ զգալի է։

Գաղութին մէկ մասը, թէեւ փոքրամասնութիւնը, կը շարունակէ չընդունիլ թեմական կազմակերպութիւնը, ունենալով «իր եկեղեցին», «իր դպրոցը», «իր ակումբը»։ Փաստ այս փոքրամասնութիւնը չէ մասնակցած դարձեալ վերջին թեմական ընտրութիւններուն։

Պէտք է ըսել որ բացասական կեցուածք մըն է քանի գաղութին լայն մեծամասնութիւնը, մօտ հարիւրէն ութսունը, արտայայտած է իր կամքը, որոշած է ինք վարել իր ճակատագիրը, չընդունելով դուրսէն պարտադրուած որեւէ կամայականութիւն։

Այսպէս, յունահայ գաղութը ունի ինքնուրոյն թեմական կազմակերպութիւն։

Սակայն, թեմական կազմակերպութիւն եւ ազգային կառոյց՝ դպրոցներով, ակումբներով, եկեղեցիներով, մամուլով ծանր բեռեր են գաղութին տկար ուսերուն վրայ։ Տկար թիւով, տկար նաեւ նիւթական կարելիութիւններով։ Օրինակ մը տուած ըլլալու համար ըսենք որ այժմ երկու դպրոցներու (Լ. եւ Ս. Յակոբեան եւ Զաւարեան) տարեկան ելեւմուտքն է 450 հազար Փր., ելեւմուտ մը որ մտահոգիչ համեմատութիւններով բարձրանալու վրայ է։ Ուստի, լուրջ նիւթական դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուին Հայ Կապոյտ Խաչը եւ Ուսումնական Խորհուրդը։ Արտասահմանէն եկած նպաստը պիւտճէին միայն մէկ տասներորդը կը ներկայացնէ։ Հ. Բ. Ը. Մ.ը ոչ մէկ աջակցութիւն եւ նիւթական նըպաստ կը բերէ այս երկու վարժարաններուն, քսան տարիէ ի վեր։ Կը մնայ տոկալ իր ուժերով, իր միջոցներով։

Յունահայ գաղութը առկէ տասնըհինգ, նոյնիսկ տասը տարի առաջ կը ներկայացնէր աւելի փայլուն, աւելի յուսադրիչ ազգային դիմագիծ մը։ Այսօր ոչ թէ տժգունած է քանի դպրոցները կը բանին, ակումբները յաճախուած են, եկեղեցիներու մէջ պաշտամունքները կը կատարուին, աւանդութիւնները կը պահուին թէկուզ թէ յաճախ պարապ աթոռներու առջեւ, քանի հայակեդրոն վայրերու մէջ՝ Ֆիքս, Գոքինիա յատկապէս, միութիւններ եւ ձեռնարկներ պակաս չեն, քանի ազգային մեծ դրուագներուն ժողովուրդը խուռներամ կը մասնակցի, սակայն եռանդը, խանդավառութիւնը, շինելու եւ շէնցնելու, որոշ չափով նուազած է եւ եղածը պահելու մտայնութիւնը զգալի է, ինչ որ առնուազն կը նշանակէ տեղքայլ։ Գոնէ այս տպաւորութիւնը կրեցինք մեր այցելութիւններու եւ յարաբերութիւններու ընթացքին։

Մեկնած որոշ տուեալներէ, այս մտայնութիւնը եւ մտահոգութիւնը մեծ մասամբ հասկնալի եւ բացատրելի է։ Բացատրելի նախ գաղութին փոքր թիւով, իր նիւթական սահմանափակ միջոցներով, ցրուածութեամբ, այլասերման կատարած տեւական եւ անխուսափելի վնասներով, արտագաղթով՝ մանաւանդ երիտասարդ տարրերու, եւ նաեւ մտաւորական թիւի մը պակասով։ Կարելի է նաեւ աւելցնել երկուութեան պայքարը, որ եթէ որոշ ժամանակ կրնայ մէկ եւ միւս կողմը միշտ արթուն պահել, մղել դէպի գործ, կրնայ նաեւ ժամանակին հետ դառնալ սպառիչ, ջլատել ուժերը եւ կամքերը։

Յունահայ գաղութը մեր այն գաղութն է որ տարօրինակ կերպով կուտայ եւ գոտեպնդման ուժեղ պատկերները նոյն ատեն տկարութեան մտահոգիչ նըշաններ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԷՆ

ՕԺԱՆԴԱԿ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿԱԶՄԸ

Ուսումնական ներկայ տարեշրջանի սկիզբը Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը ձեռնարկեց Օժանդակ Կոմիտէի մը կազմութեան, Դպրոցասէրի բազմարդիւն եւ վաղեմի կրթական յարկին շուրջ համախմբելու համար Ֆրանսահայ համայնքին կրթանուէր աղայինները։ Խնամակալութեան հիմնական բաղձանքն էր լայն շահագրգռութիւն արթնցնել վարժարանին հանդէպ եւ օտուիլ Կոմիտէի անդամներուն նիւթական ու բարոյական աջակցութենէն ապահովելու համար իր խնամքին յանձնուած կրթարանին յառաջդիմութիւնը և բարգաւաճումը։

Խնամակալութեան կոչին անմիջապէս պատասխանեցին կրթասէր անձնաւորութիւններ որոնց ի պատիւ 1977 Նոյեմբեր 25ին սարքուած հացկերոյթի ընթացքին, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ որոշուեցաւ շարունակել եւ ընդլայնել սկըսուած օգտակար գործունէութիւնը։ Շուտով նոր անդամներ յարեցան սեղծուած շարժումին եւ այժմ գոհունակութեամբ կը հրատարակենք Օժանդակ Կոմիտէի քառասունհինգ անդամներու առաջին անուանացանկը արձանագրութեան կարգով.

Տէր եւ Տիկին Ժեռար Գարաճեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ալման, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Աղամեան, Տէր եւ Տիկին Արշամ Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տալաքիւրէլեան, Տէր եւ Տիկին Բոյ Երթաշքըրան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Ճէզվէճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գաթիպեան, Տէր եւ Տիկին Մարգարեան, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մումճեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Վանեան, Պր. Արման Նշանեան, Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գավէզեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Միսաքեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Նորայր Երամեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Ֆելիքս Անդրէասեան, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր–Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Մարտիկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պետոյեան, Տէր եւ Տիկին Վրէժ Նեռելեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Մավեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ – Արամ Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Արծրուն Ջրբաշեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան, Պր. Վարուժան Պօղաճեան, Պր. Յակոբ Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ճնկլըրեան, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճիյէրճեան, Տէր եւ Տիկին Տարօն Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Սինանեան, Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պալեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Գորգիկեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Պարսամեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Զիլինկիրեան, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Պօղոսեան, Տիկին Եսթեր Իչքալացեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագըրճեան, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Պեռիկեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Շմաւոնեան։

Վստահ ենք թէ յարգարժան անձնաւորութիւններու նոր անուններ փութով պիտի աւելնան այս ցանկին վրայ եւ համայնական միահամուռ ջանքերով պիտի իրականանան այն կարեւոր ծրագիրները որոնք կը միշտկուին Դպրոցասէրի ապագային համար։

Յառաջիկայ տարի պիտի տօնուի վարժարանին հարիւրամեակը եւ բարեբախտ զուգադիպութեամբ մը այդ պանծալի դարադարձը պիտի նշուի արդիական նոր վարժարանի մը կառուցմամբ ներկայ շէնքին շրջափակին մէջ։ Այս նոր կառոյցը պիտի ձօնուի Միհրդատ եւ Գաբրիէլ Համբարձումեան եղբայրներու անուան,

ՆԱԽԿԻՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ 50ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

1928էն ի վեր հազարաւոր հայ պատանիներ անցած են Հայ Արիներու Միութեան շարքերէն՝ Փարիզ, Ֆրանսա, Եգիպտոս եւ Պելժիա, եւ անոնց սրտերուն մէջ միշտ վառ են Հայ Արիներու Միութեան մէջ իրենց անցուցած երջանիկ տարիները:

Միութեան հիմնադրութեան 50րդ տարեդարձին առթիւ, փարիզեան շրջանի նախկին խմբապետները, խմբապետուհիները, արենոյշներն ու արիները փափաքելով տօնել նաեւ այս տարեդարձը, կազմակերպած էին ընկերական ճաշ մը, որ տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի, Մայիս 8ի երեկոյեան, Եան'ցի սրահին մէջ, որուն մասնակցեցան փարիզեան շրջանի խմբապետներն ու խմբապետուհիները, Հայ Արիներու Միութեան ընդհ. պետ Գուրգէն Մեծատուրեան եւ արենոյշներու ղեկավար Անահիտ Աւագեանց:

Յուզիչ էր տեսնել այս հաւաքոյթը, որ համախմբած էր 1928ի հայ արիներու առաջին խումբի սկաուտներն ու պատասխանատուները, որոնցմէ շատեր՝ մեծ հայր կամ մեծ մայր դարձած, եւ որոնց զաւակները, իրենց կարգին, մաս կազմած են Միութեան:

Ճաշի ընթացքին բոլոր մասնակցողները խօսք առին եւ յիշեցին Միութեան առաջին բանակումները, 1928ի Զատկուան առաջին ճամբորդութիւնը դէպի Անգլիա, բանակելու Հարի Սուրի սկաուտ խումբին հետ, որ իր ժամանակին այնքան խանդավառութիւն ստեղծած էր Փարիզի եւ Ֆրանսայի հայ գաղութին մէջ: Պըրքընհէրի (Անգլիա) ճեմպորին, որուն առաջին անգամ ըլլալով Հայերը կը մասնակցէին 35 սկաուտներով, Հունգարիոյ, Իսլանտայի ճեմպորիները, Միութեան կազմակերպած ազգային բանակումը՝ 1932ին, Ֆրանսայի առաջին ճեմպորին՝ 1947ին, Մուասոն, ուր 165 հայ արիներ մասնակցեցան Ֆրանսայի զանազան շրջաններէն, Եգիպտոսէն, եւ Պելժիայէն, Երէցներու կազմակերպութիւնը եւ անոր բանակումը եւայլն:

Միութեան ընդհ. պետը իր երախտագիտութիւնը յայտնեց բոլոր նախկին սկաուտներուն, որոնք միշտ օգտակար եղած են Միութեան կեանքին եւ հաւատարիմ մնացած հայ արիներու ոգիին: «Ասկէ ետք, ըսաւ ընդհ. պետը, շատ մը հաւաքոյթներ պիտի ունենանք միասին, որպէսզի մեր եղբայրութիւնը մնայ վառ: Բոլորդ ալ հերոսական գործունէութիւն մը ունեցաք մանաւանդ Միութեան հիմնադրութեան առաջին տարիներուն, երբ հազիւ հաստատուած Ֆրանսա, կ'ապրէինք դժուար պայմաններու մէջ: Այսօր կը տեսնէք շարժման ծաւալումը եւ կենսունակութիւնը. ասիկա մեծ մասով կը պարտինք ձեզի՝ առաջին ռահվիրաներուդ»:

Խօսք առնելով Տիկին Անահիտ Աւագեանց ըսաւ. «Մեր հիմնադրին Պէյտըն Փաուըլի արձակած նետը շատ բարեբեր հողերու վրայ ինկաւ եւ Հայ Արիներու Միութիւնն ալ բախտը ունեցաւ մասնակցելու միջազգային այս մեծ եղբայրութեան: Հայ Արիներու Միութեան բարգաւաճումը հրաշք մըն է, շնորհիւ այդ նետին որ մեզի ալ հասաւ: Մենք պէտք ունինք նախկիններուն, ձեր ներկայութեան եւ մասնակցութեան մեր գործունէութեանց ներս, որպէսզի մեր շարժումը մնայ միշտ եռանդուն եւ պատիւ բերէ Հայութեան եւ միջազգային սկաուտական եղբայրութեան»:

Այնուհետեւ շարունակուեցաւ ճաշը խանդավառ ու եղբայրական մթնոլորտի մէջ, շրջաններու ներկայացուցիչներու մերթ ընդ մերթ արտասանած ճառերով եւ ուղերձներով:

Որոշուեցաւ Յունիս 11ին կազմակերպել մեծ արշաւանք մը Պիէռվիլ, Հայ Արիներու օրրանը, ուր նախկին եւ ներկայ արիները եւ իրենց պետերը պիտի վերյիշեն եւ ապրին Միութեան գործունէութեան առաջին օրերը:

Հայ Արիներու Միութեան յիսնամեակի առթիւ կազմակերպուած այս հաւաքոյթը անմոռանալի յիշատակներ պիտի ձգէ մեր բոլորին սրտերուն մէջ, նոյն ատեն հանդիսանալով շատ մը նոր ծրագիրներու գործադրութեան մեկնակէտ:

Հ. Ա.

Վերջերս նորոգ հանգուցեալ Պր. Գարբիս Համբարձումեանի ձեռամբ կատարուած իրենց իշխանական նուիրատուութեան եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան լայն օժանդակութեան շնորհիւ է որ կարելի պիտի ըլլայ ձեռնարկել այս բազմածախս բայց անհրաժեշտ շինութեան եւ վայն ապահովել, ապաւինելով մեր ազնիւ ժողովուրդին աջակցութեան, որպէսզի Դպրոցասէրը հնարաւորութիւն ունենայ աւելի լայն չափով սատարելու հայ տոհմիկ դաստիարակութեան ծաւալման:

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը չունի հասութաբեր կալուածներ կամ հաստատ եկամուտներ. այս պատճառաւ Խնամակալութիւնը ստիպուած է ամէն տարեշրջանի կատարել կարեւոր ձեռնարկ մը, ինչպէս անցեալ տարուան պարահանդէսը որ այնքան մեծ յաջողութիւն արձանագրեց: Այս շրջանին վարժարանին Խնամակալ Մարմինը փափաքեցաւ աւելի մշակութային եւ ժողովրդական հանդիսութիւն մը կազմակերպել եւ շնորհիւ Դպրոցասէրի բարեկամ անձերու, յաջողեցաւ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէէն առնել հայկական շահեկան ֆիլմ մը «Հեղնար Աղբիւր» քաղուած հայրենի գրող Մկրտիչ Արմէնի ծանօթ վէպէն: Սէրեր կան այս պատմուածքին մէջ. խոր, անկեղծ կամ խռովիչ, անդիմադրելի սէրեր որոնք կը յուզեն, կը ցնցեն մեր էութիւնը, բայց անկախաբար իր նիւթէն, այս ներկայացումը պատեհութիւնը կուտայ մեզի տեսնելու հին բարքերն ու կեանքը արդի Լենինական քաղաքի, այսինքն նախկին Ալեքսանդրաբոլի կամ Կիւմրիի որ մեր պատմական «Գումրայ»ն է:

Այս բացառիկ շարժապատկերին առաջին լուսարձակումը տեղի պիտի ունենայ Իսի լէ Մուլինոյի մէջ Յունիս 2ին: Ապահով ենք թէ խուռն բազմութիւն մը պիտի լեցնէ այդ երեկոյ Իսիի Քաղաքապետական Թատրոնի մեծ սրահը եւ թէ Փարիզէն վերջ տարբեր հայաշատ քաղաքներու մէջ ալ ներկայացումը նոյն յաջողութիւնը պիտի գտնէ:

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԱՊՐԻԼ 24-Ը
— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆ

Ապրիլ 22ին, Թեհրանի 21 հայկական դպրոցներու աշակերտները ուսուցիչներով եւ պատասխանատուներով, հաւաքուած են Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ բակին մէջ կառուցուած Նահատակներու Յուշարձանին շուրջ եւ ծաղկեպսակներ զետեղած:

×

Ապրիլ 23ին, երեկոյեան, դարձեալ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ բակին մէջ հաւաքուած են Թեհրանի բոլոր մարզա-մշակութային եւ կանանց միութիւնները (թիւով 18): Հոգեհանգստեան պաշտօնի կատարումէն ետք իւրաքանչիւր միութիւն ծաղկեպսակ մը զետեղած է յուշարձանին: Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան խօսած է հայ ժողովուրդի արդար իրաւունքներու մասին, յանձնարարելով նոր սերունդին՝ շարունակել պայքարը եւ ամրօրէն կառչած մնալ ազգային իտէալներուն: Թեհրանի մարզական եւ մշակութային միութիւններու կողմէ խօսք առած է ժիրայր Ղարիպեան եւ ծանրացած ներկայ պայմաններու եւ մեր գոյութեան սպառնացող վտանգին վրայ:

×

Ապրիլ 24ի առաւօտեան Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուած է եւ յուշարձանին մօտ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն: Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, հոծ բազմութեան ներկայութեան, խօսք առած են Արտակ Արք., Վերապատուելի Ն. Խաչատրեան, իրաւաբան Ալբեր Բեռնարդի եւ Տոքթ. Սամսոն Ստեփանեան:

Նոյն օրը երեկոյեան, Զարմահալ Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն: Բանախօսած է Ջանի Հանանեան:

×

Ապրիլ 28ին, «Արարատ» մարզադաշտի ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցած է Բացառիկ Օր մը, նուիրուած Ապրիլեան Եղեռնի նահատակներու յիշատակին: Հանդիսութեան ներկայ եղած են Թեհրանի հայկական նախակրթարաններու բարձր դասարաններու եւ միջնակարգ դպրոցներու 2500 աշակերտները: Բացումը ըրած է աշակերտ Թոնի Բուլբուլեան, որմէ ետք, յատկապէս պատրաստուած բեմին վրայ շարուած են 500 աշակերտներ եւ երգած «Երեւան-Էրեբունի» երգը: Ապրիլեան Եղեռնի եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքներու մասին խօսած է Նորայր Էլսայեան: Ապա, 500 հոգինոց երգչախումբը հնչեցուցած է ազգային եւ յեղափոխական երգեր՝ «Կռուեցէք տղերք», «Արփա-Սեւան», «Ի զէն Հայեր», «Զէյթունցիներ» եւայլն: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է 2500 աշակերտներու յոտնկայս մեկնաբանած Սարդարապատ երգով:

ԹԱՒՐԻԶ

Ապրիլ 24ի առաւօտեան Բերդաթաղի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է թեմին Կաթողիկոսական փոխանորդ Տիրայր Վրդ. Փանոսեան: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ի յիշատակ Ապրիլեան նահատակներու: Նոյն օրը երեկոյեան, Հայոց Ակումբին մէջ, տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Բացման խօսքը արտասանած է Բագրատ Քհնյ. Մելքոնեան, բանախօսած է գնդապետ Էմիլ Յակոբեան: Փակման խօսքը ըրած է Տիրայր վարդապետ:

ՂԱԶՈՒԻՆ

Ապրիլ 28ին Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցւոյ մէջ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն, որմէ ետք հոգեւոր հովիւը՝ Յարութիւն աւագ Քհնյ. Տէր-Մեսրոպեան խօսած է հայկական ցեղասպանութեան պատճառներու մասին:

ԳԱՀԻՐԷ

Շաբաթ, Ապրիլ 22, երեկոյեան, երիտասարդական զանազան միութեանց մասնակցութեամբ տեղի ունեցած է յուշահանդէս մը: Բացման խօսքը արտասանած է Պերճ Թերզեան, որմէ ետք Յովհաննէս Վրդ. Աճմարանեան խօսած է հայկական ցեղասպանութեան հանգրուաններուն մասին, յիշելով նոյն ատեն ինքնապաշտպանութեան կռիւները: Հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած փաստանկարի մը ցուցադրութենէն ետք խօսք առած է Աւետիս Եափուճեան եւ անդրադարձած հայկական ցեղասպանութեան առթիւ օտար մտաւորականներու արտայայտութեանց: Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան ներկայացուցած է Հայկ. Դատի պատմական հոլովոյթը: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջն. Զաւէն Եպ. Չինչինեան: Այնուհետեւ ներկաները գացած են Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, ուր կատարուած է հսկումի արարողութիւն:

Ապրիլ 23ի առաւօտեան Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Զաւէն Եպս.: Քարոզած է նաեւ Եգիպտոսի պապական նուիրակը՝ Աշիլ Եպս. Կլորիօ (ֆրանսերէն): Հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք Ազգային Առաջնորդարանին մէջ բացումը կատարուած է Հայկ. Դատին, մշակոյթին եւ գրականութեան նուիրուած հրատարակութիւններու ցուցահանդէսին:

Նոյն օրը երեկոյեան, Նուպարեան Ազգ. վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն եւ կազմակերպութեամբ համագաղութային յանձնախումբին: Բացումը ըրած է Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան: Խօսք առած են ժիրայր Ճէպէլեան եւ Յովհ. Վրդ. Աճմարանեան:

×

Ապրիլ 27ին, Հելիոպոլսոյ «Յուսաբեր» ակումբին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւն մը, հովանաւորութեամբ առաջնորդ Զաւէն Եպս. Չինչինեանի եւ կազմակերպութեամբ «Յուսաբեր» Երիտասարդաց Միութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Գուրգէն Բանեան: Բանախօսած է Կայծ Կոկանեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍ

ԲԱ ՍԱ ԽԻ՞ՂՃ Է…

4.

— Բայց Հայերիս կոտորածը դեռ երէկ առաւօտեան է սկսուել եւ շարաբար շարունակւում է հիմա էլ, երեւելի այր: Միթէ դա ձեզ յայտնի չէ: Երկու օր է քաղաքիս մուսուլմանները ջարդում են հայերին: Քաղաքս անմեղ արեան աւազան է դարձել: Ամբոխին գրգռում են ձեր մոլլաները, ղազիները, սէյիդները՝ «Սանջախ ի շե-րիֆ» գոչելով: Մոլլաներն իրենք էլ են սպանում կանանց ու երեխաներին:

Ուլու Իսլամը գլուխը թափահարեց դժան, չհաւատալով:

— Նման բանն արգելուած է:

— Արգելուածն արդէն անարգել է դարձել:

Ուլու Իսլամը ձեռքերը տարածեց, որից չոր գնգացին կանաչ թզբեհի հատիկները:

— Ալլահի կամքն անքննելի է, եղբայր պատուական: Աղօթենք, որ նա քաղցր աչքով նայի մեզ՝ մեղապարտ արարածներիս, քստմնելի հոգիներիս, ատելութեան արժանիներիս…:

Նա նորից փափկեց, դարձաւ ողորմելի բան: Երկար աղօթեց, քրթմնջաց, ապա գլուխը կախեց չոր ու ցամաք կրծքին ու գնաց՝ միայն իրեն յայտնի մոռացութեան ուղիներով: Նա ստեպ - ստեպ ցնցւում էր, ճակատը կպցնում ծնկներին դրած կաշեկազմ Ղուրանին: Նրա շրթունքներին դեղին փրփուր դուրս տուեց՝ մանր փուչիկներով:

Մգլիթի շեմին երեւաց Զերքէզ Շահէ-բեգդին բէյը:

— Օրն անցնում է, բաբա քէշիշ: Ես գործերի տէր եմ:

Սրբազանը վեր կացաւ: Եկաւ սատանայից խուսափել ուզելու: Ինչո՞ւ եկաւ: Նա գնաց դէպի դրան լոյսը: Նահատակուելու ցանկութիւնը դարձաւ անուանելի:

ԼՈՅՍԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

1.

Գլուխ ուտող էր տասնհինգ թուականի հացը: Ցորենի արտերը լցուել էին պոնկէ պռունկ՝ ծանր հասկերով, խիտ, առատ: Ծամուկի մարէն դա չար նշան էր համարում:

— Գլխակեր տարի՛ է:

Խոտը հնձելու օրերն էին: Կաթակնը գրեթէ դատարկուել էր իր միշտ անհանգիստ ուրախացող, աղմուկով վշտացող բնակիչներից: Տանվեց տարեկանից մինչեւ վաթսունին հասածները, նաեւ դեռ աւելինները, ձիերով, ջորիներով, աւանակներով, հաց թխելու ալիւրով, կուժկուլայով եւ այլ պարագաներով բարձրացել էին խոտհարքների վերեւները՝ գիւղից մէկ օրուայ ճանապարհ հեռու:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(68 - Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Երկուշաբթի, Մայիս 22, երեկոյեան ժամը 19ին, Սարդարապատի նահատակ հերոսներու անմահ յիշատակին։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Մայիս 21, Կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ վարժարանի հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, խնամակալուհիներուն, տնօրէններուն, ուսուցիչներուն եւ սանուհիներուն։

×

Տրապիզոնի նահանգի Հայրենակցական Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրէ ընդհանուր Պոնտոսի նահատակներուն հոգւոյն ի հանգիստ, Մայիս 21, առաւօտեան ժամը 10ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար մեր նահատակներուն յիշատակը։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկ. Գէորգ Պագըրճեան փոխան ծաղկեպսակի, այրի Տիկ. Մարի Մոմճեանի (ծնեալ Գույումճեան) մահուան տխուր առթիւ, 500ական ֆրանք զոյգ վարժարաններուն՝ Սեւրի եւ Դըպրոցասէրի (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլ քաղաքի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ Ցուսիկեան ընտանիքին իրենց զաւկին եւ եղբօր՝ Ռոպէր Ցուսիկեանի մահուան տխուր առթիւ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԼԻՈՆ

SALLE RAMEAU

Ուրբաթ, Մայիս 21 ժամը 20.45ին

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած
Տիկնանց Միութեան կողմէ

Ensemble Instrumental de Romans,
Direction
A. SIRANOSSIAN
Soliste A. Poulet et pour la première fois
à Lyon
SUZANNE MILDONIAN
Programme : *Britten, Vivaldi, Haendel, Sarian, Komitas*
Billets : Eglise Arménienne
de Lyon ou sur place

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ապրիլ 16, Վասպուրականի յաղթական հերոսամարտի հանդէսաճաշի հասոյթը, Տէսինի եւ Վիէնի մասնակցութեամբ, 4000 Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Մուրատեան վարժարանին։

Նոյն նպատակին Յ. Փափազեան կը նուիրէ 100 Ֆր., Վ. Գամբերեան՝ 60 Ֆ.։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ, ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ։ Կիրակի, Մայիս 28, ժամը 10ին, իր գրասենեակը 32 Ռիւ տը Թրէվիզ։ Տեղեկատուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Կը հրաւիրուին բոլոր ռազմիկ ընկերները։

Rallye Touristique

Organisé par le
Comité des jeunes du YAN'S CLUB
Dimanche 21 Mai

Renseignements et inscriptions avant le Vendredi 19 Mai en téléphonant au Club de 11 à 15 heures.—
589-20-48

APPEL

Après l'intervention brutale des forces de l'ordre devant l'Eglise arménienne de la Rue Jean-Goujon à Paris, au cours de la journée commémorative du Génocide des Arméniens en 1915

Le Comité Unitaire de Protestation
"24 AVRIL 1978"

appelle tous les Arméniens à participer massivement à un

MEETING COMMUN

Jeudi, 1er Juin à 20 h. 30 Salle de la Mutualité, 24, Rue St. Victor
Métro Maubert-Mutualité
UNE PETITION SERA TRES PROCHAINEMENT MISE EN CIRCULATION DANS LE PUBLIC
IMPORTANT. — Une souscription destinée à financer l'ensemble des actions déjà engagées par le Comité sera lancée dans les prochains jours.
Les détails d'organisation des actions seront communiquées ultérieusement par voie de presse, d'affiches de tracts

Հովանաւորութեամբ ու ներկայութեամբ
Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Նախաձեռնութեամբ
Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութեան — Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան — Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան
Ու մասնակցութեամբ բազմաթիւ կուսակցական եւ հանրային կազմակերպութեանց
ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ
Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15.30ին
ՇԻՄԻԻ ՍՐԱՀԸ
28 bis, Rue Saint-Dominique — Paris 7e — Métro Invalides
ԿԸ ԽՕՍԻ
ՓՐՈՖ. ԱՇՈՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Պատմական գիտութեանց տոքթոր
Պետ. արխիւներու պետ
Կը խօսին.— ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Բարձր հովանաւորութեամբ
Հայրապետական պատուիրակ, Փարիզի Հայոց առաջնորդ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Գ. Գ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ՏՈՔԹ. ԽԱԶԻԿ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ
UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS

Dîner - Dansant

Le Samedi 20 Mai de 20 h. 30 à l'aube dans les Salons Hoche
9, Ave. Hoche — 75008 PARIS — Métro Courcelles
Avec NORAYR
ORCHESTRE BERNARD DEDEDJIAN
Կը նախագահէ ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆ
Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Գ. ՍԱԱՏԷԹԵԱՆԻ, հեռ. 887.99.06

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 18, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզին մէջ
44 – 50, Ավընիւ Շարլ Տը Կօլ
Գեղարուեստական նոխ բաժին
Հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի հաճելի օր մը անցընելու։
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է
Մանրամասնութիւնները յետագային

Soirée Artistique et Dansante

organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
section Chaville

animée par
BEDIK et son orchestre

partie artistique
Groupe de danse "NAIRI"
et
HARTAR (Vicken et Harout)

le Samedi 20 Mai 1978 de 21 h. à 4 h.
dans la Salle des Fêtes de Chaville
47, rue Stalingrad, 92370 Chaville

Restaurant
LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65
ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

SA NOUVELLE DIRECTION
présente
son mini-spectacle
avec Marten Yorgantz et Norayr

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
18
JEUDI
18 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F
53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.120
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — No 14.120

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ՍԱՍՏԻԿ ԿՌԻՒՆԵՐ ՇԱՊԱՅԻ ՄԷՋ

Զայիրէն հասած լուրերը չեն կրնար գաղափար մը տալ թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Շապայի, այսինքն հանքային հարուստ շրջանը: Լուր չկայ նաեւ 2էն 3 հազար օտարականներէն, որոնք այդ շրջանն են: Երբ հաստատուեցաւ թէ առջի օր ալ 4 – 5 Եւրոպացի մեռած են, մտահոգութիւնը աւելի մեծ եղաւ: Այս զոհերուն իսկ թիւը կարելի չէ եղած ճշգրիտ կերպով գիտնալ: Պրիւսէլի աղբիւրներուն համաձայն չորս էր (երեք պելժ, մէկ իտալացի), դիւանագիտական այլ աղբիւրներու համաձայն՝ ինը: Կ'ըսուի նաեւ թէ Քոլվեզի ներկայացուած հանքային ընկերութիւնները բանակցութեանց ձեռնարկած են ըմբոստներուն հետ որպէսզի բոլոր օտարականներուն մեկնումը ապահովուի, բայց Քաթանկացիները տրամադիր չեն, որովհետեւ եւրոպացի քաղաքայիններու ներկայութիւնը զիրենք կը պաշտպանէ զայիրեան օդուժի ռմբակոծութիւններէն: Ֆրանսացի զինուորներէն ալ լուր չկայ, կը կարծուի թէ գերի են, գալով այս առթիւ եղած նախաձեռնութեանց մէկ ստոյգ բան կայ, այն որ Ուաշինկթըն որոշած է արագացնել զէնքի յանձնումները Քինշաշայի կառավարութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԷՆ Վիէննա հասնելով Էճէվիտ մերժած է որեւէ օտար միջամտութիւն Կիպրոսի հարցին կապակցութեամբ, մէջն ըլլալով՝ Միացեալ Նահանգները: Թուրքիոյ վարչապետը ըսած է որ՝ արդէն եթէ այսքան տեւած են Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ հարցերը, գլխաւոր պատճառն այն է որ Միացեալ Նահանգները քիչ մը շատ «հետաքրքրուած են»:

ՊՈՆ ԹԷ ԶԷՆՔ ԹԷ ԴՐԱՄ ԿՈՒՏԱՅ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

« ՁԵԶԻ ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՓՆՏՌԵԼ ՊԻՏԻ ՉՏԱՆՔ » ԸՍԵՐ ԵՆ ԳԵՐՄԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետին այցելութիւնը Արեւմտեան Գերմանիա, բաւական արդիւնաւոր եղած է, քանի Էճէվիտ թէ՛ զէնք, թէ՛ դրամ գտած է Գերմաններուն մօտ: Եւ Պոնի ղեկավարները նոյնիսկ ըսած են.— ձեզի Ամմերիկան փնտռել պիտի չտանք:

Այս այցելութեան արդիւնքներուն մասին, Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան.—

ՊՈՆՆ.— Թուրքիոյ վարչապետ Պիւլէնտ Էճէվիտի եւ Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետ Հելմութ Շմիտի եւ այլ պետական դէմքերու հետ ունեցած տեսակցութիւնները լրացան: Գերմանիա որոշեց զինուորապէս օժանդակել Թուրքիոյ, հակառակ ամերիկեան զինարգելքին: Գերման ընդդիմադիր կուսակցութեան պետը, Շթրաուս, հետեւեալը ըսաւ.— Ամերիկացիք պէտք է սրբագրեն այս սխալը, իրենց իսկ օգտին համար:

Էճէվիտ առտուան նախաճաշը ըրաւ Արեւմտեան Գերմանիոյ Տնտեսական նախարարին հետ; կէսօրին ալ ճաշեց գերման ճարտարարուեստներուն հետ: Աւելի վերջ հրաժեշտի այցելութիւն մը տուաւ վարչապետ Շմիտի, որուն հետ մէկ ժամ տեսակցեցաւ, աւելի քան բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ:

Զինեալ օժանդակութենէն զատ, Գերմանիա հարիւր միլիոն մառքի նոր վարկ մը բացաւ Թուրքիոյ: Այս գումարը պիտի յատկացուի ներածումներու դժուարութիւններէն ծնած մատակարարութեան եւ պիտի վճարուի երեսուն տարուան մէջ, փոքր տոկոսով մը: Էճէվիտ անջատ տեսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ ընդդիմադիր պետերէն Քոլի եւ Շթրաուսի հետ, անոնց գաղափարները շօշափելով Թուրքիոյ տնտեսական բարեկարգումին շուրջ: Էճէվիտ ներկայ եղաւ նաեւ գերման Առեւտրական եւ Ճարտարարուեստական Սենեակի ժողովին, յետոյ Թրքական դեսպանատան մէջ ընդունեցաւ գերման սենտիքաներու նախագահ Վեթթէրը: Այս առթիւ ապահովութեան ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՊԱՆԻԱ ԵՒ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Սպանացիներուն համար հիմնական հարց դարձած է Ատլանտեան Ուխտը: Մաս կազմե՞ն թէ ոչ Ուխտին, կէտ մը որ իր կարեւոր անդրադարձը կրնայ ունենալ թէ՛ իրենց եւ թէ Արեւմուտքի համար: Առայժմ դեռ յստակ չէ ելքը:

Սպանիա չէզոք դիրք բռնեց վերջին երկու համաշխարհային պատերազմներուն ընթացքին եւ ներկայիս, մասնաւորաբար երիտասարդ սերունդին մօտ, զօրաւոր է որեւէ ճակատի մաս չկազմելու տրամադրութիւնը, հետեւելու միայն անկախ քաղաքականութեան մը:

— Եւրոպացիներն ու Ամերիկացիները չեն ըմբռներ Սպանացիներուն դժկամութիւնը անդամակցելու Ատլանտեան Ուխտին, որովհետեւ մեր երկիրը եւրոպական այլ երկիրներուն հետ կը բաղդատեն: Այդպէս չէ: Դժուար պիտի ըլլայ որոշումը: Աննշան մեծամասնութիւն կը ներկայացնեն անդամակցութեան կողմնակիցները, միւս կողմէ տրամադրութիւնը շատ ցած աստիճանի վրայ կը գտնուի: Այս հաստատումը կատարողը՝ Խոսէ Ռամոն Լասուէն, վարչապետին խորհրդատուն է արտաքին քաղաքականութեան մարզէն ներս:

Թագաւորն ու վարչապետը, որ փոքրամասնութիւն ներկայացնող կառավարութիւն մը կը գլխաւորէ, կողմնակից են անդամակցութեան: Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն տնտեսական լուրջ տագնապի մը առջեւ կը գտնուի: Ունի նաեւ այլ կարեւոր հարց մը՝ Սահմանադրութեան վաւերացումը Խորհրդարանին կողմէ: Իրաց այս վիճակին մէջ Ատլանտեան Ուխտի անդամակցութեան հարցը կրնայ դժուար կացութեան դուռ բանալ կառավարութեան առջեւ:

Ընկերվարական Աշխատաւորներու կուսակցութիւնը, երկրորդը Դեմոկրատ Կեդրոնէն ետք, ինչպէս նաեւ համայնավարները դէմ են անդամակցութեան ըսելով, թէ Սպանիա պէտք է չէզոք քաղաքականութեան հետեւի եւ մասնակից չդառնայ մեծերու բարդ ու վտանգաւոր մրցակցութեան, հակամարտութեան: «Փորձը ցոյց տուած է վերջին երեսուն տարիներուն, թէ այն երկիրները, որոնք նուազագոյն կապն ունեցած են ճակատներուն հետ, ռազմավարութեան առաւել հնարաւորութիւն ունեցած են: Բայց ասիկա չի նշանակեր, թէ մենք հակա – Ատլանտեան ենք»: Այս տեսակէտն արտայայտողն ալ Ընկերվարական կուսակցութեան պատասխանատուներէն է:

Զարմանալին այն է, որ Ատլանտեան Ուխտի անդամակցութեան դէմ արտայայտուող ձախ կուսակցութիւններուն համակարծիք են ծայրայեղ աջ երէց սպաները, յատկապէս 220.000 զինուոր հաշուող ցամաքային ուժերուն մէջ: Պատճառն այն է, որ միանալու պարագային պէտք է կրճատեն ցամաքային ուժերու թիւը եւ բանակը դարձնեն առաւել սպառազինուած ու չարժուն: Երիտասարդ սպաները, ընդհակառակն, նոր մօտեցումով կը ջատագովեն անդամակցութիւնը:

Ֆրանքոյի վարչաձեւը բանակը վերածած էր ներքին ոստիկանական ուժի, չափէն աւելի մեծ թիւի զինուորականներով, ոչ լաւ սպառազինութեամբ: Միայն փարաթրուփի մէկ գունդ մը Ատլանտեան Ուխտի մակարդակը կը ներկայացնէ: Անդին ծովային ուժը՝ 48.000 զինուոր, տարիներէ ի վեր կը մասնակցի ամերիկեան վեցերորդ նաւատորմին, ինչպէս նաեւ ֆրանսական, իտալական եւ պելժ ռազմափորձերուն: Նաւատորմը ինքնավստահ է եւ կ'ըմբռնէ, թէ անդամակցութեան պարագային իր դերն ու արժէքը պիտի աւելնայ արեւմտեան Միջերկրականի, Ատլանտեանի եւ Ճիպրալթարի շրջագիծին մէջ:

Օդուժը՝ 41.000 զինուոր եւ 157 օդանաւ, ամերիկեան օդային ուժերու հետ ռազմափորձեր կը կատարէ տարիներէ ի վեր: Ամերիկեան օդուժի չորս կայաններ կան Սպանիա: Համաձայն լաւատեղեակ շրջանակներու՝ ծովային ուժերը առաջին դիծը կը ներկայացնեն անդամակցութեան կողմնակիցներուն մէջ: Օդուժը երկրորդ, իսկ բանակը 60 - 70 տոկոսով համաձայն է:

Անգլիոյ մէջ տեղի ունեցած միտքերու փոխանակութեան մը ընթացքին, անցեալ ամիս, Ատլանտեան Ուխտի ներկայացուցիչները պարզեցին Սպանիոյ անդամակցութեան դրական երեսները: Սպանական ուժերը հնարաւորութիւն պիտի ունենան զինուելու արդիական զէնքերով, սպաները քաղաքական բնոյթի աշխատանքներէն ազատելով պիտի նուիրուին միայն իրենց ասպարէզին եւ Մատրիտ իր կարեւոր խօսքը պիտի ունենայ Եւրոպայի Խորհուրդներուն մէջ: Միեւնոյն ատեն պիտի ամրապնդուի Քանարեան կղզիներու պաշտպանութիւնը եւ Անգլիա դիւրութիւն պիտի ունենայ յանձնելու Ճիպրալթարը, որ պիտի դառնայ Ատլանտեան կայան կարգադրութեամբ մը, որ պիտի ապահովէ Սպանիոյ գերիշխանութիւնը այդ ժայռամասին վրայ:

Խորհ. Միութիւն, անշուշտ, մեծ ճիգ կը թափէ արգելք հանդիսանալու համար Սպանիոյ անդամակցութեան: «Զենք ուզեր, որ Սպանիա մուտք գործէ Ատլանտեան Ուխտէն ներս, յայտարարեց վերջերս Վ. Աֆանասեւ, Պրաւդայի խմբագիրը Մատրիտի մէջ: Սպանիոյ մուտքը կրնայ արգելք հանդիսանալ Սպանիա – Խորհ. Միութիւն յարաբերութիւններու զարգացման»:

Թ. Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Հեռատիպ, Մայիս 10–11)

ԲՐՈՆԶԷ ԳԱՆՁ

«Վոկրուգ Սվետա» («Աշխարհի շուրջը») ամսաթերթի այս տարուան 4րդ թիւին մէջ լոյս տեսած է Ա. Ռոգունի թղթակցութիւնը՝ «Բրոնզէ գանձ» վերնագրով, ուր կը կարդանք. «Գիյիմլի Թուրքիոյ Վանի վիլայէթի գիւղերէն մէկն է: Արտաքին աշխարհէն կտրուած է ոչ միայն ձմրան խստաշունչ ամիսներուն, երբ ճամբաները կը գոցուին զօրաւոր ձիւնաբուքերու պատճառով, այլեւ ամրան, երբ գիւղի գրեթէ բոլոր բնակիչները իրենց կենդանիներուն հետ կը փոխադրուին լեռնային արօտավայրերը: Գիւղացիները, շինարարական կարիքներու համար երբ կը քանդէին Գիյիմլիէն ոչ հեռու՝ Սերբար բարձունքի վրայ, անծանօթ ժամանակներէ մնացած շինութեան պատերը, սենեակներէն մէկուն մէջ յայտնաբերեցին խորհրդաւոր ուռուցիկ պատկերներով հարիւրաւոր բրոնզէ թիթեղներ:

Գիւտի մասին նախ իմացան շրջիկ առեւտրականները՝ որոնք թիթեղները հաւասար ծանրութեամբ կը փոխէին աղի եւ շաքարի հետ: Այնուհետեւ, երբ թիթեղներու վրայի պատկերներու մասին լուրը տարածուեցաւ ամէն տեղ, Գիյիմլի ժամանեցին ձեռներէց հնախոյզներ ու գանձ փնտռողներ: Անոնք ձեռք ձգեցին հարիւրաւոր նոր թիթեղներ, որոնք շարունակ կը պեղուէին Սերբար բարձունքին վրայ: Եւ ինչպէս յաճախ կը պատահի Թուրքիոյ մէջ՝ նման պարագաներուն, հին յուշարձաններու եւ թանգարաններու գըլխաւոր վարչութեան պեղումներու նպատակով միջոցներ յատկացնելէ առաջ, գտնուած առարկաներու մեծ մասը փոխադրուեցաւ արտասահման եւ ծախուեցաւ հնագիտութեան ասպարէզին մէջ:

1972ին հոս սկսան հնագիտական պեղումները, որոնք ցոյց տուին, որ Սերբարի մէջ, ծովու մակերեսէն 2623 մեթր բարձրութեան վրայ, Ը.–Զ. դարերուն (Ն. Ք.) բնակավայր մը գոյութիւն ունեցած է, որ կը յիշեցնէ ուրարտական ամրոց մը: Բնակավայրը ներկայացուցած է քարէ պատով միացուած մէկ կոյտ մը՝ բաղկացած երկու շէնքերէ (որոնցմէ մէկուն մէջ պահուած է բրոնզէ գանձը), սալայատակուած փարախէ մը եւ խճաձածկ բակէ: Դժբախտաբար, գանձ փնտռողները այնքան հիմնովին աշխատած են, որ հնագէտներուն բաժին մնացած են միայն քանի մը բրոնզէ թիթեղ, ձիու երկու ճակատանախշ, կուրծքի զրահի եւ գօտիի բեկորներ, Բայց չնայած որ բրոնզէ այս գանձերը տակաւին երկար ատեն խնամքով պիտի ուսումնասիրուին, արդէն իսկ կարելի է ըսել, որ Սերբար բարձունքի վրայ կատարուած յայտնագործութիւնը կրկին անգամ հաստատած է պարսկական, ասորական եւ միջերկրականեան մշակոյթներու հետ Ուրարտուի Պետութեան սերտ կապերու վերաբերեալ վարկածը»:

Ո՛Չ ՍԵՂՄՈՒՄ, Ո՛Չ ՇԵՂՈՒՄ

- ԿԵՑՑԷ՛ ՄԱՅԻՍ 28Ը, ԲԱՅՑ...ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏ ՏՕՆԵՆՔ -

Ապրիլ եւ Մայիս. մեր օրացոյցներու ամէնէն խճողուած ամիսները: Չկայ անձ մը կամ միութիւն մը որ անտարբեր մընայ: Ապրիլ՝ մռայլ խորհրդանիշ ժողովուրդի մը ցեղասպանութեան. Մայիս՝ եռագոյն դրօշակ, գրաւական՝ ապրելու վճռականութեան:

Ամէն տարի մեր խղճի պարտքը կը կատարենք աղօթելով եւ երգելով: Այս տարի եւս արարողութիւնները սկսան Ապրիլին ու կը պատրաստուինք Մայիսեան հանդէսներուն:

Շնորհիւ ֆրանսական ոստիկանութեան Ապրիլեան համախմբումները որոշ աղմաւանդ գտան օտար մամուլին մէջ: Ծանօթ է բոլորիս որ Ներքին Նախարարութեան Հրահանգով, ոստիկաններ, « տօն քէշոտներու » վերածուած՝ ենթադրեալ թշնամիներ տեսան Փարիզի Հայոց եկեղեցիին առջեւ գտնուող հաւատացեալներուն մէջ եւ իրենց գաւազաններով գրոհ տուին որպէսզի յարգուին կարգն ու կանոնը:

« Կը նախընտրեմ անարդարութիւն մը գործել քան թէ հանդուրժել անկարգութեան » ըսած է Կէօթէ: Երանելի Ֆրանսա, որ շնորհիւ իր Սէ. Էռ. Էս.ներուն հաշտեցուցած է Կէօթէի փիլիսոփայութիւնը գաւազանին հետ: Ժամանակին Քլէմանսօն է որ կ'ըսէր. « ... Պատերազմը շատ լուրջ հարց մըն է զոր կարելի չէ միմիայն զինուորականներուն վստահիլ »: Կարելի էր աւելցնել որ կարգն ու կանոնն ալ լուրջ հարցեր են զորս կարելի չէ միմիայն ոստիկաններուն վստահիլ որքան ալ « մշակուած » ըլլան անոնց գլուխները:

Քանի մը լուրջ թերթեր՝ «Յառաջ», «Լը Քանար Անշէնէ», «Լա Քրուա» կարճ եւ կտրուկ, տուին պատշաճ պատասխանը օրը օրին, սոյն դայթակղութեանց պատասխանատուներուն: Լրջութիւնը չխզելու համար առ այժմ այսքանով բաւականանք: Աւելորդ երեմիականներ ջան մը պիտի չաւելցնեն ըսուածին վրայ:

Առաջին արարին վրայ վարագոյրը իջած է եւ կը սպասենք երկրորդ արարին, որ տեղի պիտի ունենայ անպայման Ֆրանսայի յաջորդ ընտրութիւններու նախօրեակին:

Քանի որ յստակ է մեզի համար թէ ֆրանսական կառավարութիւնները կը հետաքրքրուին մեզմով նման առիթներով միայն. լաւ է որ մեր հաւաքականութեան ընդվզումը յայտնենք պաշտօնապէս այն ժամանակ:

Շատեր պիտի ուզէին որ Հայերը մէկ ճակատ կազմած անմիջապէս բողոք բարձրացնէին պատկան իշխանութեանց մօտ: Բոլորս ալ գիտենք նման ձեռնարկի մը դժուարութիւնը: Միութիւններ կը միանան ժողովի մէջ եւ ամէն մէկը կառչած կը մնայ իր տեսակէտին վրայ: Ստորակէտ մը փոխելու համար ժամեր պէտք կ'ըլլան: Ի՞նչ կրնանք ընել. մարդիկ եկած են խօսելու, ըսելիք ունին եւ անշուշտ լուրջ բաներ:

Կրնանք ուրախ ըլլալ որ մեր Դատը հետապնդող պաշտպան փաստաբաններ չեն պակսիր, նոյնիսկ հարկ եղածէն աւելի կան: Բայց դատելով իրենց աշխատանքի գործելակերպէն կ'անդրադառնանք որ ամէն մէկը վերմակը իր վրայ կը քաշէ եւ բաց մնացողը Հայ Դատն է դարձեալ:

Բայց եւ այնպէս անժամանցելի մուրհակ մը կայ զոր աճուրդի հանելու նպատակ չունինք: Ցեղասպանութիւնն ու անոր դատապարտութիւնը ինչպէս նաեւ Հայաստանի հողերու ամբողջացումը պարագայական հարցեր չեն որ քմահաճոյքներու ենթարկուին: Մէկը միւսը ամբողջացնող, անբաժանելի՝ մեր քաղաքական պահանջներուն հիմնաքարերն են: Մետասաներորդ ժամու « քաղաքագէտներ » կը փորձեն անջատել մէկը միւսէն չփոթ ստեղծելով հանրային կարծիքին մէջ:

Քանի մը նմոյշներ կրնան լուսաբանել միտքերը:

«Կը պահանջենք ցեղասպանութեան ճանաչումը եւ հատուցում Հայերուն»: Այս տեսակէտը պաշտպանողները կ'աւելցնեն՝ « Հողային պահանջ չունին Հայերը »:

«Մեր թիւ մէկ թշնամին Թուրքն է», կ'առաջարկեն ուրիշներ:

«Ո՛չ, Ռուսը»:

«Անկցի խորհրդային աշխարհակալութիւնը»:

«Ամերիկան աւելի վտանգաւոր է»:

«Չինացիներուն դիմենք» կ'առաջարկեն աւելի իմաստունները:

«Հայկ. Դատը կը լուծուի դասակարգային պայքարով» կ'աղաղակեն նորեր:

«Ապաւինինք հայ եկեղեցիին»:

«Անթիլիասին» կը լրացնէ մէկը:

«Ոչ, Էջմիածնին», արձագանգ կուտայ ուրիշ մը:

«Միացեալ եւ անկախ Հայաստան»:

«Միացեալ այո՛, բայց կախեալ»ը նախընտրելի կը գտնէ համերաշխական ճամբու թեկնածու մը:

Ի՞նչ կրնայ ընել մարդկային պարզ ուղեղը երբ մարդիկ կը շարունակեն յամառօրէն պնդել որ «եթէ էծ էլ է, կը թռչի»: Ամէնէն կատարելագործուած օրդինաթէօրն անգամ իր հիւսիսը կը կորսնցնէ գլխու պտոյտ տուող այս առաջարկներուն առջեւ: Օտեան չենք որ այս իրականութեան մէջ ծաղրածուներ փնտռենք ու ծիծաղինք: Ցաւով կը հաստատենք միայն որ ժխտական այս երեւոյթը կ'ուշացնէ լուծումը ու կը կաղցնէ Հայկական Դատին լծուած մեքենան: Բայց չչփացնելու համար մեր թշնամիները, աւելցնենք որ հակառակ ասոր Հայութիւնը չի մոռնար էականը: «Դատապարտել ցեղասպանները, քաղաքական ազատութիւն պահանջել հայ ժողովուրդին համար, ամբողջացնել Հայաստանը Ամբողջական Հայութեամբ»:

Ճիշդ է որ Հայ Դատը Ալի Պապայի ժայռախորշը չէ եւ մեր ձեռքին մէջ չունինք «սեզամ»ը բացող բանալին:

Ցաւակնութիւնն ալ չունինք անմիջական լուծում մը ունենալու. բայց եւ այնպէս ձեռնթափ նստելն ալ իմաստութիւն չենք նկատեր:

Ժողովուրդի մը արիւնով ներկուած կարմիր արատ մը կայ մարդկութեան խղճին վրայ: Միամիտ չենք հարկաւ մըտածելու որ խղճի անհանգստութիւնները քուն կը փախցնեն: Խղճի հիւանդութիւնները շուտ կ'ապաքինին դիւանագիտական սակարաններու մէջ: Բայց եւ այնպէս պետական կոչուած շահերէն առաջ եւ վերջ, կայ ու կը մնայ մեր ժողովուրդի ապրելու վճռականութիւնը: Պատմութիւնը վկայ որ ցեղասպաններու եաթաղանները փշրուեցան Սարդարապատի մէջ ու մոխիրներու մէջէն հրաշագործ յարութիւն մը կերտեց Մայիս 28ը, տօն անկախութեան, տօն Հայութեան:

×

Ըսինք որ օրացոյցերու ամէնէն խճողուած ամիսներն են Ապրիլն ու Մայիսը: Պարզ է, քանի այդ ամիսները կը խորհրդանշեն, երեքհազարամեայ ժողովուրդի թէ՛ խաչելութիւնը եւ մանաւանդ անոր յաջորդող յարութիւնը:

Կարմիր Ապրիլէն ետք, Մայիսը կը թելադրէ մեզի որ վար առնուին սեւ քօղերը եւ հպարտութեամբ դիմաւորենք Հայաստանի առաջին Հանրապետութեան 60րդ տարեդարձը: Տարեդարձները, կրկնուելով տեսակ մը ծէսի կը վերածուին ու կը պարպուին իրենց իմաստէն, բայց եւ այնպէս երկու հազար տարի շարունակ Քրիստոսի անտեսանելի յարութեան հաւատացող մարդիկ չեն կըրնար հերքել պատմական ճշմարտութիւն մը ու իրենց յարգանքը գլանալ Մայիս 28ին:

Ոմանք կը դժեն պատմական այս իրողութիւնը: Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել որ կ'ընդունին Մայիս 28ը իբրեւ Հայաստանի առաջին անկախ Հանրապետութեան թուական, բայց... կը նախընտրեն չյիշատակել: Ախ այս բայցերը, որոնք քերականական ստորոգելիներ ըլլալէ աւելի, շատերուն մօտ հրամայական նախադիրներ են մեր քաղաքական տեսութիւններ՝ պայմանաւորող:

Այսպէս ուրեմն, կեցցէ Մայիս 28... բայց, աւելի լաւ է տօնել Սարդարապատը... ամէն ոք գոհ կը մնայ: Ըսելիք մը ունի՞ք այսքան տրամաբանական վերլուծումի մը մասին:

Եւ որովհետեւ մեզի պէս սովորական մարդոց համար դժուար է թափանցել նման երկդիմի քաղաքական նրբութիւններուն, պատճառ մը չենք տեսներ պարպելու համար եկեղեցին թէ՛ իր խորանէն եւ թէ իր խաչէն:

Սարդարապատ եւ Մայիս 28ը անբաժանելի կը մնան: Հո՛ս այլեւս պէտ մեզի համար... բայց չկայ:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԵՒ ԱԶԳ. ՍԿԱՈՒՏԱՊԵՏ ԳՐԻԳՈՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ ՇԻՐՄԱՔԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հիմնադիր Գրիգոր Յակոբեանի շիրմաքարի բացման հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 7ին: Այս առիթով Պէյրութէն յատկապէս ժամանած էր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կեդրոնական վարչութեան ատենապետ եղբայր Վարդգէս Տէր-Կարապետեան:

Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Գրիգոր Յակոբեանի եւ մահացած Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներու հոգիներուն համար: Եկեղեցին լեցուն էր հաւատացեալներով, կը պատարագէր Գրիգորիս վարդապետ, ներկայութեամբ Սերովբէ Արքեպ. Մանուկեանի որ ներկայացուց Գրիգոր Յակոբեանի անձը եւ կատարած գործը, եւ վեր առաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ունեցած դերը անցեալին Պոլսոյ եւ ներկայիս արտասահմանի բոլոր հայաշատ կեդրոններուն մէջ:

Խիստ տպաւորիչ էր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի գայլիկներու, արենոյշներու եւ սկաուտներու ներկայութիւնը եկեղեցիէն ներս:

Հոգեհանգստեան արարողութենէն ետք, ներկաներէն շատեր, ինքնաշարժներու թափօրով մեկնեցան Թիէի գերեզմանատունը ուր կը հանգչի ողբացեալ հիմնադիրը:

Գերեզմանատան մէջ արարողութեանց նախագահեց Գրիգորիս վարդապետ: Սկաուտ մը եւ արենոյշ մը բռնած էին Հ. Մ.

Ը. Մ.-ի կեդրոնական վարչութեան գեղեցիկ ծաղկեպսակը, աւելի քան հարիւր յիսուն Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներ, զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ եւ հանգուցեալի մօտիկ գործակիցները ու ազգականները շրջապատեցին շիրմաքարը որուն վրայ գտնուող դիմաքանդակը ծածկուած էր Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դրօշակով:

Կրօնական արարողութենէն ետք, Գրիգորիս վարդապետ խօսքը ներկաներուն ուղղելով ըսաւ.— Գրիգոր Յակոբեան անոնցմէ էր, որոնց հոգին գիտցած է ընդունիլ աստուածային շնորհը եւ բարձրանալ. ան կրցած է այսպէսով ծառայել իր ժողովուրդին եւ իր միութեան: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ խօսք առնելով եղբայր Ա. Արթինեան իր եւ յանձնախումբին կողմէ ներկայացուց հիմնադրի կատարած գործը եւ անոր նպաստը հայապահպանման Ս. գործին:

Ապա տեղի ունեցաւ դիմաքանդակի բացումը, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի կեդրոնական վարչութեան ներկայացուցիչը, օժանդակութեամբ եղբայր Սերոբ Սերոբեանի, վար առին Հ. Մ. Ը. Մ.-ի դրօշը եւ երեւցաւ հիմնադրի դիմաքանդակը, մինչ սկաուտներ պատուի կեցած էին: Դիմաքանդակը գործն է ծանօթ արձանագործ Զաւէն Խտըշեանի:

Եղբայր Ա. Արթինեան խօսելու հրաւիրեց եղբ. Վազգէն Անդրէասեանը (տես «Յառաջ» Մայիս 12): Ապա, եղբ. Սերոբ Սերոբեան, որ առ ի յարգանք հիմնադրին, սկաուտական տարազով ներկայ գտնուած էր, դրուատանքի խօսքեր արտասանեց համահայկական մարզական այս մեծ կազմակերպութեան մասին: « Թոյլ տուէք ինծի, ըսաւ, յարգանքի տուրքս բերելու ողբացեալ ազգ. սկաուտապետին՝ ոչ միայն միութենական երկար գործունէութիւն ունեցած ըլլալուս պատճառաւ, իբրեւ թրծուած մէկը սկաուտական շարժման մէջ՝ Պոլսէն սկսած, այլեւ մասնաւորաբար իբրեւ իր կեանքին վերջին տարիներուն իրեն աջակցած եւ գործակից դարձած անձ մը, որ անարժանաբար վայելած է իր բացարձակ վստահութիւնը՝ տարիներու ընթացքին, իբրեւ Ֆրանսայի Շրջ. սկաուտապետ: Յարգելի ազգ. սկաուտապետ Գրիգոր Յակոբեան Բարձրացի՛ր: Այս վայրկեանին կը տեսնեմ քու կապտագոյն աչքերուդ հրեղէն նայուածքը: Կ'արձագանգէ խրոխտ ձայնդ հոգիիս մէջ: Բարձրացո՛ւր: Այսպիսի յիշատակութեան օր մը, հակառակ յառաջացած տարիքիս, չէի կրնար դրժել սկաուտի իմ կոչումս եւ խորթ թուիլ քեզի, եթէ չկանգնէի սկաուտական տարազովս քու շիրմիդ առջեւ: Ֆրանսայի շրջանը ունեցաւ փառապանծ օրեր, սակայն միշտ կարճատեւ եւ երբեմն ալ, դժբախտաբար, մթագնած օրեր: Ամէն անգամ որ ժրաջան ձեռքեր պատրաստակամութեամբ օժանդակէին դարձեալ թըռիչք տալու համար Միութեան գործունէութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ոգիին անգիտակից տարրեր կը կասեցնէին անոր ընթացքը: Դէպքերը՝ պատմութեան կը թողում: Տեղւոյս հայ մամուլը ճոխ է իր սիւնակներուն մէջ այդ դէպքերուն յատկացուած նիւթերով՝ պառակտումի եւ հակամարտութեան մասին: Այս պարագան՝ իբրեւ պարտականութիւն, հարկադրուած զանուեթեամբ կը շեշտեմ ցոյց տալու համար ողբացեալ ազգ. պետին յանդուգն եւ արի կեցուածքը սկաուտական պատնէշին վրայ»:

Վերջին խօսքը տրուեցաւ եղբ. Վարդգէս Տէր-Կարապետեանի, որ յատկապէս շեշտը դրաւ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի ունեցած դերին վրայ, դիտել տալով բարերախտ զուգադիպութիւնը շիրմաքարի բացման եւ կազմակերպութեան 60ամեակին: Ապա աւելցուց. « Եկած ենք երախտապարտ զգացումներով յարգանքի եւ մեծարանքի յապաղած տուրք մը տալու անոր, որ ուղիղ 60 տարի առաջ, իրեն նման իրենց աչքերուն մէջ տեսիլք եւ իրենց երկաթեայ կուրծքերուն տակ անսահման հաւատք եւ անվկանդ կամք ունեցող խանդավառ քանի մը երիտասարդ մարդիկներու եւ ուսման ու մշակոյթի ճամբով Հայ նոր սերունդը՝ դիտութեան եւ ճըշմարիտին, ազնիւին եւ գեղեցիկին, բարիին եւ մաքուրին բարձրացնող նուիրեալներու հետ հիմը դրաւ Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան, որուն լուսեղէն սկզբնատառերը Հ. Մ. Ը. Մ. առաջին իսկ մէկ օրէն, դարձաւ յոյսի եւ հաւատքի, ուժի եւ հպարտանքի, ինչպէս նաեւ ժողովրդանուէր ծառայութեան խորհրդանիշ:

« Ու այս պահուս, երբ կը խոնարհինք իր անմեռ յիշատակին առջեւ, եւ համագաղութային կառոյց ունեցող Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կեդր. Վարչութեան, բոլոր շրջաններուն, մասնաճիւղերուն եւ կազմերուն անունով կը ծաղկեցնենք իր շիրիմը՝ աշխարհի չորս ծագերուն գտնուող Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մշտադալար պարտէզներէն քաղուած ամէնէն գունագեղ եւ ամէնէն բուրմնաւէտ ծաղիկներով, մեզի հետ են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մեծ ու տարածուն ընտա-

...նիքը կազմող 12 հազար դայլէկ, սկաուտ, արենոյշ, մարզիկ անդամ – անդամուհիները:

Տարիներէ ի վեր Հ. Մ. Ը. Մ.ի զանազան միաւորներ մտածումը ունեցած էին կառուցանել այս շիրմաքարը Հ.Մ.Ը.Մ.ի գլխաւոր հիմնադիր Գրիգոր Ցակոբեանի դիմաքանդակով, սակայն այս գեղեցիկ ծրագիրը իրականութիւն դարձաւ միայն այս տարի, շնորհիւ խումբ մը Հ. Մ. Ը. Մ.ականներու աշխատանքին, որոնք նաեւ Փարիզի մէջ հիմնեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի նոր մասնաճիւղ մը, աւելի՛ զարկ տալու համար սկաուտական եւ մարզական շարժումին, որպէսզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի շունչին տակ մեր տղաքը աւելի՛ հայ մեծնան ու աւելի՛ հայ մնան:

« Նախախնամութեան կարգադրութի՞մը է արդեօք, որ յիշատակի եւ մեծարանքի այս հանդիսութիւնը կը զուգադիպի Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան 60ամեակին, եւ այս զոյգ առիթներով կոգեկոչուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրին ե՛ւ անձը, ե՛ւ գործը: Անձ եւ գործ, որոնք ենթարկուելէ ետք ժամանակի բիւրեղացման, կը նոյնանան անոնց մօտ, որոնք արուեստի, մշակոյթի կամ ժողովուրդի ծառայութեան ճամբով կ'արժանան ժողովուրդին գնահատանքին եւ երախտագիտութեան »:

Այնուհետեւ եղբ. Վարդգէս Տէր–Կարապետեան անդրադառնալէ ետք Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադրութեան, շարժումին, տարածման եւ 60 տարիներու ընթացքին արձանագրած յաջողութիւններուն, եզրակացուց.

« 1974ի վերջերը, Լիբանանի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շրջ. Ժողովի նախաձեռնութեամբ, աշխարհի չորս կողմերը իրարմէ անջատ գործող Հ. Մ. Ը. Մ.ի միաւորները, տոգորուած Պոլսոյ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նոյն գաղափարներով եւ նուիրուած ազգապահպանման սրբազան գործին, ժողով գումարեցին, ի մի եկան, եւ հիմը դրին Հ. Մ. Ը. Մ.ի համազգութային կառոյցին: Ու այսպէսով կամրջուեցան Հ. Մ. Ը. Մ.երը, Մերձաւոր Արեւելքէն մինչեւ Հարաւային Ամերիկա, Եւրոպայէն Աւստրալիա, Ափրիկէէն մինչեւ Հիւսիսային Ամերիկա: Ձիրար վերագտան Հ. Մ. Ը. Մ.ի պանծալի դրօշը իրենց հոգիներուն մէջ կրող հայ մարզասէր եւ ազգանուէր երիտասարդները, համախմբուեցան « Բարձրացի՛ր բարձրացո՛ւր » նշանաբանին ներքեւ, որպէսզի իրարու աւելի թիկունք կանգնելով, ուս ուսի տալով աւելի՛ բարձրանան եւ աւելի՛ բարձրացնեն:

« Վաթսուն տարի առաջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծնունդ տուող հիմնադիրները կրնայի՞ն երեւակայել արդեօք թէ ի՛նչ ծաւալ պիտի ստանար իրենց գործը, ի՛նչ փրկարար եւ օգտակար դեր պիտի ունենար արտասահմանի դժուար պայմաններուն մէջ:

« Վստահ ենք Գրիգոր Ցակոբեանի ազնիւ եւ համեստ հոգին պիտի կորսնցնէր իր անդորրութիւնը եթէ իրեն նուիրուած յիշատակի այս արարողութեան չոգեկոչէինք նաեւ յիշատակը իր մտերիմ ընկերոջ Շաւարշ Քրիսեանին, որ վճռական դեր ունեցաւ մարզական եւ սկաուտական շարժումին հայ երիտասարդութեան մօտ ներմուծման եւ տարածման մէջ, եւ որ զոհ գնաց Ապրիլեան Եղեռնին, առանց տեսնելու իր փայփայած երազին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նման կազմակերպութեան մը հիմնադրութեան՝ իրականացումը:

« Պէտք է յիշել դաստիարակ Հինդլեանը, որ ոչ միայն քաջալերեց երիտասարդներուն շարժումը, այլ եւ խօսքով եւ գրչով մասնակից դարձաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարածման եւ ամրացման:

« Նոյնպէս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիր ժողովին մասնակցողները՝ իր եղբայրը՝ Լեւոն Ցակոբեանը, Սիրունին, Հայկ Ծիրմէճեանը, Գառլօ Շահինեանը եւ անոնցմէ միակ վերապրողը՝ երէց եղբ. Տիգրան քահանայ Խոյեանը:

« Ու տակաւին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ի առաջին վարիչները, մարզիկները, վարչականները, խմբապետները, որոնց բոլորին աշխատանքին եւ գործակցութեան արդիւնք են Հ. Մ. Ը. Մ.ի մեծութիւնը եւ վեհութիւնը:

« Միւս կողմէ, վստահ ենք նաեւ որ իրեն նուիրուած յիշատակի հանդիսութիւնները չեն որ կ'երջանկացնեն Գրիգոր Ցակոբեանի խոնարհ եւ հեզ հոգին: Անոր հոգին կը հրճուի ամէն անգամ որ աշխարհի մէկ անկիւնը կը բարձրանայ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշը եւ անոր հովանիին ներքեւ հայ մանչեր ու աղջիկներ ուխտ կը կատարեն ծառայելու ազգին եւ հայրենիքին, ամէն անգամ որ այդ դրօշին ետեւէն կը տողանցեն անոնք վճռակամ քայլերով, կարգապահ, աչքերնին ուղղած դէպի Հայութեան լուսաշող ապագան:

« Կեանքին մէջ ան երբեք կարեւորութիւն չտուաւ նիւթին, ընդհակառակն: Եւ նիւթեղէն այս գեղակերտ շիրմաքարը եւ դիմաքանդակը չեն որ գոհունակութիւն պիտի պատճառէին իրեն կամ պիտի յաւերժացնեն իր յիշատակը: Այս իրագործումը աւելի մեր երախտապարտ հոգիներուն պարտականութիւն մը կատարած ըլլալու թեթեւութիւնը եւ հանգստութիւնը կը պարգեւէ քան կ'ուրախացնէ իր հոգին, որովհետեւ Գրիգոր Ցակոբեան կը պատկանի երանելիներու այն փաղանգին, որոնց ճշմարիտ շիրմաքարը ողջերուն սիրտերուն եւ հոգիներուն մէջ կը գտնուի:

« Ցարգա՛նք իր յիշատակին »:

Շիրմի բացումէն ետք, յանձնախումբի հրաւէրով ներկաները (80 հոգի) հաւաքուեցան մօտակայ ճաշարանի մը մէջ: Գործադրուեցաւ յանպատրաստից յայտագիր մը, բաղկացած երգերէ, արտասանութիւններէ եւ ուղերձներէ: Խօսք առնողներ շեշտը դրին Ֆրանսայի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վերակազմութեան վրայ: Տեղւոյն վրայ եղան սրտաբուխ նուէրներ, որոնցմէ գոյացաւ մօտ 5000 ֆրանքի գումար մը:

Հուսկ, նոր կազմուած մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետ եղբ. Կարպիս Պոսնոյեանի շնորհակալութեան խօսքէն ետք՝ եղբ. Վարդգէս Տէր–Կարապետեան անգամ մը եւս շեշտեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի անհրաժեշտութիւնը եւ մաղթեց, որ նոր 60ամեակներու ի խնդիր ոչ մէկ ջանք խնայէ Հ. Մ. Ը. Մ.ական երիտասարդութիւնը:

Հ. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Քանն – Քոթ տ'Ազիւրի Հայ Տիկնանց Միութիւնը, որ եօթը տարիէ ի վեր այլազան ձեռնարկներով կը ճգնի որոշ շարժում եւ կենդանութիւն ստեղծել շրջանի փոքրաթիւ հայ գաղութին մէջ, լաւ գաղափարն էր ունեցած հայկական ժապաւէններու շուրջ մէկտեղելու կրկին, գաղութին անդամները:

Մայիս 7ին, կիրակի կէսօրէն ետք, Փալէ Միրամարի գեղեցիկ սրահը, որ կը բովանդակէ 450 աթոռ, գրեթէ լեցուած էր ամբողջովին, հակառակ օրերէ ի վեր տեւող խարուսիկ եւ երերուն օդին:

Տարօն վարդապետի բացման հակիրճ խօսքէն ետք յաջորդաբար ցուցադրուեցան հայկական երեք ժապաւէններ, Հայաստանէն: Առաջինը շատ ծանօթ Տժվժիկը, գլխաւոր դերակատարութեամբ Հր. Ներսիսեանի, իսկապէս բացառիկ: Կրնայ միշտ ցուցադրուիլ, հակառակ թեքնիքի յայտնի թերիներուն: Երկրորդը՝ Վերջին Հրաժեշտը, Աւ. Իսահակեանի կեանքին ու գրականութեան նուիրուած փաստանկար մըն էր, նկարահանուած բանաստեղծին ծննդեան 80–ամեակին առթիւ, 1955ին: Փափաքելի է, որ փաստանկարներու պարագային նորագոյններ ներկայացուին, քանի պատրաստութեան առաւել մասնագիտացման եւ զարգացման շնորհիւ պատկերացումը կը դառնայ տպաւորիչ:

Պարզ էր, որ օրուան « աստղը », գործածած ըլլալու համար շարժանկարի աշխարհին լեզուն, Ս. Պարաճանեանի Նռան գոյնն էր: Իսկապէս գլուխ գործոց մը, որու մասին արդէն Ցառաջ զանազան առիթներով անդրադարձած է հմտօրէն:

Ժապաւէնը կրկին անգամ իր հմայքը տարածեց սրահին մէջ եւ քանի մը արուեստասէր օտարներ, յատուկ եկած ժապաւէնը դիտելու, հաստատեցին իրենց հիացումը:

Նման ձեռնարկները օգտակար են, քանի առիթ կ'ընծայեն փոքր հաւաքականութիւններուն գոնէ քանի մը ժամով մէկտեղուելու եւ ազգային կեանք մը վարելու:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

LIVRES REÇUS

LES ETRANGERS ET LE SEVICE MILITAIRE, par le général Aram Karamanoukian (Docteur en Droit), Préface de Charles Rousseau. Paris Ed. A. Pedone.

ՔՈՒՏՄ ԺՊԻՏ

Իր ամուսնոյն կողմէ լքուած կին մը ծննդեան առթիւ ստացաւ հետեւեալ բացիկը. « Մէկ միլիոն համբոյր »:

Ցաջորդ օրն իսկ կինը պատասխանեց. « Ձէքը ստացայ: Նամակաբեր պաշտօնեան զայն գանձեց »:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՅՍԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

1.

Ամառային տաք օրեր էին՝ գիշերը մի աչքահուպիկ, ցերեկը՝ չմթնող: Գիւղում մնացել էին միայն բանից եւ ուժից ընկած ծերունիներ, պառաւներ, նաեւ խանում – խաթուն պահած աղջիկներ ու հարսներ, մանր երեխաներ:

Խորէն աղան հետը վերցրել էր միայն Բենիամինին, նաեւ պարէն–պաշար, ձիերը, ու ողջ գիւղի հետ գնացել Աղու գետի վերեւները՝ հասած խոտը հնձելու:

Կիրակի էր: Մարգարիտը գնացել էր հօր տուն՝ Պոլսում ապրող իր մեծ եղբօրից եկած նամակը կարդալու: Տանը մընացել էին Ծամոսկի Մարէն, նրա մանր թոռներն ու այրի Սոփոն:

Մարգարիտը հօր տնից եկաւ լացը բռան մէջ: Փլուեց պատշգամբի թախտին ու հեկեկաց: Մարէի սիրտը քամուեց:

— Ի՞նչ է պատահել, ջանս, Սարգսից լո՞ւր ունես:

Մարգարիտը գլուխն օրօրեց՝ կրծքից ժայթքած հառաչանքի թափից:

—- Ձկա՛յ, մարէ՛: Մեծ եղբայրս էլ է նրան հարցնում. ահա նամակը: Գրել է, թէ փախէք, ուր կարողանում էք, ջարդ է լինելու: Պոլսի հայ մեծամեծներին բռնել տարել են: Ասում է՝ Հայաստանի Հայութեանը տեղահանելու են, որ ուղարկեն Արաբների աշխարհը: Ասում է...

Սկեսուրը հարսից վերցրեց նամակը, պատուիրեց ոչ ոքի դրա մասին ոչինչ չասել: Մտաւ որդու սենեակը, այնտեղից բարձրացաւ տանիք՝ Ներսէհ Զավուշի թաքստոցը: Մինրաշին ընդառաջ եկաւ նրան:

— Գետը մեզ տանո՛ւմ է, — բարկանալով, որ նոյնիսկ ճչալ, ծղրտալ չի կարող, քրքրուեց Ծամոսկի մարէն:

Ներսէհ Զավուշը նամակը կարդաց մի քանի անգամ: Շրթունքը ծամծմելով նստեց անթիկունք աթոռին ու ձեռքերով յենուեց սեղանիկի եզրին: Ծամոսկի մարէն ցնցեց նրան:

— Ուշքդ գնո՞ւմ է, ինչ է:

Ներսէհը զարմացած նայեց նրան, կարծես նոր էր տեսնում: Անբնական թափ տուեց գլուխը:

— Նամակը փոստո՞վ է եկել, մարէ:

— Ի՞նչ փոստ, —– օրօրուեց մարէն, –— Պոլսից եկած մի Թուրք է բերել, տուել Ջեւկէտի հաջի Բարսեղ էֆէնդուն: Նա էլ ուղարկել է խնամուս:

— Էլ ո՞վ գիտի նամակի մասին:

— Էլ ոչ ոք՝ Մարգարիտից ու էն մեռելի տարած խնամուցս բացի:

Ներսի սանդուխքով Ներսէհ Զավուշն իջաւ ցած: Ետեւից հեւալով, ինքն իրեն խօսելով գլորուեց նաեւ մարէն:

Երկինքն այլեւս խռովել է իրենցից: Կատարւում է այն, ինչ կանխազուշակում էր Ներսէհ Զավուշը: Եղեռնը սկըսուել է կառավարութեան որոշմամբ, նրա դրդումով: Նա մարէին հարցրեց, թէ որտե՞ղ է Խորէն աղայի խոտհարքը: Ծամոսկի մարէի չոր շրթունքները խշշացին:

— Բռնիր դէպի լեռ տանող ճանապարհն ու գնա գետն ի վեր: Երեկոյեան տեղ կը հասնես: Էլի գալո՞ւմ է, որդիս:

— Ելք կը գտնենք, մարէ: —- Կը գըտնենք... — շօշափեց գրպանում պահած ատրճանակն ու իջաւ բակ: Սանդուխքի փայտէ աստիճանները ճռնչացին աղմուկով: Ինչո՞ւ ճռնչացին, մի՞թէ իր մէջ կուտակուած ցաւն այդքան ծանր է:

Ամէն բան աւելի քան յստակ էր Ներսէհ Զավուշի համար, մի կաթիլ ջուր՝ մատի ծայրին: Թուրքական կառավարութիւնը որոշել է սպանել Հայաստանը:՝ Դեղին ոճիրը, որ բորբոքւում էր անվերջ, այժմ լիակատար է ածւում: Դէ, պատեհ առիթ է էնվերի համար: Աշխարհը կուրացել է պատերազմի ծխով ու արիւնով: Ամէն ոք իր գլխի հոգսումն է: Հիմա ճիւաղի մագիլներն ազատ են: Նրանք ահա անարգել մխրճւում են Հայաստանի կոկորդը:

Մարգարիտը ախոռից ձի հանեց: Սա վէտվէտաց, խաղաց՝ ազատ հորիզոններում սլացք կանխազգուշակելով, բայց եւ հնազանդուեց մինրաշու կամքին ու ծանրութեանը: Ներսէհ Զավուշը ձիու գլուխը շրջեց դէպի Գոհանամքի կապոյտ մշուշը ու գնաց թռիչքով...

Լերան լանջով գաղտագողի քաշաթուխպ էր իջնում դէպի Կաթակնի սարահարթը: Հեռւում երեւում էր Եփրատի երկարող մշուշը: Ահ ունի Հայոց մեծ գետը, քօղ է քաշել վրան:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(69 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Կարապետ Քէլէկեանի, զաւակներուն, ընտանեկան պարագաներուն եւ ազգականներուն փափաքին համաձայն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց անմոռանալի սիրեցեալ կողակցին, մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՔԷԼԷԿԵԱՆԻ
(ծնեալ Ճրնկըտրեան)

մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ, Մայիս 28, կիրակի ժամը 11ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Երկուշաբթի, Մայիս 22, երեկոյեան ժամը 19ին, Սարդարապատի նահատակ հերոսներու անմահ յիշատակին:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խընամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Մայիս 21, Կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ վարժարանի հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, խնամակալուհիներուն, տնօրէններուն, ուսուցիչներուն եւ սանուհիներուն:

×

Տրապիզոնի Նահանգի Հայրենակցական Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կը խնդրէ ընդհանուր Պոնտոսի նահատակներուն հոգւոյն ի հանգիստ, Մայիս 21, առաւօտեան ժամը 10ին, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ, յարգելու համար մեր նահատակներուն յիշատակը:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վահագն Թուր-Սարգիսեան, զաւակները՝ Սարգիս եւ Ֆիլիփ, Հայկանոյշ Փափազեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն շատ սիրելի բարեկամին Օհաննէս Աճէմեանի մահուան առթիւ իր այրիին եւ զաւակներուն, եւ փոխան ծաղկեպսակի 300 Ֆր. կը նուիրեն Առնուվիլի Սէն Կրեկուար Կաթողիկէ եկեղեցիին եւ 100 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման համար (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ-Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Մայիս 20, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Պառ տը լա Կառ: Անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է:

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Մայիս 19ին, ժամը 20.30ին, Փերմանանս տէ ք'Ասիսքանք Սոսիալ, 23 Ռիւ Պելֆոր, Անիէռ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն եւ համարատուութիւն:

×

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ, ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ: Կիրակի, Մայիս 28, ժամը 10ին, իր գրասենեակը 32 Ռիւ տը Թուէվիզ: Տեղեկատուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը հրաւիրուին բոլոր ռազմիկ ընկերները:

UGAB — JEUNES
Samedi 20 Mai
« SOIREE DISCO »
animée par le célèbre disc-jockey
« EDOUARD »
à partir de 21 h. 30
Tenue correcte exigée

×

CINE - CLUB
Vendredi 19 Mai à 20 h. 30
un film de Fritz LANG
« M. LE MAUDIT »

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

ԼԻՈՆ
SALLE RAMEAU
Ուրբաթ, Մայիս 19 ժամը 20.45ին
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
կազմակերպուած
Տիկնանց Միութեան կողմէ
Ensemble Instrumental de Romans,
Direction
A. SIRANOSSIAN
Soliste A. Poulet et pour la première fois
à Lyon
SUZANNE MILDONIAN
Programme : *Britten, Vivaldi, Haendel, Sarian, Komitas*
Billets : Eglise Arménienne
de Lyon ou sur place

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12-14, Ռիւ Սէն Պազիլ
Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 21ին
Diaporama
Ժամբորդութիւն Արեւմտեան Հայաստան (Սեբաստիա, Արտահան, Կարս, Անի, Պիթլիս, Տիգրանակերտ, Կեսարիա եւն):
Կը ներկայացնեն.—
Պերճ Ճերանեան եւ Միշէլ Բազումեան

Rallye Touristique
Organisé par le
Comité des jeunes du YAN'S CLUB
Dimanche 21 Mai
Renseignements et inscriptions avant le Vendredi 19 Mai en téléphonant au Club de 11 à 15 heures.—
589-20-48

Soirée Artistique et Dansante
organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
section Chaville
animée par
BEDIK et son orchestre
partie artistique
Groupe de danse "NAIRI"
et
HARTAR (Vicken et Harout)
le Samedi 20 Mai 1978 de 21 h. à 4 h.
dans la Salle des Fêtes de Chaville
47, rue Stalingrad, 92370 Chaville

Հովանաւորութեամբ ու ներկայութեամբ
Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Նախաձեռնութեամբ
Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութեան — Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան — Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան
Ու մասնակցութեամբ բազմաթիւ կուսակցական եւ հանրային կազմակերպութեանց
ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ

ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐ ՏԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ
Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15.30ին
ՇԻՄԻԻ ՍՐԱՀԸ
28 bis, Rue Saint-Dominique — Paris 7e — Métro Invalides
ԿԸ ԽՕՍԻ
ՓՐՈՖ. ԱՇՈՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Պատմական գիտութեանց տոքթոր
Պետ. արխիւներու պետ
Կը խօսին.— ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.—
Հիւկէթ Աժտէրեան (դաշնակ)
Շաւլի Փափազեան (ուղերձ)
Տոքթ. Մանուկ Ադամեան (ժապաւէնի ցուցադրութիւն)
Նայիրի երգչախումբ, ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըպէկեանի

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապ. Խաչի կայանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի ժամը 2-6 Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE MARSEILLE
12-14 Rue St. Bazile

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Պուլ. Օտոյի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Այրի Տիկ. Մեսրոպեան իր ամուսնոյն յիշատակին 20 Ֆ, Տէր եւ Տիկ. Արշակ Միրոյեան իրենց ամուսնութեան 50ամեակին առթիւ 100, Տէր եւ Տիկ. Գալանտարեան 20, Տիկին Մայենոյշ Խոզիկեանի քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկ. Քօթիէ 20, Տէր եւ Տիկ. Համբարձումեան 25, Օր. Աղաւնի Խոզիկեան 50, Տարօնի Հայր. Միութեան հոգհ. առթիւ Պր. Սարգիսեան 50, Տէր եւ Տիկ. Ռուբէն Մանուկեան դպրոցին 10, Տէր եւ Տիկ. Մանուկեան եւ զաւակները դպրոցին 20, այրի Տիկ. Պելեան դպրոցին 25:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ
- 1978 -
ԼԻԲԱՆԱՆ — ՍՈՒՐԻԱ
ՅՈՐԴԱՆԱՆ — ԵԳԻՊՏՈՍ
1510 ֆրանքէն սկսեալ
ԹՈՒՐՔԻԱ 1115 ֆրանքէն սկսեալ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 800 ֆրանքէն սկսեալ
ՆԱԵՒ
Սեժուրներ — շրջապտոյտներ — ծովապտոյտներ — յատուկ թռիչքներ
ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ
DEMANDEZ NOS BROCHURES
ORIENTOURS
30, RUE M. LE PRINCE PARIS 6
Téléphonez-nous :
326-92-26 — 329-49-00
Վերջին պահուն մի՛ սպասէք ձեր տեղերը ապահովելու համար
LIC. No A. 762

Lundi 29 Mai à 20 h. 45 au théâtre de l'EMPIRE
41 Av. de Wagram, Paris, métro : Ternes
gala exceptionnel
avec
Aïda HAROUTIOUNIAN
l'ensemble folklorique arménien Alfortville
caucase
Marten YORGANTZ
Michel KRIKORIAN
Billets à 80 F. — 60 F. — 40 F.
Location :
—3 FNAC : 6 Bd. Sébastopol, Paris 4e
136, Rue de Rennes, Paris 6e
26, Av. de Wagram, Paris 8e
— Théâtre de l'Empire, 41 Av. de Wagram, Paris 17e
— Librairie Palouyan, 9 Rue de Trévise Paris 9e
— Hairabedian, 7 Rue de Tracy, Paris 2e
— Restaurant la Cappadoce, 3, Rue Marivaux, Paris 2
— Café Philippe, Place Carnot Alfortville
Renseignements et réservation :
606 27-51 (journée)
208 76.49 (le Mardi et le Jeudi à partir de 20 h.)
GALA ORGANISE PAR LA J A F

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
19
VENDREDI
19 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 1,60 F

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. Հատը 1 Ֆ. 60

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.121 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.121

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԳԼՈՒԽ ԿԸ ԲՌՆԷ

—O—

Իմէջլիտ, անձնական նամակով մը, յայտնած է նախագահ Գարթըրի, որ Թուրքիա պիտի չստորագրէ Համաբակաց Յայտարարութիւնը, որ պիտի հրապարակուի Օթանի (Ատլանտեան Ուխտ) վեհաժողովի վերջաւորութեան, այսինքն Մայիս 31ին, Ուաշինկթընի:

Կասկած չկայ որ Թուրքիոյ այս դիրքը, հետեւանք է ամերիկեան Ծերակոյտին Արտաքին յանձնախումբի մերժումին զինարգելը վերցնելու: Քոնկրէսին վերջնական քուէարկութիւնը այս առընչութեամբ Մայիս 29ին պիտի կատարուէր, բայց շատ հաւանաբար յետաձգուի: Այն պարագայի մէջ, Թուրքիոյ այս դիրքը բաւական դեր կը խաղայ Ատլանտեան Կազմակերպութեան գործունէութեան վրայ: Ժողովը տեղի կ'ունենայ Մայիս 30 եւ 31ին եւ հաւանական է որ պետական ղեկավարներէն բացի, մասնակցին նաեւ Արտաքին եւ Պաշտպանութեան նախարարները:

Եւ ի՞նչ է Թուրքիոյ ծրագիրը: Նախ որոշած է վերջնական ղեկոյցին կամ յայտարարութեան մէջ մտցնել տալ պարբերութիւն մը, ուր չեշտուի զինուորական օժանդակութեան անհրաժեշտութիւնը իրեն եւ այն գնումները, զորս կ'ուզէ ընել այդ ճիւղին մէջ: Նման պարբերութիւն մը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Ատլանտեան ամբողջ զինակցութեան պահանջել տալ ամերիկեան զինարգելի ջնջումը: Եւ Ատլանտեան Կազմակերպութեան Պրիւքսէլի կեդրոնատեղիին մէկ լրագոր բանբերը ըսած է. «Եթէ յոյն նախարարապետը Գարամանլիս իր վեթօն դնէ այս պարբերութեան համար, Թուրքիան ալ հաւանաբար իր վեթօն կը դնէ ղեկոյցին ամբողջութեան»:

Դեռ կան ուրիշ կէտեր: Գարթըր Քոնկրէսէն (ամերիկեան Խորհրդարան) ուզեց որ ամպարկօն վերնայ բայց, ինչպէս յիշեցինք վերը, վերջնական քուէարկութիւնը, որ նախատեսուած էր Մայիս 29ի համար, հաւանաբար յետաձգուի: Այս պայմաններուն մէջ, լաւատեղեակ աղբիւրներու համաձայն, Թուրքիա առարկելով հրապարակաւ ամերիկեան սեղմումներուն դէմ, պիտի չընդունի Ատլանտեան պաշտպանութեան երկար պայմանաժամի վրայ երկարող բարեփոխման տասը ծրագիրները, մինչ այս է այդ վեհաժողովին գլխաւոր նպատակը: Ըստ ատլանտեան շրջանակներուն, Թուրք ղեկավարները կը մեղադրեն նախագահ Գարթըրը, որ ոգի ի բռին իրենց դատը չի պաշտպաներ զէնքերու հարցին մէջ: Կայ նաեւ այլ կէտ մը. Յունաստան քաշուած է Ատլանտեան Կազմակերպութեան զինուորական կառոյցէն 1974ին, մնալով հանդերձ քաղաքական կառոյցին մէջ, բայց եւ այնպէս կ'ուզէ մնալ բարեփոխման այդ ծրագրին (ընդհակառակն Ֆրանսա, որ նոյն պայմաններուն մէջ է, չուզեր): Թուրքիա, որ «լրիւ» անդամ է եւ այդպէս ալ կ'ուզէ մնալ, իր դաշնակիցներուն որոշ պայմաններ ներկայացուցած է, որոնք կարելի կը դարձնեն Յունաստանի մասնակցութիւնը: Ըստ այդ պայմաններուն սակայն, Գարամանլիս քուէի իրաւունք չունենար այլ միայն խօսք՝ ծրագրին այն երեւոյթներուն շուրջ, որոնք հեռուէն – մօտէն կապ ունին Յունաստանի հետ:

Վեհաժողովին, յանուն Ֆրանսայի պիտի մասնակցի Արտաքին նախարարը՝ Լուի տը Կիրէնկօ:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԾԱՆՐ Է ԶԱՅԻՐԻ ՄԷՋ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԶՈՀԵՐ

—O—

Պելճիոյ նախարարապետը իր խոր մտահոգութիւնը յայտնեց Զայիրի կացութեան մասին, մասնաւորաբար Քոլվեզիի, ուր ըստ իր ստացած տեղեկութիւններուն, բազմաթիւ եւրոպացի զոհեր կան:

Քոլվեզիի 3000 օտարականները պատանդ են այլեւս ապստամբներուն ձեռքը: Քաղաքական աղբիւրներու համաձայն, բոլոր հաղորդակցութիւններն ալ կտրուած են քաղաքին հետ եւ ոչ մէկ լուր կարելի է առնել: Օդակայանը եւ հիւանդանոցը Քաթանկացիներուն ձեռքն է:

Փարիզի մէջ ալ, Նախարարաց հերթական Խորհուրդը բաւական զբաղած է Զայիրով եւ Ելիզէի բանբերը յայտարարութիւն մը ըրած է, ուր կառավարութիւնը իր խոր մտահոգութիւնը չի ծածկեր Ափրիկէի մէջ տարուած յաջորդական «անկայունացման» փորձերուն: Զօրավիգ է Զայիրի կառավարութեան եւ նախագահին վերահաստատելու համար ապահովութիւնը շրջանին մէջ:

ՍԱԽԱՐՈՎ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

ԽԻՍՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

—O—

Հինգշաբթի օր մինչ Մոսկուայի մէջ կը շարունակուէր Օրլովի դատավարութիւնը եւ կը պարզուէր որ ամբաստանեալը ենթակայ է պատիժին առաւելագոյնին, այսինքն եօթը տարի կալանք եւ հինգ տարի աքսոր, Թաս գործակալութեան իսկ լուրերուն համաձայն, Վրաստանի մէջ ալ ամէն ինչ «վարդագոյն չէ»: Բայց Թաս, որ ընդհանրապէս շատ ժլատ է այս ուղղութեամբ, արձագանգ կը հանդիսանայ Կամսախուրտիայի եւ Կոստավայի ձերբակալման, պարզապէս ըսելու համար որ այս երկուքը «խոստովանած» են: Օրլով կ'ուրանայ թէ հակախորհրդային գործունէութիւն ունեցած է:

Յիշենք որ Օրլով, որու ի նպաստ ոչ մէկ վկայ ընդունուած է եւ որ ամբողջ սրահին խնդուքն ու ծիծաղը կը շարժէ երբ խօսք կ'առնէ, մինչեւ 1972 աշխատած է Երեւանի Էնսթիթիւին եւ թղթակից – անդամ է Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային:

Թաս կ'ըսէ որ Կամսախուրտիա շփում ունեցած է ամերիկացի գործակալ Բելուսովիչի հետ, ինչ որ կը նշանակէ թէ կրնայ դատուիլ դաւաճանութեան համար:

Ֆիկառօ Հինգշաբթի օր կ'ըսէր թէ զըսպումը շատ է Թիֆլիզ, ուր շարքով ձերբակալութիւններ, անհետացումներ, արգելափակումներ, բանտարկութիւններ, դնդակահարութիւններ իրարու կը յաջորդեն: Ժողովուրդն ալ չի ծածկեր իր դժգոհութիւնը: Երիտասարդները թռուցիկներ կը բաժնեն եւ հանրագրեր կը փակցնեն պատերուն վրայ վարչակարգին դէմ: Վրացերէնի իբր պետական լեզու ջնջուելուն դէմ արդէն 30 հազար հոգի ցոյց ըրած էին քանի մը շաբաթ առաջ: Այս առթիւ կը յիշուի որ անցեալ Յուլիս 24ին ալ Թիֆլիզի Դինամօին մրցումը ռուսական խումբին հետ գրեթէ ապստամբութեան պիտի վերածուէր եւ Թիֆլիզցիները սուլած են խորհրդային փառերգը ու պոռացած «Ազատեցէ՛ք Կամսախուրտիան»: Կ'ըսուի թէ հաւատացեալներու մօտ ալ դժգոհութիւն կայ եւ քանի հալածանքը կը շատնայ, նոյնքան կը շատնան պատարագի գացողներուն, մկրտութեանց եւ կրօնական պսակներու թիւը:

Վրաստանի Հելսինքիի համաձայնագրերու հսկողութեան կոմիտէն կ'ըսէ որ սուտեր եւ զրպարտութիւններ են այն յայտարարութիւնները, որոնք կ'ուզեն հաւատալ տալ որ Կամսախուրտիա և Կոստավա խոստովանութիւններ ըրած են եւ զղջում յայտնած:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Հինգշաբթի առտու կը հաղորդուէր թէ Սախարով ձերբակալուած է Մոսկուայի դատարանին առջեւ եւ անկէ ի վեր ոչ մէկ լուր կար իրմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՊԱՌ, ընտրութիւններէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, պատասխանեց լրագրողներու հեռատեսիլի Ա. կայանէն: Շեշտեց.— «Ֆրանսացիք պէտք է հասկնան, որ այն զոհողութիւնները զորս պիտի ընեն այսօր իրենց համար տնտեսութեան տեւական վերականգնումի երաշխիքն է»: Բացատրեց թէ իր գլխաւոր մտահոգութիւնը կը մնայ գնելու կարողութեան պահպանումը: Հանրային սակերու յաւելումը, ըստ իրեն, պիտի չքաջալերէ դրամահոսութիւնը:

ՇԱՌԼՈՑԻ դագաղը, որ Մարտ 2ին գողցուած էր Վըվէի փոքրիկ գերեզմանատունէն, գտնուեցաւ ոչ շատ հեռու գիւղ մը: Գողերը մէկ պուլկար եւ մէկ լեհ ծրագրած են եղեր «փրկագին» պահանջել:

ՓԱՐԻԶԻ եւ արուարձաններու մէջ տարածուած է օթոպիւսներու գործադուլը եւ Հինգշաբթի օր, երեքի վրայ մէկը միայն կը բանէր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

—O—

Հայաստանի Գերագոյն Սովետի նախագահութեան Մայիս 11ի հրամանագրով «Հայկական ՍՍՀ աւտոմոբիլային տրանսպորտի մինիստր» նշանակուած է Խաժակ Անդրանիկի Դրամփեան: Նոյն պաշտօնէն «ազատած» է Վանիա Մարտիրոսի Յովհաննիսեան:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 12–16)

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Բ. ԼԻԿԱՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Խորհ. Միութեան ախոյենութեան Բ. լիկայի չորրորդ խմբաւորման 10րդ շըրջանին՝ Լենքորանի մէջ, Աբովեան քաղաքի «Կոտայք» խումբը 0ի դէմ 2 կէտով յաղթած է տեղւոյն «Խազար»ի: Առաջին կոլը 14րդ վայրկեանին նշանակած է Լէոնիդ Յակոբեան, իսկ երկրորդը՝ 75րդ վայրկեանին, Վարուժան Սուքիասեան: Նոյն մրցաշարքին Լենինականի «Շիրակ»ը Ստեփանակերտի մէջ տեղւոյն «Ղարաբաղ» խումբին հետ հաւասար արդիւնքով վերջացուցած է խաղը (1–1): Այսպէսով «Կոտայք»ը 17 միաւորով կը գտնուի դասաւորման գլուխը. երկրորդ տեղը կը գրաւէ «Շիրակ»՝ 15 միաւորով:

×

ԵՐԵՒԱՆ – ՏԱԼԼԻՆ ՕԴԱՆԱՒԻ ՆՈՐ ԳԻԾ

Երեւանէն Տալլին (Էստոնիայի մայրաքաղաք) օդանաւի նոր գիծ մը հաստատուած է: Երեւան Խորհ. Միութեան սահմաններէն ներս օդանաւային յիսուն գիծեր ունի, որոնցմէ ամէնէն երկարը (5700 քիլոմեթր) Երեւան – Իրկուտսկ գիծն է: Երեւանէն կարելի է օդանաւով երթալ Ուլիանովսկ, Վորոշիլովգրադ, Հապորոժիէ, Մախաչկալա եւայլն:

×

ՏՈԼՍՏՈՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՏՈՐ ՄԸ

Երեւանի պետական համալսարանի եւ Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախաձեռնութեամբ մօտերս լոյս կը տեսնէ «Լեւ Տոլստոյը եւ Սովետական Միութեան ժողովուրդների գրականութիւնը» հաւաքածոն, որու հրատարակութեան գործին մասնակցած են Թիֆլիսի եւ Բաքուի համալսարանները: Հաւաքածոյին մէջ ցոյց կը տրուին ժամանակի ռուս գրողներու հետ Տոլստոյի կապերը. տեղ կը գտնեն Հայաստանի, Վրաստանի, Ուկրանիոյ, Բելոռուսիոյ գրողներու յօդուածները Տոլստոյի գործերուն մասին:

×

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրովականի նոր ջերմելեկտրակայանը քաղաքի արդիւնաբերական եւ բնակչութեան կարիքներուն համար 100 հազար քիլովաթ – ժամ յաւելեալ ելեկտրում տըւած է: Նոր ջերմելեկտրակայանի կարողութիւնը կը նպաստէ Կիրովականի արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու եւ կառոյցներու արտադրութեան ծաւալի ընդլայնման: Ներկայիս Կիրովական ժողովրդական տնտեսութեան այլազան ճիւղերուն կը մատակարարէ մօտ երեք հարիւր տեսակ արտադրութիւն:

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ Ժ. – ԺԲ. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

Ա.— ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻԾԵՐ

Ներսէս Լամբրոնացին ԺԲ. դարու հայ գրականութեան տաղանդաւոր ներկայացուցիչներէն է: Անոր մեծ հայրը, Օշին անունով, ազնուական մը, Կիլիկիոյ մէջ, Տաւրոսեան լեռներու վրայ, Լամբրոն անունով ամրոցի մը տէրն ու իշխանն էր, եւ կը ծառայէր կայսերական բանակին մէջ: Թոռը, որու անունը նոյնպէս Օշին էր, կ'ամուսնանայ Շնորհալիի եղբօր աղջկան՝ Շահանդուխտի հետ: Ահա, այս Օշինի և Շահանդուխտի զաւակն էր Ներսէս Լամբրոնացին, աւազանի անունով Սմբատ, որ ծնած է 1153 թուին: Դեռ օրօրոցի երախայ՝ ան ծանրօրէն կը հիւանդանայ եւ ծնողքը ուխտ կ'ընէ, որ եթէ զաւակը առողջանայ՝ զայն հոգեւորական պիտի ընեն: Երկար խնամքներէ յետոյ՝ մանուկ Սմբատ կ'առողջանայ եւ ծնողքը, հաւատարիմ իրենց ուխտին, անոր կուտան կրօնական կրթութիւն:

Սմբատ իր սկզբնական ուսումը կը ստանայ իր հօր կառուցած Սկեւռա վանքին մէջ. ապա՝ զինքը կ'ուղարկեն Կաթողիկոսարան՝ զարգանալու եւ դաստիարակուելու Շնորհալիի ձեռքին տակ: Այստեղ, Սմբատ կը սորվի յունարէն, ասորերէն եւ լատիներէն: Տակաւին ուսանողական տարիներէն, ան մեծ սէր կը ցուցաբերէ դէպի ուսումն ու գիտութիւնը, եւ անյագ հետաքրքրութեամբ կը կարդայ ինչ որ կ'իյնայ ձեռքին տակ: Ընթերցելով հանդերձ, ան, միաժամանակ կը զբաղի դրականութեամբ, թարգմանութիւններ կը կատարէ, կը յօրինէ կրօնական բովանդակութիւն ունեցող երկեր (մեկնութիւններ):

Ուսանողական դասընթացքը փայլուն կերպով աւարտելէ յետոյ, Շնորհալիի կողմէ եւս կը ձեռնադրուի կուսակրօն քահանայ եւ կը վերանուանուի Ներսէս: Մի քանի տարի յետոյ դեռ տաքարիւն երիտասարդ, ան կը ստանայ եպիսկոպոսական աստիճան եւ անմիջապէս պաշտօնի կը կոչուի՝ որպէս Տարսոնի, Սկեւռայի եւ Լամբրոնի վանքերու առաջնորդ-վանահայր:

Լամբրոնացին սիրած է վանական կեանքը. ան եղած է յանդուգն, կորովի եւ անխոնջ աշխատող հոգեւորական, այնուամենայնիւ, սիրած է, երբեմն, առանձնանալ եւ իր ուժերը, ամբողջութեամբ նուիրել գիտական եւ գրական աշխատութեանց: Ան, առանձնապէս, յափշտակուած է Գրիգոր Նարեկացիով, անոր թէ՛ սրբակեաց կեանքով, թէ՛ ստեղծագործութիւններով, որոնց բացայայտ ազդեցութիւնը կ'երեւայ Լամբրոնացիի երկերուն վրայ:

Լամբրոնացիի եկեղեցական գործունէութեան մէջ անհրաժեշտ է յիշատակել անոր մղած համարձակ ու կրքոտ պայքարը Արեւելեան Վարդապետներու դէմ, ըլլալով նախանձախնդիր՝ Հայ Եկեղեցւոյ կարգին ու կանոնին, եւ միաժամանակ, խիստ դժգոհ՝ հոգեւոր ասպարէզի մէջ գոյութիւն ունեցող անկարգութիւններէն, ան, ինքնագլուխ, որոշ փոփոխութիւններ եւ նորութիւններ կը մտցնէ եկեղեցւոյ կարգերուն մէջ: Այս հանգամանքը խիստ կը զայրացնէ Արեւելեան Վարդապետները, որոնք ընդարձակ տեղեկագիր մը կ'ուղարկեն՝ այդ ժամանակուան Կիլիկիոյ Թագաւոր Լեւոն Բ.ին, որպէսզի սահմանափակէ Լամբրոնացիի գործունէութիւնը: Թագաւորը, Արեւելեան Վարդապետները հաճոյացնելու համար, Լամբրոնացին կը հեռացնէ իր մօտէն: Վերջինս, չափազանց վիրաւորուելով, կը յօրինէ ընդարձակ ատենաբանութիւն մը՝ ի պաշտպանութիւն եկեղեցւոյ կարգերուն մէջ իր մտցուցած փոփոխութիւններուն: Այդ ատենաբանութիւնը՝ ան կը կարդայ Տարսոնի տեղերական ժողովին մէջ 1197 թուին: Բացի այդ, ան, ուղղուած Լեւոն Բ. Թագաւորին, կը գրէ թուղթ մը, որու մէջ իր ամբողջ զայրոյթը կը թափէ իր հակառակորդներու վրայ: Արեւելեան Վարդապետները ան կը համարի՝ «Տխմարք եւ անկարգք եւ յիմար բանից չաղակրատողք»: Ան առնարգական ծանր խօսքերով, ի մասնաւորի, կը յարձակի Գրիգոր Տաթեւացիի վրայ:

Այս երկու գրութիւնները կարեւոր վաւերաթուղթեր են՝ ժամանակի բարքերու վրայ լոյս կը սփռեն մէկ կողմէն, իսկ միւս կողմէն, ցոյց կուտան Լամբրոնացիի մեծ տաղանդը:

Տարի մը յետոյ, 1198 թուին, 45 տարեկան հասակին մէջ, Լամբրոնացին կը փակէ իր աչքերը:

Անոր կեանքը եղած է կարճ, բայց փոթորկայոյզ: Ան իր ուսուցչի՝ Շնորհալիի նման, իր ամբողջ կեանքին մէջ դրուատած է եկեղեցիներու միութեան գաղափարը: Ան որպէս գրող եւ որպէս հոգեւորական գործիչ՝ իր կեանքին մէջ, ինչպէս նաեւ իր գործունէութեան, եղած է բուռն, համարձակ, կրքոտ, գիւրաբորբոք եւ, որ գլխաւորն է, իր գաղափարները մինչեւ վերջ պաշտպանող: Անոր ստեղծագործութիւնները, ցըրբեթէ ամբողջութեամբ, հասած են մեզի:

Բ.— ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս տեսանք, Լամբրոյին սկսած է ստեղծագործել փոքր հասակէն եւ անոր երկերէն շատերը հասած են մեզի: Յայտնի են անոր երկու ներբողները՝ նուիրուած Համբարձման եւ Հոգեգալստեան տօներուն, եւ անոնց մէջ, ի մասնաւորի, կը փայլի անոր տաղանդը պերճախօսութեամբ, ոճի գեղեցկութեամբ: Համբարձման տօնին նուիրուած անոր ներբողը, բացի այս յատկանիշներէն, ուշագրաւ է, նաեւ, իր ընդհանուր կառուցուածքով: Լամբրոնացին այս գրուածքին մէջ բեմի վրայ կը հանէ բազմաթիւ գործող անձեր եւ անոնց խօսիլ կուտայ իրարու հետ, Մարիամ Աստուածածինը, Պետրոս առաքեալը, ինքը Յիսուս, հրեշտակները, իրարու ետեւէ մէջտեղ կուգան՝ ընթերցողի աչքին առջեւ, իրարու կը դիմեն՝ զանազան հարցերով, պատասխան կուտան, կը խօսին մեծ ցնծութեամբ եւ հաւատքով: Տեսարանները իրարու ետեւէ կը քակուին, ամէն ինչ կը շարժի, կարծես պատմուող վէպ մը ըլլար եղերգական (տրամաթիքական) ձեւով Լամբրոնացին, այս երկին մէջ, մեծ տաղանդով կը բանաստեղծէ, կը հրահրէ ընթերցողի երեւակայութիւնը, անոր տեսնել կուտայ, կարծես, իր պատմածը, եւ լսել կուտայ՝ գործող անձերու խօսքերը: Անոր նպատակն է՝ ընթերցողներու մէջ երեւան բերել ոգեւորութիւն եւ ցընծութիւն Համբարձման տօնի առթիւ եւ այդ միջոցով հաւատացեալներու հաւատքը արծարծել: Սակայն, Լամբրոնացին միայն ազդելու եւ հաւատքը խորացնելու համար չի յօրիներ այս երկը, ան, միաժամանակ, ուզած է կրօնքի դաս տալ. այս իմաստով ալ անոր ներբողը զուտ բովանդակալից է: Ան կը սորվեցնէ քրիստոնէական կրօնագիտութիւնը ոչ միայն պատմելով, նկարագրելով, ուրիշները խօսեցնելով, այլ եւ յաճախ մեկնաբանելով, բայց այնպէս պարզ ու թեթեւ ոճով եւ ներգործութեամբ, որ մեկնողական ճառերու զազրութիւնը չի զգացուիր ամենեւին:

Զինքը, մեր հին ներբողներու հետ համեմատած, իր կառուցուածքի, գեղեցկութեամբ եւ ինքնատպութեամբ, բոլորովին կը տարբերի նախկիններէն. այդ կը զգանք, նախ եւ առաջ, հեղինակի տաղանդէն, ժամանակի ոգիէն ու տիրապետող մտաւոր հոսանքէն: Ան կը կիրարկէ ամէն տեսակ գրական ձեւերը՝ կրկնութիւնները, հռետորական դիմում, ձայնարկութեան, փոխասացութեան եւ զանազան ճարտասանական ձեւեր:

«Համբարձման» ներբողի նիւթը Նոր Կտակարանի մէջ ծանօթ փոքրիկ պատմութիւնն է, որ շարադրուած է վիպական ձեւով: Ներբողի սկիզբը՝ հեղինակը մի քանի կարճ, բայց ազդու խօսքերով կը դիմէ բոլոր քրիստոնեայ հաւատացեալներուն, որպէսզի ցնծան Համբարձման այդ սքանչելի փառատօնի առթիւ: Ապա՝ խօսքն ուղղելով եկեղեցւոյ մանուկներուն՝ կը յիշեցնէ անոնց, որ հրեշտակներու, առաքեալներու եւ մարգարէներու օրինակով՝ օրհնութեան երգեր երգեն ու փառաւորեն Յիսուսի համբարձման յիշատակը. «Ով մանկունք եկեղեցւոյ, բարձեալ գձայնս քաղցր եղանակաւ, սաղմոս ասացէք Աստուծոյ մերում, սաղմոս ասացէք»: Յետոյ, ինքն իր մասին անդրադառնալով՝ զօրութիւն եւ Աստուածային շնորհք կը հայցէ Ամենակարողէն, որպէսզի կարողանայ իմաստութեամբ եւ Աստուածային շնորհքով պանծացնել Համբարձման Ս. խորհուրդը:

Ան չի մոռնար, նաեւ, հրաւիրել սատանան, որպէսզի գայ եւ կենայ իրենց մօտ, ոչ թէ իբրեւ սիրելի, այլ իբրեւ թշնամի՝ տեսնելու համար իր պարտութիւնը, ամչնալու եւ խայտառակուելու: Ան այնպէս կը խօսի եւ կը փառաւորէ Համբարձումը, որ կարծես, սատանան միշտ իր կողքին կեցած ըլլար:

Այս կարճ նախաբանէն յետոյ, հեղինակը կ'անցնի Համբարձման նկարագրութեան:

Յիսուս Ձիթենեաց լերան վրայէն կը սկսի համբառնալ, երկինք վերանալ՝ հողմերու թեւով: Ներբողի մէջ, ամէնէն առաջ, կը յայտնուի Աստուածածինը, որ ի տես որդւոյն համբարձման՝ կը հրճուի եւ քաղցրաձայն, Յիսուսի ետեւէն, իր սրտի ջերմ խօսքերը կ'ըսէ: Ապա, կը դիմէ Պետրոս առաքեալին, որպէսզի հրեշտակներու հետ միասին օրհնութիւն տայ անոր, որ օրհնեց երկիրն իր գալստեամբ: Բայց Պետրոս առաքեալ եւ միւս առաքեալները յափշտակուած, քարացած մնացած էին. անոնց աչքերը յոգնած են՝ երկար դիտելէն, անոնք տկար են: Յանկարծ, կուգան երկու հրեշտակներ զանոնք սփոփելու եւ յայտնելու, որ սպասեն անոր կրկին գալստեան: Այստեղ Լամբրոնացին կը յայտնուի հոյակապ փոխասացութեամբ մը՝ հրեշտակներու եւ առաքեալներու միջեւ:

Ապա՝ կը նկարագրէ այլ տեսարան մը. ընթերցողներու երեւակայութեան առջեւ կը պարզուի աշխարհի վերջը, երբ Յիսուս փառքով կ'իջնէ երկինքէն երկիր, հանդերձ հրեշտակներով, իսկ մարդիկ գերեզմաններէն դուրս գալով՝ ամպերու վրայով անոր ընդառաջ կ'երթան: Ապա, կրկին կը փոխուի տեսարանը. կրկին կը նկարագրէ Յիսուսի համբարձումը: Յիսուս վերանալու ատեն, նախ կը հանդիպի երկնայիններու ցածր դասերուն հրեշտակներուն. յետոյ կը բարձրանայ միջին դասերը եւ ապա, հետզհետէ, կը հասնի վերին դասերը եւ կը նստի Հայր Աստուծոյ աջ կողմը:

Ապա, ասոր կը հետեւի վերջաբան մը, որու մէջ Լամբրոնացին կ'արտայայտէ իր սեփական զգացումները, կրկին խօսքն ուղղելով եկեղեցւոյ հաւատացեալներուն, եւ խրատ կուտայ անոնց, որ հետեւին Յիսուսի:

Լամբրոնացիի այս գրուածքը մեր ներբողներու մէջ ընտիրներէն ընտիրն է. եւ պարզ կերպով ցոյց կուտայ, թէ ինչպէս այս գրական տեսակը թէեւ իր բովանդակութեամբ նոյնն է մնացած, սակայն փոխուած է իր ձեւին մէջ՝ եւ ամբողջ յօրինուածքի գեղեցկութեամբ:

Գ.— ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻԻ ՉԱՓԱԾՈՅ ԵՐԿԵՐԸ

Լամբրոնացիէն մեզի հասած են, նաեւ, բազմաթիւ չափածոյ գրուածքներ, շարականներ, հոգեւոր երգեր եւայլն: Անոր ամէնէն մեծ եւ ամէնէն արժէքաւոր ոտանաւոր – գրուածքն է Ներսէս Շնորհալիի նուիրուած երկարաշունչ քերթուածը, որ բաղկացած է 937 տողերէ: Քերթուածը յօրինուած է Շնորհալիի հետեւողութեամբ: Իւրաքանչիւր տող բաղկացած է ութ վանկէ եւ յանգաւորուած: Յանգերը կը փոխուին մեծ հատուածներէն յետոյ: Այս քերթուածի մէջ կը պատմուի Շնորհալիի կենսագրութիւնը: Քերթուածը, սկիզբէն մինչեւ վերջ, կը յորդի քնքոյշ քնարականութեամբ: Լամբրոնացին այս քերթուածի մէջ Շնորհալիի կեանքն ու գործունէութիւնը պատմելով հանդերձ, կը ներբողէ, կը գովէ իր ուսուցչին, արտայայտելով իր ամենաջերմ զգացումները:

Քերթուածն աչքի կ'իյնայ իր պարզութեամբ ու թեթեւ ոճով, թէեւ կը բացակայի ուժեղ ներշնչումը: Շնորհալին պատկերացուած է, այստեղ, իբրեւ բազմազան բարեմասնութիւններու տէր սուրբ մը, անձնաւորութիւն մը:

Իր այս քերթուածով՝ Լամբրոնացին մեր գրականութեան մէջ սկիզբ է դրած նոր գրական տեսակի՝ չափածոյ կենսագրութեան: Քերթուածը թէեւ կը չնչէ ամէնէն անկեղծ զգացումներով եւ տոգորուած է հեղինակի բուռն հիացմամբ՝ դէպի Շնորհալին, բայց թոյլ է իր կատարողական արուեստով: Կը բացակայի բանաստեղծական պատկերաւորութիւնը, չկան մակդիրներու համեմատութիւններու ճարտար գործածութիւններ, ինքնատիպ դարձուածքներ եւ խօսքի գիտեր: Ընդհանրապէս զգալի է պատմողական եւ նկարագրական ոճի միապաղաղութիւնը, որ քերթուածի ընթերցումը, երբեմն, կը դարձնէ ձանձրանալի: Ըստ երեւոյթին, հեղինակն ալ զգացած է այդ, քանի որ, քերթուածին մէջ, մի քանի տեղ կ'ակնարկէ այդ մասին եւ համեստօրէն կը խոստովանի.

«Գովել բանիւս բաղձալի.
այլ զի անվարժ ի չափ տաղի,
ոտանաւոր դուից կարգի
Քերթողական մեծ արուեստի
չեղեալ նեբբուն ըստ արժանի»:

ՏԱՐՕՆԱՎԱՐԴ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ ՆԵՐՍ, ԱՐԵՒԸ ՉԻ ԾԱԳԻՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ

— Մեզի, Վրացիներուս համար, արեւը չի ծագիր արեւելքէն, այլ հիւսիսէն՝ Ռուսիայէն, յայտարարեց Շեվարնացէ, Քա. Ժէ. Պէ.ի Վրաստանի նախկին պետը եւ Կովկասեան այդ Հանրապետութեան այժմու կուսակցապետն ու առաջնորդը:

Բայց ուրիշ Վրացի մը, Վլատիմիր Ժվանիա, համաձայն չեղաւ: Եւ բողոքելու համար իր երկրին ռուսացման դէմ, տան մէջ պատրաստուած երեք ռումբեր գետեղեց Թիֆլիսի պաշտօնատուներու առջեւ: Վնասը աննշան եղաւ եւ ոչ ոք վիրաւորուեցաւ պայթումներէն, սակայն Ժվանիա մահուան դատապարտուեցաւ: Մահապատիժը գործադրուեցաւ, որպէսզի արեւը չարունակէ ծագիլ հիւսիսէն:

Բայց մինչեւ Ապրիլ 16: Այդ օր 5.000 երիտասարդ աշխատաւորներ եւ ուսանողներ զայրագին տողանցեցին Թիֆլիսի կեդրոնը եւ չորս ժամ շարունակաբար ցոյց կատարեցին Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի շէնքին առջեւ: Կուսակցականները հոն էին քննելու համար նոր Սահմանադրութեան նախագիծը: Իսկ ցուցարարները եկած էին մասնակցելու քննութեան, յատկապէս նիէթ ըսելու, — ռուսերէն, որպէսզի այդ պարոնները յստակ հասկնան ըսուածը, — նախկին Սահմանադրութեան 137րդ յօդուածին ջնջումի ծրագրին դէմ, յօդուած մը, որով վրացերէնը պետական լեզուն կը նկատուէր Վրաստանի Հանրապետութեան:

Ցուցարարները շատ երկար չսպասեցին: Հազիւ լուսանկարները երեւցան բանտարկուած վրացի ականաւոր այլախոհներու եւ վերջերս մահապատիժի ենթարկուած Ժվանիայի, Շեվարնացէ ընդմիջեց Կեդր. Կոմիտէի նիստը եւ խօսքը ուղղեց ցուցարարներուն.— «Իմ սիրելի զաւակներս, ի՞նչ կ'ուզէք»:

— Մենք քու զաւակներդ չենք, պատասխանեցին ցուցարարներու ղեկավարները, եւ մենք կ'ուզենք մեր մայրենի լեզուն խօսիլ:

Քանի մը ժամ ետք, հին Սահմանադրութեան պատշաճ յօդուածը եւ անոր հետ արեւի ծագման հին օրէնքը վերահաստատուեցաւ Վրաստանի Հանրապետութեան մէջ:

Հայերուն եւ Ազրպէջանցիներուն համար փողոցի ցոյցերը նոյնիսկ անհրաժեշտ չդարձան (*): Ջանգուածային ցոյցեր տեղի ունենալէ առաջ Երեւան եւ Պաքու, Հայաստանի եւ Ազրպէջանի մայրաքաղաքները, իշխանութիւնները անտեսեցին Սահմանադրութեան նախագի-

...ծերը ու տեղական լեզուները վերստին հռչակեցին պետական։

...կովկասեան երեք Հանրապետութիւններ ... ը յաջողեցան ու հարկադրեցին, որ Մոսկուա յարգէ իրենց ազգային լեզու ... ներուն ձեռք ձգած առանձնաշնորհում ... ները (Խորհ. Միութեան մէջ միակն են, որովհետեւ ազգային տրամադրութիւն ... ները միշտ բարձր ու դիւրավառ եղած են)։ Այսուհանդերձ, ընդդիմութիւնը ... ռուսացման դէմ կը տարածուի այլ ոչ ... ռուս շրջաններուն վրայ եւս։

— Խորհ. Միութիւնը կառուցուեցաւ ... ցարական կայսրութեան աւերակներուն վրայ, կայսրութիւն մը, ուր Ռուսերը տիրական էին, գիտել տուաւ վերջերս Մոսկուա գտնուող դէտ մը։ Հետեւաբար, տրամաբանական չէ ակնկալել, որ կայսրութեան գաղթատիրական նկարագիրը փոխուի պարզ անոր համար, որ տիրող ազգը փոխած է իր քաղաքական վարչաձեւը ու ռուսական ցարականու... թիւնը փոխարինուած է ռուսական համայնավարութեամբ։

Ոտնագնդակի մրցում մը, վերջերս, աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրեց Պալթեան երկիրներու վիճակին վրայ։ Վիլնիւսի մէջ, Լիթուանիոյ մայրաքաղաքը, խռովութիւններ ծայր տուին անցեալ Հոկտեմբեր 10ին, երբ ռուսական խումբը ... բիրտ խաղարկութիւն մը կիրարկեց լիթուան խումբին դէմ։ Ներկաները քննադատեցին բրտութիւնը բացագանչելով. «Ռուսերը դուրս», երկիմաստ արտայայտութիւն մը։ «Կատաղի», վիրաւորական լուտանքը, ուղղուած Ռուսերու։ Հետատեսիլի սփռումը յանկարծ ընդմիջուեցաւ «թեքնիք» պատճառներով ու շուրջ 20.000 հոգի փողոց նետուեցաւ։

Բնականաբար, հանդարտութիւնը փութով հաստատուեցաւ։ Այսուհանդերձ, ... րուան իրադարձութիւնը յաւելեալ դըրուագ մը եղաւ պալթեան ընդդիմութեան՝ ... հանգար ըմբոստութեան յաջորդող 1956ի ... լիթուան խռովութիւններուն և այն բուռն ... ցոյցերին, որ յառաջ եկաւ Ռոման Թալանթայի մահուան առթիւ 1972ին։ Թալանթայ ինքզինք այրեց Վիլնիւսի հրապարակի մը վրայ՝ բողոքելու համար Լիթուանիոյ ռուսացման դէմ։

Անկասկած, պալթեան արեւը չի ծագիր Մոսկուայէն։ Ոչ ալ Ուկրանացիներունը, որոնցմէ մէկը գրեց վերջերս.— Համաձայն ենք նշանաբանքին հետ՝ «Բոլոր աշխատանքի պրոլետարներ, միացէք», բայց չենք ըմբռներ, թէ ինչու անիկա պէտք է տեղի ունենայ Կիեւի մէջ։

Խորհ. Միութիւնը աշխարհի վերջին կայսրութիւնն է, ուր դեռ ապագաղթատիրութեան հոլովոյթը չէ արձանագրըուած։ Եւ որքան երկար տեւէ այս գոյավիճակը, այնքան բարդ պիտի դառնայ հոլովոյթը։ Մոսկուա կքած է կայսրութեան մը բեռան տակ, բազմաթիւ ամ... տիճաններու վրայ։

Ներքին գետնի վրայ, ազգայնական ընդդիմութիւնները առաւել վտանգաւոր են, քան, օրինակ, մուսուլմական հեր ... ձուածը, որ դիւրութեամբ կրնայ մեկուսացուիլ եւ չէզոքացուիլ կամ՝ բնաջընջուիլ։ Բայց ազգ մը չի կրնար առանձնացուիլ։

Աւելի քան 250 միլիոն խորհրդային քաղաքացիներուն կէսէն պակասը Ռուսեր են։ Տասը տարեկանէն վար երախաներուն մեծ մասը առնուազն մասամբ Ասիացիներ են։ Ի պատասխան ռուսացումին, ոչ-ռուս ազգերը առաւել աստիճանով կը զարգացնեն իրենց աւանդութիւնները, իրենց մշակոյթը, իրենց ազգային ինքնութիւնը։ Կը մերժեն ընդունիլ, որ արեւը Մոսկուայէն կը ծագի։

Ազգային այս զգացումը նոյնպէս աճելու վրայ է Արեւելեան Եւրոպայի գօտիին մէջ։ Ռումանիոյ Նախագահ Զաուչեսքուի հակախորհրդային դիրքորոշումը գլխաւոր պատճառն է ստալինական վարչաձեւին յարատեւման։ Եւ Թունդ կաթոլիկ Լեհաստանի մէջ, — աւանդաբար ընդդիմադիր Արեւելքէն եկող բոլոր բաներուն, — վերջին փուլը «ժողովրդավարական շարժումին» արձանագրուեցաւ եւ զարգացաւ, երբ հազարաւոր մտաւորականներ մերժեցին ընդունիլ Սահմանադրութեան նախատեսուած մէկ փոփոխութիւնը, որու համաձայն լեհ առաջադրութիւններն ու շահերը զուգահեռ պիտի ընթանային Խորհ. Միութեան առաջադրութիւններուն եւ շահերուն հետ։ Ուրիշ խօսքով, Արեւելեան Եւրոպայի միակ վաւերական «հասարակաց $ըշուական» հաստատուած է գաղթատէր ուժին հանդէպ սնուցուած ատելութեան վըրայ։ Ու անիկա արհամարհելի կէտ մը չէ, քանի խորհրդայնութիւնը մերժող արեւելեան Եւրոպացիներու թիւը հարիւր միլիոնի կը հասնի։ Աւելին, խորհրդային գաղթատիրութիւնը եւ անոր հիմնական գործիքը՝ ռուսացումը, չեն յաջողած լուծել ցեղային հին հակամարտութիւնները Պալքաններուն մէջ։ Ընդհակառակն։

Ռումանիոյ Հունգարներուն ըմբոստութիւնը, կամ Պուլկարներու ազգայնամոլ կեցուածքը Մակեդոնիոյ հարցին մէջ փաստեր են փոփոխութեան չենթարկուած, անդադրում կացութեան։ Եւ դեռ առանց յիշատակելու Հրեաներու եւ Գերմաններու պարագաները, այսինքն ասոնց գաղթումը։ Դարերու համակեցութենէ մը ետք Ռուսերուն հետ եւ, յատկապէս, խորհրդային 60 տարուան վարչաձեւին պատճառով, իրենց ազգային ինքնութեան ապաւէնը գտած են մէկ եզրակացութեան մը մէջ, այն է՝ գաղթել։

Իրաց այս կացութեան մէջ, հարցը այն չէ, թէ օր մը Խ. Միութիւն ապագաղթատիրացման հոլովոյթը պիտի արձանագրէ, այլ այն թէ ապագաղթատիրացումը պիտի արձանագրուի անխուսափելի ազգայնական պայթումի մը հետեւանքով, խորհրդային կայսրութեան մէջ։

Լ. ԸՆԿԸՐ

Ինթերնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն

(*) Հէրըլտ Թրիպիւն Ապրիլ 20ի թիւով հաղորդած էր, թէ Հայաստանի մէջ ցոյցեր կատարուած են Վրաստանէն առաջ («Յառաջ», Ապրիլ 21)։

ԿՐԵՏԷԻ ՄԷՋ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՄԸ ԲԱՑՈՒՄԸ

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

———O———

Կրետէի հայկական փոքրաթիւ գաղութը անմոռանալի օր մը ապրեցաւ Կիրակի, Մայիս 7ին։ Անմոռանալի եւ ինչո՞ւ չէ նաեւ պատմական, որովհետեւ Յունաստանի հայկական գաղութին մէջ առաջին անգամ ըլլալով Կրետէի մէջ բարձրացաւ Ապրիլեան նահատակներուն նըւիրուած յուշարձան մը։

Յիշողութիւնները թարմացնելու համար ըսենք, որ Կրետէի մէջ կ'ապրին 20 հայ ընտանիքներ՝ գաղթած 1915ին, որոնք կը պահեն իրենց եկեղեցին, մայրենի լեզուն եւ ազգային դիմագիծը։ Տարիներու աքնաջան ու հետեւողական աշխատանքի, թաղականութեան, հոգեւոր հովիւի եւ համայնքի բոլոր անդամներու ջանքերու շնորհիւ վերանորոգուեցաւ եկեղեցին եւ կառուցուեցաւ Ապրիլեան Յուշարձանը եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ։

Յուշարձանի բացման հանդիսութեան ներկայ եղաւ՝ Հայաստանէն ժամանած, Արարատեան Թեմի առաջնորդ Կոմիտաս Արք. Տէր-Ստեփանեան։

Մայիս 7ի առաւօտեան Կոմիտաս Արք. ժամանեց Կրետէ եւ իր հետեւորդներով առաջնորդուեցաւ քաղաքիս պանդոկներէն մէկը։

Ժամը 10ին Կրետէի Հայութիւնն ու տեղւոյն Յոյները լեցուած էին Հայոց եկեղեցին։ Կոմիտաս Արք. Հրաշափառով մուտք գործեց եկեղեցի եւ սկսաւ պատարագը, զոր մատոյց ինք։ Սեղանին կը սպասարկէր հոգեւոր հովիւը՝ Յովսէփ Քհնյ. Հալլաճեան։

Պատարագի ընթացքին Կոմիտաս Արք. վերանորոգուած եկեղեցւոյ նոր սեղաններու օծումը կատարելէ ետք, խօսեցաւ քարոզ մը։ Նախ ներկայ հաւատացեալներուն փոխանցեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի օրհնութիւնները, ապա շնորհաւորեց Կրետէի փոքրաթիւ գաղութի ջանքերը եւ նախաձեռնութիւնը եկեղեցւոյ վերանորոգման եւ Նահատակաց Յուշարձանի կառուցման մարզերէն ներս, թելադրելով անոնց հաստատ մնալ իրենց հաւատքին մէջ եւ հաւատարիմ նախնեաց աւանդութիւններուն։

Պատարագէն ետք Կոմիտաս Արք. թափորով առաջնորդուեցաւ եկեղեցւոյ գաւիթը, ուր տեղի ունեցաւ յուշարձանին բացումը։ Արքեպիսկոպոսը վար առաւ քօղը եւ ներկաները յուզումով դիտեցին երեք խաչերով մարմարաշէն մեծ յուշարձանը, որուն մօտ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն։

Այնուհետեւ տեղի ունեցաւ ոգեկոչման հանդիսութիւն մը։ Փոքրիկն Տէրպէտէրեանի արտասանութենէն ետք համայնքի անդամներէն Պ. Փոունճեան, որ հայկական ջարդերու ականատեսներէն եղած է, խօսեցաւ Եղեռնի մասին, պատմելով նաեւ դրուագ մը Իզմիրի աղէտէն։ Թաղական Խորհուրդի ատենապետ Յովսէփ Պապըճեան ծաղկեպսակ մը զետեղեց յուշարձանին։

Հուսկ, համայնքի անդամները եւ հիւրերը գացին Ասթորիա ճաշարանը, ուր ի պատիւ Կոմիտաս Արք.ի տրուեցաւ ճաշ մը։

Մայիս 7ը անմոռանալի պիտի մնայ Կրետէի գաղութի պատմութեան մէջ, որովհետեւ այդ օր մեր գաղութին ցոյց տուած օրինակը վկայութիւն մըն էր հայ ժողովուրդի գոյատեւման եւ յաւերժութեան մասին։

ՅՈՎՍԷՓ ՔՀՆՅ. ՀԱԼԼԱՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

Արարատեան դաշտավայրին մէջ կառուցուող հիւլէական ելեկտրակայանը նոր քաղաքի մը ծնունդ կուտայ, որ կը կոչուի Մեծամօր։ Հոս կառուցուած առաջին թաղամասերը արդէն գաղափար մը կուտան ապագայ քաղաքին մասին։ Երեւանցի մասնագէտները նախատեսած են քաղաքին անհրաժեշտ ամէն յարմարութիւն՝ թատրոն, ակումբներ, խանութներ, ուսումնական հաստատութիւններ, մարզադաշտ։ Վաթսունական թուականներուն Երեւանէն ոչ հեռու կառուցուած հաստոցաշինական գործատունը հիմք դըրած էր Զարենցաւան քաղաքին։ Զարենցաւանը շատոնց դադրած է միայն հաստոցաշինական մասնագիտութիւն ունենալէ։ Ներկայիս հոն կը բանին սարքաւորումներու արտադրութեան, քիմիական նիւթերու, կարի արտադրութեան եւ այլ գործատուներ ու ձեռնարկութիւններ։ Սարքաշինութեան կարեւոր կեդրոն դարձած է Աբովեան քաղաքը, որ կառուցուած է Երեւանէն քսան քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Արագ կերպով կ'աճին նաեւ Հրազդան, Կամօ եւ Սպիտակ քաղաքները։

LIVRES REÇUS

LES ETRANGERS ET LE SERVICE MILITAIRE, par le général Aram Karamanoukian (Docteur en Droit), Préface de Charles Rousseau. Paris Ed. A. Pedone.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՅՍԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

1.

Քաշաթուխպը պատռուեց ու նրա միջից, կարծես հէնց երկնքից, դուրս պըրծաւ մի ձիաւոր։ Ձիերը գրեթէ բախուեցին միմիանց։ Ներսեհ Զավուշը չար նայեց ձիու վրայ թաց թրջուած, մի բուռ ոստիկանին։ Զարմանալին այն էր, որ ոստիկանը ժպտում էր։ Ա՜խ, դո՛ւ, սատանայ Գուրբան Ալի Մանուկ, մի՞թէ երկնքից ես գալիս։ Գուրբան Ալի Մանուկը ցատքեց ձիուց։

— Այս ինչ լաւ եղաւ, որ հանդիպեցի ձեզ, մինբաշի աղա։ Դէ, ուրեմն բարի ողջոյն։

— Բարին հետդ, Մանուկ։

Ներսեհ Զավուշը նոյնպէս իջաւ ձիուց։ Մի փոքր թեքուեց արահետից, կանգնեց քարի ճեղքից ժայթքող աղբիւրի մօտ։ Ձիերը բաց թողին փարթամ սիզախոտի մէջ, որ յօղուած էր մշուշի խոնաւութեամբ։ Գուրբան Ալի Մանուկը նստեց թաց քարի։

— Զեւկէտից եմ գալիս։ Գնացել էի Քեմալ բէյի յանձնարարութեամբ։ Նրա հանրմի համար ձագի մեղր եմ տանում։ Հանըմն ասում է, թէ ձագի մեղրը օգտակար է երեսի թարմութիւնը պահելու։

— Ի՞նչ լուր կայ քաղաքից, — հարցրեց Ներսեհ Զավուշը։

— Մի՞թէ յայտնի չէ ձեզ, հազարապետ։ Լուր չունէ՞ք։

— Ոչ, — Ներսեհ Զավուշը վատ բան կռահեց։ Նրա մարմինը կարծես ծակծըկեցին չիկացած շամփուրներով։ — Ի՞նչ լուր։

— Քաղաքում ջարդ եղաւ...

Ոչ հեռւում ամպրոպից դղրդաց Ակնովիտ լեռը եւ մշուշը խոյս ցրուեց քշուելով դղրդոցի ալիքներից։ Լեռնալանջի մի ահագին տարածութիւն պարզուեց միանգամից։ Ձիերը վրնջացին՝ ամպրոպից խրտնած, սակայն նորից գըլուխները կախեցին հիւթալի խոտի վրայ։

— Իսկ ես կարծում էի լուր ունէք, — խօսեց Գուրբան Ալի Մանուկը։ — Ես ճանապարհս ծռեցի դէպի Կաթակն՝ ձեզ մօտ, ասելու... որ ջարդ եղաւ քաղաքում։ Հայերը հաւաքուել են Սուրբ Նշան թաղում եւ պաշտպանւում են... Իմացածս երէկ չէ, միւս օրուայ լուրն է, պարոն հազարապետ։ Այսօրուայ մասին ոչինչ չգիտեմ։

Ներսեհ Զավուշի մտքում նոյն այրուցքն էր՝ ցրուա՛ծ ենք, ցրուա՛ծ ենք, ցրուած ենք։ Գործում են միմիանցից անկախ եւ կապ չունեն։ Ի՞նչ է անում Գերասիմ էֆէնդին։ Զկարողացա՞ւ լուր տալ։ Գուցէ սպանուել է առաջինը։ Ներսեհ Զավուշը մտովի դիակներ տեսաւ, նրանց հետ եւ Հեղինէին։ Ցրուած ենք, ցրուած ենք, ցրուած ենք...

Ջարդի յարմար պահ գտաւ կառավարութիւնը։ Գտա՛ւ... Ռուսական զօրքերը նահանջում են իրենց գրաւած շրջաններից։ Յուլիսի սկզբներին Թուրքերը հակայարձակում սկսեցին։ Արդուլլահ Քերիմ փաշան Ռուսներին սեղմել է Ալաշկերտի հովտում եւ մղում է դէպի Արաքսի Ջրբաժանը։ Զարմանալի բան է, ինչպէս է դա նրան՝ Թուրք փաշային յաջողւում։ Այս դժբախտութեանը տեղեակ էր Ներսեհ Զավուշը։ Երազնե՛ր են կործանւում։ Երազն ի՛նչ... երկիրն է կործանւում։ Ռուսների նահանջը աղէտ է Հայերի համար։ Անշուշտ, հայ բնակչութիւնը եւս հեռանում է իր տուն ու տեղից...

Իսկ փրկութիւնն այնքան մօտ էր։ Մօտ էր, մօտ էր։ Ընդամէնը տասը օրուայ հեռաւորութիւն էր այդ փրկութեան գալու ճանապարհը, ամենաշատը տասը օրուայ։ Բայց նա ահա հեռացաւ, ձգուեց, կորաւ մշուշի մէջ։

— Մամուր Ֆեյզագն ու Քեմալ բէյը նախ ցնծութեան տօն կատարեցին քաղաքում՝ Թուրքական բանակի յաղթանակի առիթով։ — Մանրամասներ պատմեց Գուրբան Ալի Մանուկը։ — Տեսնէիք թէ ի՛նչպէս էին ցնծում Թուրքերը, տէ՛ր հազարապետ։ Խելագար աղաղակում էին բոլորը։ Ի՞նչ կը լինի վերջը։ Հը՞, պարոն հազարապետ, ասացէք, ի՞նչ կը լինի վերջը։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(70 – Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արամ Գազանճեան 50 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ» թերթին, իրենց եղբօր՝ Բարսեղ Ներսէսեանի մահուան քառասունքին առիթով։

×

Տիկին Աննիկ Բաստրմաճեան իր անմոռանալի զարմիկներուն՝ Լեւոն եւ Խաչիկ Բաստրմաճեանի յիշատակին, իրենց մահուան քառասունքին առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէրին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆր. ալ սիրելի Յառաջին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Գ. Յարութիւն Զիպուքճեան, Օր. Միշըլին Զիպուքճեան, Տէր եւ Տիկ. Արամ Սարգսեան եւ զաւակները, Մանէսեան եւ Պետրոսեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 21ին, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՏԻԿ. ԳԵՂՈՒՀԻ ԶԻՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

յիշատակին։ (Թաղումը կատարուեցաւ Մարտ 28, մտերիմ շրջանակի մէջ)։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Սէնթ-Անթուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը Մայիս 20, Շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Պառ տը լա Կառ։ Անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է։

×

ԿԱՊ. ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները Մայիս 19ին, ժամը 20·30ին, Փերմանանս տէ զ'Ասիսթանս Սոսիալ, 23 Ռիւ Պելֆոր, Անիէռ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն եւ համարատուութիւն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ միօրեայ դպրոցին, Սալվի Պօղոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ամիրայեանէ 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Վարուժան Գորգիկեան 300։

UGAB — JEUNES
Samedi 20 Mai
« SOIREE DISCO »
animée par le célèbre disc-jockey
« EDOUARD »
à partir de 21 h. 30
Tenue correcte exigée

×

CINE - CLUB
Vendredi 19 Mai à 20 h. 30
un film de Fritz LANG
« M. LE MAUDIT »

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Սիրվարդ Ճամուզեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր աղջկան Լիլիանի ընդ Պ. Լեւոն Գույումճեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ։

CENTRE CULTUREL
SAHAK - MESROB
Eglise du Prado
339, Ave. du Prado — MARSEILLE

Mercredi 24 Mai, à 21 heures

Myriam Birger

Pianiste
Lauréate Marguerite Long-Jacques Thibaut

AU PROGRAMME :

J. S. Bach, Bethoveeen, Prokofiev, Chopin, Katchatrian.

Prix des places : 25 F., étudiants 15
Réservations : au Secrétariat, Tél. : 77-84-70

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12–14, Ռիւ Սէն Պազիլ
Շաբաթ, Մայիս 20, ժամը 21ին
Diaporama
Ճամբորդութիւն Արեւմտեան Հայաստան (Սեբաստիա, Արտահան, Կարս, Անի, Պիթլիս, Տիգրանակերտ, Կեսարիա եւն)։
Կը ներկայացնեն.—
Պեթի Ճերանեան եւ Միշէլ Բազումեան

Հովանաւորութեամբ ու ներկայութեամբ
Արեւմտեան Եւրոպայի Կաթող Պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Նախաձեռնութեամբ
Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութեան -- Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան — Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան
Ու մասնակցութեամբ բազմաթիւ կուսակցական եւ հանրային կազմակերպութեանց
ԱԶԳԱՅԻՆ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
Ս Ա Ր Դ Ա Ր Ա Պ Ա Տ Ի
ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐ ՏԻ ՎԱԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ
Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15·30ին
ՇԻՄԻԻ ՍՐԱՀԸ
28 bis, Rue Saint-Dominique — Paris 7e — Métro Invalides
ԿԸ ԽՕՍԻ
ՓՐՈՖ. ԱՇՈՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Պատմական գիտութեանց տոքթոր
Պետ. արխիւներու պետ
Կը խօսին.— ՍԵԴՐԱԿ ՔԱՐԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցին.—
Հիւկէթ Աժտէրեան (դաշնակ)
Շաղլի փափազեան (ուղերձ)
Տոքթ. Մանուկ Աղամեան (ժապաւէնի ցուցադրութիւն)
Նայիրի երգչախումբ, ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանըքեանի

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
MUSEE GUIMET — 6, Place d'Iena — PARIS
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16ին
նուիրուած
ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ
Կը նախագահէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)
Կը խօսին
ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ
եւ Պոլսէն գրագէտ ՏՈՔԹ. ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻԿԵԱՆ
Սիրայօժար կը մասնակցին
Սիլվա Կոմիկեան (արտասանութիւն, յատկապէս հրաւիրուած),
Խօժէնի ԱԼԵՍԵԱՆ — ԳԱՌՆՁՈՒ (դաշնակով)
Մարիա ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ (ջութակով) եւ ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
Մուտքը ազատ է հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ։

Soirée Artistique et Dansante
organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
section Chaville
animée par
BEDIK et son orchestre
partie artistique
Groupe de danse "NAIRI"
et
HARTAR (Vicken et Harout)
le Samedi 20 Mai 1978 de 21 h. à 4 h.
dans la Salle des Fêtes de Chaville
47, rue Stalingrad, 92370 Chaville

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Բարձր հովանաւորութեամբ
Հայրապետական պատուիրակ, Փարիզի Հայոց առաջնորդ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Գ. Գ. ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ եւ ՏՈՔԹ. ԽԱՉԻԿ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ
UNION DES COMPATRIOTES DE CESAREE ET ENVIRONS
Dîner - Dansant
Le Samedi 20 Mai de 20 h. 30 à l'aube dans les Salons Hoche
9, Ave. Hoche — 75008 PARIS — Métro Courcelles
Avec NORAYR
ORCHESTRE BERNARD DEDEDJIAN
Կը նախագահէ ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆ
Տեղերը ապահովելու համար դիմել՝
Գ. ՍԱԱՏԷԹԵԱՆԻ, հեռ. 887·99·06

AVEC LE CONCOURS DE
AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages
JACQUES CHELELEKIAN vous propose des
VOYAGES à
MOSCOU - EREVAN - TBILISSI
3 jours 8 jours 3 jours
au départ de MARSEILLE tous les mois
MOSCOU - EREVAN
2 jours 5 jours
1er voyage (7 jours) du 09 JUIN au 15 JUIN 78
PRIX 2550 F
Du 07 Juillet au 20 Juillet (14 jours)
PRIX 3550 F
Du 14 au 27 Juillet
AOUT — Du 4 au 17 et du 18 au 31
Prix comprenant : Transport aérien — Transferts — Séjour hôtel 1er classe en chambre 2 lits — Pension complète — Visites et excursions selon programme — Visa — Assurances.
Renseignements et réservations
Jacques CHELELEKIAN 87 la Canebière 13001 MARSEILLE
tél. (91) 50 89 12
VOYAGES WASTEELS Org. Lic. 97

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
20-21
DIMANCHE
20-21 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.122

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — No 14.122

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՅԻՍԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ

—o—

— Հայե՛ր, շտապեցէ՛ք հայրենիքն ազատելու: Կոչ մը՝ արձակուած պատմու – թեան օրհասական մէկ պահուն, դարձաւ գերագոյն նպատակ: Հիմնական ձգտում: Սարդարապատէն մինչեւ Բաշ - Ապարան եւ Ղարաքիլիսէ, ժողովուրդը Հայոց, իր բոլոր խաւերով ու դասանանքներով, իր բոլոր մտածումներով ու հայեացքներով, անխորտակելի պատնէշի մը նման ցցուեցաւ թշնամիին առջեւ: Ամրակուռ թումբը կազմուեցաւ կուրծքերով, բազուկներով, մանաւանդ ոգիով մը, որ դարերու հնութիւն ունէր: Կուգար Հայկեան օրերէն, կը սաւառնէր Աւարայրէն, կը ժամանէր Տնասորէն:

Սերունդներ փոխարինած էին այլ սերունդներ, ժամանակները այլ ժամանակներ, իրարու յաջորդած էին դարերը, սակայն հայրենիքի փրկութեան գաղա – փարը, ազատութեան տենչը, ապրելու եւ յառաջելու կամքը մնացած էր միշտ կենդանի, հակառակ աւերներուն ու կոտորածներուն:

Վաթսուն տարիներ առաջ, Մայիսեան այս օրերուն, գերեզմանին սեմին հասած ժողովուրդ մըն էր, որ աննկարագրելի խոյանքով կը խորտակէր տապանաքարը, որ արդէն իր գլխուն վրան կ'երեւէր:

Մայիս 22էն 28, հայկական զօրամա – սերու հրամանատարները, բանակին ըսպայակոյտը, յաջորդական յաղթանակներու լուրերը կը սփռէին: Մէկը միւսէն հոգեցունց: Մէկը միւսէն խանդավառ: Նարքեր, որ կը կոտորակուէին, կը հրնձուէին եւ շարքեր, որ ասոնց կը յաջորդէին մնայուն յառաջխաղացքով՝ չըն – չապառ, հեւ ի հեւ: Խօլ վազքը կը շարունակուէր բարձունքէ բարձունք, դաշտերու, գիւղերու, կայարաններու ուղ – ղութեամբ: Եւ օրն ի բուն, գրեթէ ժամ առ ժամ կը լսուէին նոյն յուսադրիչ կանչերը.— Թշնամին վանեցինք: Եւ կը մատնանշուէին անունները վերագրաւուած բլուրներու, կատարներու, աւաններու ու գիւղերու:

Զինուորական զեկոյցը մը Մայիս 28ին, կէս գիշերին, կ'աւետէր.— Մերոնք գրաւած են Ալագեազ կայարանը եւ կը շարժին դէպի Անի: Վեհիպ փաշայի անխա – ռանակ պարտութեան վճիռն էր այս մէկը: Միաժամանակ՝ ողջոյնը Մայիսեան արշալոյսին, եռագոյն ծփածանով:

Հայաստանի անկախութիւնը այլեւս կը դադրէր անհաս երազ ըլլալէ ու կը վերածուէր շօշափելի իրականութեան:

Մայիս 22ին ծայր տուած կռիւներով՝ Սարդարապատ, Բաշ – Ապարան եւ Ղարաքիլիսէ, հայկական անկախ, ազատ ու ժողովրդավար Պետականութեան սաղմը կը ծլարձակուէր: Աւելին՝ սոսր յաջորդող Միացեալ Հայաստանի վէմը կը հաստատուէր հին, բայց միշտ ի զօրու մնացած իմաստութեամբ մը.— Սահման քաջաց՝ զէնն իւրեանց:

Յիշատակել Մայիսեան գուպարը՝ կը նշանակէ ոգեկոչել ազգին անկախութիւնը ո՛չ միայն իբրեւ մօտաւոր անցեալի շքեղ թուական ու պայծառ իրականութիւն, այլեւ իբրեւ մնայուն, մշտանորոգ իտէալ գոյն իրագործած ժողովուրդին: Որով – հետեւ թուականները պարզ իրադարձութեանց սահմաններէն դուրս ելլելով կը խորհրդանշեն ըմբռնում, ոգի, ձգտում, գաղափար:

Յառաջ, որ իր հիմնադրութեան օրէն ցայսօր Սարդարապատն ունեցաւ իբրեւ մտապատկեր եւ անոր խորհուրդով առաջնորդուեցաւ, կ'ողջունէ մեծ ճակատամարտին 60ամեակի հանդիսութիւնը Փարիզի մէջ, Համազգային Նախաձեռնութեամբ: Մանաւանդ, երբ կը մտաբերէ, որ դեռ մինչեւ երէկ, մինչեւ Սարդարապատի կոթողին կառուցումը հայրենի հողին վրայ եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի կոնդակը, հոս թէ այլուր, աշխարհի ազատ ափերուն վրայ, գտնուեցան հայանուն մարդիկ եւ կազմակերպութիւններ, որոնք բառին իսկական իմաստովը ուրացան իրենց ժողովուրդին Մայիսեան սխրագործութիւնը, նոյնիսկ այպանելի դիրք բռնեցին անոր հանդէպ:

Անունն ու թուականը զետեղեցին չակերտներու մէջ՝ Հայոց աշխարհին արշալոյսը մթագնելու ակնյայտնի մտադ – րութեամբ, ի հեճուկս օտար կայսրերու:

Այդպիսիներն ալ ահա՛ այսօր, կը փառաւորեն պայծառ թուականը: Ո՛չ մէկ կասկած, որ վաղը, ասոնք եւս Սարդարապատի, Բաշ – Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի պատուանդաններուն վրայ պիտի զետեղեն մայր Հայրենիքին լուսաւոր ճըրագը՝ 1918 Մայիս 28ը:

Այլ կերպ չի կրնար ըլլալ, քանի այս է պատմութեան վճիռը՝ անառարկելի ու անբեկանելի:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՕՌԼՈՎ՝ ԵՕԹԸ ՏԱՐԻ ԾԱՆՐ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

5 ՏԱՐԻ ԱԼ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԲՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԻՒՄԱՆԻԹԷ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒՄԸ

—o—

Համայնավար պաշտօնաթերթը, Ուրբաթ առաւօտ, իր խմբագրապետ Ռընէ Անտրիէօյի ստորագրութեան տակ բառերը չէր ծամեր: Արդարեւ, եկած է օրը այլեւս երբ հոն կարելի է կարդալ.— « Ըսենք առանց ուրախութեան բայց յստակ կերպով.— նման դատապարտում մը արդարութեան մերժումն է: Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն 60 տարի ետք դժուար կարելի է հաւատալ որ խորհըրդային վարչակարգը կրնար ցնցուիլ քանի մը ձայռուքներու տարածումով, նոյնիսկ եթէ զրպարտիչ էին »: Մնաց որ Իւմանիթէի խմբագրապետը շատ համոզուած ալ չէ որ ձայռուքներ ըլլային: Արդարեւ Օռլով կը նախագահէր Մոսկուա կազմուած Հելսինքիի համաձայնագրերու հսկողութեան կոմիտէին: Այսինքն կոմիտէ մը որ պիտի հսկէ թէ Խորհ. Միութեան մէջ կը յարգուի՞ն մարդկային իրաւունքները: Գիտնականը իր անձով իսկ հաստատեց արդէն...

Իսկ դա՞տը: Ոչ մէկ օտար լրագրող կրցաւ ներկայ ըլլալ, լսուեցան միայն հակառակ արտայայտուող վկաները, մերժուեցաւ նաեւ Օռլովի ընտրած փաստաբանը: Ինք «ոչ-յանցաւոր» ներկայացաւ բայց ամէն անգամ որ խօսք առած է (կ'ինը պատմած է) սրահը քահ – քահ խնդացած է:

Անտրիէօ հարց կուտայ թէ նոյնիսկ եթէ Օռլով համաձայն չէր խորհ. վարիչներուն հետ, կը բաւէ՞ որպէսզի քաղաքացի մը ազատութենէ զրկուի 12 տարի:

Համայնավար այս դիրքը, անշուշտ քիչ մը « յապաղած » կրնայ թուիլ բայց լաւ է ուշ քան երբեք:

Մոսկուա շատ ժլատ է այս դատավա – րութեան մասին, զոր «ներքին հարց» կը նկատէ:

Զօր. Գրիգորէնկօ, որ զրկուեցաւ խորհըրդային քաղաքացիութենէ եւ քաղա – քական ապաստան ուզեց Միացեալ Նա – հանգներէն, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է Ֆիկառօի՝ Վրաստանի մասին: Կը խօսի Կամսախուրդիայի եւ Կոստավայի մասին (ի դէպ Թիֆլիզի դատախազը չորս տարի բանտ եւ երեք տարի աքսոր ուզած է Կամսախուրտիայի դէմ եւ վճիռը կը տրուէր Ուրբաթ) անդամ Հելսինքիի կոմիտէին ու կ'ըսէ թէ անոնց ընդմէջէն Վրաստանի ոգին իսկ է որ ամբաստանութեան տակ է «խոր դիշեր մը այսօր կը մթագնէ Վրաստանը, կ'ըսէ խորհրդային զօրավարը, Վրաստանը որ շատոնց է կը տառապի արդէն: Վրա – ցական մշակոյթը եւ լեզուն հալածուած են »:

×

Գարթըր « ցաւ » յայտնած է Մոսկուայի վճիռին առթիւ Օռլովի դէմ մինչ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը զեկոյցով մը կը շեշտէ թէ այս վճիռը « չի համապատասխաներ ոչ Հելսինքիի վերջնական ուխտի տրամադրութեանց, ոչ ալ 1977 Յունիս 22ին Ռամպույէ ստորագրուած ֆրանքեւխորհրդային յայտարարութեան»:

Սակայն անկասկած լիւ կը համապատասխանէ ազատութեան խորհրդային ըմբռնումին:

Սախարով ձերբակալուելէն ետք ազատ արձակուած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐՍ ԵՐԿԻՐՆԵՐ — Ֆրանսա, Պելժիա, Մարոք եւ Միացեալ Նահանգները օդաչուներով, զօրքով, լեգէոնականներով օգնութեան փութացին Քինշաշայի իշ – խանութեան, փրկելու համար նաեւ Շապայի եւրոպացի պատանդները: Ֆրան – սայի մէջ, ընկերվարականները կ'ուզեն որ հարցը ծեծուի Ազգ. Ժողովին մէջ, մինչ համայնավարները կը դատապար – տեն ֆրանսական գործողութիւնը: Նա – խագահ Ժիսքար Տենկորի ի պատիւ ճաշի մը ընթացքին շեշտած է թէ Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ իր յանձնառութեանց եւ գործի կ'անցնի միայն այն ատեն երբ օրինաւոր կառավարութիւնները դիմում կ'ընեն:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը առաջարկած է որ հանդիպում ունենայ Թուրք նախարա – րապետին հետ, ելք մը գտնելու համար կղզիին հարցին: «Զգեցէք որ Էճէվիտ ընդունի ինծի հանդիպիլ, նոյնիսկ առանց զիս ճանչնալու իբրեւ նախագահ Կիպ – րոսի եթէ այդպէս կ'ուզէ, շեշտած է Կիպրիանու:

ՔԱՆՆԻ շարժանկարի փառատօնին ներկայացուած է անգլիացի բեմադիր Փարքըրի մէկ ֆիլմը՝ Միտնայթ էքսփէս, որ կը վերաբերի Թրքական բանտերու եւ ոստիկանական դրութեան բարքերուն: Ամերիկացի գրօսաշրջիկի մը հարազատ պատմութիւնն է: Կը բանտարկուի Պոլիս, երբ կը փորձէր քանի մը կռամ հաշիշով երկրէն մեկնիլ: Որոշ հանդիսատեսներու կարծիքով, ֆիլմը այնքան վարկաբեկիչ է Թուրք ոստիկանութեան եւ բանտային կեանքին մասին, որ « ցեղապաշտ » կարելի է եղեր նկատել:

ԶՕՐԱՎԱՐ ՍԻԼԻԿԵԱՆԻ ԿՈՉԸ

(1918 ՄԱՅԻՍ 24-25)

—o—

«Հայե՛ր, շտապեցէ՛ք հայրենիքն ազատելու:

«Հասել է րոպէն, երբ իւրաքանչիւր հայ՝ մոռնալով իր անձնականը, յանուն Մեծ Գործի՝ հայրենիքի փրկութեան եւ իր կնոջ ու աղջիկների պատիւի պաշտպանութեան, պէտք է գործ դնէ իր վերջին ճիգը՝ թշնամուն հարուածելու համար:

«Մենք չէինք ուզում կռուել յանուն խաղաղութեան ու հաշտութեան, պատրաստ էինք ընդառաջ գնալու ամէն տեսակ զոհողութիւնների, սակայն, մեր նամարդ թշնամին ընթանում է իր ծրագրած ուղիով. նա, ըստ երեւոյթին, ստրկացնել է ուզում մեզ, բայց, իրօք, ուզում է ոչնչացնել մեր բազմաչարչար ազգը: Բայց քանի որ պիտի ոչնչանանք, աւելի լաւ չէ՞, որ զէնքը ձեռներիս փորձենք պաշտպանել մեզ: Գուցէ, յաջողուի մեզ կռւով ձեռք բերել ապրելու իրաւունքը:

«Իսկ որ մենք կարող ենք պաշտպան – ուել, այդ ցոյց տուին վերջին կռիւները մեր ճակատում, ուր մեզանից թիւով գերազանց թշնամին նահանջի է դիմել մեր հերոսական զրոհի առաջ:

«Հարկաւոր է մի ճիգ եւս, եւ թշնամին վռնտուած կը լինի մեր երկրի սահման – ներից, ուր մեր պապերն ու հայրերը երկար տարիներ արիւն–քրտինքով աշխատել են գէթ մի կերպ հայթայթել իրենց օրուայ ապրուստը:

«Հայե՛ր, ժամանակ չէ դանդաղելու: Մինչեւ յիսուն տարեկան ունեցող բոլոր տղամարդիկ պարտաւոր են զէնքի տակ գալու. ես պահանջում եմ ամէնքից ներկայանալ իրենց զէնքերով ու փամփուշտներով հայրենիքի պաշտպանութեան համար:

« Հայուհինե՛ր, յիշեցէ՛ք հինգերորդ դարու փափկասուն տիկնանց, որոնք ոգեւորեցին իրենց ամուսիններին դէպի Մեծ Գործը, անմահ Վարդանի կռիւների ժամանակ. հետեւեցէ՛ք նրանց օրինակին. եթէ չէք ուզում, որ ձեր պատիւը ոտնակոխ լինի, խրախուսեցէ՛ք այն վախկոտներին որոնք զանազան պատրուակներով խուսափում են ճակատ գնալուց: Հաւաքեցէ՛ք ռազմամթերք, հաց, հագուստ եւ ուրիշ մթերքներ...

« Ես խորապէս համոզուած եմ, որ իմ այս կոչը անարձագանգ չի մնայ, եւ երկու–երեք օրուայ ընթացքում կը կազմակերպուի մի այնպիսի քաջարի զօրաբանակ, որին կը յաջողուի վռնտել թշնամուն հայրենի հողի սահմաններից եւ ապահովել հայ ժողովրդի գոյութիւնը:

« Յաւէ՛ժ բազմաչարչար ժողովրդի ֆիզիքական գոյութեան,

« Յաւէ՛ժ ոտնակոխ եղած ճշմարտութեան,

« Ոտքի՛ կանգնեցէ՛ք: Դէպի՛ սրբազան պատերազմ »:

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 41ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ԿԸ ՊԱՐՏՈՒԻ ԻՐ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

Հինգշաբթի, Մայիս 18ին Երեւանի իր դաշտին մէջ, Արարատ պարտուեցաւ Չերնոմորեցէն, 0ի դէմ 2 կէտով:

1918-Ի ՄԱՅԻՍԵԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԵՐԸ

Հայկական զինական ուժերը կը դասաւորուէին երեք ճակատներուն վրայ: Սարդարապատի եւ Բաշ–Ապարանի մէջ դիրք կը բռնէին Զօր. Սիլիկեանի զօրաբաժինը, ուր կը գործէին Դրոյի զօրամասերը, Գնդ. Դանիէլ Բէգ–Փիրումեանի, Յովսէփեանի եւ Սամարցեանի գունդերը, ինչպէս նաեւ Վասպուրականի գունդը: Ժողովրդական զօրամասերէն հոն ներկայ էին Սասունցի Մանուկի (Ապարան) եւ Ղազար Պետոյեանի (Սարդարապատ) այրուձիի միաւորները, Ղարաչորցի Մուրատի, Դէլի Ղազարի եւ Պուլանուխցիներու ջոկատները: Այս երկու ճակատներուն վրայ, կանոնաւոր եւ ժողովրդական ուժերուն թիւր 10 հազարի կը հասնէր:

Ղարաքիլիսէի ճակատին վրայ անձամբ կը հրամայէր սպարապետ Նազարբէկեանը: Անոր տրամադրութեան տակն էին Զօր. Արէշեանի զօրաբաժինը, գլխաւոր Մովսէսեանի մարտկոցը. ժողովրդական խումբերէն ոմանք այս ճակատին վրայ էին: Անդրանիկ մօտ 2000' զինուորներով Զալալօղլի էր եւ կը դիմադրէր Ախալքալաքէն յառաջացող Վէհիպ փաշայի ուժերուն: Անդրանիկի հետ էին Սմբատը՝ Տարօնի քանի մը վաշտերով, Փիլոսը՝ ջոկատներով, Ճէպէճի Սարգիսը՝ ձիաւոր խումբերով:

Ղարաքիլիսէի ճակատին վրայ կանոնաւոր եւ ժողովրդական զինուորներու թիւը կը հասնէր 7000ի:

Թրքական բանակի յարձակողական ուղղութիւնները, մեր երեւակայածէն շատ աւելի ճարտարութեամբ կը զարգանային: Մէկ թեւը Վանի շրջանէն կը յառաջանար դէպի պարսկական Ատրպատական, անկէ անցնելու Զանգեզուր, Ղարաբաղ, Բագու: Միւս թեւը Տրապիզոնի շրջանէն կը մտնէր Արտահան ու կ'ուղղուէր դէպի Ախալքալաք եւ Ղարաքիլիսէ, Հայաստանի հիւսիսային բոլոր ճանապարհները կտրելու: Բորչալուի թաթարները կոնակէն պիտի հարուածէին եւ շփոթութեան մատնէին Հայութիւնը: Կարսէն յառաջացած Թրքական բանակը, Ալեքսանդրապոլը գրաւելէ ետք, երկու թեւի կը բաժնուէր: Առաջինը երկաթուղիի գիծը բռնելով կը մօտենար Սարդարապատին, յոյս ունենալով որ Արագածի, Աշտարակի եւ Էջմիածնի թաթարները ապստամբութեան դրօշը պիտի բարձրացնեն եւ Թրքական բանակին առջեւ պիտի բանան Երեւանի դռները:

Երկրորդ թեւը կը մտնէր Բաշ–Ապարան, որպէսզի Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի հայ բանակները իրարմէ կտրէր եւ փոխադարձ օժանդակութեան հնարաւորութիւնները անկարելի դարձնէր:

Թրքական բանակի այս շարժումները թելադրուած էին թաթարական շրջաններու ապստամբութեանց լոյսին տակ եւ կը ձգտէին օղակի մէջ առնել ամբողջ Հայութիւնը եւ ցեղասպանութիւնը լրացնել Արարատեան աշխարհին մէջ:

Թրքական բանակի առաջին ընդհարումները տեղի կ'ունենային ժողովրդական զինեալ խումբերուն դէմ, բայց Սարդարապատին մօտեցած՝ անոնք կը հանդիպէին կանոնաւոր վաշտերու եւ ձիաւոր ջոկատներու ուժեղ դիմադրութեան: Վճռական հարուածներու դէմ կը դրտնուէին նաեւ Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի շրջաններուն մէջ: Թուրքերը, Մայիս 18 – 22ի չորս օրերու ընթացքին, զգացին թէ իրենց դէմ զէնքին ամուր կառչած բանակ մը կայ եւ իրենք դիւրին պտոյտ մը ընելով յաղթական մուտք մը պիտի չկարենան գործել հայկական սիրտէն ներս, ինչպէս ըրած էին Կարսի եւ Ալեքսանդրապոլի գրաւման օրերուն:

Պատմական այդ օրերուն, Արամ կոչ կ'ուղղէր ժողովուրդին եւ զէնքի ընդունակ բոլոր ուժերը գոյութեան կռուին կը կանչէր: Ու հոսանք մը կը սկսէր դէպի Սարդարապատ: Կռուի ճակատին վրայ գտնուող սպաները, խմբապետներն ու զինուորները կ'ոգեւորուէին եւ աւելի ուժեղ հարուածներ կուտային թշնամուն:

Նոյն օրերուն լոյս կը տեսնէին Սպարապետ Նազարբէկեանի եւ Զօր. Սիլիկեանի կոչերը, որով հայկական բանակի պատասխանատուները մինչեւ մահ կռուելու իրենց վճռական կամքը կը յայտնէին, հայ գունդերու հերոսական դիմադրութիւնը կը գովէին եւ կը հրաւիրէին հայ մարտիկները պատերազմի դաշտ իջնել քանի մը օրուան պաշարով եւ իրենց ռազմամթերքով:

Մայիս 22 – 24ին անպատմելի հոգեցունց մը կ'ունենար հայ ժողովուրդը: Խուռներամ բազմութիւններ ճամբայ կ'ելլէին Երեւանէն եւ բազմաթիւ գիւղերէն դէպի Սարդարապատ, Բաշ – Ապարան եւ Ղարաքիլիսէ:

Դասալիք զինուորներ ետ կը դառնային: Հայր եւ տղայ միասին կը մեկնէին Երեւանէն: Դասալիք տղայի ծերունազարդ հայրը, հրացանը զրկած՝ Սարդարապատ կ'իջնէր Վարդանանց պատերազմին մասնակցելու: Գարեգին վարդապետ Յովսէփեան Սարդարապատ էր եւ Ղեւոնդ երէցի դերը կը կատարէր իր հրահրող ճառերով: Կիներ ու պատանիներ ջուր ու պաշար կը փոխադրէին դէպի դիրքերը:

Հայ բանակը, այս երեւոյթներէն խանդավառ, բազմապատկուած հոգեկան քաջութեամբ կը նետուէր արիւնալի ճակատամարտներուն մէջ, որոնք օրեր տեւեցին:

Թուրք հրամանատարութիւնը շշմած էր այս յամառ դիմադրութեան առջեւ, եւ սկսած էր վախնալ Հայերու յարձակողական վտանգէն:

Ու չուշացաւ հայ բանակին յարձակողականը:

Գնդապետ Դանիէլ Բէգ–Փիրումեանի յառաջապահ գունդերը ջախջախիչ հարուած տուին թշնամուն, որ նահանջեց Մայիս 26ին, պարտուած՝ փախուստի դիմեց Մայիս 27ին, իսկ 28ին, յաղթական հետապնդումով՝ Անիի ձորերէն վեր կը մագլցէին հայ զինուորները աչքերնին դէպի Կարս եւ Ալեքսանդրապոլ յառած:

Բաշ – Ապարանի ճակատին վրայ Դրոյի զօրամասը ոչ միայն հակահարուածներով կասեցուց Թուրքերու յառաջխաղացումը, այլեւ խիզախ քանի մը յարձակողականներով, Մայիս 26 - 28ին ճեղքեց Թրքական դիրքերը եւ փախուստի մատնեց թշնամին: Հին ֆետայի, կամաւորական գունդերուն մէջ ձիաւորներու հրամանատար Ջեմլեակը, իր ձիաւոր ջոկատը կայծակի արագութեամբ նետեց թշնամու դիրքերուն մէջ, ու խուճապ ստեղծեց աջ ու ձախ հարուածելով: Ջեմլեակն ու իր ընկերներէն ոմանք հերոսաբար նահատակուեցան ազատամարտի դաշտին վրայ, բայց թշնամին խուճապահար նահանջեց:

Ղարաքիլիսէի ճակատները շատ աւելի մանուածապատ պատերազմի մը բեմ դարձած էին: Լեռ, ձոր, անտառ ու բազմաթիւ անցքեր դաժան կռիւներու, յարձակումներու եւ հակայարձակումներու տեղի տուին: Հայ զօրքերը այս բեմերուն վրայ ալ ամուր մնացին: Եթէ ստիպուած՝ դիրք մը լքեցին, ուրիշ նոր դիրք մը ամրացուցին: Ու Վէհիպ փաշան, որ ստուար զօրամասերով այս ճակատը ճեղքելու եկած էր, անզօրութեան կը մատնուէր: Հակառակ այն իրողութեան որ բազմաթիւ բարձունքներ գրաւած էին, ու խուժած էին կարգ մը ձորերէ ներս, սակայն Հայերու յամառ դիմադրութիւնը կը շարունակուէր ամէն տեղ, եւ հայկական մարտկոցը կը ջլատէր Թրքական բանակը: Մարտկոցի հրամանատար Մովսէսեանը վերջին օրը սպաննուած էր իր թնդանօթներուն վրայ:

Մայիս 28, Սարդարապատէն մինչեւ Ղարաքիլիսէ:

Ջեմլեակի, հրամանատար Մովսէսեանի եւ Սարդարապատի ճակատամարտին մէջ ինկած զինուորի արիւնոտ շապիկը, այդ օր, Մայիս 28ին, Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան դրօշակը դարձաւ:

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

«Թրքահայաստանը
Ա. Աշխարհամարտի ընթացքին»

ՎԻՃԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Անձ գլուխ բաժին ելլող եկամուտներուն մէջ Շուէտացիք, Զուիցերիացիք բարձրագոյն տեղերը կը գրաւեն, իրենց ետեւ ձգելով Ամերիկացիք: Նորվեկիացիներն ու Դանիացիները շատ ետ չեն մնար Ամերիկացիներէն եւ կրնան շուտով երրորդ եւ չորրորդ տեղերը գրաւել:

Զարմանալի չէ, երբ ըսուի, թէ Թուրքիա այս մարզին մէջ եւս ամէնէն վերջին տեղը կը գրաւէ:

Վիճակագրական տուեալները վերջերս հրապարակեց Տնտեսական Համագործակցութեան եւ Զարգացման Կազմակերպութիւնը, որուն շուրջ բոլորուած են 24 Պետութիւններ:

Շուէտացիք, հակառակ իրենց երկրին արձանագրած տնտեսական տագնապին, անձ գլուխ տարեկան 9·030 տոլար կ'ապահովեն: Զուիցերիացիք՝ 8·870: Երրորդ տեղը կը գրաւեն Միացեալ Նահանգները 7·910 տոլարով, ապա կարգով կուգան Նորվեկիա՝ 7·770 եւ Դանիա 7·590 տոլար:

Ցանկին վերջին անունն է Թուրքիա անձ գլուխ տարեկան հաշուով հազար տոլար: Թուրքիայէն առաջ կուգան ստիճանական կարգով Փորթուկալ՝ 1·630 տոլար, Յունաստան՝ 2·400 տոլար, Իրլանտա՝ 2·510 եւ Սպանիա 2·890 տոլար:

Լիւքսէմպուրկ ճարտարարուեստի ճիւղերուն մէջ աշխատողներու տոկոսով (բնակչութեան 46,3ը) առաջին տեղը կը գրաւէ վերոյիշեալ Կազմակերպութեան շուրջ համախմբուած երկիրներուն մէջ: Գործազրկութեան նուազագոյնն ալ հոն կ'արձանագրուի՝ 0,1 տոկոս: Փորթուկալ, ընդհակառակն, ամէնէն բարձր տոկոսը կը պարզէ գործազրկութեան մէջ՝ 11,4: Հիմնական պատճառ ներկայացուած է նախկին գաղթավայրերու Փորթուկալցիներու ներգաղթը մայր երկիր:

Ծնունդներու տոկոսին մէջ, աշխարհի ճարտարարուեստականացած երկիրներուն մէջ, Արեւմտ. Գերմանիա ամէնէն ցածն է, հազարի վրայ 9,8 ծնունդ: Թուրքիոյ տոկոսը բարձրագոյնն է՝ հազարի վրայ 32,3: Քանի մը այլ թիւեր եւս ներկայացնենք: Միացեալ Նահանգներ 14,7, Անգլիա 12,1, Ֆրանսա 13,6, Ճափոն 16,4, Իտալիա 14,4: Գերմանիոյ ծնունդի տոկոսը ներկայիս հազիւ կը պահպանէ բնակչութեան թիւը, որ 61,5 միլիոն է: Կարելի է նոյնիսկ ըսել, թէ արդէն բնակչութեան նուազումի հոլովոյթը կ'արձանագրէ:

Միւս կողմէ, Արեւմտեան Գերմանիոյ տարադրամի եւ ոսկիի պահեստը անցեալ տարեվերջ աշխարհի բարձրագոյնն էր 39,6 միլիառ արժողութեամբ: Ճափոնի պահեստը 23,2 միլիառ, Անգլիոյ պահեստը 21 միլիառ, իսկ Միացեալ Նահանգներունը 19,3 միլիառ էր: Գերմանացիք նաեւ զբօսաշրջիկութեան մարզէն ներս ամէնէն շատ ծախսողներն են արտասահման, անցեալ տարի ծախսած են 8,9 միլիառ տոլար: Նոյնիսկ Ամերիկացիները իրենց ծախսած 6,8 միլիառով ետ կը մնան Գերմանացիներէն: Ֆրանսա զբօսաշրջիկներէն կարեւոր գումար կ'ապահովէ, անցեալ տարի ապահոված է 3,6 միլիառ Տնտեսական Համագործակցութեան եւ Զարգացման Կազմակերպութեան երկիրներու շրջագիծէն ներս:

Կրթական գետնի վրայ Ճափոն առաջին տեղը կը գրաւէ 15էն 19 տարեկան դպրոց յաճախողներու իր տոկոսով՝ 76,3 առ հարիւր: Անկէ ետք կուգան Միացեալ Նահանգները 72 տոկոսով: Եւրոպայի մէջ ամէնէն բարձրը Նորվեկիան կ'արձանագրէ 63,4 տոկոսով, ապա Դանիա 62,1, Պելժիա 61,3, Շուէտ 57,1: Արեւմտեան Գերմանիա եւ Ֆրանսա համապատասխան տոկոսներ կը ներկայացնեն՝ 51,3:

Շուէտ եւ Զուիցերիա հազար բնակիչի հաշուով 661 եւ 611 հեռաձայն ունին, Եւրոպայի բարձրագոյնները: Սակայն Միացեալ Նահանգները դեռ առաջին դիրքը կ'ապահովեն 695 հեռաձայնի հաշուով: Իսլանտա առաջ կ'անցնի Գերմանիայէ, Ֆրանսայէ, Հոլանտայէ, Պելժիայէ, Ճափոնէ, Իտալիայէ, Նորվեկիայէ, Աւստրիայէ եւ շատ շատերէ:

Գալով հեռատեսիլին, Միացեալ Նահանգները միշտ առաջին գիծի վրայ կը մնան 571 հեռատեսիլ հազար անձի հաշուով, այլ խօսքով՝ երկու հոգիէն մէկը հեռատեսիլ ունի: Շուէտ Եւրոպայի առաջինը կը մնայ 348 հեռատեսիլով հազար անձի հաշուով: Ապա կարգով կուգան Անգլիա՝ 315, Դանիա 308 եւ Գերմանիա 305:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ 2ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — 1976 Մայիս 9 - 1978 Մայիս 6:

Տարեդարձ մը որ նշուեցաւ հանդիսաւոր եւ յաջող ձեռնարկով մը, նախագահութեամբ Ստեփան Վահանեանի (ֆանէն):

Ձեռնարկը, մեծ եւ շքեղ հացկերոյթով մը, « Տարօն » եւ « Վասպուրական » սրահներուն մէջ, այս առթիւ առաւել փայլուն զարդարուած պատերով եւ գարնանային ծաղիկներով պճնուած սեղաններով, նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակոյթի Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան:

Երեկոյթին բացումը կատարեց Մարի Պէրպէրեան, յանուն Տիկնանց Միութեան, շեշտելով օրուան իմաստը եւ ընդգծելով Տիկնանց Միութեան պատրաստակամութիւնը եւ գիտակից անձնուիրութիւնը ծառայելու նման հաստատութեան մը որուն միակ նպատակն է անխոցելի զէնքեր հայթայթել հայապահպանման ճակատի վրայ մղած մեր անհաւասար պայքարին:

Շահան Տէտէեան եւ Նշան Գույումճեան քահանաներու սեղանի օրհնութեամբ սկսաւ հացկերոյթը:

Յանուն Մշակոյթի Տան Յանձնախումբին, խօսք առաւ Կարօ Յովսէփեան, որ ծանրացաւ հանրային գործի յատկանիշներուն վրայ: Հանրային գործը եթէ անկասկած կուտայ գոհունակութիւններու եւ ուրախութիւններու առիթներ, կը բախի նաեւ յաճախ անակնկալ դժուարութիւններու եւ խոչընդոտներու, որովհետեւ հանրային գործը միշտ ծրագրուած, չափուած, սպասուած ու ակնկալուած դէպքերու շղթայաւորում մը չէ: Այս երկու տարիներու ընթացքին Մշակոյթի Տան գործունէութիւնը արձանագրեց ելեւէջներ, յանձնախումբը ունեցաւ գոհունակութեան եւ նաեւ դժուարութեան պահեր, պահեր վարանումի: Ուրիշ կերպ չէր կրնար ըլլալ: Սակայն գործին կարեւորութիւնը, չըսելու համար այս պարագային վսեմութիւնը, ամէն բանէ վեր ըլլալով, յանձնախումբը մնալով հաւատարիմ Մշ. Տան համազգութային կոչումին եւ կռթնելով իր ժողովուրդի լայն զանգուածին վրայ, դիմագրաւեց եւ շատ յաճախ յաղթահարեց ցուած դժուարութիւնները: Ապա Կարօ Յովսէփեան ըսաւ. « Երբ երրորդ տարին կը բացուի մեր առջեւ, մէկ նպատակ ունինք. կեդրոնացնելով, բազմապատկելով եւ համադրելով ճիգերը, բարի կամքերը այս Տունը շարունակէ խանդավառել փոքրիկներն ու մեծերը մինչեւ այն օրը, երբ բովանդակ հայ ժողովուրդը դարձեալ ազատօրէն հնչեցնէ իր միացեալ հայրենիքին մէջ՝ բարբառը Մեսրոպեան եւ երգը Կոմիտասեան »:

Հացկերոյթը ընթացաւ հաճելի, տաք եւ հայրենաշունչ մթնոլորտի մէջ:

Երէցկին Եղիսաբէթ Տէտէեան իր հաղորդիչ, ջերմ ձայնով, ժողովրդական եւ հայրենաբաղձ երգերով շէնցուց սեղանները:

Լուսարձակուեցան Մշակոյթի Տան հիմնարկէքի եւ բացման հանդիսութեանց զոյգ ժապաւէնները:

Պարուհի Եւա Արզումեան մեծ տաղանդով եւ արուեստով հրամցուց հայկական պարերու գեղեցիկ փունջ մը, խանդավառելով ամբողջ սրահը:

Դաշնակի վրայ, Գէորգ Պօղոսեան, ժողովրդական եւ ճանչցուած երգերու մեկնաբանութեամբ անգամ մը եւս առիթը տուաւ գնահատելու իր տաղանդը:

Ալեքսան Պապայեան, իր ուրախութիւնը յայտնելէ յետոյ ի տես սոյն յաջող, ընտիր ձեռնարկին, ընդգծեց որ Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը միշտ զօրավիգ է Մշակոյթի Տան, բարոյապէս եւ նիւթապէս։ Այս առթիւ յանձնեց 1200 ֆրանքի չէք մը Միութեան անունով։ Այս գումարը գոյացած է զանազան նուիրատուութիւններէ եղած «Վասպուրական սրահ»ի բարեզարդման համար։

Այս արարքէն խանդավառուած, եւ առանց որ հանգանակութիւն ըլլայ, ներկայ բազմութիւնը ինքնաբուխ կերպով, ըրաւ նուիրատուութիւններ որոնց գումարը բարձրացաւ 8800 ֆրանքի (առանձին կուտանք նուիրատուներու ցանկը)։ Այս կը նշանակէ որ ներկայ հայրենակիցներուն համար Մշակոյթի Տունը ունի իր արժէքը եւ իր անփոխարինելի դերը ազգային եւ մշակութային, այս գաղութէն ներս։ Նաեւ ներկաները քաջալերեցին Տիկնանց Միութիւնը, գնելով վիճակահանութեան տոմսեր։ Վիճակահանութեան դրուած էր չարժուն հեռատեսիլ մը։

Օրուան նախագահը, Ստեփան Վահանեան յայտնեց իր սրտի անհուն ուրախութիւնը եւ գոհունակութիւնը, մաղթելով յանձնախումբին յարատեւ ուժ եւ կարողութիւն, յաջողութեամբ պահելու համար իրեն վստահուած առաքելութիւնը։

Մեր կողմէ աւելցնենք որ Ստեփան Վահանեան, այն ազնիւ եւ համեստ հայրենակիցն է որ, 1970ին երբ յանձնախումբը ճամբայ կ'ելլէր, երբ դեռ Տունը չէր գնուած, երբ դեռ բացարձակ ապահովութիւնը չունէր որ ձեռնարկը կրնար կատարելապէս յաջողիլ, յայտնեց իր վստահութիւնը, քաջալերեց յանձնախումբը նուիրելով 10.000 ֆրանք։ Այսօր իր փափաքին համաձայն, Մշակոյթի Տան դասենեակներէն մին կը կրէ «Հրաչ Փափազեան» անունը։

Հացկերոյթի աւարտին, խօսք առաւ Շահան Խաչակիր Քհնյ. Տէտէեան։ Տէր հայրը նախ ջերմ բառերով շնորհաւորեց Մշ. Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան ձեռներէցութեան ոգին եւ ազգային սուր գիտակցութիւնը, շնորհաւորեց անոր կատարած աշխատանքը եւ հիւրասիրութիւնը։ Շահան Քհնյ. ապա սեղմ բառերով վեր առաւ Մշակոյթի Տան դերը եւ առաքելութիւնը եւ կոչ ըրաւ ներկաներուն միշտ բոլորուիլ այս յարկին շուրջ, քաջալերել պատասխանատուները, որովհետեւ Մշակոյթի Տան փայլը կ'երթայ ամբողջ գաղութին վրայ։

Մեր կարգին անվերապահ խօսքերով վեր կ'առնենք Մշ. Տան Օժանդակ Տիկնանց Միութեան կատարած աշխատանքը։ Ոչ մէկ ջանք խնայած էր երեկոյթը ընտիր եւ հաճելի դարձնելու համար։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՅԱՐԴԱՐԻ ՆՈՐ ՍԱԼԸ

Երկու տարիէ ի վեր Ֆրանսայի մէջ՝ Փարիզ եւ գաւառները, հայկական հանդիսութիւններու ընթացքին, բեմերու վրայ իրենց ներկայութիւնը զգալի դարձնելէ ետք՝ Յարութիւն Պէզճեան եւ Վիգէն Դարբինեան (Յարդար), վեղեցիկ գաղափարը ունեցած են հայկական ազգաչունչ եւ քնարական երգերու փունջ մը հրամցնել հանրութեան՝ հրապարակ հանելով սալ մը։

Արդարեւ, մինչ հրապարակը ողողուած է հայկական սալերով, որոնց մէջ յաճախ կը հանդիպինք բովանդակութենէ զուրկ անկապ բառերու վրայ յօրինուած երգերու, Յարդարի հրամցուցած այս սալը՝ իբրեւ անդրանիկ գործ եւ որակ ունեցող, գնահատելի աշխատանքի մը արգիւնքը կարելի է նկատել։

Յարութիւն Պէզճեան շնորհալի եւ ճաշակ ունեցող կիթառահար մըն է, որ հայկական ժողովրդական մեղեդիներուն եւրոպական երաժշտութեան գոյն մը տուած է, առանց խաթարելու անոնց ինքնատպութիւնը։ Կարգ մը երգերու (Կարօտ, Կարաւան, Ծիծեռնակ, Սարի սիրուն եար) սկիզբը կիթառի ներածական բաժիններու յաւելումով ցոյց կուտայ որ ան ոչ միայն կը տիրէ իր նուագարանի գաղտնիքներուն, այլեւ կրնայ նոր շունչ ու կենդանութիւն տալ մեր այնքան գեղեցիկ հին մեղեդիներուն։

Վիգէն Դարբինեան տաք ու հաղորդական իր ձայնով, խուրաքանչիւր երգի մթնոլորտը կարենալ արտայայտելու իր ձիրքով վկայութիւնը կուտայ շնորհալի երգիչ մը ըլլալուն։ Տըլէ եաման եւ Կաբուան երգերու մեկնաբանութեան մէջ կը զգանք երգիչին ջերմ շունչը, ձայնին նուրբ ու ճկուն ելեւէջները եւ երգերուն հետ միաձուլուելու ապրումը։ Մէկ խօսքով՝ ան գիտէ թէ ինչ կ'երգէ։

Յարդարի սալը բաղկացած է 9 երգերէ եւ պարի եղանակէ մը (Ծապկեփունց)։

Յաջող են Նազարէթ Հաքիմեանի կատարած նուագախումբի վերածումները։

Շնորհաւորելի ձեռնարկ մը՝ այս սալը, զոր կ'արժէ ունենալ։

ՀՐԱՆԴ ԱՃէՄԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Քննիչը ուսուցչին կը հարցնէ.

— Կրնա՞ք ինծի ըսել, թէ ինչո՛ւ ուսուցիչ ըլլալ կը փափաքիք։ Թուեցէք ձեր որոշման երեք պատճառները։

Առանց վարանելու, թեկնածուն պատասխանեց.

— Յուլիս, Օգոստոս, Սեպտեմբեր...։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ «Միլոն» մարզադաշտին վրայ, Մայիս մէկին, տեղի ունեցած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի 60ամեակի տօնակատարութիւնը՝ մարզահանդէսով մը, որուն ներկայ եղած է թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան։ Բացման խօսքը արտասանած է օրուան հանդիսավարը՝ եղբ. Պ. Զոլաքեան։ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Ֆիքսի եւ Գոքինիոյ մասնաճիւղերու սկաուտները, արենոյշները, գայլիկները եւ արծուիկները, ինչպէս նաեւ Գոքինիոյ, Սելանիկի, Գարէայի եւ Ֆիքսի մասնաճիւղերու մարզական խումբերը տողանցած են։ Խօսք առած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կեդր. Վարչութեան ատենապետ եղբ. Վարդգէս Տէր-Կարապետեան, յատկապէս հրաւիրուած Պէյրութէն։ Այնուհետեւ տեղի ունեցած են մարզական խաղեր, որոնց յաղթականներուն տրուած են բաժակներ։ Փակման խօսքը արտասանած է եղբ. Լ. Գայեան։

×

Մարզահանդէսէն ետք, Աթէնքի «Գաբավէլ» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է պարահանդէս, որուն ներկայ եղած են յունական Խորհրդարանի ընդհ. քարտուղարը՝ Անաստասիոս Ներանծիս եւ Կիպրոսի Խորհրդարանէն ներս Կիպրոսի Հայութեան ներկայացուցիչ Անդրանիկ Աչճեան։ Եղբ. Յ. Թագւորեան Հ.Մ.Ը.Մ.ի ընդհանուր գործունէութեան վերաբերեալ տեղեկութիւններ տուած է ներկաներուն։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ եկեղեցիներուն մէջ, Կիրակի, Մայիս 7, պատարագ մատուցուած եւ հայրապետական մաղթանք կատարուած է Խորէն Ա. Կաթողիկոսի գահակալութեան 15րդ եւ Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսի ընտրութեան առաջին տարեդարձին առիթներով։ Անթիլիասի Մայր Տաճարին մէջ պատարագած եւ քարոզած է Արտաւազդ Արք. Թրթռեան։ Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Հարաւային Ամերիկայի առաջնորդ Բարգէն Արք. Ապատեանի հոգիին համար։ Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք վեհարանի դահլիճին մէջ հայրապետները ընդունած են շնորհաւորութիւններ։

ՇԻՔԱԿՈՅԻ Նորթուէսթըրն համալսարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 28ին, դասախօսութիւն մը տուած է Երեւանի Սարեան Թանգարանի վարիչ Շահէն Խաչատրեան, նախաձեռնութեամբ տեղւոյն Հայ Միացեալ Մշակութային Ընկերակցութեան։ Վարդգէս Սինանեան ներկայացուցած է օրուան դասախօսը։ Շահէն Խաչատրեան խօսած է «Ժամանակակից հայկական արուեստը» նիւթին շուրջ, անդրադառնալով մեր արուեստի հոլովոյթներուն ժԹ. դարու սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը։ Իր խօսքին ընթացքին դասախօսը ցոյց տուած է լուսապատկերներ Յակոբ Յովնաթանեանի, Յովհ. Այվազովսքիի, Վարդգէս Սուրէնեանցի, Փանոս Թերլէմէզեանի գործերէն հասնելով մինչեւ Մարտիրոս Սարեան։

ՊԵԼՄՈՆԹԻ (Միացեալ Նահանգներ) Հայ Աւետարանական Առաջին Եկեղեցւոյ մէջ, Մայիս 6ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան։ Պաս - պարիթոն Արմէն Տիլան (եան) երգած է հայկական կտորներ եւ օփերաներու արիաներ։ Կոմիտասի, Եկմալեանի, Սպենդիարեանի եւ Զուխաճեանի երգերու մեկնաբանութեան ընկերացած է սենեկային նուագախումբ մը՝ Ռուբէն Գրիգորեանի ղեկավարութեամբ։

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆԻ Ս. Ստեփանոս եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Մայիս 7ին, ոգեկոչուած է Վասպուրականի հերոսամարտին 63րդ տարեդարձը ճաշով եւ պարահանդէսով։ Օրուան հանդիսավար Մկրտիչ Յարութեան բացման խօսքով շեշտած է Վանի հերոսամարտին նշանակութիւնը։ Ներկայ եղած է Տաճատ Թերլէմէզեան, որ ներկաներուն տեղեկութիւններ տուած է Հայաստանի մէջ Վասպուրականի հերոսամարտին նուիրուած յուշարձանին շինութեան գծով տարուած աշխատանքներուն մասին։ Բանախօսած է Գէորգ Տօնապետեան ընդգծելով Վանի հերոսական դիմադրութեան կարեւորութիւնը։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Ապրիլ 30ին, տեղի ունեցած է Հ.Յ.Դ. Պատանեկան Միութեանց երգի եւ արտասանութեան մրցումը, որուն մասնակցած են 13 մասնաճիւղերու ներկայացուցիչներ։ Դատական կազմը բաղկացած է Յակոբ Կիւլոյեանէ, Սօսի Մինասեանէ, Սարգիս Կիրակոսեանէ եւ Շահանդուխտէ։ Երգի մրցումին մասնակցողները իբրեւ պարտադիր երգ մեկնաբանած են «Ծագեց արեւ ազատութեան» Համազասպի նուիրուած յեղափոխական երգը, իսկ արտասանողներուն համար պարտադիր քերթուածը եղած է Մ. Իշխանի «Հայ մամիկին աղօթքը»։ Իբրեւ գնահատանք պատանիներու ցոյց տուած ջանքերուն ու լրջութեան, Յակոբ Կիւլոյեան արտասանած է Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպէն հայ երիտասարդութեան ուղղուած բաժին մը, իսկ Սօսի Մինասեան երգած է «Եկան գարնան անոյշ օրեր»ը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՅՍԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

1.

Ներսեհը չէր զգում, որ ձեռքով պոկոտում է նստած քարի տակից բուսած մասրենու չիւղերը ու դէն նետում։ Չէր զգում փշերի ծակոցը։ Երզնկայի աղէտը գլորուելով կը գայ ու կը պայթի գիւղերի գլխին։ Երզնկան, երեւի, մորթուել պրծել է։ Այդ նպատակո՞վ էր ոստիկանապետ Քեմալ բէյը Կաթանկից ետ կանչել, Երզնկա տարել Օսման օնբաշու ջոկատը։ Անշուշտ։ Տարել է ջարդի համար։

Ջա՛րդ, ջա՛րդ... պէտք է պատասխանել այս պատանի ոստիկանին, այս լաւ, այս մեռոն – մասունք տղային, որ ահա նստել է քարի վրայ ու սպասում է իր խօսքին։ Նստել է՝ այս թաց հողագնդի ցաւերն իր ուսերին։ Թէեւ նրա դէմքը կորտուած է դաշոյնով, թէեւ կապոյտ սպիներ վանող են, սակայն Մանուկի երեսից կարծես լոյս է ճառագում, լոյս՝ սպիներից։

— Պիտի դիմանալ, Մանուկ, –– ասաց վստահ։ — Պիտի դիմադրել։ Իսկ Ռուսները նորից կը գան, իմացիր, կը գան, անպայման կը գան։ Նրանց նահանջելու պատճառն ուրիշ է, Մանուկ, ուրիշ...

— Սակայն ի՞նչ։

–– Հարցրու Եւրոպային։ Հարցրու գերմանական սպաներին, որ վխտում են ամէն տեղ։ Գերմանական զօրքերը Ռուսներին նեղում են Արեւմտեան ռազմաճակատում։

Լռեցին։ Ներսեհ Զավուշը ճիգով հարցրեց.

— Ի՞նչ է անում Հեղինէն։

— Գնացել է ամերիկացի քահանաների մօտ՝ օգնութիւն խնդրելու։

— Օգնե՞լ են։

–– Դռներն ամուր են փակել մեր ցաւի առջեւ։

–– Իսկ Հեղինէ՞ն։

–– Նրանից տեղեկութիւն չունեմ։

« Դռներն ամուր են փակել մեր ցաւի առջեւ »։ Ինչպիսի՜ դիպուկ բնորոշում։ Ներսեհ Զավուշը դառը ծիծաղեց։ Իսկ ո՞վ իր դուռը չի փակել Հայոց ցաւի առջեւ։ Յիշեց Լիման ֆոն Սանդերսի դեղին աչքերը։ Դեղի՞ն, թէ կանաչ... Ապա Ալի Մունիր բէյին յիշեց։ Նա է՞լ է իր եղբօր պէս ջարդում Հայերին, ո՛չ, ինչո՞ւ հէնց Հայերին, Հային, մարդուն ասենք, մարդուն։ Երեք ամիս է Շապին Գարահիսարի Հայութիւնը դժոխային պայմաններում դիմադրում է Թալաաթի ու էնվերի սպանիչներին՝ մարդասպաններին, արիւնախումներին։ Ո՞վ լուր բերեց այդ կողմերից, չի յիշում։ Բայց լուրը խրախուսող էր, ոգեւորիչ։ Լուր է առել նաեւ Ուրֆայից՝ Հայոց այդ հին քաղաքից։ Այնտեղ էլ Հայերը դիմադրում են՝ համախմբուած քաղաքի թաղերից մէկում։ Դիմադրում են... Մինչեւ ե՞րբ։

–– Մինչեւ ցանկալի փրկութիւնը։

–– Ի՞նչ, հարցրեց Գուրբան Ալի Մանուկը։

— Միտքս բարձրաձա՞յն ասացի, Մանուկ։

— Այո, –– ժպտաց Մանուկը։ — Իսկ չզգացի՞ք։

Ներսեհը վեր կացաւ։ Մանուկը վազեց ձիերը բերելու։ Երբ բերեց, կանգնեցին դէմ դիմաց։ Ներսեհն ասաց.

— Գերասիմ էֆէնդուն յայտնիր իմ խորհուրդը՝ չհաւատա՛լ Քեմալ բէյին ու Մամուր Ֆէյզիին։ Չհաւատա՛լ։ Թող դիմադրեն։ Ուրիշ ելք չկայ։ Կառավարութիւնը հրաման ունի Հայերին տեղահան անել ու քշել դէպի արաբական անապատները։ Զէնթարկուէ՛ք։ Զինաբուէք, տեղահան են անում կոտորելու, ջարդելու նպատակով։ Հասկացա՞ր։

— Տեղեակ եմ, պարոն հազարապետ, –– գլխով արեց Գուրբան Ալի Մանուկը։ –– Ես եղել եմ այն հաւաքին, ուր մեզ հրահանգներ էր տալիս Քեմալ բէյը։

Ոչինչ չի մոռացել Գուրբան Ալի Մանուկը՝ ջարդից առաջ Քեմալ բէյի արած հրահանգներից։ Ոստիկաններին հաւաքեց բանտի բակում՝ բարձր պարիսպների տակ։ Բէյը հագնուած էր տօնական, զինուած ոտքից գլուխ։ Նրա թիկունքում կանգնած էր հէնց նոր ժամանած գնդապետ Կուրտ ֆոն Շուլցը։ Քեմալ բէյը կարդաց կառավարութեան հրամանը՝ Հայերին հեռացնելու, տեղահանելու, Արաբիա քշելու մասին։ Ինչ զարհուրելի խօսքեր էին։ Երբեք չես մոռանայ Թալաաթի հրահանգը։ « — Հայկական հարցը որեւէ ձեւով եւ որեւէ տեղ առաջ քաշելը կանխելու նպատակով, կառավարութիւնը վճռել է արմատապէս ոչնչացնել Հայութիւնը, կտորել մեր երկրի համար այդ օտար տարրը՝ նրանց արտաքսելով Արաբիայի անապատները, համաձայն մեր տուած գաղտնի հրահանգի »։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(71 – Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Երուանդ Գրիգորեանէ, ողբացեալ Սահակ Կէնճեանի մահուան տխուր առթիւ 50 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի։

×

ՏԷՍԻՆ.— Տէր եւ Տիկին Յ. Հարէլեան ողբացեալ Տիկին Աննիկ Թաշճեանի մահուան տխուր առթիւ (Պէյրութ) փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 100 Ֆ. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Սարեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Սարեան եւ զաւակները, Տիկին Հերմինէ Զէփինեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, նամակով, հեռագրով եւ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ՀՐԱՆԴ ՍԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ եւ բաժնեցին իրենց սուգն ու կսկիծը։

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ՀԵՏ

Եղանակի անդրանիկ զբօսապտոյտը

Մայիս 28, Կիրակի ամբողջ օրը, Շանթիյիի պալատն ու անտառը, Սանլիսի սքանչելի տաճարը եւ

ԷՐՄԸՆՈՆՎԻԼ

իր բազմապիսի զուարճութիւններով.— կենդանաբանական պարտէզ, լիճեր, աւազի անապատը, զբօսարաններ, զանազան ազգերու ճաշարաններ, եւայլն։ ՄԵԿՆՈՒՄ՝ առաւօտեան ժամը 8.15ին, Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւէն, վերադարձ՝ ժամը 20ի առէնները։

Տախքերու մասնակցութիւն՝ 40 Ֆր.
Երիտասարդներու՝ 30 Ֆր.

Տեղերը ապահովել հեռախօսելով՝
376.32.43

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները Երկուշաբթի, Մայիս 23, իրիկուան ժամը 20.30ին։ Շատ կարեւոր օրակարգ՝ ընտրութիւն։

CENTRE CULTUREL
SAHAK - MESROB
Eglise du Prado
339, Ave. du Prado — MARSEILLE

Mercredi 24 Mai, à 21 heures

Myriam Birger

Pianiste
Lauréate Marguerite Long-Jacques Thibaut

AU PROGRAMME :

J. S. Bach, Bethoveen, Prokofiev, Chopin, Katchatrian.

Prix des places : 25 F., étudiants 15
Réservations : au Secrétariat, Tél. : 77-84-70

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ղըպրոցին, ամավերջի ընկերահամակրական ճաշը Կիրակի, Յունիս 11, Մշակոյթի Տունը։ Ճաշագին՝ 25 Ֆր.։

հարդար
hartar
(Vicken et Harout)
Viennent d'enregistrer leur premier 33 tours de folklore Arménien qui est actuellement en vente dans toutes les maisons de la culture, les clubs, les restaurants et les commerces Arméniens.

EN PARTICULIER :
— LES MAISONS DE LA CULTURE ARMÉNIENNE - CROIX BLEUE
(à Paris et sa région, Marseille, Lyon, Decines, Vienne, Valence, Nice...)
— JAF - UCFAF - UGAB - CROIX ROUGE - YAN'S CLUB
• Librairies :
— PALOUYAN, 9 rue de Trévise, 9e -ORIENTALE SAMUELIAN, 51 rue Mr le Prince, 6e
— LE PETIT PRINCE, 121 Blv. St. Michel, 5e
• Restaurants :
— EREVAN, 26 rue Bergère, 9e — LE CAUCASE, 15 rue St. Gille, 3e — PIZZA OSKIAN — CHEZ HAROUT — ÎLE DE CRÊTE — CAPADOCE — Restaurants Arméniens de la Rue De La Défense (Issy Les Moulineaux)
• Commerces :
— CHIRAG II, 18 rue de Chabrol, 10e — TRAITEUR EREVAN — TRAITEUR RAFFI — CHIRAG I — BALTAYAN — HAÏRABEDIAN - Paris / — MICHÈLE — VIDEOSON - Alforville / BOGHOS - Chaville / — TÉLÉ CONDORCET, CAPIGUIAN — SEVAN - Clamart / PITRAKIAN, 47 Villeroy, Lyon... qu'on se le dise!!

CRÉATION CELIGNY
LE BEAU FOULARD
'ALPHABET ARMENIEN'

EN VENTE AU PRIX DE FRS. 75,00 *CHEZ*

M. S. DER BALIAN, 221, rue Saint-Honoré, Paris 1er
Librairie PALOUYAN, 9, rue de Trévise, Paris 9e
Maison de la Culture Arménienne, 9, rue de Madrid, Alfortville
Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile, Marseille
Par correspondance :
Contre-remboursement Celigny s.a.r.l. B.P. 9, 94130 Nogent-sur-Marne

ENTREPRISE DE PEINTURE

PEINTURE — VITRERIE — PAPIERS PEINTS — REVETEMENTS
MURAUX — (DECORATION) — RAVALEMENT

SAM Moussikian

TRAVAIL ARTISANAL

94140 ALFORTVILLE — Tél. 375-39-34

ՁԵՐ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ

եւ ուր որ ուզէք մի վարանիք դիմելէ փորձառու եւ վստահելի հաստատութեան մը՝

ՍԵՒԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ
Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
A PARIS — MONDOTOURS
(Peruz Melkonian et Lévon Baghdassarian)
2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64
Tél. : 073-30-64

Voyages en ARMENIE

EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours
A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes
Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.

N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS

MONDOTOURS
OCIVEP

2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BAGHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages

50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
23
MARDI
23 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ Շ Ա Ւ Ա Ր Շ Մ Ի Ս Ա Ք Ե Ա Ն

H A R A T C H

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.123

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — N° 14.123

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՋԱՅԻՐ

ՔՈԼՎԵԶԻԻ ՋԱՐԴԸ՝ 150 ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՎԱՅՐԱԶՈՒՆԵՐԸ ՓՐԿԵՑԻՆ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐԸ

Անշուշտ ոչ ոք այլեւս կրնայ այպանել Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահը իր վճռական միջամտութեան համար, Զայիր, մանաւանդ լսելէ ետք ահաւոր վկայութիւնները զորս բերին հրաշքով վերապրողները: Կը հաստատուի որ շուրջ 150 Եւրոպացի սպաննուած է, ջարդ, բռնութիւն, թալան: Ամէն ինչ որ հայը գիտէ բայց «նորութիւն» է Եւրոպացիներուն համար: Իրաց այս կացութեան մէջ, աւելորդ է ըսել թէ՝ նախ հարցը պէտք է ծեծուէր Ազգ. Ժողովի մէջ, քուէի դրըւէր, եւայլն, եւայլն: Նման ձեւակերպութիւններ պիտի բաւէին որպէսզի մընացեալներն ալ ջարդուէին մինչեւ որ եըեսփոխանները վիճէին եւ որոշում տային: Աւելկա չի նշանակեր անշուշտ պաշտպանել ափրիկեան ապականած վարչա–կարգերը: Հարկ է նկատի առնել միայն մարդասիրական երեւոյթը:

Ուրեմն, ֆրանսական վայրաշուները Ուրբաթէն Կիրակի յաջողեցան տէր դառնալ հանքային քաղաքին եւ պարպեցին ողջ մնացած Եւրոպացիները: Վկայու–թեանց համաձայն Քաթանկացիները, շատ երիտասարդ, գինով եւ թմրեցուցիչի ազդեցութեան տակ, թալանի կուտային ամէն ինչ: Ամբողջ քաղաքի մը ճերմակ բնակչութիւնը սարսափի տակ ապրած է: Կը կարծուի թէ պատանդներ կան Քաթանկացիներու ձեռքը, բայց կարելի չէ թիւը ճշդել:

Կիրակի օր ազատած 87 Ֆրանսացիներ Փարիզ կը հասնէին եւ կը պատմէին թէ ինչ հրաշքով ողջ մնացած էին:

Ֆրանսա եւ Պելժիա որոշ տարակար–ծութիւն ունին այս հարցին առթիւ: Պրիւքսէլ ուզած էր որ միջամտութիւնը աւելի «ատլանտեան» բնոյթ ունենար: Փարիզ ալ դժգոհ է որ Պելժիա ժամ առաջ հրապարակած է ֆրանսական միջամտութեան լուրը:

Կը կարծուի նաեւ թէ Պելժիոյ կառավարութիւնը բանակցութեան մէջ էր ըմբոստներուն հետ (այդ կը հաստատէ նաեւ Զոմպէի տղան Քոքիտիէնի տուած մէկ տեսակցութեան մէջ) եւ Ֆրանսայի տուած գործողութիւնը «խանգարած» է ամէն բան: Պելժիոյ համար Ֆրանսա զոըավիգ է Մոպութուի վարչակարգին հաըիւրէն հարիւր որպէսզի ձեռք դնէ Զայիրի հսկայ հարստութեանց վրայ: Ասոնք ազդանշուած են բայց Պելժերը կը պահեն առեւտրականացման մենաշնորհը:

Կարեւորը, առայժմ, փրկուած կեանքերն են, մնացեալը կը ծեծուի յետագային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՐԼԻԻ մէջ Շաբաթ օր ահաբեկչական արարք մը, որ կրնար ջարդի մը բնոյթ առնել, ձախողեցաւ Ֆրանսական ապա–հովութեան ուժերու անմիջական մի–ջամտութեան շնորհիւ: Ժամը 15.40ին էր, իսրայելեան Էլ–Ալ ընկերութեան 170 ճամբորդները կը պատրաստուէին օդանաւ առնելու, սպասման սրահին մէջ, յանկարծ ճամբորդներուն խառնուած երեք ահաբեկիչ իրենց պայուսակները բացին ուրկէ զէնքեր հանեցին մինչ Սէ. Էռ. Էս.ները անմիջապէս կը հակազդէին: Երեք ահաբեկիչները տեղն ու տեղը կը մեռնէին, նաեւ Սէ. Էռ. Էս. մը: Հաշուեկշիռ՝ չորս մեռեալ, վեց վիրաւոր: Արարքին տէր կ'ըլլային «Հարաւ–Լիբանանի Որդիները», որոնք կը սպառնան Ֆրանսայի դէմ ուրիշ եղեռնափորձերու ալ դիմել:

ԹԻՖԼԻԶԻ մէջ ալ դատարանը «օրինակելի» պատիժներ տուաւ այլախոհներուն, ձեւով մը նաեւ՝ ազդարարութիւն մը: Կամսախուրտիա եւ Կոստավա դատապարտուեցան իւրաքանչիւրը երեք տարի բանտարկութեան, երկու տարի պարտադիր բնակութեան: Պատիժները քիչ մը աւելի «թեթեւ» են քան Օրլովի պատիժը, որ տրուած էր նախորդ օրը, որովհետեւ երկու Վրացիները խոստովաներ են եւ իբրեւ «յանցաւոր» ներկայացեր են:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ մթնոլորտը միշտ լարուած է: Հռոմի Իլ Մեսսաճեռօ նոր նամակ մը ստացեր է «Կարմիր Ջոկատ»ներէն, բայց այս մէկը թիւ չունի եւ վաւերականութիւնը հաստատուած չէ: Հակառակ արդարութեան ընդդիմութեան, թերթը լոյս ընծայած է զեկոյցը, թէեւ ոչ ամբողջութեամբ: Նոր սպառնալիքներ կան վարչապետին եւ Ֆանֆանիին դէմ եւ ահաբեկչական ընդհանուր ժողովի հըրաւէր մը:

ՁԱԽ ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ Ազգ. Համագումարին մէջ, յաղթեց ձախ թեւը եւ Միշէլ Քրեփօ ընտրեց նախագահական աթոռին, որմէ քշուած էր Ռոպէր Ֆապր Ջախի պարտութենէն ետք, անցեալ Մարտին: Ա. շրջանին իսկ Քրեփօ ստացաւ 772 ձայն, մինչ Մարոզելլի (որու զօրավիգ էր Ֆապր) միայն 499 ձայն կ'առնէր:

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ բոլոր ուժերը պիտի քաշուին Հարաւ Լիբանանէն Յունիս 13էն առաջ, ըստ իսրայելեան կառավարութեան մէկ պաշտօնական զեկոյցին:

ՍՈՍԻԷԹԷ տէ զ'Օթէօր եւ Քոմփոզիթէօրը տարեկան իր մրցանակները բաժնած է: Թատրոնի մեծ մրցանակին արժանացած է հայազգի թատերագիր՝ Գաբրիէլ Արութ:

«ՆԱՐՆՋԱԳՈՅՆ» քառթը 20 առ հարիւր յաւելում պիտի կրէ Յուլիս մէկէն սկըսեալ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնպրէս, Մայիս 12–16)

ՃԱՏՐԱԿԻ ՎԱՐՊԵՏ Ռ. ՎԱՀԱՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ճատրակի վարպետ Ռաֆայէլ Վահանեան, խորհրդային հաւաքականի ընտրական մրցումներուն երկրորդ տեղը գրաւելով, առաջին անգամ ըլլալով իրաւունք ստացած է մասնակցելու աշխարհի ախոյենութեան մրցումներուն: 1974ին արժանացած էր Խորհ. Միութեան ախոյենութեան բրոնզէ մետալին: Յաջորդ տարի Խորհ. Միութեան ախոյենութեան մրցումներուն արժանացած էր արծաթէ մետալի եւ փաստած, որ արժանի է մասնակցելու աշխարհի լաւագոյն խաղացող–ներու մրցաշարքին: Այդ ժամանակ աշխարհի ախոյեան Անատոլի Կարպով հետեւեալը ըսած էր. «Ես եւ Ռաֆայէլը տարեկիցներ ենք եւ շատոնց միասին կը խաղանք: Մենք յաճախ հանդէս կուգանք միեւնոյն մրցաշարքին: Վահանեանը մեր ամէնէն տաղանդաւոր երիտասարդ ճատրակ խաղացողներէն է: Անկեղծօրէն կ'ափսոսամ, որ ան երեք տարի դուրս մնաց աշխարհի ախոյենութեան պայքարէն»:

Եւ ահա, երեք տարի ետք Ռաֆայէլ Վահանեանի առջեւ կը բացուի աշխարհի ախոյենութեան մրցումներուն մասնակցելու կարելիութիւնը: Լվովի մէջ տեղի ունեցած այդ դժուար մրցաշարքին, որուն մասնակցած են խորհրդային 15 վարպետներ, Վահանեան խաղացած է ինքնավստահ, եւ վարպետի ոճով: 14 կարելիութենէ 8,5 միաւոր շահելով ան գրաւած է դասաւորման Բ. տեղը. առաջին հանդիսացած է Եուրի Բալաշով՝ 9 միաւորով:

×

ԹՈՒՆՈՒԶԻ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Թունուզի Խորհ. Միութեան դեսպան Ապտէլ Համիտ Ամարի ոչ պաշտօնական այցով Երեւան գացած է: Հայաստանի Արտաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեան ընդունած է դեսպանը եւ խօսակցութիւն ունեցած իրեն հետ:

×

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՊԱՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄՈՅԹԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ հանդէս եկած է Թունուզի պարի ազգային համոյթը ներկայացնելով ժողովրդական պարեր: Պարախումբը, որ քսան տարուան անցեալ մը ունի, ելոյթ ունեցած է Եւրոպայի, Ասիոյ, Ափրիկէի եւ Ամերիկայի շատ մը երկիրներու մէջ, ինչպէս նաեւ մասնակցած միջազգային մրցումներու: Երեւանի մէջ տեղի ունեցած երեկոյթին ներկայ եղած է նաեւ Թունուզի Խորհ. Միութեան դեսպան Ապտէլ Համիտ Ամար:

×

Ա. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԹՂԹԱԿԻՑ ԱՆԴԱՄ ԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի խաղողագործութեան, գինեգործութեան եւ պտղաբուծութեան հետազօտական հիմնարկի տնօրէն Ա. Մելքոնեան ընտրուած է Իտալիոյ Խաղողագործութեան եւ Գինեգործութեան Ակադեմիայի թղթակից անդամ: Թորինոյի մէջ տեղի ունեցած ակադեմիայի նիստին ընթացքին յանձնուած է վկայականը: Հայ գիտնականը Իտալիոյ Ակադեմիայի, Գիւղատնտեսութեան եւ Անտառատնտեսութեան նախարարութեան աշխատողներու, ինչպէս նաեւ Թորինոյի համալսարանի գիւղատնտեսական վարիչներու պատրաստութեան բարձրագոյն դասախօսներու եւ ուսանողներու առջեւ դասախօսութիւններ տուած է:

×

Վ. ՄԻՐԱՔԵԱՆԻ ՆԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ ՔՈՒՊԱՅԻ ՄԷՋ

Հաւանայի մէջ երգահանդէսներ տուած է Երեւանի օփերայի մեներգիչ Վահան Միրաքեան: Երգացանկին մաս կազմած են հայ, ռուս եւ եւրոպացի երաժիշտներու գործեր: Հայ երգիչը Հաւանայէն ետք երգահանդէսներ կուտայ նաեւ Օլգի, Մատանսաս եւ Պինար դէլ Ռիօ քաղաքներու մէջ:

«ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՅԼԵՒՍ ՁԵՐԾ Է ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԷ»

ԸՍԵՐ Է ԷՃԷՎԻՏ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

—o—

ՆՈՐ ԴԱՇԻՆՔ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

—o—

Էճէվիտ կը պատրաստուի Մոսկուա երթալ, այցելելէ ետք արեւմտեան մայրաքաղաքները: Այս առթիւ, Պոլսոյ թերթերը Մայիս 19 թուականով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան.—

ԱՆԳԱՐԱ.— Վարչապետ Պիւլէնտ Էճէվիտ, որ յաջորդաբար այցելեց Արեւմտեան Գերմանիա, Անգլիա եւ Աւստրիա, այժմ պիտի երթայ Պելժիա եւ Ամերիկա: Միեւնոյն ատեն պատրաստութիւնները առաջ կը տարուին, Էճէվիտի մօտալուտ Մոսկուա այցելութեան առթիւ, որուն արտակարգ կարեւորութիւն կը տրուի, քաղաքական շրջանակներու կողմէ: Ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Էճէվիտ Մոսկուայի մէջ պիտի ստորագրէ Թուրքեւխորհրդային քաղաքական դաշինքը, որուն բովանդակութեան աւելի լայն տարողութիւն մը պիտի տրուի:

Արտաքին նախարարութեան շրջանակներն ալ նոյնը կը հաստատեն եւ կը յիշեցնեն Էճէվիտի մէկ խօսքը, զոր ըսած էր Լոնտոնի մէջ. «Թուրքիա այլեւս զերծ է խորհ. Միութեան սպառնալիքէն»: Դաշնագրին մէջ այս մտայնութեամբ նոր տրամադրութիւններ պիտի դրուին, եւ ստորագրելի համաձայնագիրը «ոչ–յարձակողական Ուխտի» մը հանգամանքը պիտի ունենայ: Թուրքիա յետաձգած էր այս Ուխտին ստորագրումը, այն յոյսով որ ամերիկեան զինարգելը պիտի վերնայ: Հիմա որ չվերցաւ, Թուրքիա ինքզինք ազատ կը նկատէ, նախապէս ծրագրուած դաշինքը ստորագրելու համար:

Այս լուրերուն զուգահեռ, նոյնքան նըշանակալից լուրեր կը տրուին, մասնաւորապէս օտար աղբիւրներէ: Այսպէս, «Գերմանիոյ ձայնը» ռատիօկայանը կը հաղորդէ թէ Ռուսերը պակսեցուցած են Թրքական սահմանին վրայ իրենց դիզած զինուորական ուժերը: Կովկասի բանակներուն մէկ մասն ալ ղրկած են դէպի եւրոպական ճակատ: Աւելի զատ, Մոսկուա փափաք յայտնած է որ խորհրդային նաւատորմը Թուրքիա այցելէ: Արեւմտեան շրջանակները հետաքրքիր են գիտնալու թէ Թուրքիա ի՛նչ պատասխան պիտի տայ այս առաջարկին: Ամերիկեան շրջանակներն ալ չեն ծածկեր իրենց մտահոգութիւնը»:

Իսկ Հայերուն «մտահոգութեանց» մասին մտածող կա՞յ:

ՆՈՐ ՄԵՔԵՆԱՅ ՄԸ ԱՐՁՆԻԻ ՄԷՋ

Արզնիի մէջ ճարտարագէտները ստեղծած են ինքնատիպ մեքենայ մը, որ երեք անգամ կը պակսեցնէ ժամացոյցի պզտիկ մասերու պատրաստութեան տեւողութիւնը: Մեքենան ունի յատուկ յարմարութիւն մը, որու օգնութեամբ մասերը կը յղկուին ոչ թէ կարիչով, այլ՝ հեղուկով: Արզնիի ձեռնարկութեան արտադրութիւնը լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ Խորհ. Միութեան բազմաթիւ տնտեսական շրջաններուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՆԱՄԵԱՅ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ԿԱՐՍ

ԽՄԲ. — «Սովետական Հայաստան» ամսագրի Փետրուարի թիւին մէջ, Թադեւոս Յակոբեան ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ մը ներկայացուցած է Կարս քաղաքի պատմութիւնը, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Կուտանք յօդուածին հիմնական մասերը՝ արեւմտահայերէն:

«Մնացել են հիմա այն հին պարիսպների զարմանք հետքերը միայն — մէկն այնտեղ ահա, բերդի պատերին կպած, միւսն այնտեղ, գետեզերքին, մէկն էլ — հեռու-հեռուն՝ քաղաքից դուրս: Ամէն մէկը հիմա մամռապատ մի պատ է կատարեալ, չիմացողը կ'ասի՝ ո՞վ է այս բլուրի քարերը յղկել, ագնուացրել եւ մամուռով պատել... »:

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ

«Երկիր Նայիրի»

Կարս բերդաքաղաքը մեր մատենագրութեան մէջ կը յիշատակուի համեմատաբար ուշ, սակայն ան իբրեւ բերդ կամ սովորական բնակավայր գոյութիւն ունէր հնագոյն ժամանակներէն: Ժողովուրդը «Կարս»ը աղաւաղելով դարձուցած է «Ղարս»: Կարսի մասին շատ տեղեկութիւններ հաղորդած են հայկական, վրացական, բիւզանդական եւ թրքական աղբիւրները:

Կարսը միջնադարեան Հայաստանի մինչեւ այսօր պահպանուած մայրաքաղաքներէն է: Կը գտնուի Ախուրեանի ձախ կողմը գտնուող Կարս գետի ափին, շրջապատուած բլրապատ բարեբեր դաշտերով, ծովու մակերեւէն մօտ 1850 մեթր բարձրութեան վրայ:

Կարս քաղաքը կը գտնուէր Այրարատ աշխարհի Վանանդ գաւառին մէջ: Անոր առաջին տէրերը Վանանդի իշխաններն (նախարարներ) էին, որոնք կը յիշուին Դ. դարուն: Ամենայն հաւանականութեամբ սկիզբէն ի վեր Կարսը Վանանդի կեդրոնն էր, անոր գլխաւոր բերդը, Վանանդի նախարարներու աթոռանիստը:

Քաղաքի պատմութեան վաղ շրջանը թաղուած է մթութեան մէջ: Հայոց պատմութեան մէջ ան ծանօթ դարձաւ աւելի ուշ՝ Թ. դարէն, երբ Հայաստան թեւակոխեց զարգացած աւատապետութեան դարաշրջանը եւ երբ երկրի մէջ յառաջացան աւատապետական տանտեակ նոր քաղաքներ, ինչպէս նաեւ քաղաքներու վերածուեցան նախորդ ժամանակներէն գոյութիւն ունեցող շատ մը բերդեր ու ամրոցներ: Վերջիններուն մէջ է նաեւ Կարսը, որ Թ. դարու վերջերէն կը յիշուի իբրեւ բերդաքաղաք, իսկ 928ին կը դառնայ Հայաստանի մայրաքաղաք:

Սակայն Բագրատունեաց նախորդ երկու մայրաքաղաքներու՝ Բագարանի եւ Երազգաւորսի պէս Կարսն ալ երկարատեւ չմնաց իբրեւ կեդրոնական թագաւորութեան մայրաքաղաք: 961ին Աշոտ Գ. Բագրատունեաց թագաւորութեան մայրաքաղաք կը հռչակէ Անին, իսկ Կարսը կը մնայ իբրեւ Բագրատունիներու կրտսեր ճիւղի Կարսի կամ Վանանդի աւատապետական փոքր թագաւորութեան մայրաքաղաք:

Մօտ մէկ դար տեւած խաղաղութիւնը ԺԱ. դարու կէսերուն կ'ընդհատուի սելջուկեան արշաւանքներու հետեւանքով: 1053ին սելջուկ թուրքերը կը յարձակին Կարսի վրայ: Անոր կը յաջորդեն նոր ասպատակութիւններ: Կարսի վերջին թագաւորը Գագիկ, սելջուկեան շարունակուող յարձակումներու վտանգը նկատի ունենալով, հարկադրուած կ'ըլլայ 1064-ին, սելջուկեան սուլթան Ալփ-Արսլանի արշաւանքի նախօրեակին, Կարսն ու նոյնանուն թագաւորութիւնը զիջիլ Բիւզանդացիներուն եւ անոր փոխարէն ստանալ Կապադովկիոյ Ծամնդաւ քաղաքը: Անկէ ետք Կարսը կը գրաւեն սելջուկթուրքերը, որոնց տիրապետութիւնը հոս, ԺԱ. դարու վերջերուն քանի մը տարի ընդհատուելէ ետք, կը շարունակուի մինչեւ ԺԲ. դարու վերջերը: 1198 – 1236 թուականներուն Կարսը հայազգի զօրավարներ Զաքարէ եւ Իվանէ Զաքարեան միացուցած էին վրացական թագաւորութեան:

Թ. դարէն մինչեւ մոնկոլական արշաւանքներն ու անոնց ծանր լուծի հաստատումը Կարսը ընդհանուր առմամբ կը շարունակէր զարգանալ: Ժ. դարուն, յատկապէս մայրաքաղաք եղած տասնամեակներուն, Կարսը արագ թափով կը յառաջդիմէ եւ կը բարեկարգուի: Այդ ժամանակներուն կը կառուցուին Կարսի մինչեւ հիմա կանգուն հռչակաւոր Կաթողիկէ եկեղեցին, իր անառիկութեամբ Արեւելքի մէջ շատ ծանօթ բերդը: Կարսը Ժ. - ԺԳ. դարերուն կը նկատուէր Հայաստանի մարդաշատ քաղաքներէն մէկը: Ան դարձած էր արհեստագործութեան եւ առեւտուրի մեծ կեդրոն: ԺԱ. դարու պատմագիր Արիստակէս Լաստիվերցիի ըսածներէն կ'երեւայ, որ Կարսը եղած է բարեկարգ ու հարուստ քաղաք մը, որ Հայաստանի ու դրացի երկիրներու առեւտրական մեծ կեդրոններու հետ կապեր ունեցած է: Անուղղակի տուեալներէ կ'երեւայ, որ ԺԱ. – ԺԳ. դարերուն Կարսի բնակչութեան թիւը հաւանաբար կ'անցնէր 50.000ը:

Մոնկոլները 1236ին Հիւսիսային Հայաստանի միւս քաղաքներու հետ միասին կը գրաւեն եւ կ'աւերեն նաեւ Կարսը: Ատով կը սկսի Կարսի պատմութեան մըռայլ ժամանակաշրջանը եւ հետզհետէ ան կը կորսնցնէ իր նշանակութիւնը: 1394ին քաղաքը նոր, ահաւոր չափերով կը քանդուի Լենկթիմուրի հորդաներու կողմէ, իսկ յետագային բազմիցս ձեռքէ ձեռք կ'անցնի Կարա-Կոյունլու եւ Ակ-Կոյունլու թիւրքմենական ցեղերու, ապա Թուրքերու եւ Պարսիկներու տիրապետութեան շրջանին: Քաղաքին համար յատկապէս ծանր հետեւանքներ ունեցան Թուրք – պարսական երկարատեւ պատերազմները (ԺԶ. – ԺԷ. դարեր), որոնց ընթացքին քաղաքի տնտեսական կեանքն ալ գրեթէ կ'ընդհատուէր: Այդ դարերուն Կարսը ընդհանուր առմամբ կը գտնուէր Թրքական տիրապետութեան տակ: ԺԷ. – ԺԹ. դարերուն Կարսը նոյնանուն փաշայութեան կեդրոնն էր եւ փաստօրէն իր կարգին կը մտնէր Էրզրումի (Կարին) վիլայէթի (կուսակալութիւն) մէջ: 1876ին Էրզրումի վիլայէթը բաժնուեցաւ քանի մը վիլայէթներու: Անոնցմէ մէկն էր Կարսի վիլայէթը, Կարս կեդրոնով:

Թրքական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին Կարսը որեւէ չափով չէ յառաջդիմած: Ան վերածուած էր սովորական բերդաքաղաքի եւ տնտեսական էական նշանակութիւն չունէր: Քաղաքը փոքրիկ հիւղակներու կատարեալ քաոս մըն էր:

ԺԹ. դարուն նպաստաւոր պայմաններ ստեղծուեցան Արեւելեան Հայաստանի հետ Կարսի փաշայութիւնն ալ Ռուսիոյ կցելու համար: Ռուսական զօրքերը առաջին անգամ Կարսը կը գրաւեն ռուս - թրքական պատերազմի ժամանակ (1828 – 1829): Սակայն, 1829 Սեպտեմբեր 14ին կնքուած Ադրիանապոլսի պայմանագրով Կարս քաղաքն ու նոյնանուն փաշայութիւնը դարձեալ կը վերադարձուի Թուրքիոյ: Երկրորդ անգամ քաղաքը կը գրաւուի ռուսական զօրքերու կողմէ Ղրիմի պատերազմի ժամանակ՝ 1855 Նոյեմբերին: Սակայն այդ պատերազմէն Ռուսիա պարտուած դուրս ելաւ, հետեւաբար նորէն Կարսը մնաց Թուրքերու տիրապետութեան տակ:

Կարս քաղաքի ու անոր շրջակայքի կցումը Ռուսիոյ կատարուեցաւ 1877–1878 թուականներու ռուս – թրքական պատերազմի ընթացքին: Ռուսական զօրքերը Լորիս Մելիքովի հրամանատարութեամբ գրաւեցին բերդն ու քաղաքը: Ռուսիոյ կցուած տարածութեան վրայ կազմուեցաւ Կարսի մարզը՝ Կարս, Օլթի, Արդահան եւ Կաղզուան շրջաններով: Մարզի կեդրոնը Կարսն էր:

Կարսի մարզի տարածութիւնը 19 հազար քառակուսի քիլոմեթրի կը հասնէր: Ըստ 1891ի վիճակագրական տուեալներու մարզը ունէր 44.280 Հայ, 30.259 Քիւրտ, 27.567 Յոյն, 46.954 Թուրք, 11.813 Ռուս, 27.247 Կարափափախ, 10.174 Թիւրքմէն եւ 2.574 այլ ժողովուրդներու պատկանող բնակիչներ, ընդամէնը 200 հազար 868 հոգի. իսկ ըստ 1897ի ռուսական առաջին մարդահամարի՝ 292.498 հոգի:

Առաջին աշխարհամարտի վերջաւորութեան Կարս քաղաքն ու մարզը, Բրեստի 1918 Մարտ 3ի պայմանագրով, նորէն անցան Թուրքիոյ: Այստեղի հայ բնակչութեան մեծ մասը զոհ գնաց կոտորածներու առեն: Հայ եւ մասամբ յոյն բնակչութեան մեծ զանգուածներ գաղթեցին ու հաստատուեցան Արեւելեան Հայաստան եւ դրացի երկիրներու մէջ:

Թրքական լուծէն ազատագրուելէ ետք Կարսի մէջ բաւական կ'աշխուժանայ դպրոցական գործը: Հոս կը բացուին պետական քանի մը վարժարաններ՝ քաղաք. արական ուսումնարանը (1880), քաղաք. աղջկանց ուսումնարանը (1880), Կարսի աղջկանց գիմնազիան (1909) եւն.: Ասոնց բոլորն ալ ռուսական դպրոցներ էին եւ ենթակայ պետական կրթական մարմիններուն: Բացի ասոնցմէ հայկական քանի մը եկեղեցիներուն կից կային նախակրթարաններ: Նման երկու նախակրթարաններ կային Ս. Մարիամ եկեղեցւոյ կից՝ մէկը տղոց, միւսը՝ աղջկանց համար:

ԺԹ. դարու սկիզբներուն Կարսը ունեցած է 3000 տուն, որու մէկ մասը աւերուած վիճակի մէջ էր եւ չէր օգտագործուեր: Նոյն ժամանակներուն քաղաքին մէջ կառուցուած են 18 եկեղեցի եւ 47 մզկիթ, որոնց մեծ մասը նոյնպէս ամայի եղած է: Շինարարական - ճարտարապետական տեսակէտէն առանձնայատուկ նշանակութիւն ունին Բագրատունի Աբաս Ա.ի 930ի կառուցանած Մայր եկեղեցին, ինչպէս նաեւ քաղաքին բերդը: Հայկական այդ եկեղեցին կեդրոնագմբէթ, չքեղ տաճար մըն է, որ մինչեւ այսօր կանգուն է:

Կարսը, ինչպէս նաեւ Հայաստանի միջնադարեան ուրիշ շատ մը քաղաքներ, եղած է սովորական բերդ եւ մեր պատմագիրները հին ժամանակներուն զայն յիշատակած են իբրեւ այդպիսին («բերդը Կառուց»): Թուրք պատմիչ Փեչեւի կը գրէ, որ Կարսի բերդը կառուցուած է 1578ին: Այդ բերդը ունէր կրկնակի պարիսպներ՝ 26 աշտարակներով, որոնցմէ 17ը կը գտնուէին հարաւային կողմին մէջ, իսկ 9ը՝ արեւմտեան: Պարիսպներու բարձրութիւնը 10 – 12 մեթրի կը հասնէր, իսկ լայնքը՝ 1,5 մեթրի: Բուն միջնաբերդը տեղաւորուած է Կարս գետի աջակողմի ժայռին վրայ: Ամենայն հաւանականութեամբ միջնաբերդը, որ պատած էր կրկնակի պարիսպներով, կը համապատասխանէ հին հայկական բերդին, իսկ բերդը կառուցուած է աւելի ուշ՝ Թրքական տիրապետութեան շրջանին եւ կցուած առաջինին: Մինչեւ Թրքական լուծէն ազատագրուիլը Կարսի բերդը բացառապէս կը բնակէին Թուրքեր եւ բաժնուած էր 17 թաղերու (մահալլէ): Ռուս - Թրքական 1877 – 78 թուականներու պատերազմի ժամանակ քանդուեցան քաղաքի ու բերդի պարիսպները:

Կարսի միւս կառոյցներէն կարելի է յիշել Կարս գետի վրայ գտնուող քարակերտ կամուրջները, որոնք երեք հատ են եւ կառուցուած են տարբեր ժամանակներուն:

Ներկայիս Կարսը մնացած է իբրեւ քիչ բնակչութեամբ գաւառական յետամնաց քաղաք՝ յետամնաց թէ՛ իր տնտեսութեամբ, թէ՛ մշակոյթով եւ թէ արտաքին տեսքով:

ԹԱԴԵՒՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

Արեւմտեան Ասիոյ ծիրէն ներս, Աֆղանիստանի վերջին պետական հարուածը, միջազգային քաղաքական դէմքերու ուշադրութիւնը իր վրայ կեդրոնացուց: Ի մասնաւորի ե՛ւ սահմանակից Պետութիններու ե՛ւ Արեւմուտքի:

Արդարեւ, դարերու աւատապետական կեանքը, հազիւ երկու դար առաջ կրցած էր դառնալ միապետական, որուն վերջին թագաւորը, Զահըր Շահ, գահընկէց էր եղած դեռ քանի մը տարի առաջ (17-7-1973ին) իր իսկ ազգականին կողմէ, Մուհամէտ Տաուտի, որ թէեւ Հանրապետութիւն կը հռչակէր, սակայն խորքին մէջ, ոչինչ կը փոխէր մենաշնորհեալներու ապրելակերպէն:

Երկիր մը, որ աւելի ընդարձակ է քան Ֆրանսան (շուրջ 647.000 քառ. քիլ. մ.), ունի մօտաւորապէս 19 միլիոն բնակիչ: Բնակչութեան տարեկան աճը 2 առ հարիւր տոկոսով կը ներկայանայ, իսկ թափառական ցեղերը՝ 20 առ հարիւր, աշխարհի բարձրագոյն չափանիշը:

Քսաներորդ դարու այժմու քաղաքական կեանքին մէջ, Աֆղանիստան, դրացիներ ունի.— հիւսիսէն՝ Խորհ. Միութիւն, արեւմուտքէն՝ Պաքիստան, հարաւէն եւ արեւելքէն՝ Փաքիստան, իսկ հիւսիս-արեւելքէն՝ Չինաստան:

Աշխարհագրական իր դիրքը պատճառ եղած է, դարերու ընթացքին, արշաւանքներու եւ ծագումը կարելի է գտնել պարսկական Աքեմէնեան Սատրապութեան շրջանին (Ք. Ա. 4րդ դար): Յաջորդաբար կրած է ազդեցութիւնները պարսկական, հնդկական, հռոմէական, մոնկոլական եւ, ի վերջոյ, 19րդ դարուն, Անգլիոյ — ռուսական մրցակցութենէն ետք, 1879ին, կը դառնայ անգլիական գաղթավայր: 1919 Օգոստոս 8ին Ամանուլահ թագաւորին օրով է որ կը ծագի Անգլիա – Աֆղանիստան 3րդ պատերազմը եւ վերջ կը դնէ Րաուալ – Բինտի դաշնագրով, որ վերջնականապէս կը ճանչնար Աֆղանիստանի անկախութիւնը:

Բացի կրօնական կապէն, որ իսլամութիւնն է, երկրին մէջ բնակչութիւնը բաժնուած է զանազան ցեղախումբերու եւ ասիկա՝ ի մասնաւորի, դարերու ընթացքին իր կրած զանազան արշաւանքներուն պատճառով: Երկրին աւելի քան կէսը կը կազմեն Փաշօները, որոնք իրենց ձեռքին մէջ ունին երկրին գլխաւոր պաշտօնները եւ կը կազմեն Աֆղանիստանի միութեան հիմնաքարը: Ունին իրենց լեզուն, աֆղաներէն, որ Պետութեան պաշտօնական լեզուն է: Անոնք, իրենց կարգին, բաժնուած են.— Տուրանի, Ղիլզայի, Աֆրիտի եւ Ուազիրի ենթախումբերու, որոնք կեդրոնացած են աւելի երկրին հարաւ եւ արեւելեան շրջանները:

Երկրորդ ցեղախումբը կը կազմեն Տաճիկները (երկրին 30 առ հարիւրը), որոնց լեզուն պարսկերէն է եւ կը բնակին գլխաւորաբար երկրին արեւմտեան շրջաններուն մէջ եւ կը զբաղին առաւելաբար երկրագործութեամբ:

Կան տակաւին Նուրիսթանիները (երկրին հիւս – արեւելեան եւ լեռնային շրջաններ) եւ, ի վերջոյ, մոնկոլա - թրքական յատկանիշով ցեղախումբեր. — Թուրքմէններ, Քիրղիզներ, Ուզպէքներ եւ Հազարաներ՝ երկրին առաւելաբար հիւսիսային շրջանները:

Հասարակածային, ցամաքային եւ ծովային օդերու բախումները, երկիրը կը դարձնեն ընդհանրապէս, ամառը՝ չոր, միջերկրականեան երկիրներու նման, իսկ ձմեռը՝ խոնաւ եւ չոր: Անշուշտ լեռնային շրջանները, իրենց բարձրութեամբ, կլիմայական փոփոխութիւններու առիթ կ'ընծայեն: Ձմրան առատ անձրեւը եւ գարնան ձիւնհալը կ'ոռոգեն լեռնալանջերուն տարածուած սարահարթները, որոնք կը դառնան ընդհանրապէս մշակելի արգասաբեր հողեր:

Աֆղանիստանի բնակչութեան 80 առ հարիւրը կը զբաղի երկրագործութեամբ, հակառակ անոր որ մշակելի հողերը 139 հազար քառ. ք. մ. է միայն: Իսկ ոռոգումը միակ միջոցն է երաշտին դէմ պայքարելու: 1974ին երկրին ցորենի արտադրութիւնը եղած է երեք միլիոն թոն, շուշման՝ 40.000 թ. (աշխարհի արտադրութեան 9րդը), ոչխարի եւ այծի միսի արտադրութիւնը՝ 112.000 թ. — 16րդը, բուրդը՝ 13900 թ. — 17րդը եւ, ի վերջոյ, նախշուած վերարկուներն ու աստրախան մուշտակները արեւմտեան աշխարհի օր ըստ օրէ աճող պահանջներուն առարկան կը դառնան:

Երկրին հանքային աղբիւրները դեռ լաւ ճանչցուած եւ օգտագործուած չեն: Իսկ բնական կազը, Ռուսիոյ սահմանամերձ շրջաններու արտադրութիւն, կ'արտածուի առաւելաբար Խորհ. Միութիւն, եւ պահեստի քանակը շուրջ 100 միլիառ խորանարդ մեթր (Ֆրանսա 160 միլիառ 1975ին) կը գնահատուի: Ունի նաեւ ածուխի, երկաթի, ոսկիի, արծաթի, պղինձի, ծծումբի եւայլն հանքեր, որոնց օգտագործումը չէ զարգացած:

Տնտեսական գետնի վրայ, Աֆղանիստան, տարօրինակ ձեւով, առողջ է, հակառակ անոր որ «աղքատ» երկիրներու շարքին մաս կը կազմէ: Իր տարեկան առեւտրական կշիռը նոյնպէս դրական է, քանի որ իր արտածումը աւելի է քան ներածումը (84 միլիոն Փրք. 1974ին) երկրագործական հաշուեկշիռը՝ 305 միլիոն Փրք., իսկ բնական կազը՝ 126 միլիոն:

Դրամը, որ կ'արժէ 10 սանթիմ, կա-

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

24 Ապրիլ 1978։

46 հոգիներէ բաղկացեալ խումբ մը, առաջնորդութեամբ Սեւան ճամբորդական գրասենեակի տնօրէն՝ Պր. Վարուժան Սարգիսեանի եւ մասնակցութեամբ Դոկ. Եպս. Սահակեանի, հաւաքուած է Լիոն - Սաթոլասի միջազգային օդակայանը, երեկոյեան ժամը 5.30ին, մեկնելու համար ուխտի դէպի Ս. Քաղաքն Երուսաղէմ։

Աշխարհի վրայ զանազան ուխտավայրեր կան, որոնք կը պատկանին մասնաւոր ազգի մը, ժողովուրդի մը եւ կամ կրօնքի մը։ Սակայն Երուսաղէմը ուխտատեղի մըն է, որ միջազգային եւ միջյարանուանական է, որովհետեւ կը պատկանի միաստուածեան երեք կրօնքներու, այսինքն՝ Հրէութեան, Քրիստոնէութեան եւ Իսլամութեան եւ միաժամանակ քրիստոնէական բոլոր յարանուանութիւններուն։

Երուսաղէմը կամ Սաղէմը աւելի քան չորս հազար տարիներու պատմութիւն մը ունի իր ետին։ Այդ քաղաքը նուիրագործուած եւ սրբավայրի վերածուած է, մեր բոլորին հաւատքի հայ նկատումով Աբրահամով։ Նուիրագործումը իր լրումին հասած է, Աստուածորդւոյն փրկագործական հանրային գործունէութեամբ, խաչելութեամբ եւ հրաշափառ յարութեամբ։

Քրիստոնեայ ուխտաւորներ կ՚այցելեն Երուսաղէմ Ս. գերեզմանը համբուրելու եւ Յիսուսի լոյս գերեզմանէն իմանալի ու հոգեւոր լոյսը ստանալու դիտաւորութեամբ։ Այդ Ս. գերեզմանը սեփականութիւնն է երեք յարանուանութիւններուն, 800 միլիոն կաթոլիկներու, 300 միլիոն օրթոտոքսներու եւ վեց միլիոն Հայերու։ Մեր նախնիք Երուսաղէմի սրբավայրերուն մէջ, իրենց բաժինը ունեցած են Դ. դարէն սկսեալ։Այն օրէն, երբ Մեծն Կոստանդիանոսի մայրը՝ Հեղինէ ուխտի կ՚երթայ դէպի Ս. քաղաք եւ կը կառուցանէ մատուռներ, տաճարներ եւ եկեղեցիներ, մեր նախարարական տուներու իշխաններէն շատեր կը ստանան իրենց բաժինը եւ ըստ աւանդութեան, 7րդ դարուն 70 վանքեր սրբավայրերու մէջ, սեփականութիւնն են հայ ժողովուրդին։

Մեր խումբը ինչո՞ւ փափաքեցաւ ուխտի երթալ յԵրուսաղէմ։ Անշուշտ երկու նպատակաւ։ Նախ կրօնական եւ հոգեւոր պահանջքի մը գոհացում տալու եւ ապա վայելելու ազգապարծան հայկական Երուսաղէմի մեր իրաւունքներն ու հոգեւոր ժառանգութիւնը։ Որոշուած թուականը յարմար էր, որովհետեւ Աւագ Շաբթուան եւ Զատկական օրերու կը զուգադիպէր։ Այստեղ պարտինք մեր ընթերցողներուն յիշեցնել թէ, Երուսաղէմի մէջ Հայեր Զատիկը կը տօնեն Յոյներու եւ արեւելեան միւս եկեղեցիներու հետ միասին։

Աւագ Շաբթուան եւ Զատկական օրերու ընթացքին կատարուող հոգեպարար արարողութիւնները միջոցներ հանդիսացան մեր հոգեւոր սնունդն ու ջերմեռանդութիւնը աճեցնելու։ Ոտնլուայի արարողութիւնը, Խաւարման պահը, Լուսաւորեայի զուարթ եւ միանգամայն շքեղ հանդիսութիւնը։ Միաշաբաթի առաւօտեան Լոյս Գերեզմանի վրայ պատարագի ընթացքին ուխտաւորներու մերձեցումը Ս. ճաշակին։ Մեծ Բակի Անդաստանն ու Մեռելոցի օրուան պատարագէն յետոյ սուրբերու մասունքներով կատարուող Թափօրն ու մեր ննջեցեալներու համար Ս. Գլխադրի վրայ մատուցուող հոգեհանգստեան կարգը մեր սրտերը վառեցին ջերմեռանդութեամբ եւ մենք առիթն ունեցանք մեր Արարչին խոստակիցներ դառնալու, փորձելով միաժամանակ մեր ունեցած «Արարչին Պատկեր»ը բիւրեղացնելու։

Հոգեւոր վայելքը շարունակուեցաւ Երուսաղէմէն դուրս եւս։ Առիթն ունեցանք Քրիստոսի հետքերուն վրայէն քալելու Խաչի ճանապարհը։ Եղանք Բեթղեհէմ, Երիքով, Մեռեալ ծով եւ Յորդանան գետ։ Այցելեցինք Նազարէթ, Տիբերիա, Կանա, Կափառնայում, Կեսարիա, Աքքա, Հայֆա եւ Յոպպէ։ Բոլոր սրբավայրերու մէջ, առաջնորդութեամբ Դաւիթ Եպս.ի շարականներ երգեցինք աւետարանական կամ սուրբ գրային հատուածներ կարդացինք, բացատրութիւններ ստացանք եւ հոգեւոր պատշաճ պատգամ մը լսեցինք։

Ուխտի մեր երկրորդ բաժինը անցաւ նոյնքան հաճելի եւ շինիչ։ Նախ ամենուրեք օթոպիւսներու մէջ ներկաներ ազգային եւ հայրենասիրական երգերով խանդավառուեցան։ Ամէն ոք իր կարողութեան չափով երգեց եւ կամ արտասանեց։ Խումբը միշտ ուրախ եւ զուարթ պահելու փափաքը զգալի էր մեր երկու առաջնորդներու մօտ, որոնք ոչ մէկ ճիգ խնայեցին մեր ճամբորդութեան տասներկու օրերը լեցնելու այնքան որ ազգային եւ կրօնական ոգին ներկաներու մէջ իր գագաթնակէտին հասնէր։

Ի՞նչ տեսանք ազգային գետնի վրայ Երուսաղէմի մէջ։

Նախ ըսենք թէ Հայոց վանքը կեդրոնն է Հայութեան։ Թուով Հայերը հազիւ հազար հինգ հարիւր հոգի կը հաշուեն Ս. Երկրին մէջ, ամփոփուած վանքի շրջափակին մէջ, հովանաւորութեան ներքեւ Պատրիարքարանի։ Տեղւոյն բոլոր Հայերը հայերէն կը խօսին, հայ կը զգան եւ ազգային խանդավառ մթնոլորտի մը ներքեւ կ՚ապրին։ Ունին երկու ակումբներ վանքի մէջ, Հ. Ե. Մ. եւ Հ. Մ. Ը. Մ., որոնց ձեռնարկներուն ներկայ գտնուեցանք Զատկի կէսօրին եւ երեկոյեան։ Ի՜նչ խանդավառութիւն։ Հիանալի գործակցութիւն բոլորին միջեւ, տարեցներու եւ երիտասարդներու, այրերու եւ կիներու։ Գեղարուեստական ինքնաբուխ յայտագրեր կազմուեցան, ի պատիւ խումբին, որուն հոգեկան խանդավառութիւնը անչափելի էր եւ հակառակ յոգնութեանց դժուար կրցան բաժնուիլ ազգային խանդավառ այդ մթնոլորտէն։

Հայոց Պատրիարքարանը ազգային պարծանքի մեծ կեդրոն մըն է։ Այնտեղ կը գտնուի ժառանգաւորաց վարժարանն ու Ընծայարանը, որ ունի աւելի քան հարիւր տարիներու կեանք. իսկ վարժարանի շէնքը նոր է, կառուցուած Հ. Բ. Ը. Մ.ի ցկեանս Նախագահ Տէր եւ Տիկին Ալեք Մանուկեանի կողմէ։ Հայոց Պատրիարքարանը դարերով պահապանը եղած է Երուսաղէմի հայկական իրաւունքներուն եւ վերջին յիսուն տարիներուն Հայց. Եկեղեցւոյ անդաստանին տուած է հարիւրաւոր հոգեւոր եւ ազգային մշակներ։ Այժմ վարժարանը ունի մօտ յիսուն աշակերտներ, ուսուցչական կարող կազմով մը։ Երանի թէ՝ մեր գաղութի երիտասարդութեան մէջ, կոչում արծարծուի եւ քանի մը հոգեւոր մշակներ Ֆրանսայէն ըլլան, դուցէ աւելի արդիւնաւէտ աշխատանք մը կարենային տանիլ հոգեւոր մեր անդաստանին մէջ։ Վանքի մէջ կը գտնուի նաեւ Թարգմանչաց երկրորդական վարժարանը, տպարան մը, Զեռագրաց եւ Կիւլպէնկեան մատենադարանները։ Այլ խօսքով, Երուսաղէմը այնպիսի միջավայրի մը մէջ կը գտնուի եւ հնարաւորութիւնները այնքան ընդարձակ են, որ կարելի է արտասահմանի մեր հայկական կեանքի յաւերժութեան համար մեծ եւ ծաւալուն գործունէութիւն մը վերսկսիլ։

Երուսաղէմի մէջ ունինք ազգային մեծ ժառանգութիւն մը, որու տէրը հայ ժողովուրդն է, իսկ պաշտպանն ու պահապանը Սրբոց Յակոբեանց զինուորեալ Միաբանութիւնը։ Վանքը ոչ թէ միայն հայ ժողովուրդի լումաներուն կարիքն ունի, այլ նաեւ անոր բարոյական օժանդակութեան, այսինքն՝ ուխտաւորներու եւ այցելուներու։ Տեղացիներէն մին ականջիս կը փսփսար, ըսելով «Յաճախ եկէք, մարդ բերէք մեր մօտ եւ կամ ձեր բարեկամները ղրկեցէք»։ Ինչո՞ւ չէ։ Փորձ մըն էր կատարեցինք եւ գոհունակութեամբ կը վերադառնանք եւ կը յուսանք յառաջիկային կրկին կազմակերպել ուխտագնացութիւններ դէպի Ս. Քաղաք։ Ի վերջոյ ամէն մէկ Հայու պարտականութիւնն է այցելել, գէթ իր կեանքի ընթացքին մէկ անգամ Հայկ. Երուսաղէմը, հոգեկան վայելքը ունենալու եւ Սուրբ Տեղեաց մէջ եւ Հայկ. Երուսաղէմի մէջ։

ՈՒԽՏԱՒՈՐ ՄԸ

յուն վիճակ մը ունի եւ անձ գլուխ տարեկան եկամուտը 480 ֆր. (Փաքիստան՝ 670, իսկ Ֆրանսա՝ 27.000)։

Իրարու յաջորդող կառավարութիւնները, տասնամեակներու ընթացքին, նոյնպէս ձեւով կրցած են որդեգրել ոչ ուղեկից քաղաքականութիւն մը եւ օգտագործած՝ է՛ւ Ռուսերու, է՛ւ Ամերիկացիներու, է՛ւ Պարսկաստանի նիւթական օժանդակութիւնները։ Ռուսերը հոն ունին աւելի քան 2000 խորհրդատուներ, իսկ Պարսկաստան յատկացուցած է 8,8 միլիառ ֆրանք, որուն 3124 միլիառը արդէն տրամադրուած է տուրման ծրագրին։

Քարիւղ արտադրող երկիրներու կազմակերպութիւնը (Օփէք) և Քուէյթ խոստացած են 408 միլիոն, իսկ Չինաստան, 1974ին տրամադրեց 252 միլիոն։ Ի տես այն բացուած քաւկներու այս մրցակցութեան, Ռուսերը չորսով բազմապատկեցին իրենց նիւթական օժանդակութիւնը եւ հասցուցին 1,8 միլիառի։

Արդ, Աֆղանիստանի տարեկան արտաքին նպաստը կարելի է նկատել 20 առ հարիւրը, բուն իսկ երկրի հում արտադրութեան։

Երկիր մը ահաւասիկ, քիչ շահագործուած, որ ունի հանքային նոր հարստութիւններ, Աֆղանիստան, գալիք տասնամեակներուն, վստահաբար, պիտի դառնայ գլխաւոր այն երկիրներէն, որոնց «դէպի ճարտարարուեստականացման ու զարգացման» ուղին, հայրենիքին պիտի ապահովէն մեծ հարստութիւններ եւ յառաջդիմութիւն։

Ահաւասիկ թէ ինչո՛ւ, վերջին օրերու պետական հարուածը, քաղաքական աչքերը իր վրայ կեդրոնացուց, որոնք աչալուրջ կը հսկեն, գիտնալու համար երկրի է՛ւ արտաքին քաղաքականութեան ուղին է՛ւ ներքին ընկերային վիճակը։ Բան մը, որ կրնայ Ասիոյ այս շրջանի սքաքիւ - քուօն խախտել։

Թ. Ա. Թ.

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Դասարանին մէջ Յակոբիկ մատը կը վերցնէ։

— Ի՞նչ կ՚ուզես, կը հարցնէ ուսուցչուհին։

— Պիտի միզեմ։

Ուսուցչուհին կ՚առարկէ.

— Անգամ մըն ալ այդ բառը չգործածես։ Ամօթ է։ Ուրիշ բառ մը գործածէ։ Օրինակի համար, կրնաս ըսել՝ «պիտի սուլեմ» եւ ես կը հասկնամ։

Գիշերը, ննջասենեակին մէջ, Յակոբիկ դարձեալ կը նեղուի։

— Ի՞նչ ունիս, տղաս, կը հարցնէ հայրը։

— Պիտի սուլեմ։

— Տղաս, գիշեր ատեն դրացիները անհանգիստ պիտի ընես. չըլլայ որ սուլես։

— Պիտի սուլեմ, պիտի սուլեմ կ՚անհանգստանայ Յակոբիկ։

— Լաւ, կ՚ըսէ հայրը, լուծում մը գտնելով. եկուր, կամացուկ մը ականջիս սուլէ։

Յակոբիկ կ՚ելլէ ու կը սկսի հօրը ականջին մէջ «սուլել...»։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՅՍԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

1.

Քեմալ բէյը երեք անգամ կարդաց կառավարութեան հրահանգը եւ ապա ասաց սպանողի.

— Ձեզանից ոչ մի մարդ ոչ մի պատասխանատւութիւն չի կրի Հայերի նըկատմամբ ցուցաբերած դաժանութեան համար։ Լսո՞ւմ էք, պէտք է ոչնչացնել բոլորին... Դուք ոչ մի պատասխանատւութիւն չէք կրի, կոտորեցէք։ Եւ ո՞ւմ առաջ պատասխան տաք, ո՞ւմ։

Գուրբան Ալին կանգնած էր հօրայսուի թիկունքում։ Արդէն տարիքն առած ոստիկան հօրացուն կծկուեց, ջղաձգուեց, ասաց շշուկով.

— Ուշքս գնում է, որդիս։ Ինձ պահիր։

Քեմալ բէյից յետոյ երկար խօսեց Մամուր Ֆէյզադը։ Նա ոստիկաններին ցուցումներ էր տալիս ամենայն մանրամասնութեամբ։ Ասում էր, թէ Հայերին պէտք է սպանել ուր պատահեն՝ տներում, եկեղեցիներում, շուկաներում, փողոցներում, նոյնիսկ եթէ նրանք ապաստան որոնեն Թուրքերի մօտ։ Պատուիրում էր պատժել այն Թուրքերին, որոնք կը փորձեն փրկել կամ ապաստան տալ իրենց հարեւան Հայերին։

— Ոչ ոքի չխնայել, — հանդարտ պատուիրում էր Երզնկայի գայմագամը՝ կառավարութեան ներկայացուցիչը։ Կարծես խօսքը խոտի էր վերաբերում, ոչ թէ մարդկանց։ Նա գրպանից հանեց թղթի մի ոլորք ու բաց անելով շարունակեց։

— Ահա մենք մեր ձեռքի տակ ունենք Թալաաթ փաշայի հրահանգը։ Անգամ յանցագործներ են այդ Հայերի նորածին մանուկները, քանի որ նրանք իրենց մէջ ունեն վրէժառութեան սաղմեր։ Եթէ դուք ցանկանում էք ապահովել մեր վաղուայ օրը, այդ դէպքում կոտորեցէք նաեւ Հայերի երեխաներին»։

Երբ տուն էին վերադառնում, հօրացուն ասաց.

— Գուրբան Ալի, օնբաշուն ասա, որ ես փորհարինքով հիւանդ եմ։ Մեռնում եմ, զաւակս։ Ես տնից դուրս գալ չեմ կարող։ Ա՜խ, Աստուա՛ծ...

Գուրբան Ալին Ներսեհ Զավուշին ասաց, որ ջարդի նոյն հրահանգները տըրուած են նաեւ քաղաքում եղած զօրքերին։ Զօրքը եւս պատրաստւում է մասնակցել ջարդին։ Զօրքին եւս հրամայուած է անխնայ լինել քրիստոնեաների դէմ ու ամէն տեղ ոչնչացնել նրանց։

Ներսեհ Զավուշը բո՛լորովին չէր զարմանում այս ամէնը լսելուց։ Թուրքական բանակի բարձրաստիճան սպան, տակայն, նողկանքով էր յիշում լածի բոլորովին հակառակ հրահանգը՝ կառավարութեան կողմից, ուղղուած Թուրք զինուորին։ — Թուրքական զինուորը, պատերազմի օրէնքով եւ սովորութիւններով պէտք է կռուի միայն զինուած հակառակորդի դէմ։ Նա չպէտք է իր ձեռքը բարձրացնի խաղաղ բնակչութեան վրայ, հիւանդի, վիրաւորի, երեխաների վրայ։ Այս հրահանգում ուղղակի գրուած էր «Ոչ մի դէպքում մի վիրաւորիր քո հակառակորդ զինուորի կամ բնակչութեան դաւանանքը, վնաս մի տուր նրա աղօթավայրերին։ Ալլահը պատուիրել է մեզ յարգել աշխարհում եղած բոլոր կրօնները։ Ալլահը անիծում է կանցառունեերին։ Դաժանութիւնը մեզ համար թշնամիներ է ստեղծում անգամ մեր բարեկամներից եւ այդ ձեւով աւելացնում մեր թշնամիների թիւը։ Անողոք լինելով երբեք չես յաղթի»։ Այս երկար քարոզը վերջանում է Թուրք զինուորին ուղղած կոչով՝ «Մի՛ վառի, մի՛ ոչնչացրու քո հակառակորդի գիւղը կամ տունը։ Գերու հետ եղիր գթասիրտ ու մարդկային։ Գերուն, վիրաւորին կամ սպանուածին կողոպտելը անպատւութիւն է։ Եթէ դու, Թուրք զինուոր, կը կռուես այս խորհուրդներին համապատասխան, ապա քո մահուան դէպքում դու կ՚ընկնես երջանիկ դրախտի մէջ՝ նրանց հետ, ովքեր մահացել են մեր հաւատի ու վաթանի համար»։

Այո, Ներսեհ Զավուշին յայտնի է այս հրահանգը։ Դա ինքը, իբրեւ Թուրքական բանակի սպայ, կարդացել է բազմաթիւ անգամ։ Սակայն... սակայն այս հրահանգը ամենայն զգուշութեամբ ծածուկ էր պահւում Թուրք զինուորից։ Ոչ մի զինուոր տեղեակ չէր այս սքանչելի կեղծիքին, ստին։ Դա արուած էր մարդկութեան երեսին քօղ քաշելու նպատակով։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(72 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ընկերակցութեան ննջեցեալ նախագահներու եւ վարչական անդամներու հոգիներուն համար Կիրակի, Մայիս 28, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկ. Կարօ Թաշճեանի մօր՝ մահուան առթիւ (Պէյրութ) Տէր եւ Տիկին Միսաք Միրզէ 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՆՈՒԷՐ

ԺԱՆԹԻՅԻԷՆ Պ. Շաւարշ Հազարապետեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ 20 Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցիին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍԻ Կապ. Խաչի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները Մայիս 29ին րն. Շուշան Կամպարեանի (Ռուժ տը Ժընեւ) տունը, ժամը 14·30ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ծնողներէն կը խնդրուի դիմել տեղական մասնաճիւղերուն:

×

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը բաց է ամէն Չորեքշաբթի կէսօրէ յետոյ, 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկ. Ճամուղեանէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկ. Քէօսէեանէ 150 Ֆր. իրենց աղջկան եւ քրոջ որդի Լիլիանի եւ Լեւոն Գույումճեանի ամուսնութեանե առթիւ:

×

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.
— Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Տատուրեան 100 Ֆր., Բարսեղ Ներսէսեանի (Սէնթ Էթիէն) մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկ. Գնէլ Կօշկարեան 100 Ֆր. ողբացեալ Մովսէս Տէմիրճեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկ. Յակոբ Միքայէլեան (Պորտօ) 100 Ֆր. եկեղեցւոյ պայծառութեան, Տիկ. Նարբինեան 100 Ֆր. նոյն նպատակին:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

1978 – 1979 ուսումնական տարեշրջանի արձանագրութիւնները բացուած են:

Ազգային այս բարձրագոյն վարժարանը իրենց զաւակները գիշերօթիկ կամ ցերեկօթիկ, արձանագրել փափաքող ծնողները, պայմաններուն եւ նոր կարելիութիւններուն մասին տեղեկութիւն ստանալու համար, փութան Տեսչութեան հետ յարաբերութեան մէջ մտնել:

Ազգային կրթական գործին ամբողջութիւն մը տալու համար վարժարանը կ'ընդունի, ցերեկօթիկ յառաջիկայ տարիէն սկսեալ, վեցերորդէն մինչեւ պաքալօրէայի դասարանը, հայ աղջիկներ ալ:

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

DIRECTION
Collège Arménien Samuel Moorat
26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. : 027-68-28

UGAB — JEUNES

Diaporama
Voyage en Arménie Occidentale
Présenté par
B. DJERANIAN - M. PAZOUMIAN
— Samedi 27 Mai à 20 h. 30 —

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի (Մայիս 28) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տօն կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի տօնին առթիւ, ի մէջ պատարագի կը կատարուի մաղթանք Ս. Էջմիածնի համար եւ յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն Սարդարապատի հերոսամարտի դաշտին վրայ ինկած հերոս նահատակներու հոգիներու խաղաղութեան համար:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Մայիս 28, պատարագ կը մատուցուի:

ԷՍԱՅԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑԻ ՀԵՏ

Եղանակի անդրանիկ զբօսապտոյտը

Մայիս 28, Կիրակի ամբողջ օրը, Շան–Թիյիի պալատն ու անտառը, Սանլիսի սքանչելի տաճարը եւ

ԷՐՄԸՆՈՆՎԻԼ

իր բազմապիսի զուարճութիւններով.— կենդանաբանական պարտէզ, լիճեր, աւազի անապատը, զբօսարաններ, զանազան ազգերու ճաշարաններ, եւայլն:

ՄԵԿՆՈՒՄ՝ առաւօտեան ժամը 8·15ին, Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւէն, վերադարձ՝ ժամը 20ի առեններ:

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 40 Ֆր.
Երիտասարդներու՝ 30 Ֆր.
Տեղերը ապահովել հեռախօսելով՝
376·32·43

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ, ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ: Կիրակի, Մայիս 28, ժամը 10ին, իր գրասենեակը 32 Ռիւ տը Թռէվիզ: Տեղեկատուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը հրաւիրուին բոլոր ռազմիկ ընկերները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պուլ. Օտտոյի Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Փոքրիկն Սուրէն Պօտուրեանի մկրտութեան առթիւ Պ. Մխսլեան Ասատուր 50 Ֆր., Պր. Ճնտոյեանի եւ Օր. Յակոբեանի պըսակին առթիւ այրի Տիկ. Աւետիսեան 10, Տէր եւ Տիկ. Լեւոն Ճնտոյեան 50, Հանգ. Գայեանէ Գաբիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ այրի Տիկ. Արաքսի Սուքիասեան 20, Գաբիկեան, Յակոբեան, Ճէզվէճեան եւ Սաղօլ ընտանիքներ 100 Ֆր., Տիկին Գաբիկեան Անահիտ 30: Հանգ. Վարուժան Կիւրեղեանի մահուան առթիւ Ծարուկեան Փօլ եւ ընտանիքը 20, Տէր եւ Տիկ. Արմենակ Մանուկեան 50, Խոզիկեան ընտանիք 20, մի ոմն եկեղեցիի բարեզարդման 100, հանգ. Մարենոյշ Խոզիկեանի Թաղման առթիւ Պուլ. Օտտոյի Կապ. Խաչի մասնաճիւղը 30, այրի Տիկ. Պօյաճեան, այրի Տիկ. Կոնոյեան, այրի Տիկին Արմաւենի Պօյաճեան, Տիկին Արշալոյս Կօթիէ 10ական, Տէր եւ Տիկ. Մանասէլեան 20, Պր. Շալճեան Ժանօ եւ ընտանիքը 50, Տէր եւ Տիկ. Զագարեան 20, Օր. Աղաւնի Խոզիկեան 100, Տէր եւ Տիկ. Կարպիս Յարութիւնեան 50, այրի Տիկ. Մանուկ Համբարձումեան 100, Տէր եւ Տիկ. Ենովքեան, այրի Տիկ. Ծօսիէլս եւ Ազիլազեան 50ական, Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը նուէր եկեղեցիի բարեզարդման 100 ֆրանք:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

Livres et Objets d'Art Arméniens
Manuscrits et Miniatures

importante bibliothèque d'ouvrages imprimés
A VENISE, CONSTANTINOPLE, VIENNE, ETC.

Céramiques et Métaux

Dont la vente aux enchères publique aura lieu à « HOTEL DROUOT »
le Jeudi 8 Juin 1978 — à 14 heures — Salle No 2

Maitre Claude BOISGIRARD **Maitre Axel de HEECKEREN**
Comissaires-Priseurs
2, rue de Provence — 75009 Paris
Tél. : 770-81-36 et 824-47-02

Madame A. M. KEVORKIAN
Expert
21, Quai Malaquais — 75006 Paris
Tél. : 260-72-91

Exposition le Mardi 6 Juin 1978 de 11 heures à 18 heures.

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԻՍԸ

Կիրակի, Յունիս 18, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզին մէջ

44 – 50, Ավընիւ Շարլ Տը Կօլ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի հաճելի օր մը անցընելու:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Մանրամասնութիւնները յետագային

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

MUSEE GUIMET — 6, Place d'Iena — PARIS

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16ին

Նուիրուած

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

Կը նախագահէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Կը խօսին
ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ
եւ Պոլսէն գրագէտ ՏՈՔԹ. ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻԿԵԱՆ

Սիրայօժար կը մասնակցին

Սիլվա Կոմիկեան (արտասանութիւն, յատկապէս հրաւիրուած),

Իօժէնի ԱԼԵՍԵԱՆ — ԳԱՌՋՈՒ (դաշնակով)

Մարիա ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ (ջութակով) եւ ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Մուտքը ազատ է հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ:

Alimentation Orientale et Traiteur

ԵՐԵՒԱՆ

Ճաշարանը ձեր տրամադրութեան տակ կը դնէ նաեւ արեւելեան լաւագոյն ապրանքներու իր նպարավաճառատունը, ուր պիտի գտնէք նաեւ ԵՐԵՒԱՆ ճաշարանի խնամուած ճաշերը, զորս կրնաք տուն տանիլ ինչպէս՝ թարմա տերեւի լիցք, սմբուկ, ճերմակ լուբիա (փլաքի), ձկնականջի լիցք (միտիա) Ամէն ցերեկ լահ – մաճուն եւ ապսպրանքի վրայ՝ չիյ–քէօֆթէ

MEME DIRECTION ET MEME CUISINE QUE LE RESTAURANT

EREVAN

5, RUE DE L'ECHIQUIER PARIS 10e
(Métro : Strasbourg St. Denis)
TEL. : 246-60-51

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
24
MERCREDI
24 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.124

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

53e ANNÉE — No 14.124

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՈՂՈՔԸ՝ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ

ԹԱՍ Կ'ԸՍԷ ԹԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՅՐԱՋՈՒՆԵՐԸ ՍԱՐՍԱՓ ԿԸ ՏԱՐԱԾԵՆ ԶԱՅԻՐ

———O———

Խորհրդային Թաս գործակալութիւնը «Զայիր, յարձակողներու բրտութիւնը եւ սարսափը» խորագրին տակ երկար հաղորդագրութիւն մը տուած է, ուր իբրեւ աղբիւր ալ առնելով արեւմտեան մամուլը կ'ըսէ «Շապայի գաւառին գաւառակցութիւնը կը յիշեցնէ Եւրոպացի Քոնքուիսթատորներու գաղթատիրական նըւաճումներու յոռեգոյն շրջանները»: Թաս կը ճաղկէ նաեւ Ֆրանսայի եւ Պելժիոյ մարդասիրական դրդապատճառները, զորս «այգիի տերեւ» կ'որակէ մինչ խորհրդային եւ քուպացի զօրքերու մասնակցութիւնը «արեւմտեան քարոզչութիւն է որ օձառի պղպջակի պէս պայթած է»:

Վերջապէս Թասի համար Ֆրանսացի վայրաչուները սարսափի տիրապետութեան տակ կը պահեն ժողովուրդը: Ֆրանսա, իր Արտաքին Նախարարին միջոցաւ անմիջապէս բողոք բարձրացուցած է շեշտելով թէ «Թաս կը սխալի, Քաթանկացիներն են, Քուպացիներու կողմէ մարզուած որ սարսափ կը տարածեն: Թասի այդ հեռագիրը այնքան զայթակղեցուցիչ եւ իրականութենէ հեռու է որ Մոսկուայի մեր դեսպանին հրահանգեցինք, որ անմիջապէս բողոքէ»:

Ընդհանրապէս հակազդեցութիւնները կը տարբերին տեղէ տեղ կամ կողմէ կողմ: Նախ յիշենք որ Պելժիոյ հետ տարակարծութիւն չէ մնացած քանի վարչապետը պաշտօնապէս շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսայի:

Ֆրանսայի մէջ իսկ, Միթերան մամուլի ասուլիս մը տուաւ: Նախ ճշդեց թէ պէտք չէր սխալ մեկնաբանութիւններ տալ անցեալ շաբթուան իր միջամտութեան Ազգ. Ժողովին մէջ: Ըսածը հետեւեալն էր.— «Կ'երթան (իմա՛ Ֆրանսացի վայրաչուները) կը խորհիմ մեր հայրենակիցներուն ապահովութեան համար բայց նաեւ մեզի անծանօթ հեռանկարներու. բնականոն եղած կ'ըլլար որ կառավարութիւնը զինուորական գործողութեան մը որոշումը տալէ առաջ դիմէր Ազգ. Ժողովին»: Բայց Միթերան կ'ուզէ շեշտել թէ կարծել տալ որ Ընկերվարական կուսակցութիւնը նուազ կը շահագրգռուի մեր համաքաղաքացիներու կեանքով, շատ պատուաբեր չէր ըլլար»: Նաեւ կ'ուզէ գիտնալ բուն նպատակները: Նման միջամտութիւն մը ըմբռնելի է միայն «Եթէ հարցը վտանգուած կեանքեր փրկել է: Բայց, ընդհակառակն եթէ այս հեռանկարէն անդին է, յանգելու համար քաղաքական նպատակներու: Պէտք չէ ըլլայ»: Ապա, ընկերվարական պարագլուխը քննադատեց Ֆրանսայի ափրիկեան քաղաքականութիւնը, օրինակ Զայիրի մէջ, ուր Ֆրանսա սխալ կը գործէ զօրավիգ կենալով տարիներէ ի վեր անկեալ վարչակարգի: Մնաց որ վկայութիւններու համաձայն, օրէ օր կը պարզուի որ սպիտակներու դէմ հալածանքն ու ջարդը միայն «չար սեւերը», այսինքն Քաթանկացիները չէ որ ըրած են, իրենց միացած են «բարի սեւերն» ալ, այսինքն Մոպութուի մարդիկը, նոյն ատելութեամբ: Ի դէպ Մոպութու Գ. շաբթի օր Փարիզ եկաւ մասնակցելու համար Ֆրանքօ-ափրիկեան վեհաժողովին:

× Փարիզի մէջ ծայրայեղ ձախերու ցոյցը Ֆրանսական միջամտութեան դէմ թէեւ արգիլուած էր, բայց մասամբ կատարուեցաւ: Էթիէն Մարսէլէն Ռիւ Մոնթարթր ցուցարարները կը պոռային «Ոչ մէկ սու, ոչ մէկ մարդ, ոչ մէկ զէնք Մոպութուի համար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Իններու Արտաքին նախարարները իրենց վերջին ժողովի ընթացքին բաւական խօսած են նաեւ Թուրքիոյ հետ յարաբերութեանց մասին: Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահը այս շաբթու պիտի ընդունի Էճէվիթը, որ դժգոհ է իր երկրին յարաբերութիւններէն Հասարակաց Շուկային հետ: Եւրոպայի Իններն ալ սակայն չեն գիտեր թէ տնտեսական նոր ի՞նչ զիջումներ կրնան ընել Թուրքիոյ (դրամական յաւելեալ օժանդակութիւն, Թուրք նոր բանուորներու հրաւէր, դիւրութիւններ հողագործական արտադրութեան համար): Թուրքիա կը վախնայ նաեւ որ երբ Յունաստան մաս կազմէ Հասարակաց Շուկային, այս վերջինոյն տեսակէտները ընդունին բոլորը: Իններ մերժած են նաեւ ուրիշ թելադրանք մը, որ կը ձգտէր Թուրքերը մտցնել քաղաքական իրենց համագործակցութեան մէջ, երբ Կիպրոսի մասին խօսին: Բայց որոշած են դիմել Յունաստանի որ չափաւոր ըլլայ Թուրքիոյ նկատմամբ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ կառավարութեան հրապարակ հանած երեք միլիառի փոխառութիւնը, նոյն օրը (Մայիս 22) փակուեցաւ: Արդարեւ ժամը 15.30ին արդէն Տնտեսութեան նախարարը փակուած յայտարարեց, շեշտելով թէ ասիկա կը փաստէ ժողովուրդին ունեցած վստահութիւնը Պետութեան տնտեսական քաղաքականութեան հանդէպ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՄԵՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ... ԶԱՐՏԱՏՊԵԼ

Իսկապէս հետաքրքրական պատկեր կը պարզէ սփիւռքի հայ մամուլը, մանաւանդ երբ, պաշտօնի բերմամբ, ինչպէս մեր պարագային, առիթն ունինք հետեւելու գրեթէ բոլոր թերթերուն: Ինչե՞ր կարելի չէ գտնել հոն, որոնք երբեմն կը հասնին նոյնիսկ ծիծաղելիի սահմանը:

Այսօր, սակայն, կ'ուզենք լուրջ բաներու մասին խօսիլ: Շուրջ ամիս մըն է, թերթէ թերթ, այսինքն քաղաքէ քաղաք, շրջագայութեան ելած է կոպիտ սխալ մը, որ անտեղի թիւրիմացութեան ալ տուն կրնայ տալ եւ կապ ունի Փարիզի Ապրիլեան միջադէպերուն հետ:

Ապրիլ 23-24ի իր թիւին մէջ, *Լը Մոնտ* արձագանգ կը հանդիսանար երկու բողոքովին *անջատ* լուրերու: Մին՝ կը վերաբերէր Հայ Դատի Յանձնախումբին բողոքին, Ապրիլ 24ի ցոյցին արգիլման առթիւ, իսկ միւսը, որ կը կրէր արդէն «Նամականի» խորագիրը կը վերաբերէր ԿՈՉի մը (ոչ երբեք՝ *բողոքի*, արդէն ընդգծուած էր.— *ափէլ*) որու նախաձեռնարկ եղած էր.—

L'Association pour le développement culturel et artistique des jeunes d'origine arménienne de France.

Այլ խօսքով մեր գիտցած ԺԱՖը (կեդրոնատեղին հասցէն ալ տրուած ըլլալով, կը բաւէր, որ շփոթութիւն չստեղծուի) որ Ապրիլ 24էն *առաջ* նախաձեռնարկ եղած էր կոչի մը դատապարտել տալու համար ցեղասպանութիւնը եւ զայն ներկայացուցած ֆրանսացի թէ հայ անձնաւորութեանց, անոնց ստորագրութիւնն ալ ապահովելու համար: Ու ԺԱՖի այս *կոչն* է, որ թերթէ թերթ վերածուած է (ուրկէ՞ ուր) ՔԱԹՐԱՅԻ.. բողոքի նամակի: Ու խորագիրներն ալ, հսկայ տառերով կ'աւետեն որ «Հայ Դատի Յանձնախումբը եւ Քաթրա կը բողոքեն, վրդովում կը յայտնեն», եւայլն, եւայլն:

Ով որ քիչ-շատ *հետեւած է* Փարիզի հայ գեղարուեստական կեանքին, քաջ գիտէ որ Քաթրա՝ (չորս Ա)

Association Arménienne
d'Action Artistique

միայն ու միայն արուեստի նուիրուած կազմակերպութիւն մըն է, որ միշտ հեռու մնացած է քաղաքականութենէ: Եւ ով որ *կը հետեւի* քիչ-շատ Փարիզի հայ կեանքին, անշուշտ պէտք է ըլլայ, որ Քաթրան, կամքէ անկախ պատճառներով, տարի մըն է դադրեցուցած է իր գեղարուեստական գործունէութիւնը:

Այս հիմնական սխալին կողքին, կան նաեւ աւելի «անմեղ» սխալներ ալ, որոնք ցոյց կու տան առաւելապէս բծախնդրութեան թերացում մը (վրիպակներէ ոչ մէկ թերթ զերծ է, ոչ ալ «Յառաջ» անշուշտ, բայց *մասշտաբի* հարց է...):

Այսպէս, մեր մէկ պաշտօնակիցը ձեռնարկեր է թարգմանելու *Քանառ Անչէնէի* գրութիւնը, լոյս տեսած Փարիզի եկեղեցւոյ միջադէպերու վաղորդայնին, որու առաջին տողն էր.—

Les Arméniens n'ont pas de pot

որ թարգմանաբար եղեր է «Հայերը *պաշտպան* չունին»: Ի դէպ այս նոյն թերթն էր, որ քանի մը տարի առաջ, թարգմանած էր ֆրանսացի գրագէտի մը յօդուածը Շահնուրի նուիրուած, ուր հեղինակը կը ջատագովէր անոր՝

humour cocasse

ինչ որ հայերէնի վերածուելով եղեր էր «Շահնուրի *կովկասեան* իմնուը» (համմէ՞ պիտի ըսէր ուղն ու ծուծով պոլսեցի մեր Շահնուրը):

Ուրիշ թերթ մըն ալ նկարագրելով Փէռ-Լաշէզի յուշարձանի բացման հանդիսութիւնը, կը գրէր թէ արարողութեան յաջորդած էր ընդունելութիւն մը «*Թալի* քաղաքապետարանը»: Զիասկցանք թէ ծովէ-գետէ հեռու 20րդ թաղամասի քաղաքապետարանը ինչո՞ւ թրջած էր յանկարծ: Թրջուիլ, հոգ չէ, մանաւանդ Փարիզի այս անձրեւոտ օրերուն բայց, «կարեւոր է չմրսել» պիտի ըսէր Երեւանցի մեր հայրենակիցը:

ԱՐՓԻԿ

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 12-16)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, Մայիս 5-12, տեղի ունեցած է շարժանկարի 11րդ համամիութենական փառատօնը, որու ընթացքին՝ երբ ցուցադրուած է Հենրիկ Մալեանի «Նահապետը» ժապաւէնը, հետաքրքրական դէպք մը պատահած է: Ըստ համաձայնութեան, ժապաւէնի հայերէն ցուցադրութեան զուգահեռ պէտք է տրուէր ռուսերէն թարգմանութիւնը, որպէսզի հասկնալի ըլլար ներկաներուն: Սակայն ցուցադրութեան ընթացքին դատական կազմի անդամները խնդրած են, որ սրահին մէջ աղմուկ չըլլայ եւ շարժանկարի բնագիրը չթարգմանուի ռուսերէնի, նկատի ունենալով որ շարժանկարին նիւթը պարզ է ու ինքնին հասկնալի: Յետագային երբ «Նահապետը» շահած է փառատօնի գլխաւոր մրցանակներէն մէկը, դատական կազմի նախագահը՝ բեմադիր Տիմոֆէյ Լեւչուկ, ըսած է թէ շարժանկարը «էպիկական բարդ կտաւ է, որ կը պատմէ սորկացնողի դէմ հայ ժողովուրդի մղած պայքարի եւ Հոկտեմբերէն ետք անոր ճակատագրի մասին»: Համամիութենական այս փառատօնին, որ առաջին անգամ ըլլալով տեղի կ'ունենայ Երեւանի մէջ, մեծ յաջողութիւններ արձանագրած են հայ շարժարուեստագէտները: «Նահապետը» շարժանկարի բեմադրութեան առթիւ մրցանակի արժանացած է նաեւ Սերգէյ Իսրայէլեան, նըկարահանը, ինչպէս նաեւ Սոֆի Սարգըսեան, շարժանկարի մէջ իր առաջին երեւումին առթիւ ցոյց տուած յաջող խաղարկութեան համար: Դափնեկիրներու շարքին է Մհեր Մկրտչեան՝ «Հայֆիլմ» արուեստանոցի պատրաստած «Զինուորը եւ փիղը» ժապաւէնին մէջ զինուորի դերին, «Նահապետը» եւ «Միմինօ» շարժանկարներու մէջ ստանձնած դերերուն համար: Փաստանկար կարճ ժապաւէններու Ա. մրցանակը տրուած է «Կանչ» շարժանկարին: Փառատօնի օրերուն, Երեւանի մէջ ցուցադրուած են հարիւրէ աւելի գեղարուեստական ու փաստանկար ժապաւէններ: Փառատօնի երկու յատուկ մրցանակներ սահմանուած են, բեմադիր Ռոման Կարմէնի եւ Արամ Խաչատրեանի յիշատակին: Առաջինը տրուած է «Գիշերցերեկ» փաստանկարին, իսկ երկրորդը՝ Ռոմէլ Իլգանովի, Ուզբէկիստանի երանը թէժ արեւի տակ» շարժանկարի երաժշտութեան համար: Փառատօնի համար Երեւան գացած են Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, Խորհ. Միութեան բոլոր Հանրապետութիւններէն շարժարուեստագէտներ, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներ՝ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէ եւ Քուպայէ:

×

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐԻ ԳՈՐԾԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԲԵՄԻՆ ՎՐԱՅ

Հայաստանի թատերասէր հասարակութիւնը ջերմ ընդունելութիւն ըրած է անգլիացի ժամանակակից թատերագիր Էնթընի Շէֆըրի «Խաղը» թատերախաղի բեմադրութեան հանդէպ: Ներկայացումը տեղի ունեցած է Երեւանի Ստանիսլավսկի տրամաթիք թատրոնին մէջ:

ԽՕՍՔ ՀՐԱԺԵՇՏԻ

Տխուր է այս մահը, ինչպէս ամէն մի մահ...

Եւ սակայն, ինչպէս Պուշկինը կ'ասէր, «Պայծառ է այս տխրութիւնը», եւ այս տխրութեան մէջ ինչ որ լուսաւոր, հոգին թեթեւացնող ու սրբացնող բան կայ, ինչպէս իսկական արուեստում, ինչպէս երաժշտութեան մէջ:

Ի զուր չէր Վահան Տէրեանն ասում՝ «Թեթեւ էր արուեստն իմ խնդում» եւ ի զուր չէ, որ նոյնիսկ ամենատխուր երաժշտութիւնը լսելիս մենք ոչ թէ յուսալքւում ենք, վհատում, դառնանում, այլ մի տեսակ մաքրւում ենք, լուսաւորւում, պայծառանում...

Պայծառ ու լուսաւոր է այս տխրութիւնը, այո՛, որովհետեւ թէեւ, ճիշդն ասած, բոլոր մահերն էլ վաղաժամ են, բայց մենք այսօր չենք բաժանւում մէկից, որը, երեսուն տարեկան լինի նա թէ՛ ութսուն, իր ունեցածը տանում է իր հետ, որովհետեւ չէ՛ր կարողացել բացուել, արտայայտել իրեն եւ թողնել իր ունեցած գանձերը մարդուն ու աշխարհին...

Պայծառ է այս տխրութիւնն ու լուսաւոր, որովհետեւ ի՞նչ զարմանալի բան կայ նրանում, որ սերմը պիտի թաղուի, որպէսզի արտը ծփայ եւ անտառը խշշայ. Կոմիտասի ու Արամ Խաչատրեանի այս հողում սերմի պէս թաղուած աճիւններից է յառնում ու բարձրանում Հայոց երգի մշտադալար այգին...

Մենք հրաժեշտ ենք տալիս մէկին, որը ո՛չ միայն աշխարհից հեռանում է իր ունեցած բոլոր գանձերը թողնելով աշխարհին ու մարդուն (ուստի եւ՝ հանգի՛ստ խղճով...), այլեւ մէկին, որը փաստօրէն չի էլ մահացել, որովհետեւ անմահ էր դեռեւս իր կենդանութեան օրօք...:

Մենք հրաժեշտ ենք տալիս մի հայ արուեստագէտի, որը, — Հայոց պատմութեան մէջ պատահած հազուագիւտ հրաշքներից մէկը, — ստեղծագործել է իր բնատուր ձիրքի ողջ զօրութեամբ, ապրել իր ժողովրդի ծոցում, աշխարհով մէկ փառաւորուել նրա անունը եւ երջանկութիւն ունի թաղուելու իր հայրենի հողում, սուրբ Կոմիտասի հարեւանութեամբ ու նրա կողքին...

Երկու շիրիմ, երկու փառք, երկու անմահութիւն...

Եթէ Կոմիտասը փորձում էր աշխարհի անտեղեակ մասին ապացուցել այն, ինչ ապացուցման կարիք չունէր («Հայը երաժշտութիւն ունի»), ապացուցել՝ հաւաքելով, կուտակելով, մաքրելով ու գտնելով եղածը, ապա Արամ Խաչատրեանը այդ եղածի ամուր հիմքի վրայ ստեղծում էր նորը, հարստացնում, մեծացնում ու Հայոց լեռներից դուրս բերում ու աշխարհին տանում մեր ունեցածը...

Այդ նա՛ էր, որ Հայոց երգերի՝ գիւղական սայլի ծոյլ ու մեղմ ճռնչոցով ընթացող մեղեդիները իր երաժշտութեան ուժակից ինքնաթիռի թեւերով տարաւ աշխարհի չորս ծագերը, եւ Հայոց մեղեդիների՝ Կոմիտասի սուրբ ձեռքով մաքրուած զուլալ աղբիւրին տուեց փոթորկայոյզ ծփաքն այն սիմֆոնիկ ծովի, որի ալիքներն այժմ ողողել են արար աշխարհը...

Եթէ Կոմիտասը Հայոց երգի այն տըխուր գարունն էր, որի ժամանակ «Ձիւն էր անում», ապա Արամ Խաչատրեանը մեր երաժշտութեան շռայլ ու շքեղ ամառը եղաւ, մրգահասն ու բերքի տօնը:

Եթէ Կոմիտասը Հայոց տառապանքի ու ջարդերի վերջին մրմունջն էր, մեր պանդխտութեան «Անտունի»ն ու մեր ըմբոստացման «Լօ-լօ»ն, ապա Արամ Խաչատրեանը կոչուած էր դառնալու մեր ժողովրդի վերածննդի փառատօնը, մեր յաղթական քայլերգը, մեր նոր փառքի նախերգանքն ու սիմֆոնիան, մեր նոր երկրի ու Պետականութեան հիմնը...

Այդ չէ՞ պատճառը, որ հիմա, մի ամբողջ երկիր ու ժողովուրդ օրն սկսում ու աւարտում է Արամ Խաչատրեանի երաժշտութեամբ՝ մեր պետական Հիմնի մեղեդիներով, իր ամէն մի տօնը, փառքն ու սխրանքը նշելով Արամ Խաչատրեանի երաժշտութեամբ, կամ, կարճ ասած, իր նոր վերածնունդը, բառիս բուն եւ երաժշտական իմաստներով՝ հիմնաւորելով Արամ Խաչատրեանի երաժշտութեամբ...

Դարերի ընթացքում մենք շատ տաղանդաւոր երաժիշտներ ու երգահաններ ենք ունեցել եւ սակայն ամէնից աւելի Արամ Խաչատրեանն էր, որ մեր վերածնուած ժողովրդի երգը տարաւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդներին, ստիպելով, որ փարիզցի կլոշարը հիանայ իմ հայրենի Աշտարակի «Ամպել ա, ձիւն չի՛ գալիս» երգով, արաբ ֆելլահը լաց լինի «Որսկան ախպեր»ի հնչիւնների տակ, յաղանդամ ֆինն ձկնորսը երգի «Ես պուճուր, եարս պուճուր» կատակերգը, իսկ անգլիացի երաժշտագէտը, հաստափոր բառարանների օգնութեամբ ապարդիւն ճգնի վերծանել, թէ ինչ է նշանակում «Գայեանէ» բալէտի նոտատետրում անգլերէն տառերով գրուած «Կալոսի պըռակէն» տարօրինակ ու անհասկանալի դարձուածքը... Արամ Խաչատրեանն էր, որ ստեղծեց 20րդ դարի ամէնից փայլուն ու շքեղ «Ջութակի կոնցերտ»ը, դարեբով լեգգինկա պարող Դաղստանցուն նըւիրեց աշխարհում լաւագոյն «Լեզգինկան», յօրինեց այն աստուածային վալսը, որ Լերմոնտովն էր երազել «Դիմակահանդէս»ը գրելիս, երաժշտական փոթորիկ դարձրեց Սպարտակի ցասումը եւ անմահ արուեստ դարձրեց Հայոց հնադարեան սրի շաչիւնը, որ «Սրերով պար» է կոչւում...:

Հնուց ի վեր մեր ժողովուրդը բազմաթիւ պաշտելի ու առասպել դարձած անուններ ունի՝ Մաշտոցից ու Նարեկացուց սկսած մինչեւ Սայաթ-Նովա ու Կոմիտաս... Այդ անուններից շատերը, պետական գործիչներ լինեն նրանք, զօրավար, գիտնական, նկարիչ, թէ գրող, այսօր էլ յայտնի են աշխարհի շատ ու շատ երկրներում: Եւ սակայն, — Հայոց պատմութեան սկզբից մինչեւ այսօր, — քիչ կայ այնպիսի անուն, որ այնքան անվիճելիօրէն ու անվերապահ յայտնի լինի աշխարհի բոլոր երկրներում, կամ, առանց չափազանցութեան, ամբողջ երկրագնդում, ինչքան Արամ Խաչատրեանի անունը:

Չկայ երկրագնդի մի անկիւն, Արկտիկայից մինչեւ Անտարկտիտա եւ զոյգ Ամերիկաներից մինչեւ Աֆրիկայի ամէնից խուլ քաղաքը, ուրեղ հասած չլինի Արամ Խաչատրեանի երաժշտութիւնը եւ որտեղ լսած կամ արտասանած չլինեն նրա, օտարների համար ոչ այնքան էլ հեշտ արտասանուող ազգանունը: Կա՞յ աւելի մեծ երջանկութիւն որեւէ ստեղծագործողի համար, քան այն զգացումն ու գիտակցութիւնը, թէ քո ստեղծած երաժշտութիւնը գիտէ եւ սիրում է ոչ միայն քո հարազատ ժողովուրդը, ոչ միայն խորհրդային մեծ հայրենիքի բազմաթիւ ժողովուրդներ, այլեւ աշխարհի բոլոր ժողովուրդները:

Եւ կա՞յ աւելի մեծ հպարտութիւն, քան այն, որ զգում է ամէն հայ Դամասկոսում ու Պրագայում, Աթէնքում ու Ուաշինգտոնում, Նիկոսիայում ու Սոֆիայում, Փարիզում ու Փխենիանում, Բուդապեշտում ու Վարշաւայում, Նիւ Եորքում ու Բուքրէշում՝ լսելով Արամ Խաչատրեանի հայաշունչ երաժշտութիւնը եւ իրաւամբ ընկալելով որպէս իր վերածընուած հայրենիքի ձայնը... Տխուր է, այո՛, այս մահը, ինչպէս ամէն մի մահ: Եւ սակայն պայծառ ու լուսաւոր է այս տխրութիւնը, որովհետեւ, իսկապէս մահն այս անգամ իր հետ քիչ բան ունի տանելու, եւ մեզ՝ աշխարհին ու մարդկանց է մնալու այն ամէնը, ինչ Արամ Խաչատրեան է կոչւում:

Արամ Խաչատրեանի կեանքի իւրաքանչիւր տարին մի հիանալի երգ է դարձել, տրիօ, սոնատ, սիւիտ, սիմֆոնիա, բալէտ ու կոնցերտ, յաւերժացել ու մնացել, եւ լսելով այդ գործերը, կարելի է անսխալ ցոյց տալ Արամ Խաչատրեանի գիտակցական կեանքի բոլոր տարիները, նրա ո՛ղջ կեանքը:

Տխուր է այս մահը, այո՛, սակայն հազա՜ր երանի նրան, ով իր կեանքում գէթ մի անգամ ապրել է այն կրքոտ, խելայեղ, արեւային ցնծութիւնն ու երջանկութիւնը, որն զգացել է Արամ Խաչատրեանն իր Ջութակի կոնցերտը երկնելիս... Եւ ոչ միայն զգացել ու ապրել, այլեւ յաւերժացրել ու նուիրել ինձ, քեզ ու մեր յետնորդներին:

Հազա՜ր երանի նրան, ով կը ծնուի, կ'ապրի, կը ստեղծագործի եւ դեռեւս իր մահից առաջ կ'անմահանայ այնպէս, ինչպէս Արամ Խաչատրեանը:

Երանի՜ նրան, — ե՛ւ նրա կենդանութեան օրօք, ե՛ւ մահից յետոյ, — կարող են եւ պիտի եզակի թիւով, — դու-ով դիմեն այնպէս, ինչպէս ընդունուած է եզակի թիւով դիմել այնպիսի անվերապահ մեծութիւնների, ինչպէս Մաշտոցը, Նարեկացին...

Թող հայրենի հողը, կամ աւելի ստոյգ՝ հայրենի քարը թեթեւ լինի Արամ Խաչատրեանի աճիւնին...

Մեռա՛ւ Արամ Խաչատրեանը, կեցցէ՛ երաժշտութիւնը:

ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ - ԱՒՍՏՐԻԱ

Հունգարիա համաձայնեցաւ Աւստրիոյ հետ, որպէսզի վերջ դրուի վիզայի դրութեան, երկու երկիրներու քաղաքացիներուն համար: Համաձայնագիրը, որ գործադրութեան փուլին մէջ պիտի մըտնէ Յունուարին, ատրիճան մը աւելի «ազատական» դարձուց Հունգարիան, բաղդատմամբ համայնավար միւս երկիրներուն եւ, յատկապէս, Խորհ. Միութեան: Այսպէս, Արեւելեան Եւրոպայի երբեմնի ամէնէն փակ սահմանը ներկայիս դարձած է ամէնէն բացը: Նոր համաձայնագիրով Աւստրիացիներն ու Հունգարները իրաւունք պիտի ունենան համապատասխան սահմանները անցնելու միայն իրենց անցագիրը ցոյց տալով: Վիզան, սակայն միշտ ի զօրու պիտի մնայ օտարներուն համար:

Ի մտի ունենալու է, որ քանի տարի առաջ, Հունգարիոյ սահմանագլուխը փըշաթելերով ծածկուած էր եւ ամէն քայլափոխի ականներ զետեղուած էին: Սահմանապահ զինուորները չէին վարաներ կրակելու ապօրէն սահմանը անցնողներուն վրայ, Հունգարներ, որոնք Աւստրիոյ ճամբով կը փորձէին ազատութիւնը ընտրել Արեւմուտք փախուստ տալով:

Վիզայի դրութեան ջնջումը, բնականաբար, առաջին առթիւ մղում պիտի տայ զբօսաշրջիկութեան: Կը նախատեսուի, որ յառաջիկայ տարի 1,5 միլիոն Աւստրիացիներ իրենց շաբաթավերջերը անցընեն Հունգարիա: Ի դէպ, ներկայիս, վիզա կարելի է ստանալ սահմանին վրայ, սակայն յաճախ երկար սպասումներու, խճողումներու, տաղտուկներու պատճառ կը դառնայ:

Զբօսաշրջիկութիւնը քաջալերելու համար, Հունգար իշխանութիւնները տարեսկզբին վերջ տուին նոյնպէս տարադրամի պարտադիր փոխանակութեան: Համայնավար երկիրներուն մեծ մասը կը ստիպէ, որ զբօսաշրջիկ մը առնուազն տասը տոլար կամ անոր արժէքով տարադրամ փոխանակէ պաշտօնական սակով, ճըշդուած իր կողմէ կամայական ձեւով: Նոր կարգադրութիւնը արդէն իսկ մղում տուած է զբօսաշրջիկութեան: Շաբաթավերջերուն Աւստրիացիներ կ'անցնին սահմանը, քանի իրենց դրամով աժան ճաշեր կ'ապահովեն ու նպաստաւոր գինեբով կը գնեն հունգարական միս եւ սալամի:

Նոր պայմանագիրը պարզ է, որ աւելի նպաստաւոր վիճակ պիտի ստեղծէ Աւստրիացիներուն, քան թէ Հունգարներուն համար: Ճիշդ է, որ այս վերջինները վիզայի պէտք պիտի չունենան սահմանը անցնելու համար, այսուհանդերձ, պէտք է ձեռք ձգեն օտար երկիր երթալու արտօնագիրը, որ, ընդհանրապէս, կը տրուի երկու կամ երեք տարին անգամ մը: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, Հունգարացիները իրենք զիրենք կրնան բախտաւոր նկատել բաղդատմամբ այլ խորհրդային կամ համայնավար երկիրներու քաղաքացիներուն: Տասը միլիոն բնակչութիւն հաշուող երկրի մը մէջ անցեալ տարի 400.000 հոգի Արեւմուտք ճամբորդելու հնարաւորութիւն ունեցաւ:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆՆԱ (Յառաջ)

Ս. ՀՌԻՓՍԻՄԷ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԲԱՐԵԶԱՐԴՈՒՄԸ

Տարւոյս Փետրուար - Մարտ ամիսներուն, երբ նախապատրաստութիւն Տօնամեակի, Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցան նորոգութիւններ եւ բարեզարդման աշխատանքներ՝ Եկեղեցական Վարչութեան անդամներու մեկենասութեամբ: Ներքին պատերը ներկուեցան սպիտակ, նոր գետնի գորգեր փռուեցան, ջեռուցման յաւելեալ գործիքներ զետեղուեցան, կեդրոնական բիւրեղեայ ջահը մաքրուեցաւ, շինարարական փոքր նորոգութիւններ եղան, գլխաւոր դրան մօտ նոր ելեկտրական կանթեղ մը դրուեցաւ՝ գիշերային պաշտամանց համար, եւայլն: Նորոգուած եկեղեցւոյ պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ Ծաղկազարդի օրը, Կիրակի, Մարտ 19, հանդիսաւոր պատարագով: Զատկին եկեղեցին լեցուած էր հաւատացեալներու մեծ բազմութեամբ եւ հանրածանօթ երգչուհի Լուիզա Պօզապալեան ներկայ եղաւ արարողութեանց:

ՆՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրբաթ, Մարտ 3, տեղի ունեցաւ Աւստրիոյ հայ համայնքի տարեկան ընդհ. ժողովը: Վերջին հինգ տարիներու ատենապետ Պր. Նուպար Վարդեան ինքնաբերաբար քաշուեցաւ պաշտօնէն՝ տարիքին բերմամբ: Վարչութեան նոր նախագահ ընտրուեցաւ ձայներու բացարձակ մեծամասնութեամբ՝ Մարք Թարեան, որդին հանգուցեալ Պր. Յակոբ Թարեանի, որ բազում տարիներ ծառայած էր եկեղեցական Վարչութեան՝ զանազան հանգամանքներով: Վարչութեան նոր անձնակազմը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէ.— Մարք Թարեան՝ ատենապետ, Արամ Իւթիւճեան՝ փոխ-ատենապետ, Աւետ Տէտէյեան՝ Ա. գանձապահ, Տիկին Անահիտ Վալլենտին - Արսլանեան՝ Բ. գանձապահ, Լեւոն Ծերունեան՝ Ա. ատենադպիր, Լեւոն Սահակեան՝ Բ. ատենադպիր:

Հոգեւոր հովիւը՝ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գ. Գրիգորեան ի պաշտօնէ մաս կը կազմէ վարչութեան: Նոր Եկեղեցական Վարչութեան գլխաւոր նպատակն է ու ջանքը՝ ամրապնդել համայնքի միասնականութիւնը եւ հիմնականօրէն վերակազմակերպել եկեղեցւոյ պիւտճէն:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ, Մարտ 11, Վիէննայի մեծ սրահներէն միոյն մէջ՝ «Հաուզ տեռ Պեկէկնունկ», տօնուեցաւ Վարդանանց հանդէսը, Եկեղեցական Վարչութեան եւ Ուսանողական Միութեան համատեղ ճիգերով: Ուսանողաց ատենապետ Արեգ Յակոբեան՝ Պարսկաստանէն, եւ փոխանորդը՝ Սեպուհ Պաղտոյեան՝ Պէյրութէն, ամէն ջանք կը թափեն համայնքի հետ համերաշխ ու սերտ գործակցութիւն մը պահպանելու մտադրութեամբ: Վիէննայի հայ տիկիններ պատրաստած էին համադամ ճաշերը, իսկ ուսանողներն ու երիտասարդները՝ մշակած գեղարուեստական յայտագիրը: Կատարուեցան խմբական երգեր, պարեր եւ արտասանութիւններ. Աւօ Գույումճեան դաշնակի վրայ նուագեց Արամ Խաչատրեանի Թոքքաթան եւ Առնօ Բաբաջանեանի Վաղարշապատի պարը, հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Գ. Գրիգորեան տուաւ օրուան պատգամը հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով՝ շեշտելով հայ եկեղեցւոյ, դպրոցի եւ մշակոյթի փրկարար դերը յատկապէս արտասահմանի մէջ, եւ Միխ. Թարեան Հ. Մեսրոպ Թօփալեան հռետորական ճառով մը դրուատեց Վարդանանց հերոսամարտը: Երիտասարդաց երգչախումբի ղեկավարն էր՝ Տիկին Սեդա Դանիէլ - Բարոյեան, իսկ դաշնակի վրայ կ'ընկերանար Օր. Ժալէ Մարգարեան: Հանդիսութեան ներկայ էին մեծ թուով հայ եւ օտար հիւրեր, Եկեղեցական Վարչութեան անդամներ եւ Մխի-

Թարեան Աբբահայր Գրիգորիս Վրդ. Մանեան:

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 16 ժամը 16ին հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցւոյ եւ բակին մէջ: Շուրջ 50 պատուոյ հիւրեր տեղ գրաւած էին խորանին առջեւ՝ ատենի մէջ, նախապէս որոշուած աթոռներու վրայ: Բարձրաստիճան հիւրերու կարգին էին՝ Ցունաց Մետրոպոլիտը՝ Դր. Խրիզոստոմոս Ցիտըր, հին Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ եպիսկոպոս Հումմըլ, Կրթական Նախարարութեան մօտ ոչ-կաթողիկէ համայնքներու գործոց պատասխանատու՝ նախարարական խորհրդական Դր. Կարլ Անդըրլէ, Ս. Ղազարու Ասպետական կարգի ղեկավար Պր. Էդմունդ Փոն Համմըր, Վիէննայի Կիրարական Արուեստի Թանգարանի տնօրէն Հոֆրատ Պրոֆ. Կեր - հարդ Էկկըր, Լուտերական Բողոքականաց ներկայացուցիչ Պրոֆ. Էրիխ Վիլ - հելմ, Մխիթարեան Աբբահայր Գերապայծառ Մանեան եւ այլ բազմաթիւ հոգեւոր ու աշխարհական կարեւոր դէմքեր: Գերմանիայէն եւ Աւստրիոյ զանազան շրջաններէն եւս եկած էին Հայեր՝ մասնակցելու Ս. Հռիփսիմէ եկեղեցւոյ կառուցման Տասնամեակի հանդիսու - թեան: Օրուան պատարագիչն էր՝ հոգեւոր հովիւ Մեսրոպ Ծ. վարդապետ, որ միաժամանակ հայերէն եւ գերմաներէն կարճ ճառեր արտասանեց՝ պանծացնե - լով Ս. Հռիփսիմէն՝ իբր Էֆիւմենիք հանդիպմանց կեդրոն: Գլխաւոր քարոզը խօսեցաւ Հռովմէական - Կաթողիկէ Արքեպիսկոպոսարանի դիւանապետ Դր. Հէլ - մուտ Քրեցլ եպիսկոպոս, որ աղօթքի եւ աղօթատան նշանակութիւնը գեղեցիկ մըտածմանց առարկայ դարձուց եւ գովա - բանեց հայ համայնքի փարումը իր բազմադարեան եկեղեցւոյն: Ցունաց վար - դապետը Աւետարանը կարդաց յունարէն լեզուով, Բողոքականաց ներկայացուցիչը կարդաց Պետրոս առաքեալի Թուղթերէն, իսկ Ղպտի եւ Ասորական Եկեղեցիներու հովիւները իրենց մայրենի լեզուով «Հայր Մեր» արտասանեցին: Ցաւարտ պատարագի Եկեղեցական Վարչութեան նախագահ Մարք Թարեան բարի գալուստ մաղթեց հիւրերուն, շեշտեց Հայ Եկեղեցւոյ ազգային նկարագիրը եւ խնդրեց համայնքի անդամներէն, որ չարունա - կեն բարոյապէս եւ նիւթապէս քաջալերել եւ պայծառացնել Ս. Հռիփսիմէն: Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք՝ Վիէննայի հայ տիկինները ճոխ ընդունելութիւն մը սարքեցին Մշակութային սրահին մէջ, ի պատիւ հիւրերուն: Նոյն կէսօրին Պր. Արամ Իւթիւճեան իր ընտանիքով քաղաքի կեդրոնական ճաշա - րաններէն միոյն մէջ ուսանողաց եւ երիտասարդաց համար կազմակերպած էր բարեկամական ճաշ մը:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

Շաբաթ, Ապրիլ 22ի գիշերը երիտա - սարդ մտաւորական Պր. Գրիգոր Հա - լաճեան՝ Ուսանողաց Միութեան առա - ջարկով յաջող բանախօսութիւն մը կարդաց նահատակ Գրիգոր Զօհրապի մասին: Կիրակի, Ապրիլ 23, համայնքը յատուկ պատարագով ու քարոզով եւ հոգեհան - գստեան պաշտօնով յարգեց ու պատուեց Մեծ Եղեռնի նահատակաց յիշատակը: Երկուշաբթի, Ապրիլ 24ի երեկոյեան, եկեղեցւոյ բակին մէջ, հոգեւոր հովիւը կատարեց օծումը խաչքարի մը, իբր Նահատակաց Յուշարձան, որ ուղար - կուած էր Մայր Աթոռ՝ Էջմիածնէն: Ապա Մշակութային սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յուշատօն: Աւօ Գույումճեան նուագեց, Սեպուհ Պաղտոյեան եւ Բարգէն Մարգարեան արտասանեցին Պարոյր Սեւակէն, ուսանողաց ատենապետ Արեգ Յակոբեան փառաբանեց նահատակաց յիշատակը, իսկ Մեսրոպ Ծ. Վրդ. խօսե - ցաւ օրուան պատշաճ պատգամը՝ բոլոր Հայերը հրաւիրելով հանդուրժողութեան եւ միասնականութեան:

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԸՆԹՐԻՔ

Մայիս 5 եւ 6, Ուսանողաց Միութեան ջանքերով եւ գլխաւորութեամբ պոլսա - հայ Պր. Ալեքսան Աւետիքօղլու Աւետիքեանի, երիտասարդները յաջողապէս բեմադրեցին «Զարշըլը Արթին Աղայ» կատակերգութիւնը: Շնորհաւորութիւն եւ յաջողութիւն: Ուրբաթ, Մայիս 19, Վիէննայի հայ տիկինները կը սարքէին եղանակի վերջին հայկական ընթրիք-խրախճանքը:

Մ. Գ. Գ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՐԱ ՏԱԼԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Կիրովականի մէջ իր անունը կրող երաժշտական դպրոցի բակին մէջ բացուած է Շարա Տալեանի յուշարձանը, որ կառուցուած է բազալտէ եւ պատուանդանի հետ միասին ունի 2,5 մեթր բարձրութիւն: Յուշարձանը գործն է քանդակագործ Ալխիա Մելիքեանի:

ՎՐԱՑ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՊԵՏԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՏԵՂԱԿԱԼԻՆ ՄՕՏ

Հայաստանի նախագահի տեղակալ Յովհաննէս Բաղդասարեան Մայիս 15ին ընդունած է Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Իլիա Բ. Կաթողիկոս-Պատրիարքը եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ը: Ընդունելութեան ներկայ եղած է Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր հայ եկեղեցիներու գործերու Խորհուրդի նախագահի տեղակալ Ա. Հասրաթեան:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՏՐԻՏԻ ՍՊԱՆԱՑԻ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

ԽՄԲ.— Աւելի քան ամիս մը առաջ էր, որ Մատրիտէն «Յառաջ»ի կը հեռաձայնէր տեղւոյն համալսարանի մէկ փրոփեսէօրը՝ խոսէ Օնսինս Հեվիա եւ փափաք կը յայտնէր բաժանորդագրուելու: Լաւ կը գրէր ու կը կարդար հայերէն ու կը խնդրէր որ ներողամիտ ըլլանք եթէ դեռ վարժ չէր կրնար խօսիլ: Երեւոյթը ինքնին այնքան խրախուսիչ եւ ինքնատիպ էր, որ պարզ է ոգեւորութեամբ կ'ընդառաջէինք իր փափաքին: Շաբաթներու երկայնքին, պիտի հաստատուէր թէ յարգելի փրոֆեսէօրը մօտէն կը հետեւի մեր կեանքին, ինչպէս կը փաստէին իր նամակները ու հեռաձայները: Ահաւասիկ իր վերջին նամակը, փարիզի Ապրիլեան միջադէպերու առթիւ.—

Madrid, le 10 Mai 1978

Bien chère Madame la Directrice,

Grâce à votre gentillesse, je continue à recevoir, avec une régularité admirable, votre fort intéressant quotidien. J'ai lu, sur le numéro 14.110, du 3 courant, votre vaillant éditorial concernant les événements du 24 Avril 1978, à la porte même de notre église.

Je ne peux que vous féliciter chaleureusement pour cet excellent article, et, je vous en prie, ne prenez pas mes sentiments d'admiration seulement comme des « grandes paroles », mais comme l'expression la plus authentique et la plus sincère d'un cœur qui bat pour l'Arménie et le peuple arménien martyre.

Quant à la justice des hommes, je pense que vous n'en avez point besoin, je vous ne la souhaite même pas. A quoi bon cette justice faillible, si le peuple arménien porte sur son front les souffrances du Christ, et sur sa chair tourmentée les traces du Seigneur Jésus ? Voilà votre seule justification, votre seule gloire, votre unique privilège !

Si vous croyez convenable de publier cette humble lettre sur votre journal, n'hésitez pas à le faire. Ce sera pour moi un grand honneur et un plaisir.

Dans l'amour du Christ et de l'Arménie Martyre,

Bien à vous :

Prof. JOSE ONCINS HEVIA

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Ապրիլ 23ին, ոգեկոչուած է Ապրիլեան 63րդ տարեդարձը, Հ. Ց. Դ. «Յառաջ» պատանեկան Միութեան կազմակերպութեամբ: Բացման խօսքը արտասանած է Յարութիւն Մանճեան, որմէ ետք կատարուած է խմբական արտասանութիւն նահատակ գրագէտներու խօսքերուն համադրումով եւ անոնց լուսապատկերներու ցուցադրութեամբ: Ապա տեղի ունեցած է 46 պատանիներու երդման արարողութիւնը:

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ «Ց. Տէր-Մելքոնեան» սրահին մէջ, Մայիս 6ին, տեղի ունեցած է միջվարժարանային արտասանական մրցում մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի տեղական մասնաճիւղին: Մրցումին մասնակցած են հայկական 16 երկրորդական եւ միջնակարգ վարժարաններու 31 աշակերտ - աշակերտուհիներ: Պարտադիր քերթուածը եղած է Վահան Թէքէեանի «Գեղօն Սօսեաց Անտառին»ը: Վարչութիւնը իւրաքանչիւր արտասանողի նուիրած է Ռուբէն Զարդարեանի «Ցայգալոյսը» հատորը, իսկ մրցանակաւորներ արժանացած են նիւթական նուէրներու:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Հայ Ակումբ»ի սրահին մէջ բացուած է ֆրանսահայ արձանագործ Տիգրան Խուպեսէրեանի ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ Ֆրանսական դեսպանատան մշակութային բաժնի եւ նախաձեռնութեամբ «Հայ Կին» Միութեան:

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Պարոն մը, որ անպատմելի պատճառով մը, բարկացած էր ուրիշ պարոնի մը դէմ, հետեւեալ նամակը գրեց անոր.

«Պարոն, գրագրուհիս պատուաւոր օրիորդ մըն է, այնպէս որ չեմ կրնար անոր գրել տալ ինչ որ կ'ուզեմ ըսել ձեզի: Ես ալ պատուաւոր մէկը ըլլալուս՝ չեմ կրնար գրել: Սակայն նկատի առնելով ձեր ինչ տեսակ մէկը ըլլալը, շատ դիւրաւ կրնաք գուշակել ըսելիքս»:

×

Փողոցը, երիտասարդ մը կը մօտենայ գեղանի կնոջ մը եւ կ'ըսէ.

— Թոյլ կուտա՞ք, որ քիչ մը ձեր քովէն քալեմ. որպէսզի անցորդները չկարծեն, որ ձեզի կը հետեւիմ:

×

— Ի՞նչ է «կուտամ» բային ապառնին:
Պատասխան.— Կ'ուտես:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՑՍԻՆ ԸՆԴԱՐԱՁ

1.

էլ ի՞նչ նպատակով... Ո՞վ կարող է հասկանալ բռնակալի ծածուկ մտքերը: Սրա ճշմարիտ երեսը Թալաաթ փաշայի հրահանգն է, որ սրբութեամբ կատարում են գաւառներում՝ ոստիկանապետները, կառավարիչները, բանակի հրամանատարները: Կեղծիքի նման լպրշութիւն, երեւի իրեն՝ Մուհամէդ մարգարէին էլ յայտնի չէր:

Գուրբան Ալի Մանուկը գնաց: Մնաց մառախուղը, որ նորից էր իջել լեռան բարձունքներից: Մնաց որբացած աղբիւրը:

2.

Զիլ Զաքարը Թրջոց էր դնում Փափագի կրծքին, ճակատին: Հացը ծամում էր նոր միայն խօթում նրա բերանը:

Փախուստի երրորդ օրն էր: Գնում էին դէպի իրենց լեռները, դէպի Եփրատի հարազատ Գոհանամքը: Գնում էին ծեր գայլի բնազդով ու յամառութեամբ՝ սատկելու այնտեղ, որտեղ ծնուել են: Զիլ Զաքարը նոյնիսկ մոռացել էր կնոջ կերպը: Մարթան իր համար հողի մի փշուր էր, մշուշում նշմարուող մի ուժ, որից պոկ չես գայ: Մարթան ձգում էր հողի ուժով՝ փէշերին երեխաները, ձեռքը ծոցում, անօգնական ու դժբախտ: Կնոջ ու երեխաների տեսիլքը մորմոքում էր նրա էութիւնը, սիրտը քամում թել առ թել: Բայց նա չէր հառաչում:

Գիշերները մտնում էին պատահած գիւղը՝ ուտելիք որոնում դատարկ տնե - րում, մարագներում, բանջարանոցնե - րում: Շղթան ձգում է, ոսկէ շղթան՝ տաքուկ անկեան հրապոյրներով: Այդ - պէս կը գնան, մինչեւ կը հասնեն իրենց լեռները, մինչեւ Զիլ Զաքարը տեսնի Մարթայի պարզ, առանց մշուշի պատկերը:

Գնո՛ւմ են...

×

Խաւարով դարանած գիշեր էր: Զիլ Զաքարը ձեռքը պարզեց առաջ՝ ուզում էր հանել խաւարի աչքը:

— Մեր առջեւ Հայի գիւղ կայ, Փափագ, անունը՝ Ոսպիկ:

Փափագն արձագանգ չտուեց: Զիլ Զաքարը փորձեց նրան խօսքի բերել:

— Ցիշո՞ւմ ես, մեզ բերելուց մի գիշեր պահեցին այդ գիւղում:

— Չեմ յիշում, — Փափագը թքեց խաւարի երեսին: — Ի՛նչ բարի բան է, որ յիշեմ:

Ոչինչ չէր երեւում: Ոտքը քարի էր զարկւում. քարն աղմուկով գլորւում էր ձորը եւ գիշերը դառնում էր ոռնացող ահ ու սարսափ: Փափագին թւում էր, թէ գլորուող քարի աղմուկը հօր խեղդուած, գղջացած ձայնն է: Ուզում էր ատել հօրը, բայց չէր կարողանում: Նա էլ իր ձեռով էր ուզում փրկել որդուն: Լա՛ւ փրկեց: Զիլ Զաքարը չլինէր, հիմա իր ոսկորներն էլ էին գայլերը լիզում, ինչպէս Սարգսինը: Խե՛ղճ Սարգիս, եթէ մի քիչ էլ ապրէր, կը փրկուէր եւ հիմա իրենց հետ կը լինէր:

— Մեզանից քանի՞ հոգի կոտորուեց, — հարցրեց նա Զիլ Զաքարին:

Զիլ Զաքարը կնճռոտեց երես-մռութը:

— Դու ողջերի մասին մտածիր: Մեռելներից ի՞նչ ես ուզում:

Կարծես զանգ ղօղանջեց դատարկ երկինքի խորքերից: Փափագն ահ զգաց: «Ողջերի մասին մտածիր»: Ո՞ւր է, ողջ կա՞յ, որ ինքը մտածի նրանց մասին: Մի՞թէ ողջ է ինքը կամ Զիլ Զաքարը: Տէ՛ր Աստուած, գոնէ քրոջս պահես - պահպանես:

Փափագն աշխատում էր ոտքն այնպէս փոխել, որ քարի չխկոց չլսուի: Վախենում էր խաւարի ձայնից: Քարը այդպէս է քրքջում, երբ գցում ես գերեզմանի մէջ՝ դագաղի վրայ:

Ոսպիկ գիւղի աւերակները նկատելի դարձան մի ճաղատ բլրի վրայից: Լոյսը հետզհետէ առատանում էր: Տների անճռոնի սուսերները, մարդու հոտ առնելով փախչում էին դէպի ձորը:

Զիլ Զաքարը հոտոտեց լոյսը, սակայն ոչ ծխի հոտ զգաց, ոչ անասունի: Երբ աւելի մօտեցան, Փափագը քիթը բռնեց:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(73 – Շար.)

ՎԻԷՆ.— Այրի Տիկին Անժէլ Գալիկեան ցաւով կը ծանուցանէ իր ամուսնոյն՝

ՊԱՂՏԻԿ ԳԱԼԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 22ին, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Մայիս 25, ժամը 14.15ին Վիէնի Սէն-Մորիս Մայր տաճարին մէջ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հրանտ Սամուէլեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Հրանոյշ Ազատեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Մայիս 28, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ եղբօր՝

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Սամուէլեան ընտանիքի համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս առթիւ, Հրանտ-Սամուէլի յիշատակին Տիկին Սամուէլեան եւ զաւակները կը նուիրեն.—

1000 ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին,

1000 ֆր. Դպրոցասէրին,

1000 ֆր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին:

×

Նոյն առթիւ, Պրազիլէն Տէր եւ Տիկին Հայկ Սամուէլեան եւ աղջիկը՝ Անահիտ իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր յիշատակին 250 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Մայիս 28, տօն է Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10ին, կը մատուցուի պատարագ:

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք Ս. Էջմիածնի:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Ս. ՊՕՂՈՍ - ՊԵՏՐՈՍ

Կիրակի, Մայիս 28, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի մատաղօրհնութիւն: Այս առիթով կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի

Առաւօտեան ժամերգութիւնը կը սկսի ժամը 9ին, իսկ պատարագը 10.30ին:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի (Մայիս 28) Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, տօն կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի տօնին առթիւ, ի մէջ պատարագի կը կատարուի մաղթանք Ս. Էջմիածնի համար եւ յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն Սարդարապատի հերոսամարտի դաշտին վրայ ինկած հերոս նահատակներու հոգիներուն խաղաղութեան համար:

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Մայիս 28, պատարագ կը մատուցուի:

UGAB — JEUNES

Diaporama

Voyage en Arménie Occidentale

Présenté par

B. DJERANIAN - M. PAZOUMIAN

— Samedi 27 Mai à 20 h. 30 —

Centre Culturel Alex Manoogian

118, rue de Courcelles Paris 17

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Պ. Նշան Քիւրաճեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Քիւրաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քիւրաճեան եւ զաւակները, Պ. Մանուկ Քիւրաճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ՔԻՒՐԱՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Թիւթիւնճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Մայիս 28, կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Ռիւ Կէյի եկեղեցին, հայկ. ծէսով: Կը պատարագէ ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պր. Կարապետ Քէլէկեանի, զաւակներուն, ընտանեկան պարագաներուն եւ ազգականներուն փափաքին համաձայն, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց անմոռանալի սիրեցեալ կողակցին, մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՔԷԼԷԿԵԱՆԻ

(ծնեալ Ճըննկըտրեան)

մահուան երրորդ տարելիցին առթիւ, Մայիս 28, Կիրակի ժամը 11ին, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Փարիզի Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ ընկերակցութեան ննջեցեալ նախագահներու եւ վարչական անդամներու հոգիներուն համար Կիրակի, Մայիս 28, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ:

Հանգուցեալներուն յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍԻ Կապ. Խաչի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները Մայիս 29ին րն. Շուշան Կամպարեանի (Ռուէթ տը Ժընեւ) տունը, ժամը 14.30ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

CHATEAU DE ROCHECHOUART

en Limousin

Hommage à

Carzou

Exposition organisée par le Centre Artistique et Littéraire de Rochechouart

Jusqu'au 30 Juillet

chaque jour de 15 à 18 h. 30

sauf Mardi

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ Է

ՋՐԻ ՍԵՆԵԱԿ ՄԸ

Փարիզի կեդրոնը, հայ տիկին մը ջրի կահաւորուած սենեակ մը կը տրամադրէ օրիորդի մը կամ տիկնոջ մը տնական գնումներու օգնելու պայմանաւ:

Հեռաձայնել.— 287.78.34

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ, ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ: Կիրակի, Մայիս 28, ժամը 10ին, իր գրասենեակը 32 Ռիւ տը Թրէվիզ: Տեղեկատուութիւն եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն: Կը հրաւիրուին բոլոր ռազմիկ ընկերները:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապ. Խաչի կայանի արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի ժամը 2-6 Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ծնողներէն կը խնդրուի դիմել տեղական մասնաճիւղերուն:

×

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը բաց է ամէն Ջորեքշաբթի կէսօրէ յետոյ, 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ-ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

եւ

ՎԱՀՐԱՄ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 1978 Մայիս 14

Organisation TERRE & CULTURE

ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

2e CAMPAGNE DE TRAVAIL EN IRAN DU NORD

ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐՇԱՒ ԴԷՊԻ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ

Aménagement des Domaines Arméniens

JUILLET ET AOUT 1978

(3 départs groupés)

1 — Camp international d'aménagement du domaine de Saint Thadée (ԱՐՏԱԶԻ Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԸ)

Travaux de documentation et d'architecture — Restauration — Reboisement, irrigation, jardinage — Elevage — Exploration

2 — Camp international d'aménagement du domaine de Saint Stépanos (ՄԱՂԱՐԹԱՅ Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՎԿԱՅԻ ՎԱՆՔ)

Travaux de documentation et darchitecture — Rétablissement de terrasses agricoles — Reboisement, irrigation, jardinage — Exploration.

RECRUTEMENT D'UN EFFECTIF COMPLEMENTAIRE DE 60 PERSONNES

Renseignements et inscriptions :

PARIS : K. Kévonian, 702-99-45 — H. Kévorkian, 883-29-36

LYON : I. Baravian, 49-11-89 — MARSEILLE : S. Sarkissian, 52-18-75

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Յունիս 2, Ուրբաթ ժամը 21ին

Կը ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը՝

«ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐ»

հետեւողութեամբ Մկրտիչ Արմէնի ծանօթ վէպին

Գեղարուեստական բաժին՝

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ եւ իր երգչախումբը

THEATRE MUNICIPAL d'Issy- -les - Moulineaux

Avenue Victor Cresson, Métro : Mairie d'Issy

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ

Տոմսերու համար դիմել՝

Bakirdjian, 35, Rue de Trévise, 9e — 770-07-25

Librairie Samuelian, 51, Rue Monsieur-le-Prince 6e — 326-88-65

Sévan, 4, Rue Lazare Carnot, Clamart

Café Philippe, Place Carnot, Alfortville

Restaurant

LA CAPPADOCE

3, rue Marivaux (derrière l'Opéra Comique, M° Richelieu-Drouot) tél 742-83-65

ouvert tous les jours midi et soir sauf lundi

SA NOUVELLE DIRECTION

présente

son mini-spectacle

avec Marten Yorgantz et Norayr

Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
25
JEUDI
25 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.125 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.125

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ 50ԱՄԵԱԿԸ

—o—

Կէս դարու բեղուն գործունէութեամբ մըն է, որ մեր առջեւ կը ներկայանայ Հայ Կրթական եւ Հրատարակչական Համազգային Ընկերութիւնը՝ հիմնուած 1928 Մայիս 28ին, Գահիրէ:

Արեւմտահայութեան բեկորները աւելի քան տասնամեակ մը արդէն իսկ տարագրուած էին հոս ու հոն: Գաղթը դէպի եւրոպական ոստաններն ու հեռաւոր Ամերիկաները՝ ցայտուն իրականութիւն էր:

Արաքսէն այն կողմ երկամեայ թափն էր հաստատուած՝ կարճատեւ անկախութենէ մը ետք: Խզուած էր կապը ժողովուրդին երկու հատուածներուն միջեւ: Ուրեմն՝ անհրաժեշտ էր մտածել ինքնապահպանման մասին, սեփական բազուկներով: Մտաւոր եւ հոգեւոր աւիշ ներարկել անապատի սերունդին, հայեցի դաստիարակութեան հիմնաքարը զետեղել նորահասներուն համար:

Այս այլապէս կարեւոր շարժումին գլուխն անցան քաղաքական - մտաւորական դէմքեր.— Համօ Օհանջանեան, Լեւոն Շանթ, Նիկոլ Աղբալեան, Գասպար Իփէկեան, Ստեփան Եսայեան: Եւ ասոնց կողքին քանի մը այլ անուններ:

Հայ ժողովուրդին կրթական մակարդակը բարձրացնել հայ լեզուով եւ հայ հոգիով: Ահա՛ հիմնական առաջադրութիւնը: Այն որ արձանագրուած կը գտնենք Համազգայինի կանոնագրին մէջ:

Ընկերութեան հիմնադրութենէն հազիւ երկու տարի ետք արդէն իրականութիւն դարձած էր Հայ Ճեմարանը Պէյրութի մէջ: Առաջին առթիւ մէկ դասարան միայն, բայց երկու սաւքեալ՝ Լեւոն Շանթ եւ Նիկոլ Աղբալեան: Քառասնամեակին, 1970, Ճեմարանը, որ մինչ այդ վերամկրտուած էր Նշան Փալանճեան անունով, տէրն էր իր հողին ու երեք շէնքերուն, օժտուած գիտական արդիական աշխատանոցներով, գրադարանով եւ հայագիտական մատենադարանով՝ աւելի քան 20.000 հատորներով: Լման երկրորդական վարժարան մը, հայագիտական բարձրագոյն հիմնարկութիւնով:

Հրատարակչական աշխատանքն եւս ձեւ ու մարմին ստացաւ: Դպրոցական գիրքերուն առընթեր լոյս տեսան պատմաբանասիրական բնոյթի աշխատութիւններ, գրական երկեր: Կողքին տպարանը, հիմնուած 1931ին եւ աստիճանաբար մեծցած, զարգացած, արդիականացած: Մշակութային գործունէութեան մէկ կարեւոր երեսը կազմեց Թատրոնը: Համազգայինի Թատերասէրներու միութիւնը, Թատերախումբը բեմական կեանքին զարթօնքը ապահովեցին Պէյրութի մէջ, յատկապէս 1942էն ետք: Այս մարզէն ներս յիշատակելի անուններ պիտի մնան Լեւոն Շանթ եւ Գասպար Իփէկեան:

« Ակօս » պարբերաթերթը, Ճեմարանի Շրջանաւարտից Միութեան պաշտօնաթերթը, 1944էն 1960 դարձաւ բովանդակալից հրատարակութիւն մը՝ գրական, պատմական ու բանասիրական իր երեսներով:

Եւ դեռ կան մասնաճիւղերը՝ իրենց աշխատանքներով: Գրական սալոններ, դասախօսութիւններ, լեզուի դասընթացքներ եւայլն:

Համազգայինը դեռ վերջին աշխարհամարտէն առաջ ունէր իր մասնաճիւղը Փարիզի մէջ: Կազմալուծուած պատերազմին՝ վերակազմուեցաւ 1950ին: Մարսէյլի մասնաճիւղին հիմը դրուեցաւ 1951ին: Ձեռնարկներ կատարուեցան նաեւ Տէսին, Լիոն եւ այլ հայաշատ կեդրոնները:

Համազգայինի գործունէութիւնը այս ափերուն վրայ ելեւէջներ արձանագրեց: Եղուն որոշ ժամանակաշրջաններուն, ամուլ՝ այլ թուականներուն: Տխուր է հաստատել, թէ Համազգայինի 50ամեակի այս օրերուն, մեր գաղութը զուրկ է մասնաճիւղերէ: Մնաց որ խրախուսիչ պատկեր չի ներկայացներ գրական - մշակութային կեանքը այստեղ: Ակումբներ բարձրացան մշակոյթի անունով եւ արդիական յարմարութիւններով: Մեծ մասը ասոնց տարին կը բոլորէ առանց դասախօսական երեկոյթի, առանց գրական սալոնի, թատերական ձեռնարկի, մշակոյթի այլ երեսներ ընդգրկող նախաձեռնութիւններուն: Պատահական մէկ երկու ճիգերը չեն, որ պիտի ժխտեն այս հաստատումը:

Սփիւռքի լայնատարած ափերուն վրայ, ամէնէն աւելի այսօր իր լման իմաստը կը ցոլացնէ Համազգայինի հիմնադիրներուն տեսլականը.— Հայ լեզուով եւ հայ հոգիով բարձրացնել հայ ժողովուրդին կրթական մակարդակը:

Համազգայինի 50ամեակը եթէ մէկ կողմէ իրագործուած գրական աշխատանքին պատկերացումին կը ծառայէ, միւս կողմէ պէտք է դառնայ գրգիռ բեղուն գործունէութեան մը համար: Զօրաշարժի ենթարկել գաղութներու մտաւոր ուժերը, օրուան միջոցներով ու զէնքերով հայեցիութեան շունչը տարածելու համար յաջորդութիւն կազմող սերունդներուն վրայ:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԱՅԻՐ

ՊԵԼԺԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ, ՖՐԱՆՍԱՑԻՔ՝ ԿԱՄԱՑ-ԿԱՄԱՑ

—o—

« Օտար վայրաչուներու Բ. բանակը » զոր Ժիսքար Քոլվեզի ղրկեց, կը շարունակէ իր պաշտօնը, այսինքն Եւրոպացի կը փնտռէ թէեւ կը թուի թէ այլեւս հաստատուած է որ 60 Եւրոպացիներ պատանդ են Քաթանկացիներու որոնք իրենց հետ Անկոլա տարած են:

Ֆրանսական միջամտութիւնը միշտ խնդրոյ առարկայ է եւ եթէ նոյնիսկ Նախագահ Ժիսքարի ժողովրդականութիւնը շատցաւ մարդասիրական գետնի վրայ, կը մնայ սակայն քաղաքական կողմը եւ ամէն մարդ չի կրնար նաեւ չտեսնել թէ ֆրանսական միջամտութիւնը օգնեց նաեւ Մոպութուի վարչակարգին, վարչակարգ մը որ տեղւոյն վրայ իսկ իր ժողովուրդին համակրանքը չի վայելեր:

Ֆրանսական զօրավունդին պետն է Գնդ. Էրիւլէն, որու մասին ծանր ամբաստանութիւններ ըրաւ Երեքշաբթի գիշեր, Իւմանիթէի խմբագրապետը՝ Ռընէ Անտրիէօ, « Պաստառի Թղթածրարնեքու » յայտագրին ընթացքին: Նիւթն էր « Զոլա կամ մարդկային խիղճը » խորագրին տակ՝ մարդկային իրաւունքները: Այս առթիւ Անտրիէօ կարդաց հետը բերած փնճոմաքիք մը, զոր վերջին պահուն ստացեր է եւ ուր իր մէկ բարեկամ փաստաբանը կը յիշեցնէ Անրի Ալէկի «Լա Քեսթիոն» գիրքին մէկ հատուածը, ուր հեղինակը կ'ըսէր թէ Էրիւլէն Ալժերիա զինքը չարչարողներէն մէկն էր: Վկայութիւն մը, որ անշուշտ ծանրակշիռ բնոյթ ունի եւ բաւական բանավէճերու դուռ պիտի բանայ:

Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը բոլորովին հերքած է պելժիական աղբիւրներէ կարգ մը լուրեր, ըստ որոնց Ֆրանսացի վայրաչուները « սխալմամբ » վեց Եւրոպացի սպաննած են: Կ'ըսուի սակայն թէ Եուկոսլաւ մը սպաննուած է եւ իր 4-5 ընկերները վիրաւորուած կառքի մը մէջ, որ կուռողներու կրակին բռնուած է Յովհ. Իգ. լիսէի գրաւման ատեն:

Չորեքշաբթի առտուան Քոթիտիէն մը Փարիզի մէջ «Տեսակէտ» բաժնին տակ, Ժան - Մարի Գաւզու «Ոչինչ կը փոխուի» խորագրով յօդուած մը գրած է, ուր կ'ըսէ թէ լսելով Զայիրէն հասած լուրերը, կարծած է թէ դար փոխած է եւ կրկին 19րդ դարու ծոցը ինկած է: Ապա, դառնութեամբ կը հաստատէ. « Այո՛, ոչի՛նչ կը փոխուի… կը խորհինք որ այս դարը տեղեկատուութեան դարն է բայց՝ ոչ խառնիխուռնի դարն է, ուր լուրջը միջանկեալին քովն է, ողբերգութիւնները՝ թիէրսէին »:

✕ Պելժ վայրաչուները վերադարձած են այլեւս, Ֆրանսացիք կը մնան, առանձին, ինչ որ խորհրդային հացին բաւական իւղ կը քսէ, եթէ նոյնիսկ հաստատուած է որ 15 հազար Քուպացի եւ երեք հազար Արեւելեան Գերմանացի Անկոլա են…:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՒՆՏԻԱԼԸ, այսինքն ֆութպոլի համաշխարհային բաժակի մրցումները, որոնք Յունիսին տեղի պէտք է ունենան Արժանթին, բաւական ծանր համեմատութիւններ սկսած է առնել սկսելէն իսկ առաջ: Պարզ է որ երկրին մենատիրական վարչակարգը, 22 « անհետացած » Ֆրանսացիները, սպաննուած երկու ֆրանսացի մայրապետները չեն կրնար մասնաւոր համակրանք մը ստեղծել Արժանթինի նկատմամբ: Անգլիացիք առանց իւմուրի արդէն իսկ « Բառարան » մը պատրաստած են իրենց թղթակիցներուն համար, ընթացիկ գործածական նախադասութեանց ինչպէս «մի՛ չարչարէք», «խընդրեմ մարմինս ընտանիքիս վերադարձուցէք» եւն: Ոմանք կը թելադրեն անշուշտ որ նման բառարան մըն ալ պատրաստուի 1980ի Մոսկուայի ողիմպիականներուն համար: Մինչ այդ, առջի օր Ֆրանսական խումբին թեքնիք տնօրէնը պիտի առեւանգուէր եթէ անմիջապէս հակայարձակողանի անցած չըլլար: Պորտոյի շրջանն է, որ Միշէլ Իտալկօ յարձակման ենթարկուած է, երբ կառքով դէպի օդակայան կ'երթար: Կրցած է անմիջապէս չէզոքացնել ատրճանակով իրեն սպառնացողը: Արժանթինի մէջ ձերբակալուած է Մոնտի թղթակիցը, որու ձեռք գրաւուած փաստաթուղթերն ու նկարները գրաւուած են: Լրագրողը պիտի կարենար վերադառնալ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ֆրանսական դեսպանատան վրայ եղեռնափորձ մը ձախողած է: Զորս հոգի փորձած են ձեռնառումբեր նետել դեսպանատունէն ներս, վրէժ լուծելու համար Օրլիի ձախողած յարձակումէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ուկրանացիները բողոք բարձրացուցած են Փարիզ բարձրացած մէկ կիսանդրիի դէմ, որ խորհրդային արուեստագէտի մը գործն է եւ կը ներկայացնէ ուկրանացի բանաստեղծը՝ Թարաս Շեվչենկօ: Ուկրանական համայնքը, յաջողած էր արտօնութիւն առնել 1969ին որ փարիզեան պարտէզ մը կրէ բանաստեղծին անունը եւ դիմում ըրած էր Փարիզի քաղաքապետարանին եւ կառավարութեան մօտ, որպէսզի պարտէզին մէջ գտնուող եկեղեցւոյ մօտ դրուի կիսանդրին Շեվչենկոյի, որ նաեւ բուռն պայքարող մը եղած է մարդկային իրաւանց համար: Առաջարկուած արձանը արեւմուտք ապրող Արխիպենկոյի գործն էր բայց խորհրդային դեսպանատունը ուզած է խափանել այս գործը եւ առաջարկած է խորհրդային Լիսենքօն, որ շատ ծանօթ է Ուկրանիա իր ոչնչութեան համար: Խնդիր չհանելու համար, ոչ մէկը, ոչ միւսը դրուած էր մինչեւ առջի օր, երբ ոչ ոքի լուր տրուած խորհրդային արուեստագէտին կիսանդրին սուսիկփուսիկ տեղաւորուեր է պարտէզը: Հիմա ոստիկանութեան « պաշտպանութիւնը » կը վայելէ այնքան մեծ է Ուկրանացիներու վրդովումը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀ. 41ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ՅԱՂԹԵՑ 1 - 0 ԿԱՅՐԱԹԻ

Մայիս 23ին, Երեւանի Հրազդան մարզադաշտին մէջ, Արարատ յաղթած է Կայրաթի, 0ի դէմ 1ով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 17-18)

ՆՈՐ ՄԱՐՄԱՐՆԵՐ՝ ՑԱՐԴԱՐՈՒՄԻ ՀԱՄԱՐ

Երեւանի գիտնականները արդիւնաբերական ծաւալներով արհեստական մարմարի արտադրութեան նոր թեքնիք մը մշակած են: Մարմարը արտաքին տեսքով ետ չի մնար բնական քարէն եւ աւելի աժան է, որովհետեւ կը պատրաստուի հանքային քարի թափօններէն: Նոր դրութեամբ, քարի կտորները կը մանրացուին մինչեւ որոշ չափ մը, այնուհետեւ կը խառնուին բաղադրութեան մը ու կը մամլուին: Այս ձեւով կը պատրաստուին տարբեր չափերու եւ հաստութեան սալեր, որոնց մէջ մարմարի նախշերը կարելի է « կարգաւորել » ըստ ճաշակի եւ ցանկութեան: Փայլեցնելէն ետք սալերու մակերեսը կը դառնայ հայելիի նման: Անոնցմով կարելի է ծածկել պատերը, օգտագործել շէնքերու ներքին յարդարման համար, պատրաստել սանդուխներ, եւայլն: Մարմարի թափօններէն կը պատրաստեն, մասնաւորապէս, խճանկար սալեր, որոնք կ'օգտագործուին նաեւ յատակը ծածկելու համար: Հայաստանի մէջ վերջերս կազմակերպուած է արհեստական մարմարի արդիւնաբերական արտադրութիւն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԴԻՒԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Պետական դիւանատուներու պետին՝ պատմական գիտութեանց տոքթոր, Փրոֆեսոր Աշոտ Յարութիւնեանի այցը Փարիզ իբրեւ հիւրը Ֆրանսայի ազգ. արխիւներու եւ նաեւ իբրեւ բանախօս իր մասնակցութիւնը Սարդարապատի տարեդարձի հանդիսութեան պատեհ առիթ մը նկատեցինք հիմնական քանի մը գիծերով ներկայացնելու համար դիւանական աշխատանքը Հայաստան:

1923 Սեպտեմբեր 26ի որոշումով, Հայաստանի Կենտգործկոմը կեանքի կոչեց պետական դիւանատունը: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ նման դիւանատուն մը կազմելու որոշում տուաւ: Անցողակի յիշատակենք, որ մինչեւ այդ թուականը Ակադ. Աշոտ Յովհաննիսեան, Լուսժողկոմի (Լուսաւորութեան նախարար) հանգամանքով ազգայնացուցած էր Էջմիածնի մատենադարանը եւ հիմը դրած էր այսպէս կոչուած յեղափոխութեան թանգարանին:

Մինչեւ 1931 դիւանատան կամ արխիւային, ինչպէս կ'անուանեն Հայաստանի մէջ, աշխատանքները հարկ եղած մակարդակին վրայ չեն գտնուած, թէեւ որոշ աշխատանք կատարուած է օտար երկիրներէ դիւաններու օրինակները հաւաքելու ուղղութեամբ:

Կեդրոնական արխիւային վարչութիւնը կազմուած է 1931ին, Կենտգործկոմի որոշումով: Կանոնագրութիւնը հաստատուած է տարի մը ետք Ապրիլ 23ին: 1958ին քայլ մը աւելի առաջ երթալով, վերոյիշեալ վարչութիւնը դարձած է կառավարութեան կողքին աշխատող մարմին մը:

Ներկայիս գոյութիւն ունին պետական կեդրոնական չորս դիւանատուներ, կեդրոնացած յատուկ կառուցուած երկու շէնքերու մէջ: Չորս դիւանատուներն են՝ պատմութեան պետական կեդրոնական դիւանը, որուն նիւթերը կը տարածուին 1600էն մինչեւ 1920, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան եւ սոցիալիստական շինարարութեան պետական կեդրոնական դիւանը, որ կ'ընդգրկէ խորհրդային վարչակարգին ժամանակաշրջանը, շարժանկարի, լուսանկարչութեան եւ ձայնագրութեան (ծանօթ ֆինօ-ֆոտօ-ֆոնօ անունով) պետական կեդրոնական դիւանը (հիմնուած է 1943ին) եւ, վերջապէս, 1973ին ստեղծուած հայ պարբերական մամուլի պետական կեդրոնական դիւանը:

Կեդրոնական դիւանատունը մասնաճիւղեր ունի Լենինական, Կիրովական, Էջմիածին եւ Ղափան քաղաքները: Մանրամասնութեան համար յիշատակենք, որ կան շրջաններու Խորհուրդներու գործադիր կոմիտէներու 34, առաջնակարգ նկատուած 50, մասնագիտական 100 եւ վարչական կամ՝ ինչպէս կ'ըսեն՝ գերատեսչական 2·700 դիւաններ:

Ուսումնասիրական – հրատարակչական աշխատանքները ակներեւ են: Դիւանատուներու վարչութեան, պատմութեան հիմնարկութեան եւ Մարքս – լենինեան հիմնարկութեան համատեղ գործակցութեամբ լոյս տեսած են բազմաթիւ մենագրութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ, ընդհանրապէս վարչակարգին հաճող նիւթերով: Ասոնցմէ դուրս շահեկանութիւն կը ներկայացնեն Մ. Նալբանդեանի, Այվազովսկիի նուիրուած հատորները, թուելու համար ծանօթ հրատարակութիւնները:

Մեծ շահեկանութիւն ներկայացնող կանոնաւոր հրատարակութիւն մըն է դիւատան վարչութեան հանդէսը՝ «Բանբեր Հայաստանի արխիւների»: Բացառիկ արժէք ունեցող նորայայտ նիւթեր կը հրատարակուին հանդէսին էջերուն մէջ մեր անցեալին վերաբերեալ՝ հեռաւոր կամ մօտիկ: Նմանօրինակ փաստաթուղթերը հազարներու կը հասնին:

Խօսքը «Բանբեր Հայաստանի արխիւների» մասին ըլլալով եւ վերոյիշեալ կարճ գրութեան առիթը Սարդարապատը, անցողակի յիշատակենք, որ յիշեալ հանդէսն էր, որ առաջին առիթով եւ Մ. Մարտիրոսեանի գրչով դատափետեց Յ. Թուրշեանի «Սարդարապատի հերոսամարտը» խորագրուած խեղաթիւրուած աշխատութիւնը (*): Ծանօթ է, որ Յ. Թուրշեան Սարդարապատի պատմութիւնը հինած է, ոչ թէ աչքի առջեւ ունենալով իրականութիւնը, այլ՝ «պարտիան»:

«Բանբեր Հայաստանի արխիւների» 1969 թիւ 1ին մէջ, Մարտին Եփրեմի Մարտիրոսեան, մասնակից կռիւներուն հրամանատարի դերքով, ի միջի այլոց գրած է.— «Սարդարապատի ճակատամարտի ռազմական գործողությունների քմահաճօրէն նկարագրելուց յետոյ, Թուրշեանը անում է այնպիսի արտառոց եզրակացություններ, որ զարմանքից ուսերդ ես թօթւում»: Յօդուածին եզրակացութիւնը՝ Սարդարապատի ճակատամարտը ամբողջութեամբ ներկայացուած է լուրջ թերութիւններով:

«Բանբեր Հայաստանի արխիւների» հանդէսին խմբագիրն է՝ Ա. Յարութիւնեան:

Ժ. Մ.

(*) «Հայաստան» հրատարակչութիւն, Երեւան, 1965:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲՈՒՐԻԱԹԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ուլան – Ուտէ, մայրաքաղաքը Բուրիաթական Ինքնավար Հանրապետութեան, Մոնկոլիոյ հիւսիսը, խորհրդային բոլոր քաղաքներուն նման ունի Լենինի իր արձանը: Սակայն այս մէկը ոչ կիսանդրի մըն է եւ ոչ ալ քարակերտ արձան մը: Լենինի գլուխն է միայն, մինչեւ վիզը եւ զետեղուած է պատուանդանի մը վրայ, ներկայացնելով հսկայ գլուխ մը չորս յարկանի շէնքի մը բարձրութեամբ: Քանդակագործը ընդգծած է Խորհ. Միութեան հիմնադրին ասիական դիմագիծերը, թերեւս ստեղծելու համար այն տպաւորութիւնը, թէ Լենին իրենց շրջանակէն մէկը եղած է....:

Ուլան – Ուտէ, որ բուրիաթերէն կը նշանակէ Ուլան–Կարմիրը, թէեւ ինքնավար Հանրապետութեան մը մայրաքաղաքն է, այսուհանդերձ 300·000 բնակչութիւն ունեցող մեծ գիւղաքաղաքի մը տպաւորութիւնը կը գործէ, կորսուած սիպերիական տափաստաններուն մէջ, Բայկալ լիճէն տասնեակ մը քիլոմեթր արեւմուտք, հարաւէն սահման ունենալով Մոնկոլիան: Քաղաքը ծանօթ է Անդրսիպերեան գիծի ճամբորդներուն, քանի հոս է որ երկաթուղին կը բաժնուի մէկ գիծը երթալով մինչեւ Փեքին, իսկ միւսը մինչեւ Վլադիվոստոկ: Ուլան – Ուտէ 5 հազար 500 քիլոմեթր հեռու է Մոսկուայէն:

Բուրիաթցիներու մշակոյթը այլեւս մաս կը կազմէ փոլքլորին, նոյնիսկ երբ մայրաքաղաքին մէջ կարելի է տեսնել աւանդական բեմապարեր եւ ունկնդրել նուագներ հին նուագարաններով, ինչպէս խուրը, տեսակ մը ջութակ չորս լարերով, չանչան, մանտոլինը յիշեցնող: Տեղական պաշտօնատարները կը վստահեցնեն օտար լրագրողներուն եւ այցելուներուն, թէ երիտասարդութիւնը մեծ շահագրգռութիւն ցոյց կուտայ Բուրիաթի հին պատմութեան հանդէպ: Գիտութիւններու Ակադեմիան մասունքի պէս կը պահպանէ փայտեայ գրչագիրները՝ մոնկոլերէն, թիպեթերէն եւ բուրիաթերէն արձանագրութիւններով: Բայց եթէ դեռ քանի մը տարիներ կարելի է բուրիաթերէն սորվիլ դպրոցներուն մէջ, ապա, անվիճելի կերպով տիրական լեզուն ռուսերէնն է:

Կը բաւէ միայն մամուլը աչքի առաջ ունենալ սահմանելու համար երկու լեզուներուն դիրքը: Պրաւդա Բուրիաթ-ռուսերէն օրաթերթին տպաքանակն է 140 հազար, նոյն թերթին բուրիաթերէն օրինակին տպաքանակն է 10·000: Նոյնը նաեւ ձայն – հեռատեսիլի մարզէն ներս. ձայնասփռումներուն եւ հեռասփռումներուն 30 տոկոսը կը կատարուի բուրիաթերէն, «ճիշդ Բուրիաթցիներուն ներկայացուցած թուական համեմատութիւնը Հանրապետութեան բնակչութեան մէջ» դիտել կուտան պատասխանատուները Մոնտի թղթակիցին: Գրագէտները, իրենք եւս յատկապէս ռուսերէնով կ'արտայայտուին, որովհետեւ «մեծ մասը Բուրիաթցիներուն շատ լաւ կը հասկնայ եւ կը խօսի այս լեզուն»:

Ճիշդ է, որ «ռուսացման» այս հոլովոյթը ծայր չէ տուած խորհրդային իշխանութեանց հաստատումով, նոյնիսկ եթէ կիւրեղեան այբուբենը իրենց ընդհանուր տառ պարտադրուած է յեղափոխութենէն ետք (*): 1666ին է, որ «կոզակները շփում հաստատեցին տեղւոյն բնիկներուն հետ» դիտել կուտայ կուսակցական պատասխանատու մը: 1689ին ամրոց մը շինեցին այժմու մայրաքաղաքին վայրը. ամրոցէն հետք չէ մնացած ներկայիս: 1775ին քաղաքը ստացաւ Վերխնէ – Ուտինսկ եւ այդ անունը մնաց մինչեւ 1934: Խորհրդային վարչաձեւը առաջին անգամ հաստատուեցաւ 1918 Փետրուարին, բայց նոյն տարուան Օգոստոսին Բուրիաթ գրաւուեցաւ Ճափոնցիներու, ապա Ապրիլ 1919ին Ամերիկացիներու կողմէ: 1920ին վերստին գրաւուելէ ետք Բուրիաթ - Մոնկոլիա ինքնավար Հանրապետութիւն դարձաւ 1923ին: 1958ին վերածուեցաւ երկու անջատ ինքնավար Հանրապետութիւններու, որովհետեւ, ինչպէս կը բացատրեն Գիտութիւններու Ակադեմիայի պատմաբաններ, տեսնուած է, որ երկու ժողովուրդները թէեւ զարմիկներ են, այսուհանդերձ առանձին պատմութիւն ունեցած են:

Բուրիաթի տարածութիւնը գրեթէ Ճափոնի հաւասար է, սակայն հազիւ միայն մէկ միլիոն բնակչութիւն ունի: Ռուսաստանի Դաշնակցային Հանրապետութեան մաս կը կազմէ: Բնակչութեան մէջ Բուրիաթցիները 25էն 30 առ հարիւրը կը ներկայացնեն: Ճարտարարուեստականացումը Սիպերիոյ այդ տարածութիւնները տարած է խորհրդային այլ քաղաքացիները:

(Վերջին՝ 1970ի վիճակագրութեամբ Բուրիաթցիներու թիւն էր իրենց հողին վրայ 313·000, 0,2 յաւելում արձանագրելով նախավերջին 1959ի մարդահամարին համեմատութեամբ):

Բուրիաթցիները պուտտայական են, թէեւ շատեր քրիստոնեայ դարձած են ցարական օրերէն, եւ ռուսական անուններ իւրացնելով կը շարունակեն գոյատեւել ցայսօր: Խառն ամուսնութիւնները շատ չեն:

Թ. Ա. Թ.

(*) Մինչեւ յեղափոխութիւն պուրիաթերէնը կը գրուէր ռուս, մոնկոլ եւ թիպէթի տառերով:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

Վե՞րջ՝ հաւասարակշռուած քաղաքականութեան

Հնդկաստանէն եւ Փաքիստանէն ետք, Աֆղանիստան կը փոխէ իր վարչակարգը: Ղեկավարներու ճակատագիրը տարբեր է. — Տիկին Կանտի եղած է ընդդիմադիր ճակատի պետը՝ երկրի մը մէջ, որ միշտ կը վարէ ճշդիւ ժողովրդավար քաղաքականութիւն: Պիւթթօ մօտերս պիտի առաջնորդուի դէպի կախաղան, եթէ իշխանութեան գլուխ գտնուող ճունդը, Իսլամապատի մէջ, այդպէս որոշէ: Տաուտ մեռած է, — սակայն դիւանագիտական անդրադարձները անկում արձանագրած առաջնորդներու, որոնցմէ իւրաքանչիւրը շատ անձնական քաղաքականութիւն մը կը վարէր, նոյն նկարագիրը կը կրեն:

Փոքր երկիր մը, առանց բնական մեծ աղբիւրներու, Աֆղանիստան, այսուհանդերձ, դարպասուած էր մեծ Պետութիւններու կողմէ, քանի ասոնք կ'ըմբռնէին արժէքը անոր աշխարհագրական դիրքին: Ամերիկացիներն ու Չինացիները, յատկապէս, ուշադրութեամբ կը հետեւէին Քապուլի կապերուն՝ Խորհ. Միութեան հետ, իր գլխաւոր յաճախորդն ու մատակարարը:

Ձգտելով տարածելու իր ազդեցութիւնը Ասիոյ այս շրջանին վրայ, Խորհ. Միութիւնը, ի շարս այլոց, ուսման թոշակներ յատկացուցած էր ընկերային այն խաւերուն, որոնք, ըստ իրեն, ամէնէն ազդեցիկը կրնային դառնալ յետագային, — երիտասարդ սպաներ եւ գիւղատնտեսներ, որոնք շփման մէջ էին գիւղացիներուն հետ:

Իրենց հաւատարմութիւնը հաստատելով հանդերձ իսլամութեան հանդէպ, պետական հարուածին նախաձեռնողները, իրենց յայտարարութեան մէջ գործածեցին «յեղափոխական ոճ» մը, որ կը թուէր կրել Խորհ. Միութեան կնիքը: Եթէ կանուխ է տակաւին խօսիլ նոր վարչակարգի յարաբերութիւններուն մասին, Մոսկուայի հետ, ակներեւ է սակայն, որ այս վերջինը շատ պիտի չողբայ Տաուտի անյայտացումին համար: Այս վերջինը, անկասկած, իր զօրաւոր դրացիին հետ շարունակած էր գործակցութեան քաղաքականութիւնը. բան մը, որ Միապետութիւնը, ինքնին, անհրաժեշտութիւն մը նկատած էր, երկրի մը համար, որ Աֆղանիստանի նման կղզիացած է: Երկու առիթներով Մոսկուա այցելած էր եւ, անցեալ տարի, առեւտրական պայմանագիր մը ստորագրած՝ երեսուն տարուան ժամանակամիջոցով: Բայց, ոչ մէկ կողմի յարելու սկզբունքին հետեւելու մտքով, փնտռած էր նոր դաշնակիցներ եւ, ի գործ դրած՝ շատ ճարպիկ քաղաքականութիւն մը, հիմնուած՝ հաւասարակշռութեան պահպանման վրայ: Հակառակ սահմանային տարակարծութեան, բաժնելու՝ երկու երկիրներու հասարակաց գետերու ջուրերը, համագործակցութիւնը արտակարգ կերպով զարգացած էր 1973էն ի վեր՝ Պարսկաստանին հետ: Թեհրան նիւթական յատկացումներ կատարած էր ոռոգման աշխատանքներուն համար, որոնք սահմանուած էին մեծ չափով փոփոխութեան ենթարկելու երկրին տնտեսութիւնը:

Գիտնալով հանդերձ Խորհ. Միութեան վերապահութիւնը այս համագործակցութեան հանդէպ, Տաուտ երբեք զօրավիգ չեղաւ Ասիոյ հաւաքական ապահովութեան ուխտի մը ծրագրին՝ այնքան Մոսկուայի սրտին խօսող: Այս ուխտին հետեւանքը պիտի ըլլար այժմու սահմաններուն «կայունացումը», մինչ Քապուլ հողային ակնկալութիւններ ունի Փաքիստանի սահմանային որոշ շրջաններուն նկատմամբ, բնակուած՝ վեց միլիոն Փաշթուններով, որոնք Աֆղանիստանի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմող նոյնանուն ցեղին կը պատկանին:

Երկար ժամանակ, Քապուլ, պաշտօնական գետնի վրայ, զօրավիգ կեցաւ Փաքիստանի Պալուչ եւ Փաշթուն «ազգայնականներուն»: Այսուհանդերձ, 1976ին, Իսլամապատ եւ Քապուլ, առժամեայ կերպով, վերջ դրին իրենց տարակարծութիւններուն: Պիւթթօ ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Տաուտին կողմէ, որ չէր կրնար անտեսել Թեհրանի ճնշումները: Պարսկաստան կը բաղձար վերահաստատել բնականոն յարաբերութիւններ, որովհետեւ կը վախնար որ «ազգայնական» ըմբոստութիւնը կը տարածուի իր երկրին պալուչ հաւաքականութեան մէջ: Մանաւանդ որ, Շահին փայփայած հեռանկարն է ստեղծել մեծ շրջագօտի մը՝ Պարսկաստանի, Հնդկաստանի, Փաքիստանի եւ Աֆղանիստանի միութեամբ, որ հնարաւորութիւն ունենայ պատնէշ դառնալ խորհրդային ազդեցութեան տարածման դէմ:

Անկախ ստեղծուած նոր գոյավիճակէն, պետական հարուածը կրնայ պատճառ դառնալ լարուածութեան նոր հրահրումին՝ Աֆղանիստանի եւ Փաքիստանի միջեւ: Նուազ լաւ տրամադրուած Պարսկաստանի հանդէպ, Տաուտի յաջորդները նուազ պատճառներ պիտի ունենան գործադրելու մեղմ քաղաքականութիւն մը:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հաճոյքով կը տեղեկացնենք հայ հասարակութեան թէ, Առնուվիլի քաղաքապետարանի որոշումով, հրապարակ մը տրամադրուած է մեր ժողովուրդին, կառուցանելու համար յուշարձան մը ի յիշատակ իր 1·500·000 նահատակներու:

Այս առթիւ կազմուած է յանձնախումբ մը բոլոր կազմակերպութիւններու լիազօր ներկայացուցիչներով, որոնք արդէն գործի լծուած են այս նուիրական ձեռնարկը յաջողութեամբ պսակելու համար:

Պաշտօնական իշխանութիւններու մօտ պէտք եղած օրինական դիմումները կատարուած են արտօնութիւն ստանալու համար շուտափոյթ կերպով սոյն շինութեան:

Կը յուսանք թէ բոլոր Հայերը իրենց համար նուիրական պարտականութիւն կը համարին սատար հանդիսանալ նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակութեամբ, սոյն գծուարին եւ նուիրական գործին իրագործման:

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԷՊՔԵՐ ԵՒ ԴԷՄՔԵՐ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետ Սելիմ Հըսի այցելութիւն մը տուած է Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս, ընկերակցութեամբ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ատենապետ Եսուրրտ Սքոթ Արք.ի, փոխ ատենապետուհի Օր. Ճին Սքիւզի, ընդհ. քարտուղար Տոքթ. Ֆիլիփ Փոթըրի եւ երեսփոխան Մէթր Խաչիկ Պապիկեանի: Խօսակցութիւնները տեւած են 40 վայրկեան՝ Լիբանանի կացութեան եւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի դերին շուրջ: Նոյն օրը՝ Մայիս 15, նոյն խումբը այցելած է նաեւ Լիբանանի Արտաքին նախարար Ֆուատ Պութրոսի: Կէսօրէ ետք, յիշեալ Խորհուրդի անդամներն ու Գարեգին Բ. այցելած են Խըրէյշ Պատրիարքի, Պըքէրքէ, ուր խօսակցութիւնները իբրեւ նիւթ ունեցած են միջ-եկեղեցական շարժումի ներկայ վիճակը եւ արձանագրած յաջողութիւնները, ինչպէս նաեւ Լիբանանի կացութիւնը իր այլազան երեսներով:

×

Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս եւ Լիբանանի Հայոց առաջնորդ Տաճատ Արք. Ուրֆալեան, Մայիս 15ի առաւօտեան այցելած են նախկին նախագահ Սուլէյման Ֆրէնճէի, Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը, եւ յանուն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Լիբանանահայութեան առողջութեան մաղթանքներ ներկայացուցած անոր:

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ մէջ, Ապրիլ 23ին, մեռած է ընկ. Սարգիս Յարութիւնեան: Ծնած էր Մեզրէ. նախակրթութիւնը ըստացած էր տեղւոյն Կեդրոնական վարժարանը: 1913ին անցնելով Միացեալ Նահանգներ մտած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը: Ուսման պակասը ամբողջացուցած է ինքնաշխատութեամբ եւ գրականութեան մասնաւոր դասերու հետեւելով: Շուրջ 65 տարի եղած է «Հայրենիք» օրաթերթի թղթակից եւ աշխատակից:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱ

ԶԷՆՔԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Արեւմտեան Եւրոպայի զէնքի արտածումը տարուէ տարի կ'աւելնայ եւ կան երկիրներ, որ նոր մրցանիշներ կ'արձանագրեն:

Ֆրանսա, մեծագոյն արտածողը Մ. Նահանգներէն եւ Խորհ. Միութենէն ետք, 1976ի մէկ միլիառ ինը հարիւր միլիոն տոլար արժողութեամբ զէնք ծախեց եւ 1977ի վերջին ինը ամիսներուն արդէն երկու միլիառ ինը հարիւր միլիոն տոլարի բարձրացուց իր զէնքի առեւտուրը: Անգլիա նոյն կարգով մէկուկէս եւ մէկ միլիառ ու եօթը հարիւր միլիոն: Արեւմտեան Գերմանիա առաջին անգամն ըլլալով արձանագրեց մէկ միլիառ տոլար եւ ներկայիս բանակցելու վրայ է ապսպրանքի մը համար, որ երկու միլիառ եօթը հարիւր միլիոն տոլար արժէք կը ներկայացնէ: Ապսպրողն է Պարսկաստան:

Միացեալ Նահանգները կը շարունակեն առաջին տեղը գրաւել աշխարհի մէջ արտածումներուն գրեթէ կէսը ապահովելով: Նախանցեալ Հոկտեմբերէն անցեալ Հոկտեմբեր 11 միլիառ երեք հարիւր միլիոն տոլար արժողութեամբ զէնք ծախեցին եւ այժմու նախատեսութիւնն է աւելի քան 13 միլիառ:

Համաձայն արեւմտեան աղբիւրներուն՝ Խորհ. Միութեան զէնքի վաճառքը անցեալ տարի հասաւ չորս միլիառ տոլարի:

Արեւմտեան Եւրոպայի արտածած զէնքերը այնքան արդիական են, որքան երկու գեր-պետութիւններունը: Կը բովանդակեն Ֆրանսական Միրաժ հալածիչ-ռմբակոծիչներ, շուէտական Լազեր-ուղեցոյցով հակօդային հրթիռներ, Արեւմտեան Գերման Ընձառիւծ հրասայլեր, անգլիական մարտանաւեր եւ պելժիական գնդացիրներ:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ ԱՅՑԵԼՈՂ
ՀԱՅ ՄԱՐԶԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ինչպէս ծանօթ է, յառաջիկայ Յունիս ամսուան ընթացքին, Արժանթինի մէջ տեղի կ'ունենան ֆութպոլի աշխարհի ախոյենական խաղերը, որոնց ներկայ ըլլալու համար աշխարհի բոլոր կողմերէն մարզասէրներ պիտի դիմեն մեր երկիրը, որ մեծ պատրաստութիւններ տեսաւ լաւագոյնս կազմակերպելու համար խաղերը եւ հիւրասիրելու համար այցելու մարզասէրները:

Վստահ ենք որ տարբեր երկիրներէն հայ մարզասէրներ եւս պիտի ճամբորդեն Արժանթին, ներկայ ըլլալու համար խաղերուն եւ միաժամանակ ծանօթանալու համար հիւրասէր եւ խաղաղ մեր երկրին:

Արդ, նկատի ունենալով որ բազմահազար զբօսաշրջիկներու ներկայութեան հետեւանքով կրնան ստեղծուիլ երթեւեկի, փոխադրութեան կամ կեցութեան վերաբերեալ զանազան դժուարութիւններ, Պուէնոս Այրէսի Հայ Կեդրոնի վարչութիւնը որոշեց իր գրասենեակին միջոցաւ օժանդակել մեր բոլոր այն հայրենակիցներուն, որոնք Արժանթին գալու համար կամ ժամանելէ վերջ կը գտնուին որոշ դժուարութիւններու առջեւ:

Փափաքողները, կամ խորհրդակցութեան, ցուցմունքի, տուեալներու կամ օգնութեան կարիք ունեցողները կրնան դիմել հետեւեալ հասցէին.—

CENTRO ARMENIO
Calle Acevedo 1353
1414 — BUENOS AIRES ARGENTINA
TEL. 772-3558 772-8174

Ամէն պարագայի տակ, ուրախ կ'ըլլանք, եթէ Արժանթին ժամանող մեր բոլոր հայրենակիցները մեր գրասենեակին հաղորդեն իրենց կեցութեան հասցէն:

Յարգանօք՝

Ի դիմաց
ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Ատենապետ Ե. ՍԵՖԵՐԵԱՆ
Ատենադպիր Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Պ. Այրէս, 15·5·1978

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Մայիս 7ին, նշուած է «Մայրերու Օր»ը, բանախօսած է Մարի-Թերէզ Ոսկերիչեան:

ՐԷՅՍԻՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Ապրիլ 30ին, տեղի ունեցած է Հ.Օ.Մ.ի հիմնադրութեան 68րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը: Բացումը ըրած է տեղւոյն վարչութեան ատենապետուհին՝ Եղիսաբէթ Վարդանեան: Բանախօսած է Արմինէ Սարեան, տալով Միութեան պատմականը եւ շեշտելով այսօրուան դերը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Յիշատակի օրուան եւ 1945 Մայիս 8ի Յաղթանակի 33րդ տարեդարձին առթիւ, ծագումով Հայ Ֆրանսացի Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամութիւնը իր յարգանքը մատուցանեց ծագումով Հայ ռազմիկներուն, որոնք համազգեստով կամ ոչ ինկան պատուոյ դաշտին վրայ յանուն Ֆրանսայի, յանուն Ազատութեան:

Յիշատակի այս օրը նշուեցաւ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգստեան արարողութեամբ մը եւ ծաղկեպսակի մը զետեղումով յուշաքարին վրայ: Յուշաքարը՝ կնքուած եկեղեցւոյ պատին վրայ:

Օտար անձնաւորութիւններ կը մասնակցէին սոյն հանդիսութեան, որոնց կարգին՝ Քրիսթիան Պօտէն, ներկայացուցիչը շրջանի նահանգապետին:

Այս առթիւ ծագումով Հայ Ֆրանսացի Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամութեան հիմնադիր-նախագահը՝ Կարապետ Տէրտէրեան վերյիշեց հայ եւ ֆրանսական դարաւոր բարեկամութիւնը եւ Հայերու նուիրումը իրենց երկրորդ հայրենիքին համար: Յայտնեց իր երախտագիտութիւնը, ազատութեան ախոյեան Ֆրանսայի, որ թոյլ տուաւ բազմաթիւ քաղաքներու մէջ զետեղել յուշաքարեր յաւերժացնելու համար յիշատակը ծագումով Հայ բոլոր ռազմիկներուն եւ նաեւ հայ նահատակներուն:

Այս պաշտօնական հանդիսութեան յաջորդեց, եկեղեցւոյ սրահին մէջ, ընդունելութիւն ի պատիւ հիւրերուն եւ ներկայ բազմութեան:

Ուրախութեամբ կը հաստատենք որ միշտ վառ է մեր գաղութին մէջ, յիշատակը բոլոր անանուններուն որոնք զէնքն ի ձեռին պայքարեցան եւ ինկան յանուն մարդկային վսեմ իտէալներու համար: Յուշի այս հանդիսութիւնները թող ըլլան կոչեր երիտասարդ սերունդներուն համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՒՍԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

2.

Լէշի թանձր գարշահոտ գարնուեց մռութին: Մի գամփռ ոռնաց երկար ու կոշտ, մէկ ուրիշը, որ պոչը կտրած էր, ծոյլ բարձրացաւ տեղից, ոտոստաց ճանապարհի լայնքով:

Փափագը քար նետեց գամփռի վրայ: Շունը աւարը թողեց, հեռացաւ մի քիչ ու պպզեց դէպ, սպառնալի:

Փողոցում փտած, լփկած դիակներ էին ցրիւ եկած, շատերի գանգերը ջախջախուած էին բութ գործիքներով, քարերով: Տների դռներն ու պատուհանները պոկած էին: Մի տան դրսի պատին սխտորի հիւսք էր մնացել: Ջիլ Ջաքարը դա պոկեց, սխտորի կեռիքները կլպեց, խօթեց նախ Փափագի, ապա իր քթանցքները:

— Գարշահոտից կը փրկի, քթիցդ չհանես:

Օդը այրւում էր ճենճից: Շներից բացի ուրիշ կենդանի շունչ չկար Ոսպիկում: Քայլում էին դիակի որովայնի միջով: Ջիլ Ջաքարը երկար պրպտեց հացատները, մառանները: Մի տեղ գարու ալիւր գտաւ քարէ սանդի մէջ թաքցրած: Աղ ու աւելուկի չոր հիւսքեր էլ գտաւ, լցրեց պարկի մէջ: Շտապեցին հեռանալ գիւղից: Այգու ցանկապատի ցցերին գլուխների անտառ նկատեցին: Ագռաւների երամներ կռնչալով խլրտում էին նրանց վրայ: Ցցի հանած գլուխները ոռնացին:

— Ա, հո՜ւ...

Շնագայլերի վոհմակ պոկուեց այգուց:

— Ա, հո՜ւ-ո՜ւ...:

×

Երեք օր յետոյ, աղջամուղջին, հասան ճանապարհի: Ուզեցին հեռանալ, սակայն Թուրքի հանդիպեցին: Զօրս ոստիկան էին՝ երկու բեռնած ձի առաջներն արած: Գնում էին բարձր-բարձր խօսելով: Ջիլ Ջաքարը հրացանն իջեցրեց ուսից:

— Այս ձիերը մեզ պէտք են, Փափագ: Զվախենաս, ատրճանակդ հանիր:

Ոստիկաններից երկուսն ընկան առաջին կրակից: Ջիլ Ջաքարը միւս երկուսին հրամայեց պառկել երեսների վրայ: Յանկարծակիի եկած ոստիկանները չհասցրին զէնքի դիմել, ուշ էր, ուստի թափուեցին դիակների մօտ: Ջիլ Ջաքարը նրանց կապոտեց թոկով:

— Մենք Փիդայի ենք, չան սերմեր, գալիս ենք Ոսպիկ գիւղ գերեզմանից: Մենք սպանուած թաղուած էինք, բայց Աստուած մեզ նորից կեանք տուեց, ինչ նամազ ունէք արէք, քանի ժամանակ ունէք:

Ձիերի բեռներն իջեցրին: Անկողիններ էին, պլոկած հագուստ, կարպետներ, պղնձեղէն: Շատերի վրայ չորացած արիւն կար: Ջիլ Ջաքարը կողոպուտը գարսեց ու վառեց: Փափագը երեսը շուռ տըւեց: Սակայն Ջիլ Ջաքարը կապկպուածներին ձեռք չտուեց:

— Դէ՛, — ասաց նրանց, — կարծում եմ մինչեւ մենք անցնենք սարի ետեւը, ձեզ կը գտնեն ու կ'արձակեն ձեր կապերը: Նաեւ հաւատացած եմ, որ դուք այսուհետեւ արիւն թափելու փոխարէն, մի բարի գործով կը զբաղուէք:

Առանց շտապելու նա նստեց ձին ու հեռացաւ...

×

Ներսէհ Ձավուշը այրւում էր ինքն իրեն: Մտահոգութիւնը նրա մշտական ուղեկիցն էր այլեւս:

Ծիրանի երեկոյ էր խոտահարքում: Գըլխատուած խոտը մահանալուց առաջ սուր բուրում էր: Այնպիսի՛ մեղմութիւն էր, որ լինում էր միայն բարուրում խաղաղ, անգիտակից մահացող մանկան օրօրոցում:

Լեռնալանջը, մինչեւ Աղու գետի ակունքների հորիզոնը, բռնուած էր խոտ հնձողներով: Երեւի վեց-եօթ հարիւր տղամարդ, մի այդքան էլ կին ու աղջիկ, սպիտակ շապիկներով, կարմիր — կանաչ գլխաշորերով ծաղկել էին լեռնալանջին՝ թուփ — թուփ կամ ցրիւ: Հնձած խոտը բուրում էր ձորալանջերին, աղբիւրների մօտ, որ տապ էին արել միջօրէի թմբիրից: Խոտը բուրում էր դէզերից, աղջիկների մազերից, նաեւ գերանդիների փայլատակող սայրերին:

Գիշերը նոր հմայքներով իջաւ սարերին: Խոտ հնձողները քնեցին խոնջանքի հովանում:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(74 — Շար.)

Տիկին Հեղինա Մալճեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Տուտաքեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Գր. Քէպէլեան եւ զաւակ–ները, Տէր եւ Տիկին Նշան Տալտալեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Իւղաբեր Էֆթ–եան, այրի Տիկին Ս. Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քէօսէեան եւ զաւակները, Տուտաքեան (Լիբանան), Տուտաքեան (Ամերիկա), Տէրտէրեան, Սիմիթեան, Ազնակիւրեան, Բապուճեան Արթին (Հա–յաստան), Սանտալեան, Պասմաճեան ըն–տանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՎԱՀՐԱՄ ՄԱԼՃԵԱՆԻ
(ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆ)

ծնեալ՝ Գարամուսա, 1900ին

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 21ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Մայիս 26, ժամը 10·30ին Ալ–ֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Մարի Կէնճեան, Տէր եւ Տիկին Խնկիկ Կէնճեան եւ զաւակ–ները, Տէր եւ Տիկին Շատէք եւ ընտանե–կան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 28, Լիոնի Ս. Յակոբ ե–կեղեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՍԱՀԱԿ ԿԷՆՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Պ. Նշան Քիւրաճեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Քիւրաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քիւ–րաճեան եւ զաւակները, Պ. Մանուկ Քիւ–րաճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագա–ները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ՔԻՒՐԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Թիւթիւնճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կի–րակի, Մայիս 28, կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Ռիւ Կէյի եկեղեցին, հայկ. ծէսով։ Կը պատարագէ ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կրընոպլէն ընկ. Ղեւոնդ Թորոսեան, իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տիկ. Իս–կուհի Քիւրաճեանի մահուան առթիւ, ըն–կեր Նշան Քիւրաճեանի, զաւակներուն եւ պարագաներուն, ինչպէս նաեւ ընկ. Սա–հակ Քիւրաճեանի, իր կնոջ եւ զաւակ–ներուն, եւ փոխան ծաղկեպսակի 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՆՈՒԷՐ

Աարիլեան նահատակներու յիշատակին, Լիոնէն Ա. Բ. 500ական ֆր. նուիրած է Սամուէլ – Մուրատ եւ Դպրոցասէր վար–ժարաններուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հրանտ Սամուէլեան, զա–ւակներն ու թոռները, Տիկին Հրանոյշ Ազատեան եւ ընտանեկան բոլոր պարա–գաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհան–գստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կի–րակի, Մայիս 28, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ եղբօր՝

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Սամուէլեան ընտանիքի համայն ննջեցելոց յիշատակին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա–տակը յարգողներուն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը կ՚ողբայ իր ընկերուհի Ազատուհի Ղազա–րոսեանի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ իր ամուսնոյն՝ Պր. Ղազարոս–եանի, զաւակներուն, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Քիրէճեանի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆ–ՄՈՐԻՍԻ Կապ. Խաչի վարչութիւ–նը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խա–չուհիները Մայիս 29ին րն. Շուշան Կամպարեանի (Ռուէ տը Ժընեւ) տունը, ժամը 14·30ին։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Կիրակի, Մայիս 28, տօն է Կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի։ Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10ին, կը մատուցուի պատարագ։

Պատարագի ընթացքին կը կատարուի մասնաւոր մաղթանք Ս. Էջմիածնի։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Ս. ՊՕՂՈՍ – ՊԵՏՐՈՍ

Կիրակի, Մայիս 28, Ալֆորվիլի Ս. Պօ–ղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ կը կատար–ուի մատաղօրհնութիւն։ Այս առիթով կը պատարագէ եւ կը քարոզէ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակ Եւրոպայի եւ Առաջնորդ Փարիզի

Առաւօտեան ժամերգութիւնը կը սկսի ժամը 9ին, իսկ պատարագը 10·30ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի (Մայիս 28) Լիոնի Ս. Յա–կոբ եկեղեցւոյ մէջ, տօն կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի տօնին առթիւ, ի մէջ պա–տարագի կը կատարուի մաղթանք Ս. Էջմիածնի համար եւ յաւարտ պատա–րագի հոգեհանգստեան պաշտօն Սարդա–րապատի հերոսամարտի դաշտին վրայ ինկած հերոս նահատակներու հոգինե–րու խաղաղութեան համար։

ՇԱՎԻԼ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Մայիս 28, պատարագ կը մատուցուի։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապ. Խաչի կայանի ար–ձանագրութիւնները տեղի կ՚ունենան ա–մէն Հինգշաբթի ժամը 2-6 Հայ Մշակոյ–թի Տան մէջ։

pour la Fête des Mères

CRÉATION CELIGNY

LE BEAU FOULARD

'ALPHABET ARMENIEN'

EN VENTE AU PRIX DE Frs. 75,00 *CHEZ*

M. S. DER BALIAN, 221, rue Saint-Honoré, Paris 1er
Librairie PALOUYAN, 9, rue de Trévise, Paris 9e
Maison de la Culture Arménienne, 9, rue de Madrid, Alfortville
Maison de la Culture Arménienne, 12-14, rue St. Bazile, Marseille
Par correspondance :
Contre-remboursement Celigny s.a.r.l. B.P. 9, 94130 Nogent-sur-Marne

ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAEL

Grande Fête Champêtre annuelle

11, Juin, Dimanche

Avec : BEDIK — Duo HARTAR — groupe NAVASART

Orchestre BERNARD DEDEDJIAN

UGAB — JEUNES

Diaporama

Voyage en Arménie Occidentale
Présenté par
B. DJERANIAN - M. PAZOUMIAN
— Samedi 27 Mai à 20 h. 30 —

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles Paris 17

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Տօնակատարութիւն «Մայրերու եւ Հայրերու Օր»ուան առթիւ, նախաձեռ–նութեամբ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնա–խումբի, Շաբաթ, Մայիս 27 ժամը 15·30–ին Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ։

Կը նախագահէ եւ խօսք կ՚առնէ

ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՅ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

MUSEE GUIMET — 6, Place d'Iena — PARIS

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16ին

Նուիրուած

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

Կը նախագահէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Կը խօսին
ՎԱՀԱՆ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ
եւ Պոլսէն գրագէտ ՏՈՔԹ. ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻԿԵԱՆ

Սիրայօժար կը մասնակցին

Սիլվա Կոմիկեան (արտասանութիւն, յատկապէս հրաւիրուած),

Էօժէնի ԱԼԵՍԵԱՆ — ԳԱՌՋՈՒ (դաշնակով)

Մարիա ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ (ջութակով) եւ ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Մուտքը ազատ է հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ։

Lundi 29 Mai à 20 h. 45 au théâtre de
l'EMPIRE
41 Av. de Wagram, Paris, métro : Ternes

gala exceptionnel

avec

Aïda HAROUTIOUNIAN

l'ensemble folklorique arménien
Alfortville

caucase

Marten YORGANTZ

Michel KRIKORIAN

Billets à 80 F. — 60 F. — 40 F.

Location :

—3 FNAC : 6 Bd. Sébastopol, Paris 4e
136, Rue de Rennes, Paris 6e
26, Av. de Wagram, Paris 8e

— Théâtre de l'Empire, 41 Av. de Wagram, Paris 17e

— Librairie Palouyan, 9 Rue de Trévise Paris 9e
— Hairabedian, 7 Rue de Tracy, Paris 2e
— Restaurant la Cappadoce, 3, Rue Marivaux, Paris 2
— Café Philippe, Place Carnot Alfortville

Renseignements et réservation :
606 27-51 (journée)
208 76.49 (le Mardi et le Jeudi à partir de 20 h.)

GALA ORGANISE PAR LA J A F

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
26
VENDREDI
26 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 200 Ֆ.	Վեցամսեայ	110 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 230 Ֆ.	հատը	1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.126 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.126

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՄԱՐ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ ԴՐԱԿԱՆ ԿԸ ԳՏՆԷ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐԸ

Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը հրապարակային յայտարարութեամբ մը, յայտնեց թէ Թրքական առաջարկները « դրական օժանդակութիւն մը կը բերեն » Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան համար։

Կղզիին Թուրք համայնքին պետը՝ Տէնքթաշ Երկուշաբթի օր ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար Վալտհայմի ներկայացուցած էր իր առաջարկները։ Ամերիկեան դիրքորոշումը կը ձգտի համոզելու Յոյները որ նոր բանակցութեանց նստին եւ այդ ձեւով օգնած կ'ըլլան Գարթըրի՝ Քոնկրէսին հետ իր սուր պայքարին մէջ, վերցնել տալու համար զինարգելը։ Ամերիկեան կառավարութիւնը կը խորհի թէ անպարկոյծ վերնալը լաւագոյն պայմանները կը ստեղծէ Կիպրոսի համար, քանի Թուրքիա չուզեր զիջում ընել ամերիկեան ճնշումի տակ։ Այս պատճառաւ է որ Արտաքին նախարարութեան մէկ բանբերը մամուլին հետ հանդիպումի մը ատեն յայտարարութիւն մը կարդացած է, ուր ամերիկեան կառավարութիւնը անդրադառնալով Թրքական առաջարկներուն, կ'ըսէ.— «Շատ շինարար կը գտնենք»։ Արտաքին նախարարութիւնը նաեւ բաժնած է Տէնքթաշի մէկ յայտարարութիւնը, ուր Թուրքը կ'ըսէ թէ այս առաջարկները Ապրիլ 13ին եղած (եւ Յոյներէն մերժուած) առաջարկներուն վերաքննուած ձեւն է։ Թուրքիա կը պնդէ սակայն, որ կղզին երկու ինքնավար համայնքներու պիտի վերածուի հաւաքական բայց սահմանափակ իրաւունքներով կառավարութիւնով մը։ Ամերիկեան յայտարարութիւնը կ'ըսէ նաեւ թէ Թուրքիա տրամադիր է նկատի առնելու « աշխարհագրական գիծի վերակարգաւորումներ »։ Պարզ է որ բան մը ըսել չէ եւ Թուրքերը որեւէ դրական բան չեն ըսեր գրաւուած հողերու կամ հազարաւոր տեղահան յոյն գաղթականներու համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ Նիւ Եորք գնաց, ուր հինգ կէտերէ բաղկացած ապազինման ֆրանսական ծրագիրը պիտի ներկայացնէ Ազգաժողովին առջեւ։

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ գործադուլը պատճառ եղաւ որ նամակի շատ քիչ ցրւում ըլլայ Փարիզի մէջ, Հինգշաբթի, մինչ թերթերը բնաւ չէին բաժնուիր։ Թղթատարի աշխատաւորները «իսկական շաբաթավերջեր» կ'ուզեն, 35 ժամ աշխատանք հինգ օրուան ընթացքին եւ «Շաբաթի իրաւունքը»։

ԶԱՅԻՐԻ մէջ կացութիւնը շատ յստակ չէ եւ ընդդիմադիրները չեն հասկնար թէ ինչո՞ւ Ֆրանսայի ղրկած վայրաչուները չեն վերադառնար եթէ իսկապէս իրենց պաշտօնը միայն մարդասիրական էր եւ կը ձգտէր փրկել Եւրոպացիներու կեանքերը։ Ներկայիս կեռիլլա սկսած է եւ երեք Ֆրանսացի լեգէոնական մեռած են արդէն։ Թաս կրկին յարձակած է Ֆրանսայի վրայ եւ դատապարտած է. «միջամտողները որոնք կը տարածեն իրենց գրաւումը » (ըստ երեւոյթին բաւական խմուռ ունեցող խմբագիր մը կայ Թասի մէջ...)։ Ուրիշ մըն ալ շատ բուռն յարձակման անցած է՝ Ալժերիոյ պետը Պումետիէն։ Այս ամբողջին կողքին, յիշենք նաեւ որ Պօղոս Զ. շաբաթական իր ունկնդրութեան ատեն ցաւ յայտնած է Շապայի անմեղ զոհերուն համար եւ հրաւիրած է ներկաները որ աղօթեն...։

ՄԻԱՍԵՌԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ աւելի բարեացակամ աչքով կը դիտուի Եկեղեցիներուն կողմէ, ըստ «Եկեղեցիներու էքիւմէնիք Խորհուրդ»ին մէկ տեղեկագրին, որ արդիւնքն է մէկ քննութեան անդամ եկեղեցիներու մօտ։ Հարցով ամէնէն հետաքրքրուածները կը թուին ըլլալ Հիւսիսային Ամերիկացիները եւ շատ բուռն վէճեր կան գիտնալու համար թէ ձեռնադրութիւն կարելի՞ է ընել միասեռականի մը։ Լատին Ամերիկան աւանդութեամբ դէմ է եւ զայն կը նկատէ ամէնէն սարսափելի մեղքերէն մէկը թէեւ պրազիլեան օրաթերթ մը կը հաստատէ թէ 11 միլիոն միասեռական կայ Պրազիլ։ Ասիոյ մէջ, ընդհանրապէս լուռ են եւ միակ ակնարկութիւնը կ'ըլլայ Հին Կտակարանի ընթերցման ատեն։ Անգլիա կը հաստատէ որ կարեւոր թիւ մը կը կազմեն միասեռականները անկլիքան եկեղեցւոյ եւ մանաւանդ կղերին մէջ։ Ամէնէն հասկացողութիւն ցոյց տուողը Հոլանտան է եղեր մինչ Ափրիկէի մէջ թապու նիւթ մը կը մնայ։

ԱՆԳԼԻՈՅ Մարկարէթ իշխանուհին ամուսնալուծուեցաւ առջի օր Լորտ Սնաուտընէ, 18 տարուան ամուսնութենէ ետք։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 17-18)

ԹՈԹՈՎԵՆՑԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԵՐԷՆ

Սոֆիայի մէջ պուլկարերէն լոյս տեսած է Վահան Թոթովենցի պատմուածքներու հատընտիրը՝ «Կեանքը հին հռոմէական ճանապարհի վրայ» խորագրով։ Թարգմանութիւնը ըրած է Յակոբ Օրմանճեան որու թարգմանութեամբ մօտ ատենէն առանձին հատորով լոյս կը տեսնեն Մուշեղ Գալշոյեանի «Ջորի Միրօ»ն եւ «Բովտուն» վիպակները, Հրանտ Մաթեւոսեանի «Հատընտիր»ը։ Թարգմանիչը ձեռնարկած է նաեւ Ալ. Շիրվանզադէի «Քաոս» վէպի եւ «Արտիստը» պատմուածքի թարգմանութեան։

×

ՀԱՅ ԲԱՐԲԱՌԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՏԼԱՍ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հրաչեայ Աճառեան լեզուի Հիմնարկի գիտնականները ձեռնարկած են « Հայ Բարբառագիտական Ատլաս »ի հրատարակման։ Այդ նպատակով կազմուած է ընդարձակ ծրագիր մը, որուն մէջ ընութագրուած են մեր բարբառները՝ իրենց տարբերակներով։ Ներկայիս նիւթեր կը հաւաքուին։ Տեղեկութիւններ կը ժողվուին ոչ միայն մասնագէտներու, այլեւ աշխատաւորութեան ջանքերով։ Ատլասի համար նիւթեր կը հայթայթուին նաեւ Սփիւռքէն։ Այս առթիւ Հիմնարկի բարբառագիտութեան բաժնի վարիչ, Ատլասի կազմումի աշխատանքներու ղեկավար Հ. Մուրադեան հետեւեալը ըսած է «Արմէնփրէս»ի թղթակցին. « Ինչպէս բոլոր լեզուաբանական ատլասները, նոյնպէս ալ Հայերէնի Բարբառագիտականը, պիտի ներկայացնէ քարտէսներու հաւաքածոյ մը, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ցոյց պիտի տայ այս կամ այն լեզուական երեւոյթի տարածման սահմանները »։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԻՐԳԻԶԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ֆրունզէի մէջ լոյս տեսած է Կիրգիզական Սովետական Հանրագիտարանի Ա. հատորը, ուր առանձին յօդուածով ներկայացուած է Հայաստան։ 18 սեւ եւ գունաւոր նկարներ ու հինգ քարտէսներ կը ներկայացնեն Հայաստանի անցեալը, ներկան ու ապագան։ Յօդուածին մէջ կը խօսուի հայ ժողովուրդի ծագումին, պատմութեան, դարաւոր մշակոյթին, արուեստին, գրականութեան, արդի Հայաստանի մեծ քաղաքներու, արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններու, հայ անուանի դէմքերու մասին։ Առանձին յօդուածներ նուիրուած են Յովհաննէս Այվազովսկիի, Խաչատուր Աբովեանի, Արտեմ Միկոյեանի, Վիկտոր Համբարձումեանի, Արամ Խաչատրեանի եւ մառեշալ Յովհաննէս Բաղրամեանի։

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ ՖՐԱՆՔԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՒԹ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է օդակայանի շինութեան մարզէն ներս ֆրանքեւխորհրդային համագործակցութեան ծիրին մէջ աշխատող խումբի հերթական ժողովը, որու ընթացքին կարծիքներու փոխանակութիւն կատարուած է օդակայաններու շինարարութեան սարքաւորման եւ օգտագործման վերաբերող հրատապ հարցերու շուրջ։ Մասնաւոր քննութեան ենթարկուած են օդակայանի գօտիին մէջ ապրող բնակչութիւնը աղմուկէն պաշտպանելու, ինչպէս նաեւ Երեւանի մէջ կառուցուող օդակայանի շէնքը արդիական սարքաւորումներով օժտելու հարցերը։

×

ԿՈՎԿԱՍԻ ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ « ԳԵՏԵՐ »Ը

Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած է Կովկասի Ջուրի երկրաբաններու առաջին համագումարը, որ քննած է Վրաստանի, Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Հիւսիսային Կովկասի գիտնականներու գործնական ու հրատապ հարցերը։ Ջուրի երկրաբանութիւնը գիտական նոր ուղղութիւններէն մէկն է, որ կ'ուսումնասիրէ երկրի ընդերքը, խմելու ջուրի, ջերմուկներու եւ հանքային ջուրերու պաշարներու կուտակման չափերը։ Ընդերքի հետազօտման մարզէն ներս նուաճումներ արձանագրած են Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Հիւսիս. Կովկասի մասնագէտները։ Այսպէս, Հայաստանի ջրերկրաբանները բացայայտած են լաւայի քարացած կոյտերու տակ հալոցի ջուրերու բաշխման օրինաչափութիւնը։ Խմելու հիանալի ջուրի աղբիւր հանդիսացող ստորերկրեայ այդ հսկայ « գետերը » կրնան յաջողութեամբ գործածուիլ առոնին կարիքներու, գիւղատնտեսական ցանքի տարածութիւններու ոռոգման համար։ Մասնագէտները ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն Կովկասի քարտէսի վրայ յստակ կերպով նշելու ստորերկրեայ «գետեր»ու եւ «լիճեր»ու ամբողջ ցանցը, ինչպէս այդ եղած է սովորական գետերու եւ լիճերու պարագային։ Միասնական ջանքերով լուծուող այդ բարդ խնդիրը կարեւոր նշանակութիւն ունի Անդրկովկասի Հանրապետութիւններու եւ Հիւսիս. Կովկասի ժողովրդական տնտեսութեան կարիքներու համար։

×

ՀԱՅԿ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած ճարտարապետական շարժանկարներու 3րդ համամիութենական փառատօնի մրցանակիրներէն է հայ շարժարուեստագէտներու պատրաստած մէկ ժապաւէնը, որ կը կոչուի « Ճարտարապետներ »։ Ժապաւէնը, որ նուիրուած է ճարտարապետներ Արթուր Թարխանեանի, Սպարտակ Խաչիկեանի եւ Հրաչիկ Պօղոսեանի գործերուն, նկարահանուած է «Երեւան» արուեստանոցին մէջ։ Դատական կազմի յանձնարարութեամբ, հայ շարժարուեստագէտներ Սերգէյ Առուստամեանի, Վիլէն Զաքարեանի եւ Լաէրտ Պօղոսեանի պատրաստած այդ ժապաւէնը պիտի ցուցադրուի ճարտարապետական շարժանկարի փառատօնի ընթացքին՝ Ճարտարապետներու Միջազգային Միութեան 13րդ համագումարի ծիրին մէջ, որ տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբերին՝ Մեքսիքա։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԵՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ բացուած է Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը, որուն կը մասնակցին քառասունէ աւելի արտադրական միաւորներ եւ ձեռնարկութիւններ, հետազօտական եւ շինարարական կազմակերպութիւններ։ Ցուցադրութեան դրուած են նորագոյն թեքնոլոժիի արդիւնքները, օժանդակ եւ պահեստի արտադրական գործողութիւններու մեքենայացման եւ ինքնաշխատ դարձնելու եղանակներ, յարմարութիւններ եւ գործիքներ, որոնք կ'ապահովեն արտադրութեան որակի եւ տոկունութեան բարձրացումը։ Ներկայացուած են Երեւանի ուսողագիտական մեքենաներու հետազօտական հիմնարկի գիտարարներու բազմաթիւ աշխատանքները։ Հետաքրքրութիւն ստեղծած են արհեստական ալմաստներու եւ ալմաստի գործիքներու գործածման մշակումները որոնցմէ ներկայացուած են բաղադրական բազմաբիւրեղ ալմաստներէ պատրաստուած հատիչներ եւ ալմաստի ու մետաղի համաձուլումով պատրաստուած հատիչներ։ Ասոնց գործածութիւնը մօտ 450 հազար ռուբլիի խնայողութիւն կ'ապահովէ գործիքի մը տոկունութիւնը բարձրացնելու հաշւոյն։

60ԱՄԵԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

« Յառաջ »ի վաղուան թիւը — բացառաբար ութ էջ — ամբողջովին նուիրուած է Մայիս 28ի վաթսունամեակին։ Այս թիւին աշխատակցած են.—

Սիսակ Սիսլեան,
Նուպար Նիկողոսեան,
Կարօ Յովսէփեան,
Արտաշէս Փուշուճեան,
Կարապետ Յովակիմեան,
Հրանդ Անէմեան,
Ժիրայր Միրիճեան
եւ՝
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
(Անտիպ խմբագրական մը)

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՏՈՀՄԻԿ ԱՍԵՂՆԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի պետական պատկերասրահին մէջ կը պահուին հայ կանանց ասեղնագործութիւններու 230 նմոյշներու գունաւոր նկարները։ Ա. Աշխարհամարտէն առաջ, գերմանական գորգի գործատան պաշտօնեայ մը՝ Բրունօ էքարդ, կը ծանօթանայ տեղւոյն հայ կանանց ինքնատիպ եւ սքանչելի ասեղնագործութեան նմոյշներուն։ Իբրեւ գործնական մարդ, ան կը մտածէ անոնց գունաւոր պատճէնները նկարել տալ գործատան երկու հայ նկարիչներու՝ ուրֆացի Կարապետ Ոսկերիչեանի եւ սեբաստացի Գէորգ վարպետի օժանդակութեամբ, զանոնք Պերլին տանելով ցուցադրելու համար՝ իբրեւ արեւելեան ձեռարուեստի հետաքրքրական գործեր։ Վրայ կը հասնին 1915ի հայաջինջ արհաւիրքը եւ ուրֆացի Հայերու շուրջ քառասուն օր տեւող հերոսական ինքնապաշտպանութիւնը։

Աղէտէն ետք Բրունօ կ՚ամուսնանայ անտէր մնացած շնորհալի Հայուհիի մը հետ։ Իսկ 1918ի աշնան, երբ կը վերջանայ պատերազմը եւ Բրունօ կ՚ուզէ վերադառնալ Գերմանիա, կ՚առաջարկէ կնոջ ընկերանալ իրեն, սակայն կինը ոչ միայն կը մերժէ, այլեւ թոյլ չի տար որ իր ժողովուրդի ասեղնագործութեան վերոյիշեալ երկու ալպոմները տարուին Գերմանիա։ Յետագային Հայուհին կ՚ամուսնանայ հայ երիտասարդի մը հետ։

Ներկայիս այդ ալպոմները կը հարստացնեն Երեւանի պատկերասրահի ասեղնագործական արուեստի բաժինը։

Վերոյիշեալ ասեղնագործութիւններու արուեստին անդրադառնալէ առաջ անհրաժեշտ է համառօտ ձեւով ուրուագծել նաեւ Ուրֆայի եւ անոր հայ բնակչութեան պատմութիւնը։

Ուրֆա քաղաքը պատմութեան մէջ ծանօթ է Եդեսիա անունով։ Թէեւ Հայաստանի սահմաններէն հեռու՝ Միջագետքի մէջ կը գտնուի, սակայն բնակչութեան մէկ մասը կազմած են Հայերը։

Աւելի ուշ, յատկապէս ԺԱ. դարէն սկսած, Հայերու թիւը ստուարացաւ նաեւ Եդեսիոյ շրջանի մարզերուն մէջ, երբ Բիւզանդիոն անխոհեմ քաղաքականութեամբ կործանեց Բագրատունիներու եւ Արծրունիներու ծաղկուն թագաւորութիւնները։

Կիլիկեան թագաւորութեան հետ Եդեսիոյ Հայութիւնը քաղաքական եւ մշակութային կապեր ունեցած է։ ԺԲ. դարու քառասունական թուականներուն, երբ քաղաքը գրաւուեցաւ Մուսուլի արաբ Ամիրայի կողմէ, եւ քրիստոնեայ բնակչութիւնը կոտորածի ենթարկուեցաւ, Շնորհալի գրեց «Ողբ Եդեսիոյ» հոյակապ եղերերգութիւնը։

Յետագայ դարերուն ալ Ուրֆան ենթարկուեցաւ նման աղէտներու։ 1895ի Համիտեան ջարդերէն ետք Ուրֆա կուգայ իբրեւ ամերիկեան որբանոցի տնօրէնուհի Միս Քորինա Շատդ, որ ծանօթանալով հայ կանանց հիանալի ասեղնագործութեան, կը մտածէ արուեստանոց մը կազմակերպել եւ արտադրութիւնը ղրկել Անգլիա, Ամերիկա եւ եկամուտը յատկացնել չքաւոր ընտանիքներուն։ Տնօրէնուհիին ձեռնարկը հետզհետէ կ՚ընդարձակուի եւ մեծ յաջողութիւն կը գտնէ։ Ուրֆայի եւ շրջակայքի հայաբնակ գիւղերու հարիւրաւոր ընտանիքներ կ՚ապրէին իրենց ասեղնագործութեամբ։

Իսկ ամէնէն կարեւորը, Միս Շատդի ձեռնարկին շնորհիւ հայկական այդ հին ձեռարուեստը վերակենդանացաւ եւ ընդհանուր ճանաչումի արժանացաւ։

1903ին Միս Շատդ վերադարձաւ Ամերիկա։ Նոյն տարին Տոքթ. Յոհաննէս Լեփսիուսի հիմնած գերման. որբանոցի տեսուչն էր դանիացի 27ամեայ շնորհալի Օրիորդ Քարէն Եփփէ։ Ան այնքան համակրանքով լեցուեցաւ հայ ժողովուրդին հանդէպ, որ սորվեցաւ հայերէն խօսիլ, մօր պէս գուրգուրաց որբերուն, շարունակեց Միս Շատդի ասեղնագործական ձեռնարկը։

Ժողովրդական ամէն մէկ արուեստ կը կրէ տուեալ ժողովուրդի յատուկ ձեւերու, գոյներու, որոշ ճաշակի մը եւ ոճի դրոշմը։ Մանաւանդ գորգագործութեան եւ ասեղնագործութեան զարդային մոթիֆները կ՚ունենան սերտ ընդհանրութիւններ։ Ատիկա աւելի ակներեւ է Ուրֆայի հայ կանանց ասեղնագործութեան պարագային։

Քանի մը խօսք ալ՝ ասեղնագործութեան արուեստի մասին։ Ասեղնագործութեան զարդային բոլոր մոթիֆները տերեւազարդ ծաղիկներ են՝ ճաշակով կատարուած։ Գոյները մեղմ են, զուսպ, յաճախ միացած ոսկեթել բանուածքով։

Տպաւորիչ է յատկապէս զարդային մոթիֆներու այլազանութիւնը, որ արդիւնքն է այդ համեստ աշխատաւորուհիներու ստեղծագործական մտքի վառ արտայայտութեան։

Դաջագործութիւնը հինէն ի վեր եղած է գործուածքի գեղազարդման արուեստ մը։ Վաղ միջնադարէն քիչ նմոյշներ հասած են մեզի, բացառապէս գրչագիր մատեաններու մէջ։ Մեր պետական պատկերասրահը սակայն ունի հին դաջածոյ կտորներու թանկագին հաւաքածոյ մը, ուր առնուազն տասնեակի մը վրայ կը տեսնենք Ուրֆայի ասեղնագործական ծաղկազարդման հետ ոճական սերտ նմանութիւն։ Արդարեւ, մինչեւ 1915 գոյութիւն ունէին դաջագործ արհեստաւորներ թէ՛ Կ. Պոլիս եւ թէ գաւառական քանի մը քաղաքներու մէջ, յատկապէս Եւդոկիա, ուր կ՚արտադրուէին դաջածոյ ծաղկանկար գլխակապեր, սեղանի սփռոցներ եւայլն։

Հայկական ասեղնագործութեան բազմատեսակ նմոյշներով հարուստ է Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանի ազգագրական բաժինը, ինչպէս նաեւ՝ Էջմիածնի թանգարանը, ուր ցուցադրուած սեղանի ծածկոցներու, անձեռոցներու վրայ բանուած նրբաճաշակ ասեղնագործութիւնները նոյնպէս կը կրեն այդ արուեստի հարազատ դրոշմը։ Ատոնց մէջ կան նաեւ Ուրֆայի ասեղնագործուած կտորեղէններ։

Ուրֆայի հայ կանանց ասեղնագործական նմոյշները կենդանի արտացոլումն են մեր բնաւեր ժողովուրդի աւանդական այդ գեղեցիկ արուեստին։

ԱՌԱՔԵԼ ՊԱՏՐԻԿ

«Սովետական Հայաստան» ամսագիր

ՌՈՏԵԶԻԱ

ՍԵՒԱՄՈՐԹՆԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Ռոտեզիոյ սեւամորթները մէկ կողմէ անկնդէտ կը սպասեն, որ երկրին իշխանութիւնը իրենց ձեռքը կեդրոնանայ։ Միւս կողմէ արդէն իսկ իրենց արմատները կը փնտռեն ափրիկեան զգեստներուն եւ լեզուին մէջ։ Կ՚ուզեն փոխարինել փողկապն ու անգլերէնը՝ մուտք գործած իրենց հայրենիքը 1700 տարի առաջ, ճերմակ գաղթատէրերու միջոցաւ։

Եթէ կարգ մը ազգայնականներու ձգտումը իրագործուի՝ փողկապները, տաբատները, բաճկոնները, շրջազգեստներն ու բաճկոնակները անցեալի յիշատակներ պիտի դառնան, իսկ անգլերէնը՝ երկրորդ լեզու։

— «Գաղթատիրութիւնը միայն քաղաքական հոլովոյթ չէր, դիտել կու տայ ազգայնական սեւամորթ մը։ Այնպիսի հոգեվիճակ ստեղծեց, որ մենք ամչցանք մեր աւանդութիւններէն, մեր խօսելու ձեւէն, մեր հագուելու եղանակէն։ Կ՚ուզենք յեղաշրջել պատկերը եւ վերադառնալ դէպի անցեալ»։

Արթիւր Հէյլիի «Արմատները» դէպի Ափրիկէ նայելու եւ հոն իրենց արմատները գտնելու ձգտումը մարմնացուց Մ. Նահանգներու սեւամորթներուն մօտ։ Ռոտեզիոյ քաղաքական ղեկավարի մօտալուտ փոփոխութեան հաւանականութիւնն ալ տեղացիներուն առիթ կու տայ իրենց անցեալով հպարտանալու։

— Կը ձգտինք մշակոյթի եւ ընկերային բնոյթի գիտակցութիւնը արծարծել Զիմպապուէներու մօտ, դիտել կու տայ սեւամորթ պարագլուխ մը։ Զիմպապուէ սեւ ափրիկեան անունն է Ռոտեզիոյ։

Հարցը սակայն այն է, թէ ի՛նչ տարողութեամբ կամ աստիճանով պէտք է կատարուի դէպի անցեալ յետ-դարձը։ Քաղաքաբնակ սեւամորթներուն, ինչպէս նաեւ գիւղական վայրերու տեղացիներուն մեծ մասը կը խօսի անգլերէն ու կը նախընտրէ եւրոպական զգեստաւորումը։

— Ճերմակներու զգեստները կրել եւ անգլերէն խօսիլ, կը նշանակէ որոշ մակարդակ ներկայացնել, քաղաքակրթական աստիճան մը, կ՚ըսէ սեւամորթ լրագրող մը։

Անգլերէնը դարձած է ընթացիկ լեզու Ռոտեզիոյ մէջ, խօսակցական կապ մը ցեղագրական այլազանութիւններ ունեցող երկրի մը մէջ, ուր երկու գլխաւոր լեզուներու՝ Շոնա եւ Նտեպել, կողքին բազմաթիւ բարբառներ կը վխտան։ Սեւամորթներու մեծամասնութիւնը անգլերէնով կ՚արտայայտուի այլ ցեղախումբի անդամներու հետ։

Միացեալ Ափրիկեան Ազգային Խորհուրդի առաջնորդը հրահանգած է, որ քննութիւն մը կատարուի ճշդելու համար ազգային տարազը՝ գործածելի անկախութենէն ետք։ «Ազգային տարազը կրնայ շատ քիչ կամ բոլորովին չնմանիլ ժողովուրդին աւանդական հագուստակապերին», կ՚ըսէ Զիմպապուէ Թայմզ օրաթերթին խմբագիրներէն մէկը։ Յիշեալ օրաթերթը սեւամորթներու միակ թերթն է։ Այսուհանդերձ, ասիկա, այսինքն ազգային տարազը «քաղաքական արտայայտութիւն մըն է, արդիւնք՝ ազգայնական տրամադրութեանց»։

Ֆրանսական երբեմնի գաղթավայրերու առաջնորդներէն շատեր հակում ունին գործածելու եւրոպական զգեստներ։ Արեւմտեան Ափրիկէի երկիրներ, ինչպէս Նիժերիա եւ Քամերուն՝ պուպուն, ճելեպիէ նման, յաճախ գունագեղ։ Ընկերվարական Թանզանիի մէջ, նախագահը Նիէրէրէ իր քաղաքացիներուն օրինակ դարձած է Մաօ-ձեւի բաճկոն-տաբատով։ Զամպիի նախագահը Քենէթ կը նախընտրէ սաֆարի ձեւի զգեստը։

Զիմպապուէ Թայմզ օրաթերթին խմբագիրը հետեւեալ ձեւով կը բնութագրէ իրենց ձգտումը։ Անգլերէնը ճնշումի լեզուն է։ Պէտք է ստեղծենք Զիմպապուէ անգլերէնը իբրեւ փոխ-վրէժ դարերու մեր ստրկութեան, երբ ստիպուած էինք խօսիլ Անգլիացիի մը նման, ուտել, հագուիլ, երազել եւ մեռնիլ Անգլիացիներուն պէս»։

Թ. Ա. Թ.

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ

տարեդարձը Փարիզի մէջ

Սարդարապատի յաղթական հերոսամարտի վաթսունամեակին նուիրուած հանդէսը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Մայիս 21, ժամը 15.45ին Փարիզի Շիմիի սրահը։ Նկատի ունենալով որ հանդէսը տեղի կ՚ունենար նախաձեռնութեամբ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Ընկերակցութեան, Հայ Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութեան, Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան եւ մասնակցութեամբ բազմաթիւ կուսակցական եւ հանրային կազմակերպութեանց, սրահին մէջ շուրջ 300 հոգիի ներկայութիւնը հեռու էր յուսադրիչ ըլլալէ։

Հանդէսին բացումը կատարեց Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, նշելով որ «Փարիզի Հայութիւնը համազգային տարողութեամբ հաւաքուած է ոգեկոչելու Սարդարապատի հերոսամարտի 60ամեակը։ 1915ի Մեծ Եղեռնէն ետք, երբ մեր ժողովուրդը հիւծած, ցեղասպանութեան ենթարկուած, մայրենի հողէն արմատախիլ եղած վիճակի մէջ կը գտնուէր ու կը մնար միայն փոքրիկ հող մը, ուր հաւաքուած էր գաղթական ու մաշած ժողովուրդ մը, դարաւոր թշնամին որոշած էր մնացորդացն ալ բնաջնջել։ Սակայն հայ ժողովուրդը՝ մեծով-պզտիկով, ծեր թէ մանուկ, աշխարհական թէ եկեղեցական՝ ո՛չ ըսաւ թշնամիին ու վճռեց ապրիլ։ Սարդարապատը մեր նոր Աւարայրն է, մեզի հպարտութիւն եւ յաղթանակ ներշնչող դէպքն է՝ մեր նորագոյն պատմութեան մէջ»։

Օրուան առաջին բանախօս՝ Յակոբ Պալեան, անդրադարձաւ Սարդարապատի ճակատամարտի նախընթաց ժամանակաշրջանի դէպքերուն, մեծ Պետութիւններու վերաբերումին հայկ. ցեղասպանութեան օրերուն եւ հայ ժողովուրդի մղած օրհասական պայքարին 1918 Մայիսին, յանգելու համար Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումին։ Երկրորդ բանախօսը՝ Սեդրակ Քարեան եւս տուաւ պատմականը Սարդարապատի ճակատամարտին, առաւելաբար ծանրանալով Մայիս 22–30 տեղի ունեցած դէպքերուն վրայ մշուշի մէջ թողլով Մայիս 28 թուականը։ Արդարեւ, այդ օրը կարծէք թաքուն թուական մը կար՝ Մայիս 28։ Կը յիշուէր Մայիս 22, 23, 24, 25, 26, 27 եւ երբ կը հասնէր 28ին՝ յանկարծ ոստումով մը մենք զմեզ կը գտնէինք 30ի սեմին։ Մայիս 26ին Վրաստան կը հռչակէր իր անկախութիւնը, Մայիս 27ին՝ Ազրպէյճան նոյնը կ՚ընէր, բայց ի՞նչ կը բանէր Հայաստան Մայիս 28ին։ Երեւի քանի մը տարի ալ հարկ է «համբերել» որպէսզի Մայիսեան օրացոյցը պակաս թերթեր չունենայ։

Երրորդ բանախօսը՝ Փրոֆ. Աշոտ Յարութիւնեան, կուգար Հայաստանէն։ Պատմական գիտութիւններու տոքթոր եւ Պետական Արխիւներու պետ, եղած է նաեւ զինուորական։ Փրոֆեսէօրը ստախանովեան արագութեամբ կարդաց երկար գրութիւն մը, որուն մէջ կը տրուէին Սարդարապատի վերաբերեալ պատմական դէպքերը, յատկապէս 1918 Փետրուարէն Մայիսի վերջերը, Թրքական կանոնաւոր բանակի ռազմական ուժը, անոր հրամանատարութեան ռազմագիտական կարողութիւնը, հայկական բանակի հրամանատարութեան ճիշդ ռազմավարութիւնը Թրքական յարձակման դէմ, այլազան ճակատներու վրայ զինուորական եւ ռազմամթերքի վերաբերեալ վիճակագրական տեղեկութիւններ եւ զինուորական ղեկավարներու անուններ՝ որոնց մէջ զգալի տեղ կը գրաւէին Ռուսեր։ Դժբախտաբար ընթերցումին արագութիւնը եւ ռուսերէն բառերու ողողումը թոյլ չտուին որ դիւրին ըմբռնելի ըլլայ բանախօսին ճառը, սակայն քանի մը գաղափարներ յստակ էին։ Այսպէս, հայրենի պատմաբանը նշեց, որ Սարդարապատի ճակատամարտը մեր ժողովուրդի պատմութեան բախտորոշ դէպքերէն մէկն է։ Զայն կարելի չէ անջատել հայկական միւս հերոսամարտերէն՝ Վանի, Սասունի, Ուրֆայի եւ այլ ազատագրական պայքարներէն, որովհետեւ Սարդարապատի ճակատամարտն ալ, միւսներուն նման, ապրելու, գոյատեւելու ճակատամարտ մըն էր։ Սարդարապատի հերոսամարտի պատմական նշանակութիւնը այն է՝ որ ցոյց տուաւ մեր ժողովուրդի ռազմական շնորհքը։

Այնուհետեւ պատահեցաւ անխուսափելին։ Ինչպէս յաճախ, այլ առիթներով, այս անգամ ալ՝ Սարդարապատի հերոսամարտի հանդիսութիւնը, հայրենի դասախօսի մը ներկայութեան «շնորհիւ» վերածուեցաւ ռուսական փրոփականտի երեկոյթի։ Մինչ կը սպասուէր հերոսամարտի պատմական դէպքերու վերլուծումէն ետք՝ եզրակացութեան, փրոֆ. Աշոտ Յարութիւնեան, 150 տարուան յետքայլ մը ըրաւ եւ յիշեց թէ Խորհ. Հայաստանը կը պատրաստուի մեծ շուքով տօնելու «Արեւելեան Հայաստանի Ռուսաստանի կցման 150ամեակը», շեշտելով այս առթիւ թէ «հայ ժողովուրդը պէտք է իր բախտը կապէ Ռուսաստանի հետ»։

Հայրենի փրոֆեսէօրը իր խօսքի վերջաւորութեան դիտել կուտար, որ «եթէ հանայսօր, Սփիւռքի մէջ, Հայութիւնը հանդէսներ կը կազմակերպէ, Հայաստան մ շ ա կ ո ւ թ ա յ ի ն կապեր ունի սփիւռքի հետ՝ դասագիրքերու, արուեստի խումբերու, դասախօսներու առաքման գծով, այդ բոլորը Խորհ. Հայաս–

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՉԱԽՈՅԵԱՆ-ԱՐՄԵՆՑ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ՍՐՏԵՐԸ

—o—

Ուրբաթ, Մայիս 5, երեկոյեան ժամը 9ին, Միլանոյի կեդրոնական սրահներէն Լիչէումի Ինթերնացիոնալէի մէջ տեղի ունեցաւ բացառիկ երգահանդէս մը կատարողութեամբ Երեւանի օփերայի մե – նակատարուհի՝ լիրիք–քոլորաթուր սոփ – րանօ Ելլադա Չախոյեանի եւ Եոհաննըսպուրկի օփերայի լիրիք–թենոր մեներգիչ Ժան Անսըլեան – Արմենցի: Շնորհալի երգչուհի Ելլադա Չախոյեան առանձնաշնորհեալ կերպով Միլանօ կը գտնուի հետեւելու համար Սքալայի կատարելագործման դպրոցի դասընթացքներուն, եւ այս առիթէն օգտուելով է որ Լիչէումի վարչութիւնը փափաքած էր հայ երգին նուիրուած երեկոյ մը յատկացնել կազմակերպութեամբ եւ մասնակցութեամբը թենոր Ժան Անսըլեանի: Սրահը ծայրէ ծայր լեցուն էր հանդիսականներով, որոնց մէջ կը նշմարուէին Միլանոյի արուեստագէտ դասակարգի ընտրանին ինչպէս նաեւ հայ համայնքէն բազմաթիւ դէմքեր:

Նախ քան երգահանդէսին սկիզբը, Լիչէումի նախագահուհի կոմսուհի Կոլա Մոլա, ունկնդիր հասարակութեան կը ներկայացնէր մեր երկու տաղանդաւոր արուեստագէտները շեշտելով այն բացառիկ առիթը որ կ'ընծայուէր իրենց՝ անոնց մեկնաբանութիւններուն միջոցաւ հայ երգին ծանօթանալու:

Յայտագրին առաջին մասը կը պարունակէր Բերկոլէզիի, Շումանի, Հէնտըլի, Ալապիէֆի սենեկային ստեղծագործութիւնները ինչպէս նաեւ Չայքովսկիի եւ Լենսկիի արիան, որոնք բոլորն ալ կատարուեցան նուրբ զգացողութեամբ եւ խորունկ հասկացողութեամբ:

Յայտագրին հայկական բաժինը շահեկան հակիրճ ներածականով մը բացաւ Ժան Անսըլեան – Արմենց, իտալերէն լեզուով ներկայացնելով հայ երաժշտութեան պատմութիւնը իր զանազան փուլերով, հրաւիրելով ներկաներու ուշադիր հետաքրքրութիւնը: Բաց աստի երիտասարդ հայ թենորը գնահատելի գաղափարը ունեցած էր, ինչպէս այլ առիթներով, այս անգամ եւս կարելի հարազատութեամբ հայ երգերը թարգմանելու իտալերէնի եւ զանոնք տպագրուած բաժնելու, որպէսզի անոնց իմաստն ու ոգին հասկնալի դառնայ օտար հասարակութեան:

Հայկական յայտագիրը սկսաւ Կոմիտասով. Ալագեազ եւ Խնկի ծառը սոփրանօն մեկնաբանեց քնքշութեամբ, իր ճկուն ու վճիտ ձայնով, ստեղծելով հայկական անոյշ մթնոլորտ մը: Կոմիտասի Քէլէ – Քէլէն, թենորը՝ հաւատարիմ մընալով բնագրի հարազատ շեշտերուն, զանոնք արտայայտեց մերթ հպարտ, մերթ մելամաղձոտ ելեւէջներով, որուն յաջորդեց Բ. Կանաչեանի Ցայգերգը զոր Ելլադա Չախոյեան երգեց խոր ապրումով եւ յուզականութեամբ: Իսկ նոյն հեղինակին Ալվարդի երգը՝ մեր տաղանդաւոր երգիչը մեկնաբանեց քնարական ու տրամաթիք նրբերանգներով, գայն վերածելով տեսլական պատկերի մը: Չորս հայրենի սիքլըն գրուած ըստ Նահապետ Քուչակի եւ եղանակաւորուած հայրենի կոմպոզիտոր Տիգրան Մանսուրեանի կողմէ, Ելլադա Չախոյեան երգեց մեծ վարպետութեամբ, ինքնայատուկ ոճով եւ հաղորդականութեամբ: Երիտասարդ տաղանդաւոր կոմպոզիտորին ստեղծագործութիւնը յայտնութիւն մը եղաւ ունկնդիրներուն համար:

Նախ քան երգահանդէսին աւարտը, Արմենց անդրադարձաւ հայ աշխարհատանի կառավարութեան ջանքերուն շնորհիւ է»:

Ոչ ոք կ'ուրանայ անշուշտ Հայաստան – Սփիւռք կապերու օգտակարութիւնը, կապեր, որոնք ի դէպ քան տարուան կեանք ունին միայն: Բայց Հայաստանն ալ պէտք չէ այն տպաւորութիւնը թողու, որ առանց Երեւանի Սփիւռքը հայ չի կրնար մնալ: Ի վերջոյ վաթսուն տարի է Սփիւռքը ինքն իր տէրը եղած է եւ իր դպրոցները, եկեղեցիները, մշակոյթի տուները բարձրացնելու, մամուլ ստեղծելու, մէկ խօսքով ազգ. կեանք ստեղծելու համար, Երեւանի չսպասեց: Պէտք չէ թերագնահատել Սփիւռքը եւ պէտք չէ մոռնալ որ՝ մէկը միւսով ապրի չնչէ:

Յայտագրի երկրորդ բաժնին, երիտասարդութեան կողմէ ֆրանսերէն ուղերձ մը կարդաց Շաւլի Փափազեան, որմէ ետք Հիւկէթ Աժաէրեան դաշնակի վրայ նուագեց Շոփէնի Փոլօնէզը եւ Ա. Խաչատրեանի Թոքաթան: Ցուցադրուեցան Տոքթ. Մանուկ Աղամեանի պատրաստած «Եօթը երգ Հայաստանի» ժապաւէնէն հատուածներ, որոնք քիչ մը հեռուէն կապ ունէին օրուան տօնակատարութեան հետ:

Յայտագիրը վերջ գտաւ Նայիրի երգչախումբի մեկնաբանած եօթը խմբերգներով, ղեկավարութեամբ Գէորգ Եանպէկեանի:

Վերջացնելէ առաջ հանդէսի նկարագրութիւնը, անհրաժեշտ է դիտել տալ որ շատ երկար էր յայտագիրը: Ի վերջոյ կարելի չէ երեքուկէս ժամ հանդիսականը գամել իր աթոռին, մանաւանդ հրամցնելով անոր, տուեալ նպատակի մը համար ուղղուած հրաւէրին հետ յաճախ կապ չունեցող նիւթեր:

Հ. Ա.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՆ

ԱՊՐԻԼ 24Ը ՄՈՆՓԸԼԻԷԻ ՄԷՋ

—o—

ՄՈՆՓԸԼԻԷ (Յառաջ).— Մոնփըլիէի փոքրաթիւ հայ գաղութը եւս ոգեկոչեց 1915ի Ապրիլեան Եղեռնի 63րդ տարեդարձը: Հանդիսութիւնները սկսան հոգեհանգստեան պատարագով մը, զոր մատոյց Մարսէյլէն յատկապէս եկած Գարեգին Վրդ. Պէքճեան: Երգեցողութիւնները կատարեց Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ դպրաց դասը, ղեկավարութեամբ Հայազատ Օհանեանի: Եկեղեցին լեցուած էր քաղաքի եւ շրջակայքի Հայերով, ինչպէս նաեւ կաթոլիկ եւ բողոքական օտար անձնաւորութիւններով:

Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, ներկաները հաւաքուեցան քաղաքի ճաշարաններէն մէկուն մէջ: Խօսք առին Փրոֆ. Ժ. Տէտէեան, Պ. Պ. Մ. Շալոն եւ Ֆիլիփ Տոմա: Արտասանուեցաւ Զարենցի «Տուէք Հայաստանի» բանաստեղծութեան Կ. Մ. Ալէմշահի կատարած ֆրանսերէն թարգմանութիւնը: Երգչախումբը, ազգային երգերու մեկնաբանութեամբ, հայաշունչ տրամադրութիւններ ստեղծեց ներկաներուն մէջ:

Վալանսի Կրօնական Ընկերակցութեան նախագահ Մանուկ Ստեփանեան փակման խօսքով յիշեց Սարդարապատի ճակատամարտին ինկած մեր հերոսները, որոնք իրենց սխրագործութեամբ ծնունդ տուին մեր այսօրուան փոքր, բայց լուսաշող հայրենիքին:

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ–ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

հռչակ երգահան Արամ Խաչատրեանի մահուան, եւ Անոյշ օփերայէն՝ Անոյշի եւ Սարոյի զուգերգի կատարումը ձօնեց մեծ վարպետին յիշատակին: Զուգերգը ներկաներուն կողմէ ընդունուեցաւ բուռն ծափողջոյններով եւ գնահատանքի հիացական արտայայտութիւններով:

Համերգի յաջողութեան մեծապէս նըպաստեց նաեւ յայտնի մաէօթրօ Ալպերթօ Սորէզինան որ իր դաշնամուրի ընկերակցութեամբ յաջողեցաւ հայկական կտորները մեկնաբանել ճաշակով եւ զգայնութեամբ: Լիչէումի վարչութիւնը ի գնահատութիւն, մեր փայլուն արուեստագէտներուն պարգեւեց օրուան հանդիսութեան յուշամետալները: Ջերմապէս շնորհաւորելի են անոնք, որովհետեւ այս երգահանդէսով անոնք մեզի պարգեւեցին Հայրենիք – Սփիւռք հոգեկան կապերով ագնուացած երաժշտական գեղեցիկ վայելք մը:

Ս. Ք. Ս.

ԴՈՂԱՅԻԹԻ ԴՈՂԱՅԻԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսութեան հրաւէրով, Մայիս 11ին Պէյրութ գացած են Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի ատենապետ եւ Քանատայի Անկլիքան եկեղեցւոյ հոգեւոր պետ Էտուըրտ Սքոթ Արք., ընդհ. քարտուղարուհի եւ փոխ ատենապետ Օր. Ճին Սքիւզ եւ ընդհանուր քարտուղար Տոքթ. Ֆիլիփ Փոթըր:

×

Մայիս 12ին, Եկեղեցիներու Խորհուրդի ընդհ. քարտուղար Ֆիլիփ Փոթըր դասախօսութիւն մը տուած է: Ներկայ եղած են Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներ, միջազգային եկեղեցական եւ աշխարհական դէմքեր, որոնց շարքին՝ Ե. Հ. Խորհուրդի ատենապետ եւ Քանատայի Անկլիքան եկեղեցւոյ հոգեւոր պետ Էտուըրտ Սքոթ Արք., Լիբանանի մարոնի պատրիարքին փոխանորդը, յոյն օրթոտոքս եկեղեցւոյ եպիսկոպոսներ, Յիսուսեան, Տոմինիկեան, Մխիթարեան Միաբանութեանց անդամներ, ինչպէս նաեւ Լիբանանի քաղաքական դէմքեր եւ լրագրողներ: Գարեգին Բ. ֆրանսերէն եւ անգլերէն ներկայացուցած է օրուան դասախօսը, որուն նիւթը եղած է Էքիւմէնիք շարժումին կարեւորութիւնը մարդկային կեանքէն ներս:

×

Մայիս 14ին, Կիրակի առաւօտեան, Հոգեգալստեան տօնին առիթով, պատարագած է Ղեւոնդ Արք. Չէպէյեան: Պատարագին ներկայ եղած են միջազգ. եկեղեցական եւ աշխարհական դէմքեր: Պատարագի ընթացքին խորան բարձրանալով Յոյն Ուղղափառ, Ասորի, Աւետարանական Եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, աղօթքներ կատարած են անգլերէն, ֆրանսերէն, յունարէն, արաբերէն եւ հայերէն լեզուներով: Ե. Հ. Խորհուրդի ատենապետը՝ Էտուըրտ Սքոթ Արք. անգլերէն քարոզած է, յիշելով հայ ժողովուրդի առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդ մը ըլլալը, պատմութեան ընթացքին մեր ժողովուրդին կրած տառապանքը եւ դիմադրական տոկունութիւնն ու տեւելու կամքը: Եկեղեցական արարողութիւններէն ետք, հոգեւորական դասը թափօրով մը ուղղուած է վեհարան, ուր խօսք առնելով Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ողջունած է հիւրերուն բարեբաստիկ ներկայութիւնը Կաթողիկոսարանին մէջ: Խորէն Ա. պարգեւատրած է Սքոթ Արք.ը Կիլիկեան Մեծ Խաչի կարգով, Տոքթ. Փոթըրը՝ Կիլիկեան Իշխանի Խաչով, իսկ Օր. Ճին Սքիւզը՝ արժանաւոր կանանց շնորհուած ոսկեայ կրծքանշանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՑՍԻՆ ԸՆԴԱՐԱՋ

2.

Ներսէհ Զավուշը Խորէն աղային մեկնեց նրա աներձագի նամակը: Խորէն աղան աչքերը տրորեց, թղթի ծալերը դէմ արեց լուսնին ու կարդաց տառապանքով, երկար: կարդաց, մնաց կարծես անմաս, անտեղեակ:

Գիշերը կապոյտ էր, թեթեւ ինչ ոսկեւորուած լուսնի կրակից: Թուաց կապոյտ երկինքը խօսեց:

— Ինչո՞ւ ես սա հիմա ցոյց տալիս ինձ:

— Մի անգամ էլ կարդա, Խորէն աղա: Իսկ թէ ինչու գալուս առաջին պահին չյայտնեցի քեզ այդ գոյժը, թող մնայ իմ գաղտնիքը: Մի անգամ էլ կարդա:

–– Ի՞նչ ելք ես մտածում, Ներսէհ:

Ներսէհը ցնցուեց: Իրօք, ի՞նչ ելք է մտածում ինքը: Պոլսի նաւահանգստի քարափների վրայ թափառելիս, Երզնկայում եւ այստեղ՝ գիւղում եղած ժամանակ, իր անելիքը զարմանալի պարզ ու որոշ էր: Հիմա Խորէն աղայի այդ մի հատիկ հարցը խառնեց ամէն ինչ, որոշը դարձաւ անորոշ, պղտոր, գլխում դատարկութիւն գնգաց:

— Երզնկայում կոտորած է եղել, — ասաց նա:

–– Ի՞նչ, — Խորէն աղան կծիկ դարձաւ: — Ի՞նչ:

— Մի՛ ճչա, –– խիստ ասաց Ներսէհ Զավուշը: –– Աղէտն առ այժմ պէտք է թաքուն պահել ժողովրդից: Հրամանը կառավարութիւնից է՝ երեք գլխանի հըրէշից՝ Թալաաթ, Էնվեր, Ջեմալ: Զարմանում եմ, թէ երեք գլուխ ինչպէս են միանման ոճիր ծնում:

Զոր խոտին նստած Խորէն աղան օրօրւում էր: Գիշերային կրակների լոյսը նրա համար համատարած հրդեհ երեւաց: Ուր որ է այդ կրակը կը հասնի նաեւ իրեն ու կ'այրի... Ներսէհ Զավուշը հանդամանօրէն պատմեց Գուրբան Ալի Մանուկից լսածները:

— Ջարդը տարերային չի եղել, այլ հրամանով: Աներձագիդ նամակը նոյն եղեռնի սկսուելու ահազանգի տագնապն է: Կառավարութիւնը նոյնիսկ զօրք է տրամադրել Մամուր Ֆեյզագին ու Քեմալ բէյին:

–– Զօ՞րք, –– վերջապէս բացուեց Խորէն աղայի լեզուն:

— Այո: Գուրբան Ալի Մանուկը ասաց, թէ Հայերը սկսել են պաշտպանուել Ս. Նշան թաղամասում:

— Յետո՞յ:

Այս հարցն արդէն պատասխան չունէր: Ինքը՝ Ներսէհ Զավուշն էր տառապում դրա ձեռքին՝ յետո՞յ:

Գիշերը սահում էր հնձած խոտի բոյրով: Անշուշտ գայմագամի ու ոստիկանապետի ուժերը չեն հերիքում, թէ չէ հիմա հասել էին նաեւ իրենց՝ գիւղերին: Ուզում են քաղաքում վերջացնել բանը, ապա ընկնել գաւառի մարմնին:

Ներսէհ Զավուշը հետզհետէ գտաւ ինքն իրեն: Նորից պարզուեց անելիքի ճանապարհը: Պարզուեց, յստակացաւ իրավիճակը: Իրենք այլեւս ոչ մի տեղից օգնութեան յոյս չունեն: Թուրքերը յաջողութիւններ ունեն ռազմաճակատում, որ հեռանում է իրենց լեռներից: Իրենք մնացել են մէն մենակ՝ ահեղ իրականութեան առջեւ: Ելքը նոյնն է՝ դիմադրել: Ելքը նոյնն է, միակ միջոցը՝ զէնք: Ուրիշ ոչինչ: Ուրիշ էլ ի՞նչ: Ի՞նչ է անում Գրիգորիս եպիսկոպոսը, գլուխը վրա՞ն է, թէ կտրել, նետել են Յովհաննէս Պլուզի գերեզմանին: «Ժողովեսցէք զնշխարեալ բեկորսն»: Ցանկալի հրաւէր: Բայց հրաւիրողն անուժ է դա անելու:

Երզնկան, անշուշտ, դիմադրում է– Այլապէս ինչո՞ւ է ուշանում աղէտը:

Խորէն աղան կանգնել էր ողջ հասակով մէկ: Մթութեան մէջ նա բնականից կրկնակի բարձր է երեւում:

— Մարդ ուղարկենք Երզնկա՝ որեւէ լուր բերելու:

Երկու ձի թամբեցին: Մէկին նստացրին Բենիամինին, միւսին՝ Ձիլ Զաքարի Ուլիկին: Բենիամինին ուղարկեցին Երզնկա, Ուլիկին՝ Ջեւկէտ:

–– Աշխատեցէք ստոյգ լուր բերել, –– նրանց պատուիրեց Խորէն աղան: — Նըստած ենք անականջ:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(75 – Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հրանտ Սամուէլեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Հրանոյշ Ազատեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Մայիս 28, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ եղբօր՝

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼԻ

մահուան տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Սամուէլեան եւ Խերեան ընտանիքներուն համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Պ. Նշան Քիւրաճեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Քիւրաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Քիւրաճեան եւ զաւակները, Պ. Մանուկ Քիւրաճեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԻՍԿՈՒՀԻ ՔԻՒՐԱՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Թիւթիւնճեան)

մահուան քառասունքին առթիւ, այս Կիրակի, Մայիս 28, կէսօրէ ետք ժամը 4ին, Ռիւ Կէլի եկեղեցին, հայկ. ծէսով: Կը պատարագէ ԴԱՒԻԹ ԵՊՍ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկ. Թագուհի Պետիկեանի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրեցեալ հօր, աներհօր եւ ազգականին ողբ. Ստեփան Պօյաճեանի մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍԻ Կապ. Խաչի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր խաչուհիները Մայիս 29ին րն. Շուշան Կամպարեանի (Ռուէթ տը Ժընեւ) տունը, ժամը 14.30ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Վալանսի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Յարութիւն Պօյաճեանէ 50 Ֆր. իր կնոջ տարեդարձին առթիւ:

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Տօնակատարութիւն «Մայրերու եւ Հայրերու Օր»ուան առթիւ, նախաձեռնութեամբ Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի, Շաբաթ, Մայիս 27 ժամը 15.30-ին Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ:

Կը նախագահէ եւ խօսք կ'առնէ
ՆԱՐԵԿ ՔՀՆՑ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգնութեան Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ 200 Ֆր. Լիոնէն, Տիկ. Նուարդ Տէյիրմէնճեանէ, Պոլիս մահացած Զարեհ Թէրզեանի յիշատակին:

LE THEATRE D'EXPRESSION ARMENIENNE
40, Rue d'Arménie — 69003 Lyon

Présente en langue arménienne

"LE FLATTEUR"

de HAGOP BARONIAN

par le groupe théâtral SEVAN de Romans

LE SAMEDI 3 JUIN A 21 HEURES

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 21ին

Salle LA CIGALE — 60, Ave. de Saxe — 69003 Lyon

Sonia Coumryantz

a le plaisir de vous annoncer l'ouverture de l'Agence

OPTIMA Tours

67-69, RUE QUINCAMPOIX
(Ange, Rue Rambuteau)
75004 Paris — Tél. : 274-27-20
Métro : Etienne Marcel ou Rambuteau (licence A 946

A LYON
MAGUY KALOUSTIAN
OPERATOURS, 45 Rue Edouard Herriot, 69002 Lyon, Tél. : 42-10-24

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴ

- 1978 -

ԼԻԲԱՆԱՆ — ՍՈՒՐԻԱ
ՅՈՐԴԱՆԱՆ -- ԵԳԻՊՏՈՍ
1510 փրանքէն սկսեալ

ԹՈՒՐՔԻԱ 1115 ֆրանքէն սկսեալ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ 800 ֆրանքէն սկսեալ
ՆԱԵՒ

Սեժուրներ — շրջապտոյտներ — ծովապտոյտներ — յատուկ թռիչքներ

ԱՄԲՈՂՋ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

DEMANDEZ NOS BROCHURES

ORIENTOURS
30, RUE M. LE PRINCE PARIS 6
Téléphonez-nous :
326-92-26 — 329-49-00

Վերջին պահուն մի' սպասէք ձեր տեղերը ապահովելու համար

LIC. No A. 762

ՔԵՐՄԷՍ

ի նպաստ
Արուեստի եւ Մշակոյթի Կեդրոնին

6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS
Շաբաթ 27, եւ Կիրակի 28 Մայիս

Վաճառքի կը դրուին խիստ մատչելի գիներով՝ կանանց հագուստներ — գիրքեր՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն — հայրենի յուշանուէրներ — հայ եւ ֆրանսերէն երգապնակ — արեւելեան նպարեղէններ — հաճելի անակնկալներ:

Նոխ պիւֆէ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Յունիս 2, Ուրբաթ ժամը 21ին

Կը ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը՝

«ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐ»

խմբագրութեամբ Մկրտիչ Արմէնի ծանօթ վէպին

Գեղարուեստական բաժին՝

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆԳԷԿԵԱՆ եւ իր երգչախումբը

THEATRE MUNICIPAL d'Issy- -les - Moulineaux
Avenue Victor Cresson, Métro : Mairie d'Issy

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ

Տոմսերու համար դիմել՝

Bakirdjian, 35, Rue de Trévise, 9e — 770-07-25
Librairie Samuelian, 51, Rue Monsieur-le-Prince 6e — 326-88-65
Sévan, 4, Rue Lazare Carnot, Clamart
Café Philippe, Place Carnot, Alfortville

ՍԵՒԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ
Տնօրէն՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՁԵԶԻ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յունիս 12էն 24
3 օր Մոսկուա, 8 օր Երեւան

օգտուելով մեկնումի կարելիութիւն Լիոնէն եւ Մարսէյլէն

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66
Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287
Licence organisatrice : A 529
Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON
A PARIS — MONDOTOURS
(Lévon Baghdassarian)
2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64
Tél. : 073-30-64

AVEC LE CONCOURS DE

AÉROFLOT - INTOURIST - Havas-Voyages

JACQUES CHELELEKIAN vous propose

tous les mois au départ de MARSEILLE

des VOYAGES à

MOSCOU - EREVAN - TBILISSI

3 jours — 8 jours — 3 jours

PRIX 3550 F

JUILLET	: du 07 au 20 Juillet 1978	Septembre	: du 01 au 14 Septembre
	du 14 au 27 Juillet	Octobre	: du 06 au 19 Octobre
Août	: du 04 au 17 Août		
	du 18 au 31 Août	Décembre	: du 29 au 11 Janvier 1979

MOSCOU - EREVAN

2 jours — 5 jours

PRIX 2550 F

JUILLET	: du 14 au 20 Juillet 1978	Octobre	: du 06 au 12 Octobre
Août	: du 11 au 17 Août		du 27 au 02 Novembre
Septembre	: du 08 au 14 Septembre	Novembre	: du 17 au 23 Novembre
	du 22 au 28 Septembre	Décembre	: du 08 au 14 Décembre

Prix comprenant : Transport aérien — Transferts — Séjour hôtel 1er classe en chambre 2 lits — Pension complète — Visites et excursions selon programme — Visa — Assurances.

Renseignements et réservations

Jacques CHELELEKIAN — 87 la Canebière 13001 MARSEILLE
VOYAGES WASTEELS — tél. (91) 50 89 12

Org. Lic. 97

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
27-28
SAMEDI-DIMANCHE
27-28 MAI
1978

LE NUMERO 1,60 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

53ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.127
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — N° 14.127

ԱՆՏԻՊ (*)

ԽՈՀԵՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անկախութեան տարեդարձը առիթ կ'ընծայէ կարգ մը խորհրդածութեանց համայն Հայութեան կացութեան մասին՝ հայրենիքի թէ սփիւռքի մէջ:

Քանի երկարեցան տարագրութեան տարիները, ա՛յնքան շեշտուեցաւ հայրենիքի կարօտը սփիւռքի Հայութեան հոգիներուն մէջ:

Հայրենիքի մէջ ստեղծուած քաղաքական-գաղափարական վարչաձեւը կը շարունակէ յաւերժանալ խորհրդայնացումէն ի վեր՝ դառնալով բնականոն վիճակ, որուն կը համակերպին մեր հայրենակիցները հայրենասիրաբար, հիացումի արժանի զոհողութեան ոգիով:

Տարագիր Հայութեան համար մեծ մխիթարանք է տեսնել հայրենիքի Հայութեան յարաճուն վերելքը մշակոյթի բոլոր մարզերուն եւ շինարարութեան զանազան ճիւղերուն մէջ:

Որքա՜ն պիտի փափաքէինք, որ կարմիր-հայրենիքը մագնիսի նման իրեն քաշէր վտարանդի Հայութիւնը, աստանդական՝ ի սփիւռս աշխարհի:

Ինչո՞ւ, երբ 58 տարիէ ի վեր Հայաստան մը ունինք, օտար, հեռաւոր հորիզոններու ուղղել մեր աչքերը, անծանօթ ու խորթ միջավայրերու մէջ փնտռել մեր երջանկութիւնը:

Ամէհի փոթորիկը երկուքի բաժնեց հայ ազգը: Անջատեց մայրն ու որդին:

Մայր հայրենիքը չաճեցաւ այնպէ՛ս, որ կարենար իր մայրական գուրգուրոտ թեւերուն տակ պատսպարել աշխարհացրիւ Հայութիւնը:

Չհաւասարեցաւ Հրեաներու Աւետեաց երկրին, որուն հետզհետէ շէնցող ու զարգացող սահմաններուն մէջ կը տեղաւորուին Իսրայէլի աշխարհացրիւ որդիները, ամէն տարի աւելի մեծ թիւով:

Շատ դանդաղ կ'ընթանայ հայրենադարձութիւնը դէպի Հայաստան: Մտահոգիչ էր արտագաղթը հայրենիքէն դէպի արտասահման: Լիբանանի կացութիւնը դադար մը տուաւ ազգային այդ աղէտին:

Ուրախալի երեւոյթ է Սփիւռքի Հայութեան զարթօնքը: Հայրենասիրական ոգին, տարիներով թմբիրի ենթարկուած, վերածնունդի շրջան մը արձանագրեց Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ:

Օտար աստղերու տակ ծնած ու հասակ նետած, օտար վարժարաններու մէջ ուսած մեր երկսեռ երիտասարդները սկսած են հպարտանալ իրենց հայկական ծագումով: Կը հետաքրքրուին Հայոց հին, մանաւանդ նոր պատմութիւնով:

Կը զգան, որ ի՛նչ մեծ անիրաւութիւն է գործուած Հայութեան՝ թշնամիին թէ բարեկամին կողմէ:

Տէր ու պաշտպան կը կանգնին Հայ Դատին:

Չեն կրնար մարսել, որ ցեղասպան Թուրքը մէկուկէս միլիոն Հայեր ջարդած է վայրագօրէն, արմատախիլ ըրած է Հայութիւնը իր հայրենի դարաւոր բոյներէն ու մնացած է անպատիժ:

Ցեղասպանը ո՛չ միայն չէ պատժուած յաղթական դաշնակիցներուն կողմէ, եւ պատասխանատուութեան չէ կանչուած, այլեւ ընդհակառակն, պատիւներու կ'արժանանայ, իբրեւ քաղաքակիրթ Պետութիւն, պաշտպա՛ն ազատութեան եւ մարդկայի՛ն իրաւունքներու...

Բազմաթիւ բարդ հարցեր կը մթագնեն քաղաքական հորիզոնը:

Այդ հարցերու շարքին առաջին գիծի վրայ է Հայկական Դատը, որ իր լուծումին կը սպասէ:

Անկախութեան տարեդարձին առթիւ անգամ մը եւս կը կրկնենք մեր ուխտը՝ հաւատարիմ մնալու մեր անմահ նահատակներու կտակին: Անկախ եւ Միացեալ Հայաստանի գաղափարականին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

(*) Անկախ՝ Մայիս 28ի ճիշդ օրը գրած խմբագրականէն, Հրանտ – Սամուէլ երկրորդ մըն ալ գրած էր, 1976 Յունիս 23ին, հրատարակուելու համար «Յառաջ»ի Յունիս 26ի թիւին մէջ, Փարիզի եւ Մարսէյլի տօնակատարութեանց առթիւ: Անտիպ մնացած էր թղթատարական յապաղման հետեւանքով: Այս «յապաղումին» շնորհիւ է որ այսօր Անկախութեան 60ամեակին առթիւ, չի բացակայիր՝ Հրանտ – Սամուէլ իր «Օրուան խօսքով»:

Մի՛ խառնէք մեզ ձեր վայրի, արջի ցեղերին,
Մեր երկիրը աւերուած, բայց սուրբ է եւ հին.

Որպէս լեռն է մեր պայծառ տեսել հազար ձիւն,
Այնպէս նոր չեն մեզ համար դաւ ու դաւաճանութիւն:

Բաբելոնն է եղել մեր ախոյեանը, տե՛ս —
Անհետ կորել, անցել է — չար մշուշի պէս:

Ասորիքն է եղել մեր թշնամին — ահա՛
Դաշտ է տեղը եւ չկայ քար քարի վրայ:

Ամրակուռ է մեր հոգին — դարերի զաւակ՝
Շատ է տեսել մեր սիրտը աւեր ու կրակ:

Շատ է տեսել երկիրն իմ ցաւ ու արհաւիրք, —
Լաց է այնտեղ ամէն երգ եւ ողբ ամէն գիրք:

Գերուած ենք մենք — ո՛չ ստրուկ — գերուած մի արծիւ,
Զարութեան դէմ վեհիխրտ միշտ, վատի դէմ ազնիւ:

Բարբարոսներ շատ կը գան ու կ'անցնեն անհետ,
Արքայական խօսքը մեր կը մնայ յաւէտ:

Չի հասկանայ ձեր հոգին ե՛ւ ծոյլ, ե՛ւ օտար,
Տաճար է մեր երկիրը՝ սուրբ է ամէն քար:

Եգիպտական բուրգերը փոշի կը դառնան,
Արեւի պէս, երկիր իմ, կը վառուես վառման:

Որպէս Փիւնիկ կրակից կ'ելնես, կ'ելնես նոր
Գեղեցկութեամբ ու փառքով վառ ու լուսաւոր:

Արթացիր, սիրտ իմ, եղ հաւատով տոկուն,
Կանգնիր հպարտ որպէս լոյս լեռն է մեր կանգուն:

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Նախագահը՝ Ժիսքար տ'Էսթէն Ազգաժողովին առջեւ 40 վայրկեան տեւող ճառով մը ապազինման տրամաբանական առաջարկներ ներկայացուց, որոնց հանդէպ վերապահ կը մնան անշուշտ երկու մեծերը՝ Միացեալ Նահանգներն ու Խորհ. Միութիւնը: Ժիսքար իր ճառին սկիզբը շեշտեց նախ որ առաջին անգամ ըլլալով է որ Ֆրանսայի Նախագահը ՄԱԿի մէջ կը գրաւէ Ֆրանսայի աթոռը եւ այդ կը նկատէ իբրեւ առանձնաշնորհ մը: Ժիսքարի ելոյթին գլխաւոր առաջարկն էր ապազինման համաշխարհային ժողով մը, Եւրոպայի մէջ: Ֆրանսական տեսակէտը երեք գլխաւոր մօտքեր ունի. — Ա) Իւրաքանչիւր Պետութիւն օրինաւոր իրաւունքն ունի իր իսկ ապահովութիւնը երաշխաւորելու: Բ) Ապազինումը պէտք չէ մեծ Պետութեանց մենաշնորհն ըլլայ այլ՝ բոլորին գործը: Գ) Աշխարհի զանազանութիւնը ապազինման տեղական ըմբռնում մը կը պարտադրէ: Նախագահը որ շաբաթավերջին Սավուայի մէջ պիտի տօնէ նախագահութեան չորրորդ տարեդարձը, նախքան Ֆրանսա վերադառնալը հանդիպում կ'ունենար Քարթըրի հետ, Ուրբաթ օր: Ըսենք թէ Քոթիտիէն տը Փարի, շատ հաւասարակշռուած կը գտնէ Նախագահին ճառը (որու դէմ ո՛չ ոք կրնայ բողոքել, կ'ըսէ թերթը, ո՛չ կոմմունիստները, ո՛չ ընդդիմութիւնը) բայց եւ այնպէս կը խորագրէ «Տոն Քիշոթ ՄԱԿի մէջ»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՅՐԱԶՈՒՆԵՐԸ սկսած վերադարձի ճամբան բռնել: Թէեւ բնականոն կեանքը չէ վերահաստատուած Քոլվեզի: Փարիզի մէջ, Նախարար Պուրժ (Պաշտպանութիւն) յայտարարեց թէ անուանարկութեան դատ պիտի բանայ Ռուժ եւ Լիպերասիոն օրաթերթերուն դէմ, Գնդ. Էրիւլէնի ալժերական անցեալին վերաբերող յօդուածներուն առթիւ: Ծանօթ է որ Երեքշաբթի օր, Իւմանիթէի խմբագրապետն էր որ հեռատեսիլէն կը յայտնէր թէ Զայիրի Եւրոպացիները ազատողը եւ Ալժերիա Անրի Ալեկը չարչարողը նոյն մարդն է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ Օրլով, որ այցելութիւն ընդունելու իրաւունք չունի, վերաքննութեան դիմած է:

ՓԱՐԻԶ ցուրտի բոլոր մրցանիշները կոտրեց Մայիս 25ին երբ ջերմութիւնը 10 աստիճան էր միայն: Բարեխառն անմիջական յոյս չկայ եղեր:

ՀՆՉԱ՞Ծ ԷՐ ԺԱՄԸ

Մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ հազուադէպ է դէպքերու այնքան սրընթաց եւ բախտորոշ թաւալում, որքան տեսանք 1908էն ասդին:

Փորձենք ամփոփել.—

Օսմ. Սահմանադրութեան հռչակում (1908 Յուլիս 10):

Կիլիկիոյ առաջին ջարդը (1909 Ապրիլ, Զատիկ):

Բարենորոգումներու ծրագրի վաւերացում (1913 Յունուար):

Մեծ պատերազմ (1914 Օգոստոս 1): Թուրքիոյ մասնակցութիւնը՝ նոյն տարուան Հոկտեմբերին:

Վասպուրականի ապստամբութիւնը (1915 Ապրիլ 7):

Հայաջինջ Սարսափներ 1915 Ապրիլ 11-24էն սկսեալ:

Արեւմտեան Հայաստանի մեծ մասին գրաւումը 1916ին:

Ռուսական Ա. յեղափոխութիւնը (1917 Փետրուար, երբ իշխանութեան գլուխ կ'անցնէր Ա. Կերենսկի):

Երկրորդ — բոլշեւիկեան — յեղափոխութիւն 1917 Հոկտ.–Նոյ.: «Դէպի տո՛ւն», խուճապահար լքելով Հայաստանը, Տրապիզոնէն մինչեւ Վան:

Վերիվայրումներ Կովկասի մէջ: Թրքական արշաւ:

Այդ օրէն սկսեալ հայ ժողովուրդը իր բախտին ձգուած՝ օրհասական կռիւներ կը մղէ բոլոր ճակատներուն վրայ: Արեւմտեան Հայաստանէն մինչեւ Կարս եւ Բագու: Միեւնոյն ատեն հազար դուռ կը զարնէ, նեցուկ մը, ելք մը գտնելու համար:

Ելք չկայ: Թշնամին խուժած է Արարատեան դաշտ, սպառնալով փոշիացնել նաեւ Երեւանը, Էջմիածինը եւ մնացեալը:

Կը մնար մէկ ճար, — կռուիլ: Գերագոյն գոյամարտը մղել բոլոր կարելի միջոցներով: Եղունգներով եւ ակռաներով:

Զա՛րկ: Եթէ ընկրկիս, վհատիս կամ խնայես, դուն պիտի զարնուիս:

Թշնամին գերեզմանդ է որ կը պատրաստէ: Իր ցեղային գազանութիւնը տասնապատկուած է յաջորդական յաղթանակներու գինովութեամբ:

Զա՛րկ, այլապէս Արեւելեան Հայաստանն ալ պիտի դառնայ սպանդանոց, ինչպէս արեւմտեանը:

Հնչա՛ծ էր ժամը: Ազատութիւն կամ մահ: Տառական իմաստով:

Ժողովուրդին ամէնէն համեստ զաւակն ալ կ'ըմբռնէր կացութեան իմաստը:

Այնպէս որ, երբ ազդանշանը տրուեցաւ եւ թնդանօթը որոտաց, բացականեր չկային: Ոչ ալ աջ կամ ձախ: Կուսակցական կամ անկախ:

Ամբողջ ժողովուրդ մը կրակը նետուած էր նոյն վճռականութեամբ: Կիները, նոյնիսկ մանուկներ կը լրացնէին պակասը:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ հազիւ 12.000 էին հայ զինուորները, մեծ մասով ուժասպառ՝ տարիներու կռիւէն: Իսկ թշնամին եռապատիկն էր եւ շարունակ նոր ուժեր կը ստանար:

Բայց եւ այնպէս կռուեցան: Եւ յաղթեցին, ամէնէն առաջ զարմանքի մատնելով թշնամին:

Ո՞ւր կ'ունենայինք դուք ափ մը հողը, առանց այս օրհասական ճակատամարտին:

Եւ կ'ունենայի՞նք սեփական Հայրենիք, Պետութիւն ստեղծելու հեռանկարը:

Ահա թէ որքան պարզ է դէպքերու ընթացքը:

Անոնք որ այսօր միայն կը տեսնեն ու կը փառաբանեն, երէկը ժխտելու, նսեմացնելու, սեւցնելու համար, պարզապէս իրենց անյատակ ագիտութիւնը եւ նենգամտութիւնը ապացուցած կ'ըլլան:

1953 Մայիս 28 Շ.

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Գրեց՝ ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Դեռ չեն չորցած Ապրիլ 24ի 63րդ տարեդարձին առթիւ հայ ժողովուրդի մէկուկէս միլիոնէն աւելի նահատակներու յիշատակին թափուած արցունքները: Անոնց բոլորին խնկելի յիշատակին մատուցուած հոգեհանգստեան պատարագներու ընթացքին վառած մոմերուն ու խունկերուն բոյրը, մեր ժողովուրդի սրտաբուխ աղօթքներուն հետ, կը յամենան եկեղեցիներու գմբէթներուն տակ ու կը շարունակեն ոլորապտոյտ դառնալ, կազմելով պարոյրներ... բարձրանա՛լ դէպի երկինք... Ի՜նչքան աղօթքներ են եղած, ի՜նչքան խունկ ու մոմ վառած, եւ ի՜նչ երկիւղած հաւատքով...

Ու մենք, արդէն կը պատրաստուինք մէկ երկրորդ խորիմաստ թուականի մը տարեդարձի տօնակատարութեան՝ Մայիս 28:

Իրարու այնքա՜ն մօտ երկու պատմական թուականներ, որոնցմէ առաջինի ընթացքին եղած զոհաբերութեան տարողութեամբ կարելի է չափել երկրորդի ընթացքին տարուած յաղթանակի պատմական բարձր արժէքը:

Մայիս 28, իր ամբողջ վեհութեամբ կը պատկերանայ, իր շլացուցիչ փայլով կը շողայ, երբ Տէր Զօրի կիզիչ աւազներուն վրայ, մեր ժողովուրդի կրած նսեմացումի մրուրի մէջէն եւ աննկարագրելի տառապանքի անդնդախոր յատակէն կը գտնենք զայն:

Առաջինը՝ մահուան, Արեւմտեան Հայաստանի Հայութեան կէսէն աւելիին հաւաքական մարտիրոսացման, դժոխային տեսիլքի խորհուրդն է, իսկ երկրորդը՝ խորհուրդն է նոյն հայ ժողովուրդի փառապսակ յարութեան:

Այո՛, ինչպէս Քրիստոսի խաչելութիւնը եւ յարութիւնը, սակայն մէկ տարբերութեամբ որ, մեր ամբողջ ժողովուրդը խաչուեցաւ՝ լքուած երկինքէն ու մարդոցմէ: Ինչպէս Քրիստոս՝ հայ ժողովուրդը եւս յարութիւն առաւ, բայց առանց հրաշքի:

Ո՛չ, ինչքան ալ խորհրդաւոր ու հմայիչ թուի այդ բառը, մենք գիտենք թէ, հրաշք տեղի չէ ունեցած Սարդարապատի ռազմաճակատին վրայ, բայց եղած է հրաշագործութիւն, ու այդ հրաշագործութիւնը կատարուած է հայ անմա՛ն քաջերու անխնայ թափած արեան գնով: Անո՛նք է որ հայ ժողովուրդի պատմութեան ամէնէն ճակատագրական (այս բառը իր ամբողջական առումով) մէկ պահուն, գիտցան գերմարդկային, ներքին անըմբռնելի ուժի մը մղումին տակ, Սասունցի Դաւիթին խոյանքովը, պարտութեան մատնել թրքական ինքնավստահ բանակը, ստոյգ ու վերջնական կորուստէ փրկելով, ինչ որ դեռ ողջ կը մնար մեր ժողովուրդէն եւ ինչ որ հող կը մնար դեռ չգրաւուած՝ մեր տարաբախտ հայրենիքէն:

Ա՛յս յաղթանակով է որ փշրեցան վեց դարերէ ի վեր հայ ժողովուրդի ազատութիւնը կաշկանդող ստրկութեան շղթաները: Այս յաղթանակով է որ տապալեցաւ վեց հարիւր տաժանելի տարիներէ ի վեր, մեր անկախութեան վրայ ամրօրէն զետեղուած՝ ծանր տապանաքարը: Վերջապէս ա՛յս յաղթանակէն վերջն է, որ Սարդարապատի ճակատին վրայ ինկած բիւրաւոր հերոսներու մարմիններու տակէն ու դարերու մթին ծալքերէն դուրս բերին անկախութեան դրօշակը ու անոր տուին հայ ժողովուրդի եւ իր հայրենիքին ազատագրութեան համար ինկած բոլո՛ր հերոսներուն թափած արեան կարմիրը: Կապոյտն առին, վերջապէս իր խաղաղութիւնը վերագտած մեր հայրենիքի ջինջ երկինքէն ու որպէսզի թելը, կապը ամուր պահուած մնայ, հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ անցեալի փառքերուն հետ, առին՝ մեր արքայական տոհմերու պատմուճաններու ծիրանիին նմանութեամբ՝ նարնջագոյնը:

Մենք ունեցանք մեր ազատ եւ անկախ հայրենիքը՝ 1918 Մայիս 28 թուականին:

Մեր աչքերուն առջեւ տեղի ունեցած այս պատմութիւնը, ո՛չ հէքեաթ է եւ ոչ ալ առասպել: Ան՝ մեր ժողովուրդին, մեր ցաւատանջ ժողովուրդին ապրած իրական, դժնդակ կեանքի, մօտաւոր անցեալի մէկ թերթ ու շատ աղօտ պատկերն է:

Ո՛չ, առասպել չէ, բայց այնքա՜ն նման է առասպելական պատմութեան:

Հրաշք ալ չէ, թէեւ կը նմանի հրաշքի:

Իրօք, ի՞նչպէս կարելի եղաւ նման հրաշագործութիւն:

Իսկապէս, ի՞նչպէս կարելի է հաւատալ, նոյնիսկ մտքէն անցընել՝ թէ դարերով այնքան անմարդկային, այնքան անասնացնող գազանային բռնութիւններու ենթարկուելէ, մասնակի ջարդերու հետեւանքով բազմիցս կոտորակուելէ ետք, 1915էն 1918ին իր կէսը կորսնցուցած, անօթի, դրեթէ անզէն բուռ մը հայ ժողովուրդը կրցած է ընդունակ ըլլալ, համաշխարհային Ա. Մեծ Պատերազմի, ամէնէն լաւ կազմակերպուած եւ զօրաւոր բանակ ունեցող Պետութիւններէն մէկը նկատուած Թուրքիոյ դէմ նման յաղթանակ տանելու՝ յանպատրաստից ի մի բերուած հայկական տասը հազարնոց, իրապէ՛ս սակաւաթիւ բանակով մը:

Ի՞նչպէս, այո՛, ի՞նչպէս կարելի եղած է նման հրաշագործութիւն մը մեր արիւնաքամ, մէկ-մինակ մնացած ժողովուրդի փոքրաթիւ բանակին կողմէ:

Ճիշդ է որ, այնքա՜ն շատ պատերազմ տեղի ունեցած է եւ տեղի կ'ունենայ, որ պատերազմելու միջոցները կատարելագործուած են եւ վերածուած՝ գիտութեան: Պատերազմի դաշտին վրայ հրամատարը իր ձեռքին տակ նիւթական եւ բարոյական շատ մը միջոցներ ունի՝ որոնք իրեն թոյլ կուտան, առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ, նախապատրաստելու զինուորին կռուելու կամքը:

Սարդարապատի ճակատամարտին վրայ տարուած յաղթանակը, արտաքին ազդակներու հետ կապ չունի:

Որպէսզի կարելի ըլլայ ըմբռնել, թէ ինչպէս անկարելին հոն կարելի՛ է դարձած՝ հարկ է նոյնանալ Սարդարապատի հայ ռազմիկներուն հետ: Աւելին, անհրաժեշտ է մուտք գործել անոնց հոգիներէն ներս ու փորձել ապրիլ անոնց ալեսասան ներաշխարհին ցնցումները: Որովհետեւ իրենց քիչ ետք տանելիք յաղթանակին սաղմը, հո՛ն՝ այդ ապրումներուն մէջ ծնած ու զարգացած, հսկայացած է:

Կ'ուզէ՞ք վայրկեան մը փոխադրուինք Սարդարապատի ճակատը:

Երկու թշնամի, ատելավառ բանակներ դիրք գրաւած են դէմ դիմաց, որոնք պատրաստ են զիրար յօշոտելու ու շատ բնական է որ յաղթական դուրս գայ՝ զօրաւորը: Զօրաւո՛րը, դժբախտաբար մեզի համար, թրքական բանակն է՝ իր թիւով, իր արդիական զէնքերով ու զինամթերքով, իր պահեստի ուժերով ու պաշարով: Թրքական բանակի զինուորները ոչ միայն ուժերու համեմատութեան այս պատկերին գիտակցութիւնն ունին, այլեւ ունին արհամարհանք՝ դէպի հայկական բանակն ու հայ զինուորը: Չէ՞ որ, տակաւին դեռ նոր, Արեւմտեան Հայաստանի ամբողջ Հայութիւնը իրենց ոտքերուն տակ առած էին՝ Տէր Զօրի անապատի կիզիչ աւազներու լայն տարածութեան վրայ, մնացածն ալ յանձնելով արիւնկզակ ջարդարար վոհմակներու եաթաղանի քմահաճոյքին: Անոնք հայ անմեղ զոհերուն արեան համը կը զգային դեռ՝ իրենց լպիրշ շրթունքներուն վրայ:

Հայութեան մնացած վերջին մասին արեան հոտէն գինովցած, անոնք կը ցնծային իրենց մօտալուտ եւ շատ դիւրութեամբ տանելիք փայլուն յաղթանակին վստահութեամբ, որով վերջ պիտի տրուէր, իրենց ճամբուն վրայ փուշ, այս անհաւատ Հայութեան եւ Հայաստանի գոյութեան:

Հայկական փոքրաթիւ բանակի զինուորները եւս, բնազդաբար, կը զգային այս բոլորը ու տարօրինակօրէն կը մնային անտարբեր... Որովհետեւ անոնք իրենց դիմացի թշնամի աշարկու բանակին ներկայութենէն անդին, իրենց տխրամած հայեացքը սեւեռած հեռուներու մշուշին մէջ, Միջագետքի անապատի շիկացած աւազներուն վրայ, իրենց հարազատներուն ու արենակիցներուն անթաղ մնացած ոսկորներուն քամնելի տեսարանը կը պատկերացնէին:

Անոնք բաց աչքերով կ'երազէին ու կը դիտէին թրքական բանակի կոնակէն, Մեծ Հայքէն մինչեւ Կիլիկիոյ երէկի չէն քաղաքներու եւ աւաններու ամայացած տուներէն ու խնկաբոյր եկեղեցիներէն դէպի երկինք բարձրացող բոցեղէն սիւները ու խոցոտուած սրտով մտիկ կ'ընէին անոնց անզօր բողոքի ճարճատիւնը:

Անոնք շատ լաւ կը ճանչնային թուրքը եւ երբեք չէին կասկածեր, որ վաղը նոյն գեհենային պատկերը պիտի ներկայացնէ մեր դարաւոր, լայնատարած հայրենիքէն մնացած այն փոքրիկ հողամասը, որուն վրայ ծուարած էր վերջին ափ մը Հայութիւնը, որուն փրկութեան միակ յոյսը՝ իրե՛նց՝ հայ ռազմիկներու զէնքի յաղթութիւնն էր:

Ու իրենք՝ հայ ռազմիկները, իրենց բոլոր կապերը խզած արտաքին աշխարհէն, ամբողջ էութեամբ ունկնդիր հայ ժողովուրդի ապրած ողբերգութեան ձայնին, կը լսէին իրենց կոնակէն հասած, հայ տագնապած հոգիներու ջերմեռանդ աղօթքներուն մրմունջը ու կ'ալեկոծուէր իրենց ներաշխարհը:

Շատ անգամներ հայ ֆէտային «Մահ կամ ազատութիւն» գոռացած ու նետուած էր հայրենի լեռներու ժայռերուն ետին, բայց այս անգամ ամէն մէկ հայ ռազմիկ համոզուած էր թէ այդ օրը ո՛չ մահը նոյն իմաստն ունէր, եւ ոչ ալ ազատութիւնը: Որ, մա՛հը կրնար այս անգամ, հայ ժողովուրդի գոյութեան ըսպառնալ: Կրնար պատահիլ, որ Սարդարապատի կռիւը հայ ժողովուրդի վերջին, վախճանական հերոսամարտը հանդիսանար ու իրենց մահով վերջ տրուէր բեղուն ստեղծագործութեամբ, հարուստ մշակոյթով, շինարար ժողովուրդի մը, հայ ժողովուրդի գոյութեան:

Թէեւ ճիշդ է որ մինչ այդ, հայ ֆէտային իր ժողովուրդի իրաւունքներու պաշտպանութեան համար մահը դիմագրաւելով, գիտցած էր կուրծք տալ թշնամիի գնդակներուն, բայց Մայիս 28ին նախորդող օրերուն, հայ մարտիկները եկած էին այն համոզման, թէ հայրենիքն ու հայ ժողովուրդը վերջնական կորուստէ փրկելու համար, այլեւս իրենք իրաւունք չունէին, իրենց կեանքի զոհաբերումով գոհանալու: Պէտք էր աւելին, շատ աւելին: Պէտք էր ետ մղել հայ ժողովուրդի գոյութեան սպառնացող այդ ահաւոր մղձաւանջը՝ թրքական վտանգը:

Պէտք էր յաղթե՛լ: Ո՛չ, ուրիշ ելք չէր մնացած, պէտք էր յաղթե՛լ: Պէտք էր անպայմա՛ն յաղթել...:

Իրենց ամբո՛ղջ էութեամբ փոթորկած էին հայ քաջերը: Հրաբուխ կար իրենց ներաշխարհին մէջ ու անոնց հոգիները վերածուած էին հրաշէկ հնոցներու, ուրտեղ կը դարբնուէր, կը կռանուէր յաղթելո՛ւ, ամէ՛ն գնով յաղթելու անընկճելի կամքը:

Այո, պէտք էր յաղթել, պէտք էր անպայման յաղթել: Ու յաղթելու կամքը դարձաւ Արարատի ամէնէ ապառաժներէն թռիչք առած փոթորիկ, դարձաւ մրրիկ... ու խոյացան թշնամի բանակին վրայ՝ ինչպէս Մասիսի ծերպերէն ժայթքած շղթայազերծ Արտաւազդներ, ու կռուեցան, կռուեցան, կռուեցա՜ն... մինչեւ որ դարերու տառապանքներէն ու նուաստացումներէն կուտակուած դառնութիւններու զայրոյթէն ու մահուան դէմ պայքարի դրօշ բարձրացուցած եւ ապրիլ, ապրի՛լ աղաղակող ժողովուրդի մը հզօր կամքով զօրացած՝ հայ քաջերու հուժկու բազուկներու հարուածներուն չտոկալով, թրքական բանակը նահանջի ճամբան բռնեց: Այո՛, մեր անզէն ժողովուրդին վրայ գիշատիչ գազան, դահիճ դարձած թուրք զինուորները փախուստի ճամբան բռնեցին... Յաղթութի՜ւն... եւ ի՜նչ պայմաններու մէջ, եւ ի՜նչ զոհողութեան գնով:

Արիւնաքամ ու հեւասպառ հայ ժողովուրդը այս պայմաններուն մէջ է որ 1918 Մայիս 28ին, դարերու մշուշին մէջ անյայտացած իր անկախութիւնը վերականգնեց, թէեւ նեղ սահմաններով, բայց ի՛ր հայրենի հողին վրայ եւ իր սեփակա՛ն Եռագոյնով:

Դժուար է ըմբռնել, թէ ի՛նչպէս կարելի է Հայու արիւն կրել իր երակներուն մէջ ու չխանդավառուիլ, նոյնիսկ մնալ անտարբեր՝ հանդէպ մեր պատմութեան այս ոսկեքանդակ թուականին, երբ մենք գիտենք թէ Սարդարապատի հերոսական ճակատամարտով, ոչ միայն հայ ժողովուրդը իր մնացած վերջին կէսը, իսկապէս ստոյգ եւ յաւիտենական կորուստէ փրկեց՝ այն ատեն, երբ իր բարեկամ ու դաշնակից Պետութիւններն իսկ մեր ժողովուրդի դագաղին վրայ իրենց խօսելիք դամբանականները կը պատրաստէին, այլեւ անկախութեան իրականացումով, հայ ժողովուրդի ազգային իրաւունքները, պահանջները ձեւ ու մարմին ստացան եւ դարձան՝ Սեւրի Դաշնագիր:

Մայիս 28ը մեր պատմութեան լուսաշող արե՛ւն է՝ որով կը տաքնան մեր սրտերը, Մասիսն է՝ որով կ'ուռին մեր լանջերը, մեր հայրենասիրական հաւատքի խորանն է՝ որուն առջեւ, օտար աստղերու տակ ծնած ու հասակ նետած իրարու յաջորդող սերունդները իրենց Հայ ըլլալու հպարտութիւնը կ'ապրին եւ մեր ժողովուրդի ապագային հաւատքովը կը հաղորդուին:

Փառք Մայիս 28ը իրենց անձնազոհութեամբ իրականացնող անթիւ հերոսներու պանծալի յիշատակին:

Ս. ՍԻՍԼԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

Գրեց՝ Ն. ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Պայքար, տեւակա՛ն պայքար՝ ամէն տեղ, բոլո՛ր սահմաններուն եւ ճակատներուն վրայ. պայքար՝ յանուն ազատ ապրելու, ստեղծագործելու տարրական իրաւունքին՝ իր անկախ հողամասին վրայ: Ահաւասի՛կ Հայուն կեանքը իր երկարատեւ, երբեմն փառահեղ, յաճախ արիւնահեղ, ողբերգական պատմութեան ընթացքին:

Այս է այսօր եւս մեր ժողովուրդին ճակատագիրը. պայքար՝ որ կը շարունակուի հազարամեակներէ ի վեր: Մինչ դարեր շարունակ վիճակուած էր մեզի ենթարկուիլ կամ բնաջնջուիլ, մեր ժողովուրդը շարունակեց իր լուռ դիմադրութիւնը՝ անաղարտ պահած ապրելու, գոյատեւելու իր կամքն ու հոգեկան կորովը. իբրեւ բողոք, ան դէպի երկինք բարձրացուց ճարտարապետական իր կոթողները, իր հանճարը հուշակող ստեղծագործութիւնները՝ իր սրտին մէջ միշտ անշէջ պահելով ազատութեան սէրն ու կայծը, որ օր մը յանկարծ վերստին կը հրդեհէր երկիրն ու երկինքն Հայոց՝ նոր արշալոյսներու կենսաբեր յոյսով ու լոյսով:

Վեց դարերու, մանաւանդ օսմանեան վայրագ տիրապետութեան, ստրուկի կեանքին ու յուսալքման պիտի յաջորդէին ազատութեան, վերածնունդի երգերը, որոնք պիտի արձագանգէին Վենետիկէն մինչեւ Պոլիս ու Կովկաս. պիտի հուշանար յեղափոխական շարժումներ աւետող «զէնքի շաչիւնը»: Արդեօ՞ք աւելի պայծառ վաղորդայններու ժամն հնչած էր Հայութեան համար:

Բացուած յուսատու հորիզոնը վերստին կը մթագնէր: Համաշխարհային պատերազմ, տեղահանութիւն, ջարդ, ցեղասպանութիւն. եւ հազիւ երեք տարի ետք տաճկական հսկայ զօրաբաժիններ Երեւանի դէմ առ դէմ՝ բնաջնջելու համար Հայութեան մնացորդացը:

Մեր ժողովուրդի «թշուառ, անտէր» մնացորդացն է որ Արամներու, Սիլիկեաններու, Փիրումեաններու եւ Դրօներու առաջնորդութեամբ պիտի նետուէր ռազմադաշտ, պիտի մղէ իր գոյամարտը՝ պարտութեան մատնելով թրքական բանակը եւ իր անկախութիւնը պարտադրելու այն ձիւաղին, որ դեռ երեք տարի առաջ լուծուած կը համարէր հայկական հարցը՝ Հայերու բնաջնջումովը:

Համաժողովրդային այս ճակատամարտներուն, տարուած յաղթանակին թէ անկախ Հանրապետութեան ամրապնդման մէջ կարեւորագոյն եւ պատմական դերը

(Շար.ը տես 7րդ էջ)

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՏՕՆԸ

Պապերուս՝ որոնք վաթսուն տարի առաջ հայրենիքիս ազատութիւնը կերտեցին։

Թուականներ կան, որոնց մօտենալը տարուան ընթացքին, ակամայ մեզ կ՚առաջնորդէն հոգեփոխութեան։ Հաւատք թէ գաղափար, բարք թէ աւանդութիւն՝ ե՛ւ եկեղեցական – ազգային, ե՛ւ քաղաքական – մշակութային, կ՚այլափոխեն մեր ներքին աշխարհը։ Կարծէք, պահ մը, կը դառնանք այլ դէմքեր։ Մեր անձերը կը գտնուին այլ տարազներ ու մենք կը ներկայանանք փոքրացած մանուկ «Կա – ղանդչէք»ի մեր նուէրներով, կամ, ա – նդապաշտ բարեպաշտ որպէս՝ Սուրբ Ծննդեան առթիւ, եկեղեցւոյ բակին մէջ։ Աւելի ուշ՝ դառնացած ըմբոստ մը, բռնակալութեան դէմ, Փետրուար 18ին, եւ կամ, կարմիր աղբարիկ եւ երկրպագու՝ Մե՛ծ փրկարարին, Նոյեմբեր 29ին։ Բիչ եաք, հպարտ, ազատասէր հայրենասէր՝ Մայիս 28ին, խրոխտ ջան ֆետայ՝ Դաշնակցութեան օրուան առթիւ եւ, ի վեր – ջոյ, արդարութեան ձայն՝ Ապրիլ 24ին։

Իւրաքանչիւրը մեզմէ, իր համոզում – ներու ճամբով, կը յանձնուի ապրումի իր լարերուն, ու անոնց թրթռացող ալիք – ները կը տանին մեզ անգոյ աշխարհի մը մէջ, որ սակայն կրկնուող իրականու – թիւն է։ Կ՚ապրինք զայն վերստին, զգացումի նոյն ուժգնութեամբ, ու յանկարծ, մեր աչքերը կը սեւեռին խօսքի մը, դէպքի մը կամ դէմքի մը վրայ։ Լո՛ւռ ենք ու բացակայ։ Կը տեսնենք տարիներու ետ ետ նահանջը։ Կը դիտենք տողանցքը հարիւրաւոր դէմքերու։ Կը տեղափոխուինք, հրթիռի մը արագութեամբ, քաղաքէ քաղաք, երկրէ երկիր, ու կարծէք, ներքին ուժ մը մեր շրթները կը շարժէ անձայն, բայց մենք կը լսենք բառեր, խօսքեր, ձայներ որոնք իմաստ կը ստանան ու կ՚արձագանգեն պատմութեան էջերէն։

— Կաղանդ պապուկը Հայաստանէն բերաւ, տղաս…։

—Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ։

— Հո՛ս, Համազասպը կայծինահար սպաննուեցաւ…։

— Վերջ՝ «Դաշնակ աւանտուրիստ կառավարութեան»…։

— Վէրքերով լի ջան ֆէտային, թափառական տուն չունի…։

— Այսքա՛ն չարիք թէ մոռանան մեր որդիք…։

— Մեր հողե՛րը, մեր հողե՛րը…։

— Եւ ի վերջոյ, վարդահեղեղ արշալոյսին, առաւօտուն, որուն ես ոտնաձայնը կ՚առնեմ։

Ձայները կը խեղդուին։ Կը ժպտինք, կ՚ուրախանանք։ Կը բողոքենք, կը զայրանանք։ Կը տրտմինք սգաւորի պէս, կը հպարտանանք կորիւնի մը նման ու մեր աչքերը կը տեսնեն պլպլացող ճրագը հայ գիւղին՝ հեռո՛ւն, շա՛տ հեռուն, ու, քիչ անդին՝ դրօշը Հայուն երեք գոյնով, Արարատը վսեմ՝ լուսաւորչի կանթեղով, ու հայրենիքը մեր՝ Մայիս 28ով կեր – տուած։

Հոգեկան խռովքի եւ զեղումի վայր – կեաններ են եւ ապրումը՝ սրբազան։ Մեր իսկ երկրորդ անձն է, մեր հաւատքը, դաստիարակութիւնը, գաղափարը եւ գիտակցութիւնը, որ մեզ կը տրորէ քաղցրօրէն ու ուժգնութեամբ, ալիքներու ընդմէջէն՝ մեր իսկ համոզումներու հա – յելին։ Կ՚ապրինք զայն հարազատու – թեամբ։ Վերացական աշխարհի մեր զգացումները կը բաբախեն արագ – արագ։ Արիւնը կ՚եռայ մեր երակներուն մէջ։ Բռունցքները կը սեղմուին։ Մկանները կը պրկուին։ Դէմքը կ՚այլափոխուի, իսկ շրթները կ՚ըլլան թարգմանը մեր սրտերուն որոնք կ՚երգեն.

— Բայց երանի՜ որ իւր ազգի ազատութեան կը զոհուի։ Ճակատամարտ է հերոսական։

Սարդարապատ, Ղարաքիլիսէ եւ Բաշ-Աբարան։

Մայիս 28ն է. ազատութեան օր, հերոսներու օր։

×

Հայրենիքի տօնն է Մայիս 28ը։ Հայ ժողովուրդի մեծագոյն եւ նուիրական տօնը՝ բիւր նահատակներու արեան գնով շաղախուած։

Հայրենիքը ժողովուրդի մը գոյութեան խարիսխն է, անոր ծննդեան, զարգացման եւ գործունէութեան սրբազան օրրանը։ Սրբութեան Սրբոց՝ որ ազգութեան կը բարձրացնէ անդէմ բազմութիւն մը։ Պատմութիւն եւ նկարագիր կուտայ անոր եւ կը նուիրագործէ անոր ազգ. նկարագիրը՝ համաշխարհային պատմութեան մէջ։

Սերունդներ կուգան ու կ՚երթան։ Դէմքեր, գաղափարներ, հսկաներու վարչակարգեր կը ծնին ու կ՚ապրին, սակայն ընդմիշտ կը հեռանան պատմութեան էջերուն մէջ արձանագրութիւններ ձգելով միայն։ Բայց, կը մնայ հայրենիքը։ Կ՚ապրի Ան, իր լեռներով, դաշտերով, գետերով ու լիճերով, ամբողջութեամբ նուիրականացած, ու բոլորը՝ ներշնչումի յաւերժական աղբիւր դարձած։

Հայրենիքը, ստեղծագործ զօրութիւններու աղբիւր որպէս, իր անջնջելի դրոշմը կը դնէ իր իսկ ազգին վրայ։ Գոյն, նկարագիր, բարոյական ոգի կուտայ անոր, աշխատանքի եւ ստեղծագործու – թիւններու մղելով զինք։

Ահաւասիկ թէ ինչո՛ւ մարդկային բո – լոր զգացումներէն քաղցրագոյնը՝ հայ – րենիքի զգացումն է եւ պայքարներուն մէջ մեծագոյնը՝ հայրենիքի փառքին ու պաշտպանութեան համար մղուած պայքարն է։

Նուիրական է հայրենիքը, որովհետեւ գուրգուրացող մօր մը նման, իր հովանաւորութեան տակ կ՚առնէ իր ժողովուրդը, ազատ ու խաղաղ կեանք կ՚ապահովէ անոր, եւ պատճառ կը դառնայ անոր վերելքին։

Հայրենիքի գաղափարը կ՚ամբողջանայ սակայն ազատութեան գաղափարով։ Առանց անոր, մե՛ծ, շա՛տ մեծ բան կը կորսնցնէ հայրենիքը, որ կը դառնայ միայն բնակավայր՝ մարդկային գոյութիւններու, ձեւով մը անդամալոյծ բազմութիւն՝ «ազգ» կոչումի պիտակին տակ։

Ահաւասիկ թէ ինչո՛ւ բոլոր ժողովուրդներուն համար սիրելի է հայրենիքը եւ անոր տօնը, հայրենիքի ազատութեան տօնը՝ մեծագոյնը, նուիրականն ու սրբազանը։

Մայիս 28ը, հայ ժողովուրդի նուիրական տօնն է։ Կրնանք ըսել տակաւին աւելի է ան քան՝ որեւէ ժողովուրդի հայրենիքի տօնէն, որովհետեւ ո՛չ միայն Հայուն հայրենիքի ազատ եւ անկախ ըլլալու ազգ. իտէալը կը բնորոշէ, այլեւ՝ հայրենակերտումի ոսկեդրոշմ թուական որպէս, ինքզինք կը պարտադրէ սերունդներու սրտերուն մէջ։

Հայրենակերտումը, զոյգ բառերով իմաստաւորուած, — հայրենիք եւ կերտել – կ՚ենթադրէ հողի գիտակցութիւն եւ ստեղծելու, հնարելու ձգտում, պայքար, անխո՛նջ պայքար։ Գիտակցութիւն մը որուն արմատները ցեղին սրտին մէջ խրած, խորունկէն կուգայ, արեան կանչով, Հայկ Նահապետով։

Արդարեւ, ետ դարձ ակնարկ մը հայ ժողովուրդի պատմութեան էջերուն վրայ, մեզ պիտի առաջնորդէ հերոսական մարտնչումներու։ Մեր դիւցազնավէպը արտայայտումն է մեր պապերու ազատ ապրելու վճռակամութեան։

Այս ուղղութեամբ, Մովսէս Խորենացի պատմահայրը, հարազատօրէն կ՚ընդգծէ Հայուն հայրենիք ունենալու եւ ազատ ու անկախ ապրելու գիտակցութիւնը՝ Հայկ Նահապետով, Սասունցի Դաւիթով եւ Առիւծ Մհերով։ Դարերու ընդմէջէն Արտաշիսեան, Արշակունեաց, Բագրատունիներու եւ դեռ Կիլիկեան Թագաւորութիւնները իրենց հերոսական կռիւներով, փաստեր են հայրենիք ունենալու, ազատ եւ անկախ ապրելու վճռակամութեան։

Դարերու նոյն ոգիի ծնունդն է յեղափոխական մեր հերոսներու կռիւները, որոնք կարելի է մէկ յայտարարի վերածել.— Հայրենիք, ազատութիւն, անկախութիւն, միացեալ եւ ամբողջական ըլլալու գիտակցութիւն։

Մայիս 28ով Հայը դարձաւ ազգ. ազատ ու անկախ հայրենիքով, իր սեփական օրէնքներով, խորհրդարանական կարգերով, բանակով, դատարաններով ու մշակոյթով։ Հայրենիքի հողը, օտարացած դարերէ ի վեր, հայացաւ, դառնալով հարազատ։ Դիւցազնական նոր էջ մը բացուեցաւ, շնորհիւ Հայոց անկախութեան մարտնչումներուն, որոնք մղուած էին Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի, Բաշ Աբարանի եւ այլ ճակատներու վրայ։

Եթէ այսօր, ի պաշտօնէ, հայրենիք եւ Սփիւռք կ՚ընդունինք Ապրիլ 24ի եւ Սարդարապատի պատմական իրողութիւնները (որովհետեւ կար ժամանակ, դեռ շատ մօտ է ան, երբ երկուքին ալ տօնակատարութիւնները «Դաշնակ աւանտուրիստներու» խեղկատակութիւններ կը նկատուէին), ապա ուրեմն, Մայիս 28ով, կերտուած հայրենիքը, որ ծնունդը եղաւ Սարդարապատին, առաջին տօնն է հայրենիքի ազատութեան, անոր կերտումին ու գոյութեան։

Իսկ տարի մը ետք, 1919 Մայիս 28ին, անկախ Հայաստանի կառավարութիւնը եւ Խորհրդարանը կը բանաձեւեն բովանդակ հայ ժողովուրդի իտէալը.— «Հայաստանի ամբողջութիւնը վերականգնելու եւ ժողովուրդի լիակատար ազատութիւնն ու բարգաւաճումը ապահովելու համար, Հայաստանի կառավարութիւնը, համաձայն բովանդակ հայ ժողովուրդի միահամուռ կամքին ու ցանկութեան յայտարարում է, որ այսօրուանից Հայաստանի բաժան – բաժան մասերը մշտնջենապէս միացած են իբր անկախ պետական միութիւն»։

Այս առթիւ, աւելի ուշ, ակադեմական Ստեփան Մալխասեանց պիտի գրէր.— « Անկախ Հայաստան գոյութիւն ունեցել է շատ անգամ եւ դարեր շարունակ, այն ինչ միացեալ, անկախ Հայաստան մինչ դրերէ չենք ունեցել»

Ահաւասիկ թէ ինչո՛ւ Մայիս 28ով կերտուած հայրենիքի ազատութեան տօնը սուրբ է ու նուիրական։

Սուրբ է ան ու նուիրական, որովհետեւ մէկտեղուած, խտացած իտէալն է մեր պապերուն։

Սուրբ է ան ու սրբացած՝ արեան կաթիլներովը մեր հերոս ֆէտաներուն։

Եւ վերջապէս, Հայուն է ան, մեր ժողովուրդին, դարերու ժառանգ որպէս, արեան կանչով, ցեղի ձայնով, դիւցազնական մարտնչումներով եւ անզուգական հերոս նահատակներու արեամբ շաղախուած։

Հայո՛ւն է ան, հաւաքական կամքի արդար հատուցում որպէս, փա՛ռք եւ կո – թող՝ յաւերժութեան։

Հազար անգամ գերեզմանուած պապերուս յարութեան փաստն է ան, անխորտակելի վսեմ տեսլական, որուն վաթսունամեակը, այսօր, կը դառնայ աւելի քան վաթսուն շառաչիւն ապտակներ՝ բռնակալութեան ուղղուած։ Եւ այս՝ քանիերորդ դարու սեմին, արհաւիրքի սեւ օրերէն քիչ ետք, «փոքր ածու»-ի մը, Հայուն ձեռքով։

Փա՛ռք եւ յարգա՛նք՝ ազատութեան ռահվիրաններուն։

ԱՐՏԱՇԷՍ ՓՈՒՇՈՒՃԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

60 տարիներու երկար ժամանակ մը մեզ կը բաժնէ Հայաստանի Ազատութեան եւ Անկախութեան հռչակումէն։

Ծանր ու սպառիչ, բայց եւ աննկուն ու աննահանջ պայքարի շրջանը Ազատութեան եւ Անկախութեան կորուստէն ետք, Ազատութեան եւ Անկախութեան գաղափարը կանգուն պահելու համար։

Ազատութիւնը ժողովուրդներու սեփական իրաւունքն է եւ իրենց կեանքի ուղին գծելու համար անհրաժեշտ պահանջ։

Անկախութիւնը սեփական, ինքնայատուկ գոյութեան պահանջին արտաքին արտայայտութիւնն է։

Ազատութեան գրաւականը Անկախութիւնն է։

Ազգ մը պէտք է կարենայ ազատօրէն ապրիլ, ստեղծագործել, կառուցանել, արտայայտել ինքզինքը։ Ազգերու «իւրայատկութեան» մէջ է որ կը կայանայ մարդկային համանուագին ներդաշնակութիւնը։

Հայ ժողովուրդին համար, Հայրենիքի Ազատութեան եւ Անկախութեան գաղափարը, նոր ժամանակներու ծնունդ չէ, այլ ան կուգայ խոր դարերէն։

Կիլիկեան հայկական Թագաւորութեան անկումէն ետք, հայ ժողովուրդը դարձաւ գաղթական, ցրուեցաւ ամէնուրեք, բայց իր սրտի խորքը քանդակուած պահեց Ազատութեան եւ Անկախութեան գաղափարն ու ոգին։

Նոյն գաղափարի ծնունդ էր 1918 Մայիս 28ի հայկական Ազատ եւ Անկախ Հանրապետութիւնը՝ մայր հողերուն վրայ։

Մայիս 28ը խիզախումն էր Հայուն։

Ազատ ու Անկախ ապրելու կամքն ու վճռակամութիւնն էր որ արտայայտուեցաւ ճակատագրական մարտնչումներով, Սարդարապատով։

Բայց, այսօր դարձեալ հայ ժողովուրդին համար Ազատութեան եւ Անկախութեան գաղափարը տենչ մը դարձած է, որովհետեւ Սարդարապատի արդիւնքը ընդհատուած է։

Այս պատճառով ալ Մայիս 28ը միայն երէկ չէ, այլեւ այսօր է, բայց մանաւանդ վաղը։

Հայ ժողովուրդը ունի քաղաքական առաջադրութիւն որուն իրականացումը ապահովող հիմնական ազդակներէն ոմանք արդէն ապահովուած են։ Հող, հայ բընակչութեան ճնշիչ տոկոս, տնտեսութիւն, ճարտարարուեստ, փորձագէտներ եւ մասնագէտներ, մշակոյթ, գիտական մեծ նուաճումներ, զանազան արտադրութիւններ, ու նաեւ զինուորական ղեկավար անձնակազմ եւ բանակի քովէն անցած սերունդներ։

Կը մնայ քաղաքականը, որ վեր է մեր այժմու կարելիութիւններէն։

Բայց, քաղաքական իրականութիւնները քարացած գոյավիճակներ չեն։ Քաղաքական կեանքը յարատեւ շարժում, փոփոխութիւն է։ Իսկ շարժում եւ փոփոխութիւն կը ստեղծեն հնարաւորութիւններ։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական առաջադրութիւնը՝ Ազատ, Անկախ, Միացեալ Հայաստան, տասնամեակներ շարունակ բախեցաւ ներքին ուժեղ ընդդիմութեան։

Այսօր աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր կը հաստատենք այդ առաջադրութեան յաղթանակը, քանի Միացեալ Հայաստանի գաղափարը, դարձած է համահայկական, ոչ միայն արտասահմանի մէջ, այլեւ երկրէն ներս։

Նոյնպէս հետզհետէ կ՚ընդհանրանայ սեփական Հայրենիքի գաղափարը, ինչ որ Անկախութեան ըմբռնումն եւ կամ համոզումն է։

Քաղաքական այս կրկնակի նուաճումները կը բնորոշեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական առաջադրութիւններուն մակընթացութիւնը։

Մեր պատմութիւնը կը շարունակուի։ Ամէն սերունդ պարտաւոր է արձանագրել իր էջը։ Անհրաժեշտ է շարունակել պայքարը, որպէսզի մեր առաջադրութիւնները յաղթանակեն նաեւ արտաքին քաղաքական աշխարհին մէջ։ Եթէ կենանք ամուր, ու աշխատինք, օրը պիտի գայ որ յաջողինք։

Ազգի մը ներկան ու ապագան կը կերտուի միայն իր պատմութեան ամրակուռ հիմնաքարերուն վրայ։ Անոնց մէջ ամէնէն ամուրն է 1918 Մայիս 28ի հիմնաքարը, հայ ազգի Ազատութեան եւ Անկախութեան վերականգնումի թուականը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆԸ

1920 Յուլիս 5ին կառավարութիւնը հաստատած է Հայաստանի քաղաքացիութեան օրինագիծը։

1·— Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի է ճանաչւում ամէն մի նախկին ռուսա եւ տաճկահպատակ, որը սոյն օրէնքի հրատարակման ժամանակ ապրում է Միացեալ Հայաստանի սահմաններում։

2·— Միացեալ Հայաստանի սահմաններում ապրող նախկին ռուսա կամ տաճկահպատակներն իրաւունք ունեն սոյն օրէնքի հրատարակման օրից երեք ամսուայ ընթացքում, հրաժարուել Հայաստանի Հանրապետութեան հպատակութիւնն ընդունելուց, խնդիր ներկայացնելով տեղական հաշտարար դատաւորին։

Ծանօթութիւն (1) Հայկական ծագում ունեցող զինապարտ տղամարդիկ կարող են հրաժարուել Հ· Հանրապետութեան հպատակութիւն ընդունելուց միայն զինուորական ծառայութիւնը աւարտելուց եւ կամ նրանից ազատուելուց յետոյ։

3·— Հպատակութիւն ընդունելուց հրաժարուող անձինք պարտաւոր են հեռանալ Հայաստանի Հանրապետութեան սահմաններից։ Հեռանալու ժամանակամիջոցը, գոյքերի լիկվիդացիայի կարգը, ինչպէս նաեւ այդ անձանց Հայաստանի սահմաններում մնալու թոյլտուութեան կանոնները կ'որոշուի օրէնքով։

4·— Հայաստանի Հանրապետութեան հպատակ են ճանաչւում հայկական ծագում ունեցող այն անձինք, որոնք ծնուած են Միացեալ Հայաստանի տերիտորիայում, բայց այժմ ապրում են Հայաստանի սահմաններից դուրս։

Ծանօթութիւն (1) Ներքին գործերի Նախարարի թոյլտուութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան հպատակութիւնը կարող են ընդունել ոչ հայ ծագում ունեցող այն անձինք, որոնց ծնողները կամ իրենք ծնուել են կամ մշտապէս ապրած են եղել Միացեալ Հայաստանի սահմաններում, բայց սոյն օրէնքի հրատարակելու ժամանակ գտնուած են եղել Հայաստանի սահմաններից դուրս, եթէ այդպիսիները սոյն օրէնքի հրատարակումից հինգ տարուայ ընթացքում ներքին գործերի նախարարութեան ներկայացնեն յայտարարութիւն իրենց հպատակ արձանագրելու մասին։

5·— Բոլոր հայ ծագում ունեցող օտար պետութեանց հպատակները եւ կամ այդ պետութեանց քաղաքացիութիւն ձեռք բերողները իրաւունք ունեն իրենց եւ կամ իրենց ոչ չափահաս երեխաների անունից սոյն օրէնքի հրատարակումից հինգ տարուայ ընթացքում յայտարարելու իրենց Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացիութիւն ընդունելու մասին՝ ներկայացնելով այս առթիւ համապատասխան յայտարարութիւն երկու պետութիւնների ձեռնհաս հաստատութեանց։

× Յուլիսին կառավարութիւնը հաստատած է Ակադ· Ալ· Թամանեանի կազմած եւ նկարիչ Կոջոյեանի գծած Հայաստանի պետական զինանշանը։

ՀԱՅԵՐԷՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ

Կառավարութիւնը աշխատած է ատիճանաբար հայացնել բոլոր պետական հիմնարկութիւնները՝ խուսափելով սակայն կտրուկ միջոցներէ։ Ասիկա շղայնացուցած է հանրութեան կարգ մը շրջանակները, մանաւանդ, Արեւմտահայերը, որոնք պահանջած են անմիջապէս հայացնել ամբողջ պետական մեքենան։ Մամուլը, մանաւանդ, անողոք քննադատած է այն հիմնարկութիւնները, ուր հայացումը դանդաղ ընթացք ունեցած է։ 1919 Ապրիլ 17ին Երեւանի քաղաքապետարանին մէջ տեղի ունեցած է հայ թերթերու ներկայացուցիչներու անդրանիկ ժողովը՝ մասնակցութեամբ «Աշխատանք»ի խմբագիր Հմ· Մանուկեանի, «Հայաստանի Աշխատաւոր»ի խմբագիր Վ· Խորէնիի, «Հայաստանի Կոօպերացիա»յէն Զ· Կորկոտեանի եւ «Վան – Տոսպ»էն Ա· Աւետիսեանի։ Տրուած են հետեւեալ որոշումները·

1) Կոչ ուղղել պետական, հանրային եւ մասնաւոր հիմնարկութիւններուն՝ խօսիլ եւ գրել հայերէն։ 2) Մերժել ոչ հայերէն գրութիւնները, լուրերը եւ ծանուցումները։ Բացառութիւն համարել միայն այն պարագան, երբ ասոնց կ'ընկերանան հայերէնը եւ կամ երբ չարադրուած կ'ըլլայ օտարներու կողմէ։ 3) Պահանջել հայերէնի պաշտօնականացումը, իսկ այլ լեզուներու գործածութիւնը նկատել օժանդակ։ 4) Թերթերուն մէջ ունենալ «հայացումի» բաժիններ՝ հայ լեզուի գործածութեան մասին տրուած ծանօթութիւններով, ճշգումներով, սրբագրութիւններով։ 5) Կազմուած հռչակել «Հայացումի կոմիտէն», մասնակցութեամբ ներկաներուն։ Հաստատել մնայուն դիւան՝ վարելու համար ծրագրեալ աշխատանքները։

Մայիս 15ին, Ներքին Նախարարին օգնականը Ս· Մանասեան հետեւեալ շրջաբերականը ուղարկած է·— Առաջարկում են այսուհետեւ գաւառում բոլոր գրագրութիւնը գաւառական, հասարակական եւ գիւղական կոմիսարների եւ նմանապէս բոլոր հիմնարկութիւնների պաշտօնեաների հետ վարել հայերէն՝ հասկացնելով ազգաբնակչութեան, որ խնդիրները, բացատրութիւնները հիմնարկութիւններին եւ պաշտօնեաներին պէտք է գրել հայերէն։ Նոր պաշտօնեաներին ընդունելիս պէտք է պահանջել եւ գերադասութիւն տալ նրանց, որոնք տիրապետում են հայոց լեզուի։ Թէ գաւառական կոմիսարների եւ թէ բոլոր ստորադրեալ պաշտօնեաների կազմած արձանագրութիւնները պէտք է լինեն հայերէն, իսկ եթէ մեղադրուողը հայ չէ, արձանագրութիւնը կարելի է կազմել և ռուսերէն։ Կարգադրեցէք, որ բոլոր հայ գիւղերում համախօսականներ, հրամաններ և ընդհանրապէս, ամբողջ գործավարութիւնը կազմուեն եւ կատարուեն հայերէն»։

Տարուան վերջը պետական եւ հանրային հիմնարկութիւններուն մեծ մասը արդէն հայացած էր, Դեկտեմբեր 26ի օրէնքով հայերէնը հռչակուած է պետական լեզու։

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆ

··· Նախարարութիւնը ձեռնարկեց դատաստանական հիմնարկութիւնների ազգայնացումը։ Առաջին հերթին կարգադրեց հաշտարար դատաւորների գործավարութիւնը կատարել հայերէն լեզուով։ Նոյեմբեր 15ից (1919) Հանրապետութեան բոլոր հաշտարար դատաւորները, բացի Արդահանի դատաւորներից գործավարութիւնը տանում են հայերէն լեզուով։

Միւս հիմնարկութիւնները ազգայնացնելու համար Նախարարութեան կից կազմուած է յանձնաժողով, որ պէտք է թարգմանի օրինագրքերը հայերէն լեզուով։

Բոլոր հայ ընդունուող պաշտօնեաներից պահանջւում է հայերէնի իմանալը, առանց որի պաշտօններ չեն ընդունւում»։ («Յառաջ», Երեւան, 1920 Յունիս 9)։

1920 Մարտ 1ին, Արդարադատութեան Նախարարութեան դիւանին կողքին կազմուած է երեք հոգինոց արեւմտահայ իրաւագիտական բաժին մը, որուն նպատակը եղած է իր մասնակցութիւնը բերել նոր օրէնքներու մշակումին ու հայերէնի խմբագրութեան, դատաստանական հայերէն բառարանի կազմութեան եւ ուսումնասիրել արեւմտահայութեան մէջ գոյութիւն ունեցող ընտանեկան, ժառանգական եւ այլ սովորութիւնները, ինչպէս նաեւ իրաւական ըմբռնումները՝ ասոնց հարազատ ոգին նոր մշակուող օրէնքներուն մէջ պահպանելու համար։

Կազմակերպուած է Վճռաբեկ Ատեանը, հաստատուած են երեք շրջանային դատարաններ՝ Երեւան, Շիրակ եւ Կարս, եւ ընդարձակուած է ժողովրդական դատարաններուն ցանցը։ Իւրացուած է ժողովրդական երդուեալ ատենակալներու դրութիւնը։

ԿՐԹԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ

1919 Մայիս 30ին կառավարութիւնը որոշած է մինչեւ Յունիս 15 պարպել բոլոր դպրոցական շէնքերը, նորոգել եւ պատրաստ վիճակի մէջ դնել նոր տարեշրջանին համար։ Այդ նպատակով յատկացուցած է 10·970·925 ռուբլի տարրական եւ միջնակարգ դպրոցներուն՝ Յուլիս – Դեկտեմբեր շրջան։ Տարեվերջին Երեւանի, Կարսի, Ալեքսանդրապոլի, Էջմիածինի, Փամբակ–Լոռիի, Իջեւանի եւ Նոր–Բայազէդի ու Զանգեզուրի մէջ գոյութիւն ունեցած են 431 տարրական դըպրոցներ 1096 ուսուցիչներով եւ 38·015 աշակերտներով։ Միջնակարգ դպրոցներու թիւը եղած է 20·288 ուսուցիչով եւ 5·162 աշակերտով։

1920ին իրենց դուռները բացած են 516 տարրական դպրոցներ, 12ը ոչ–լրիւ միջնակարգ (մինչեւ Ե· դասարան) 8 միջնակարգ, 3 բարձրագոյն եւ Համալսարանը։

1920 – 21 դպրոցական ծրագիրը նախատեսած է 1500 տարրական դպրոց, միջնակարգ կրթութեան հիմնական փոփոխութեամբ։ Բացումը նաեւ պետական երաժշտանոցին։ Իբրեւ տնօրէն հրաւիրուած է երաժշտագէտ Իպոլիտով–Իվանով, իսկ դասատուներ՝ Բարխուդարեան, Ալ· Սպենդիարեան, Ռ· Մելիքեան եւ ուրիշներ։

1920 Մարտին Խորհրդարանը հաստատած է դպրոցական յանձնախումբին օրինագիծը եկեղեցական – ծխական դպրոցներուն աշխարհականացման եւ պետականացման մասին։

Ընդունուած է ընդհանուր, ձրի եւ պարտադիր կրթութեան սկզբունքը։ Ապրիլին վաւերացուած է օրինագիծ մը տարրական կրթութեան մասին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

1·— Պետական դպրոցներում տարրական կրթութիւնը վեցամեայ տեւողութիւն ունի, որ բաժանւում է երկու եռամեակների։

2·— Տարրական դպրոցներում աւանդւում են հետեւեալ առարկաները· հայոց լեզու, թուաբանութիւն, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, բնագիտութիւն, առողջապահիկ գիտելիքներ, երգեցողութիւն, նկարչութիւն, մարմնամարզ եւ ձեռքի աշխատանք ըստ հանրային կրթութեան և Արուեստի Նախարարութեան մըշակած ծրագրի եւ կազմած դասաբաշխման տախտակի։

Ծանօթութիւն· Այլազգի դպրոցներում պետական լեզուն աւանդւում է, ըստ համայնքի ցանկութեան, սկսած ուսման երրորդ տարուանից։

3·— Այն գիւղերում, ուր այսօր բաւարար թւով դպրոցական հասակի մանուկներ չունեն, բացւում են եռամեայ դասընթացքով դպրոցներ։

4·— Կենտրոնական գիւղերում բացւում են վեցամեայ դասընթացքով դպրոցներ նոյն եւ մերձաւոր գիւղերի աշակերտութեան համար։

5·— Այն սաների համար, որ հնար չունեն վեցամեայ դպրոց յաճախելու կամ վեցամեան աւարտելով՝ միջնակարգ դըպրոց անցնելու, համապատասխան դպրոցներում բացւում են չորրորդ եւ եօթերորդ լրացուցիչ դասարաններ։

1920 Յունուար 31ին, Ալեքսանդրապոլի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Հայաստանի Համալսարանին։ Հանդէսին առթիւ հրատարակուած է միօրեայ թերթ՝ «Հայաստանի Համալսարան»։ Յունիս 21ին որոշուած է պետական համալսարանը տեղափոխել Երեւան՝ աւելցնելով նոր բաժիններ։

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ·— Ակադ· Մ·Գ· Ներսիսեան, Երեւանի պետական Համալսարանի ռեկտոր, Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի օրկան «Պատմա – Բանասիրական Հանդէս»ի 1970 թիւ 4ին մէջ վերոյիշեալ հաստատումը կատարած է, անշուշտ որոշ զգուշութեամբ։ «1918 թ· Թիֆլիսում հիմնուեց վրացական Համալսարանը, իսկ 1919 թ· Բաքւում՝ ադրբեջականը։ Նոյն 1919 թ·մի խում հայ մտաւորականների նախաձեռնութեամբ եւ նրանց առաջարկով հայկական Համալսարան կազմակերպելու հարցով զբաղուեց նաեւ այդ ժամանակ Հայաստանում իշխող դաշնակների կառավարութիւնը։

Համալսարանի կազմակերպման գործը յանձնարարուեց քիմիկոս, պրոֆ· Դաւիթ Զաւրիեւին (Զաւրեանին), որպէս համալսարանի տեսուչ հրաւիրուեց իրաւաբան ժու·Ս·Գամբարովա (Ղամբարեան)։ Համալսարանի կազմակերպման գործին մա[…] նակցեցին նաեւ հայագէտներ Երուա[…] Տէր – Մինասեանը, Ստեփան Մալխա[…] եանցը, Գարեգին Յովսէփեանը, Մանու[…] Աբեղեանը, Յակոբ Մանանդեանը եւ ու[…] րիշներ։

Հարցը քննարկուեց մի շարք անգամ[…] Սկզբում ենթադրւում էր համալսարա[…] բացել Երեւանում, բայց յետոյ որոշուե[…] այն հիմնել Ալեքսանդրապոլում (այժմ Լենինական)։ 1920 թ· Յունուար 31[…] Ալեքսանդրապոլի առեւտրական դպր[…] շէնքում տեղի ունեցաւ համալսարա[…] հանդիսաւոր բացումը։ Փետրուարի սկ[…] բից սկսուեցին պարապմունքները, [...] րանք, սակայն, երկար չտեւեցին։ Յուլ[…] ամսին որոշում ընդունուեց համալսա[…] րանը փոխադրել Երեւան, որը եւ կա[…] տարուեց ամրան ամիսներին։ Նախատ[…] ւում էր Երեւանում պարապմունքնե[…] սկսել պատմա – լեզուաբանական եւ ի[…] րաւաբանական ֆակուլտետներում Հո[…] տեմբերի 1–ից, իսկ բնագիտական ֆա[…] կուլտետում՝ Նոյեմբերի 1–ից։ Սակ[…]

Երեւան փոխադրուած համալսա[…] չկարողացաւ սկսել նորմալ պարապմու[…] ներ, որովհետեւ չէր լուծուել շէնքի հա[…] ցը, չկային ֆինանսական միջոցներ [...] անհրաժեշտ յարմարութիւններ, եր[…] րում՝ թուրքական զօրքերի արշաւա[…] ների հետեւանքով, տիրում էր քաղա[…] քական խիստ ծանր նգնաժամ»։

Ծշդենք, որ կառավարութիւնը համա[…] սարանին համար յատկացուցած էր նա[…] կին Ռուսաց չական Սեմինարիայի շէն[…] Մինչեւ Հոկտ· 1 արձանագրուած էին [...] ուսանողներ, 403ը բնագիտութեան [...] ղը, չաւեր գիւղատնտեսութեան բաժ[…]

Մայիս 25ին Երեւանի մէջ բացուա[…] Հայ Արուեստագէտներու Միութեան [...] րանիկ նկարահանդէսը, առաջինը Հայա[…] տանի մէջ, հովանաւորութեամբ արուես[…] տի եւ Հանրային կրթութեան նախարա[…] րին։ Ցուցադրուած են նկարներ՝ Գ· Բ[…] շինջաղեանի, Ե· Թադէոսեանի, Մ· Ս[…] եանի, Ս· Խաչատրեանի եւ ուրիշներ[…] Կառավարութիւնը գնած է 100·000 ռու[…] արժողութեամբ նկարներ պետական պա[…] կերասրահին համար։

× Հայ Գրողներու Միութեան նախագա[…] Յ· Թումանեանի դիմումին ընդառաջե[…] լով, Յուլիս 9ին, կառավարութիւնը յա[…] կացուցած է 100·000 ռուբլի, իբրեւ [...] ժանդակութիւն հայ գրագէտներու [...] գիտնականներուն եւ հրապարակագիրն[…] րուն։ Հայ Գրողներու Միութեան վա[…] չութիւնը գումարը բաժնած է հեղին[…] կաւոր 8 գրագէտներու։

× Սեպտեմբեր 10ին Խորհրդարանի [...] րոշումով հիմնուած է Ազգագրակա[…] Մարդաբանական Թանգարան – գրադա[…] րան։ Հայոց Ազգագրական Ընկերութիւ[…] նուիրած է իր ամբողջ գրադարանը՝ [...] 10·000 գիրք, պարբերական, 120 ձե[…] գիր – ձեռագիր, ազգագրական նիւթեր[…] թերթեր եւայլն։ Ընկերութեան հիմն[…] դիրն ու վարիչը՝ Ե· Լալայեան հաստա[…] ւած է Երեւան, իբրեւ տնօրէն։ Բացու[…] է ազգային գրադարանը 50·000 գիրք[…] քերով։

× Կառավարութեան յանձնարարու[…] թեամբ դերասանապետ Սեւումեան Գոր[…] մեկնած է դերասաններ հրաւիրելու հա[…] մար։ Հիմնած է դերասանական արուես[…] տանոց՝ դերասաններու պատրաստու[…] թեան համար։ Հայաստան հրաւիրուած[…] Մոսկուայի Գեղարուեստական Թատրո[…] հիմնադիրներէն բեմադիր Գ· Բուրջ[…] եան։ 1920ի ամառը Զարիֆեան, Աբե[…] եան, Մայսուրեան ընտիր խումբեր[…] շարք մը թատերախաղեր ներկայացու[…] ցած են։ Խորհրդարանի դահլիճին մ[…] երաժշտագէտ Արմէն Տիգրանեան բեմադ[…] րած է «Անոյշ»ը։

× Սկաուտական շարժումը հանրային կրթութեան նախարարութեան ուշադրութեան առարկայ դարձած է: Ապրիլ 18ը Հայ Արիներու օր նկատուած է: Նոյն օրը տողանցք կատարուած է: Շարժումը լայն ծաւալ առացած է, երբ Պոլսէն ժամանած են փորձառու ղեկավարներ՝ Վ. Ջերազ, Տ. Խոյեան եւ ուրիշներ:

× Յուլիս 15ին, հանրային կրթութեան եւ արուեստի նախարարութեան կողքին ստեղծուած է Հայաստանի Հնութեանց պահպանութեան Կոմիտէն հետեւեալ կազմով՝ Գարեգին Եպս. Յովսէփեան, ակադ. Ա. Թամանեան, Փրոֆ. Աշխարհբէգ Մելիք-Քալանթարեան: Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան որոշումով Անիի գիւղին հողերը յատկացուած են Կոմի – տէին, որ զայն վերածած է Անիի հնութիւններու պահպանումի կեդրոնի: Ճարտ. Թ. Թորամանեան հաստատուած է հոն: 1920 Յուլիսին, Կոմիտէն կազմակերպած է գիտական արշաւ մը մասնակցութեամբ Թ. Թորամանեանի, Տէր-Միքայէլեանի, Գարեգին Եպս.ի, Ա. Մելիք – Քալան –

ԾՐԱԳԻՐ ՈՒ ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄ

թարեանի, հայ արուեստին լաւ ծանօթ ռուս ճարտարապետ Գալկինի, նկարիչ Եղիշէ Թադէոսեանի եւ ուրիշներու: Մշակուած ծրագրին համաձայն պէտք է հետազօտուէր ամբողջ երկիրը եւ պատրաստուէր 'Հայաստանի հնագիտական քարտէսը: Օգոստոսի կէսերուն Անիի մէջ, նախագահութեամբ ակադ. Ա. Թամանեանի տեղի ունեցած է խորհրդակցութիւն մը: Խումբ մը Փրոֆ. Ա. Մելիք Քալանթարեանի ղեկավարութեամբ մինչեւ Սեպտեմբեր 18 հետազօտած է Տեկորի տաճարը, Անի – Արջ – Առին – Ալամեան – Տեկոր – Խծկոնք – Ագարակ – Ջալալ – Ծղնի – Նախիջեւան – Բագարան – Մրեն շրջագիծը: Այլ խումբ մը՝ ղեկավարութեամբ Գարեգին Եպս.ի նոյնպէս ուսումնասիրութիւններ կատարած է: Թրքական արշաւանքը արգելք հանդիսացած է աշխատանքներու շարունակութեան:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԿԻՐԱՐԿՈՒՄ

1920 Յունուար 26ին Երեւանի մէջ գումարուած է Արհեստակցական Միութեան Խորհուրդին անդրանիկ նիստը, մասնակցութեամբ արհեստակցական 13 միութիւններու 38 ներկայացուցիչներուն.– համալրծակցական, ինքնաշարժի, դեղագործներու, ուսուցչական միութիւն, Եղթատարի պաշտօնէութիւն, քաղաքապետարանի, դրամատան, կաշիի գործատան պաշտօնեաներ եւ բանուորներ, երկաթուղիի, ջուլհականոցի, տպարաններու, հացթուխներու եւ որբանոցներու աշխատողներ: Ժողովը քննած եւ վաւերացուցած է միութեան կանոնագրութիւնը եւ ընտրած է գործադիր մարմինը: Հայաստանի իրաւապէս ճանչուելուն առթիւ հետեւեալ բանաձեւը քուէարկուած է. Միութիւններու Միութեան անդրանիկ Խորհուրդը ողջունում է հայ աշխատաւորութեան եւ նրա կառավարութեան այս յաղթանակը, որը յաղթանակի մի քայլ է հայ քաղաքական ազատագրութեան տեսակէտից: Միութիւններու Միութեան Խորհուրդը հաւատում է, որ Հայաստանի կառավարութիւնը թոյլ չի տայ, որ ստացուած ազատութիւնը ծառայէ որեւէ իմպերիալիստական Պետութեան շահերին եւ Հայաստանի Պետական նաւը կը տանէ դէպի Հայաստանի աշխատաւորութեան բարօրութիւնն ու սոցիալիստական նոր յաղթանակներ եւ կը ջանայ Հայաստանի ներկայ սահմաններու մէջ առնել նաեւ Տաճկահայաստանի այն մասերը, որոնք հանդիսանում են հայ աշխատաւորութեան հայրենիքը»:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԷՆՔ

× Աշխատանքի ժամանակն օրուայ ընթացքում պէտք է լինի ոչ աւել քան ութ ժամ, իսկ շաբաթուայ ընթացքում՝ 46 ժամ:

× Արտաժամեայ աշխատանքները արգելուած են (Օրէնքը կը նշդէ բացառութիւններ, օրինակ, երբ «աշխատանքի դադարումը սպառնում է նիւթերի փը – ճացում» եւայլն):

× Արտաժամեայ աշխատանքը վարձատրւում է հետեւեալ ձեւով. առաջին երկու ժամ մէկուկէս չափով, իսկ յետագայ ժամերը՝ կրկնակի չափով:

× Իւրաքանչիւր բանուորի արտաժամեայ աշխատանքի տեւողութիւնը օրուայ ընթացքում պէտք է լինի ոչ աւել քան 4 ժամ, ընդամէնը սովորական աշխատանքի ժամանակի հետ միասին՝ 12 ժամ:

× 14 տարեկանից փոքր հասակ ունեցողներին աշխատանք տալն արգելւում է:

× Կանայք եւ 17 տարեկանից փոքր անչափահասները պէտք է ազատ լինեն ստորերկրեայ աշխատանքներից:

× 14 – 17 տարեկան անչափահասները օրուայ ընթացքում կարող են աշխատել ոչ աւել քան 6 ժամ, հաշուելով նաեւ ճաշի դադարը:

× Իգական սեռին պատկանող եւ 14 – 17 տարեկան անչափահասներին արտաժամեայ աշխատանքներ տալն արգելուած է:

Տուրքերու մարզէն ներս գործադրութեան դրուած է յառաջատուական դրութիւնը 1920 Յունիս 15ին: Տարեկան մինչեւ 18.000 ռուբլի հասոյթ ունեցողները զերծ նկատուած են տուրքէն: Յատուկ կարգով տուրքերու տոկոսը բարձրացած է այդ գումարէն ետք աստիճանական սկզբունքով: 400.000էն աւելի եկամուտ ունեցողներէն պէտք է գանձուէր 6.100 ռուբլի ամէն 10.000ի վրայ:

Այդ թուականներուն (Մարտ 1) 1 տոլարը արժած է 580 ռուբլի:

Պետական պաշտօնեաներու նուազագոյն ամսականը 2.000 ռուբլի, ամէնէն բարձրը՝ 8.150 եղած է:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐՈՒ ԿԻՐԱՐԿՈՒՄ

ՕՐԷՆՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ մասին, մշակուած Հայաստանի Նախարարներու Խորհուրդին կողմէ, 1919 Մարտ 12: Ըստ այդ օրէնքին քուէարկութեանց կրնան մասնակցիլ 20 տարին բոլորած բոլոր այն քաղաքացիները՝ առանց կրօնական եւ ցեղային խտրութեան, որոնք կ'ապրին Հայաստանի սահմաններուն մէջ եւ կը նկատուին Հայաստանի Հանրապետութեան հպատակ: Քուէարկութեան եւ ընտրութեան մէջ կիներն ալ ունին համահաւասար իրաւունքներ՝ այր մարդոց նման: Ընտրութիւնները կը կատարուին ընդհանուր, գաղտնի, հաւասար, ուղղակի եւ համեմատական հիմունքներով:

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը հիմնուած է հանրապետական – ռամկավար դրութեան վրայ եւ կը կառավարուի այս սկզբունքին համաձայն, ունենալով օրէնսդիր մարմին մը՝ ընտրական խորհրդարանով ներկայացուած, գործադիր մարմին մըն ալ՝ որ է Դահլիճը: Նախագահին իրաւունքները հիմա կը կիրարկեն մասամբ Խորհրդարանը, մասամբ ալ Դահլիճը: Ժողովրդային վեհապետութիւնը կ'արտայայտուի միակ Խորհրդարանով մը, որ կը բաղկանայ ընդհ. քուէարկութեամբ ընտրուած երեսփոխաններէ: Քուէարկութեան եւ պետական պաշտօնները վարելու իրաւունքը կը պատկանի ամէնուն, առանց սեռի եւ կրօնի խտրութեան: Քուէարկութիւնը ուղղակի եւ գաղտնի է, ընտրութիւնն ալ հիմնուած՝ համեմատական սկզբունքի վրայ: Նախարարաց Խորհուրդի նախագահը պետն է կառավարութեան եւ կ'ընտրուի Խորհրդարանէն. նախարարները ինք կ'ընտրէ եւ կ'ենթարկէ իր ծրագրին հետ Խորհրդարանի հաւանութեան: Ծրագրին համար տրուած հաւանութեան քուէն առաջարկեալ նախարարներու մասին ալ վստահութեան արտայայտութիւն կը համարուի: Կառավարութիւնը պատասխանատու է Խորհրդարանին եւ կը տապալի անոր անվստահութեան քուէով»: (Արշ. Ալպոյաճեան, Ամէնուն Տարեցոյցը, Պոլիս 1921):

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — 1919

Խորհրդարանի անդամներու սահմանուած թիւն է եղած 80: Ընտրութիւնները վարելու համար ստեղծուած են կեդրոնական, գաւառական, շրջանային, քաղաքի, գիւղական եւ թաղամասերու ընտրական յանձնախումբեր: Կառավարութիւնը նշանակած է կեդր. յանձնախումբը, մնացեալները՝ իրենց գերադաս յանձնախումբերէն աստիճանական կարգով: Ապրիլ 25էն սկսեալ ցուցակագրութիւնը կատարուած է ընտրողներուն: Քուէարկելու իրաւունք ունեցած են 365.780 հոգի (Քաղաքական անստոյգ պայմաններու հետեւանքով դուրս մնացած են Կարսի եւ Շարուր – Նախիջեւանի շրջանները): Մայիս 22ը որոշուած է նկատել թեկնածուներու ցանկերու ներկայացման վերջին օրը: Ընտրութեանց թուականը՝ Յունիս 21-22-23: Եօթը ցանկ ներկայացուած է: Կարեւորութեան կարգով կը ներկայացնենք առաջին երեքը: Հ. Յ. Դաշնակցութիւն՝ 120 թեկնածու, Հայ ժողովրդական կուսակցութիւն՝ 65, Սոց. - Յեղափոխական կուսակցութիւն՝ 35 թեկնածու: Դաշնակցութեան նշանախօսքերը եղած են.– Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան – Ամբողջ իշխանութիւնը ժողովուրդին – Հողը աշխատաւորին – Գործը՝ գործաւորին – Ժողովուրդներու համերաշխութիւն եւ եղբայրութիւն:

Ընտրութեանց արդիւնքն է եղած հետեւեալը: Հ. Յ. Դաշնակցութիւն 230.272 քուէ, ընտրուած 72 պատգամաւոր: Սոց. Յեղափոխականներ 13.239 քուէ, ընտրուած 4, Թուրքերը՝ 8.187 քուէ, ընտրուած 3, Անկուսակցական. Գիւղացիական Միութիւն 4.224 ձայն 1 ընտրուած, Քիւրտերը 1.305 քուէ ոչ մէկ, ժողովրդականներ 481, ոչ մէկ, Ասորիներ 178 քուէ, ոչ մէկ:

Ըստ ազգութեանց պատկերը եղած է հետեւեալը: 77ը Հայ, 2ը Թաթար եւ 1 Եզիտի: Ըստ սեռի՝ 77 այր եւ 3 կին: Հետաքրքրութեան համար աւելցնենք, որ ընտրուածներէն 67ը բնիկ արեւելահայ, իսկ 13ը արեւմտահայ եղած են:

Նոր Խորհրդարանին բացումը կատարուած է Օգոստոս 1ին, նախագահութեամբ Աւ. Սահակեանի: Ստորեւ հատուած մը նախագահին բացման խօսքէն.—

— «Քաղաքացիներ, Միացեալ Հայաստանի ներկայացուցիչներ, ուղիղ մի տարի սրանից առաջ, Օգոստոս 1ին, մեր երկիրը շրջապատուած էր տաճկական զորքերի երկաթէ օղակով, թշնամու սուրը կախուած էր մեր գլխին, մեր հայրենիքը դարձել էր բանտ: Ես, որպէս նախագահ գերագոյն Ազգային Խորհուրդի, առաջին նիստին, անխախտ հաւատով եւ խորը համոզմունքով յայտարարեցի, որ մեր Հանրապետութեան նեղ հորիզոնը, որի սահմանները խեղդում էին նրան, պէտք է ընդարձակուի, մեր հերոս ու մարտիրոս ժողովուրդը պէտք է լինի տէրը իր փայփայած ու գուրգուրած հայրենիքի (ծափեր): Այսօր երջանիկ եմ վկայելու, որ իմ գուշակութիւնը ոչ միայն արդէն կատարուած փաստ եւ իրականութիւն է դարձել, այլեւ մեր ժողովուրդի կամքը, սրբազան, հայութեան երկու կէսերը գրկաբաց միացել են եւ յայտարարել մի Պետութիւն, միացեալ, անկախ եւ ազատ Հայաստան, որի պաշտպանութեան համար մենք երդուել ենք զոհել մեր կեանքը եւ կռուել մինչեւ վերջին շունչ (ծափեր): Մենք հպարտանում ենք մեր նորածին Պետութեամբ. նա թոյլ է, հեռու է կատարեալ լինելուց, բայց միացնում է իր ամբողջ հողամասը: Ժողովուրդը սիրում է իր երիտասարդ Հանրապետութիւնը. նրա մէջ արմատացել է անկախութեան գաղափարը. նա երբեք չի բաժանուի նրանից եւ երբեք չի զիջի»:

Ստորեւ հատուած մը, քաղուած է «Սով. Հայաստանի աշխարհագրութիւն» գիրքէն, լոյս տեսած 1967ին, Երեւան:

1918 Մայիս 28ին Հայաստանի մէջ հաստատուեցաւ Հայկական Հանրապետութիւն՝ Երեւան մայրաքաղաքով: Հանրապետութեան կազմին մէջ կը մտնէին Երեւանի նահանգն ամբողջութեամբ, Կարսի նահանգէն Կարսի եւ Կաղզուանի գաւառներն ամբողջութեամբ, Արտահանի եւ Օլթիի գաւառներուն մեծ մասը, Գանձակի նահանգէն Զանգեզուրի գաւառն ամբողջութեամբ եւ Ղազախի գաւառի լեռնային մասը (Իջեւանի շրջան), Թիֆլիսի նահանգէն Լոռի գաւառին ենթակայ Բորչալուի գաւառակը: Այս սահմաններուն մէջ Հայաստանի տարածութիւնը կը կազմէր մօտ 70.000 քառ. քիլոմեթր, մէկ ու կէս միլիոն բնակչութեամբ»:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ – ԵԼՄՏԱԿԱՆ

1919 Մայիս 28ին ութ գիւղաքաղաքներ յայտարարուած են քաղաք եւ օժտուած են համապատասխան հաստատութիւններով: Անոնք են.– Ղամարլու, Վաղարշապատ, Աշտարակ, Իգդիր, Կողբ, Ղարաքիլիսա, Ջալալ – Օղլի եւ Դիլիջան:

1920ի ամառը երկիրը բաժնուած էր 4 նահանգներու՝ Արարատեան, Շիրակ, Վանանդ եւ Սիւնեաց: Անոնք, իրենց կարգին բաժնուած են 10 գաւառներու:

1919 Մայիս 25ին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է գաւառապետներու անդրանիկ համագումարը: Օրակարգ ունեցած է բարելաւումը երկրին վարչական մեքենային: 1920ին գումարուած է Հայաստանի քաղաքներու տնտեսական համագումարը, լաւագոյն կերպով ամրապնդելու համար քաղաքներու ինքնավարութիւնը վարչական դետնի վրայ:

Կառավարութիւնը 1919 Յուլիս 12ին որոշած է հաստատել «Ներքին գործերի նախարարութեան կից ներգաղթի եւ վերաշինութեան բաժին» մը: Քուէարկած է 3.691.000 ռուբլի վարկ: Ազրբէջանի Նուխի, Արէշի, Շամախի, Գէօգչայի եւ Ղուբայի գաւառներու 20.000 հայութիւնը տեղափոխելու համար 9.744.100 ռուբլի յատկացուցած է: Պարսկահայ գաղթականներ հայրենիք վերադարձնելու համար մէկ միլիոն ռուբլի:

Պետական ծախքերը հոգալու համար ամիսը 6 – 800 միլիոն ռուբլի թղթադրամ տպուած է: Բնականաբար, դրամական այս հեղեղը անդրադարձած է առեւտուրին, արդիւնաբերութեան եւ ապրուստին վրայ: Գիները բարձրացած են մեծ չափերով: Դրամի կայունացման համար Յունիս 10ին, 1920, Անկախութեան Փոխառութեան օրէնքը հրապարակուած է.

« Հայաստանի Հանրապետութեան արդիւնաբերական ուժերը եւ տնտեսութիւնը վերականգնելու եւ Հանրապետութեան թղթադրամների ֆոնդն ապահովելու նըպատակով կնքել 20 միլիոն ամերիկեան դոլարի անուանական գումարի պետական փոխառութիւն 6 տոկոսով: Փոխառութեան 75 տոկոսը յատկացնել վերոյիշեալ նպատակին, իսկ 25 տոկոսը գործածել պետական այլ կարիքների համար»:

Փոխառութեան ձեռնարկը Երեւանի մէջ սկսած է Օգոստոս 1ին: Քանի մը ժամուան մէջ հաւաքուած է 45 միլիոն ռուբլի: Նոյն թափը նաեւ գաւառներու մէջ: Սեպտեմբեր 5ին փակուած է բաժանորդագրութիւնը Հայաստանի մէջ, Հայաստանի սահմանուած գումարը աւելիով գոյացած ըլլալով:

Ոսկիի Ֆոնդին ձեռնարկը մեծ խանդավառութեամբ իրագործուած է հայկական գաղութներուն մէջ եւս՝ Թիֆլիս, Բաթում, Պոլիս, Իզմիր, Եգիպտոս, Պալքանները, Պարսկաստան եւ այլուր:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ – ԽՆԱՄԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

1920 Փետր. 18ին հիմնուած է Հայ Կարմիր Խաչը: Կանոնագրութիւնը հաստատուած է Խորհրդարանին կողմէ Մարտ 19ին: Մասնաճիւղեր բացուած են Կարս, Ալեքսանդրապոլ, Վաղարշապատ (իմա՝ Էջմիածին), Աշտարակ, Ջալալ – Օղլի

●►

(իմա՝ Ստեփանաւան), Ղարաքիլիսէ (իմա՝ Կիրովական) եւ Իգդիր: Հայաստանի յարած են Թիֆլիսի, Պոլսոյ, Փարիզի եւ Մ. Նահանգներու Հայ Կարմիր Խաչերը: Գլխաւոր աշխատանքը եղած է օգնել բանակին: Այս նպատակով կազմած է լման սարքով երկու հիւանդանոց, սննդատու կայան եւայլն:

1920 Ապրիլ 13ին Երեւանի մէջ բացումը կատարուած է Հայաստանի բժշկական համագումարին: Մշակած է օրինագիծ մը, որու հիմնական կէտերէն մէկն է.— Ազգաբնակչութիւնը ապահովւում է կառավարութեան եւ նրա օրգանների կողմից ձրի բժշկութեամբ»:

1919ի սկիզբը գոյութիւն ունեցած է 9 հիւանդանոց 300 մահճակալով: Տարեվերջին՝ 30 հիւանդանոց 1·600 մահճակալով: Բժշկական 5 կայան եւ նոյնքան բուժման կայան: 1920ին ասոնց վրայ աւելցած են քանի մը նոր հիւանդանոցներ եւ բուժարաններ Երեւան, Ալեքսանդրապոլ, Կարս, Ջալալ – Օղլի եւայլն: Պետական դեղարանները ձրի դեղ բաժնած են, ըստ օրէնքի, նիւթական նեղ վիճակ ունեցողներուն, իսկ աշխատաւորները իրաւունք ունեցած են դեղ ստանալու 50 առ հարիւր զեղչով:

Երեւանի մէջ կեանքի կոչուած է Տրոպիկ Հիւանդութիւններու Յանձնաժողովը, որ իր տրամադրութեան տակ ունեցած է յատուկ հիւանդանոց մը: Կազմակերպած է «տրոպիկական ցուցահանդէս», հրատարակած է «Մալարիա» պարբերականը: Յանձնաժողովը յետագային դարձած է Տրոպիկական Ինստիտուտ:

ՎԵՐԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Խնամատարութեան Նախարարութեան կողքին, Մայիս 8ին, կազմուած է «Գլխաւոր Ճարտարապետների Վարչութիւնը» Ակադ. Ալ. Թամանեանի ղեկավարութեան տակ: Սահմանուած էր դառնալու Հայաստանի վերաշինութեան կեդրոն: Ակադեմականը պատրաստած է Երեւան քաղաքին բարեփոխուած նոր յատակագիծը, որ Թաւրիզի մէջ կատարուած որոշ լրացումներով, յետագային գործադրութեան դրուած է Խորհ. Հայաստանի կառավարութեան կողմէ: Ալ. Թամանեան պատրաստած է տիպար գիւղերու, դպրոցներու, հիւանդանոցներու, ժողովրդական տուներու, պետական շէնքերու յատակագիծեր: Ակադեմականին ծրագիրը տեսնել «Յառաջ»ի Մարտ 21 եւ 22 թիւերուն մէջ:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ
ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ, ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Հայաստան ցարական Ռուսիոյ շրջանին աղքատ եւ յետամնաց երկիր էր: Երկրագործութիւնը զարգացած եւ կազմակերպուած չէր: Երեւանի նահանգապետութեան կողքին գոյութիւն ունեցած է գիւղատնտեսական եւ պետական գոյքերու բաժին մը քանի մը համեստ պաշտօնեաներով:

Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան գիւղատնտեսութեան նախարարութեան առաջին անյետաձգելի գործը եղած է կազմակերպել սերմնացանը՝ սովէն փրկելու համար ժողովուրդը: Պէտք չէ մոռնալ 1918 – 1919ի ահաւոր սովը:

Գիւղատնտեսութեան եւ պետական գոյքերու նախարարութիւնը հայ հողագործներուն ուղղուած կոչ մը հրատարակած է. ի մէջ այլոց ըսուած է.« Հայաստանն պէտք է սեփական հացով բաւականանայ: Այս նշանակում է, որ Հայաստանում պէտք է այնքան հացահատիկ ցանուի, որ դրսի ալիւրին կարիք չլինի: Այս նշանակում է, որ Հայաստանի մշակելի հողերը պէտք չէ խոպան թողնուեն... Ինչպէս պատերազմի ժամանակ իւրաքանչիւր քաղաքացի ոտքի է ելնում պաշտպանելու համար իր կեանքն ու հայրենիքի ապահովութիւնը, այնպէս էլ այսօր ամէն անհատ պարտաւոր է ցանել ինչ որ կարող է: Դրանից է կախուած մեր փրկութիւնը: Ցանեցէք հացահատիկներ: Ցանեցէք բանջարանոցային բոյսեր: Ցանեցէք բամպակ: Ցանեցէք ինչ որ կարող էք: Շատ ցանեցէք»:

Կազմուած է սերմնացանի յատուկ կոմիտէ մը, որ եռանդով անցած է գործի: Կոմիտէն Հայաստանէն հաւաքած է 278· հազար 731 փութ (մէկ փութը՝ 16 քիլօ) ցորեն եւ արտասահմանէն բերել տուած է 92·290 փութ սերմնցու: Այս բոլորը եւ աւելի ցանուած է 1919ին եւ 1920ի գարնան: Ամբարուած եւ բաժնուած բոլոր տեսակի սերմնացուն հասած է 375 հազար փութի:

Գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնը արտասահմանէն հետզհետէ երկիր բերած է երկրագործական գործիքներ, ագնուացեղ անասուններ՝ կաթնատնտեսութիւնը զարգացնելու համար, հերկի եւ կալի մեքենաներ: Այդ օրերուն Հայաստանի գիւղացին առաջին անգամ ըլլալով տեսած է թրաքթէօրը:

Հայաստանի հարստութեան գլխաւոր աղբիւրներէն մէկը ըլլալով բամպակը, կառավարութիւնը Խորհրդարանին որոշումով ապահոված է բամպակի բերքին մենաշնորհը, 1920էն սկսեալ: Առաջին առթիւ յատկացուցած է տասը միլիոն ռուբլի բամպակագործներուն օգնելու համար:

Գիւղատնտեսութեան եւ պետական գոյքերու նախարարութիւնը մշակած է օժանդակութեան պայմանագիր մը՝ բաղկացած 12 կէտերէ: Կը ներկայացնենք քանի մը կէտերը: Բամպակ ցանողները կը ստանան իբրեւ կառավարական օժանդակութիւն սերմնցու, ալիւր, դրամ: Սերմնցուն կը վերադարձուի սերմնցուով: Իւրաքանչիւր դեսեատինին կը տրուի 25·000 ռուբլի եւ քաղհանէն սկսեալ ալիւր մշակներուն: Դրամին եւ ալիւրին փոխարժէքը կը վերադարձուի մինչեւ 1921 Փետր. 1 դրամով կամ՝ փոխադարձ համաձայնութեամբ բամպակով: Բամպակին վաճառումը Հայաստանի ներքին շուկային մէջ ազատ է, արտածումը կը կատարուի անպայման ապրանքի փոխանակութեան հիմունքով: Դրամ եւ ալիւր ստացողը գրաւոր կ'երաշխաւորէ, որ ձեռք ձգածը պիտի յատկացնէ սահմանուած նպատակին, եւ ստացածին համար պատասխանատու է իր ամբողջ ստացուածքով, ինչպէս նաեւ իր ցանքին բերքով: Օժանդակութիւն ստացողը եւ վերի պայմանները չգործադրողը կ'ենթարկուի օրինական պատասխանատուութեան:

ՀՈՂԸ՝ ՄՇԱԿՆԵՐՈՒՆ

1920 Յունիս 4ին քուէարկուած է յատուկ օրէնք մը հողային հարցին մասին, որուն 3րդ կէտով ճշդուած է օրէնքին հիմնական նպատակը.

« Հողային յատուկ մարմինների պարտականութիւնն է շրջել գաւառները եւ տեղն ու տեղը ամենակարճ ժամանակում պետականացնել բոլոր մասնատիրական, վանքապատկան, վաքըփային, եկեղեցական եւ լքեալ հողերը: Պետականացած հողը բաշխել գիւղացիութեան: Լքեալ գիւղերում նոր ազգաբնակչութիւն տեղաւորելու համար յատկացնել հող» (Յառաջ», Երեւան, 1920 Յունիս 8):

Կազմուած են եւ շրջանները ղրկուած են հողային յանձնախումբեր, առանց ձգձգումի հողերը վերաբաժնելու համար: Հոս, կը մէջբերենք հատուածներ Նոր – Բայազէդի (իմա՝ Կամօ) յանձնախումբի նախագահ Մ. Օզանեանի զեկուցումէն՝ գիւղատնտեսութեան նախարարութեան.—

« Մեր աշխատանքը այդ շրջանին մէջ նախօրօք որոշուած էր.— Հողազուրկ գիւղացիութեան խոշոր զանգուած մը կար, որ տեղաւորուելու է Թուրքերէն դատարկուած մի շարք գիւղերու մէջ:

« Շրջանի հայութիւնը գրեթէ ամբողջութեամբ կապուած էր հողին, առաւելապէս զբաղելով անասնապահութեամբ, մասամբ կաթնատնտեսութեամբ, մեղուաբուծութեամբ եւ արմտիքներու մշակութեամբ: Արմտիքի մշակութիւնը շրջանի գիւղացիութեան համար եղած էր ապերախտ աշխատանք մը. ամենաբախտաւոր ժամանակներու մէջ գիւղացին հազիւ կը ստանար մէկի դէմ երեք: Ծանօթ է արդէն, որ Նոր – Բայազէդ ալպեան տնտեսութեան շրջան մըն է եւ գիւղացիութիւնն ալ կը պարապի այդ շրջանի յատուկ աշխատանքներով: Այդ պատճառով ալ մինչ Երեւանի եւ Ալեքսանդրապոլի գաւառներու իւրաքանչիւր հինգ անդամէ բաղկացեալ ընտանիքի կը տրուէր 5 – 7 տեսիատին հող, Նոր – Բայազէդի շրջանի իւրաքանչիւր ընտանիքին կը տրուէր միջին հաշուով 30 տեսիատին հող – արօտատեղի եւ վարելահող:

« Յաջորդաբար այցելեցինք Նոր – Բայազէդի Ելենովկայի, Բասարկեչարի եւ շրջակայքը գտնուող, ինչպէս նաեւ լքեալ գիւղերը:

« Իւրաքանչիւր գիւղ մտնելուս՝ մեր առաջին գործը կ'ըլլար ծանօթանալ գիւղի տարածութեան ու բնակչութեան եւ վիճակ ձգելով որոշել՝ գիւղի յաւելեալ բնակչութիւնը փոխադրելու մօտակայ դատարկ գիւղերը: Գիւղացիութեան փոխադրութիւնը պիտի կատարուէր երկրագործական աշխատանքներէ անմիջապէս յետոյ, նոյն տարուան աշնան: Միջանկեալ ըսեմ, որ գիւղացին թէեւ կը տառապէր սակաւահողութենէ, բայց չէր ուզեր նաեւ հաշտուիլ իր պապենական հողը թողելով մօտակայ գիւղի մը մէջ հաստատուելու գաղափարին հետ: Այս գետնի վրայ մեր կոմիտէն ենթարկուեցաւ բաւական դժուարութիւններու եւ այս այն ժամանակ, երբ դեռ վիճակահանութեան արդիւնքները թուղթի վրայ կ'արձանագրուէին:

« Իբրեւ տրամադրելի պարապ տարածութիւններ մենք նկատի ունէինք գլխաւորաբար Ա) Սեւանայ լիճին հարաւ–արեւմտեան կողմը Ելենովկայի (այժմ՝ Սեւան) եւ Նոր – Բայազէդի միջեւ գտնուող քանի մը գիւղերը, Բ) Այրիչայի սքանչելի հովիտը, լիճէն բաւական հեռու, դէպի հարաւ, ուր կային նոյնպէս 4 – 5 գիւղեր, Գ) Սեւանայ լիճին հիւսիսային ափին 7 – 8 գիւղերը, Դոխլուջա եւայլն: Աշխարհագրական գերազանց դիրքով այս գիւղերը, հայկական բնակչութեամբ լեցնելը մեզի համար ունէր նաեւ քաղաքական նշանակութիւն»:

Բոլոր գաւառներու հողային յանձնախումբերը ամիսներ անընդհատ աշխատած են շրջանները: Որոշ տեղեր, դաշտային շրջանները, անոնք լրացուցած են իրենց աշխատանքները, բայց մեծ մասամբ՝ Մայիսեան խռովութիւններուն եւ հայ – թրքական պատերազմին հետեւանքով գործը մնացած է թերի:

ՀԱՅԿՕՕՊ

Անդրկովկասի հայկական հողերուն վրայ 1918 Յունուար 1ին 403 համագործակցական միութիւններ գործած են: Նոյն տարուան կէսերուն, ծանօթ իրադարձութեանց հետեւանքով, ասոնց թիւը իջած է 30ի: Տարեվերջին մեծ մասը, աւելի քան 200, վերսկսած է իր գործունէութիւնը:

1919 Յուլիս 1ին, գումարուած է համագործակցական միութիւններու համագումարը: Տարի մը ետք նոյն թուականին Հայկօօպը, — Հայաստանի Կօօպերատիւներու Միութիւնը, — իր մէջ պարփակած է 350 համագործականներ, 95·000 անդամներով: Եթէ հաշուի առնուի, որ ամէն անդամի ընտանիքը բաղկացած էր 4 հոգիէ, ուրեմն այդ թուականին պարենաւորած է մօտ 400·000 հոգի:

1919ին Հայկօօպը կառավարութենէն ստացած է 5 միլիոն ռուբլի փոխառութիւն, 1920ին 30 միլիոն եւ նկատի առնելով անոր կարեւոր դերը երկրին տնտեսութեան մէջ, կառավարութիւնը որոշած է իբրեւ փոխառութիւն յատկացնել առաւել 250 միլիոն ռուբլի, մէկ տարուան ժամանակաշրջանով եւ 6 տոկոսով:

Հայկօօպի պաշտօնաթերթը եղած է «Հայաստանի Կօօպերացիա» երկշաբաթաթերթը Ս. Վրացեանի, ապա Դ. Անանունի խմբագրութեամբ:

Առ 1920 Յուլիս 1 Հայաստանի Վարկային Կօօպերատիւներու Միութիւնը՝ Հայվարկը, ունեցած է 23 անդամ ընկերութիւններ, 12·121 անդամներով, 530 հազար 640 ռուբլի դրամագլուխով:

— 1919 Մայիս 1ին կառավարութիւնը չեղեալ համարած է Կողբի աղահանքին կապալի պայմանագրութիւնը եւ զայն պետականացուցած է:

— Նոյնը յետագային կատարուած է օտար ձեռնարկութիւններու կապակցութեամբ: Օրինակ, Շուշտովի ոգելից ըմպելիներու գործատունը, որ պետականացուելէ ետք կոչուած է «Արարատ»: Յայսօր կը կրէ այդ անունը: 1919ի վերջ, Հայկօօպը իր միջոցներով արտածումի համար պատրաստած է 400·000 լիթր գինի եւ քոնեակ:

— Ջրային ուժի եւ ոռոգումին համար 4 միլիոն ռուբլի վարկ բացուած է: Ճարտարագէտ Ջաւալիշին, 60ի հասնող ռուս ճարտարագէտներով եւ մասնագէտներով գիտահետազօտական աշխատանքներ կատարած է Սեւանի աւազանը, Նոր – Բայազէդի եւ Կոտայքի շրջանները եւ Հրազդանի հովիտը: Ջաւալիշինի ներկայացուցած ծրագիրը դժբախտաբար կարելի չէ եղած գործադրել՝ համայնավարներու յարուցանած խռովութիւններուն պատճառով, 1920 Մայիսին եւ Հայ Թրքական պատերազմին հետեւանքով: Յետագային Խորհ. Հայաստան օգտագործած է այդ ծրագիրը Սեւան – Հրազդան ելեկտրականացումին համար:

Համադրեց՝ ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄԱՅԻՍԵԱՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԸ

Վեց դարերու ստրկութիւնը, տառապանքը, հարստահարութիւններն ու առեւանգումները՝ Թուրքերու կողմէ, ինչպէս նաեւ 1915ի մահասարսուռ Եղեռնը չէին կրցած արմատախիլ ընել հայ ժողովուրդի սիրտէն ազատութեան սրբազան հուրը, ազատ ապրելու եւ ազատ ստեղծագործելու ոգին:

Ահաւոր փոթորիկէն հազիւ երեք տարի ետք, «Իր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով», մայիսեան գեղեցիկ եւ լուսաշող առաւօտ մը մեր պատմութեան խորհրդանիշը հանդիսացող ալեւոր Արարատի հովանիին տակ, հայ ժողովուրդը ստեղծեց ազատ Հայաստան մը, անկախ հանրապետութիւն մը:

Այսօր, Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան հռչակման 60ամեակն է: Տօնը գաղափարի մը իրագործումին, որ ծնունդ առաւ այն օրերուն, երբ Արեւմտեան Հայաստանը պարպուած էր իր բուն տէրերէն, տակաւին անապատներուն մէջ հազարաւոր հայորդիներ Թուրքին, Քիւրտին, Չէրքէզին յարկերուն տակ իրենց օրհասը կ'ապրէին եւ Թուրքը կը պատրաստուէր վերջին հարուածը տալու Արեւելեան Հայաստանին՝ իրականացնելու համար իր դարաւոր երազը, Թուրանականութիւնը:

Այն օրերուն, Երեւանի զօրամասի հրամանատար Սիլիկեանի կոչը անլսելի չըմնաց: Զօրավարին կոչը կը վերջանար այսպէս. «Յանուն մեր բազմաչարչար ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութեան՝ ոտքի կանգնեցէք, դէպի սրբազան պատերազմ»:

Այդ օրհասական օրերուն Հայերը գիտցան միանալ եւ աննման Արամներու, զօրավարներ Նազարբէկեաններու, Սիլիկեաններու, Դրոներու, Անդրանիկներու ղեկավարութեամբ ու բազմաթիւ այլ անանուն հերոսներու գործակցութեամբ ստեղծեցին Սարդարապատի, Բաշ Ապարանի եւ Ղարաքիլիսէի անմոռաց ճակատամարտերը, որոնք պսակուեցան յաղթանակներով: Անհաւասար գուպարին արդիւնքը այն եղաւ, որ հայ ժողովուրդը «Իր քաջ որդւոց սուրբ արիւնով» ստեղծեց Մայիս 28, Հայաստանի անկախ Հանրապետութիւնը:

«Մայիս 28 Հայուն պատարագն է» ըսուած է: Այո, այդ պատարագի զոհասեղանին վրայ ինկան մեր ժողովուրդի հայրենասէր ու քաջարի զաւակները ազատ Հայաստան մը ստեղծելու խանդով:

Այս հանդիսաւոր օրուան առթիւ, երկիւղածութեամբ կը խոնարհինք մայիսեան փառապանծ ճակատամարտին նահատակուած բոլոր հերոսներու յիշատակին առջեւ: Փա՜ռք, հազար անգամ փառք արմենական ցեղի անվեհեր հսկաներուն, որոնք իրենց կեանքին գնով փշրեցին վեց դարերու ստրկութեան շղթաները եւ Հայուն պարգեւեցին ազատ հայրենիք մը:

Մայիս 28ով ունեցանք պետականութիւն, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ, սեփական դրամ եւ պետութիւնը խորհրդանշող հայկական եռագոյն դրօշակ:

« Փառք հսկաներուն ողջ թէ նահատակ
որ վեց դարերու մեր խաչն են քանդեր
Հայոց աշխարհի արեւն է ծագեր»:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

(Շար. 2րդ էջէն)

վիճակուած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան։ Այո, առաւելապէս շնորհիւ այս մեծ կազմակերպութեան տարած տարիներու պայքարին էր որ մեր նախահայրերու, ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած անանուն հերոսներու, ֆէտայիններու երազը ի վերջոյ կ'իրագործուէր։

Փշուր մը մեր պապենական հողերէն՝ բայց ազատ ու անկախ, եւ որ կոչուած է, ուշ կամ կանուխ, իր շուրջ համախմբելու հայրենի դեռ «Թշնամեաց ոտնակոխ» լեռներն ու անդաստանները, որքան չափ փոքր բայց բաբախուն ու տաք օճախ՝ աշխարհացրիւ Հայութեան։

Կարճ, շատ կարճ ժամանակ մը միայն հնչեց ազատութեան երգը։ Շուտով, մեր ժողովուրդին պիտի պարտադրուէր համայնավար վարչաձեւ։ Բայց ոչ մէկ վարչակարգ չի կրնար ջնջել, ինչ որ չյաջողեցաւ ջնջել հազար տարիներու վայրագ տիրապետութիւնը, — ազատութեան սէրն ու անկախութեան ձգտումը։

Եւ ի՞նչպէս, այս դարուն երբ պատմութիւն ու մշակոյթ չունեցող ժողովուրդներ տէրն են իրենց անկախութեան, ի՞նչպէս զլանալ Հայուն իր ինքնիշխան, ազատ, անկախ հայրենիքն ունենալու տարրական եւ արդար իրաւունքը։ Եւ տակաւին ի՞նչպէս համակերպիլ — հատուածական միացեալի մեր դաւանանքին — որ երէկուան Ջարդարարի լուծին տակ անապատի վերածուին պապենական մեր հողերը։ Հազարամեակներու ընթացքին մեր ժողովուրդն ու հայրենի սարերն ու ձորերը նոյնացեր են, կազմեր մէկ մարմին. ի՛ր ջուրն է խմած մեր ժողովուրդը, թաղուած՝ ի՛ր հողին մէջ. մեր երկիրը մկրտուած է մե՛ր արիւնով, կերտուած՝ մե՛ր տաղանդով. իր հողին վրայ Հայու հանճարին դրոշմը, Հայու գոհաբերութեան չափանիշը՝ յանուն ստեղծագործ կեանքի ու մարդկայնութեան՝ յաւերժակա՛ն է. կարելի չէ, ջնջել զայն։

Անկախութիւնը սակայն, թէեւ նախապայման ժողովուրդներու բարգաւաճման եւ ստեղծագործ տաղանդի զարգացման, աստուածատուր շնորհք չէ եղած երբեք. ձեռք բերուած օրերուն՝ պէտք է պայքարիլ զայն պարտադրելու համար, ապա պայքարիլ՝ զայն պահպանելու համար. զայն պաշտպանել՝ բոլոր ճակատներուն վրայ եւ բոլոր թշնամիներուն դէմ, աւելին՝ պէտք է արժանի՛ ըլլալ անոր եւ պահել այդ արժանիքը։ Ահա թէ ինչու մե՛ր իսկ վրայ է որ պիտի տանինք առաջին անհրաժեշտ յաղթանակը՝ ըլլալով համերաշխ եւ միակամ՝ ազատութեան եւ անկախութեան մեր ձգտումին մէջ։

Միշտ միակամ ու համերաշխ, լարած մեր ջիղն ու կամքը, պիտի հետապնդենք ամենուրեք, պատեհ ամէն առիթով, Հայութեան արդար դատն ու հողային պահանջները։ Անկախութիւններու յաղթական այս դարուն, հաւաքական ուժերով է որ պիտի ձգտինք ազատ եւ անկախ ապրելու մե՛ր ալ իրաւունքին։ Իր անհատական լուսաւոր դիմագիծով, մարդասէր, տիեզերասէր Հայը անկախութեան եւ ազատութեան մէջն է միայն որ կրնայ լաւագոյնս զարգացնել իր տաղանդն ու հանճարը՝ ի սպաս իր ժողովուրդի վերելքին ու բարօրութեան, ի սպաս համայն մարդկութեան։

Արժանի ըլլալ ու մնալ ազատութեան ու անկախութեան, կը նշանակէ նմանապէս պայքարիլ համաշխարհային, համամարդկային գետնի վրայ՝ որպէսզի ի վերջոյ տիրեն ազատութիւնը, հաւասարութիւնն ու եղբայրութիւնը, որպէսզի մեծ Պետութիւններու կողքին փոքր Պետութիւններու անկախութիւնը եւս ապահովուի, որպէսզի ի վերջոյ ստեղծուին բոլոր ազգերու խաղաղ եւ երջանիկ համակեցութեան, համագործակցութեան պայմանները։

Անկախութիւնը կը մնայ սակայն իմաստէ զուրկ բառ՝ եթէ երբեք քաղաքացին ազատ չապրի ի՛ր իսկ անկախ հայրենիքին մէջ։ Ցարգանք անհատի՛ ազատութեան, յարգանք ազատութիւններո՛ւն։ Անկախ են միայն ժողովրդավար վարչակարգերը։ Անկախ են միայն այն հոգիները՝ որոնք կը մերժեն բռնապետական ձգտումները։

Հայութիւնը, հաւատարիմ անոնց՝ որոնք վեց դարերու ստրկութենէ, ցեղասպան ջարդերէ ետք աննկարագրելի, աստուածային խոյանքով մը ափ մը հողի վրայ վերահաստատեցին անկախութիւն եւ հայ Պետականութիւն, հաւատարիմ մեր անցեալին, մեր պատմութեան ձայնին՝ պէտք է հետապնդէ ամէն տեղ, ամէն պատեհ առիթով իր հողերու ազատագրման, միացման հարցը, որպէսզի, Սարդարապատի օրինակով, ինք եւս լաւագոյնը ընծայաբերէ անկախութեան ճանապարհին։

ՆՈՒՊԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ

Արամը, մեր վերջի երեսուն տարիներու ընթացքին ամենախոշոր եւ տիրական դէմքը դարձաւ։ Իր ամբողջ կեանքը այսօր Հայոց պատմութեան անբաժանելի մասը կը կազմէ։ Արամը մեծ էր իր գործերով, իր աշխատանքով, բայց Արամը աւելի եւս մեծ էր, իր հոգու հարստութեամբ ու գեղեցկութեամբ, — բան մը, որու մասին դժբախտաբար շատ ալ գրուած չէ։

Մեծ ու ազնուական մարդ մ'էր ան, իսկական ընկեր մը, ազիզ ընկեր մը...։

ՄԱԼԽԱՍ

ՈՍԿԻ ԵՐԱԶԸ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԳԱՄԸ

Հայ մտքի խիզախ ու ազատաշունչ մարտիկը՝ Միքայէլ Նալբանդեան, որ մեր մտաւոր վերածնունդի ամէնէն ցայտուն դէմքերէն մէկն է, այսպէս արտայայտած է ազատութեան մասին իր զգացումը.

Ես անբարբառ մի մանուկ
Երկու ձեռքս պարզեցի
Եւ իմ անզօր թեւերով
Ազատութիւն գրկեցի...

Ազատատենչ այդ երգը՝ ազատութենէ զրկուած հայ ժողովուրդի հոգիին ձայնն էր։ Այդ ոգեշունչ տողերը՝ տառապած հայ ցեղի հոգիին թելերն էին։

Գրկել ազատութի՛ւնը...

Ոսկի երազ մը, որ ունի իր դարաւոր պատմութիւնը։ Գիշեր – ցերեկ այդ ոսկի Երազն է, որ հմայած է Հայու հոգին, Հայու միտքը, Հայու ամբողջ էութիւնը։ Երա՛զ՝ լուսազատ կեանքի, արեւաշող օրերու. Երա՛զ՝ ծաղկուն ափերու, անմշուշ հորիզոններու...

Գարուն – Երազի վարդը չըթուենքին՝ հայ ժողովուրդը համբուրած է իր մարտիրոսութեան փշէ պսակը, իր ծանր խաչը։ Մշտափայլ Երազի շողը աչքերուն՝ ան հեգնած է խաւարը բանտին, մութ ճամբան աքսորի։ Ան մորթուած է, գլխատուած, կախաղան բարձրացած՝ հոնկէ ողջունելով զալիք ազատութիւնը, Հայաստանի անկախութիւնը։

1918 Մայիս 28, Հայուն ոսկի Երազի՝ Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան 60ամեակն է այսօր։ Հայու ազատասիրութեան ոգիի ամրապնդման եւ Հայաստանի Անկախութեան գաղափարի վերահաստատման ուխտի օր մը, դարձեալ ազատութի՛ւնը գրկելու վճռականութեամբ։

Հայաստանի Անկախութեան գաղափարը, որուն այնքան ջերմօրէն փարած է մեր ժողովուրդը, նոր ժամանակներու ծնունդ չէ, այլ ան ծնած է այն օրէն, երբ հայ ժողովուրդը Ռուբինեանց անկախութենէն զրկուելով, արեւելեան հպատակի ամէնէն դժնդակ վիճակին դատապարտուեցաւ։

Արդարեւ, եթէ հետեւինք մեր ժողովուրդի վարած արիւնոտ ընդվզումներուն՝ իր պատմութեան ընթացքին, կը տեսնենք որ ան այդ գուպարները մղած է յանուն խղճի, մտքի եւ աշխատանքի ազատութեան։ Այդ սրբութիւններու պահպանութեան համար հայ ժողովուրդը մղած է յաւիտենական պայքար գերազանց ուժերու դէմ. ճիշդ է՝ քանի անգամներ պարտուած է ան, եղած է հողմահար ու արիւնլուայ, բայց իր ջարդուած մէջքը դէմ տուած իր լեռնաշխարհին, իսկ հայեացքը Մասիսի գագաթին պլպլացող իր բախտի աստղին, դարձեալ առասպելական փիւնիկի պէս վերակենդանացած է, դարձեալ ոտքի ելած՝ երկրպագելու համար իր ազատութեան Աստուծոյն։

Այս ոգին գեղեցիկ պատկերացումով կը բացայայտէ Դերենիկ Դեմիրճեան։ «Հայը, — կը գրէ ան, — նման է այն վիրաւոր արծուին, որին ցած են բերել բարձր լեռներից։ Նա թպրտում է, ընկնում քարի, աղբի մէջ, կեղտոտւում, թեւերը կոտրում։ Կերակուր ես մեկնում, չի ուզում, չի սիրում ոչ ստրկութիւն, ոչ երջանկութիւն, գերադասում է տառապանք եւ ազատութիւն։ Գերի արծուի խոր վիշտն է սրտի մէջ։ Սա Հայկն է, որին զրկել են իր կեանքի միակ պայմանից — ազատութիւնից։ — Ոչինչ չեմ ուզում ձեզնից, ասում է նա իր նեղիչներին, ձեզ լինի ձեր լուծը, ձեզ լինի ձեր երջանկութիւնը, գնացէք, ապրեցէք խաղաղ եւ երջանիկ։ Եթէ դուք սիրում էք կեանքը, ես սիրում եմ կեանքից աւելի թանկ բանը — ազատութիւնը»։ Այս ոգիով է որ Հայը չհանդուրժեց ոչ մէկ լուծի, որ եկաւ խոչընդոտելու իր ազատութիւնը, որուն համար այնքան արիւն թափեցաւ եւ անմեղ կեանքեր զոհուեցան։

Դարաւոր պատմութեան ընթացքին ի՞նչ էր գլխաւոր ցանկութիւնը հայ ժողովուրդին, ի՞նչ բան կը գոհացնէր զինք, եթէ ոչ ազատ հայրենիք մը իր պայծառ օրերով, ուր կարենար ապրիլ ան խաղաղ ու իր հողին նուիրուած. ազատ հայրենիք մը՝ ուր երգի պէս քաղցր հնչէր մեր ոսկեղինիկ լեզուն. ազատ հայրենիք մը՝ ուր հայ զմբէթներու ղօղանջները, հայ հոգիի բիւրեղ զգացումները իրենց արձագանգներուն հետ միաձուլած բարձրացնէին առ Աստուած։ Ա՛յս էր ահա Հայուն ցանկութիւնը։ Միթէ այսօր նոյնը չէ՞։ Մեզմէ ո՞վ պիտի չուզէր Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակման 60ամեակի տօնակատարութիւնները կատարել այսօր Մայր հայրենիքին մէջ, երկնասլաց Արարատի հովանիին տակ, ո՞վ պիտի չուզէր մեր երգերը լսել Արարատեան դաշտի ծաղիկներու բոյրով օծուն։

Ըլլալ Հայաստանի մէջ իւրաքանչիւր Հայու համար կը նշանակէ ըլլալ հայ արեւու տակ, ըլլալ Հայու պայծառ երկնքի տակ, ուր ոչ մէկ ամպ կրնայ համարձակիլ ծածկել Հայուն արեւը հայ մարդուն աչքերէն, եւ Հայուն արեւը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ հայկական անկախ Պետութիւնը, հայկական ազատ Պետութիւնը։ Չէ՞ որ պայծառ արեւուն տակ կը բացուին ծաղիկները, չէ՞ որ պայծառ արեւն է որ կը հասունցնէ պտուղները եւ ամպը ոչ մէկ օգուտ ունի այդ մարզէն ներս։ Ուրեմն, Հայու պայծառ արեւուն, ազատ Պետութեան ներքեւ կը ծաղկի հայ ազգը, կը հասուննայ մեր նոր սերունդը եւ այս բոլորին համար մենք պէտք չունինք ամպերու եւ անձրեւներու, որովհետեւ մեր հայրենիքը առատ է գետերով, հարուստ է ջուրի աղբիւրներով, ինչպէս ճոխ է եւ առատ մեր հայերէն լեզուն եւ բազմաթիւ են մեր մշակոյթի ծովերը։

Այս բոլորը՝ ազատ Պետութիւն, բարգաւաճող ժողովուրդ, հասուն երիտասարդութիւն եւ ծովածաւալ մշակոյթ, կը կազմեն հայ ազգը, զոր կանգուն պահելու համար պէտք չեն մեզի օտարի միջամտութիւնները, պէտք չեն մեզի օտարի հովանաւորութիւնները. թող յաւերժ ապրին Հայու պինդ բազուկը, Հայու երկնասլաց միտքը, Հայու աստուածատես հոգին, եւ այս բոլորին հետ Նարեկացիներու եւ Շնորհալիներու, Աբովեաններու եւ Րաֆֆիներու անբեկանելի գրիչները։ Աբովեանի եւ Րաֆֆիի նման տիտաններ եղան այն անձերը, որոնք լաւ ըմբռնեցին Հայուն ազատութեան ծարաւի այն հարազատ ոգին, որուն անդրադարձանք, եւ որոնք իրենց ազատասիրական խանդավառութեան մէջ դուրս ելլելով անմիջական շրջապատէն, մոռնալով իրենց անձը, նուիրուեցան իրենց ժողովուրդի եւ հայրենիքի փրկութեան։ Անոնք զէնքի փոխարէն իրենց գրիչը գործածեցին, վառօդի փոխարէն՝ հայերէն լեզուն, եւ կայծի փոխարէն՝ իրենց բոցավառ միտքը։ Հրդեհ տուին բոլոր միտքերուն, մոխրացուցին բոլոր նախապաշարումները։

Սկիզբ առաւ հեղեղ մը, որ պիտի աւերէր ամէն բան. իր առջեւ կանգնած լեռնանման արգելքները դաշտերու պիտի վերածէր՝ հասնելու համար մեր դարաւոր Երազին, Հայաստանի անկախութեան։ Մեր առջեւ կանգնեցան բազմազան խոչընդոտներ եւ դարաւոր թշնամին, բարբարոս ցեղի ժառանգորդ օսմանեան Պետութիւնը փորձեց կասեցնել այդ հեղեղը. իր անյաջող գործունէութեամբ ան ստեղծեց միայն 1915ի պատուար մը, որ սակայն Հայու աննկուն կամքին դիմաց քանդուեցաւ, խորտակուեցաւ եւ հեղեղին հետ տարուեցաւ։ Այս բոլորը կատարուեցաւ հայ քաջարի հայդուկներու բազուկի ուժով։ Հեղեղը ճեղքաւորուեցաւ եւ անցաւ Սարդարապատ, Բաշ Ապարան եւ Ղարաքիլիսէ եւ եռաթեւ ողողումներէ ետք միացաւ Մայր Արաքսի ափերուն, Արարատի փէշերուն՝ ուր արդէն Հայը հասած էր իր նպատակին, իրականացած էր ոսկի Երազը...

Գերբնական այն ուժը, զոր ցոյց տուաւ հայ ժողովուրդը Սարդարապատի ճակատամարտին մէջ, կուգար մեր պատմութեան խորերէն, սկսած Հայկ Նահապետէն մինչեւ Րաֆֆիները։ Մեր բոլոր գաղափարական հերոսները, ֆէտայիները մաս ունէին Սարդարապատի յաղթանակին մէջ, իրենց ոգեղէն ներշնչումներով։ Հայկական բանակին կը մասնակցէին անխտիր բոլոր ծերերն ու երիտասարդները, պատանիներն ու պարմանուհիները, դաշնակցականն ու հնչակեանը եւ ռամկավարը, բոլորը միացած յառաջացան դէպի ռազմաճակատ։ Հայ ժողովուրդի միասնականութիւնը չըմեցուց թշնամին։ Թուրքը նահանջեց։ Փշրուեցան վեց դարերու ստրկութեան շղթաները եւ մարմին առաւ Հայաստանի Անկախ Հանրապետութիւնը։

Ու այսօր ցնծութեան այդ օրերու, Սարդարապատի փառապանծ յաղթանակի ու Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան հռչակման 60ամեակն է, որ կը նշուի ամենուրեք։ Պատմական թուականներու տօնակատարութիւնները անիմաստ կը դառնան, եթէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը պատգամ մը չփոխանցէ մեզի։

Մայիս 28ի 60ամեակի պատգամն է արմատացնել մեր հոգիներուն մէջ հասկացողութեան եւ միասնականութեան ոգին։ Միասնականութի՛ւն՝ բոլոր ճակատներու վրայ, ազգային, կրթական, մշակութային եւ այլ մարզերուն մէջ։ Առանց միասնականութեան ի զուր են մեր երազներն ու պահանջները։

Այդ ոգիով միայն կարելի պիտի ըլլայ գոյատեւել եւ իրականացնել հայ ժողովուրդի դարաւոր ու ոսկի Երազը՝ Ամբողջական Հայաստան Ամբողջական Հայութեամբ։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑ ՔԷՕՇԿԷՆ ԵՐԵՒԱՆ

Երբոր Մեծ Մակեդոնացին կը պատրաստուէր ճամբայ ելլել դէպի Ասիա, որուն նուաճումը իր անունը պիտի անմահացնէր, չորս կողմն հաւաքեց իր բարեկամները եւ անոնց բաժնեց իր բոլոր ստացուածքը։

— Բոլոր ունեցածներդ մեզի բաժնեցիր, քեզի՞ ինչ մնաց։

— Յո՛յսը, — պատասխանեց Աղեքսանդր։

Ի՞նչքան տարիներ ապրեցանք մենք Յոյսով։ Իւրաքանչիւր հանգրուանին գետին կ'ընկնէինք արիւնլուայ, ոտքի կ'ելլէինք նոր թափով, ու ճամբան կը շարունակէինք, աչուրնիս յառած հեռուէն պլպլացող յուսատու հոյլին։

Ասիկա յիշեցի այս տարի Երեւան, գարնան իրիկուն մը, երբոր հսկայական ամբողջ գունդ մը, հայ դրօշակները պարզած, կ'անցնէր գլխաւոր հրապարակէն։ Պատերազմի դաշտէն յաղթական դարձող զինուորներ էին անոնք, փոշոտ, փոշիով ծածկուած, մե՛ր զինուորները, Անկախ Հայաստանի զինուորները, որ հրով եւ սրով ստեղծելու վրայ էին մեր հայրենիքը, որ իրականացնելու վրայ էին Հայութեան Յոյսերը իրենց լուրթեամբը։

1918 ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

- ՃԱՇ -

Ի ՊԱՏԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆԻ

Առաջնորդական էկզարխ Ֆրանսայի Հայ Կաթողիկէ համայնքին

Կազմակերպուած Ս. Խաչ Ընկերակ-ցութեան կողմէ

Հինգշաբթի, Յունիս 8,
Hôtel Intercontinental
3, Rue de Castiglione
Paris 1er
Մասնակցութիւն.— 150 փր.

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
առաւօտները.— 278·31·93
իրիկունները.— 208·71·79
Յունիս 5էն առաջ

galerie aleph

38, Rue de l'Université
75007 PARIS
Métro : Bac
(parking : St-Germain-des-Près)

ALECIAN

OEUVRES DIVERSES

Vernissage le Mardi 30 Mai de 17 à 22 heures
Exposition du 30 Mai au 24 Juin

La Galerie est ouverte tous les jours de 14 h. 30 à 19 h., Dimanche excepté
(Lundi matin sur rendezvous)

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

MUSEE GUIMET — 6, Place d'Iena — PARIS

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16ին

Նուիրուած

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

Կը նախագահէ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Կը խօսին
ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ
եւ Պոլսէն գրագէտ ՏՈՔԹ. ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻԿԵԱՆ

Սիրայօժար կը մասնակցին

Սիլվա Կոմիկեան (արտասանութիւն, *յատկապէս հրաւիրուած*),

Իօժէնի ԱԼԵՍԵԱՆ — ԳԱՌՋՈՒ (*դաշնակով*)

Մարիա ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ (ջութակով) *եւ* ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ *երգչախումբը ղեկավարութեամբ* ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Մուտքը ազատ է հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Յունիս 2, Ուրբաթ ժամը 21ին

Կը ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը՝

«ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐ»

հետեւողութեամբ Մկրտիչ Արմէնի ծանօթ վէպին

Գեղարուեստական բաժին՝

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆԸՊԷԿԵԱՆ եւ իր երգչախումբը

THEATRE MUNICIPAL d'Issy- -les - Moulineaux
Avenue Victor Cresson, Métro : Mairie d'Issy

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ

Տոմսերու համար դիմել՝

Bakirdjian, 35, Rue de Trévise, 9e — 770-07-25
Librairie Samuelian, 51, Rue Monsieur-le-Prince 6e — 326-88-65
Sévan, 4, Rue Lazare Carnot, Clamart
Café Philippe, Place Carnot, Alfortville

ՔԵՐՄԷՍ

ի նպաստ
Արուեստի եւ Մշակոյթի Կեդրոնին

6, Cité du Wauxhall — 75010 PARIS
Շաբաթ 27, եւ Կիրակի 28 Մայիս

Վաճառքի կը դրուին խիստ մատչելի գիներով՝ կանանց հագուստներ — գիր-քեր՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն — հայրենի յուշանուէրներ — հայ եւ ֆրանսերէն երգապնակ — արեւելեան նպարեղէններ — հաճելի անակնկալներ:

Նոյն պիւֆէ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Պելֆոնթէնի կայանի արձանագրութիւնները սկսած են: Ծը-նողքներէն կը խնդրուի դիմել տեղական մասնաճիւղերուն:

×

Կապոյտ Խաչի գրասենեակը բաց է ա-մէն Չորեքշաբթի կէսօրէ յետոյ, 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապ. Խաչի կայանի ար-ձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ա-մէն Հինգշաբթի ժամը 2-6 Հայ Մշակոյ-թի Տան մէջ:

Յարդար
hartar
(Vicken et Harout)
Viennent d'enregistrer leur premier 33 tours de folklore Arménien qui est actuellement en vente dans toutes les maisons de la culture, les clubs, les restaurants et les commerces Arméniens.

EN PARTICULIER :
— LES MAISONS DE LA CULTURE ARMÉNIENNE - CROIX BLEUE (à Paris et sa région, Marseille, Lyon, Decines, Vienne, Valence, Nice...)
— JAF - UCFAF - UGAB - CROIX ROUGE - YAN'S CLUB
• Librairies :
— PALOUYAN, 9 rue de Trévise, 9e -ORIENTALE SAMUELIAN, 51 rue Mr le Prince, 6e
— LE PETIT PRINCE, 121 Blv. St. Michel, 5e
• Restaurants :
— EREVAN, 26 rue Bergère, 9e — LE CAUCASE, 15 rue St. Gille, 3e — PIZZA OSKIAN — CHEZ HAROUT — ÎLE DE CRÊTE — CAPADOCE — Restaurants Arméniens de la Rue De La Défense (Issy Les Moulineaux)
• Commerces :
— CHIRAG II, 18 rue de Chabrol, 10e — TRAITEUR EREVAN — TRAITEUR RAFFI — CHIRAG I — BALTAYAN — HAÏRABEDIAN - Paris / — MICHÈLE — VIDEOSON - Alforville / BOGHOS - Chaville / — TÉLÉ CONDORCET, CAPIGUIAN — SEVAN - Clamart / PITRAKIAN, 47 Villeroy, Lyon... qu'on se le dise!!

Pour vos déjeuners d'affaires et vos soirées de détente

Le Caucase

situé en plein cœur du Marais vous assure de son meilleur accueil dans son cadre agréable et chaleureux
Spécialités Franco-Arméniennes
15, Rue St. Gilles, Paris 3e
(en pleine cœur du Marais)
Métro Chemin Vert
Réservation : 887-31-24
Ouvert tous les jours sauf le Dimanche

Voyages en ARMENIE

EREVAN

ET EXTENSIONS A MOSCOU ET TBILISI ET LENINGRAD
DEPARTS CHAQUE MOIS :
11 jours — 13 jours et 15 jours

A partir de 2680 Fr. comprenant le séjour en hôtel de 1ère catégorie, en pension complète, le transport aérien, les excursions et la visite des villes

Demandez le programme détaillé à des spécialistes sur les voyages en Arménie depuis plus de 12 ans.

N'hésitez pas à nous consulter.

A PARIS

MONDOTOURS
OCIVEP

2, Rue de Sèze
75009 Paris
Tél. : 073.30.64
073.32.64
266.50.12
M. BACHDASSARIAN LEVON

A LYON

sevan voyages

50, Cours de la Liberté
69003 Lyon
Tél. : 60.13.66
M. SARKISSIAN VAROUJAN

Alimentation Orientale
et Traiteur

ԵՐԵՒԱՆ

Ճաշարանը ձեր տրամադրութեան տակ կը դնէ նաեւ արեւելեան լաւագոյն ապրանքներու իր նպարավաճառատունը, ուր պիտի գտնէք նաեւ ԵՐԵՒԱՆ ճաշարանի խնամուած ճաշերը, զորս կրնաք տուն տանիլ ինչպէս՝ թարամա տերեւի լիցք, սմբուկ, ճերմակ լուբիա (փլաքի), ձկնակաւճի լիցք (միտիա)

Ամէն ցերեկ լահ – մաճուն եւ ապսպրանքի վրայ՝ չիյ–քէօֆթէ

MEME DIRECTION ET MEME CUISINE QUE LE RESTAURANT

EREVAN

5, RUE DE L'ECHIQUIER PARIS 10e
(Métro : Strasbourg St. Denis)
TEL. : 246-60-51

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
30
MARDI
30 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 571027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 200 Ֆ. Վեցամսեայ 110 Ֆ.
Արտասահման Տար. 230 Ֆ. հատը 1 Ֆ. 60

LE NUMERO 1,60 F

53ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.128
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
53e ANNÉE — № 14.127

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ԺԻՍՔԱՐ Ուաշինկթընէն վերադարձին Սավաննայի մէկ գիւղը փութաց՝ Թրփիզոնար, տօնելու համար իր ընտրութեան չորրորդ տարեդարձը, տեղ մը, որ 93 առ հարիւրով իրեն քուէարկած էր: Այս առթիւ Նախագահը յիշած է որ չէ իրագործած նկատի առած բոլոր հեռանկարները: Միանալով փոլքլորիկ երգչախումբին, Նախագահն ալ երգած է «էթուալ տէ ճէժ»ը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Յեղափոխական Համայնավար Լիկայի (տրոցկիստ) կազմակերպած հանրաժողովին խօսք առած է ժան էլէնշթայն, որ չեշտած է թէ հազարաւոր Տրէյֆիւսներ կան Խորհ. Միութիւն:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ «Մերժումի ճակատ»ը, որ դէմ է որեւէ բանակցութեան լուծումի, ծանրօրէն դատապարտեց ՊԱԿի դիրքը, որ ըստ իրեն «տրամադիր է դադրեցնելու զինեալ որեւէ ցոյց» հարաւ — Լիբանանի մէջ:

ՓԱՀԻՐԷԻ «Ալ Ահրամ»ը ցանկը հրատարակած է հինգ լրագրողներու, որոնք իրաւունք չունին երկրէն հեռանալու ցնոր անօրէնութիւն: Ասոնցմէ ամէնէն ծանօթը՝ Հէյքալ, յայտարարած է թէ միշտ համակարծիք չէ Սատաթի բայց կը խորհէր թէ ուեւէ քաղաքացիի իրաւունքն էր:

ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց միջազգային Յանձնախումբի նախագահին ուղղուած նամակի մը մէջ, Թաւրիզ արգելափակուած պարսիկ քաղաքական 32 բանտարկեալներ, կ'ըսեն թէ ձերբակալուած Սաւաքի կողմէ, չարչարանքներու ենթարկուած են եւ զինուորական ատեան քաշուած: Կը պահանջեն իրենց դատավարութեան վերաքննութիւնը քաղաքային դատարանի առջեւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ռըկպիի ախոյեանութիւնը շահեցաւ Պեզիէ կիրակի օր, 9ի դէմ 31 կէտով պարտութեան մատնելով Մոն - ֆերանը:

ԷՃԷՎԻՏ Ուաշինկթըն մեկնելէ առաջ, Պրիւքսէլի մէջ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրած է եւ չեշտած է որ ամերիկեան զինարգելը լուրջ տագնապ ստեղծած է Թուրքիա եւ արեւմտեան միւս զինակիցներուն ալ «անտարբերութիւնը» ալ աւելի յուսախաբութիւն ստեղծած է:

ՈՒԿՐԱՆԱՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Շեվթչէնկոյի կիսանդրիին բացումը կարգ մը միջադէպերու առիթ տուաւ առջի օր, Փարիզ: Ծանօթ է որ Փարիզի Ուկրանացիները վրդոված էին, որ խորհրդային անտաղանդ արձանագործի մը յանձնուած ըլլայ կիսանդրին պատրաստել երբ բանաստեղծը գրաքննուած է Խորհ. Միութեան մէջ եւ իր ամբողջ գործերը լոյս չեն տեսներ: Փարիզի խորհրդային դեսպանը պարտաւորուեցաւ Ուկրանիոյ գաւառնքը մտիկ ընել Փարիզի քաղաքապետի կցորդ Ֆրետերիք Տիւփոնէ, որ ծանօթ է իր հակահամայնավար տեսակէտներուն համար: Ան չեշտեց «Լեզուն միայն գործիք մը չէ այլ ճակատագիր մը կը վկայէ»: Ապա, ոստիկանները հեռացուցին ցուցարարները մինչ դեսպանը «առանց խնդալու» կը չեշտէ Լը Մոնտ գովքը հիւսեց «Ուկրանացի մեծ բանաստեղծին որու գործը խորապէս միջազգային էր եւ յառաջդիմական»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 22-24)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԿԱՅՐԱԹ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 41րդ ախոյենութեան 8րդ հրջանին «Արարատ» իր սեփական դաշտին վրայ 0ի դէմ 1 կէտով յաղթեց Ալմա Աթայի «Կայրաթ»ի: Խաղի սկիզբէն իսկ երկու կողմերը անցած են գրոհի եւ ստեղծած վտանգաւոր պահեր բերդապահներու համար 72րդ վայրկեանին Ալեքսանդր Միրզոյեան փենալթիով մը նշանակած է խաղի միակ կոլը, որ «Արարատ»ի յաղթանակը ապահոված է: Այս խաղէն ետք Արարատ 7 միաւոր ունէր:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք Յառաջի Մայիս 25ի թիւով:

×

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՈՒՂՂԱՓԱՌ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 19ին Երեւան ժամանած է Եթովպիոյ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ պատրիարք Աբբա Թեկլէ Այմանոտ, որ Խորհ. Միութիւն կը գտնուէր: Օդակայանին մէջ հիւրը դիմաւորած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. եւ Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր հայ եկեղեցւոյ Խորհուրդի նախագահի տեղակալ Անդրանիկ Հասրաթեան:

×

Մայիս 22ին, Հայաստանի նախագահի տեղակալ Յովհ. Բաղդասարեան ընդունած է Եթովպիոյ Ուղղափառ Եկեղեցւոյ պատրիարքը, որուն ընկերացած է Վազգէն Ա. Կաթողիկոս: Խօսակցութեան ընթացքին հիւրին ծանօթացուցած են Հայաստանի ձեռք ձգած նուաճումները տնտեսական եւ մշակութային մարզերէն ներս:

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒՄԸ

Հայաստանի պատմութեան թանգարանը Միացեալ Նահանգներէն ստացած է երեք լարերով քամանչայ մը, զոր ղրկած են Փուշման (եան) եղբայրները: Նուագարանին փորը պատրաստուած է հորթի կողոսկրէն: Կոթի վրայի մետաղէ լարերը կը հաստատեն, որ այդ նուագարանը պատկառելի տարիք ունի: Մասնագէտներու կարծիքով քամանչան 300 տարեկան է, այսինքն աւելի հին քան պատմութեան թանգարանը գտնուող այն քամանչան, որուն վրայ, ըստ առասպելի, նուագած է Սայաթ-Նովա: Հայաստանի թանգարաններուն մէջ կը պահուին տարբեր դարաշրջաններու բազմատեսակ երաժշտական նուագարաններ, զորս հաւաքած են ազգագրագէտներ, երաժիշտներ եւ սիրողներ: Այդ նուագարաններուն մէջ կան լարաւոր, փողաւոր, հարուածային գործիքներ, որոնք կ'օգտագործուէին քաղաքային ու գիւղական ծիսական տօներու ատեն: Յատկապէս տարածուած եղած են թառը, սանթուրը, քանոնը, քամանչան, դուդուկը, զուռնան, դափը: Ի տարբերութիւն արեւմուտքի դասական նուագարաններու, անոնք ունին յատուկ հնչողութիւն, կը վերարտադրեն նոյնիսկ քառորդ ձայները:

Հայաստանի ժողովրդական նուագարաններու վերաբերեալ առաջին տեղեկութիւններուն կարելի է հանդիպիլ Մովսէս Խորենացիի «Հայոց պատմութիւն» գործին մէջ, ուր ան կը խօսի հեթանոս Հայաստանի գուսաններու կողմէ եւ թատրոնին մէջ գործածուած եղջերափողի, քնարի, տաւիղի, փանդիրի ու ծնծղայի մասին: Աւելի ուշ շրջանի՝ քրիստոնէական դարաշրջանի նուագարաններու պատկերները մեզի հասած են մագաղաթեայ ձեռագիրներու էջերէն եւ տապանաքարերէն: Գրական աղբիւրներու վկայութեամբ, միջնադարու հայ վարպետները յաջողութեամբ պատրաստած են նման նուագարաններ նաեւ այլ երկիրներու յաճախորդներու համար:

Երբ Թուրքը ամէն կողմ Հայ կը տեսնէ...

Թերճիւման Մայիս 21ին հրատարակած է Ապահովութեան Տնօրէնութեան Արտասահմանի Գործունէութիւններու ճիւղին կողմէ Թուրքիոյ կուսակալութիւններու ղրկուած նամակի մը օրինակը, որու համաձայն ատեն մը առաջ Մալաթիոյ քաղաքապետին եւ նամակատան պաշտօնեայի մը մահուան պատճառ եղող ռումբ - ծրարները պատրաստուած էին արտասահմանի, հաւանաբար Գերմանիոյ մէջ գործող գաղտնի հայկական կազմակերպութեան մը կողմէ:

Նամակը կը պնդէ թէ այս կազմակերպութիւնը որ կը գործակցէր արտասահմանի մէջ գործող կարգ մը ծայրայեղ Թուրքերու հետ ալ, պաշտօն ստանձնած էր Ապրիլ 24ին կարգ մը Թուրք ուրիշ դիւանագէտներու ալ ծրար ռումբ ղրկելու:

Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը այս ուղղութեամբ զգուշացնելէ վերջ կուսակալութիւնները, կը հրահանգէ որ անոնք ալ իրենց կարգին քննութիւններ կատարեն եւ արդիւնքը իմացնեն Ապահովութեան Տնօրէնութեան:

Վերի պնդումները բնականաբար չեն համապատասխաներ կառավարական իշխանութիւններու այն առաջին պնդումին հետ, որուն համաձայն յիշեալ ռումբերը պատրաստուած էին Թուրքիոյ մէջ, Անգարայի աթոմական կեդրոնը:

Թերճիւման հարց կուտայ. նե՞րսը թէ դուրսը: Ո՞րն է ճշմարտութիւնը: Ցետոյ կառավարութիւնը ինչո՞ւ այս մասին գաղտնապահութեան դիմեց, ինչպէս դիմած էր Սքոթլանտ Եարտի մասնագէտներ հրաւիրելու ատեն, նոյն հարցի առընչութեամբ:

× Մայիս 26ին ալ չորս հոգի սպաննուած է Թուրքիա, քաղաքական մահափորձերու առթիւ: Զոհերէն երկուքը՝ բանուորներ են որոնցմէ մէկը Պոլիս, միւսն ալ Իզմիր սպաննուած է: Երկրին արեւելեան կողմն ալ հանդստեան կոչուած ոստիկան մը սպաննուած է անծանօթներու կողմէ եւ հալքեան մըն ալ Անգարայի հարաւ - արեւմուտքը, ծայրայեղ աջ շարժումի մը անդամներուն կողմէ:

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀ. 41ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԱՏ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ՇԱԽՏԵՈՐԷՆ 0 - 2

Կիրակի օր, Մայիս 28, Արարատ 0ի դէմ 2 կէտով պարտուեցաւ Շախտեօրէն: Նոյն օրուան միւս արդիւնքներն են.—

Դինամօ (Թիֆլիզ) — Կայրաթ 2 - 1, Զէնիթ - Զարիա 1 - 1, Սպարտակ - Լոկոմոտիւ 1 - 0, Պախտակոր - Չերնոմորեց 1 - 1, Դնեպր - Նեֆթչի 3 - 1:

Ցայսօր դասաւորման գլուխն է միշտ Թիֆլիզի Դինամօն:

ԶԱՅԻՐԻ ԱՆՑԵԱԼԸ՝ ԱՄՓՈՓ ԳԻԾԵՐՈՎ

1879 - 1884 — Հ. Սթանլի, Պելժիոյ Լէոփոլտ Բ.ի յանձնարարութեամբ հետազօտութիւններ կը կատարէ Ափրիկէի այդ շրջագիծին մէջ:

1885: Լէոփոլտ Բ. կը հիմնէ Քոնկոյի ազատ Պետութիւնը եւ կը դառնայ բացարձակ գերիշխանը:

1908: Քոնկոյի ազատ Պետութիւնը կը դառնայ պելժիական Քոնկօ:

1960: Պելժիական 75 տարուան գերիշխանութենէ ետք, Քոնկօ Յունիս 30ին ձեռք կը ձգէ իր անկախութիւնը: Հազիւ շաբաթ մը անց, Քոնկոյի բանակը կ'ըմբոստանայ եւ պելժ. ուժերը կը միջամտեն պաշտպանելու համար պելժ քաղաքացիները:

Քաթանկա (Շապա) կ'անջատուի Զայիրէն, Մոյիզ Չոմպէի գլխաւորութեամբ: Ասոր կը հետեւին Քասայ եւ Քիվու նահանգները: Կառավարութիւնը կը դիմէ ՄԱԿի օժանդակութեան՝ կարգը վերահաստատելու համար: Քաղաքական պայքար մը ծայր կուտայ Պետութեան նախագահ Ժ. Քազավուպուի (պահպանողական) եւ վարչապետ Փ. Լումումպայի (յառաջդիմական) միջեւ: Գնդ. Մոպութու, հրամանատարը Քոնկոյի զինուորական ուժերուն, ձեռք կ'առնէ իշխանութիւնը:

1961: Գնդապետը կ'ապահովէ նախկին նախագահին իշխանութեան գլուխ գալը: Լումումպա կը սպաննուի խորհրդաւոր պայմաններու մէջ: Անոր մահով կը վերսկսին քաղաքական խլրտումները:

1962 — 1963: Բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան ՄԱԿի ապահովութեան ուժերուն եւ Քաթանկայի ըմբոստներուն միջեւ, որոնց զօրավիգ կը կենան եւրոպացի վարձկաններ: Ըմբոստութիւնը վերջնապէս կը զսպուի 1963ի կէսերուն: Քաթանկացի քաղաքապահ զինուորները փախուստ կուտան Անկոլա:

1964: Չոմպէ, որ տարագիր է, կը հրաւիրուի Զայիր եւ կը դառնայ վարչապետ: Լումումպայի կողմնակից ուժերը կրկին կ'ընդդիմանան Սթանլէվիլի (Քիսանկանի): Ըմբոստութիւնը կը սանձուի պելժ ուժերու միջամտութեամբ եւ ամերիկեան օդուժին մասնակցութեամբ:

1965: Չոմպէ կը պաշտօնազրկուի: Մոպութու նոր պետական հարուած մը կը պատրաստէ եւ կը տապալէ Քազավուպուն:

1967: Մոպութու նոր Սահմանադրութիւն մը կեանքի կը կոչէ՝ դաշնակցային կառոյցի կառավարութեամբ ու նախագահական զօրաւոր իշխանութեամբ:

1969: Մարտին կը մեռնի նախկին նախագահը, Ցունիսին ալ Ալժէի մէջ Չոմպէ:

1971 — 1973: Մոպութու «ափրիկանացման» արշաւ մը կը կազմակերպէ: Քոնկօ կը դառնայ Զայիր, Մոպութու կը փոխէ իր անունը ու կ'անուանուի Մոպութու Սեսէ Սէքօ Նըկպենտու Ուաձա Պանկա, որ թարգմանի.— Ամենազօր պատերազմիկը, որ շնորհիւ յաղթելու իր վճռականութեան յաղթանակէ յաղթանակ կ'ընթանայ, իր յաղթարշաւէն բոցեր արձակելով»:

1977: Քաթանկայի նախկին քաղաքապահները կը խուժեն Շապա Մարտ 7ին եւ ձեռք կ'անցընեն բազմաթիւ փոքր քաղաքներ: Ֆրանսայի օժանդակութեամբ մարոքեան ուժերը հակայարձակումով ետ կը մղեն նուաճողները:

Վերջին իրադարձութիւնները դեռ թարմ են:

“ԲԱԶՄԱՎԷՊ ”Ի ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՀՕՐ 300ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԱՌԱՋԻՆ ԲԱՑԱՌԻԿԸ

Վերջերս լոյս տեսած է երանաշնորհ Մխիթար Աբբահօր ծննդեան 300ամեակին նուիրուած « Բազմավէպ »ի առաջին 1-2 միացեալ թիւը որ շուրջ 400 էջերէ բաղկացեալ գեղատիպ, ստուար եւ բովանդակալից հատոր մըն է, որուն աշխատակցած են բացի Մխիթարեան հայրերէն՝ Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն ալ ծանօթ բանասէրներ։

Կողքին վրայ կը տեսնուի Մխիթար Աբբահօր գունաւոր խճանկարը եւ տակն ալ Ս. Ղազարի կղզեակը։ Հատորը կը բացուի Ն. Սրբութիւն Պօղոս Զ. Պապին պատգամովը, որուն թէ՛ իտալերէն բնագիրը եւ թէ հայերէն թարգմանութիւնը կարելի է գտնել։

Առաջին յօդուածը կը պատկանի խմբագրապետ Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեանի գրչին եւ կը կրէ « Մխիթարի լոյսը » խորագիրը (էջ՝ 13-32) (*)։

Երկրորդը Մխիթար Աբբահօր կողմէ՝ Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարքի աշակերտներէն Էրզրումի առաջնորդ Իսահակ Վրդ. Ահագնի (1763) ուղղեալ 1736 Յունիս 20 թուակիր նամակ մըն է, որուն փոխանակ բնագրին՝ աշխարհիկ բարբառով թարգմանութիւնը ներկայացուցած է (էջ՝ 33-36)։ Մինչդեռ նախընտրելի էր ներկայացնել հարազատ պատճէնը։ Որովհետեւ հին բնագրերը բացի իրենց պատմական արժէքէն, լեզուաբանական տեսակէտով ալ կարեւորութիւն ունին։

Երրորդը գրի առնուած է Հ. Սահակ Վրդ. Ճէմճէմեանի կողմէ եւ կը կրէ « Մխիթար Աբբահօր հրատարակչական առաքելութեան գոհարները » խորագիրը (էջ՝ 37-96)։ Մեր ազնիւ բարեկամը իր երկարաշունչ յօդուածին մէջ, շահեկան տեղեկութիւններ եւ մանրամասնութիւններ կուտայ Մխիթար Աբբահօր կողմէ ընծայուած « Աստուածաշունչ » (1733-1736), «Մեկնութիւն Աւետարանին Մատթէի» (1737-1739) եւ « Բառգիրք Հայկազեան լեզուի » (1744-1749) ստուար հատորներուն հրատարակութեանց պարագաներուն մասին։

Չորրորդը Երեւանէն Դոկտ. Շուշանիկ Նազարեանի գրչէն է եւ կը կրէ « Մխիթար Սեբաստացի եւ 18րդ դարի գրական շարժման մի քանի հարցեր » խորագիրը՝ (էջ՝ 97-111)։

Հինգերորդը կը պատկանի Հ. Յակոբ Վրդ. Ջանթայեանի գրչին։ Նիւթն է Մխիթար Աբբահօր 1718ին Վենետիկէն Հռոմ կատարած ճամբորդութեան մանրամասնութիւնները (էջ՝ 112-138)։

Վեցերորդը կը պատկանի Հ. Ղուկաս Վրդ. Ֆոկոլեանի գրչին (էջ՝ 139-165)։ Խորագիրն է « Մխիթար Աբբահայր եւ Թրանսիլվանիոյ Մխիթարեան առաքելութեան առաջին շրջանը» (1719-1723)։

Եօթներորդը կը կրէ վերջերս հայրենադարձ եղած Պր. Յակոբ Անասեանի ստորագրութիւնը եւ « Նոր նիւթեր Վենետիկեան Մխիթարեանների թարգմանական գործունէութեան պատմութեան համար » խորագիրը։ Մեր յարգելի բարեկամը կը ներկայացնէ Երեւանի Մաշտոցեան մատենադարանի թիւ 6051 ձեռագիրը, որ կը պարունակէ միջնադարեան լատին եւ յոյն հեղինակներու գործերուն գրաբար թարգմանութիւնները (էջ՝ 166-204)։

Ութերորդը գրի առնուած է Երեւանէն երաժշտագէտ Պր. Նիկողոս Թահմիզեանի կողմէ եւ կը կրէ « Մխիթար Սեբաստացին եւ վերանորոգութեան շարժումը հայ հոգեւոր երգարուեստում » խորագիրը (էջ՝ 205-214)։

Իններորդը Գահիրէէն Պր. Եդուարդ Յակոբեանի կողմէ գրի առնուած է եւ կը կրէ « Մխիթար Աբբահօր Անճառին սորան տաղը » խորագիրը (էջ՝ 215-216)։

Տասներորդը Հ. Միքայէլ Վրդ. Յովհաննէսեանի գրչին կը պատկանի եւ կը կրէ « Հարցեր Հայկական Սեբաստիոյ պատմութենէն » խորագիրը (էջ՝ 217-243)։

Մետասաներորդը կը կրէ Հ. Տաճատ Վրդ. Եարալմեանի ստորագրութիւնը եւ « Կարինի Հնձուց կամ Կարմիր վանքը » խորագիրը (էջ՝ 244-280)։ Յօդուածը ուշագրութիւն կը գրաւէ մանաւանդ հայկական եւ օտար աղբիւրներու ճոխութեամբը։

Երկոտասաներորդը կը պատկանի ստորագրողիս գրչին եւ կը կրէ « Նորայայտ վաւերագրեր Յովհաննէս Կոլոտ Պատրիարքի մասին » խորագիրը (էջ՝ 281-297)։ Ներկայացուած անծանօթ վաւերագրերուն միջեւ ամենակարեւորը Կոլոտ Պատրիարքի վարդապետական կնիքն է, որ կը կրէ Տոմարական ՌՃԽԹ - Փրկչական 1700) թուականը։ Բազմերախտ եկեղեցականը պատրիարք ընտրուելէն եաքն ալ շարունակած է գործածել զայն, ինչ որ բարեբախտութիւն մը եղած է, որովհետեւ հակառակ պարագային վարդապետ ձեռնադրութեան տարեթիւը յաւէտ անծանօթ պիտի մնար։ Վերջերս « Մարմարա » մեր սոյն գրութիւնը առանձնատիպ կերպով ալ լոյս ընծայած է։

Երեքտասաներորդը Հ. Սամուէլ Վրդ. Արամեանի ներկայացուցած « Դաւիթ Բէկ կամ պատմութիւն ղափանցւոց » գործն է (էջ՝ 298-324)։

Չորեքտասաներորդը գրի առնուած է Ալպերթօ Րիցցիի կողմէ։ Կը վերաբերի Ս. Ղազարու եկեղեցւոյն վերանորոգութեան (էջ՝ 325-340)։

Հնգետասաներորդը ողբացեալ Հ. Վահան Վրդ. Յովհաննէսեանի գգայուն գրչին կը պատկանի եւ կը կրէ « Քերովբէական քնար – հոգեղէն տաւիղ » վերնագիրը (էջ՝ 341-364)։

365 – 371րդ էջերուն վրայ ներկայացուած է Մխիթար Աբբահօր հրատարակութեանց մատենագիտութիւնը, որ կազմուած է Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր-Ներսէսեանի կողմէ։

Յաջորդ մասին մէջ (էջ՝ 372-383), ֆրանսերէն լեզուով բոլոր յօդուածներուն ամփոփումը տրուած է, ինչ որ օտարներու կամ հայերէն չգիտցող Հայերու համար խիստ օգտակար է։ Բաղձալի է որ այսուհետեւ « Բազմավէպ »ի սովորական հատորներուն մէջ ալ նոյնը կատարուի։ Միայն, ըստ մեր համոզման, հայերէն անուններու տառադարձութեան մէջ նախընտրելի է դասականը գործածել։

Իսկ վերջաւորութեան 384 եւ 385րդ էջերուն վրայ ալ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով կը գտնենք բովանդակութիւնը։

Ահա՛ թանկարժէք հսկայ հատոր մը, որուն բոլոր հայկական գրադարաններուն մէջ տեղ գրաւելը ցանկալի է։ Այս նպատակաւ պիտի թելադրէինք որ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը կամ Ալեք Մանուկեան Հիմնարկը եւ կամ մշակութային ընկերակցութիւններ, եւ նոյնիսկ գրասէր անհատներ՝ բարեհաճին Հայաստանի եւ Սփիւռքի մեր գրադարաններուն եւ կրօնական ու ազգային հաստատութիւններուն«Բազմավէպ» նուիրել։ Որպէսզի նոր սերունդին մէջ հայագիտութեան սէրը արծարծի, ինչպէս որ մեզի պատահած է դեռ պատանի՝ «Հայաստանի Կոչնակ» հանդէսը կարդալով։ Որովհետեւ այս ընթացքով սփիւռքի մէջ հայ հայագէտներու ակը քանի մը տասնամեակ եաք բոլորովին պիտի ցամքի։ Թէեւ ուրախալի է տեսնել թէ՝ հայագէտներու փոխարէն նորանոր օտար հայագէտներ կը հասնին։ Այսպէս վերջերս Տանըմարքացի անծանօթ հայագէտի մը հետ ծանօթանալու բարեբախտութիւնը ունեցանք։

Միմիայն գիրք եւ հանդէս հրատարակելով, կամ գրական մրցանակ հաստատելով չէ որ մշակութային հիմնարկ մը իր նպատակին կը ծառայէ։ Այլեւ արժէքաւոր հրատարակութիւնները հանրութեան սեփականութիւնը դարձնելով ալ, Մշակոյթին սատարած կ'ըլլայ։

Գ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ

Սկիւտար, 7 Մայիս 1978

(*) «Յառաջ» Նոյ. 10 – Դեկտ. 2, 1977

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ԴԻԼԻՋԱՆ

Դիլիջան քաղաքը կը գտնուի Աղստեւ գետի ափին, Երեւանէն 106 քիլոմեթր, իսկ Կիրովականէն 42 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ։ Բարձրութիւնը ծովու մակերեսէն 1300-1330 մեթր է։ Մեղմ ու հաճելի կլիմայ ունի Դիլիջանը, ուր գարունը ծաղկաշատ է ու առողջարար, ամառը՝ զով ու արեւոտ, աշունը՝ երկարատեւ ու պտղառատ, ձմեռը՝ առանց զօրաւոր սառնամանիքներու։ Տարուան բոլոր եղանակներուն օդը մաքուր է, թեթեւ, իսկ խոնաւութիւնը՝ չափաւոր։

Դիլիջանը Հայաստանի ջրառատ քաղաքներէն մէկն է։ Հոն կը հոսի Աղստեւը՝ Բլդան ու Դիլիջան վտակներով, որոնց հովիտներուն մէջ կը բխին քանի մը աղբիւրներ։ Քաղաքին շրջակայքը ամբողջովին անտառապատ է։ Տարածուած ծառերէն յիշենք հաճարենին, կաղնին, թխկին։ Կան նաեւ սոճիներու մեծ տարածութիւններ։

Դիլիջան անունը համեմատաբար նոր ժամանակներուն է որ կը յիշատակուի, բայց եւ այնպէս անկարելի է անոր ծագումը վերջնապէս պարզաբանել։ Ժողովրդական աւանդութիւններէն մէկուն համաձայն « Դիլիջան » կը նշանակէ «քաղցր լեզու»։ Դիլիջանի վայրը միշտ բնակելի շրջան մը եղած է (փաստ՝ հին բնակարաններու մնացորդները), որ մաս կազմած է Մեծ Հայքի Այրարատ աշխարհի Վարաժնունիք գաւառին։ Արեւելեան Հայաստանը Ռուսիոյ կցուելէն եաք, երբ ԺԹ. դարու 40ական թուականներու վերջաւորութեան Անդրկովկասի մէջ վարչական նոր փոփոխութիւններ կատարուեցան, Դիլիջանը իր շրջակայքով մտաւ Ելիզաւէտպոլ նահանգի Ղազախ գաւառին մէջ։ Նախախորհրդային այդ ժամանակներուն Դիլիջանը պաշտօնական փաստաթուղթերու մէջ երբեմն կը յիշատակուի իբրեւ աւան, երբեմն՝ գիւղաքաղաք, երբեմն ալ՝ սովորական գիւղ, որ բաժնուած էր երկու թաղի՝ Հին թաղ, որ ամբողջութեամբ հայաբնակ էր, եւ Նոր թաղ, որ ռուսաբնակ էր եւ կը համապատասխանէ խորհրդային տարիներուն Պապանինօ կոչուած գիւղին (այժմ կը կազմէ Դիլիջան քաղաքի թաղամասերէն մէկը)։ Հին ու Նոր Դիլիջանէն զատ, Նախախորհրդային Դիլիջանի բաղկացուցիչ մասերը նկատուած են նաեւ Զ. Տարեկանովի պղինձի ձուլարանի փոքրիկ աւանը քանի մը տասնեակ բնակիչներով։ Գտնուելով Թիֆլիսէն Երեւան տանող պետական ճամբուն վրայ, Դիլիջանը ԺԹ. դարու երկրորդ կիսուն եւ Ի. դարու սկիզբներուն բաւական կը յառաջդիմէ։

Ներկայիս Դիլիջանը Հայաստանի ծաղկած քաղաքներէն մէկն է, արդիւնաբերութեան ու մշակոյթի կեդրոն մը։ Իրաւու եւեւէ հիմնուեցան արդիւնաբերական ձեռնարկութիւններ՝ անունդի, թեթեւ արդիւնաբերութեան գործատուներ, մեքենաշինական հաստատութիւններ։ Դիլիջանի արդիւնաբերութեան զարգացումը սկսաւ 1932ին, երբ կառուցուեցաւ ջրելեկտրակայանը։ 1949ին սկսաւ բանիլ քաղաքի արդիւնաբերական մեծ ձեռնարկութիւններէն մէկը՝ հանքային ջուրերու գործատունը, որ տարեկան վեց միլիոն շիշ « Դիլիջան » կ'արտադրէ։ 1975ին քաղաքին մէջ արդէն գոյութիւն ունէին արդիւնաբերական 13 ձեռնարկութիւններ։

Դիլիջանը փոխադրական հանգոյց է։ Հոնկէ կ'անցնին Երեւան-Իջեւան-Թիֆլիս եւ Դիլիջան – Կիրովական կառուղիները։ Ասոնցմէ զատ, Դիլիջանը տեղական քանի մը ճամբաներով կապուած է շրջակայքի բնակավայրերուն։

Իբրեւ առողջարանային քաղաք, Դիլիջանի համար կենսական նշանակութիւն ունի գիւղատնտեսութիւնը՝ յատկապէս անասնաբուծութիւնը եւ բանջարաբուծութիւնը։ Բուն քաղաքին մէջ կազմակերպուած է Լենին կաթնա - անասնաբուծական պետական տնտեսութիւնը, որուն մէջ կը մտնեն նաեւ նախկին Շամախեանը, Պապանինօն եւ Գոլովինօն։

Յիսուն տարուան ընթացքին քաղաքի բնակչութիւնը աճած է մօտ չորս անգամ։ Բնակչութիւնը բաղկացած է բանուորներէ եւ պետական տնտեսութիւններու աշխատողներէ։ 1975ին Դիլիջանի մէջ կային բարձրագոյն կրթութեան տէր 650 եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան տէր 1330 հոգի։ Բնակչութեան մեծ մասը կը կազմեն Հայերը, իսկ երկրորդ տեղը կը գրաւեն Ռուսները։ Հայ բնակիչներու ստուար մասը եկած է Իջեւանի շրջանի Սուփ, Սեւքար, Աչաջուր գիւղերէն եւ Ղարաբաղէն, իսկ Ռուսերը՝ ԺԹ. դարու 48ական թուականներուն, Եւրոպական Ռուսիոյ կեդրոնական մարզերէն։

Դիլիջանը Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան անուանի քաղաքներէն է՝ առողջարաններու մարզէն ներս։ Հայաստանի առաջին առողջարանը բացուած է 1922ին։ Յետագային քանի մը անգամով մեծցած է ան ու զինուած արդիական սարքաւորումներով։ Այնուհետեւ ստեղծուած են երեք մեծ առողջարաններ եւս, մէկը՝ մանկական, միւս երկուքը՝ մեծերու համար։ Վերջիններուս շարքին կը պատկանի նաեւ ծանօթ « Գորնայա Արմենիա » առողջարանը, որ սկսած է բանիլ 70ական թուականներու սկիզբը։ Ներկայիս ամէն տարի Հայաստանէն, Խորհ. Միութեան այլազան շրջաններէն հանգիստի եւ բժշկուելու համար եկած անձերու թիւը հինգ հազարը կ'անցնի։ 1975ին քաղաքին մէջ կը բանէին քանի մը հիւանդանոցներ, ինը մանկապարտէզ – մանկամսուր։ Ընթացիկ հնգամեակին աւելի պիտի ընդարձակուի հիւանդանոցներու, հանգստեան տուներու եւ մանկական հիմնարկութիւններու ցանցը։

Հայաստանի կառավարութեան 1968 Յունուար 30ի որոշումով ծրագրուած է քաղաքին մէջ գտնուող առողջարաններու եւ հանգստեան տուներու փոխարէն նորերը կառուցանել քաղաքէն դուրս՝ անտառներու գեղատեսիլ բացատներու մէջ։ Քաղաքէն դուրս պիտի կառուցուի առողջարանային ամբողջ համալիր մը։

Դիլիջանը ունի մարզադաշտ, խաղավայրեր, զբօսաշրջիկութեան յարմար վայրեր ու կայաններ։

Դիլիջանի մէջ կը գտնուի (քաղաքէն երեք քիլոմեթր հարաւ - արեւելք) Խորհ. Միութեան Երաժիշտներու Միութեան վարչութեան հանգստեան եւ ստեղծագործութեան տունը, որ կառուցուած է գեղատեսիլ անտառապատ լեռնալանջին վրայ։ Հոն հանգստանալու եւ ստեղծագործելու համար կուգան Խորհրդ. Միութեան այլազան շրջաններէն եւ արտասահմանի երկիրներէն արուեստագէտներ ու գիտնականներ։

Կանաչի մէջ թաղուած քաղաք է Դիլիջանը, ուր կան զբօսայգիներ (ամենէն մեծը Աղստեւի ափին է), պուրակներ, հսկայ թիւով անտառակներ, ծաղկանոցներ։ 1975ին անոր կանաչ տարածութիւնը կը հասնէր մօտ 600 հեկտարի։ Քաղաքին մէջ ստեղծուած են նաեւ ջրային մակերեսներ, որոնց պսակը կը կազմէ կեդրոնը գտնուող գեղատեսիլ լիճակը։ Կառքի կանոնաւոր երթեւեկութիւն ունենալու պարագային քաղաքացիները, բժշկուողները եւ հանգիստի գացողները զբօսաշրջիկներու նման կրնան յաճախակի այցելել Պարզ լիճ, ուր հանգստանալու համար ստեղծուած են անհրաժեշտ պայմաններ՝ նաւակայան, հանրակացարան, ճաշարան։

Դիլիջանը Հայաստանի մշակոյթի կարեւոր կեդրոններէն է։ Ան ունի հանրակրթական դպրոցներու լայն ցանց մը։ 1975-76 ուսումնական տարեշրջանին կը բանէր 12 հանրակրթական դպրոց, որուն 8ը՝ միջնակարգ, 4ը՝ 8ամեայ, որոնց մէջ կ'ուսանէին 5033 հոգի։ Ասոնցմէ զատ Դիլիջանի մէջ կայ երաժշտական դպրոց մը, արհեստագիտական դպրոց, Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան մասնաճիւղ, 12 մեծ գրադարան՝ 174.700 գիրքերով (1975), մշակոյթի հոյակապ պալատ, 10 ակումբ, տասնեակ մը շարժանկարներ, ժողովրդական թատրոն։ Ուշադրութեան արժանի է երկրաբանական թանգարանը, ուր, քաղաքին շրջակայքը տարբեր ատիճներով յայտնաբերուած իրերէն զատ, կը ցուցադրուին նաեւ հայ, ռուս, եւրոպացի եւ օտար ազգերու նկարիչներու կտաւները։ Թանգարանի այդ բաժինը Երեւանի պետական պատկերասրահի մասնաճիւղն է, որ ստեղծուած է նկարիչ Յովհաննէս Շարամբէեանի նախաձեռնութեամբ՝ 1952ին։

1920ական թուականներուն Դիլիջանի մէջ կը հրատարակուէր գաւառական «Երիտասարդ մաճկալ» թերթը, իսկ ներ-

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

26ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Մայիսի սկիզբը տեղի ունեցաւ Կապոյտ Խաչի պատգամաւորական ժողովը Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ։

Արդարեւ, տպաւորիչ եւ քաջալերական էր տեսնել ներկայութիւնը Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէն եկած պատգամաւորներ, խուրաքանչիւրը ընտրուած համաձայն իր մասնաճիւղի անդամներու թիւին։

Մեծ պիտի ըլլար սփոփանքը անոնց որ կազմեցին Ֆրանսայի այս մասնաճիւղը, ըլլալու մէկ անդամը Ամերիկայի ՀՕՄ ին, նոյն գործունէութեան եւ նոյն նպատակին ձգտող։

Բացի Հիւսիսային Ամերիկայի եւ Լիբանանի Հայ Օգն. Միութիւններու պատգամաւորական ժողովներէն, չենք կարծեր որ ուրիշ որեւէ երկրի մէջ այսքան բազմանդամ պատգ. ժողովներ տեղի ունենան։

26րդ պատգ. ժողովը բացաւ Շրջ. վարչութեան ատենապետ ընկերուհի Թադէոսեան։ Բարի գալուստ մաղթելէ ետք պատգամաւորներուն, խնդրեց որ վայրկեան մը, յոտնկայս, յարգուի մեզմէ յաւէտ բաժնուած եւ այս վերջին երկուքուկէս տարուան միջոցին ընկեր – ընկերուհիներու յիշատակը։ Անոնք էին ընկերուհիներ Ա. Արզումեան, գործօն եւ երկար տարիներու վաստակ ունեցող Հռիփսիկ Խոնդկարեան, Ազգանոյշ Գոնչէկիւլեան, Պետրոս Զպուքճեան, Խաչիկ Մկրտիչեան։

Ապա ժողովը անցաւ օրակարգի հարցերուն. Նախ ընտրուեցան երկու նախագահները՝ ընկերուհի Քէօսէեան եւ Տիգրան Պալեան։

Խորհրդակցական ձայնով հրաւիրուեցան Կապոյտ Խաչի մօտիկ անձեր, մամուլ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Ապա ընտրուեցան պատգամաւորներու լիազօրագիրները ստուգող, բանաձեւերու եւ հաշուեքննիչի յանձնախումբեր, որմէ ետք մեղուաջան աշխատանքով գործի լծուեցան բոլորը։

Կարդացուեցան Շրջ. Վարչութեան եւ մասնաճիւղերու տեղեկագիրները, ուրկէ պարզուեցաւ որ ամէն մէկ մասնաճիւղ լիովին կատարած է իր նիւթական եւ բարոյական պարտականութիւնը։ Բոլորն ալ աշխատած էին բան մը աւելցնել Կապոյտ Խաչը աւելի եւս արգաւանդ դարձնելու։

Ինչպէս յայտնի է, Ծրագիր – Կանոնագրի համաձայն Կապոյտ Խաչի գլխաւոր նպատակներէն մէկն ալ մանուկներու ֆիզիքական եւ մտաւոր - հոգեկան առողջութիւնն է։ Առողջ միտք առողջ մարմնի մէջ սկզբունքին համաձայն։ Այս առթիւ ժիւռայի բարձունքին վրայ կազդուրման կայանը մեծ դեր կը կատարէ. հոն, հայ մանուկները կը կազդուրուին մաքուր օդ ծծելով։ Պատրանք պիտի ըլլար սպասել որ մէկ ամսուան միջոցին մեր հայ մանուկները տիրանային նաեւ հայերէն լեզուին։ Կը պատմուի անոնց Հայոց պատմութենէն դրուագներ, կը սորվեցնեն հայերէն, երգեր։ Այնուհետեւ ծնողքներուն կ'իյնայ շարունակել, հայկ. դպրոցներ ղրկելով զանոնք։

Շրջ. Վարչութեան տեղեկագրէն պարզուեցաւ որ ան կատարած է իր վրայ դրուած պարտականութիւնները։ Կը պահէ լիսէ Քոնտորսէի հայերէնի դասընթացքը։ Ցաճախակի գումարած է մէջ – մասնաճիւղային ժողովներ։ Այցելած է մասնաճիւղերուն։

Բանաձեւերու եւ հաշուեքննիչներու յանձնախումբերը գոհացուցիչ գտան մասնաճիւղերու նիւթական եւ բարոյական գործունէութիւնը։ Քանի մը մասնաճիւղեր թերացած էին եւ պատգամաւոր չէին ղրկած, յղելով միայն իրենց տեղեկագիրները։

Կայանի շէնքին մասին Հրայր Թորոսեան ներկայ ըլլալով ժողովին, թուեց պակասները. յայտնի եղաւ որ տակաւին նորոգութիւններ անհրաժեշտ են եւ մօտ 50.000 (հինգ միլիոն հին ֆրանքի) ծախքի կը կարօտի։

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի կազմութեան յիսնամեակը ըլլալով այս տարի որոշուեցաւ տօնել զայն շքեղօրէն։

Գաղտնի քուէարկութեամբ կատարուեցաւ նոր Շրջ. Վարչութեան ընտրութիւնը։

Ժողովէն ետք ընթրիք տրուեցաւ ի պատիւ պատգամաւորներու եւ հիւրերու։ Ընկերուհի Թադէոսեան բանալով ճաշը ըսաւ թէ քառասուն տարի առաջ, երբ մտաւ Կապոյտ Խաչի մէջ, ունեցաւ իրբեւ գործակից ընկերուհիներ, որոնք դրոշմ դրին եւ տուին դիմագիծ Կապոյտ Խաչին։ Աւա՜ղ, անոնք չկան այսօր։ Սակայն նորեր եկած են լեցնելու անոնց տեղը։ Ապա Կարօ Մեհեան խօսեցաւ իր գեղեցիկ ճառերէն մէկը, խոր տպաւորութիւն ձգելով ներկաներուն վրայ։

Մ.Մ.

կայիս «Դիլիջան» թերթը՝ կուսակցութեան քաղաքային կոմիտէի եւ քաղաքապետարանի օրկանը։

Դիլիջան եւ շրջանները կան ուշադրութեան արժանի հնութիւններ եւ ճարտարապետական արժէք ներկայացնող յուշարձաններ։ Հայկ. ճարտարապետութեան պատմութեան մեծ երախտաւոր Թ. Թորամանեան կը նշէ, որ հոն կան թէ՛ նախաքրիստոնէական եւ թէ քրիստոնէական շրջանի հնութիւններ, որոնք տակաւին լաւ չեն ուսումնասիրուած։ Քաղաքին մէջ եւ շրջակայքը կը նշմարուին քանի մը բնակավայրերու մնացորդներ՝ եկեղեցիներու եւ հին գամբարաններու հետքեր։ Դիլիջանէն վեց քիլոմեթր արեւմուտք կը գտնուի Ջուխտակ վանքը, որ կառուցուած է ԺԱ. – ԺԲ. դարերուն եւ մեզի հասած է կանգուն վիճակի մէջ։ Ջուխտակ վանքը վերջին անգամ վերահաստատուած եւ հիմնովին վերանորոգուած է անցեալ դարու երկրորդ կիսուն։ Դիլիջանէն Կիրովական տանող ճամբուն վրայ է Մաթոսավանքը, որ կը գտնուի անտառաշատ գեղատեսիլ վայրին մէջ եւ ճարտարապետական առումով յիշատակութեան արժանի կառոյց մըն է։ Քաղաքէն 10 – 12 քիլոմեթր հիւսիս, Աղստեւ գետի ձախ կողմը, թանձրախիտ անտառի բացատին մէջ կը գտնուի Հաղարծինի լաւ վիճակի մէջ եղող վանքը՝ հայկ. միջնադարեան ճարտարապետական ծանօթ համալիրներէն մէկը։ Այդ յուշարձանները Պարզ լիճի հետ միասին պըտոյտի եւ հանգիստի վայրեր դարձած են։

Թ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ ԳՈՐԾԻ

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մայիս 16ին, տեղի ունեցած է Սիրվարդ Գարամանուկեանի ղեկավարած մանկանց երգչախումբին համերգը։ Դաշնակահարուհին զանազան նախակրթարաններէ հաւաքած է մօտ յիսուն աշակերտներ եւ երկու ամիս աշխատելով անոնց հետ կրցած է պատրաստել կոկիկ յայտագիր մը, բաղկացած՝ Կոմիտասի, Ե. Միրզոյեանի, Գ. Ղազարեանի, Ռ. Մելիքեանի, Բ. Կանաչեանի երգերէն։ Երգչախումբին դաշնակով ընկերացած է Մառի Օզանեան։

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան կեդրոնին մէջ, Մայիս 15ին, տեղի ունեցած է երաժշտական ինքնատիպ երեկոյթ մը։ Զանազան ուսուցիչներու մօտ դաշնակի եւ ջութակի դասերու հետեւող շուրջ երեսուն աշակերտներ՝ 5-12 տարեկան, ցոյց տուած են իրենց շնորհքը, մեկնաբանելով զանազան կտորներ։

×

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի 26րդ պատգ. ժողովը որ տեղի ունեցաւ Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ Ապրիլ 29–30 և Մայիս մէկին 18 քոյր մասնաճիւղով ընտրեց Շրջ. Վարչութիւնը հետեւեալ կազմով.—

Ատենապետուհի Տիկին Սիրվարդ Զատրճեան, փոխ–ատենապետուհի Տիկին Տիգրանուհի Յովսէփեան, ատենադպիր Տիկին Մատլէն Ուլուպէյեան, հաշուակալ Տիկին Մարի Գորգիկեան, գանձապահ Օրիորդ Տանի Հալեան, խորհրդականներ՝ Տիկին Մատոյեան Աստղիկ եւ Ալիս Հաքիմեան։

ՆՈՐԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱԿՏԱ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Մակտա Զաքարեան մասնակցելով Զուիցերիոյ էքոլ Փոլիթեքնիք Ֆետերալ Լօզանի բարձրագոյն քննութեանց, շատ փայլուն յաջողութեամբ, պետական անձնաւորութիւններու ներկայութեամբ, մեծ հանդիսութեամբ վերջերս ստացաւ բարձրագոյն ճարտարապետի տիտղոս։ Համակրելի երիտասարդ ճարտարապետուհին ներկայացուց եւ պաշտպանեց իր աւարտաճառը ճարտարապետ փրոֆեսէօրներէ կազմուած քննիչներու եւ ժողովուրդի առջեւ եւ միաձայն որոշումով առաջնութիւն շահեցաւ, ստանալով բարձրագոյն նիշը։ Քննիչ փրոֆեսէօրներու վկայութեամբ՝ քաղաքաշինարարական մարզի մէջ երբեք չէր պատահած նման պարագայ մը։

Մակտա Զաքարեան իր աւարտաճառին մէջ առաջարկած է վերաշինութիւնը Ռոն գետի բերանի վրայ գտնուող կղզիներուն։ Իր կատարած խոր ուսումնասիրութիւնները հիմնուած են պատմական, թուրիստական եւ տնտեսական հիմերու վրայ։ Ան պատրաստած է վերաշինութեան մանրամասն ծրագիրը, ուր հաշուի առնուած է ժընեւ քաղաքի դեղեցկութեան պահպանումը։ Վերոյիշեալ գիտական աշխատանքին կցուած է 500 էջերէ բաղկացած պատկերազարդ տեղեկագիր մը։ Զաքարեանի այս աշխատանքը արդէն իսկ պաշտօնական անձնաւորութիւններու եւ պատկան մարմիններու մօտ ստեղծած է մեծ հետաքրքրութիւն։

Լօզանի ձայնասփիւռը հետաքրքրուելով Մ. Զաքարեանի աշխատանքով, Ապրիլ 23ին հարցազրոյց ունեցաւ ճարտարապետուհիին հետ։

Տեղին է նշել թէ Մակտա Զաքարեան առաջին Հայուհին է, որ կը վկայուի էքոլ Փոլիթեքնիք Ֆետերալ ճարտարապետութեան բարձրագոյն բաժինէն։

Ան իր փորձառական աշխատանքը կատարած է Մոնրէալ Օլէմփիք քաղաքի շինութեան մէջ։ Իր ներկայացուցած երկու ծրագիրները մեծապէս գնահատուելով՝ գործադիր կոմիտէի կողմէ ընդունուած եւ գործադրուած են։ Այդ առթիւ Զուիցերիոյ մեծագոյն օրաթերթերէն « 24 ժամ », ներկայացնելով Մ. Զաքարեանը որպէս Զուիցերացի՝ մեծ գովասանքով եւ հպարտութեամբ արտայայտուած էր երկու էջերու վրայ։ Նշենք նաեւ որ Զաքարեանի կարգ մը ուսումնասիրութիւնները լոյս տեսած են զուիցերական ճարտարապետական հանդէսին մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՅՍԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

2.

Տղաները իջան, գնացին դէպի Եփրատի անհերեւոյթ հեռուները։ Բենիամինի յոյ վատակի եւեւից սլացաւ շիկաւուն մի քուռակ, խրխնջաց զիլ, ապա թափը կտրելով ետ դարձաւ։

×

Արեւը այրում էր քմահաճ, կծում աղջիկների այտերը, տաք խուտուտ տալիս հարսների ծոցերը։ Եւ, կարծես, ամաչելով իր անպարկեշտ արարքից, ամպի քող էր քաշում երեսին, թաքնըւում, սակայն ոչ երկար։

Ներսեհ Զավուշը նայում էր գերանդին համաչափ, կարծես նաեւ հէնց այնպէս՝ հաճոյքի համար ետ ու առաջ տանող Խորէն ազայի թիկունքին։ Գօտուց վերեւ մերկ էր խորէն աղան, մէջքը՝ բրոնզի փայլատակում։ Մկանների դնդերը ցլիկների պէս միմիանց էին զարնւում, ապա ետ մղւում՝ նորից գալու։ Խոտը լասլաս հոսում էր գերանդու սայրից, անաղմուկ շերտ կապում։

Արեւը մայր էր մտնում շտապելով։ Ո՞ւր է գնում, ինչո՞ւ է վախենում խաւարից։ Արեւը փախչում է՝ խաւարին թողնելով այս ըժբախտ աշխարհը։

×

Ձորի կողմից ձիաւոր երեւաց։ Երեւի Բենիամինն է կամ Ուլիկը։ Ներսեհ Զավուշը կանգնեց դէզի տակ, զարմացաւ իր ստուերից՝ երկար - երկա՛ր էր։ Երբեք իր ստուերն այդպէս նոսր, այդպէս խըղճալի չէր տեսել։

Գերանդին ուսին մօտեցաւ Խորէն աղան։ Նրա պղնձէ մէջքին քրտինքի կաթիլներ էին շարուել։

— Եկողը Բենեամի՞նն է, թէ Ուլիկը, Խորէն աղա, — հարցրեց Ներսեհը՝ ձեռքը արեւի դէմ պահած։

— Եկողը աներս է։ Ձիուց եմ ճանաչում։

Արեւի գունդը, որ շոքել էր Աղօթարան լերան ատամներին, աւելի կարմրեց։ Հնձած եւ չհնձած խոտերն էլ կարմիր էին, բաց կարմիր՝ զառան տաք արիւն, որ սառչելով հետզհետէ մուգանում է։

Յակոբ բաբայի ձին սնգսնգում էր, խրտնում՝ քթին կպած զամբիկների հոտից։ Յակոբ բաբան սիրտ չարեց ընդհուպ մօտենալ փեսային ու Ներսեհ Զավուշին։ Ձին պահեց, հեւաց խպոտ։

— Քեմալ բէյը գիւղ է եկել, Խորէն աղա։ Խնդրում է քեզ, որ գիւղ գնաս։

Խորէն աղան գերանդին կոթի կողմով խրեց հողի մէջ։

— Իսկ ինչո՞ւ ես հեռուից թափում ասելիքդ, աներհայր։ Այն էլ ձիու վրայից։

— Վախենում եմ քեզանից, Խորէն աղա։ Ձեռքդ գերանդի կայ, ինքս էլ լաւ լուր չեմ բերել...

— Դէ դու ե՞րբ ես որեւէ լաւ լուրով եկել առաջս։

Ներսեհ Զավուշն օգնեց, որ ծերունին իջնի ձիուց։ Հարցրեց.

— Քեմալ բէյը զօրքո՞վ է եկել գիւղ։

— Եկել է միայն մի ոստիկանի հետ։ Հետս կատակներ արեց։ Ասաց յիշո՞ւմ ես, որ միասին սուրճ խմեցինք փեսայիդ տանը։ Լաւ սուրճ էր, ասում է, եկել եմ մի անգամ էլ խմելու։

— Թէ էլի՞ ոսկի պոկելու, — մռայլ նկատեց Խորէն աղան։ — Բճին երես տըւինք, հիմա էլ աստառ է ուզում։

Խորէն աղան մարդ ուղարկեց երամակից իր ձին բերելու։ Ներսեհ Զավուշը նրան խորհուրդ տուեց Քեմալ բէյի բերանն այս անգամ էլ փակել կաշառքի ոսկով։ Անպայման եկել է զէնք հաւաքելու պատրուակով։ Պէտք է աչքը կշտացնել՝ ժամանակ շահելու համար։ Ցանկարծ Ներսեհ Զավուշին թուաց, թէ Խորէն աղան փոքրացել է առնուազն կիսով չափ։ Ա՞հ ունի Քեմալ բէյից։ Սակայն ինչո՞ւ, երբ ոստիկանապետը ընդամէնը մի ժանդարմի հետ է գիւղ եկել։

Խորէն աղայի ձին, որ երկու շաբաթ մէջքին թամբ չէր կրել, ծառս եղաւ վայրենի։ Խորէն աղան այնպէս ոլորեց նրա ճերմակ դունչը, որ ձին մեխուեց տեղը։ Յակոբ բաբան ջարդուած մօտեցաւ իր ձիուն, խնդրանքով նայեց մինչրաշուն։ Սա նրան գրկեց ու դրեց թամբին։ Ծերունին տնքոցով ոտքերը շուեց։

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(76 – Շար.)

Այրի Տիկին Հերմինէ Ազնաւորեան, զաւակները, թոռները, ազգականներն ու խնամիները ցաւով կը ծանուցանեն

ՂԱԶԱՐ ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆԻ

մահը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ուրբաթ, Մայիս 26; Պուք-Պէլ-Լոի եկեղեցին եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Պուք-Պէլ-Լոի գերեզմանատունը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը Կիրակի, Յունիս 4, առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ տեղւոյն վրայ:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

GRANDE FETE CHAMPETRE SCOUTE

Préparée par les SCOUTS, LOUVETEAUX, GUIDES et LOUVETTES de la Région de LYON - DECINES

sous la présidence d'honneur du Docteur K. MEDZADOURIAN de Paris

Dimanche 4 Juin de 10 à 21 heures

Clos Monderoux à Beynost (Ain)

— *Jeux pour petits et grands*
— *Buvette, buffet à l'arménienne*
— *Musique et danses folkloriques avec le groupe musical « Sayat-Nova »*
— *Tombola : Chaine stéréo, transistors, magnétophone, appareil photo...*

En cas de pluie la fête se déroulera dans la salle de l'église, 295 rue Boileau.

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Grand Diner-Dansant

dans les salons du Château de Châteaubourg

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 21ին

Առաջնորդութեամբ՝

KOJA - KIAN

նուագախումբին

pour les réservation s'adresser à :

1) Mr Andonian — chaussure 1, rue Madier de Montjau (Valence)
2) Karina — 35, rue Madier de Monjau (Valence)
3) Mr. Hasbanian — Optique 60 60, rue Madier de Monjau (Valence)

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը կազմակերպած է հայկական երգահանդէս մը Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ

կ'երգէ՝

ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ

Շաբաթ, Յունիս 17, ժամը 21ին:

Տոմսերը ապահովելու համար դիմել Հայ Մշակոյթի Տան եւ կամ քաղաքի Կապ. Խաչի ընկերուհիներուն:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէնի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Յունիս 4, Կիրակի ամբողջ օրը, Ժիմանի դաշտին մէջ: Երգ, պար, արտասանութիւն դպրոցի աշակերտներու կողմէ:

Նուագախումբ Տէսինի Մշակոյթի Տան ԱՆԻՒ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

MUSEE GUIMET — 6, Place d'Iena — PARIS

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կիրակի, Յունիս 4, ժամը 16ին

Նուիրուած

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻՆ

կը նախագահէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

կը խօսին

ՎԱՀԱՆ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

եւ Պոլսէն գրագէտ ՏՈՔԹ. ՎԱՐԴԱՆ ԿՈՄԻԿԵԱՆ

Սիրայօժար կը մասնակցին

Սիլվա Կոմիկեան (արտասանութիւն, *յատկապէս հրաւիրուած*),

Լօժէնի ԱԼԵՍԵԱՆ — ԳԱՌՋՈՒ (*դաշնակով*)

Մարիա ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ (ջութակով) *եւ* ՍԻՓԱՆ — ԿՈՄԻՏԱՍ *երգչախումբը ղեկավարութեամբ* ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Մուտքը ազատ է հնարաւորութեան սահմաններուն մէջ:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Յունիս 2, Ուրբաթ ժամը 21ին

կը ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը՝

« ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐ »

հետեւողութեամբ Մկրտիչ Արմէնի ծանօթ վէպին

Գեղարուեստական բաժին՝

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ եւ իր երգչախումբը

THEATRE MUNICIPAL d'Issy- -les - Moulineaux

Avenue Victor Cresson, Métro : Mairie d'Issy

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ

Տոմսերու համար դիմել՝

Bakirdjian, 35, Rue de Trévise, 9e — 770-07-25

Librairie Samuelian, 51, Rue Monsie ur-le-Prince 6e — 326-88-65

Sévan, 4, Rue Lazare Carnot, Clam art

Café Philippe, Place Carnot, Alfortville

HOTEL GEORGE-V

Art d'Orient

BRONZES DU LOURISTAN

Céramiques Islamiques

Importante collection de carreaux de revêtement « minaï », ladjvard, etc.

Métaux Islamiques

Chandelier mamelouk au nom de Malk Al Nasir

Textile Egyptien du Xe siècle

Manuscrits - Miniatures - Calligraphies

Lapues et Emaux Kadjar

Plumiers signés par : Zaman — Sadegh — Najaf — etc...

Tapis

Dont la vente aux enchères publique aura lieu à « HOTEL GEORGE V » le Lundi 12 Juin 1978 à 21 heures

Maitre Claude BOISGIRARD **Maitre Axel de HEECKEREN**

Comissaires-Priseurs

2, rue de Provence — 75009 Paris

Tél. : 770-81-36 et 824-47-02

EXPERT

Madame A. M. KEVORKIAN

Expert

21, Quai Malaquais — 75006 Paris

Tél. : 260-72-91

Exposition le Lundi 12 Juin 1978 de 11 heures à 18 heures

LE THEATRE D'EXPRESSION ARMENIENNE

40, Rue d'Arménie — 69003 Lyon

Présente en langue arménienne

" LE FLATTEUR "

de HAGOP BARONIAN

par le groupe théâtral SEVAN de Romans

LE SAMEDI 3 JUIN A 21 HEURES

ՇՈՂՈՔՈՐԹԸ

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 21ին

Salle LA CIGALE — 60, Ave. de Saxe — 69003 Lyon

ՍԵՒԱՆ

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ

Տնօրէն՝

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՁԵԶԻ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Յունիս 12էն 24

3 օր Մոսկուա, 8 օր Երեւան

օդանաւով մեկնումի կարելիութիւն Լիոնէն եւ Մարսէյլէն

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

Varoujan SARKISSIAN

sevan voyages

50, Cours de la Liberté — 69 Lyon — Tél. : 60-13-66

Tél. : 60-13-66 — Téléx 900287

Licence organisatrice : A 529

Départs par avion de PARIS — MARSEILLE ET LYON

A PARIS — MONDOTOURS

(Lévon Baghdassarian)

2, Rue de Sèze, 75009 PARIS — Téléph. : 073-30-64

Tél. : 073-30-64

Imprimé sur les presses du Journal «Har atch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
31
MERCREDI
31 MAI
1978

ՅԱՌԱՋ

H A R A T C H

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS
— Tél. : 770-86-60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 371027317 A R.C. PARIS

Օ Ր Ա Թ Ե Ր Թ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ Շ Ա Ւ Ա Ր Շ Մ Ի Ս Ա Ք Ե Ա Ն

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար· 200 Ֆ· Վեցամսեայ 110 Ֆ·
Արտասահման Տար· 230 Ֆ· հատը 1 Ֆ· 60

LE NUMERO 1,60 F

53րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14·129 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 53e ANNÉE — N° 14.129

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻԱՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

———O———

Երեք օրուան պաշտօնական այցելու — թեան համար, Փարիզ եկած է Սաուտի Արաբիոյ Խալէտ Իպն Ապտուլ Ազիզ աւ Սաուտ Թագաւորը, որ —բնականաբար— կը հիւրասիրուի Վերսայլ: Օդանաւը, յատուկ Պօյինկ մը, որու ներքին սար- քաւորումը բացառիկ լիւքս մը ունի, Օրլի հասաւ Երկուշաբթի կէսօրէ ետք եւ Խալէտ մերժած ըլլալով Էլիզէի Թռանը, կառքով է, Ժիսքարի հետ, որ առաջնոր- դուեցաւ Վերսայլ: Կառքին մէջ, արդէն 2 ղեկավարները կրցան առաջին խօսակցու- թիւն մըն ունենալ: Խօսակցութեանց նիւ- թը ծանօթ է քանի միշտ դրամի եւ զէնքի շուրջ կը դառնայ: Որոշ համկացու- թիւն մը կայ երկու երկիրներուն մի- ջեւ քանի Սաուտի Արաբիա, որ հարըս- տութեան խորհրդանիշ մըն է եւ Ֆրան- սա, որ երրորդ - աշխարհին կը հայթայ- թէ այն զէնքերը, զորս Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա կը մերժեն, բազմաթիւ հարցե- րու շուրջ նոյն տեսակէտներն ունին եւ գործակցութեան լայն դաշտ մը: Ֆրան- սա եւ Սաուտի Արաբիա նոյն մտահո - գութիւններն ալ ունին, ինչ կը վերա - բերի խորհրդային թափանցումին Ափ - րիկէ:

×

Ժամանման երեկոյեան իսկ Վերսայլի պալատին հայելիներու սրահին մէջ 150 հոգինոց կոչունք մը տրուեցաւ Թագա - ւորին ի պատիւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէկ փոքրիկ Հան- րապետութիւնը Աբխազական ինքնավար Հանրապետութիւնը որ Վրաստանի մէջ կը գտնուի, իր մշակութային ինքնավա- րութիւնը կը պահանջէ:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչա - պետը Նիւ Եորքի մէջ տեսակցութիւն մը տուած է հեռատեսիլի Սի· Պի· Սի· կա- յանին եւ բուռն կերպով քննադատած է ամերիկեան Խորհրդարանի դերքը Թուր- քոյ զէնքերուն հարցին մէջ: Շմիտի հա- մար զինարգելը կը վնասէ եղեր ոչ միայն Թուրքիոյ հպարտութեան այլեւ Օթանի պաշտպանութեան ծրագրին Միջերկրա - կանի մէջ: Գերմանացին կ'աւելցնէ· — «Թոյլ տուէք որ անկեղծ ըլլամ, նախա- գահ Գարթըր աւելի իմաստուն է այս հարցին մէջ քան Քոնկրէսը»:

ԱՊՐԻԼԻՆ գիներու յաւելումը բարձր եղած է՝ 1,1 տոկոս, բայց տնտեսութեան փրոֆեսօրը, որ է վարչապետ Պառ, կը բացատրէ թէ «բարձր չափանիշ մը անպայման գէշ չափանիշ մը չէ եւ այս յաւելումները յարմարեցման յաւելում - ներ են եւ ոչ դրամահոս գիներու յա - ւելումներ»: Պարզ է որ տանտիկինը որ շուկայ կ'երթայ իր գնումներուն համար, խորապէս ազդուած կ'ըլլայ այս տարբե- րութեան նրբութենէն: Քոքտիյէն տը Փարի կը խորագրէ· «Գիները կրակ կ'առ- նեն, Պառ պաղ կը մնայ»:

ԳԱՐԱՄԱՆԼԻՍ յայտարարեց թէ ոչ լաւատես է, ոչ ալ յոռետես եւ նախատե- սութիւն չի կրնար ընել Էճէվիտի հետ իր տեսակցութեան համար, աւելցնելով սակայն թէ Էճէվիտի ամէնօրեայ դրգռիչ յայտարարութիւնները չեն կրնար դիւ - րացնել տեսակցութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Մայիս 22-24)

ՕՏԱՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մայիս 22ին Երեւան հասած է Խորհ· Միութեան մօտ Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի երկիրներու խումբ մը դիւա - նագէտներ, որոնց մէջ՝ Քենիայի, Իրա- քի, Իրանի, Փաքիստանի, Նիժերիոյ, Սուրիոյ դեսպանները: Օտար դիւանա - գէտներուն ընկերացած են Խորհ· Միու- թեան Արտաքին նախարարութեան բար- ձրաստիճան պաշտօնատարներ: Երեւանի օդակայանին մէջ հիւրերը դիմաւորուած են Հայաստանի Արտաքին նախարար Ջոն Կիրակոսեանի, Երեւանի քաղաքապետ Մուրադ Մուրադեանի եւ պետական պաշտօնական անձնաւորութիւններու կող- մէ: Օտար դիւանագէտները այցելած են Երեւանի տեսարժան վայրերը: Մատե - նադարանին մէջ դիտած են հայկական ձեռագիրները եւ ցուցասրահին մէջ բաց- ուած մէկ ցուցահանդէսը: Դիւանագէտ- ներու անունով՝ Քենիայի Խորհ· Միու- թեան դեսպանը, Մատենադարանի մատ- եանին մէջ գրած է· «Մենք, Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի երկիրներու դեսպան- ներս, մեծ հետաքրքրութեամբ դիտե - ցինք Մատենադարանի գանձերը: Մեծ տպաւորութիւն ունեցանք հին ձեռագիր- ներէն, որոնք հետաքրքրական տեղեկու - թիւններ կը բովանդակեն գիտութեան տարբեր ճիւղերու մասին: Կ'ողջունենք եւ մեծ յաջողութիւններ կը մաղթենք ձեր աշխատանքներուն, որպէսզի այս հրաշա- լի յուշարձանները պահպանուին յաջորդ սերունդներուն համար»: Ապա հիւրերը այցելած են Ժողովրդ· տնտեսու· նուա- ճումներու ցուցահանդէսը եւ ժամանա - կակից արուեստի թանգարանը: Օտար դիւանագէտներու համար ցուցադրուած են Հայաստանի նուիրուած շարժանկար- ներ:

×

ԱԼ·ԹԱՄԱՆԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ճարտ· Ալեքսանդր Թամանեանի ծնըն- դեան հարիւրամեակին առթիւ «Սովետա- կան Հայաստան», «Կոմունիստ», «Երե - կոյեան Երեւան», «Աւանգարդ», «Կոմ - սոմոլեց», «Հայրենիքի ձայն» թերթերը յատուկ բաժիններ եւ էջեր նուիրած են անոր յիշատակին: Ձայն - հեռատեսիլը հաղորդումներով անդրադարձած է ճար- տարապետի կեանքին ու գործին: Կառա- վարական տան պատին զետեղուած է յու- շատախտակ մը, որու բազալտէ սալին վրայ գրուած է՝ «Նախագիծը մշակած եւ կառուցանած է ժողովրդական ճար - տարապետ, Ակադ· Ալեքսանդր Թաման- եան 1926ին: Ան ճարտարապետութիւնը առած է ժողովուրդէն եւ վերադարձու - ցած անոր՝ նոր տեսքով»:

×

Երեւանի նկարիչի տան մէջ բացուած է ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են 300է աւելի աշխատանքներ: Այցելու- ներ դիտած են Ցարսկոյէ Սելոյի, Կո - չուբէյի, Պետերբուրգի Աբամելիք Լա - զարեւի, Բորիսօ - Գլեբսկի, Կոմս Մու- սին - Պուշկինի տուներու, Շուվալովնե- րու պալատի, Մոսկուա - Կազան երկա- թուղիի շէնքի, ռուսական ճարտարապե- տութեան նմոյշ՝ Եարոսլավլի տօնավա - ճառ ցուցահանդէսի ներքին յարդարման նախագիծերը, որոնց վրայ դրոշմուած է Ալ· Թամանեանի կնիքը:

×

Նոյն առթիւ, Հայաստանի Գիտութիւն- ներու Ակադեմիայի Արուեստի Հիմնար- կը, Ճարտարապետներու Միութիւնը եւ Բազմարուեստից Հիմնարկը միասնաբար գիտական ժողով մը գումարած են, որուն բացումը ըրած է Ռուբէն Զարեան: Խօսք առած են ճարտարապետներ Վարազդատ Ցարութիւնեան, Գէորգ Թամանեան, Լե- ւոն Բաբայեան, Հրայր Իսաբէկեան եւ ներկայացուցած Ալ· Թամանեանի կեանքն ու գործերուն զանազան կողմերը:

×

Յոբելենական հանդիսութիւններու մէջ իր յատուկ տեղը ունեցած է Երեւանի օփերային մէջ կազմակերպուած հանդի- սաւոր նիստը: Ներկայ եղած են գիտ - նականներ, արուեստագէտներ, հիւրեր՝ Մոսկուայէն, Լենինգրադէն, խորհրդա - յին Հանրապետութիւններէ: Բացումը ը- րած է Յոբելենական Յանձնախումբի նա- խագահը՝ վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան: Ալ· Թամանեանի կեանքին ու գործին մա- սին խօսած է Հայաստանի Ճարտարա - պետներու Միութեան նախագահ Արծուին Գրիգորեան: Այնուհետեւ խօսք առած են

ՌՈՒՄԲ ԼՈՆՏՈՆԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ՎՐԱՅ

———O———

Թրքական Կիւնայտըն թերթը Մայիս 26 թուականով կը գրէ·—

« Անծանօթներ փլասթիք ռումբ մը նե- տեցին Լոնտոնի շքեղ թաղերէն մէկուն մէջ գտնուող Թուրք Օդային Գիծերու գրասենեակին առջեւ: Ռումբը պայթեցաւ առտուան դէմ, բայց մարդկային վնաս չպատճառեց:

« Սքոթլէնտ Եարտի մասնագէտները խիկոյն հսկողութեան տակ առին երկու հոգի, մին կին, միւսը այր, որոնք աւելի առաջ ձերբակալուած էին Պէյսուօթըրի մէջ ռումբ շինելու ընթացքին: Իշխանու- թիւնները գաղտնի կը պահեն այս երկու- քին ինքնութիւնները, բայց կ'ըսեն թէ Թուրք Օդային Գիծերու առջեւ պայթող ռումբը շատ կը նմանի անոնց պատրաս- տած ռումբին: Իշխանութիւնները աւել- ցուցին թէ ռումբը չափազանց նախնա - կան եւ անվնաս է, հաւանաբար պատ - րաստուած շատ համբակ մէկու մը կող- մէ »:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն Հայաստանեայց Եկեղեց- ւոյ հոգեւոր դասուն հաւատացեալ ժողո- վուրդին, յայտնում ենք, թէ Վեհափառ Հայրապետի հրաւէրով եւ նախագահու - թեամբ, սոյն թուականի Հոկտեմբերի 3 - 6 օրերին, Մայր Աթոռ Ս· Էջմիած - նում գումարուելու է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Եպիսկոպոսաց Ժողով՝ զբաղուելու համար օրակարգի վրայ դրուած հարցերով:

Ժողովի օրակարգի հարցերը ուղար - կըւած են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ նուիրապետական Աթոռներին եւ բոլոր սրբազան եպիսկոպոսներին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՅ
Ս· Էջմիածին, 16 Մայիսի 1978 թ·

ԵՐԵՒԱՆԻ ՕՓԵՐԱՅԷՆ

Լենա Վարդանեան

ՓԱՐԻԶ ՊԻՏԻ ԵՐԳԷ

———O———

Յունիս 15ին, Կաւօ սրահին մէջ վեց սոլիստներ Խորհ· Միութեան չորս կարե- ւոր օփերաներու պիտի ներկայանան Փարիզի հասարակութեան: Ասոնք են՝ Նատալի Միխայլովա եւ Ալեքսանդր Ոո- զում (Մոսկուայի օփերա), Լուդմիլա Ուրտչենկօ (Կիեւ), Լենա Վարդանեան (Երեւան), Լէոնարտա Տէն եւ Կրավելիս Թէթերիս (Ռիկա) եւ պիտի հրամցնեն դասական յայտագրէ բացի ռուսական, հայկական, ուկրանական եւ լիտուանա - կան ֆոլքլոր:

Խորհ· Միութեան Ճարտարապետներու Միութեան Ա· քարտուղարը՝ Գ· Օռլով, Գէորգ Էմին, Ճարտ· Հ· Խալփախչեան եւ ուրիշներ:

×

ՄՈՆԿՈԼ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒՀԻՆ ՀԱՅԱԳԻՏԱ- ԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քանի մը տարի է Երեւանի պետական համալսարանին մէջ հայագիտութեան կը հետեւի մոնկոլ ուսանողուհի Դաշդոնդո- գին Բոյար Սայխան, որ կ'ուսումնասիրէ ԺԲ· - ԺԳ· դարերու Հայաստանի եւ Մոնկոլիոյ կապերուն նուիրուած հայկա- կան գրական աղբիւրները: Ուսանողո - ւհին կը թարգմանէ Կիրակոս Գանձա - կեցիի, Թովմա Մեծոփեցիի եւ այլոց ձեռագիրները, որոնք մեծ նպաստ ունին մոնկոլական գիտութեան համար: Ծա - նօթ է որ հին ժամանակներու Մոնկոլիոյ մասին շատ տեղեկութիւններ պահպան - ուած են միայն հայկական աղբիւրներու մէջ: Մոնկոլ ուսանողուհին իր աշխա - տանքը գլուխ հանելու համար գրաբար սորված է:

×

ՆԿԱՐԻՉ Ռ· ՅՈՎՆԱԹԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ռուբէն Յովնաթանեան գիտնականնե - րու, բժիշկներու, բանուորներու եւ մշա- կոյթի գործիչներու 30 դիմանկարներ պատրաստած է: Հայաստանի կոմերիտ- միութեան մրցանակակիր նկարիչը տար- ուան մեծ մասը կ'անցընէ արդիւնաբե - րական ձեռնարկութիւններու, գիտական կեդրոններու մէջ եւ ուղղակի ներշնչու- մով կը վերարտադրէ դիմանկարները պաստառին վրայ:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

The Unchin

Սեբաստացի Քերոբ Պոտուկեանի տարագրութեան յուշերը կը խօսին շուրջ 200ի հասնող այն էջերը, որոնք անգլերէն Լակոտը խորագիրով լոյս տեսած է Լոնտոն այս տարի։

Ինչո՞ւ յիշեալ խորագիրը։ Բացատրութիւնը կը գտնենք բովանդակութեան մէջ։ Պատանի մը պարզապէս, որ Եղեռնի օրերուն տարագրութեան ճամբան չափած ձեւած է իր մօրը թեւերուն տակ, իր ծննդավայրէն մինչեւ սուրիական անապատները։ Ուրեմն՝ սերունդի մը շատ ընթացիկ ու ծանօթ պատմութիւնը։

Նկատելին այն է, որ հեղինակը տարագրութեան բովանդակ արհաւիրքը իր առօրեայ մանրամասնութիւններով, մեծ ու փոքր անցուդարձներով, ընդհանրապէս ողբերգական, քանդակած է պատանեկան աչքերով՝ անմեղունակ, քիչ շատ զարմացական, առանց դեռ ըմբռնելու ճշգրիտ եղելութիւնը։ Մտաբերեցէք անչափահաս մէկը, որ ծրարներու եւ կապոցներու պատրաստութիւնը կը տեսնէ, բռնի տեղահանուած կարաւանին կը խառնուի ու ճամբայ կ'ելլէ այն միամիտ մտածումով թէ տեղ մը կ'երթայ, նոր վայրեր ու նոր մարդիկ տեսնելու գրեթէ ակնկառոյց տրամադրութեամբ։ Ճիշդ է, որ կուգայ պահը, երբ ակնապիշ աչքը կը սեւեռի սոսկում պատճառող պատահարներուն վրայ, երբ ահ ու սարսափը մեծերէն կը փոխանցուի փոքրերուն։ Երբ զարմանքին եւ ապշանքին կը յաջորդեն գուշակութիւնները իրաց այդ ողբերգութեանց մասին։ Այսուհանդերձ, դիտող աչքը, հարցումներու դուռ բացող միտքը, տեսածը արձանագրող էութիւնը միշտ կը մնայ պատանի, լակոտ մը յանձնուած փոթորիկին։

Շրջապատը, որ աստիճանաբար կը փոքրանայ, կը սեղմուի, կ'ապրի զաղթին եւ սպանդին ամէնօրեայ տռամը։ Ինք կ'արձանագրէ իր մօրը, չուրջիններուն առօրեան, նոր կացութիւններուն յարմարելու եւ պատշաճելու անոնց պահերը, միջոցները, կերպերը։ Եւ այս պարագային աչքը կը դառնայ կարեւոր։ Որովհետեւ այդ շրջապատը, գլխաւոր գերակատարութեամբն իր մօրը, թէեւ կը վերածուի խլեակի, սակայն չի կորսնցներ իր յոյսը։ Մանաւանդ՝ դեռ ամուր կը պահէ հին հաւատքներու եւ աւանդութիւններու վրայ խարսխած նկարագիրը, որ փոխանակ եղծանելու, առաւել կը կազմաւորուի՝ դառնալով ինքնապահպանման ամուր կռուան։ Կարեւորը այլեւս մահը չէ, որու հետ հաշտուած են բոլորն ալ, այլ եղանակը, պայմանները, մանրամասնութիւնները։ Հայ մայրը գոհունակութիւն կը յայտնէ Տիրոջը, քանի իր մեռած աղջիկը քահանայի մը օրհնութիւնն է ստացեր, անդարձ մեկներ է առանց բռնաբարուելու կամ՝ խելագարութեան պահու մը անձնասպան ըլլալու։ Կամ թէ սովամահ դառնալու անապատին մէջ։

Սարսափներու գումարման կամ ընդգծման ճամբով գութ հայցելու, իրենք զիրենք զրկեալներ ու անբախտներ ներկայացնելու մտադրութիւնը կը պակսի այս էջերուն մէջ։ Այսպէս լեզուն կը մնայ դիւրասահ, պարզ, նախադասութիւնները կարճ, իսկ ոճը պարզունակ։ Տասնամեակներ Մոնրէալ հաստատուած եւ հանրային կարեւոր աշխատանքներու լծուած հեղինակը իր գրչով կը մնայ պատանի, հակէ նաեւ գրաւիչ չունչը, որքան ալ որ նիւթը ըլլայ եղերական։

Աւելորդ է ըսել, թէ անգլերէն չարադրուած Լակոտը, անգլիախօս սերունդի, ինչպէս նաեւ օտար շրջանակի մը մօտ ծանօթացման դեր կը կատարէ։ Ժամանակը չէ՞ մտածելու հիներուն տեսածը ու մեր լսած–գիտցածը, առանց աւելորդ զգացական զեղումներու, փոխանցելու դուրսի աշխարհին՝ իբրեւ ապրուած ողբերգութիւնը մարդկութեան մէկ փոքր հատուածին։ Եւ դատափետումը ցեղասպանութեան ոճիրին։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) The Unchin, An Armenian's escape, by Kerop Bedoukian, publischer John Murray, London, 1978.

ՈՍԿԵՊԱՐԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ, ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ

Հայկ. պատմական ճարտարապետութեան յուշարձաններէն Ոսկեպարի Ս. Աստուածածին եկեղեցին մարմնացուցած է իր մէջ ճարտարապետական մօքի լաւագոյն աւանդութիւնները։ Կառուցուած քառաբերդ յօրինուածքը, հանդիսանալով հայ ճարտարապետներու երկարամեայ ստեղծագործութեան արդիւնք, նաեւ կրնայ համարուիլ վաղ միջնադարու ճարտարապետութեան ամէնէն կարեւոր նուաճումներէն մէկը։ Նշուած կառուցուածքներու տարբերակները զգալի տարածում գտած են եւ շինուած զանազան վայրերու մէջ։ Յուշարձանը կը գտնուի Նոյեմբերեանի շրջանի Ոսկեպար գիւղին մօտերը։ Կառոյցը, իր յատուկ ձեւերով, հինէն հետաքրքրութիւն ստեղծած է ուսումնասիրողներու մօտ, որոնք նմանութիւններ կը գտնեն այդ տեսակին պատկանող ուրիշ յուշարձաններու (Մաստարա, Հառիճ, Արթիկ) հետ։

Յուշարձանը դժբախտաբար չէ պահած շինարարական արձանագրութիւնը եւ անոր կառուցման թուականը ճշդելու համար ստիպուած ենք դիմելու ճարտարապետական ձեւերու քննութեան։

Կարգ մը հետազօտողներ՝ Տէր–Աւետիսեան, Տոկարսկի, Մնացականեան եւ ուրիշներ, իրենց աշխատութիւններուն մէջ տրամաբանօրէն կը յանգին ճիշդ եզրակացութեան, որ յուշարձանը Է. դարու գործ է։

Եկեղեցւոյ յատակագիծը կը յիշեցնէ հաւասարաթեւ խաչ մը, ուր միայն արեւելեան աւանդատուներու դուրս ցցուիլը որոշ չափով կը խախտէ այդ օրինաչափութիւնը։ Աչքի կը զարնէ գմբէթի քառակուսին, չորս կողմէ շրջապատուած ներսէն կիսաբոլորակ աբսիդներով, որոնք տեղաւորուած են ուղղանկիւն խաչթեւերու մէջ։ Կառոյցին մէջ ստեղծուած է միասնական ներքին տարածութիւն մը, որուն վրայ կ'իշխէ լայնածաւալ գմբէթը։

Կառուցանող ճարտարապետը ճիշդ մըտածած է կամարաշարքը զետեղելով թմբուկի վրայ, որու հետեւանքով չէ զօքացուցած է գմբէթի ճնշող մեծութիւնը։ Արեւմտեան եւ հարաւային մուտքերը ձեւաւորուած են Է. դարուն յատուկ զոյգ կիսասիւներով եւ մուտքի ճակատի քարին դրոշմուած խաչով։ Արեւելեան աւագ խորանի պատուհանին պսակը, ուր կը նշմարուին Է. դարուն յատուկ զարդաքանդակներ, նոյնպէս փաստ կրնայ հանդիսանալ յուշարձանի կառուցման թուականը բնորոշելու համար։

Թէեւ կառոյցը մեզի հասած է կանգուն վիճակով, բայց անոր թեքնիք կերպարանքը շատ գէշ էր։ Արտաքին պատերէն յատկապէս ճակտոններու վերի մասերէն քարերը կը բացակայէին՝ քիւերու եւ տանիքներու սալերու հետ միասին։ Վեղարի ծածկասալերը նոյնպէս թափած էին եւ տեղ – տեղ մերկացուցած գմբէթի քարերու եռեւի մասերը։

Յուշարձանի շրջապատին մէջ յայտնաբերուած կղմինտրի եւ քարէ ծածկի մնացորդները ցոյց կուտան, որ եկեղեցին հին ժամանակ ծածկուած եղած է կղմինտրով, ապա քարով։ Այդ կապակցութեամբ որոշուեցաւ ծածքը իրականացնել քարով, սակայն վերանորոգման նախագիծերը ներկայացուած էին երկու տարբերակով։

Գմբէթի քառակուսիի վերահաստատումը, որ այս յուշարձանին մէջ յատուկ լուծում ստացած է, շատ պիտի դժուարացնէր շինարարներու աշխատանքը, եթէ, բարեբախտաբար, պահպանուած չըլլար այդ մասը պսակող քիւի մէկ կտորը։ Վերջնոյս շնորհիւ կարելի եղաւ որոշել բարձրութեան կէտը եւ ճշդութեամբ վերահաստատել զայն։ Թմբուկը գլխաւոր մասերով պահպանուած էր, հետեւաբար անոր վերահաստատումը անորոշութիւններու հետ կապուած չէր։

Պահպանուած պսակող քիւի մէկ բեկորի որոշուեցաւ վեղարի հիմքը, իսկ անոր գագաթին վրայ գտնուող խնձորակի մնացորդներով կարելի եղաւ որոշել տանիքի թեքութիւնը եւ ամբողջ յուշարձանի եզրագիծի հարցը։

Յուշարձանի վերահաստատման աշխատանքները սկսած են 1975ի գարնան եւ վերջ գտած 1977ին։

Աշխատանքները տարած է Պետշինի յուշարձաններու վերահաստատման արուեստանոցը՝ պատմական յուշարձաններու պահպանման հայկական ընկերութեան դումարներով։

Վերանորոգման աշխատանքներու նախագիծը կազմած են ճարտարապետներ Ս. Մաթեւոսեան, Հ. Գասպարեան, Ա. Մարտիրոսեան։ Աշխատանքները ղեկավարած է ճարտարապետ Ա. Աւետիսեան։

ԵՈՒՐԻ ԹԱՄԱՆԵԱՆ

ԵՂԵՌՆԻ ՈԳԵԿՈՉՄԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍ (Յառաջ).— Ամիսներէ ի վեր հայ մամուլով եւ թռուցիկներով յայտարարուած հայկական բացառիկ նուագահանդէսը, որուն անհամբերութեամբ կը սպասէր Լոս Անճելըսի հայահոծ գաղութը, տեղի ունեցաւ Ապրիլ 23ի երեկոյ՝ Միուզիք - Սէնթըրի Տորոթի - Չէնտլըր չքեղ սրահը, որ 3000ի հասնող հայ եւ մէկ մասով նաեւ օտար ունկնդիրներով լեցուած էր։

Համերգին ձգողական ուժը՝ ոչ միայն մեր խնկելի նահատակներուն օրուան խորհուրդն էր, այլ նաեւ այդ խորհուրդը ոգեկոչող երկու ականաւոր հայ երգահան – խմբավարներու ներկայութիւնը։ Մին Պոսթոնէն՝ Ալան Յովհաննէս, միւսը՝ Վիեննայէն՝ Օհան Տուրեան, որոնք համերգը կազմակերպող Հայ Սենֆոնիք Երաժշտական Ընկերակցութեան մասնաւոր հրաւէրով՝ շաբաթ մը կանխելով կը հասնէին քաղաքս։

Երկուքն ալ միջազգային չափանիշով գնահատուած արուեստագէտներ՝ հայ թէ օտար մամուլէն ու բեմերէն, եկած էին լսելի ընելու իրենց հայաշունչ ստեղծագործութիւնները, ղեկավարելով 70 հոգինոց ընտիր նուագախումբ մը եւ յուզելով իրենց հայրենակիցներուն հրաբորբ հոգիները...։

×

Յայտագրի առաջին մասը կազմուած էր Ալան Յովհաննէսի թիւ 27 եւ 28 համանուագներով, յօրինուած 1976ին Հայ Երաժշտ. Ընկերակցութեան խնդրանքով ու նուիրուած 1915ի Եղեռնի նահատակներուն։

Այս երկու ծաւալուն գործերուն մէջ — իւրաքանչիւրը 5 – 6 Շարժումներով — Ալան Յովհաննէս գեղանկարիչի մը վրձինով կը նկարէր կարծես մեր նահատակներուն հայրենի բնաշխարհն ու խաղա-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԱՀԱԲԵԿԻՉ

Գրեց՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գիշեր։

Առատ, ձրի ձիւնը դեռ կը տեղար Ֆիլատելֆիոյ բարեկեցիկ արուարձանի առպարանքներու մսկոտ, փխրուն, պաշտօնական երջանկութեան շուրջ։ Փողպատպաղ մը տեղ–տեղ կը փայլէր ամայի ճամբաներուն վրայ։ Բիւրեղեայ լռութեան մէջ պչնած դէմքեր լուսաւոր պատուհաններէ դուրս կը նայէին։

Տօրիս յստակ բառ մը չէր կրցեր հասկնալ մարդուն խորտ ու բորտ անգլերէնի փշրանքներէն հայ ըլլալու է մտածեր էր, թելեֆոնը վար դնելով։ Ետ բազկաթոռին նստաւ։ Թելեվիզիոնէն անանձնական մտերմութեամբ տարածուն դէմք մը բան մը կ'ըսէր իրեն, իր սլացիկ, մանր կուրծքերով մարմնին, պուպրիկի աչքերուն, խեղդուած բայց անարձագանգ սենեակին։ Ձայնը, սահուն օրօրուն՝ կը ձուլէր զինքը շուրջի առարկաներուն մէջ։

Կառաժին կողմի տան դուռը կը բացուէր։

Գլուխը ետ նետեց, աչքերը առաստաղին յառեց։ Իր կեանքը սպասման սրահ մը եղած էր, մարդիկ մտեր էին, քիչ մը աղմկեր, տաքցեր ու յետոյ ելեր գացեր էին ամէն յիշատակ հետերնին տանելով։ Երբեմն ալ ինք կը սահէր օտարահար կամ անզգամ կամ՝ ամուսնալուծուած մարդոց աւերակոյտին մէջ, կ'օգտուէր կրցածին չափ ու յետոյ երկու ամիս չանցած՝ անհետանար, ետին ձգած մազի երկաթներ, կէս–գինով կռիւներու յիշատակներ, կարճ հապճեպ, կիսատ սիրաբանութիւններու փշրանքներ։

Արթըր ներս մտեր էր։

— Թելեֆոն եկա՞ւ։

— Ոչ։

Ելաւ, պատուհան գնաց, բացաւ վարագոյրները։ Օտար տուներու, պանդոկներու, մօթէլներու մէջ միշտ աւելի ազատ զգացեր էր ինքզինք, նոյնիսկ աւելի լաւ սիրաբաներ էր։ Հոս սակայն ուրիշ էր — առաջին անգամ ըլլալով բարոյական թմճուկներով փաթթուած, չարչարուած մարդու մը կեղեւին փակեր էր իմ չար բախտէս մտածեց հիմա։ Երեսունըհինգ տարեկանին ալ շատ բան չի մնար կեանքի տօնավաճառէն, ինչ որ կրնաս պիտի խլես, սուղ ճաշարաններ, խմիչք, քիչ մը դրամ, շաբաթը մէկ – երկու սիրուըտուք, մարդիկ շարժին շուրջդ, խնդան, մերկ պառկիլ աւազին ու արեւուն հետ առանձին, կենալ տեղ մը նայիլ դուրսը, այսպէս։

— Սաստիկ պաղ է այսօր։

Արթըր վերարկուն կը հանէր ու արդէն ամուսնացած մարդու ընտանի շարժումները, կակուղ ձայները կը ծածկէին անոր գաղտնի անձը մինչ իր խարխուլ, չտաքցող տրամադրութիւնը կը քայքայուէր նորէն։

— Ի՞նչպէս է հիւանդը։

Դուրս պիտի մնար ինք անոր մթին յուզումէն ինչպէս եղեր էր երկու ամիսէ ի վեր, կնկան յիշատակը ամէն վայրկեան յանցանքի նման աչքերուն մէջ գրուած մարդու մը կինը միշտ ուրիշ համեր ունի ըսեր էր օր մը խնդալով, այսպէս քովընտի, չհամարձակելով ուղիղ կենալ աշխարհի դիմաց ու ինք չէր հասկցեր կապը յանցանքին ու խենթ, կատաղի գաղափարներուն միջեւ՝ որոնց շուրջ կը դառնար անոր կեանքը։ Հիմա կոնակը անշարժացած ի՞նչ կ'ընէր իր փլփլած առանձնութեան հետ։

— Խմիչք մը չինէ,, Տօրիս։

Նորէն չէգոք էր պահը։ Անոր թիկնեղ տաք մարմինէն տարածուող ամէն օրուան ախորժակները չկային, խնդուքը, աղմուկը, խօսքը խօսքը... երբ ընկերները գային գիշերը իրարու հոտը կարօտցած ու վիճէին հեռու, անծանօթ երկրի մը մասին որ չէին ճանչնար ոչ ալ կ'ուզէին այցելել Հայաստան այցելելը կը տկարացնէ աստեղի մեր պայքարը ըսելով որպէսզի կէս ժամէն նետուէին աշխարհի օրէնքներուն վրայ, ափ մը անտրամաբանական, սրտաճմլիկ, կէս-վայրենի մարդիկ՝ որոնց հետ անգամ մը ինքն ալ լացեր էր։ Սակայն երկու ամիսէ ի վեր, Արթըրի կնկան հեռանալէն ասդին՝ փոխուած էր...։ Լուռ էին, տրտմութեան շուքը կար, աչքերը խոնաւ՝ կը չուարէին, զինք ամբողջովին մոռցած։ Այս վայրկեաններուն էր որ իր ցանկութիւնը կ'արթննար, կը սողար թեւերուն, սրունքներուն մէջէն, գութը կը շարժէր ու կը փորձէր մտնել անոնց ինքնութեան մէջ... հին ժողովուրդի մը վերջին մնացորդները որոնք իրենց նախահօր մարմինը վայրկեան մը ուսերնէն գետին կ'իջեցնէին, ճամբուն ծայրը հասած, ուժի անսահման պահեստով՝ բայց բոլորովին աւելորդ ու ժամանակը հասած, ծիծաղելի նոյնիսկ։

(Շար. - 1)

ղասէր հոգին, աշխատունակ՝ զուարթ կեանքը, այդ խաղաղ կեանքը յանկարծ քանդող փոթորիկը — Եղեռնը — աքսորի ճամբաներուն տուայտանքներուն մէջ իսկ՝ կրօնական հաւատքը ամուր պահող Հայու ոգին եւ երջանիկ ապագայի մը մօտալուտ արշալոյսը՝ վերածնունդի վառ յոյսերով յուռթի…:

Երկու համանուագները կարծես զիրար կը լրացնէին իրենց նկարագրական գիծերով, թեմաներով եւ ոճի համադրութեամբ: Մինչ առաջինը անցնող նահատակ սերունդը կը պատկերացնէր, երկրորդը Եղեռնի մնացորդացին վերածաղկումը կը պատգամէր:

Ալան Յովհաննէս բեղուն ստեղծագործող երգահան մըն է, հեղինակ 300է աւելի գործերու. երաժշտական ամէն սեռ մշակած եւ ծանօթ՝ ամերիկեան եւ եւրոպական լայն շրջանակներու: Արժանացած է եռապատիկ Պատուոյ Դոկտորայի տիտղոսներու:

Ունի առանձնայատուկ ոճ, որ համադրութիւն մըն է հայկական տոհմային, արեւելեան ֆոլքլորիկ եւ Ծայրագոյն Արեւելքի փենթաթոնիք թեմաներու, դասական խորքի վրայ՝ վիպական ինքնատիպ մշակումով: Յուզական, երազուն եւ տպաւորիչ՝ իր ծանր գնացքներուն, կայտառ, զունագեղ եւ գրաւիչ՝ իր պարանուագային արագ մասերուն մէջ:

×

Յայտագրի երկրորդ մասը կը կազմէին եւրոպական եւ հայաստանեան բեմերու վարպետ խմբավար Օհան Տուրեանի երկու հայկական Սիւիթները, նուիրուած՝ համերգը հովանաւորող ազգային բարերար Պր. Արշակ Տիգրանեանի:

Տուրեան իր երկու սիւիթները կազմած է Կոմիտաս վարդապետի եկեղեցական ու ժողովրդական երգերու թեմաներէն ու մանրիկներէն, որոնք իրարու շաղկապած է այլազան խաղերով, փոփոխակներով, միջանցքներով, ընդլայնուած ֆակաթօ ձեւերով եւ արդիական շեշտուած կշռոյթով ու տխոնաններով՝ յաջողած է ստեղծել հետաքրքրական ամբողջութիւն մը:

Եւ երբ այս ամբողջութիւնը դուք կը լսէք իր խմբավարի մոգական ճիպոտին տակ — թէեւ Տուրեան կը ղեկավարէ Ա լա Գարայեան՝ առանց ճիպոտի եւ փակ աչքերով — փիանօ-փիանիսիմոյէն մինչեւ ֆորթէ-ֆորթիսիմօ ուժեղ տինամիզմով, ուղղակի կը յափշտակուիք իրմով եւ իր միջոցով կոմիտասեան անմահ երգերու հմայքով…:

Առաջին սիւիթին մէջ Տուրեան կը ներկայացնէր Կոմիտաս վարդապետին կերպարը իբր եկեղեցական, ընտրելով անոր կրօնական երաժշտութեան թեմաներէն նմոյշներ: Իսկ երկրորդին մէջ Կոմիտաս կը ներկայանար իբր ժողովրդական երգիչ:

Երկուքին մէջ ալ Կոմիտասի շունչն ու հոգին կը սաւառնէին. եւ Տուրեան լիովին յաջողած էր երաժշտական այս նոր յղացումներով, որոնց համար արժանացաւ ժողովուրդի լիառատ ծափերուն:

×

Ջերմօրէն շնորհաւորելի են երկու վարպետները, ու Անճելըսի Հայ Սեն-ֆոնիք Երաժշտական Ընկերակցութեան յարգոյ ատենապետն ու վարչութիւնը, որոնց անխոնջ ջանքերուն շնորհիւ յաջողեցաւ մեր 1915ի Եղեռնը սրտցաւօրէն ոգեկոչող այս պատմական յուշատօնը:

Հ. ԳՐ. Վ. ՀԷՊՈՑԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Շան շարժասրահին մէջ, Մայիս 15ին, տեղի ունեցած է Խասեան Սանուց Միութեան կազմակերպած երգի ու պարի երեկոյթը: Բացման խօսքը արտասանած է Արա Կիւրտէն: Երգչախումբը մեկնաբանած է հայկական ժողովրդական խմբերգներ, իսկ պարախումբը ներկայացուցած է Սեբաստիոյ, Տիգրանակերտի, Տարօնի եւ այլ շրջաններու տոհմիկ պարերը: Երգչախումբը ղեկավարած է Ժէրրի Խրիմեան. օգնական խմբավարը՝ Պաղտիկ Պայվերտեան, պարուսոյց՝ Կարպիս Բուլուր:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Ապրիլ 22-26, հինգ երեկոյթներ տուած է Լոնտոնի սենեկային նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Լորիս Ճգնաւորեանի: Նուագացանկերուն մաս կազմած են հայ, եւրոպացի եւ պարսիկ երաժիշտներու գործերը: Նուագախումբին հետ Թեհրան գացած է նաեւ ջութակահար Մանուկ Բարիկեան:

ՀԱԼԷՊ.— Լատիններու Մայր եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 30ին, տեղի ունեցած է «Զուարթնոց» երգչախումբին համերգը, ղեկավարութեամբ Պօղոս Ապաճեանի: Հայ թէ օտար բազմութիւն մը լեցուցած է ընդարձակ եկեղեցին: Ներկայ եղած են նաեւ հայ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերը, պետական անձնաւորութիւններ եւ զանազան դաւանանքներու հոգեւոր ներկայացուցիչները: Յայտագիրը բաղկացած է Մոցարթի Ռեքուիէմէն, Ալ. Յարութիւնեանի «Գթա՛ Տէր» հոգեհանգստեան շարականի երգչախումբի վերածումէն, Կոմիտասի «Սաղմոս առ գետս Բաբելացւոց»էն եւ Եկմալեանի «Աղօթք Տէրունական»էն: Երգչախումբին դաշնակով ընկերացած է Նորա Սարգիսեան:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. Ամենափրկչեան վանքին մէջ, Մայիս 10-12, գումարուած է պարսկահայ երեք թեմերու խորհրդակցական ժողովը, մասնակցութեամբ թեմակալ առաջնորդներու եւ թեմական խորհուրդներու ներկայացուցիչներու, ինչպէս նաեւ երեսփոխան Սեւակ Սագինեանի: Ժողովի ընթացքին արծարծուած են եկեղեցական հարցեր՝ քահանայից դասի պատրաստութիւն եւ դպրանոցի բացում, հոգեւորականներու զգեստի հարց, ազգային կրօնական դաստիարակութիւն դպրոցներու մէջ, ուսուցիչ-դպրապետի պատրաստութիւն, կրթական հարցեր՝ հայերէն լեզուի դասագիրք, հայերէն դասաւանդող ուսուցիչներու պատրաստութիւն եւ մշակութային հարցեր: Ժողովը որոշած է Նոր Ջուղայի մէջ յառաջիկայ տարի հոգեւոր դպրանոց բանալ, տեղական պայմանները նկատի առնելով փոխել եկեղեցականներու զգեստը, պաշտօնէն դուրս ազատ զգալու աշխարհականներու պէս հագուիլ: Որոշուած է այս կէտը պարսկահայ ազգային իշխանութիւններու բովէն անցընել եւ ապա հաղորդագրութեամբ մը հանրութեան տեղեկացնել: Կրօնական դաստիարակութեան մարզէն ներս որոշուած է հայերէնի ուսուցիչներու համար սեմինարներ կազմակերպել, իսկ ժողովուրդին համար պատրաստել ձայներիզներ, դասախօսութիւններ եւ ազգային կրօնական գիտելիքներ պարունակող հրատարակութիւններ: Հայերէնի նոր դասագիրքերու պատրաստութեան մասին վերջնական որոշումը ձգուած է երեք թեմերու ազգային իշխանութեանց:

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Մայիս 9ին, տեղի ունեցած է Կիլիկիոյ պատմական յուշարձաններու լուսապատկերներու ցուցադրութիւնը, նախաձեռնութեամբ Հայ Կին Միութեան: Ներկայ եղած է թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան: Նախ, Միութեան նախագահուհին ներկայացուցած է ճարտ. Ա. Հախնազարեանի գործունէութիւնը պատմական յուշարձաններու չափագրութեան եւ նկարահանումի մարզերէն ներս: Արտակ Արք. խօսած է Կիլիկիոյ Ռուբինեան իշխանութեան եւ թագաւորութեան ծնունդ տուող պատճառներու, վանքերու մէջ տարուած աշխատանքներու, գրչագրութեան արուեստի եւ մատենագրական վաստակի մասին: Ապա ճարտարապետը ցուցադրած է Կիլիկիոյ բերդերու եւ վանքերու լուսապատկերները՝ զուգահեռ բացատրութիւններով:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Մայիս 11ին, Յակոբ Եպս. Վարդանեան, որ Մարսէյլէն գացած էր մասնակցելու Բարգէն Արք. Ապատեանի թաղման, այցելած է Արժանթինի Արտաքին նախարարութեան կրօնքի բաժնի ընդհ. տնօրէն Գնդ. Խոսէ Լուիս Փիքուրյոլոյի, ընկերակցութեամբ տեղւոյն Կեդր. Վարչութեան փոխ ատենապետ Տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեանի եւ Գիսակ վարդապետի:

[illegible]

Յունիս 1էն 21 Պերնհայմ-Ժէօն ցուցասրահին մէջ, (83, Ֆօպուռ Սէնթ'Օնոռէ) տեղի կ'ունենայ «Գծագրութեան եւ ջրանկարի» ցուցահանդէսը: Իրենց գործերը ներկայացնող բազմաթիւ արուեստագէտներու շարքին է՝

ՄԱՍԻՍ

(որդին՝ «Աշխարհ»ի խմբագիր Աւետիս Ալեքսանեանի):

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

—o—

Կը յայտնենք մեր յարգելի Ֆրանսահայ գաղութին, որ Ապրիլ 27ին տեղի ունեցաւ Աղքատախնամի մեր Ընկերակցութեան ընդհանուր ժողովը, եւ Մայիս 18ին ալ վարչութեան ժողովը որուն կազմը կը ներկայանայ հետեւեալ կերպով.—

Նախագահ փրոֆ. Նուպար Արփիարեան — Վարենց: Փոխ նախագահներ՝ Անդրէ Եոփզարտաշեան եւ Արման Խանճեան, ընդհանուր քարտուղար՝ Արա Տամատեան, փոխ ընդհանուր քարտուղար՝ Հայկ Թորգոմեան, գանձապահ՝ Ֆիլիփ Փիլիպպոսեան, փոխ գանձապահ՝ Հայկ Աղապէկեան, խորհրդականներ՝ Յակոբ Այվազեան, Ռաուլ Գազանճեան, Արմէն Խաչիկեան, Արթին Ոսկեան, Պերնար Վարժապետեան, Տընի Քէչէճեան, Նատիա Ֆէռ, Արման Ֆէսճեան:

Այս առթիւ կոչ մը կ'ուղղենք մեր գաղութին, որ ամենալայն հետաքրքրութիւնը ցուցաբերեն Միութեանս զանազան գործառնութեանց մէջ՝ իր նպաստը բերելով հետեւեալ մարզերուն մէջ.

— Մեր հանգստեան տուներուն պատսպարեալներուն բարեկեցութիւնը:

— Օժանդակութիւն կարիքաւորներու (պարբերական կամ պատահական) և նաև հայ ուսանողներու:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԽՕՍԷՔ, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐ

ԼՈՅՍԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

2.

— Մեռնեմ, պրծնեմ, էլի՜…

Արեւը բոլորովին մայր մտաւ: Կապոյտ մշուշի մէջ մերուեցին զոյգ ձիաւորները՝ մէկը միւսի ետեւից: Ներսէհ Ջավուշը ցնցուեց յանկարծակի գլուխը խուժած մտքից՝ իսկ եթէ Քեմալ բէյը թակարդ է լարել գիւղապետի դէմ, իսկ եթէ… Չհաւատաց սեփական կասկածին, սակայն նաեւ չկարողացաւ դա գլխից հանել: Կապոյտը թանձրացաւ միանգամից:

×

Լոյսը բացւում էր Աստուածածին եկեղեցու թիկունքից: Ցայգահաւի ճիչը հաղորդում էր ցերեկուայ ծնունդը: Խաղաղ լուսաբաց էր:

Աներ ու փեսայ հասան գիւղի գերեզմանատանը, որ խաչքարերի անտառ էր՝ գիւղի եզրից ձգուած մինչեւ գետի թեք կտրուածքը: Ողջ գիշեր աներ ու փեսայ չէին իջել ձիերից: Ծերունին բոլորովին ընդարմացել էր: Նրա ոսկորները խշշում էին: Յոգնածութիւնից նա երկու ձեռքով յենուել էր թամբի կեղին եւ ոստոստում էր տարօրինակ: Խորէն աղայի ձին բարկացած ձգում էր սանձը, թաց փռշտացնում ռունգերը: Նրա փորքաշները քրտնել էին, ականջները թուլացել:

Աներոջ տան մօտ, զառիթափի գլխին, Խորէն աղան ձիուց իջաւ: Մեղք է ձին, զառիթափում ոտքերը զոռ կ'ընկնեն: Աներն ուղղակի պառկեց թամբին:

— Ա՜խ, անիծուած ծերութիւն:

Բայց ուրախ էր, որ արդէն տեղ են հասել: Ինքը կը մտնի տուն եւ ամբողջ ամառ դուրս չի գայ, թէկուզ Քեմալ բէյը չէ, ինքը՝ Էնվեր փաշան գայ զօրք ու հրամանով:

Դեռ չէին հասել զառիթափի կէսին, երբ Յակոբ բարայի շունը կլանչելով ընկաւ ձորը: Խորէն աղայի ձին ձգուեց, ոտքերը դէմ արեց ու փորձեց պոկուել տիրոջից: Խորէն աղան չուռ եկաւ դէպի ձին՝ զարմացած, նաեւ բարկացած նրա արարքից: Կողքի դարպասից երեք ոստիկան դուրս պրծան ու օղապարաններ նետեցին նրա վրայ: Խորէն աղան ձիու սանձը բաց թողեց, ձեռքը տարաւ դէպի ատրճանակը, սակայն պարանը խեղդեց վիզը: Ոստիկանները փաթաթուեցին նրան: Երկու ոստիկան էլ վրայ հասան ու նրան հազիւ գետնին տապալելով՝ կապկպեցին: Օսման օնբաշին Խորէն աղայի գլուխը սեղմեց սալ քարերին:

— Խաղաղուիր, խո՛զ:

Խորէն աղան մռլեղնեց անզօր՝ թակարդ ընկած: Լսեց ձիու հեռացող խրխինջը: Ձին փախչում էր դէպի խոտհարքի հեռուները, դէպի մատակները… Ժանդարմները Յակոբ բարային փետուրի պէս պոկեցին ձիուց, հրեցին առաջ: Ծերունին թքեց Օսման օնբաշու երեսին:

— Գո՛ղ էք, շո՛ւն էք, խաբելով էք մարդ բռնում:

Խորէն աղայի վզի կապը թուլացրին, կապկպեցին ձեռքերն ու ոտքերը: Նա արիւն թքեց ջարդուած ատամի հետ:

— Նամարդ (տմարդի) ես, Օսման օնբաշի: Հացս պնչներիցդ դուրս գայ:

Օսման օնբաշին միայն հռհռաց:

×

Սամոսկի մարէն զարմացել էր՝ ինչու արեւն այդ օրը ուշ է ծագել: Խորշակի մութ էր կուտակւում եկեղեցու գլխին: Գոհանմքի երեսը փակւում էր ամպով: Անձրեւ կը գայ, որդու հնձած խոտը կը փչացնի: Ամպերը անսովոր կարմիր էին, նրանց ծոպերից արիւն էր կաթկթում: Մարէն կովերը հանեց գոմից. ուր է Սոփոն, գայ՝ միասին կը կթեն: Բայց չէ, Սոփոն էլի հիւանդ է: Կանչի Մարգարիտի՞ն: Չէ, չէ, թող Մարգարիտը քնի, երբ է ինքը նրան կով կթելու կանչել: Թող քնի:

Ցանկապատի վրայից կանաչ գորտ ցցուեց:

— Ծամոսկի՜…

Մարգարիտի մայրն էր՝ կանաչ շալով, կանաչ կապայով: Նոյնիսկ նրա սմքած դէմքն էր կանաչ: Ձայնն էլ այծի մկկոց էր:

— Ծամոսկի, երէկ ալեւորիս ուղարկեցին տղայիդ ետեւից, իմացա՞ր:

ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆ

(77 — Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գառնիկ Մեծմօրեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԱՌՆԻԿ ՄԵԾՄՕՐԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարելիցին ինչպէս նաեւ Գալփաքճեան եւ Պեռելեան ընտանիքներու ննջեցելոց յիշատակին, այս Կիրակի, Յունիս 4, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս առթիւ, իր ամուսնոյն յիշատակին, Տիկին Գ. Մեծմօրեան 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Արամ Մարտիրոսեանի մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ, այրին՝ 50 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ալիս եւ Անահիտ Գավէզեան 100 Ֆր. կը նուիրեն Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Արթիւր Թովմասեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ այրի Տիկ. Անժէլ Քալիկեանի եւ իրենց պարագաներուն, իրենց ամուսնոյն, քեռայրին եւ ազգականին՝ Պաղտիկ Քալիկեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Տիրուհի Վարդանեան իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Բժ. Միշէլ Տէրվիշեանի եւ Բժ. Սերժ Սիմոնեանի, որոնք իրենց ձեռնհաս հոգածութեամբ ապահովեցին իր շուտափոյթ ապաքինումը։

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ

Ի գիտութիւն մեր ժողովուրդին կը յայտնենք, թէ Կիրակի, Յունիս 4, ի ժամ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի՝

Հարաւ. Ամերիկայի Կաթող. Պատուիրակ

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐՔԵՊ. ԱՊԱՏԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, անոր վախճանման քառասունքին առիթով։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը Կիրակի, Յունիս 4, առաւօտեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ տեղւոյն վրայ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէնի մասնաճիւղի դաշտահանդէսը Յունիս 4, Կիրակի ամբողջ օրը, Ժիմանի դաշտին մէջ։ Երգ, պար, արտասանութիւն դպրոցի աշակերտներու կողմէ։

Նուագախումբ Տէսինի Մշակոյթի Տան ԱՆԻՆ։

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ
GRANDE FETE CHAMPETRE SCOUTE

Préparée par les SCOUTS, LOUVETEAUX, GUIDES et LOUVETTES de la Région de LYON - DECINES sous la présidence d'honneur du Docteur K. MEDZADOURIAN de Paris

Dimanche 4 Juin de 10 à 21 heures
Clos Monderoux à Beynost (Ain)

— *Jeux pour petits et grands*
— *Buvette, buffet à l'arménienne*
— *Musique et danses folkloriques avec le groupe musical « Sayat-Nova »*
— *Tombola : Chaîne stéréo, transistors, magnétophone, appareil photo...*

En cas de pluie la fête se déroulera dans la salle de l'église, 295 rue Boileau.

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

Grand Diner-Dansant

dans les salons du
Château de Châteaubourg

Շաբաթ, Յունիս 3, ժամը 21ին

Առաջնորդութեամբ՝
KOJA - KIAN
նուագախումբին

pour les réservation s'adresser à :

1) Mr Andonian — chaussure 1, rue Madier de Montjau (Valence)
2) Karina — 35, rue Madier de Monjau (Valence)
3) Mr. Hasbanian — Optique 60 60, rue Madier de Monjau (Valence)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

26, Rue Troyon — 92310 SEVRES
Tél. : 027-68-28

Կիրակի, Յունիս 18

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

աւանդական ճաշով եւ հանդէսով։
Կը հրաւիրուի գաղութը։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կ'ոգեկոչէ

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 100ԱՄԵԱԿԸ
11 Յունիս, Կիրակի, ժամը 16ին
Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը
118, Rue de Courcelles — Paris 17
Métro Courcelles

բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ եւ երաժշտական բաժին

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

- ՃԱՇ -
Ի ՊԱՏԻՒ

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՅԵԱՆԻ

Առաջնորդական էկզարխ Ֆրանսայի Հայ կաթողիկէ համայնքին
կազմակերպուած Ս. Խաչ Ընկերակցութեան կողմէ

Հինգշաբթի, Յունիս 8,
ժամը 20.30ին
(ժամը 19.30ին՝ ախորժաբեր)
Hôtel Intercontinental
3, Rue de Castiglione
Paris 1er

Մասնակցութիւն.— 150 ֆր.

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով
առաւօտները.— 278.31.93
իրիկունները.— 208.71.79
Յունիս 5էն առաջ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
présente pour la première fois
à ALFORTVILLE

un concert

avec le Groupe de Pop-Music arménienne

ZARTONG

le Samedi 10 Juin à 21 heures
Grande Salle du Complexe Sportif
LEO-LAGRANGE
Rue Etienne Dolet
près de la Place Carnot

×

En première partie
L'ENSEMBLE MUSICAL ARMENIEN de TRADITION POPULAIRE
Vocal et instrumental)

Entré : 25 F. — Etudiants : 15 F.

Autobus 103 — descendre à Etienne Dolet

Réservations : 378-09-66 et 376-90-86

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունիս 18, Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան պարտէզին մէջ
44 – 50, Ավընիւ Շարլ Տը Կօլ
Գեղարուեստական եռխ բաժին

Հասարակութիւնը սիրով կը հրաւիրուի հաճելի օր մը անցընելու։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Մանրամասնութիւնները յետագային

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ի ՆՊԱՍՏ

Յունիս 2, Ուրբաթ ժամը 21ին
կը ներկայացուի հայկական ֆիլմ մը՝

«ՀԵՂՆԱՐ ԱՂԲԻՒՐ»

ռեժիսորութեամբ Մկրտիչ Արմէնի ծանօթ վէպին
Գեղարուեստական բաժին՝
ԳԷՈՐԳ ԵԱՆԳԷԿԵԱՆ եւ իր երգչախումբը

THEATRE MUNICIPAL d'Issy- -les - Moulineaux
Avenue Victor Cresson, Métro : Mairie d'Issy

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ

Տոմսերու համար դիմել՝

Bakirdjian, 35, Rue de Trévise, 9e — 770-07-25
Librairie Samuelian, 51, Rue Monsieur-le-Prince 6e — 326-88-65
Sévan, 4, Rue Lazare Carnot, Clamart
Café Philippe, Place Carnot, Alfortville

Organisation TERRE & CULTURE
ԵՐԿԻՐ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ

2e CAMPAGNE DE TRAVAIL EN IRAN DU NORD
ԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐՇԱՒ ԴԷՊԻ ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ

Aménagement des Domaines Arméniens

JUILLET ET AOUT 1978
(3 départs groupés)

1 — Camp international d'aménagement du domaine de Saint Thadée
(ԱՐՏԱԶԻ Ս. ԹԱԴԷԻ ՎԱՆՔԸ)
Travaux de documentation et d'architecture — Restauration — Reboisement, irrigation, jardinage — Elevage — Exploration

2 — Camp international d'aménagement du domaine de Saint Stépanos
(ՄԱՂԱՐԹԱՅ Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԽԱՎԿԱՅԻ ՎԱՆՔ)
Travaux de documentation et darchitecture — Rétablissement de terrasses agricoles — Reboisement, irrigation, jardinage — Exploration.

RECRUTEMENT D'UN EFFECTIF COMPLEMENTAIRE DE 60 PERSONNES

Renseignements et inscriptions :

PARIS : K. Kévonian, 702-99-45 — H. Kévorkian, 883-29-36
LYON : I. Baravian, 49-11-89 — MARSEILLE : S. Sarkissian, 52-18-75